Noordnederlandse Historiebijbel

editie M.K.A. van den Berg

bron
Noordnederlandse Historiebijbel. In: Instituut voor Nederlandse Lexicologie (samenstelling en redactie), *Cd-rom Middelnederlands*. Sdu Uitgevers/Standaard Uitgeverij, Den Haag/Antwerpen 1998.

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_noo006mber01_01/colofon.php

Proloog

[Proloog]

Hier begint die prologe van desen boke, die ghenoemt is den Bibel, als Moyses vijf boken: Genesis, Exodus, Leviticus, Numerus, Deutronomius, ende voirt dat Oude Testament ende dat Nyeuwe, dat beghin der werelt ende dat middel ende dat eynde, als dat Scolastica hystoria verclaert heeft, ende die figueren van den Ouden Testament geexponeert heeft voirtcomende mit dat Nyeuwe Testament. Want het is der sielen salicheit, dat men die heilige Scrift gaerne leest ende hoert lesen. Want gelijc dat dat lichaem leeft van aertscher spisen, alsoe leeft die ziel van der heiliger Scriften. Want die mens en leeft niet alleen bi den natuerliken brode, mer oec van den woerden die daer gaen uut den monde Gods. Dat is die heilighe Scrift, die God int Oude Testament gesproken heeft doir die monde der propheten. Ende in dat Nyeuwe Testament heeft God Jhesus Cristus die ewan\gelien

selve gesproken ende geleert. Ende na der hemelvaert Jhesu, doe die apostolen ende die discipulen den heiligen Geest ontfangen hadden, doe predicten ende leerden si voirt die woerden Gods om salicheit alre menschen. Daerom sel men gaerne lesen ende horen lesen ende horen predicken die leringe der heiliger Scrift, opdat die siel gespijst mach worden ende gesterct tot allen doechden.

Voel luden sijn die lesen waerlike boken van consten ende van craften ende storien van ouden heren, die der werelt dienen. Mer dat was al tijtverlies, want daer en vonden si niet in der sielen salicheit. Want alle die tijt die wi onnuttelic toebrengen, daer moeten wi voir Gode rekeninge ofgeven. Want het mishaget Gode, dat menschen die Gode dienen gaerne waerlike boken lesen.

Figuer: Sanctus Jheronimus die las op een tijt in enen heydensche boke ende wort daerin ontslaep. Ende sijn geest wort ghebrocht voir den oversten rechter. Doe seide die rechter tot Jheronimum: "Wat mens bistu?" Jheronimus seide: "Ic ben een kersten mensche." Doe seide die rechter: "Gi en sijt geen kersten mensche, want gi laest in eenen heydenschen boec, want daer was uwe syn. Want waer een sijn scat is, daer is sijn hert." Doe seide die rechter tot sinen dienaren: "Neemten

ende slaet hem seer mit roeden." Doe namen si hem ende slogen hem seer mit roeden, sodat hi riep: "Lieve Here, ontfermt mijns. Ic love U, dat ic nymmermeer waerlike boken lesen en sel." Doe baden si voir hem, die bi den rechter stonden. Ende hi wort verlost ende quam weder tot hemselven. Ende doe vant hi sijn lichaem zeer mit roeden geslegen. Doe liet hi alle die waerlike boken after ende hi began den Bibel uut den Ebreeuschen in Duutsche te setten. Ende omdat hi voir den scarpen rechter geweest hadde, so seide hi: "Eet ic, of drinc ic, of wat ic doe, altoes luden die basunen blasen in minen oren: Staet op, gi doden, ende coemt ten oerdel." Daerom sel men die wereltlike boken afterlaten, ende lesen ende leren die heilige Scrift ende die geboden Gods, opdat men daermede gesalicht mach worden, als een vaersmaker seit: *Instrue preceptis animi*; *ne discere cesses, nam sine doctrina vita est quasi mortis ymago*. Leert uwer sielen die geboden Gods ende leert altoes doechde, want een ongeleert mens die is gelijc een doot beelt. Daerom sel men altoes leren om dat quade te scuwen ende dat goede te doen, als een vaersmaker seit: *Sic discas, non ut scias, sed ut bonas fias; hoc est nesciere sine Cristo plurima sciere. Si Cristum bene scis, satis*

est, si cetera nescis. Gi selt leren, niet omdat gi weten selt, mer omdat gi goet worden moecht. Hoe voel dat een mensche weet, die Cristus leringe niet en weet, dat is al niet geweten. Mer so wie Cristus leringe weet, dat is al ghenoech, al en weet hi anders niet. Daerom sellen wi die leringe Cristi navolghen, opdat wi ten lesten moghen comen int ewige leven. Amen.

Hier beghint dat Oude Testament, dat eerste boec Moysi, dat Genesis genoemt is: hoe dat God hemel ende aerde maecte ende al dat daerin is, ende Adam ende Yeven maecte ende settese in den paradijs.

Dat eerste capittel.

In principio creavit Deus celum et terram. Int begin doe sciep God hemel ende aerde ende al dat daerin is. God seide: "Wees licht." Ende dat licht was gemaect. Doe sceide God dat licht van der duusterheit. Ende dat licht noemde Hi dach ende die duusterheit noemde Hi nacht. Dat maecte God opten eerste dach.

Opten anderen dach doe maecte Hi dat firmament ende noemde dat hemel.

Opten dorden dach doe seide God: "Al die wateren die onder den hemele sijn, die vergaderen ineen." Het gesciede. Ende doe was daer droechte. Doe noemde God die droechte aerde ende die vergaderinghe der wateren, die noemde Hi zee. Doe seide God: "Groeyt, aerde, mit gruenen cruden ende brenct vruchten ende saet, elc na sijnre natueren."

Opten vierden dach doe maecte God die sonne in dat oest, die den dach verlichte. Ende des avonts maecte Hi die maen ende die sterren, die den nacht verlichten.

Opten vijften dach doe sciep God den groten walvis in den water ende alle ander visschen beroerlic in den water mit levende sielen ende seide: "Brenct voert in den water na uwer gedaenten." Ende doe maecte Hi vogelen in der luchten boven der

aerden onder dat firmament des hemels ende geboet hem vruchten te brenghen na haren gelijc. Ende doe gebenedidese God ende seide tot den visschen: "Wast ende menichvoudicht ende vervolt die wateren der zee." Ende totten vogelen seide Hi: "Vervolt gi boven der aerden." Ende het is gesciet.

Opten sesten dach doe seide God: "Coemt voirt, beesten opter aerden, mit levende sielen, ende vervolt die aerde, een ygelic na sinen geslacht ende na sijn gedaente." Doe sciep God die engelen in den hemel, elc in sijn choer, ende geboet hem onderdanicheit. Doe seide die Drievoudicheit: "Laet ons den mensche maken na onsen beelde ende na onsen gelijc."

Int Dal van Josaphat daer lach een cluut aerde. Daer blies God op ende seide: "Adam, staet op." Ende rechtevoert was hi een levende, volmaect mensche in die gedaent van 33 jaren. Doe nam hem God ende sette hem int aertsche paradijs. Dat had God vercyert mit wonderlike cyerheit van bomen ende van cruden. Doe sende God in hem een vake. Doe sliep Adam.

Doe toech God sinen geest in den hemel. Daer sach hi in den spiegel der Drievoudicheit dingen die gesciet sijn, als van der dyluvyen ende ander wonderlicheit die gesciet sijn. Oec sach hi dingen die noch gescien sullen, als van Entekerst ende van den Doemsdach. Ende dat bescreef Adam daerna al in tweerhande stenen.

Omdat hi die vloeden der wateren voirsien hadde, so screef hi die wonderlicheit die hi ghesien hadde, in merberstenen: die en vergaen niet van den water. Ende omdat hi die brant des vuers gesien hadde, so screef hijt in backenstenen: die en vergaen niet van den vuer.

In den slaep doe nam God uut Adams lichaem een ribbe die alrenaest der herten lach, ende daerof maecte Hi een wijf. Daerom heeft die man een ribbe meer an die rechterside dan an die lufterside. Doe Adam ontwaec wort ende dat wijf by hem sach, doe seide hi: "Dat been is van minen been. Ende dat vleische is van minen vleische. Ende daerom selstu hieten Vyrago; dat is `van den man gecomen'. Daerom sel een man sijn vader ende sijn moeder laten ende bliven bi sinen wive, want het sijn twee in een vleische. Daerom sellen mannen ende wiven altoes wesen in eenwille in doechden. Adam ende Virago die waren beide naect, mer si en scaemden hem niet.

Doe God hemel ende aerde verciert hadde, doe openbaerde God Adam alle die visschen des waters ende die vogelen der luchten ende die beesten der aerden, omdat hem Adam elc enen naem geven soude. Ende Adam noemde elc bisonder enen naem.

Doe Adam stont in den paradise, daer die vruchten scoen waren van gesicht ende soet van

smake, doe gebenedide God Adam ende Virago ende seide: "Wast, menichvoudicht ende vervolt die aerde. Ende al dat in der aerden is, sel onder u wesen ende dat sel gi beheren: die visschen der zee ende die vogelen der luchten, ende die dieren ende beesten der aerden, ende alle die cruden die vruchten ende saet brengen opten aerden, ende alle hout dat vruchten brenct. Alle die dingen sullen u wesen tot eenre spisen. Ende alle dyeren der aerden ende vogelen der luchten ende visschen der wateren die sellen u wesen tot enen voetsel."

Doe beval God Adam dat paradise te bewaren. Ende doe geboet Hi hem ende seide: "Eet van alle die vruchten die in den paradijs sijn, sonder van die vrucht die midden in den paradijs staet: die vrucht geeft wetenheit van guet ende van quaet. Daerom en eet daer niet of, want in wat dach dat gi daerof eet, so sel gi den doot moeten sterven."

Doe God alle die engelen gescepen hadde, elc in sijn choer, doe sach Lucifer in den spiegel der Drievoudicheit, dat God verenigen soude mit sijn creatuer. Ende hem docht dat geen engel soe scoen en was als hi was. Doe meende hi dat hi diegene wesen soude daer God mede verenigen soude. Ende hi docht: hi woude sijn stoel setten int noerden ende wesen gelijc den Oversten. Ende rechtevoert warp hem God uten hemel mit dat tiendeel van alle den engelen die God gescepen hadde. Die

somme vielen doer die aerde in die helle; die somme die bleven opter aerden; die somme vielen in den water ende die somme bleven in der luchten, also als God dat ordineerde. Doe Lucyfer uten hemel geworpen was mit voel engelen, doe gruwelde hem dat God verenigen soude mitten mens die Hi gescepen hadde ende dat die mens besitten soude die vroechde, daer hi uut geworpen was.

2 capittel

Doe ghinc Sathanas in dat serpent om den mensche te bedriegen, want dat serpent was een scoen dier ende ghinc recht op mitten hoefde te hemelwaert. Ende het hadde een soet geluut ende het at edele cruden. Doe ghinc Sathanas in die gedaente van dat serpent tot dat wijf, want hi docht, dat dat wijf lichter te verwinnen was dan die man ende dat dat wijf den man wel verwinnen soude. Doe seide Sathanas tot den wive: "Waerom en eet gi niet van deser scoenre vruchten, die scoen is an te sien ende soet is van smake?" Doe seide dat wijf: "Van al die vruchten die int paradijs staen, soe moeten wi wel eten, mer van dier vrucht die midden int paradijs staet, so heeft ons God verboden of te eten ende oec te raken, op avontueren dat wi niet en sterven." Doe seide Sathanas doir dat serpent tot den wive: "Neen, gi en selt niet sterven, mer God die weet wel: op wat dach dat gi daerof eet, so sullen u ogen opgedaen worden, ende gi sult wesen als goden, wetende guet ende quaet." Dat wijf begeerde te weten ende nam die vrucht

van den boem die haer verboden was, omdat si scoen ende soet was, ende si at daerof. Ende doe ghinc si tot Adam ende seide hem, hoe dat si mitten serpent gevaren hadde ende dat si van die verboden vrucht gegeten hadde. Ende si gaf Adam die vrucht, omdat hi mede eten soude. Ende Adam nam die vrucht ende at daer mede of, omdat hi sach dat Eva vlus niet en sterf. Ende doe worden beide haer ogen opengedaen. Ende si scaemden hem beiden, omdat si naect waren. Ende si decten haer scamelheit mit bladen van een vijchboem. Ende si sochten enen heymelike stede, omdat si hem voir Gode wouden verbergen.

Na den middach quam God in den paradijs ende seide: "Adam, waer bistu?" Adam quam al scromende voert ende seide: "Here, ic hoerde u stemme ende ic ontsach u, omdat ic naect ben." Doe seide God: "Wie gaft u te kennen, dat gi naect waert, anders dan dat gi gegeten hebt van die vrucht die Ic u verboden hadde." Doe seide Adam: Dat wijf dat Gi mi gaeft tot enen gesellinne, die gaf mi die vrucht ende ic at daerof." Doe seide God tot den wive: "Waerom deet gi dat?" Doe seide dat wijf: "Dat serpent heeft mi bedrogen." Doe seide God totten serpent: "Vermaledijt sijstu onder die dieren ende beesten der aerden. Op dinen buuc selstu crupen ende aerde eten.

Ende Ic sette viantscap twisschen den wive ende di, ende tusschen haer geslacht ende dijn geslacht. Ende een wijf sel dijn hoeft ontween treden." Doe seide God totten wive: "In rouwen ende in weten sel gi u vruchten voirtbrengen ende gi selt wesen onder die macht des mans, ende hi sel u beheren." Doe seide God tot Adam: "Du selste die aerde bearbeiden, omdattu dijns wijfs stemme gehoert hebste ende hebste gegeten van die vrucht die Ic di verboet. Daerom is die aerde vermaledijt in uwen arbeit, want si en sel u niet voirtbrengen dan distelen ende doornen. Ende in arbeit sel gi van haer eten cruden der aerden. Ende in dat sweet uwes aensichts sel gi broet eten, also langhe waent gi wederkeert in der aerden, daer gi of gemaect sijt, want gi sijt assche ende in assche sel gi weder verkeren." Ende doe noemde Adam sijn wijf Eva, omdat si een moeder soude wesen van allen levenden menschen. Ende doe maecte God Adam ende Eva elc een pels ende toechse hem an ende seide: "Siet, Adam, nu sidi gemaect als een van ons, wetende guet ende quaet, ende op avontueren dat gi u hant niet en steect an die vrucht des levens, want aet gi daerof, so soudt gi ewelic leven. Daerom gaet uut den paradise ende bearbeit die aerde, daer gi of gemaect sijt." Doe ghinc Adam ende Eva uut den paradise mit groter droef\heit.

Doe settede God voir dat paradijs den engel Cherubin mit enen vuerich swaert om den wech te bewaren die gaet totten hout daer die vrucht an wast daer men ewelic of leeft.

Doe God al opten sesten dach gewrocht hadde, doe ruste Hi opten sevenden dach van allen werc. Ende Hi gebenedide den sevenden dach ende heilichde die ende ruste van alle werc. Ende dien dach noemde Hi `sabaoth'. Dat is Ebreus ende is te seggen `heilich'. Opten sesten dach sondichde Adam ende at van dien verboden vrucht. Ende opten sesten dach doe wort Jhesus gepijnt, gepassijt ende gedoot an den cruce om die sonden Adams te beteren ende ons allen te brengen tot den ewigen leven.

Daer ghinc ene rivier uut den paradijs; die deelde haer in vier ryvyeren. Ende die een ryvyer was genoemt Phison; die gaet doer dat lant van Evilath, ende daer comt uut dat alrebeste gout. Oec vint men daerin costelike gesteenten. Die ander ryvier hiet Gyon; die loept om dat lant van Etyopien. Die dorde ryvier hiet Tygris; die gaet doer Assierien. Die vierde ryvier hiet Eufrates ende loept om al die werlt.

Hoe Eva noch bedrogen wort. 3 capittel

Doe Adam uten paradise verdreven was, doe hoepte hi op die ontfermherticheit Gods, want hi hadde gesien in den spiegel der Drievoudicheit, dat hem genade soude gescien. Doe seide hi tot Eva: "Laet ons

penitencie doen ende bidden an God, opdat wi genade mogen vercrigen." Doe settede Adam Eva op een steen in dat water ter knyen toe ende hi beval haer daer te bliven, ter tijt toe dat si ontfermherticheit vercreghe. Ende hi ghinc op een ander stede staen in penitencien ende bat om genade.

Doe Adam ende Eva aldus geweest hadden in penitencien 40 dagen lanc ende doe dat die duvel sach, doe gruwelde hem, dat hem God genade doen soude ende ghinc tot Eva in een ghedaent van enen engel mit enen claren aensicht ende seide tot haer, dat God haer penitencie angesien hadde ende dat God al haer sonden vergeven hadde. Eva geloefde den duvel ende ghinc uut den water daer si in geweest hadde so lange, dat haer lichaem al groen geworden was ende seide: "Waer sel ic nu vinden Adam, minen man?" Doe seide die duvel: "Coemt, ic sellen u wisen." Ende hi leedse tot Adam. Doe Adam Eva sach, daer hi in penitencien was, doe seide hi: "Och Eva, Eva, noch eens bedrogen van den duvel." Doe ghinc Adam tot haer ende bleef bi haer, want hi kende: sceide hi van haer, die duvel soudse mit allen bedriegen.

Daerom sel een man bliven bi sinen wive ende dat wijf bi haren man, opdat die man van geen ander wiven bedrogen en wort, noch dat wijf oec niet bedrogen en wort van anderen mannen.

Van Adams kinderen: hoe Caym

Abel, sinen brueder, dootsloech. 4 capittel

Doe Adam uten paradise verdreven was, daerna over 15 jaren wort Cayn geboren ende sijn suster Calmana. Doe Cayn 15 jaer out was, doe wort Abel geboren ende Delbora, sijn suster. Cayn was een ackerman van coren te telen ende Abel wort een heerde van scapen. God hadde hem geboden, dat si hem dancken souden van haren vruchten. Cayn die offerde altoes die eerste vruchten van sinen coren ende Abel offerde altoes die eerste vrucht van sinen scapen ende dat vetste. Ende God ontfinc Abels offerhande ende sende vuer van den hemel, die dat offer verbarnde. Ende Cayns offerhande en ontfinc God niet, want hi en verbarntse niet. Doe wort Cayn toornich ende verkeerde sijn aensicht. Doe seide God tot hem: "Waerom sidi toornich ende verkeert u aensicht? Est dat gi guedt doet, gi selt guet loen ontfaen. Ende ist dat gi quaet doet, die sonden sellen u voir u voerhoeft openbaren."

Op een tijt daerna doe seide Cayn tot Abel, sinen broeder: "Laet ons gaen opten acker." Ende Abel ghinc mit hem. Ende doe si opten acker waren, doe sloech Cayn Abel, sinen broeder, doot mit enen been van een ezelshoeft ende bedec\ten

onder stroe. Doe seide God tot hem: "Waer is Abel, uwen broeder?" Doe seide Cayn: "Ic en weets niet. Ben ic een bewaerre van minen broeder?" Doe seide God: "Wat hebstu gedaen? Siet, dat bloet dijns brueders dat roept tot Mi van der aerden. Daerom sel gi vermaledijt wesen op der aerden, die haer mont opgedaen heeft ende heeft dat bloet ontfangen van uwen handen. Gi sult ydel ende voirvluchtich wesen op der aerden." Doe viel Cayn in wanhoep ende seide tot Gode: "Mijn boesheit is meerre, dan ic enige genade soude mogen crigen. Siet, Gi verjaget mi huden van der aerden. Waer sel ic my voir u aensicht mogen verbergen? Ende ic sel ydel ende voirvluchtich wesen op der aerden. Alle die mi vinden, die sellen mi doden." Doe seide God: "Dat en sel also niet gescien. Mer die u doot, dat sel sevenvout gepijnt wesen." Doe screef God in Cayns voirhoeft signum tau, T, opdat alle die hem sagen, souden hem scuwen ende niet verslaen. Ende Cayn beefde van anxt ende sijn hoeft bleef scuddende al sijn leven lanc. Ende hi ghinc van den aensichte Gods ende was voirvluchtich int oesteynde der werelt, ende daer woende hi

mit sinen wive, daer nu is Indien.

Scolastica seit: Cayn bediet die joden, die Jhesum cruusten, ende Abel beduut Jhesus, want om doecht so sloech Cayn, sijn brueder, hem doot. Also cruusten ende doden die joden Jhesum, haren brueder, die van Marien ende van haer geslacht geboren was. Ende gelijc dat Cayn geboren was ende ongestadich ende voirvluchtich was ende vervaert ende int hoeft geteykent, also sijn die joden ongestadich ende vluchtich, ende en hebben geen lant, ende si sijn geteykent an haer manlicheit. Ende gelijc wat Cayn plantede of saeyde niet en wies, also ist mitten joden: wat si poten of saeyen, ten oect noch ten groeyt niet. Ende gelijc als Cayn hem geneerde mit enen sondighen neringhe, als mit ruten ende mit roven, also generen hem die joden mit wokeren. Ende ghelijc dat Cayn was in wanhoep, also sijn noch die joden in wanhoep.

Cayn wan bi Calmana, sijn suster ende sijn wijf, een soen, die noemde hi Enos. Ende hi tymmerde daer een stede ende noemtse na sinen soen `Enos'. Ende daeruut rutede hi ende roefde, ende leerde dat sine kinderen. Cayn was die eerst stede vestede.

Dit is Cayns geslacht

Cayn wan Enos. Enos wan Yrad. Yrad wan Maviel. Maviel wan Mathusael. Matusael wan Lamech. Lamech was die eerste die twee wiven nam tegen dat gebot Gods. Dat eerste wijf hiet Ada; dat ander wijf hiet Cella. Lamech wan by Ada enen soen, hiet Yabal, ende enen

soen, hiet Yubal. Jabal was die eerste heerde in der woestinen. Ende hy vant eerst tenten ende paulioenen, die men mocht voeren van der eenre stede totter ander. Ende hi was die eerste die die geyten sceide uten scapen ende elc bysonder settede in een koy. Ende oec wan Lamech bi Cella enen soen ende noemde hem Tubalcayn, ende een dochter; die noemde hi Noema. Tubalcayn die vant eerst dat smeden: dat men yser ende stael smeden mocht. Ende sijn suster Noema die vant eerst laken te maken ende weven an dat breyen van der spynnen. Ende Yubal, Yabels brueder, die vant eerst musijck an Tubalcayns hamerslaen. Ende oec vant hi sanctorien ende organen. Noema, Tubalcayns suster, die propheteerde ende seide: "Hoert mijn woerden, beide Lamechs wiven. Ic hebbe enen man gedoot mit eenre wonden, ende in mijnre nydicheit heb ic enen jongelinc gedoot. Van Cayns moert sel sevenvoudige wrake comen ende van Lamechs moert sel comen seven ende tseventichvoudige wrake."

Figuer: Lamech vant eerst dat scieten mitten boghe ende was daer meester op. Ende hi was van ouderdom blint geworden. Nochtan scoet hi wel wat hi hoerde. Ende op een tijt doe dede hi hem leden van enen knaep in een bussche om een wilt te scieten ende doe ruuschede Cayn doer dat geboemt. Ende Lamech waende dattet een dyer geweest hadde, ende scoet Cayn doot. Also wort Cayn gepijnt ende gedoot van die sevende van Adam. Ende doe

seide die knecht tot Lamech, dat hi Cayn dootgescoten hadde. Doe hief die quade Lamech den boech op ende sloech den knecht doot. Ende dat wort seven ende tseventichvout na hem gepijnt, want die seven ende tseventichste na hem die verdroncken in der dyluvyen.

Dit is dat geslacht van Adam. Vijf capittel

Doe Adam out was 100 ende 30 jaer, doe wan hi enen soen na sinen beelde ende na sijn gelijc. Doe dancte hi Gode ende noemde dat kint Zeth, ende seide: "God heeft mi een ander kint verleent voir Abel, die Cayn moerde." Doe wan Adam 30 knechten ende 30 dochteren. Ende doe Adam out was 900 jaer ende 30, doe bleef hi doot.

Doe Seth out was 100 jaer ende vijf, doe wan hi enen soen, hiet Enos. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Seth out was 900 jaer ende 12, doe bleef hi doot ende wort begraven bi sinen vader in dat Dal van Josaphat.

Doe Enos out was 99 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Caynan. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Enos out was 900 ende vijf jaer, doe bleef hi doot.

Doe Caynan out was 70 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Malaleel. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Doe Caynan out was 900 jaer ende 10, doe bleef hi doot.

Doe Malaleel

out was 45 jaer, doe wan hi een soen, hiet Yared. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Malaleel out was 800 jaer ende 72, doe bleef hi doot.

Doe Yared out was hondert ende 62 jaer, doe wan hi enen sone, hiet Enoch. Daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Yared out was 800 jaer ende 72, doe bleef hi doot.

Doe Enoch out was 65 jaer, doe wan hi Mathusalem. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Enoch out was 300 jaer ende 65, doe nam hem God op ende sette hem int aertsche paradijs. Ende hi sel daer wesen, waent Entekerst comt. Ende dan sel hi mit Elyas uutcomen ende predicken tegens Entekerst. Ende dan selse Entekerst beide doen doden.

Doe Mathusalem out was 100 ende 88 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Lamech. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Mathusalem out was 900 jaer ende 69, doe bleef hi doot.

Doe Lamech out was 82 jaer, doe wan hi enen soen. Die noemde hi Noe. Ende doe seide hi: "Dese sel ons vertroesten in onsen wercken ende in den arbeit onser handen in der aerden, die God vermaledijt heeft." Ende daerna wan Lamech sonen ende dochteren. Ende doe Lamech out was 700 jaer ende 77, doe bleef hi doot.

6 capittel

Noe die was die tiende van Adam. Doe hi out was 500 jaer, doe wan hi drie kinderen: Sem, Cam ende Jafet.

Doe die menschen begonden te menichvoudigen op der aerden ende voel kinderen te winnen, doe sagen die kinderen Gods - dat waren si die van Seth waren gecomen -, die kinderen der menschen an, dat si groet ende scoen waren. Ende die waren van Cayn gecomen, die namen si te wive.

Ende doe si also 100 jaer ende 20 an malcander gehilict waren, doe wonnen si grote roesen, die sterc ende machtich waren, ende die hem geen quaet en ontsagen. Ende alle leefden si in sonden jegen natueren, na den wille des vleis.

Doe God die quaetheit ansach die in der aerden was, doe seide Hi: "My rouwet, dat Ic den mensche gemaect hebbe. Daerom sel Ict al doen van der aerden, dat Ic gescepen hebbe: menschen, beesten ende vogelen, want het is al geneicht tot quaetheit. Mer Noe heeft graci voir Mi gevonden, want hi is een rechtvaerdich man ende volmaect in sinen wercken voir Gode."

Doe seide God tot Noe: "Die aerde is vervolt mit alre quaetheit. Ende dat eynde van allen vleis is gecomen, want om haer quaetheit sel Icse van der aerden doen. Gy selt maken een arke van lichten hout. Ende gi seltse binnen ende buten lymen ende dicht maken. Ende gi selt die arke lanc maken 300 cubitus ende 50 cubitus wijt ende 30 cubitus hoech. Ende gi selt daer een veynster

an maken. Ende boven sel gi die lencte ende die breete vergaderen in een cubitus. Ende an die een side sel gi een doer maken. Ende voel cameren sel gi daeryn maken. Siet, Ic sel die dyluvye des waters doen comen op der aerden ende Ic sel alle vleis doden dat opter aerden is daer een levende geest in is. Mer Ic set mijn paeys tusschen Mi ende di. Ende als die arke gemaect is, so sel gi nemen van allen dieren die opter aerden sijn, een paer van vogelen mit u in der arken, opdat si levende mogen bliven. Oec sel gi spijs nemen in der arken: voir menschen, voir vogelen, voir beesten."

Doe ghinc Noe ende maecte die arke, alsoe als God hem bevolen hadde. Die arke was beneden viercant ende boven viercant, als God ordineerde. Ende daer waren vijf cameren in: die een boven den anderen. In die onderste camer viel die misse van hem allen. Ende in die ander camer daer was haer alre spijs in. In die dorde camer waren die bytende dieren in. In die vierde camer waren softe dieren in. In die vijfte camer daer waren die menschen ende die vogelen. Ende twisschen die bitende dieren ende die softe dieren daer was een doerganc gemaect om elc haer voetsel te geven.

Noe die tymmerde hondert jaer over die arke om die natuerlike doot daerin te ontgaen. Mer onser isser nu voel die niet 100 dagen in penitencie en willen leven om die ewige doot te ontgaen.

Doe

Noe die arke volmaect hadde, doe dede God daerin van onsuveren dyeren een paer, een hi ende een sy, ende van suveren dyeren 7 paer. Die suver dyeren, dat waren die splitte voeten hadden ende eercauden. Ende alle die heel voeten hadden, vogelen of dieren, die waren onreyn.

7 capittel

Doe seide God tot Noe: "Gaet in die arke mit u huusgesin, want Ic heb u rechtvaerdich voir Mi gevonden. Na 7 dagen soe sel Ict doen regenen opter aerden 40 dagen ende 40 nachten ende Ic selt al doen vergaen dat Ic opter aerden gemaect hebbe." Noe dede als hem God geboet. Ende hi ghinc in die arke, doe hi out was 600 jaer ende nam mit hem sijn wijf, sijn drie sonen ende haer drie wiven. Dat waren achte menschen.

Noe die ghinc in die arke opten 17 dach in die meye. Ende doe reghendet opter aerden 40 dagen ende 40 nachten, sodat dat water verhief 15 cubitus boven alle gebercht. Ende het verdranc alle dat in der werelt was, buten der arken om die sonden willen der oncuuscheit. Ende also bleef dat water staen 100 ende 50 dagen.

Ende also dreef Noe in der arken, daer hem die stroem wijsde. Opten 27 dach van october doe raecte die arke lant an den berch

van Armenyen. Men seit, dat an dien berch noch hout leit van der arken.

8 capittel

Ende opten eersten dach van januarius, doe bleec dat overste van den berch eerst ende dat water minderde altoes. Doe dede Noe een raven uutvliegen om te ondervinden of hi enighe vruchten vonde. Die raven vant doe crengen van doden beesten tot sinen aes ende en quam niet weder. Doe sende Noe een duve uut om te vernemen of sy enige vruchte vant. Doe vloech die duve uut, mer si en vant niet daer si op rusten mocht ende quam weder om haer aes ende om rust ter arken. Na 7 dagen doe sende Noe die duve weder uut. Ende doe quam si des avonts weder ende brocht een groen rijs van enen olijfboem in haren bec. Doe bekende Noe dat dat aertrike begonde te drogen ende was verblijt.

Figuer: Die duve beduut Maria, die voirtbrocht den olijf des vreden, Jhesum Cristum, die ons vertroeste ende brocht ons tot die arke des ewichs levens.

Daerna over 7 dagen doe sende Noe die duve weder uut, mer doe en quam sy niet weder. Ende opten eersten dach van aprille doe ondede Noe die arke ende maectse boven open. Ende hi sach dat al aertrike droech was. Mer hi en dorste niet uut der arken gaen, eer

dattet hem God hiet.
Een jaer nadat Noe in die arke ghinc, opten 17den dach van meye, doe seide God tot Noe: "Gaet uut der arken mit u wijf ende mit u kinderen, ende mit al den beesten, dyeren ende vogelen. Ende wast al ende menichvoudicht ende vervolt die aerde." Doe ghinc Noe uut der arcken mit alle die daerin waren. Ende Noe maecte daer een outaer ende nam dat sevende paer van den suveren beesten, ende offerdet Gode opten outaer. Ende God sende dat vuer van den hemel, die dat offer verbarnde. Ende daerof quam soeten roke voir God.
Doe seide God tot Noe: "Nymmermeer en sel Ic die aerde vermaledien om der menschen sonden willen als Ic gedaen heb, want van der joncheit der menschen so sijn haer sinnen, haer gedachten ende haer herten bereit tot quaetheden. Daerom en sel Icse niet meer verslaen, als Ic gedaen hebbe. Mer Noe, gi selt saeyen ende maeyen. Het sel wesen cout ende heet, somer ende winter, dach ende nacht. Ende gi en selt nymmermeer rusten noch staende bliven mer altoes gaen."

9 capittel

Doe gebenedide God Noe mit sinen kinderen ende seide: "Wast ende menichvoudicht ende vervolt die aerde. Ende hebt sorghe ende vrese voer al dat levet opter aerden: beesten, dyeren der aerden, vogelen der luchten ende visschen der zee. Al ist onder uwen handen gegeven tot eenre spisen ende gi selt alle vleis eten ende alle cruden die wasschen. Mer eet geen vleis mitten bloede. Ende en doet gheen dootslach, want

so wie menschenbloet stort, die sel sijn bloet weder gestort worden, want die mens is na den beelde Gods gemaect. Maer gi selt wasscen ende menichvoudigen ende die aerde bewanderen ende vervollen."

Doe God dat tot Noe ende sinen kinderen geseit hadde, doe seide God voirt: "Siet, Ic sette mijn vrede tusschen Mi ende uwen zade ende tusschen al dat mit u leeft: vogelen, beesten, dieren. Al die mit u uter arken gegaen sijn, die geef Ic vrede: dat Icse mitter dyluvyen nymmermeer slaen en sel. Ende dit sel een teyken wesen tusschen Mi ende u ende al dat leeft des vreden tot in der ewicheit: Ic sel mine boge setten in den wolken des hemels tot enen vrede tusschen Mi ende der aerden. Ende Ic en sel alle vleis niet meer mitter dyluvyen doen vergaen, want als Ic mine boge ansie die in der luchten is, so sel Ic den vrede gedencken tusschen Mi ende alle levende sielen die vleis ontfangen hebben opter aerden."

Scolastica seit: Dat witte van den regenboge dat is dat water dat is geleden mitter dyluvyen. Mer dat rode is ons naerre ende dat beteykent vuer daer God die werelt sel mede doen vergaen in den Doemsdage. Ende 40 jaer voir den Doemsdage so sel den regenboech tenietgaen ende men sels dan niet sien.

Al dat daervoir gescreven is, dat gesciede in die eerste etate. Dat is in die eerste outheit ende die stont 2000 jaer, 100 ende 2 jaer.

Van Noe ende sijn geslacht. 10 capittel

Doe begonde Noe die aerde te bearbeiden ende wort een ackerman, ende vant enen wijngaert ende dranc daerof ende wort droncken, ende ghinc in sijn huus legghen slapen. Ende doe hi hem ommekeerde, doe lach hi mitten lichaem bloet, sodat men sijn scamelheit sach, want men doe noch geen broken en droech. Cam, sijn soen, die sach sinen vader bloet leggen tusscen die been. Hi lachtede daerom ende hielt daer sijn spot mede ende seidet sinen brueders. Doe Sem ende Jafet dat hoerden, doe decten si haer ogen mit haren mantel, omdat si des vaders scamelheit niet sien en souden, ende ghingen daer blindeliken toe ende decten hem. Doe Noe ontwake wort ende hem sijn kinderen dat seiden, doe vermaledide hi Cam ende noemden Canaan. Ende hi seide, dat hi een knecht sijnre bruederen soude wesen ende hem onderdanich wesen. Ende Sem ende Jafet die gebenedide hi, omdatse hem doechde deden.

Scolastica seit: Cam beduut die quade joden, die mit Jhesum spotteden, doe hi droncken gemaect was van voel pinen ende naect hinc an den cruce. Daerom sijn si vermaledijt ende verscoven onder die kerstenen. Mer Sem ende Jafet die waren gebenedijt. Daerof quamen

die guede joden, als Nycodemus ende Joseph van Armathien, die Jhesum decten mit haren clederen ende begrueven hem.

Na der dyluvyen so wan Noe enen soen; die noemde hi Jonitus. Ende Noe die gaf hem dat lant van Etham. Ende Jonitus was die eerste astronomye vant. Ende hi voirseide, dat Cams geslacht eerst soude mogentheit hebben over die werelt. Dat waren die van Babilonien. Daerna soude Sems geslacht die werelt dwingen. Dat waren die van Persen ende van Meden. Daerna soude Jafets geslacht die mogentheit der werelt hebben. Dat waren die Griecken.

Doe Noe out was 900 jaer ende vijftich, doe bleef hi doot.

Josephus seit: Men sel mitten ouden niet spotten, want si hebben die consten gevonden, als astronomye ende geometrie ende ander consten. Ende die die consten van eerst vinden soude, hi most daer 700 jaer om studieren. Daerom hebben die oude die consten gevonden.

Eer Noe starf, so waren op der werelt 24.000 mannen ende 100, behalven wiven ende kinderen. Sem, Cam ende Jafet die hadden 72 kinderen, behalven haer dochteren.

Van Cams geslacht ende van den eersten afgod, die Belus hiet. 11 capittel

Cam wan een soen na der dyluvyen, hiet Chus. Thus wan enen soen, hiet Nemroth, ende was een rose 10 cubitus lanc.

Doe berutede hi ende beroefde ende beheerde al dat lant dat omtrent hem was. Hi hadde sijn oudevader horen seggen van der dyluvyen, dat al die werelt verdranc. Doe docht die Nemroth: hi woude enen toorn so starc ende so hoech maken, of die dyluvye quaem weder, dat hi sijn lijf daerop mocht onthouden. Ende hi began die toorn te maken. Ende die Nemroth wan enen soen, hiet Belus. Ende doe Nemroth doot was, doe docht sijn soen dat hi dien toorn optymmeren woude also hoech, dat hi daermede in den hemel clymmen mocht. Mer God en woude dat niet gehengen - daer wrochten 72 mannen an - ende God gaf elc man een sonderlinghe tael ende spraec, soedat die een den anderen niet en verstont. Ende si mosten dat tymmeren mit confusen afterlaten. Ende daerom wort dien toorn genoemt `Babel'. Dat is te seggen `confuus'.

Ende die Belus wan enen soen, hiet Nynus. Ende die tymmerde die grote stat Nynyve. Ende hi hadde een wijf, hiet Semeramis. Die vant eerst dat die mannen broken souden dragen om haer scamelheit te bedecken, want si was seer luxuriose. Dese Nynus dede een beelde maken van goude na Belus sinen vader, dat groet was ende binnen hol. Dat sette Nynus binnen Nynyve opter plaetsen. Ende hi geboet over sijn conincrijc: so wie yet misdede, groet of cleyn, die soude comen voir dat beelde ende doen hem sacrificie ende anbedent voir een God, so waer hi vry

van al sijn misdaet. Dat was dat eerste beelde ende afgod, dat ye in der werelt quam.

Mer die Griecken eerden ende anbeden dat vuer voir enen stercken God, want si seiden, dat dat vuer al die goden verwan, waren si gouden, yseren, stenen of houten. Daer seide Nynus jegen ende hi maecte een overdracht mit den Griecken: wes God dat den anderen verwonne, die sout men anbeden. Doe dede Nynus dat beelt van sinen vader al vol gaten drilen ende stopte dat weder mit sement ende goet dat beelde vol waters, want het was bynnen hol. Doe set men dat beelde op die plaets ende die Griecken maecten daer een vuer omme. Ende doe dat vuer begonde te barnen, doe smaut dat sement, ende dat water uten beelde lesschede dat vuer. Doe scoten die van Nynyve op mit enen geruft ende riepen, dattet haer God gewonnen hadde. Aldus worden die beelden van den ongelovigen menschen angebeet voir goden, omdat die duvelen daeruut spreken.

Van Semeramis, die coninghinne van Babylonien

Doe Nynus doot was, doe liet hi twee sonen after. Doe seide Semeramis, sijn wijf, tot haren outsten soen: "Wil gi nu minen wille doen, so sel gi die meeste heer wesen van der werelt. So neemt mi tot enen wive. Wil gi dat niet doen, so sel ic u verdriven uut desen lande." Die soen consenteerdet ende nam sijn moeder tot enen wive

jegen die ewe. Die soen starf corts daerna.

Doe seide Semeramis tot haren anderen soen: "Wil gi mi nu hebben tot enen wive, so moechdi die meeste here wesen van al der werelt." Doe seide die soen: "Moeder, ten is niet behoerlic, dat een kint sijn moeder sel hebben tot enen wive." Doe seide die moeder: "Wil gijt niet doen, so sel ic u verdriven uuten lande." Doe seide die soen: "Moeder, sel ict ymmer doen, so geeft mi een half jaer respijt om mi daerjegen te bereiden." Doe gaf si hem dat respijt.

Dese soen was genoemt Trebata; die toech verre in een vreemt lant, aldaert hem genoechde te wonen, ende begonde daer een stede te maken, ende haelde uut sijns moeders lant grote scat ende guet. Doe dese stede volmaect was, doe noemde hise na hemselven `Trebata'. Dat is `Trier'. Ende dat was 1300 jaer eer Romen gesticht was.

Doe dat half jaer omgecomen was ende Semeramis van haren soen niet en vernam, doe sende si boden uut in allen lande om te soken. Ten lesten wort hi gevonden. Doe togen die boden tot Semyramis ende wijsden haer waer haer soen was.

Ende Trebata tymmerde enen tempel, daer hi sijn afgoden in settede, ende die verwolfde hi mit seylstenen. Doe Semeramis haren soen wiste te vinden, doe bereide si haer ende toech tot

hem om hem te nemen tot enen man. Doe Trebata vernam, dat sijn moeder tot hem quam, doe toech hi haer jegen ende ontfincse vriendelic. Doe begheerde si bruloft te volbrengen. Doe seide Trebata: "Moeder, ic heb u eerst geloeft te offeren in vol harnas in den tempel voir onsen god, eer ic die bruloft doe." Semeramis was tevreden.

Doe toech Trebata sijn moeder vol harnas an ende leedse in den tempel. Doe si in den tempel quam, doe togen die zeylstenen dat yser mitten lichaem na hem. Ende daer bleef Semeramis hangen int verwolft van den tempel ende smoerde daer. Also als si onnatuerlic geleeft hadde, also starf si onnatuerlic.

Van Jafet quamen die Griecken ende wort een groet geslacht. Ende Sem woende daer mede int lant.

Van Sems geslacht

Doe Sem 100 jaer out was, doe wan hi enen zoen, hiet Arfaxat, twee jaer na der dyluvyen. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren.

Ende Sem was Noe outste soen. Ende hi was die eerste priester, die ye in der werelt quam. Ende oec was hi coninc van Salem - ende daerna wast Jherusalem -, want Sem wort van den engel Gods priester gewiet ende geheilicht, ende wort genoemt Melschisedech. Ende Abraham ghinc voir hem ter scolen. Ende doe Abraham

, Loth sinen neve, uter vangenis mit sinen vrienden verlost hadde ende wederommequam, doe quam Melschisedech, die priester, mit broet ende wijn. Ende dat was een figuer, dat Cristus, die overste priester, soude offeren sijn vleis ende sijn bloet in der gedaente van brode ende van wijn, alst ghesciede in den Laetsten Avontmael ende noch alle daghe gesciet in der heiliger Missen.

Doe Sem out was 600 jaer, doe bleef hi doot.

Doe Arfaxat out was 30 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Sale. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe hi out was 300 jaer ende 30, doe bleef hi doot.

Doe Sale out was 33 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Heber. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Sale out was 400 ende 36 jaer, doe bleef hi doot.

Doe Heber out was 33 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Phales. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Heber out was 400 ende 63 jaer, doe bleef hi doot.

Doe Phales out was 30 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Reu. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Phales out was 200 jaer ende 39, doe bleef hi doot.

Doe Reu out was 32 jaer, doe wan hi enen soen, ende hiet Sarug. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Reu out was 200 ende 35 jaer, doe bleef hi doot.

Doe Sarug out was 30 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Nachor. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Sarug out was

200 ende 30 jaer, doe bleef hi doot.

Doe Nachor out was 29 jaer, doe wan hi enen soen, hiet Thare. Ende daerna wan hi sonen ende dochteren. Ende doe Nachor out was 100 ende 48 jaer, doe bleef hi doot.

Doe Thare out was 70 jaer, doe wan hi Abram, Nachor ende Aram.

Aram die wan enen soen, hiet Loth, ende 2 dochteren. Die een hiet Saray ende die ander hiet Melcha. Ende Aram die sterf in Caldeen voir sinen vader in een stat, hiet Hur.

Doe nam Abraham sijns brueders dochter tot enen wittachtigen wive, want die wet was doe also geordiniert. Ende Nachor, sijn brueder, die nam Melcha, Saren suster, tot enen wive.

Doe wouden die van Caldeen, die Griecken, Thare daertoe dwingen, dat hi dat Griexe vuer soude anbeden. Mer Thare en woude dat niet doen, want hi ontsach den almachtigen God. Ende hi nam sijn kinderen, Abraham, ende Saray, sijn wive, ende Nachor mit Melcha, sijn wive, ende Loth, sijn neve, mit al haer gesin. Ende si lieten after huus ende acker ende ghingen uut Caldeen ende quamen int lant van Canaan. Ende daerna togen si in Mesopotanien in een stede, hiet Carram. Daer woende Thare mit sinen gheslacht ende aldaer starf Thare, doe hi out was 200 jaer ende vijf.

Abraham die en wan geen kinderen, mer Nachor, sijn brueder, die wan 4 kinderen. Die outste hiet Hus, die ander hiet Bus, die dorde hiet Camuel, die vierde hiet Caseth.

Hus wan enen soen, hiet Job, daer men in der heiliger Scriften of leest, die so wonderliken lijdsamich was. Van Bus so quam die propheet Balaam, die propheteerde dat een sterre op soude gaen uut Jacob. Ende hi was dieselve Balaam, daer die ezel tegen sprac.

Daer nymt eynde die ander etaet of outheit, die duerde 1222 jaer. In die etaet wort Trier gesticht ende gemaect.

Van Abram ende van Zaray. 12 capittel

Op die tijt doe anbeden al die werelt afgoden als sonne, mane ende planeten ende sterren, dat vuer, of beelden, of ander gescepen dingen, sonder Abrahams geslacht: die en wouden geen gescepen dingen anbeden, mer si anbeden den scepper alre dingen. Doe docht Abram, dat die God een machtich moghende God was, die alle dinghen regiert, want Hi verlicht den dach mitter sonnen ende den nacht mitter manen ende mitten sterren. Die bomen die winterdages dorre staen, die doet Hi somerdaechs groeyen, bloeyen ende vruchten voertbrengen. Ende dese gedochten waren Abram in den syn, nacht ende dach, also langhe dat God tot hem seide: "Abram, Abram." Doe hoerde Abram die stemme ende seide: "Here, hier ben ic. Wie sidi?" Doe seide God: "Ic ben dijn Heer ende dijn God, die di ende alle dinghen gescepen heeft ende

die alle dingen regiert."

Doe seide Abraham: "Here, wat wil Gi dat ic doe?" Doe seide God tot Abraham: "Gaet uut dat lant daer gi in woent, ende uut u geslacht ende uut uwen huse, ende coemt in een lant, dat Ic u wisen sal. Ic sel u een heer maken over veel volcs. Ende Ic sal u gebenedien ende uwen naem groet maken. Ende die u gebenedijt, die sel gebenedijt wesen. Ende die u vermaledijt, die sel vermaledijt wesen. Ende van u sel gebenedijt wesen dat geslacht der aerden."

Abram dede als hem God bevolen hadde. Hi nam Zaray, sijn wijf, ende Loth, sijns brueders soen, ende al sijn huysgesin, ende al dat guet dat hi voeren mocht, ende ghinc int lant van Canaan ende quam tot Sychem. Daer openbaerde Hem God Abram ende seide: "Dit lant sel Ic u geslacht geven." Ende aldaer maecte Abram een outaer ende anbede daer den naem Gods. Ende vandaen toech hi wonende tusschen Hay ende Betel. Dat was daer nu Jherusalem staet. Aldaer maecte Abram een outaer ende anbede daer den naem Gods.

Ende doe Abram daer woende, doe quam daer een groet duerte van coren, sodat daer groten honger int lant was. Doe toech Abram wonen in Egipten. Doe Abram bi den lande van Egipten quam, doe seide hi tot sinen wive: "Gi sijt

een scoen suverlic wijf. Ende als u die mannen van Egipten sien ende weten dat ic u man bin, so sellen si mi dootslaen, omdat si u behouden mogen. Daerom, bid ic u, sect, dat gi mijn suster sijt, opdat ic mijn lijf mach behouden ende ons gracie mach gescien van u." Doe Abram quam in Egipten ende die mannen van Egipten dat scone wijf sagen, doe boetscapten si dat coninc Pharo, haren heer. Doe sende coninc Pharo om dat scoen wijf ende si wort hem in sijn hof ghebrocht. Doe vraechde die coninc of Abram haer man was. Si andwoerde ende seide: het was haer brueder. Doe hieltse die coninc bi hem ende Abram wort wel ontfangen om haren willen, want hi hadde veel scapen, ossen, ezelen ende kamelen, ende knapen ende dienstmaechden. Ende doe Saray in des conincs hof quam, doe plaechde God Pharo mit groter siecte ende weeten, ende al sijn huusgesin mit hem, sodat si alle onvruchtbaer bleven. Ten laetsten doe sprac God Pharo in sinen slaep toe ende seide, dat hem die siecte angecomen was, omdat hi Abram sijn wijf genomen hadde. Doe ontboet Pharo Abram ende seide: "Waerom heb gi dit gedaen? Waerom en seit gi mi niet, dat Saray u wijf was? Wat is die saec, dat gi seit dattet u suster was ende het is u wijf? Ende ic namse tot minen

wive. Daerom ben ic geplaecht. Bidt voir mi, ende neemt u wijf ende al u gesin ende al u beesten, ende trect daermede int suyteynde van minen lande ende woent daer mit vreden." Ende Pharo geboet dat hem nyement misdoen en soude.

Doe toech Abram mit al sijn gesin ende mit sijn beesten, daer hem die coninc wijsde, ende woende daer een tijt. Doe wort die coninc ende al sijn gesin vruchtbaer ende gesont.

13 capittel

Daerna doe toech Abram weder daer hi gewoent hadde mit al sijn huusgesin ende mit sijn beesten: tusschen Betel ende Hay. Daer hadde hi een tabarnakel gemaect ende een outaer; daer dancte hi God ende riep den naem Gods an. Abram was seer rijc van goude, van sulver ende van beesten. Ende Loth, sijns brueders zoen, die woende noch mit hem. Ende die wort oec rijc van beesten, sodat haer heerden keven om die weide. Doe seide Abram tot Loth: "Ic bidde u: laet daer geen kijf wesen tusschen mi ende u, tusschen mijn heerde ende u heerden, want wi sijn bruederen. Oversiet al dit lant dat voir u is ende ic bid u: Laet ons van malcander sceiden. Gaet gi totter lufterside van den lande, ic sel die rechterside behouden. Ende kies gi die rechterside, ic trec wonen in

die lufterside." Doe sloech Loth sijn ogen op ende sach al dat lant over, ende dat dat lant bi der Jordanen wel bewatert was ende een vruchtbaer lant was. Ende dat was op die tijt Sodoma ende Gomorra, ende was doe een paradijs des Heren. Doe koes Loth dat lant bi der Jordanen ende nam sijn beesten ende woende daer in die stat Sodoma. Abram die bleef wonende int lant van Canaan.

Ende doe hi versceiden was van Loth, sinen neve, doe seide God tot Abraham: "Abram, slaet u ogen op ende siet dat lant over, daer gi nu sijt, van den noerden totten suden ende van den oesten totten westen. Al dat lant dat gi oversiet, dat sel Ic u gheslacht geven tot in der ewicheit, ist dat si houden mijn geboden. Ende ic sel u geslacht vermeren gelijc dat stof der aerden. Gelijc dat men dat stof niet tellen en mach, also en sel men u geslacht niet mogen tellen. Staet op ende bewandert dat lant in sijn lencte ende sine breete, dat Ic u geven sal." Abram dede als God geboet ende maecte daer een outaer ende anbat daer den naem Gods ende bleef daer wonende int dal van Ebron.

14 capittel

Ende het is gesciet in die tijt, doe hadde elc stede van waerden enen coninc.

Ende die vijf steden hadden elc enen coninc, als Sodoma, Gomorra, Adama, Seboym ende Zegor. Mer si waren alle den coninc Codorlamor onderdanich, die coninc van Elamiten was. Ende si gaven hem 12 jaer lanc tribuyt. Ende int 13de jaer ontseiden si hem ende en wouden hem niet geven. Doe sprac Codorlamor an noch 3 coningen mit hem, als die coninc Antrafel, coninc van Ponten, ende Taal, den coninc van Semer, ende Arioch, coninc van Genlium. Ende si quamen striden jegen die vijf coninghen. Ende die vijf coninghen die setteden hem ter weer ende vergaderden in dat dal van Silvestrem int 13de jaer. Ende die 4 coninghen streden tegen die vijf ende die 4 verwonnen die vijf. Ende si beroefden al dat lant. Ende si slogen ende vingen mannen ende vrouwen. Ende si namen alle die beesten ende alle dat guet van Sodoma ende Gomorra ende wan al dat lant mit hem. Ende Loth, Abrams brueder soen, was mede gevangen. Ende een van sinen knechten ontliep ende boetscapte den Ebreuschen Abraham, dat Loth, sinen neve, gevangen was. Doe vergaderde hi 300 ende 18 cloke mannen van sinen magen ende vrienden, ende vervolgden die 4 coninghen totter Jordanen toe. Doe deelde Abram sijn volc an drien ende bestreetse in der nacht ende versloechse sonder weer. Ende doe nam Abram al den roef die si genomen hadden. Ende hi nam Loth, sinen neve, ende sijn guet

ende mannen ende wiven die daer gevanghen waren, ende brochtse tot Sodoma.

Doe quam Melschisedech, die overste priester Gods, ende oec was hi coninc van Salem. Hi gaf Abram wijn ende broet ende gebenedide hem ende seide: "Die overste God, die hemel ende aerde gescepen heeft, die gebenedie Abraham. Ende gebenedijt sij die overste God, want Hi een bescermer is sijnre vrienden." Doe gaf Abram God tiende van al den guede dat hi den vianden ontjaget hadde. Ende dat was die eerste tiende die ye gegeven wort. Dat Abel gaf, dat was hantgift: die eerste vrucht van den jaer van beesten of coorn. Doe quam die coninc van Sodoma tot Abram ende seide: "Gheeft mi die menschen die daer gevangen waren ende gi verlost hebt, ende hout gi al dat ander guet." Doe andwoerde Abram ende seide: "Ic heffe op mijn handen tot minen oversten God, die een besitter is der hemelen ende der aerden. Ende ic en sel niet enen draet, noch enen riem van enen scoe nemen van dat den uwen toehoert, opdat gi niet seggen en moecht: `Ic hebbe Abram rijc gemaect.' Mer wes die mannen die mit mi waren, gegeten hebben, dat is daerof gegaen. Mer Amer, Oschel ende Mambre die sellen haer deel ontfanghen."

15 capittel

Doe dit gesciet was, doe sprac God tot Abram ende seide: "Abram, wilt niet vervaert wesen. Ic ben u bescermer ende Ic sel u groet loen

wesen. Doe seide Abram: "Here, wat geef Gi mi? Ic gae sonder kint. Elysier, die mijn huusbesorger is, die sel mijn erf nemen." Doe seide God: "Hi en sel u erfname niet wesen, mer gi selt een kint crigen; dat sel u erf nemen." Het was bi nacht ende God lede Abram uut den huse ende seide: "Siet den hemel an ende tellet der sterren of gi moecht. Ende gelijc dat die sterren ontellic sijn, also sel Ic dat geslacht van uwen kinderen ontellic maken." Abram die geloefde God ende hi wort voir Gode rechtvaerdich gerekent.

Doe seide God tot Abram: "Ic ben u Heer, die u geleet heeft uut Ur, die stat van Caldeen, ende Ic sel u dat lant geven, dat gi besit." Doe seide Abram: "Mijn Here, mijn God, hoe sel ic weten, dat ic daer besitter of sel wesen?" Doe seide God: "Neemt een koe van drie jaren, een buck van drie jaren ende een weer van 3 jaren, turtelduven of ander duven." Daer dede hem God een teyken an: dat sijn gheslacht uut dat lant pelgrimaedse soude trecken, ende sellen in een vreemt lant dienen 400 jaer in bedructheit. Ende daerna sellen si wederkeren mit groten guede. "Mer gi selt gaen in vreden tot uwen vaderen ende hier begraven worden in uwer outheit. Mer dat vijfte geslacht van u sel hier wederkeren." Doe sette God sinen vrede tusschen Hem ende Abram ende sijn geslacht ende seide: "Al dit lant sel Ic u geslacht geven: van der Jordanen van Egip\ten

uut der Jordanen Eufraten, ende al dat lant daertusschen, als Cyneos, Cereneos, Cetyneos, Etheneos, Phereseos, Raphineos, Amorreos, Chananeos, Gerseos ende Yebuseos. Al dat lant sellen u nacomelingen besitten." Omdat God Abrams geslacht dat lant geloeft hadde te geven, so hietedet dat `Lant van Beloften'; dat was Jherusalem ende alle dat lant daeromtrent.

16 capittel

Doe Saray out wort ende geen kint en creech, doe seide si tot horen man: "God heeft minen lichaem besloten, sodat ic geen kinder voirt en brenge. Daerom slaept bi Agar, mijn dienstmaecht, op avontueren of gi kinder an haer winnen moecht." Want Saray brocht Agar uut Egypten ende si hadde 10 jaer mit haer gewoent int lant van Canaan. Ende Abram die sliep bi Agar, sijn dienstmaget. Ende doe Agar vernam dat si kint droech, doe versmade si haer vrouwe. Doe seide Saray tot Abram: "Gi doet quaet jegen mi. Ic hebbe u mijn dienstmaecht gegeven tot uwen wille. Nu si siet dat si kint ontfangen heeft, nu versmaet si mi. God die recht dat tusscen u ende mi." Doe seide Abram: "Siet, uwe maecht is in uwen handen. Gi moechtse gebieden." Doe versprac Saray haer maecht. Ende doe liep si wech in der woestinen ende ghinc daer sitten bi

enen bornput. Doe quam daer die engel in der woestinen bi den put ende seide tot Agar: "Waen coem gi ende waer gae gi?" Doe seide Agar: "Ic ben gevlogen van Saray mijnre vrouwen aensicht." Doe seide die engel Gods: "Keert weder tot uwer vrouwen ende veroetmoedicht u onder uwer vrouwen handen. God sel u geslacht so groet maken, dattet ontellic sel wesen. Siet, gi hebt een kint ontfangen ende gi selt een soen voirtbrengen. Ende gi selt sinen naem nomen `Ysmael', want God heeft u verdriet angesien." Agar keerde weder tot haerre vrouwen ende was haer onderdaen. Ende si brocht een kint voert ende noemde dat kint Ysmael. Doe was Abram 86 jaer out.

17 capittel

Doe Abram was in sijn 99ste jaer, doe openbaerde hem God ende seide: "Abram, Ic ben die almachtige God. Wandert voir My ende weest volmaect. Ic sette mijn vrede tusschen u ende Mi ende sel u seer groet maken ende menichvoudigen." Abram viel op sine knyen voer Gode.

Doe seide God: "Gi selt een vader wesen van voel volcs. Ende voirtan en sel gi niet hieten `Abram', mer gi selt hieten `Abraham', want Ic sel u setten een vader over voel volcs. Ende Ic sel u geslacht groet doen wassen,

want van u geslacht sellen coningen voirtcomen."

Doe seide noch God tot Abraham: "Bewaert minen vrede ende doet dat Ic u gebiede ende u geslacht na u. Besnijt uselven ende alle mannepersonen van uwen huusgesin, also wel die huerlingen als die van u geslacht sijn. Ende dat besnyden sel wesen dat vel voer van der manlicheit. Ende die van u geslacht na u geboren sel worden, die sel men altoes besnyden op den 8 dach na der geboerten mit enen mes gemaect van eenre leyen. Ende so wat manpersoen niet besneden en wort, die sel ofgesceiden worden van sinen volc als van sinen maechscap."

Doe seide God voert tot Abraham: "Saray, u wijf, die en sel gi niet meer nomen `Saray', mer haer naem sel wesen `Sara'. Ende Ic selse gebenedien ende Ic sel u van haer enen soen geven; die sel Ic gebenedien. Ende van sinen geslacht sellen coningen voirtcomen." Doe viel Abraham op sine knyen ende lachede in sijnre herten ende hi seide: "Sel ic in minen honderste jaer kint winnen ende sel Sara in haer 90ste jaer kint ter werelt brengen?" Doe seide Abraham tot God: "Sel Ysmahel, mijn soen, voer U niet leven?"

Doe seide God tot Abraham: "Sara, u wijf, sel u enen soen voertbrengen ende sinen naem sel gi nomen `Ysaac'. Ende Ic sette mijn vrede tusschen

Mi ende hem in der ewicheit ende in sijn geslacht na hem, opdat si mijne wet houden. Ende van Ysmahel heb Ic u gehoert. Siet, Ic sel hem gebenedien ende Ic sel sijn geslacht vermenichvoudigen. Van hem sellen geboren worden 12 hertogen. Ende Ic sel hem setten over voel volcs. Ende int ander jaer so sel Sara u een soen voertbrengen. Ende doe sciet God van Abraham.

Ende opten selven dach doe besneet hem Abraham, doe hi out was 99 jaer. Ende hi besneet Ysmael, doe hi out was 13 jaer. Ende hi besneet al sijn huusgesin die mit hem dienden, also wel die vreemde huerlinghen als die ingeboren.

18 capittel

Daerna doe openbaerde Hem God Abraham, daer hi sat voir die dore van sinen tabarnakel of sijn huys. Ende doe Abraham sijn ogen opsloech, doe sach hi daer 3 jongelingen voir hem. Hi liep hem jegen ende aenbeder een ende seide: "Here, heb ic gracie voir uwen ogen vercregen, soe en gaet niet van uwen knecht. Mer ic sel wat waters halen, dat ic U voeten mach dwaen. Ende rust wat onder desen boem. Ic sel wat broets halen, opdat Gi gesterct moecht worden." Doe seiden si: "Doet dat gi geseit hebt." Abraham ghinc in sijn tabarnakel tot Sara ende seide: "Neemt 3 maten blomen van meel ende menget dat tesamen ende maect daer broet of ende bactet onder der

asschen." Ende Abraham ghinc tot sinen beesten ende nam dat beste, vetste calf ende gaft sinen knechten, omdat si dat bereiden souden ende kokent ten eten. Ende doe nam Abraham butter ende melc ende dat calf dat daer gecoect was ende sette dat voir die jongelinghen. Ende Abraham stont voir hem onder den boem. Doe die jongelingen aten, doe seiden si tot Abraham: "Waer is Sara, u wijf?" Doe seide hi: "Siet, si is in die tabarnakel." Doe seider een: "Laetse tot u comen, want Sara, u wijf, sel in corter tijt een kint ontfangen." Doe Sara dat hoerde, daer si after die dore stont van der tabarnakel, doe lachede si ende seide heymelic: "Wi sijn beide out. Ende sel ic nu in mijn outheit kint dragen?" Doe seide die Here tot Abraham: "Waerom lacht Sara? Meent si dat si in haer outheit geen kint dregen en mach? Is God enich dinc onmogelic? Als Ic wedercome ten naesten jaer, so sel Sara een kint hebben." Doe quam Sara ende seide: "Ic en lachede niet, mer ic was van anxt vervaert." Doe seide die Heer: "Ten is also niet, mer gi lachede."

Doe die mannen opstonden, ghingen si tot Sodome waert. Doe seide die Here tot Abraham: "Die sonden van Sodoma ende van Gomorra

die sijn seer groet ende swaer ende ropen van der aerden tot Mi." Abraham stont voir den Here ende seide: "Here, sel Gi den rechtvaerdigen mit den onrechtvaerdigen laten vergaen? Of daer vijftich rechtvaerdige menscen waren in die stede, sel Gi die mitten onrechtvaerdigen doen vergaen? Here, dat wees verre van U, dat Gi dat doen sout, dat Gi die rechtvaerdighe mitten sondigen sout doen vergaen." Doe seide God tot Abraham: "Vint gi daer in die stede 50 guede menschen, Ic en selse niet laten vergaen." Doe seide Abraham: "Here, ic heb eens gesproken ende ic ben stof ende assche. Of men daer 45 guede menschen vonde?" God seide: "Vint gi daer 45, Ic en selse niet laten vergaen." Doe seide Abraham: "Here, of daer 40 gevonden worden, wat sout Gi doen?" God seide tot Abraham: "Noch sel Icse sparen." Doe seide Abraham: "Here, neemttet in genen onwaerde, dat ic noch wat spreec. Of daer 30 guede menschen gevonden worden?" God seide: "Vint gi daer 30, Ic en sel hem niet doen." Doe seide Abraham: "Heer, laet mi noch eens spreken. Of daer 20 gueder menschen gevonden worden?" Doe seide God: "Isser 20, Ic en selse niet verslaen." Doe seide Abraham: "Here, ic bid U: Wort niet toornich, dat ic noch eens spreke. Of daer 10 gevonden worden?" God seide: "Ic selse om die 10 sparen." Doe sceide God

van Abraham ende Abraham ghinc in sijn huus.

19 capittel

Doe quamen daer twee engelen in Sodoma in een gedaente van twee jonghelinghen ende Loth sat voir sijn doer. Ende doe hi die jongelingen sach, doe stont hi op ende ghinc hem jegen, ende viel op sine knyen ende anbeedse ende seide: "Ic bidde u: Gaet mede in mijn huus ende blijft te nacht daer; ic sal u voeten wassen. Ende morgen so moech gi uwen wech vorderen." Doe seiden die jongelingen: "Wi willen opter straten bliven." Mer Loth smekede ende bat also lange, dat sy mit hem gingen. Ende doe die jongelinghen mit Loth in sijn huus ghingen, doe bereide hi hem sijn spise, die si eten souden. Ende doe quamen die mannen van der stat van Sodoma ende belagen dat huus, al die gemeenmannen, die jonge mitten ouden. Si riepen an Loth ende seiden: "Waer sijn die mannen die tavont in u huus ghingen? Brenctse hieruut tot ons." Loth ghinc tot hem uut ende sloet die dore toe ende seide: "Mijn lieve bruederen, wilt dat quaet niet doen, mer laet mijn gasten mit vreden. Ic hebbe twee dochteren die noch maechden sijn. Neemtse ende misbruuctse na uwen wille." Doe seiden die Sodomiten tot Loth: "Gaet gi van ons: gi sijt hier een vreemde incomelinge. Sel gi ons berechten? Gheeft ons uwe gasten, of wi sellen u seer slaen

ende breken dat huys op." Ende siet, die mannen van binnen die haelden Loth ende sloten die dore toe. Ende alle diegene die daer buten waren, die worden geslegen mit blintheit, van den mintsten totten meesten, sodat si die dore van den huse niet en mochten vinden.

Doe seiden die jongelingen tot Loth: "Heb gi in der stat enige vrienden of magen die van uwen geslacht sijn? Gaet ende sect hem, dat si dese stat rumen, want si sel vergaen." Doe ghinc Loth uut tot sinen geslacht ende tot dengenen die an sijn geslacht ghehilict waren. Ende hi waerscudese ende seide, dat si die stat rumen souden, want God soudse doen versinken. Mer wat Loth seide, si hielden daer alle haer spot mede ende si meenden, dat hijt in boerten seide. Des morgens doe dwongen die engelen Loth ende seiden: "Staet op ende neemt u wijf ende u dochteren, ende neemt dat gi dregen moecht ende gaet uter steden." Mer si hieldent al voer boerte. Doe namen die engelen Loth, sijn wijf ende sijn dochteren bi der hant ende ledense uter steden een groet stuc. Ende doe seiden die engelen tot hem: "Siet niet omme, noch en blijft niet staen, mer gaet int gebercht, so moech gi levende bliven." Doe dedet God ragenen van den hemel sulfer ende vuer op Sodoma ende op Gomorra, ende die steden verbarnden ende versoncken ende al dat daerin was ende al dat lant

daeromtrent mit al die daerin woenden. Doe Loths wijf dat geruft hoerde, doe sach si afterwaert ende doe bleef si staen in die gedaent van enen steen. Abraham was des morgens vroech op ende ghinc op die stede daer hi mit God gesproken hadde ende sach na Sodoma ende Gomorra. Ende hi sach spranckelen van vuer vliegen, of si uut enen oven gevlogen hadden. Doe docht Abraham om sinen neve ende hi bat God, dat Hi hem bescermen woude.

Loth ghinc mit sinen dochteren int gebercht ende bleven daer in een spelunke. Doe seide die outste dochter tot die joncste: "Onse vader die is out ende daer en sijn geen mannen in der werelt die tot ons mogen comen om kinder te winnen. Daerom, laet ons onse vader droncken maken van wijn ende dan bi hem slapen." Doe gaven si haren vader des avonts veel wijns te drincken ende die outste suster sliep bi hem. Mer Loth en wiste daer niet of dat si bi hem sliep. Ende des morgens en wist hi niet dat si bi hem gheslapen hadde. Des anderen dages doe seide die outste suster tot dien joncsten: "Siet, gisteren doe sliep ic bi minen vader. Laet ons hem tavont wijn drincken geven ende slaept gi bi hem, opdat gi kint van

hem ontfangen moecht." Ende des avonts gaven si haren vader wijn drincken, sodat hi droncken was. Ende die joncste dochter die sliep bi hem ende Loth en wist daer niet of. Ende des morgens en wist hi oec niet, dat si bi hem geslapen hadde. Ende beide sijn dochteren die hadden van hem kint ontfangen. Die outste creech een kint ende noemde dat Moab. Ende daerof quamen die Moabiten. Die joncste creech een kint ende noemde dat Amon. Ende daerof quamen die Amonyten.

Glosa: Omdat Loth droncken was, so sondichde hi jegen die wet. Hadde hi nochteren geweest, hi en haddet nyet gedaen. *Daerom seit een leerre:* "Daer is een visch die is genoemt `orex'. Als die visch nuchteren is, so en mogen hem 10 menschen niet stille leggen. Mer als men die visch droncken maect van wijn, so hout hem één mens wel leggen. Also ist mitten mensche: als hi nochteren is, so en mach hem die duvel niet lichtelic brengen in sonden mit sijn becoringhe. Mer als die mensche dronken is, so brenct hem lichtelic die duvel tot sonden, sodat hi hem geen quaet en ontsiet te doen."

Daerom doe Noe dron\ken

geweest hadde ende hi bekende die craft des wijns, doe woude hi den wijn temperen. Ende hi nam uut der arken die misse van den mens, die misse van der apinnen, die misse van den leeu ende die misse van den varken. Ende in die 4 missen plantede Noe den wijngaert. Ende van die 4 creatueren so heeft die wijn sijn natuer, *als dit vaers seit: Ebryus est Salomon post symea, post leo, post sus.* Als een mens den wijn wel te maten drinct, so is hi wijs, vroet ende verstandel als Salomon was. Mer drinct die mens daer meer op, soe wort hi spelic ende boertelic als die apynne. Ende drinct die mens daer noch meer op, so wort hi wreet als die leeu. Ende drinct die mens daer noch meer op, so wort hi gelijc een soghe ende verken, ende rust also lief in den drec als op een bedde van onwetenheit. Daerom sel hem een mens wachten van dronkenscap, opdat hi niet onwetende en sondicht, als Loth dede.

20 capittel

Doe Abraham woende int lant van Cades ende Sur, doe toech hi pelgrimaedse int conincrijc van Gerares. Doe seide hi tot Sara: "Sect, dat gi mijn suster siet." Doe Abraham in dat lant quam, doe sende die coninc Abymelech om Sara ende namse bi hem. Ende in der nacht doe quam God tot Abymelech ende sprac hem in sinen slape toe ende seide: "Dat wijf die gi nu genomen hebt, die heeft een man. Daerom, doetse haestelic van u, of gi selt sterven." Abymelech en raecte dat wijf niet ende seide: "Ic

en wiste niet, dat si een man hadde. Mer si seide dat Abraham haer broeder was. Ende uut sympelheit nam ic dat wijf." Doe seide God: "Ic weet dat gijt uut simpelheit deet. Mer Ic hebt bewaert, dat gi tegen Mi niet gesondicht en hebt. Daerom, geeft dat wijf haer man weder, want hi is een propheet. Ende hi sel voer u bidden, opdat gi moecht leven. Ende en wil gise hem niet geven, so weet dat gi haestelic selt sterven mit al u huusgesin." Doe stont Abymelech haestelic op ende riep sijn huusgesin tot hem ende seide hem al dat hi gehoert hadde. Ende si waren alle beanxt. Doe ontboet Abymelech, die coninc, Abraham tot hem ende seide: "Waerom heb gi ons dit gedaen, dat wi aldus grotelic tegens u gesondicht hebben? Waerom deet gi dat?" Doe seide Abraham: "Ic docht dat gi geen vrese en had voer God ende dat gi mi dootslaen sout om mijn wijfs willen. Daerom seide ic dat si mijn suster was." Doe gaf Abymelech Abraham sijn wijf. Ende Abymelech seide: "Abraham, waert u genoecht te wonen in minen lande, daer woent mit vreden." Doe bat Abraham voir Abymelech ende voir sijn huusgesin. Ende God maectse gesont, sodat si weder vruchtbaer worden.

21 capittel

God die visiteerde Sara, als Hi geloeft hadde. Si ontfinc een kint ende brocht een soen ter werelt in haer outheit. Abraham dede dat kint op den achtenden dach besnyden ende noemdet Ysaac;

dat is te seggen `lachen'. Sara die soechde dat kint in haer outheit. Doe dat kint Ysaac gespeent was, doe maecte Abraham een convivium ende hadde sijn vrienden ende sijn gebueren ter worscap.

Doe Sara sach dat Ysmael, Agars soen, ghinc spelen mit Ysaac, haren soen, doe seide si tot Abraham: "Doet Agar, die dienstmaecht, mit haren soen van heen, want haren soen en sel geen erf nemen mit minen soen Ysaac." Doe nam dat Abraham seer swaer om Ysmahel, sinen soen. Doe seide God tot Abraham: "Abraham, siet op dat kint niet wredeliken, noch op u dienstmaecht, mer hoer Saren stemme, want Ysaac sel hieten te wesen van u geslacht. Mer u soen van der dienstmaecht die sel Ic here maken over voel volcs, want hi is u kint." Abraham stont des morgens vro op ende nam broet ende een vat mit water ende gaft Ysmahel op sinen scueren ende sende hem mit sinen moeder van hem. Ende doe ghingen si dwalen in der woestinen. Ende doe dat water uutgedronken was, doe warp hi dat vat van hem onder enen boem. Ende si ghinc vandaen sitten, also verre als men mit enen boge scieten mocht. Ende dat kint screyde van dorst. Doe sloech Agar haer ogen op ende screyde ende seide: "Och, sel ic hier mijn kint

sien sterven van dorst?" God die hoerde des kints stemme ende sende enen engel tot Agar ende die seide: "Agar, wat doe gi? Wilt niet vervaert wesen: God heeft uwes kints stemme gehoert. Staet op ende neemt dat kint bi der hant, want God sel hem here maken van voel volcs." Doe dede God haer ogen op ende si sach een put, een fonteyn. Si ghinc daertoe ende volde haer vat ende si gaf den kinde drincken. Ende si bleven daer wonende in der woestinen. Ende Ysmael wort een ionc scutter. Ende Agar, sijn moeder, nam een man uut Egipten. Ende si bleven daer woenachtich.

22 capittel

Doe dit gesciet was, doe tempteerde God Abraham ende seide: "Abraham, Abraham." Hi andwoerde ende seide: "Heer, hier ben ic." Doe seide God: "Neemt Ysaac, uwen soen, die gi minde, ende gaet in dat lant dat Ic u wisen sel, op enen berch. Offert Mi daer Ysaac, uwen soen." Abraham stont des nachts op ende loet enen ezel mit hout, daer hi dat offer mede barnen soude. Ende hi nam Ysaac mit hem ende twee knechten, die den ezel leden. Ende hi ginc ten berch waert, daer hem God wijsde. Opten dorden dach doe sach Abraham den berch van verre, daer hi wesen soude. Doe seide hi tot sinen knechten: "Ontbeit ons hier mit den ezel, waent wi weder comen. Ic ende mijn kint sellen gaen be\den."

Ende doe was Ysaac 25 jaer out. Abraham leide Ysaac dat hout op sijn scueren. Ende hi nam een swaert ende vuer mit hem. Ende si ghingen den berch op. Doe si opwaert ghingen, doe seide Ysaac: "Vader, hier is vuer ende hout. Waer is dat offer?" Doe seide Abraham: "Zoen, God sel dat offer versien." Doe ghingen si opwaert ende quamen, daerse God wijsde. Ende daer maecte Abraham een outaer ende leide daer dat hout op. Doe nam hi Ysaac, sinen soen, ende leiden op dat outaer boven op dat hout ende toech dat swaert uut ende woude sinen soen offeren. Siet, die engel Gods die riep van den hemel ende seide: "Abraham! Abraham!" Abraham seide: "Hier ben ic." Doe seide die engel: "Steec u hant niet an dat kint, noch en doet hem niets niets. Nu kent God, dat gi Hem ontsiet ende dat gi uwen enigen soen niet en spaert." Abraham sloech sijn ogen op ende sach after hem hangen een weer, verwarret in den doorn. Ende Abraham nam den weer ende offerdet voir sinen soen. Noch riep die engel anderwerf van den hemel ende seide: "God heeft bi Hemselven gesworen: omdat gi dit nu gedaen hebt ende en hebt uwen enigen soen om sinen willen niet gespaert, daerom sel Hi u gebenedien. Ende Hi sel u geslacht vermenichvoudigen als die sterren des hemels ende gelijc dat sant bi den over der zee. Ende u geslacht die sellen haer vianden stede besitten. Ende u geslacht sel gebenedijt wesen,

want gi Mi onderdanich geweest hebt." Abraham quam doe weder tot sinen knechten ende si ghingen in Barsabee. Daer woenden si.

Doe Abraham thuusgecomen was, doe wort hem geboetscapt dat Nachor, sijn broeder, hadde 8 kinder bi Melcha, Saren suster. Die outste hiet Hus, die ander Bus, die dorde Batuel, die vierde Cafed, die vijfte Chanel, die seste Asau, die sevende Laphat, die achte hiet Yed. Hus wan enen soen, hiet Job. Bus wan enen soen, hiet Balaam. Batuel wan enen soen, ende hiet Laban, ende Rebecca.

Scolastica seit: Dat Abraham sinen soen offerde, dat was een fyguer dat God soude offeren sinen enigen soen. Ghelijc dat Abraham offerde sinen soen ende leide hem op enen berch ende leide hem op dat hout, alsoe wort Cristus geleit op den berch van Calvarien ende geleit op dat hout des crucen. Ende dat Ysaac ontginc van den offer ende den ram geoffert wort, dat bedude dat die godheit Jhesu onberoerlic bleef. Mer die menscheit Jhesu die wort gepijnt ende gedoot an dat hout des crucen.

Scolastica seit: Op dien berch daer Abraham sinen soen offerde, dat op dien berch Salomon daerna den tempel Gods maecte.

23 capittel

Doe Sara out was 100 ende 27 jaer, doe starf si in Ebron int lant van Chanaan. Abraham die screide om Sara, sijn wijf. Ende daerna coft hi enen acker om sijn wijf ende hemselven ende sijn nacome\lingen

in te begraven jegen enen man, hiet Ebron, om 400 sulveren penningen. Ende aldaer begroef hi Sara. Ende dien acker hietede `Die dubbelde spelunc'.

24 capittel

Abraham die was out van dagen. Ende doe seide hi tot die outste van sinen huse, sinen rentemeester, die genoemt was Elysier: "Coemt tot mi ende sweert mi, dat gi minen soen Ysaac geen wijf en selt doen nemen uut den lande van Canaan, mer vaert in Mesopothanien ende brenct vandaen een wijf voir minen sone Ysaac." Doe seide Elysyer: "Of dat wijf mit mi niet en wil comen in dit lant, moet ic dan uwen soen wel vueren tot haer in dat lant daer gi uut geboren sijt?" Doe seide Abraham: "Wacht u dat gi minen soen niet uut desen lande en voert. Mijn here, mijn God van den hemel, die heeft mi geleet uut mijns vaders huus ende uut den lande daer ic in geboren was. Ende Hi hevet tot mi gesproken ende gesworen ende geseit: `Ju geslacht sel Ic dit lant geven.' Ende die God sel sinen engel mit u senden. Neemt voir mijn soen uut dien lande een wijf. Ende wil dat wijf u niet volgen, so sel gi vry wesen van den ede." Doe swoer Elysyer den eet. Ende hi nam 10 camelen van sijns heren beesten mit guede dat in Mesopotanien niet en was.

Ende hi quam in die stat daer Nachor woende. Doe rustede hi te vespertijt buten der stede bi een fonteyn, omdat die kemelen daer drincken souden. Ende doe quamen die maechden om water te halen uut der fonteynen, dat si binnen der steden besigen souden. Ende siet, daer quam een scoen maecht totter fonteynen ende putte water mit hare cruken. Doe ghinc Elysyer tot haer ende seide: "Gheeft my eens drincken uut uwer cruken." Doe seide die maecht: "Here, ic wilt u gaerne geven. Hout, drinct." Doe Elysyer mit sinen knechten gedroncken hadde, doe sciep die maecht water mit haer cruken ende goet dat in den bac ende liet die kamelen drincken. Doe die kamelen gedroncken hadden, doe seide Elysyer: "Wes dochter sidi? Sect my: Mach ic in uwes vaders huus herberge hebben, dat ic daer rusten mach." Die maecht andwoerde ende seide: "Ic ben Batuels dochter; mijn moeder hiet Melcha ende si is Nachors dochter. Wi hebben stro ende hoys genoech, ende wi hebben stede ende plaets genoech voir u ende voir u beesten te rusten." Doe neychde Elyzyer tot Gode ende seide: "Ghebenedijt is mijns heren God Abraham, die sijn ontfermherticheit van minen here niet en trect. Ende Hi hevet mi geleet in dat huus sijns brueders." Doe dat Rebecca hoerde, doe

liep si haestelic thuus ende boetscapte hare moeder wat si gehoert hadde. Ende Rebecca hadde een broeder, hiet Laban, die liep haestelic buten der stede ende vant Elysyer staen buten der stede bi den put. Doe seide Laban tot hem: "Here, weest gebenedijt. Waerom stae gi hier buten? Coemt in: ic heb u een huys bereit ende een stede voir u camelen." Ende hi leiden in sijn herberge. Ende hi stroeyde voer die camelen stro ende hoey. Ende hi nam water ende wies der kemelen voeten die mit hem gecomen waren. Ende doe settede hi Elysier broet ende spijs voer, omdat hi eten soude.

Doe seide Elysyer: "Ic en sel niet eten, eer dat ic mijn boetscap gedaen hebbe daer ic om gecomen ben." Doe seide Elysier: "Ic ben Abrahams knecht ende God heeft Abraham, minen here, gebenedijt ende seer groet gemaect ende heeft hem verleent voel scapen, voel ossen, veel knapen, veel dienstmaechden, voel gouts, voel sulvers, veel camelen, veel ezelen. Ende Sara heeft in haer outheit een kint voirtgebrocht ende hi heeft dat kint al dat guet gelaten. Ende ic most minen here sweren, dat ic voir sinen soen Ysaac geen wijf nemen en soude ynt lant van Chanaan, mer dat ic een wijf soude nemen van sijn gheslacht uut sijns vaders huus. Ende die engel Gods heeft mi nu gewijst tot sijns brueders huys. Daerom begheer ic, of gi die

maecht wilt geven Ysaac, Abrahams soen, tot enen wive. Ende genoecht u dat te doen, so sect my dat op een cort, opdat ic wederomme mach reysen." Doe andwoerde Batuel ende Laban: "Die woerden sijn van den Here gecomen ende jegen sinen wille en mogen wi niet doen noch spreken. Mer Rebecca staet voer u. Vraecht haer, of si wil wesen uwes heren soens wijf." Doe gaf Elysyer Rebecca gulden vaten ende sulveren, costelike clederen, opdat si mit hem varen soude. Si aten, si droncken ende bleven die nacht daer. Des morgens was Elyzier vroech op ende seide: "Sect mi, wat gi doen wilt, opdat ic mach varen tot minen here." Doe andwoerde Rebecca moeder ende haer brueder ende seiden: "Laet die maecht noch 10 dagen hier bliven. Wi sellense u nasenden." Doe seide Elysyer: "Wilt mi niet toven, mer laet mi trecken tot minen here." Doe seide die moeder ende Laban: "Wi sellen die maecht ropen ende horen wat si seit." Doe riepen si Rebecca tot hem ende si vraechden haer, wat consent dat si daertoe gaf: of si mit den man trecken woude. Rebecca seide: "Ja." Si woude mit hem trecken. Doe gaf men hem spise mede voir al dat gesyn.

Ende Rebecca mit horen maechden die ghingen sitten op die camelen ende volchden Elysyer na. Ende si quamen haestelic tot haren heer. Op die tijt ghinc Ysaac wanderen op den

wech ende het was bi den avont. Hi sloech sijn ogen op ende sach van verre sijn camelen comen. Doe ghinc hi hem jegen. Doen Rebecca sach, doe ghinc si van den kemelen ende vraechde wie dat was. Doe seiden die knechten: "Het is onse vader." Doe decte Rebecca haer mit haren mantel. Ende die knechten seiden Ysaac, wat si geseit hadde. Ende Ysaac nam doe Rebecca ende leedse in sijn tabarnakel ende namse tot enen wive. Ende overmits sijnre bruut so vergat hi den rouwe sijnre moeder.

25 capittel

Abraham die nam een ander wijf, die genoemt was Ceturam. Ende daer wan hi bi ses kinderen. Ende elc wijsde hi enen hoec van den lande, daer si woenden int oesteynde van der werelt. Ende al dat Abraham hadde, dat gaf hi Ysaac, sinen soen, mit al dat lant dat hi besat. Ende doe Abraham out was 100 ende 75 jaer, doe starf hi in gueder outheit. Ende Ysaac ende Ysmael die begrueven hem bi Sara, sijn wijf, in `Die dubbelde hagedocht'. Ende na Abrahams doot, doe gebenedide God Ysaac. Ende hi bleef wonende bi der fonteynen, die genoemt was `Levende'.

Dit is dat geslacht van Ysmael. Sijn eerste soen hiet Nabaoth, die ander Ceder, die dorde Abebel,

die vierde Mabsan, die vijfte Masma, die seste Dymma, die sevende Massa, die achte Adad, die negende Thema, die tiende Utur, die elfte Naphis, die twalefte Ceoma. Ende dat waren 12 princen, elc over een casteel. Mer si bleven heyden ende aenbeden afgoden. Ende doe Ysmael out was 100 ende 27 jaer, doe starf hi ende wort begraven onder sijn volc.

Doe Ysaac out was 40 jaer, doe nam hi een wijf ende hiet Rebecca. Ende si en creech geen kinder. Doe bat Ysaac Gode om vruchten. Ende God verhoerde hem ende Rebecca worde mit kinde. Ten lesten wort Rebecca so wee in haer lichaem, sodat sijt haren man claechde. Ende si namen raet mit Gode, wat si doen souden. Doe seide God tot Rebecca: "Gi hebt twee kinderen in uwen lichaem ende daer sellen twee geslachten van volc of comen. Ende die outste sel den joncsten onderdanich wesen. Ende gelijc dat si onrustich sijn in u lichaem, also sellen die twee geslachten onrustelic wesen opter aerden. Doe Rebecca volgaen was, doe wort dat eerste kint geboren, ende dat was al sijn lijf ruuch. Ende dat ander kint hielt hem bi den voet, dat na geboren wort. Ende dat was scoen ende suverlic. Dat eerste ruuch kint wort gehieten Esau ende dat ander wort gehieten Jacob. Ende doe ghinc Ysaac in

sijn tsestichste jaer.

Figuer: Esau was roet ende ruuch als een hont ende Jacob was scoen ende suverlic. Esau bediet den joden, die nu roet ende besmit sijn van den bloede ons Heren Jhesu Cristi. Ende si sijn ruuch geacht als honden. Ende die joden waren eerst vercoren tot den rijc der hemelen. Ende die 10 geboden waren hem eerst gegeven. Mer Jacob, die die joncste was, bediet die kerstenen; die hebben den outsten brueder, die joden, haer erf gewonnen mit ontfermherticheit ende mitter minnen Gods. Ende die joden moeten die kerstenen onderdanich wesen, also langhe waent si totten kersten gelove comen.

Doe die kinder beide opquamen, doe wort Ezau een weyman mit scieten ende mit jagen ende Jacob een heerde van scapen ende ander beesten. Ysaac vercoes den outsten soen ende Rebecca vercoes den joncsten soen.

Op een tijt hadde Jacob een pulment gemaect; dat was roden bru, een potspijs. Ende Esau hadde uutgeweest jagen ende quam van den velde ende was moede ende hadde honger. Doe seide hi tot sinen brueder: "Gheeft mi teten van dien pulment." Doe seide Jacob: "Ic vercoep u dese spise." Esau seide: "Wat sel ic daervoer geven?" Doe seide Jacob: "U outheit ende u recht dat gi daertoe hebt." Doe seide Esau: "Wat baet mi mijn outheit?" Ende overmits honger so gaf Esau sijn outheit over ende loefde dat

ende swoer dat sinen brueder vast te houden. Ende omdat Esau sijn erve overgaf om die rode spijs, so wort hi genoemt Edom. Ende dat lant dat hi begreep, wort genoemt Edumea.

Scolastica seit: So wie die outste soen was, die hadde die heerlicheit na den vader ende hi was heer over al sinen broederen ende was gecleet mit enen sonderlingen clede. Ende die outste plach God sacrifici te doen. Ende als men worscapte, so plach hi dat gemeen worscap te bereiden ende hadde dan vier mansdeel. Ende hi ontfinc die leste benedixi van sinen vader. Ende hi nam 2 kinderdeel van sinen vader.

Doe Esau 40 jaer out was, doe nam hi twee heydensche wiven jegens die wet, omdat hi machtich woude wesen. Ende dat was sijn vader ende sijn moeder leet.

26 capittel

Doe quam daer een duertijt ende honger in den lande daer Ysaac woende. Ende hi toech onder die Palestinen wonen int conincrijc van Gerare, daer Abymelech coninc was. God die openbaerde hem ende seide tot Ysaac: "Trect niet in Egipten, mer blijft int lant dat Ic u wise. Ende Ic sel mit u wesen. Ende Ic sel u gebenedien ende u gheslacht sel Ic dit lant geven. Ende Ic sel vervollen den eet dien Ic Abraham, uwen vader, swoer. Ende Ic sel uwen geslacht vermenichvoudigen als die sterren des hemels. Ende in uwen geslach\te

sellen alle menschen gebenedijt worden, omdat Abraham Mi onderdanich was ende mijn geboden hielt. Ende hi was gherechtich ende dede dat Ic hem geboet." Ende doe toech Ysaac in dat conincrijc van Geraris.

Ende doe hi in dat lant quam, doe vraechden hem die mannen, wes dat scoen wijf was. Ysaac seide dattet sijn suster was, want hi hadde anxt dat men hem doot soude slaen om haer scoenheit willen. Doe Ysaac daer een wijl tijts ghewoent hadde, doe sach die coninc Abymelech op een tijt doer een veynster, dat Ysaac jockede ende foelde mit Rebecca, sijn wijf. Doe seide die coninc Abymelech tot Ysaac: "Waerom seg gi dat Rebecka u suster is? Waerom liech gi, also het is u wijf?" Doe seide Ysaac: "Mer ic hadde anxt dat men mi om haren willen doot geslegen soude hebben." Doe seide die coninc: "Waerom woud gi ons also bedriegen? Yement van ons allen mocht u wijf genomen hebben ende grote sonde daermede gedaen hebben." Doe geboet Abymelech, dat nyement van al sijn volc en moste Rebecca die hant an haer slaen op die doot. Ysaac bleef in dat lant wonende ende saeyde daer ende creech in enen jaer hondertvout vruchten. God gebenedide hem ende hi creech voel scapen, voel beesten ende voel gesins. Doe

seide die coninc Abymelech tot Ysaac: "Sceit van ons uut onsen lande, want gi voel machtiger sijt dan wi sijn."

Ende Ysaac sceide uten lande ende quam in Barsabee. Ende daer openbaerde hem God in der nachten ende seide: "Ic ben Abraham uwes vaders God. Wilt u niet ontsien, want Ic ben mit u ende Ic sel u gebenedien ende u geslacht menichvoudigen overmits Abrahams mijns knechts willen." Ende Ysaac maecte daer een outaer ende aenbede daer den naem Gods. Ende Ysaac geboet sinen knechten, dat si daer een put souden delven om sijn beesten daeruut te drincken. Doe quam Abymelech, die coninc van Geraris, ende Occosat, sinen vrient, ende Pycol, die prins der ridderen, mit haer gesin tot Ysaac. Doe seide Ysaac: "Waerom coem gi tot mi, een mens die gi haet ende die gi uut uwen lande verdreven hebt?" Doe andwoerden si ende seiden: "Wi hebben gesien dat die Here uwen God mit u is. Daerom comen wi tot u, omdat wi vrede mit u willen maken. Daerom loeft ons, dat gi ons niet en selt misdoen, gelijc dat wi u niet en misdeden, doe gi in onse lande woende." Doe maecte Ysaac een groet maeltijt ende gaf den coninc mit sinen gesin teten ende te drincken. Ende hi vastmaec\te

die vrientscap. Ende doe togen si mit vrientscap weder thuus.

27 capittel

Daerna begonde Ysaac out te worden, sodat hi blint was. Doe riep hi Esau, sinen outsten soen, tot hem ende seide: "Gaet te velde ende neemt uwen boech ende reescap, ende vanct een wilbraet ende maect mi spijs, opdat ic eten mach ende u gebenedie, eer ic sterve." Esau nam een boghe ende ghinc te velde om een wilbraet te vanghen. Ende dat wort Rebecca geseit. Doe riep si Jacob, horen soen, tot haer ende seide hem wat sijn vader tot Esau geseit hadde. Ende Rebecca seide tot Jacob: "Haelt mi twee jonge geyten; ic selse doden ende bereiden ten eten, opdat gi die benedictie ontfangen moecht." Jacob ontsach hem dat te doen ende seide tot sinen moeder: "Of mijn vader mi vernaem ende mi vermaledide?" Mer Rebecca seide, si soude dat wel verhoeden. Ende uut hieten van sijnre moeder soe haelde hi die geyten. Die moeder bereide die ende brietse. Ende si toech Jacob Esaus beste cleder an. Ende si decte sijn hals ende sijn handen mit die vellen van den geyten. Ende Jacob ghinc mit vresen tot sinen vader mit der spisen ende Jacob seide: "Vader, eet ende geeft mi die benedixie." Doe seide Ysaac: "Hoe comtet, dat gi dese spijs aldus haest bereit hebt?" Doe seide Jacob: "Vader, het

was die wille Gods." Doe seide Ysaac: "Coemt tot mi ende laet mi u tasten." Ysaac taste sijn hals ende handen ende hi vanttet ruuch. Doe seide hi: "Die hant is Esau, mer die stemme is Jacob." Doe at Ysaac van der spisen ende dranc van den wijn. Doe seide hi tot sinen soen: "Coemt tot mi." Jacob quam tot sinen vader ende knyelde neder ende custe hem. Doe gebenedide Ysaac Jacob, sinen soen, ende seide: "God die geve u volheit der vruchten van aertrijc ende des dous van hemelrijc. U coren, u wijn, u oly sel wel dien ende wassen. Ende onder u macht sel al u geslacht wesen ende gi selt uwes brueders here wesen. Ende so wie u gebenedijt, die sel gebenedijt wesen. Ende so wie u vervloect, die sel vervloect wesen." Doe Jacob aldus die benedictie ontfangen hadde ende was nauwe uut der camer, doe quam Esau mit der spisen tot sinen vader ende seide: "Vader, wil gi eten ende geven mi die benedixie." Doe seide Ysaac: "Wie sidi?" Doe seide Esau: "Ic ben Esau, u outste soen." Doe verwonderde Ysaac ende bat God dat die benedictie volcomen most wesen an Jacob, sinen soen, die hi gegeven hadde. Ende hi seide tot Esau, dat Jacob, sijn brueder, scalkelic die benedixie vercregen hadde. Doe seide Esau: "Och, lieve vader, hebdi yet een heymelike benedixie? Die geeft mi." Ende hi began te screyen. Doe was Ysaac beroert ende seide: "U vruch\ten

die sellen wel wassen, mer gi moet uwen brueder onderdanich wesen."

Doe was Esau nidich op sinen brueder ende seide heymelic: waer sijn vader doot, hi soude Jacob, sijn broeder, dootslaen. Dat wort Rebecca geseit. Doe seide si tot Jacob: "Vaert in Mesopotanien tot minen brueder Laban ende weest daer een wijl tijts, waent die toren uwes brueders vergaen is, want hi begheert u te doden." Doe ghinc Rebecca tot Ysaac ende seide: "Het verdriet mi, dat Jacob een wijf sel nemen van Hets dochteren uut Canaan. Gesciet dat, ic selt besterven."

28 capittel

Doe riep Ysaac Jacob, sinen soen, tot hem ende gaf hem noch die benedixie ende seide: "Vaert in Mesopotanien tot Batuelis, uwen oudevader, ende neemt daer een wijf van Laban, uwes oems, dochteren, mer neemt hier geen wijf van Canaan. Die almachtige God die moet u gebenedien ende doet u wassen ende menichvoudigen, ende geef u Abrahams benedixie, opdat u geslacht na u mach besitten dat Lant der Beloften." Doe sciet Jacob van sinen vader ende ghinc tot Mesopotanien waert, tot Laban, sijns oems.

Doe Jacob quam bi Lusa na der sonnen, doe ruste hi daer ende leide sijn hoeft op enen steen. Ende daer sach hi enen visioen

in sinen slaep: dat op die stede daer hi lach, een ladder gerecht was van der aerden tot an den hemel. Ende die engelen Gods clommen daer op ende neder. Ende God stont boven op die ladder ende seide: "Ic ben Abrahams God ende Ysaacs God. Dat lant daer gi op slaept, dat sel Ic u nacomelinghe geven ende u geslacht vermenichvoudigen als dat stof der aerden. Ende Ic sel u bewaerre wesen, warwaert dat gi vaert." Doe Jacob ontwaec wort van den slaep, doe seide hi: "Dese stede is vervaerlic ende te ontsien, want God is in dese stede. Ende hier is dat huus Gods ende die poert des hemels, ende ic en wistet niet." Jacob was des uchtens vroech op ende rechte den steen op daer sijn hoeft op gelegen hadde ende goet daer oly op, ende noemde die stede Betel, die tevoren Lusa hietede, ende loefde daer een loft ende seide: "Est, dat mijn God mit mi is ende mi bewaert in mine wege daer ic in wander, ende gift mi broet ende spijs te eten ende clederen an te doen, ende dattet mi voirspoedelic gaet, so sel God mijn Here wesen. Ende dese steen, die ic opgerecht hebbe tot enen teyken, sel dat huys Gods hieten. Ende van al dat mi God verleent, sel ic Hem tiende offeren."

Aldaer die leder gerecht stont, dat was dieselve stede daer Jhesus Cristus over menich

jaer daerna gecruust wort ende den doot sterf.

Figuer: Die ladder bediet Maria, die moeder Gods, daer die sondaren bi opclymmen tot den ewigen leven. Die twee ladderbomen beduden die reynicheit ende die oetmoedicheit Marien. Mer der sporten was voel; dat waren die doechden die Maria hadde, dat men niet volscriven en mach.

29 capittel

Jacob quam in Mesopothanien bi enen stat, hiet Carram. Daer was een fonteyn, een put buten der steden. Ende daer waren 3 heerden bi den put mit haren beesten. Die put was besloten mit enen steen. Ende men en dede den steen niet op, voer alle die gemeen beesten daer waren. Doe seide Jacob totten heerden: "Bruederen, waen sidi?" Si seiden: "Van Carram. Waerbi vraech gi dat?" Doe seide Jacob: "Ken gi Laban, Nachors soen, niet?" Si seiden: "Ja, wi, wi kennen wel." Jacob seide: "Is hi gesont?" Si seiden: "Ja, hi." Ende doe seiden si: "Siet, hier comt Rachel, sijn dochter, mit haren scapen te water." Doe Rachel bi den put quam, doe seide hi totten heerden: "Laet Rachels scapen drinken, opdat ic mach gaen mit haer tot minen oem, want ic hem in menighen jaren nye en sach." Doe seiden die heerden: "Men moet den steen niet ofdoen, eer al die beesten vergadert sijn." Doe dede Jacob den steen van den put ende dede Rachels scapen drinken ende custe haer ende screide van blijscappen. Ende hi seide dat hi Rebecken soen was. Doe

ghinghen si ter stat waert ende Rachel seide tot Laban, haer vader, dat Jacob Rebecken, sijnre suster, soen was. Doe Laban dat hoerde, doe nam hi hem in den arm ende custe hem ende leide hem in sijn huys. Ende hi seide sijn oem die sake: hoe hi daer gecomen was om vrese van sinen brueder. Doe seide Laban: "Blijft bi mi, want gi sijt mijn vleis ende mijn been."

Ende doe Jacob daer een weeck geweest hadde, doe seide Laban: "Gi sijt mijn brueder. Ic en wil niet, dat gi mi om niet dient. Sect mi, wat gi hebben wilt voer uwen dienst." Laban hadde twee dochteren; die outste hiet Lya ende was sepeloecht, die joncste hiet Rachel ende was scoen ende suverlic van aensicht. Ende Jacob die minde die joncste ende seide: "Ic sel u dienen voir Rachel, u joncste dochter, 7 jaer lanc." Doe seide Laban: "Het is beter, dat icse u geve dan enen vreemden man. Blijft dan mit mi." Doe diende Jacob om Rachel 7 jaer. Ende die tijt docht hem cort wesen, overmits die minne die hi tot haer hadde. Doe die tijt ommegecomen was, doe seide hi tot sinen oem: "Gheeft mi mijn wijf, daer ic om gedient hebbe." Doe vergaderde Laban een groet scaer van sinen vrienden ende maecte een convivium ende bruloft. Ende des avonts doe brocht men Lya bi Jacob te bedde. Ende men gaf haer een dienstmaget, die hiet Salpha, na der manieren. Ende

des morghens doe Jacob sach dat hi Lyen bi hem hadde, doe seide hi tot Laban: "Wat heb gi gedaen? Heb ic u niet om Rachel gedient? Waerom heb gi mi Lien gegeven?" Doe seide Laban: "Ten is in desen lande geen manier noch gewoent, dat men die joncste eerst uuthylict. Mer dient mi noch 7 jaer. Ic sel u dan Rachel geven." Dat genoechde Jacob wel. Ende doe diende hi noch 7 jaer om Rachel.

Ende Lya ontfinc kint van Jacob ende noemde dat Ruben. Daerna doe brocht si noch een kint ende dat noemde si Symeon. Daerna doe brocht si dat dorde kint ende dat noemde si Levy. Doe brocht si dat vierde kint ende noemde dat Judas. Ende doe en brocht si niet meer kinder.

30 capittel

Doe die ander seven jaren ommegecomen waren, doe maecte men die bruloft. Ende Jacob besliep Rachel ende in langen tiden so en creech Rachel geen kinderen. Doe seide si tot Jacob, haren man: "Gheeft my dat ic kinderen crige of ic sel sterven." Doe was Jacob toornich ende seide: "Meen gi dat ic God ben ende dat ic macht hebbe u kinderen te verlenen?" Doe seide Rachel: "Ic hebbe een dienstmaecht, hiet Balan. Slaept bi haer ende siet, of mi God

vrucht van haer wil verlenen." Doe sliep Jacob bi Balan ende si ontfinc kint. Ende doe dat kint geboren wort, doe seide Rachel: "God heeft mijn stemme gehoert: `*Dans michi filium*', ende heeft mi enen soen gegeven." Daerom noemden si hem Dan. Ende Balan die brocht noch een soen voert. Doe noemde Rachel dat kint Neptalim. Lya die sach dat si geen kinder meer en droech. Doe dede si Zelpha, haer dienstmaecht, bi Jacob slapen. Ende si creech een kint ende noemde dat Gat. Ende daerna brocht Selpha noch een kint voert ende dat noemde Lya Azer.

Ruben die ghinc op een tijt in den oest op den acker, doe men die tarwe maeyde ende daer vant hi twee mandragoren. Die gaf hi Lya, sijnre moeder. Doe seide Rachel: "Gheeft mi een deel mandragoren uwes kints." Doe seide Lia: "Wat recht heb gi daertoe? Gi hebt mi minen man genomen. Ende wil gi nu mijns kints mandragoren nemen?" Doe seide Rachel: "Geeft mi die mandragoren. Ic laet Jacob te nacht by u slapen." Doe gafse Lya over. Des avonts doe quam Jacob van den acker. Doe ghinc hem Lya jegen ende seide: "Gi selt te nacht by mi slapen, want ic hebbe een overdracht gemaect mit Rachel om mijns kints mandragoren." Doe sliep Ja\cop

die nacht bi haer. Ende God hoerde haer gebet ende si ontfinc een kint. Ende doe dat kint ter werelt quam, doe noemde si dat kint Ysachar. Daerna creech Lya haer seste soen. Ende doe seide si: "God heeft mi rijc gemaect van gueden gaven, want ic hebbe minen man ses sonen voertgebrocht." Doe noemde si den sesten soen Sabulon. Daerna brocht Lya een dochter voert ende die noemde si Dyna. Doe bat Rachel God om een vrucht. God hoerde haer ende si ontfinc een vrucht ende brocht een kint ter werelt ende noemde dat Joseph.

Doe seide Jacob tot Laban, sinen sweer: "Gheeft mi oerlof ende laet mi te lande varen tot minen vader. Ende geeft mi mijn wiven ende mijn kinder, daer ic u om gedient hebbe." Doe seide Laban: "Overmits u is mi gracie gesciet: God heeft mi gebenedijt om uwen willen. Sect wat loen ic u geven sel." Doe seide Jacob: "Gi weet wel, dat ic u trouwelic gedient heb ende gi en hadt niet voel, doe ic mit u quam ende nu sidi seer rijc geworden. Daerom soe ist recht dat gi mi versiet mit mijn huusgesin." Doe seide Laban: "Wat sel ic u geven?" Doe seide Jacob: "Ic begeer een bede van u, want voer heb ic u gedient om u dochteren; nu wil ic u voert dienen om loen." Laban seide: "Wat loen begeer gi?" Doe seide Jacob: "Alle die bees\ten

die in dit iaer gejonget worden ende niet eenharich en sijn, die begheer ic voer mijn loen." Laban concenteerde hem dat. Doe nam Jacob risen van bomen ende scillede een deel ende liet een deel groen bliven. Ende die stac hi om den put daer die beesten uut droncken ende leidse in den bac daer si uut droncken. Ende so sagen die beesten na die scillede roeden. Ende alle die beesten die doe gejonget worden, die waren scillet van ongeliken haer. Doe creech Jacob veel beesten ende veel knapen ende veel dienstmaechden, ende wort seer rijc.

31 capittel

Doe Jacob dus rijc wort, doe seiden Labans kinderen tot haren vader: "Jacob die wort also rijc, hi sel al u beesten crigen, die gi hebt." Doe werp Laban een onwaerde op Jacob. Ende God sprac Jacob toe ende seide: "Keert weder in uwes vaders lant ende tot u geslacht. Ic sel mit u wesen." Jacob die riep Rachel ende Lya tot hem ende seide: "Ic sye dat uwes vaders aensicht verkeert is tot mi, ende dat hi mi niet soe vriendelic en is, als hi gisteren ende eergisteren was. God weet dat ic hem trouwelic gedient hebbe, mer hi heeft mijn loen wel 10-werven verwandelt. Want als ic die scillede beesten waende hebben, so seide hi dat ic die witte gecoren hadde. Ende als ic die witte beesten waende hebben, so seide hi dat ic die swarte gecoren hadde. Ende hoe dattet u vader seide, God scicte mi al\toes

dat beste deel toe."

Daerna sprac God Jacob toe ende seide: "Ic heb gesien dat onrecht dat u Laban doet. Ic ben God van Betel, daer gi den steen mit oly salfde ende daer gi Mi die loft lovede. Nu staet op ende gaet uut desen lande, ende gaet int lant daer gi geboren sijt." Doe seide dat Jacob Rachel ende Lya. Ende doe andwoerden si beide ende seiden: "Wat voerdeel hebben wi in ons vaders huus, of wat eer hebben wi hier? Sijn wi hier niet gerekent als vreemde luden ende ons vader heeft ons vercoft? Ende hi ontfanct ons loen. Mer wat u God toegescict heeft, dat neemt; ende doet dat u God geboden heeft." Doe stont Jacob op ende nam sijn wiven ende sijn kinderen ende settese op camelen, ende nam al sijn guet ende al sijn beesten, dat hi in Mesopotanien vergadert hadde. Ende Rachel stal haers vaders afgoden van sulver ende van goude. Ende op die tijt was Laban van huus om sijn scapen te sceren. Ende Jacob en woude sijn sweer niet openbaren, dat hi van hem toech, ende toech mit al dat hi hadde tot an den berch Galaad. Ende het wort Laban des dorden dages geseit, dat Jacob wechgetogen was. Doe vergaderde Laban al sijn vrienden ende toech Jacob na. Ende op den sevenden

dach doe vant hi Jacob an den berch Galaad. God sprac Laban toe in sinen slaep ende seide: `Wacht u wel, dat gi Jacob niet wredelic toe en spreect.' Ende Jacob hadde an den berch een tabarnakel gemaect, een tent geslegen, daer hi in ruste mit sinen gesin.

Laban quam tot Jacob ende seide: "Waerom heb gi dit gedaen, dat gi mi ontogen sijt mit minen dochteren, recht of gise gevangen hadt, doe gi van mi sceiden wout? Hoe en had gi mi dat niet geseit? Ic soude mit u getogen hebben mit blijscappen, mit sange, mit trompetten ende mit sanctorien. Ende ic soude mijn dochteren ende mijn kinderen gecust hebben, mer gi hebt dwaselic gedaen. Ende ic hadde gedocht dat ic u quaet gedaen soude hebben. Mer uwes vaders God seide tot mi: "Wacht u wel, dat gi Jacob niet herdelic toe en spreect." Ende doe gi thuus wout trecken, waerom heb gi mi minen goden gestolen?" Doe seide Jacob: "Ic toech heymelic, omdat gi u dochteren mit cracht niet houden en soudet. Ende gi sect mi dieft an. Soect onder mijn gesin ende onder wien dat gi u goden vint, openbaert dat uwen bruederen. Doersoect onder ons allen. Vint gi yet dat u toehoert, neemt na u." Mer Jacob en wist dat niet, dat Rachel die afgoden gestolen

hadde. Doe ghinc Laban in die tabarnakel ende socht onder hem allen ende en vant niet. Mer Rachel hadde die afgode verborgen onder stro dat die kamelen souden eten. Ende daer ghinc si op sitten. Ende doe hi alomme gesocht hadde ende niet en vant, ende Rachel bleef sitten ende seide tot haren vader: "Here, weest niet toornich, omdat ic niet voer u op en sta, want ic ben siec, als die gewoent is van den vrouwen." Ende also wort Laban bedrogen. Doe seide Jacob tot Laban al knyelende: "Om wat saken legt gi dese lelicheit op mi? Ende wat quaet heb ic u gedaen, dat gi mi aldus vervolcht? Ende gi hebt onder ons allen gesocht ende gi hebt onder mijn bedde gesocht. Wat guet heb gi gevonden dat u toehoert? Openbaert dat hier voer uwen bruederen, opdat si dat mogen rechten tusschen u ende mi. Ic hebbe 20 jaer mit u gewoent. U scapen, u geyten en hebben niet onvruchtbaer geweest, mer si sijn gemenichvoudicht. Heb ic ye enich weer heymelic gegeten? Wat van uwen beesten gecomen is, dat heb ic u geopenbaert. Ic heb u trouwelic gedient. Wat diefte heb gi ye an mi gevonden? Ic heb in hetten ende in couden u guet bewaert ende daervoer gewaect. Ende ic hebbe 20 jaer in u huys gedient: 14 jaer om u dochteren ende ses jaer om dese beesten. Ende gi hebt mijn loen 10werven verwandelt. Had

gi Abrahams God niet ontsien ende Ysaac mijns vaders God niet gevreest, ter avontueren gi sout mi nu naect van u senden. Mer God heeft mijn verdriet angesien ende oec den arbeit mijnre handen ende daerom beruspede Hi u gisteren." Doe andwoerde Laban ende seide: "Die dochteren ende die knechten ende die beesten die sijn u, daer gi om gedient hebt. Mer laet ons nu mit malcander te vreden wesen." Doe rechte Jacob een steen op in een teyken des vreden ende seide doe tot sinen broederen: "Haelt stenen ende vergadertse hier tot enen teyken." Ende si deden also. Ende doe aten si mit malcander ende Jacob die bleef daer. Ende Laban custe sijn dochteren ende haer kinderen, ende toech thuuswaert.

32 capittel

Jacob die begonde te gaen tot sinen lande waert. Ende daer gemoetede hem die engel Gods om hem te troesten.

Doe seinde Jacob boden voir tot Esau, sinen brueder, ende begeerde vrientscap van hem. Ende hi seide den boden, dat si seggen souden: "Jacob, u brueder, gruet u vriendelic. Hi heeft mit Laban gewoent tot nu. Ende nu hevet hi voel beesten vergadert, als ossen, ezelen, scapen ende ander beesten, ende knapen ende dienstmaechden, ende begheert nu alhier mit u te bliven, ist, dat gi hem in vrientscap ontfangen wilt." Ezau die seide: "Ja, ic. Laet hem comen. Ic wil hem in vrientscappen ontfangen." Die boden quamen

tot Jacob ende seiden, dat Ezau hem vriendelic ontfangen woude, ende seiden hem dat hi niet vervaert en waer. Sijn brueder soude hem gemoeten mit 300 mannen. Doe seide Jacob: "Abrahams God, Ysaac mijns vaders God, die mi geseit hevet, dat ic trecken soude in dat lant mijnre geboerten, bescermt mi van die handen mijns brueders, want ic hem seer ontsie, op avontueren dat hi niet en comt ende verslaet mi ende die moeder mitten kinderen. Want God heeft geseit: Hi sel mijn geslacht vermeren gelijc dat sant der see, dat ontallic is." Ende Jacob bleef des nachts rustende ter stede die Betel hiet, daer hi die ladder gesien hadde, die van der aerden tot an den hemel ginc.

Des nachts doe Jacob in sijn gebede was, daer wort hi worstelende jegen enen engel, 3 mans gelijc. Ende die engel quetste Jacob in sinen senen, sodat hi hincte. Doe seide die engel: "Laet mi gaen: het is in der dageraet." Jacob seide: "Ic en laet u niet gaen, tensi dat gi mi gebenedijt." Doe seide die engel: "Hoe is uwen naem?" Doe seide hi: "Ic hiet Jacob." Doe seide die engel: "Gi en selt niet meer Jacob hieten, mer Ysrahel sel uwen naem wesen; dat is te seggen: `een man die God gesien heeft'." Ende die engel Gods gebenedide hem in dieselve stede ende hiet hem dat hi nyement ontsien en soude.

Doe vraechde Jacob den engel, hoe sinen naem was. Doe seide die engel: "Minen naem is `wonderlic'." Doe liet Jacob den engel gaen. Ende hi bleef hinckende ende daerom en woude sijn geslacht geen zenen eten. Doe begonde die sonne te risen.

Ende Jacob of Ysrahel die scicte sijn guet an drien betaelgen. Hi scicte die beesten mit den heerden voer ende hi beval hem: waert, dat Ezau hem vraechde, wes die beesten waren, dat gi dan seggen sout: "Jacob, uwes knechts." Ende waert, dat Ezau den heerden vrientscap dede, so mocht Jacob ancomen mitten gesin sonder vresen. Mer misdede hi hem, so soude hi van hem wiken. Daerna settede Jacob te gaen sijn gesyn mit sinen anderen guede. Ende in die dorde scaer doe volchde Jacob mit sinen wiven ende mit sinen kinderen.

33 capittel

Doe Jacob aldus quam gaen, doe sloech hi sijn ogen op ende sach Ezau, sijn brueder, comen mit enen groet heer van volc. Doe scicte hi sijn huusgesin samen te gaen. Lya mit haer dienstmaecht Selpha ende mit haren kinderen die ghinghen twee ende twee tesamen voir. Daerna quam Rachel mit haer dienstmaecht Balan ende mit haren kinderen. Ende alle negen Ezau toe ende eerden. Doe Jacob sinen brueder sach, doe neech hi hem sevenwarven toe in der aerden.

Doe liep hem Ezau jegen ende nam hem in den armen ende custe hem. Ende si screiden van blijscappen. Doe seide Ezau: "Wes sijn dese wiven ende dese kinderen?" Doe seide Jacob: "God heeftse mi verleent; si horen mi toe." Doe seide Ezau: "Wes waren die scaren van den beesten ende van den anderen guede dat daervoir quam?" Doe seide Jacob: "Brueder, heb ic gracie voir uwen ogen gevonden, si sijn u, begeer gise." Doe seide Ezau: "Brueder, ic bid u, sect also niet. Mer heb ic graci voir uwen ogen gevonden, so neemt die vingerlinc van mijnre hant, want ic sie u aensicht gescepen, recht of ic sage dat aenschijn Gods. Ontfermt mijns ende neemt die benedixi die ic u gegeven hebbe. Ende laet ons tesamen wonen ende wesen te vreden." Doe seide Jacob tot Ezau: "Here, weet dat ic voel kinder hebbe ende voel beesten. Ende ic wil gaen, als God mi bevolen heeft, tot minen vader in Seyr." Doe seide Ezau: "Ic bidde u, so neemt een deel volcs van minen gesin, die u geleyen in den wech." Doe seide Jacob: "Brueder, ten is geen noet. Het is mi genoech, dat ic gracie voir u gevonden hebbe."

Doe toech Jacob in Salem int lant van Chanaan. Ende daer coft Jacob een acker jegen Emor om 100 scapen. Ende daer maecte hi een tabarnakel ende woende daer ende rechte daer een outaer ende an\bad

daer den alrenstercsten God van Ysrahel.

34 capittel

Doe Jacob daer woende, doe ghinc Dyna, sijn dochter, in die stat om die vrouwen te besien. Ende des princen soen van der stat, die genoemt was Scychem, die versachse ende ledese mit hem ende vercraftese. Dyna en woude niet bi hem bliven. Mer si was bedroeft ende ghinc al screyende tot haren vader ende seide hem wat haer gesciet was. Doe Jacob dat hoerde, doe sweech hi, want sijn kinderen waren in die weide tot den beesten. Doe ghinc Scychem tot Emor, sinen vader, ende seide hoe hi gevaren hadde, ende bat hem dat hi tot Jacob ghinge om hem te bidden, of hi hem sijn dochter woude geven. Ende doe Emor stont ende sprac mit Jacob, doe quamen sijn kinder van den acker. Ende doe si hoerden wat daer gesciet was, doe waren si seer toornich. Doe seide Emor tot hem: "Mijn soen die begheert dat gi hem u suster wilt geven tot enen wive. Ende gi selt an ons hilicken ende wi sellen dit lant tesamen besitten. Doe seide Scychem tot Jacob ende tot sinen kinderen: "Laet mi vrientscap mit u hebben. So wat gi begheert, ic selt doen. Eyschet hoe voel guets dat gi hebben wilt, ic selt u geven. Geeft my Dyna tot enen wive."

Doe seiden Jacobs kinderen tot Schychem ende tot sinen vader: "Gy hebt onse suster gehouden ende mit scanden vercraft. Wy en mogen

dat niet doen dat gi begeert, noch oec onse suster u geven, want ten is ons niet geoerloft, want gi sijt onbesneden menschen. Mer wil gi een dinc doen, so willen wi vrede mit u hebben, ist dat gi ons gelijc worden wilt ende doen alle die mannenpersonen besnyden die in uwer steden sijn. Dan sellen wi u onse suster geven. Ende wi sellen an u volc hilicken ende gi an ons. Ende wi sellen mit u wonen ende wesen een volc. Ende en wil gi dat niet doen, so willen wi onse suster nemen ende treckense van u." Dat genoechde Emor ende Scychem, sinen soen, wel, want Sychem hadde Dyna lief ende begheerdse te hebben tot enen wive. Doe ghinc Emor mit sinen soen in die stat ende seide tot sinen volc: "Dese mannen hebben wi te vreden geset ende si sellen mit ons wonen. Ende wi sellen an hem hylicken ende si sellen an ons hilicken. Mer een dinc moeten wi doen; dat is dat wi alle onse mannenpersonen moeten doen besnyden. So sellen wi onder malcander bliven ende wesen een volc." Ende si concenteerdent. Ende alle mannepersonen die deden hem besniden. Ende siet, opten dorden dach, doe die mannen op haer siecste waren van den wonden, doe waren daer twee van Jacobs kinderen, als Symeon ende

Levy, Dinen bruederen van vader ende van moeder. Die namen swaerden ende ghingen in die stat ende slogen alle die mannepersonen doot, die daer gequetset lagen: Emor ende Scychem ende al sijn volc. Ende si namen Dyna, haer suster, uut Scychems huys ende ledense mit hem. Ende die ander Jacobs kinderen die verwoesten die stat om die craft te wreken. Si namen haer scapen ende haer ezelen ende ander beesten die in den ackeren waren ende oec die gueden die in den husen waren. Ende die wiven ende die kinderen die vingen si ende leidense mit hem. Doe Jacob die cloecheit hoerde, doe seide hi tot Symeon ende tot Levy: "Gy hebt mi vertorent ende in haet gebrocht jegen die Cananeen, Phereseen ende alle die hier int lant wonen. Est dat si vergaderen, si sellen my mit al mijn huysgesyn verjagen, want wi luttel sijn." Doe seiden Jacobs kinderen: "Neen, si en sellen onse suster te vergeefs niet vercraft hebben."

35 capittel

Doe sprac God tot Jacob ende seide: "Gaet in Betel ende maect Mi daer een outaer ter stede daer Ic u openbaerde, doe gi tot Esau, uwen brueder, toecht." Doe riep Jacob al sijn huusgesin tot hem ende seide: "Brenct voir my alle die afgoden die onder u sijn ende maect u alle reyn ende verwandelt u cleder." Doe wort voir Jacob ghebrocht Labans afgoden, die Ra\chel

genomen hadde, ende alle die afgoden die si uut Scychem genomen hadden. Doe nam Jacob al die afgoden, wast gout, wast sulver, ende dalft al onder die aerde, omdat nyement van sinen volc dat anbeden en souden. Ende coninc David die vant dat gout daerna ende vergaderde dat om den tempel daermede te verscieren ende te tymmeren.

Doe quam Jacob mit sinen gesin in Betel ende maecte daer Gode een outaer ende noemde die stede `Dat Huys Gods'. Ende op dieselve tijt doe starf Delbora, Rebecken voetster. Ende si wort in Betel begraven onder een akerboem. Doe openbaerde hem God Jacob aldaer ende seide: "Voirtmeer en sel gi niet Jacob hieten, mer Ysrahel sel uwen naem wesen." Voert seide God: "Ic ben die almachtige Heer. Ic sel u geslacht doen wassen ende menichvoudigen. Ende van u gheslacht sellen coningen voirtcomen. Ende dat lant dat Ic Abraham beloeft heb ende Ysaac, dat geef Ic u ende u geslacht." Ende doe sciet God van hem. Jacob die rechte daer een steen ende goet daer oly op in die ere Gods ende noemde die stede Betel.

Vandaen toech Jacob ende quam in Effraten. Ende doe hi daer quam mit Rachel, overmits swaerheit der vruchten die si droech, had si anxt. Doe seide die vroedemoeder tot haer: "Wilt niet ontsien noch vrese hebben, want gi selt verlost worden van enen soen." Ende doe dat kint geboren was, doe

bleef Rachel doot. Ende dat kint wort genoemt Benyamin. Ende Rachel wort begraven bi den wege. Ende Jacob sette een steen op haer graf ende tot enen teyken so staet die steen daer noch.

Doe ghinc Jacob voert vandaen ende maecte een tabarnakel int lant daer Ysaac, sinen vader, woende. Ende doe hi daer woende mit sinen kinderen, doe sliep Ruben, sijn outste soen, bi Balan, Rachels dienstmaecht, sijns vaders biwijf.

Ende Jacob toech in Mambre daer Ysaac, sinen vader, woende. Ende Ysaac, sinen vader, custe Jacob ende sijn kinderen. Ende corts daerna doe starf hi, doe hi out was 100 ende 90 jaer.. Ende Edom ende Ysrahel - dat was Esau ende Jacob - die grueven Ysaac in Ebron by Abraham, sinen vader.

36 capittel

Ezau ende Jacob die woenden daer in een lantscap. Ende Ezau hadde twee wiven genomen uut den lande van Canaan ende wan daer voel kinderen bi. Ende hi wort seer rijc van beesten ende van anderen gueden. Ende Jacob, sijn brueder, die hadde oec voel kinder ende was seer rijc, sodat sy int lant van Canaan al haer beesten niet weiden en mochten. Doe nam Ezau sijn wiven, sijn kinderen ende al sijn huusgesin, al sijn guet ende al sijn beesten, ende toech an den berch Seyr mit al sijn gesin. Ende hi wan daer groet geslacht. Ende dat lant wort na hem genoemt, Edum, ende dat was dat lant van Edumeen. Ende si anbeden afgoden

ende si bleven heyden.

37 capittel

Jacob of Ysrahel die bleef wonen int lant van Canaan ende hadde 12 knechten ende een dochter. By Lya, sijn eerste wive, hadde hi Ruben, Symeon, Levy, Judas, Yzachar, Zabulon ende Dyna. By Rachel hadde hi Joseph ende Benyamin. By Zelpha, Lyen dienstmaecht, had hi Gad ende Azar. By Balan, Rachels dienstmaecht, hadde hi Dan ende Neptalym.

Doe Joseph 16 jaer out was, doe plach hi mit sinen jongen bruederen die scapen te bewaren. Ende hi plachse te beruspen van groter quaetheit die si deden. Jacob die minde Joseph boven al die kinderen, omdat hi hem in sijn outheit gewonnen hadde. Ende daerom so maecte hi hem sonderlinge cleder. Ende doe die bruederen sagen dat haer vader Joseph minde boven hem allen, daerom benyden si hem. Ende hi en mocht niet spreken dat hem genoechde, want hi plach dromen te exponeren. Daerom hateden hem sijn brueders voel temeer. Op een tijt doe seide hi tot sinen bruederen: "Hoert minen droem, die ic gesien hebbe. Mi docht dat wi elc een garf bonden in den acker. Ende doe mijn garf stont, doe quamen u garven ende anbeden mijn garve." Doe andwoerden die bruederen ende seiden: "Sel gi onse coninc wesen

ende sellen wi onder u macht wesen?" Ende om dier dromen willen so benyden hem sine brueders temeer. Daerna doe sach Joseph noch enen droem ende die vertelde hi sinen bruederen ende seide: "Ic sach in minen droem, recht of die sonne ende die maen ende 11 sterren mi anbeden." Doe beruspede hem sijn vader ende seide: "Wat meen gi daermede? Meen gi, dat ic ende u moeder ende u brueders u sellen anbeden op der aerden?" Doe beniden hem sijn brueders noch meer. Mer sijn vader sweech ende overdocht dat in sijnre herten. Jacob hadde sijn kinder gesent in Scychem om daer die beesten te weyden.

Op een tijt doe seide sijn vader tot hem: "Ju bruederen sijn in Scychem. Coemt, ic sel u daer senden om te besien wat si doen." Joseph seide: "Ic ben bereit." Doe seide Jacob: "Gaet ende siet hoet mit uwen bruederen is ende coemt weder ende sect wat si doen." Joseph ginc van Ebron tot Scychem waert. Ende daer hi ghinc dwalen in den acker. Daer quam een man ende vraechde hem wat hi socht. Joseph seide, hi socht sijn broederen. Voert seide hi: "Wijst mi doch, waer dat si haer beesten weyden." Doe seide die man: "U bruederen sijn van hene gegaen. Ende ic hoerde dat si seiden, dat si wouden gaen in Dothaym." Doe volgede Joseph

sijn bruederen in Dothaym. Ende doe sijn bruederen hem van verre sagen comen, dochten si dat si hem doden wouden. Si spraken heymelic ende seiden: "Siet, hier comt die dromer. Laet ons hem doden ende worpen in een ouden cysterne ende seggen dat hem die wrede dieren verscoert hebben. Dan sel men sien wat hem sijn droem gebaet heeft." Doe Ruben dat hoerde, doe docht hi dat hi Joseph verlossen woude uut haren handen ende seide: "Laten ons niet doden, want het is onse brueder. Daerom, laet ons sijn bloet niet storten, mer laten ons worpen in enen cystaern hier in der wildernis." Mer dat seide hi daerom, omdat hi hem van sijnre bruederen handen verlossen woude ende tot sinen vader brengen. Doe ghingen si haestelic tot haren brueder ende togen sijn overste cleet uut. Ende si worpen hem in een diepe cystaerne sonder water. Doe ghinc Ruben vandaen, want hi meende Joseph uut den put te verlossen. Mer sijn ander bruederen die ghingen daer sitten eten. Ende doe sagen si wandelaers comen van Galaad ende waren Ysmaliten. Die quamen mit camelen ende brochten cruden ende ander guet om te vercopen in Egipten. Doe seide Judas tot sinen bruederen: "Wat soudet ons baten dat wi onsen brueder doden ende wi sijn bloet storteden? Het is beter dat wien

vercopen desen Ysmalyten: so en besmitten wi onse handen niet, want het is onse bloet ende onse vleis." Doe togen si haren broeder uut der cystaern ende si vercoften die coepluden ende gaven hem om 30 penningen. Ende die coepluden die leden Joseph in Egipten.

Ende die 30 penningen en woude nyement van den bruederen hebben, mer Judas nam dat gelt ende offerdet ter stede daer men op die tijt God anbede. Ende also quamen die 30 penningen daerna in den tempel. Ende om die 30 penningen wort Jhesus Cristus daerna vercoft.

Doe quam Ruben totter cystaerne ende meende Joseph daeruut te nemen, mer hi was wech. Doe scoerde hi sijn cleder van rouwen ende seide: "Och, dat kint en is hier niet. Waer sel ict soken?" Doe ghinc hi tot sinen bruederen. Die seiden hem dat si hem vercoft hadden ende dat hi te Egipten waert was. Doe doden die bruederen een geyt. Ende sy namen Josephs rock ende scoerden ende wentelden in dat bloet. Doe ghingen si also mit dien rock tot haren vader. Ende doe seiden si tot haren vader: "Desen roc hebben wi gevonden. Besiet of dit Josephs, uwes soens, roc is of niet." Doe Jacob dien roc sach, doe seide hi: "Het is mijns kints rock. Och, die alrewreetste dieren die hebben Joseph, minen soen, verscoert." Ende Jacob die scoerde sijn clederen van rouwen. Ende

hi toech haren clederen an ende bescreide Joseph lange tijt. Doe quamen die kinderen tot haren vader ende wouden sinen rouwe wat verlichten. Mer Jacob seide, hi en woude niet getroest wesen, mer hi soude al screyende varen in der hellen tot sinen soen. Ende hi bleef screyende. Ende die Madyaniten die vercoften Joseph in Egipten enen, genoemt Putifer, ende was coninc Pharo meesten ridder ende hi was gelubbet. Daer bleef Joseph in des conincs hof dienende.

38 capittel

Op die tijt doe toech Judas van sinen bruederen tot enen man van Odolamiten ende sinen name was Yram. Die man had een scoen dochter; die nam Judas. Ende si creech een kint bi Judas ende dat noemde hi Her. Ende daerna doe creech si noch een kint. Dat noemde Judas Onam. Daerna creech si dat dorde kint. Dat noemde hi Zela. Doe en brocht dat wijf niet meer kinder. Daerna doe gaf Judas sijn outste soen Her een wijf ende was genoemt Thamer. Ende die soen starf ende en wan geen kinder an Thamar. Doe seide Judas tot sinen anderen soen Onam: "Gaet ende neemt uwes brueders wijf, opdat gi kinder moecht winnen ende verwrecken dat saet uwes brueders." Die brueder nam dat wijf. Hi starf, mer en wan

geen kinder.

Doe seide Judas tot Thamer, sinen snaer: "Trect in uwes vaders huys ende blijft weduwe also lange waent Zela, mijn dorde zoen, out genoech is, so moech gi hem nemen tot enen man." Mer hem gruwelde dat sijn dorde soen sterven soude, als die eerste gedaen hadden. Thamer ghinc vandaen ende woende mit haren vader. Ende een wijl tijts daerna doe starf Zue, Judas wijf. Ende Judas die bescreydese als die manier was ende daer vertroesten hem sijn vrienden. Doe ghinc Judas mit sinen knechten int lant van Odolamiten om sijn scapen te sceren. Ende Thamer hadde haer weduweclederen uutgedaen. Ende si hadde een mantel der blijscappen om haer ende sat buten der steden in enen wech daer 2 wegen sceiden. Ende omdat si wachtede na Zela, Judas dorden soen, so en nam si geen man. Ende doe Judas haer sach, doe meende hi dattet een gemeen wijf was. Mer Thamer bedecte haer aensicht, dat Judas haer niet en kende. Judas en wist niet, dattet sijn snaer was ende seide tot haer: "Wil gi minen wil doen?" Doe seide Thamer: "Wat wil gi mi daervoir geven?" Judas seide: "Ic wil u een guede geyt geven uut minen beesten." Doe seide Thamar: "Ic sel doen dat gi

wilt, mer geeft my daer guede erre op, totdat gi my sent dat gi mi geloeft hebt." Doe seide Judas: "Wat wil gi dat ic u te erre geve?" Doe seide Thamar: "Ju vingerlinc, u hecsel ende u stoc die gi in die hant hebt." Ende Judas gaft haer te erre. Ende Thamer ontfinc daer kint van Judas. Ende doe ghinc si thuus mit die juwelen ende dede weder an weduweclederen. Doe seinde Judas een geyt mit enen heerde om dat wijf te geven ende die juwelen weder te ontfangen. Doe die knecht ter stede quam daer hem sijn meester wijsde, doe en vant hi daer nyement. Doe vraechde hi die luden die daer ghingen, waer dat gemeen wijf was. Die luden seiden: "Daer en plach geen gemeen wijf te sitten." Doe ghinc die knecht tot Judas ende seide dat hi dat wijf niet en vant, ende dat die mannen seiden, dat daer geen gemeen wijf en plach te sitten. Doe seide Judas: "Si heeft dat my geseit, mer si heeft gelogen." Ende siet, na 3 maenden doe wort Judas geboetscapt dat Thamer, sijn snaer, kint droech in overspul, want men macht sien, dat si al grof wort. Doe seide Judas: "Gaet ende haeltse tot mi. Ist also, men selse barnen." Doe brocht men Thamar geleet tot haren sweer. Doe leide si die juwelen voer hem ende seide: "Des die juwelen sijn, des is dat kint dat ic drage." Doe ken\de

Judas sijn vingerlinc, sijn hecsel ende sijn stoc, ende seide: "Tis mijn scout, dat ic u Sela, mijn zoen, niet en gaf." Ende daerna worden van Thamer twee kinder geboren. Dat eerste noemde men Phares ende dat ander noemde men Zaram.

39 capittel

Joseph wort in Egipten vercoft van die Ysmaliten. Ende coninc Pharo rentemeester, die genoemt was Putifer, die coft hem. Ende hi settede hem te dienen in des conincs hof. Ende God die was mit hem, want waer dat hi die hant an sloech, dat ghinc hem voirspoedelic. Ende Joseph die creech graci voir den coninc ende hi sette hem al sijn huse te regieren. Ende God die gebenedide Egipten overmits Joseph. Ende alle beesten ende vruchten ende alle guet wort daer overvloedich. Ende Joseph en at niet anders van des conincs spijs dan broet. Ende hi was scoen van aensicht, genoechlic an te sien. Ende daerna doe sach die coninghinne op Joseph ende seide: "Slaept bi my." Doe seide Joseph: "Swijcht van dier saken! Siet, mijn here heeft mi bevolen al die saken sijns huus. Ende daer en is niet in, ic en heb daer macht over, dan over u alleen. Hoe soude ic dan dat quaet doen ende sondigen jegen minen heer?" Mer dat wijf en liet niet of, si en geerde altoes geselscap mit Joseph. Mer hi beruspetse altoes ende scude haer. Op een tijt doe hadde Joseph in haer camer wat

te doen. Ende doe greep die vrouwe Joseph bi den clederen ende seide: "Nu moet gi bi my slapen." Doe liet Joseph sijn cleder vallen ende liep uut der camer.

Ende doe die vrouwe sach dat dat cleet in haer handen bleef, doe riep si haer gesin tot haer ende seide: "Mijn heer heeft desen Ebreeuschen man sijn hof bevolen te bewaren, ende hi comt in mijn camer ende wil my vercraften. Ende doe ic worde ropende, doe liep hi wech ende liet hier sijn mantel bliven." Ende si hielt den mantel, waent haer heer thuusquam. Doe haer here gecomen was, doe seide si tot hem: "Desen Ebreeuschen knecht quam in mijn camer ende woude mi vercraften. Ende doe ic begonde te ropen, doe liep hi wech ende liet hier sijn mantel bliven." Doe dat die heer hoerde, hi geloefde der vrouwen woerden ende hi was seer toornich. Ende hi dede Joseph in een kercker leggen. Ende God die was mit Joseph ende ontfermde sijns ende gaf hem graci, want die bewaerre van der kercker die liet Joseph in den kercker gaen ende beval hem al die gevangen te bewaren. Ende het was mit Joseph altoes voirspoedelic in sinen wercken.

40 capittel

Doe dat gesciet was, doe wort daer geopenbaert dat daer twee van des

conincs dienres gesondicht hadden. Dat een was des conincs scenker ende dat ander was des conincs backer. Ende si worden beide in den kercker geleit onder Josephs bewaringhe. Ende doe si daer een corte wile gelegen hadden, doe droemde hem elc op eenre nacht enen droem. Ende des morgens doe Joseph in den kerker quam ende sach die gevangen aldaer bedroeft sitten, doe vraechde hi hem waerom dat si aldus bedroeft saten. Doe seiden si: "Wi hebben elc enen droem gesien ende wi en weten niet wat hi bediet." Doe seide Joseph: "Vertrect mi uwen droem." Doe vertelde hem die scencker sinen droem ende seide: "Ic sach voir mi enen wijngaert; daeran waren 3 rancken. Si wyesen ende bloeyden ende brochten druven. Ic hadde des conincs nap in die hant ende ic nam die druven ende dudese in den nap ende gaf den coninc drinken." Doe seide Joseph: "Dit is die bedudenis des droems. Die drie rancken beduden drie dagen. Dan sel coninc Pharo uwer gedencken ende setten u weder in uwen dienst daer gi in plaget te wesen. Ende alst wel mit u gaet, so gedenct mijns. Ende bit coninc Pharo dat hi ontfermherticheit over mi toge, want ic stolinghe uut den Ebreeuschen lande vercoft bin. Ende ic bin ontsculdichliken

in den kercker gebrocht. Daerom gedenct mijns." Doe die backer hoerde dat Joseph dat so wiselic exponeerde, doe seide hi: "Ic sach in minen droem dat ic op mijn hoeft hadde 3 corven mit brode. Ende in den oversten corve daer was alrehande spijs in die die backers backen. Ende daer quamen vogelen ende aten daerof." Doe seide Joseph: "Dit is die bedudenis van dien droem. Die drie corven dat sijn drie dagen. Dan sel coninc Pharo u doen nemen ende hangen an een galge. Ende die vogelen sellen comen eten u vleis." Ende opten dorden dach doe hielt coninc Pharo hoechtijt van sijnre geboerten. In der hoechtijt der worscap so docht coninc Pharo om sinen scenker ende om sinen backer. Ende dat recht wort daerof ondersocht. Die scencker wort wedergeset in sinen dienst ende die backer wort gehangen.

41 capittel

Twee jaer daerna doe droemde coninc Pharo enen droem. Hem docht dat hi stont op enen vloet. Ende uuten water quamen 7 vette ossen die seer scoen waren ende ghingen in een dorre weyde. Daerna quamen 7 mager ossen die ginghen in een groen weide. Ende die seven mager ossen aten die vette ossen in haer lijf. Nochtan so bleven si mager. Daerna doen sach die coninc noch enen droem. Daer quamen 7 volle aren van coren ende daer quamen 7 ydel aren. Ende die ydel aren die aten die volle aren op. Des morgens

doe die coninc ontwaec wort, doe dede hi al die wijste van sinen lande ontbieden, omdat si hem dien droem exponeren souden. Mer geen van al sijn meesters en wisten daerof. Ten lesten docht die scencker om Joseph ende seide tot den coninc, hoe dat hi op sinen knechten vertorent was — also op den scenker ende op den backer — ende deedse in den kercker leggen. Ende daer droemde elc een droem. Ende Joseph, die Ebreeusche knecht, die noch in den kercker leit, die exponeerde dien droem. Ende also als hijt seide, also gesciedet. Doe die coninc dat verstont, doe dede hi Joseph voir hem comen. Mer hi wort gescoren ende wort suverlic gecleet. Doe Joseph voir den coninc quam, doe seide die coninc: "Ic heb van u wijsheit gehoert. Ende my is wonderlic gedroemt, exponeert mi die droem." Doe seide Joseph: "Here coninc, vertelt mi dien droem, God macht dan voersien." Doe vertelde coninc Pharo dien droem van die ossen ende van die aren, als voerscreven staet. Doe Joseph dien droem gehoert hadde, doe seide hi: "Heer coninc, die bedudenis van den twee dromen is alleens. Die 7 vette ossen ende die 7 volle aren dat beduden 7 guede jaren, vol van allen vruchten. Ende daerna sellen comen 7 dorre jaren, sodat geen vruchten wasschen en sellen. Ende dan sel daer honger wesen in allen landen. Daerom,

heer coninc, so siet om wyse, vruede mannen, die dit lant van Egypten besorgen voir den honger. Ende set besorgers in elc van uwen steden, dat men dat vijfte deel van den coren brenge in uwer bewaringe, dees 7 guede jaer lanc duerende, opdat gi in die dorre jaren geen gebrec en hebt."

Dien raet genoechde coninc Pharo wel mit al sinen heren. Mer si seiden: si en wisten genen wisen man te vinden daer den geest Gods in was. "Mer omdat God u geopenbaert heeft dat gi ons geseit hebt, so en weten wi geen so wisen man te vinden als gi sijt. Daerom ist oerbaer, dat gi dit lant regiert ende dat dat volc u onderdaen is." Doe seide coninc Pharo tot Joseph: "Siet, ic sette u heer te wesen over al dat lant van Egypten." Ende die coninc nam sinen vingerlinc van sijnre hant ende stact Joseph an sijn hant. Ende men toech hem syde cleder an. Ende die coninc gaf hem enen gouden halsbant om sinen hals ende dede hem setten op sinen vergulden wagen, ende geboet al den heren ende al die steden daer hi mit den wagen quam, dat men Joseph soude eren ende onderdanich wesen gelijc den coninc. Ende die coninc verwandelde sinen naem ende noemde hem na

die Egipce tael `Gesontmaker der Werelt'. Ende doe Joseph die eer gesciede, doe was hi 30 jaer out. Also wort Joseph mit groter eren gevoert doer dat conincrijc van Egipten.

Scolastica seit: Op een tijt doe seide Joseph tot Putifer dat hi sijn hof woude versoken. Doe vercyerde Putifer sijn huusgesin om hem eerlic te ontfangen. Ende hi hadde een scoen dochter, die hiet Asseneth. Daer en most nyement so nacomen, dat hise sage, want haer vader hadse besloten op enen toorn, die was soe scoen versciert mit goude, mit sulver ende mit duerbaer ghesteent. Ende si hadde bi haere 7 maechden, die haer dienden. Ende voir den toorn daer lagen achte mannen, die den toorn bewaerden, dat daer nyement op en ghinc. Ende die maget Asseneth hadde daer veel afgoden van goude ende van sulver, die si anbede. Doe Putifer vernam dat Joseph tot sinen hove quam, doe ghinc hi tot sinen dochter ende seide haer hoe groet dat die coninc Joseph gemaect had. Ende hi vraechde haer of si hem hebben woude tot enen man. Doe seide Asseneth: si en woude genen gecoften man hebben, mer si woude eens conincs soen hebben. Doe quam Joseph daer riden op des conincs vergulden

wagen mit voel gesins, ende hadde een gulden croen op sijn hoeft mit 12 costelike gesteenten. Ende daerop stonden 12 sterren van finen goude. Ende hi hadde een gulden roede in sijn hant. Doe ginc Putifer hem jegen ende ontfinc hem mit groter eren. Asseneth die sach van den toorn of. Ende doe si Joseph also verciert sach, doe seide si: si en wist niet dat Joseph Gods soen was. Doe vraechde Joseph wie die maecht was, die daer ten veynster uutsach. Doe seide Putifer: "Het is mijn dochter. Wil icse tot u laten comen?" Doe seide Joseph: "Is u dochter een reyn maecht, so wil ic daer hoeschelic mede spreken." Doe quam die maecht ende seide tot Joseph: "Weest gegruet, gebenedide Godssone." Doe seide Joseph: "God, die alle dingen heeft gescepen, die moet u gebenedien." Doe hiet Putifer sijnre dochter, dat si Joseph soude cussen. Doe seide Joseph: "Dat en sel niet wesen, want een mont die afgoden anbeet, die en sel mi niet cussen, want ic bidde an den almachtigen, levenden God." Doe began die maecht Asseneth te wenen ende seide: si en woude nymmermeer afgoden anbeden. Doe daer gegeten was, doe voir Joseph vandaen ende seide dat hi over achte dagen wedercomen soude. Doe ghinc Asseneth op haer camer ende toech

swarte cleder an. Ende si screide, omdat si afgoden angebeet hadde. Ende si warp al die vergulden afgoden tot enen veynster uut. Doe openbaerde haer een scoen sterre ende si sach den hemel open. Ende een claer licht bevinc haer, sodat si van haerselven quam ende seech neder. Doe quam daer een engel tot haer ende seide: "Asseneth! Asseneth!" Doe en dorst si niet andwoerden van anxt. Doe die engel anderwerven sprac ende seide: "Asseneth!" doe seide si: "Hier ben ic. Wye bistu?" Doe seide die engel: "Ic ben een vorst over die kinder Gods. Staet op ende hoert mijn woerden." Doe sach si op ende si sach enen jongelinc voer haer staen. Ende die was gedaen als Joseph ende hadde eens conincs cleet an ende een croen op sijn hoeft ende een gulden ruede in sijn hant. Sijn aensicht was claer als die sonne; sijn ogen lichten als blixem. Doe seide hi tot Asseneth: "Verblijt u nu, want gi sijt een dochter des almachtigen Gods. Dat heeft gedaen uwen rou ende u wenen. Doet dat swarte cleet uut ende doet u beste cleder an. Gi selt worden Josephs bruut." Doe gebenedide hi Asseneth ende seide: "Juwen naem is gescreven in den `Boec des Levens'." Doe bat Asseneth, dat hi haer maechden mede gebenedide. Doe quamen die maechden ende knyelden neder ende si ontfingen die benedixi van den engel Gods. Ende doe ghingen si weder uut der camer. Doe seide Asseneth: "Lieve

here, sit neder op dat bedde ende eet wat." Doe seide die engel: "Dect haestelic die tafel." Asseneth decte haestelic die tafel ende brocht wijn ende broet. Doe seide die engel: "Haelt my wat honichs." Asseneth seide dat si geen en hadde. Doe seide die engel: "Gaet in uwen tempel. Daer sel gi honich vinden op der tafelen." Asseneth ghinc ende vant dat honich, ende brochtet den engel. Doe seide die engel: "Dit honich is vergadert van den byen uut die blomen des paradijs ende daerof worden dagelics gevoet die vrienden Gods." Ende die engel stac Asseneth wat honich in den mont ende daer wort si of gesterct in doechden. Doe vraechde Asseneth den engel hoe sinen naem was. Die engel seide: sinen naem was groet ende was gescreven in den besloten `Boec Gods'. Doe seide die engel: "Doet op die tafel." Asseneth dede die tafel op ende doe sach si den engel in der camer niet. Mer si sach uut den veynster ende sach den engel mit groter claerheit ten hemel varen.

Daerna quam Joseph daer weder, als hi geseit hadde. Doe dat Asseneth vernam, doe ghinc si hem jegen ende ontfinc hem vriendelic. Ende si seide hem al wat haer gesciet was van den engel Gods. Doe Joseph dat vernam, doe was hi verblijt ende ghinc tot coninc

Pharo ende bat hem of hi hem woude geven Putifers dochter tot enen wive. Coninc Pharo gaf hem Asseneth tot enen wive ende maecte een groet bruloft, die duerde seven dagen lanc.

Doe dede Joseph in die guede jaren dat coren vergaderen in scueren, in husen, in putten, in allen steden van Egipten. Ende die tarwe dede hi alsoe voel dorschen, sodat si dat stroe niet hemelen en mochten. Ende si worpent in die rivieren ende lietent driven. Ende eer die hongerjaren quamen, so hadde Joseph twee kinderen bi Asseneth. Dat eerste kint hiet Manasses. Ende dat staet in der epistolen van Allen Heiligen genoemt voer Dan. Ende Josephs ander soen hiet Effraym. Ende na die seven volle jaren so quamen die 7 dorre jaren, sodatter honger was in allen lande. Ende die meenteluden van Egypten die hadden gebrec corens. Doe riepen si an coninc Pharo, dat hi hem coren vercopen soude. Doe seide coninc Pharo: "Gaet tot Joseph ende doet dat hi u hiet doen." Ende alle dage so wies den honger in allen landen. Doe dede Joseph die husen ende die solren op. Ende hi vercoft die van Egipten coren. Ende doe quamen si uut allen landen in Egypten ende coften coren, want in allen lande was groten honger.

42 capittel

Doe verhoerde Jacob,

Josephs vader, dat men in Egypten coren vercoft. Doe seide hi tot sinen kinderen: "Ic verhoer dat men tarwe vercoept in Egypten. Trect daer, want wi hebbens noet ende coept ons tarwe, opdat wi mogen leven." Doe togen die 10 van Jacobs kinderen in Egypten mit sacken, mit wagenen ende mit beesten. Ende Benyamin die bleef bi sinen vader. Die bruederen quamen in Egypten mit anderen luden om coren te copen. Si worden tot Joseph ghewijst. Doe si voir Joseph quamen, doe negen si hem toe ende vraechden hem of hi hem coren vercopen woude. Doe Joseph sinen bruederen sach, doe kende hi hem wel, mer si en kenden Joseph niet. Doe sprac hem Joseph herdeliken toe ende vraechde, waen si quamen. Si seiden dat si quamen uut dat lant van Canaan om coren te copen. Doe gedocht Joseph den droem, die hem eens droemde. Ende hi seide tot sinen bruederen: "Gi sijt verspiers ende coemt hier om dit lant te verraden." Doe seiden si: "Heer, wi en sijn geen verspiers, noch verraders, mer wi sijn u knechten ende comen hier om coren te copen. Ende wi sijn eens mans kinderen. Ende wi comen om vrede ende wi en comen om geen quaet." Doe seide Joseph: "Het is al anders: gi sijt heymelic gecomen om dit lant te verspien." Doe seiden die bruederen: "Wi sijn 12 bruederen van enen vader ende wonen int lant

van Canaan. Onse joncste broeder is bi onsen vader gebleven ende die ander is gesceiden." Doe seide Joseph: "Dat is also, mer ic segge: gi sijt hier gecomen om dit lant te verspien. Mer omdat gi dat bewisen selt mit der waerheit, dat gi sect, so sel gi coninc Pharo gevangen bliven. Ende gi en selt van hene niet sceiden, eer u joncste brueder hier is. Sent een van u allen om hem. Gi moet gevangen bliven, waent hi comt, opdat men weten mach oft waer is of logen, dat gi geseit hebt. Anders, so seit u Pharo an dat gi verraders sijt." Ende doe dede Joseph sijn 10 brueders sluten in enen kercker 3 dagen lanc. Des dorden dages doe dede hise uut der kercker voir hem brengen. Ende hi seide: "Ic ontsie God u meer vrees an te doen. Mer doet dat ic geseit heb, so moech gi leven. Mer een van uwen bruederen sel hier in der kercker gevangen bliven. Die ander sellen gaen mit haren coren thuus ende tot haren vader varen. Ende sent mi uwen joncsten brueder, so mach ic vernemen of gi liecht dan of gi waersegt, opdat gi niet gedoot en wort." Doe seiden die broederen: si souden also doen. Ende doe spraken si onderlinghe tot malcander ende seiden: "Mit recht liden wi dese vrese, want wi in onsen brueder gesondicht hebben, want wi sagen den anxt,

die hi hadde voir die doot. Ende hi smekede ende badt ons ende wi en wouden hem niet horen. Daerom comt nu dit verdriet op ons." Doe seide Ruben: "Dit seide ic u tevoren: dat gi dat kint niet doden en sout. Mer gi en wout my niet horen ende nu ondervint gi die wraec van hem." Joseph verstont alle die woerden, mer si en wisten dat niet. Mer hi ghinc van hem ende screyde van medogen. Ende doe quam hi weder tot hem ende nam Symeon ende sloet hem in den kercker in haer jegenwoerdicheit. Ende doe geboet Joseph sijn dienres, dat men die ander bruederen tarwe soude meten ende steken elc sijn gelt weder in sijn sac. Ende die knechten deden also. Doe quamen si mitten coren int lant van Canaan tot Jacob, horen vader. Ende si vertelden hem al dat hem gesciet was ende seiden: "Die here van den lande die sprac ons also herdelicken toe ende seide dat wi verspiers waren. Wy seiden dat wi geen quaet en dochten anders dan wy om coren quamen ende dat wi 12 broeders waren van enen vader. Mer die een was versceiden ende die joncste was noch bi sinen vader in Canaan. Doe seide die heer: `Dat sel ic ondervinden oft also is. Een van uwen bruederen sel hier bliven ende die ander sellen mitten coren thuus

varen. Ende sent dan uwen joncsten brueder tot ons, opdat ic weten mach dat gi geen verraders en sijt. Ende vinde ic u rechtvaerdich, so sel ic u vry laten gaen.'" Doe si dat geseit hadden, doe ontbant elc sijn sac ende vonden dat gelt in die tarwe legghen. Doe waren si alle vervaert ende seiden: "Wat mach dit beduden, dat ons dit gesciet?" Doe seide Jacob, haer vader: "Joseph ben ic quijt; Symeon leit in den kercker; Benyamin die wil gi my nu ontvoeren. Hoe coem ic in dit verdriet?" Doe seide Ruben tot sinen vader: "Gheeft my Benyamin ende neemt mijn 2 kinderen daervoer. Brenge ic hem niet weder, doot beide mijn kinder." Doe seide Jacob: "Mijn soen en sel niet mit u varen. Sijn brueder is doot ende hi is hier alleen. Ende ic en laten niet van mi sceiden."

43 capittel

Doe Jacob mit sinen gesyn dat coren verteert hadden dat sijn kinder gehaelt hadden, doe seide hi tot sinen kinderen: "Keert weder in Egypten ende haelt ons meer corens." Doe seide Judas: "Die bewaerre van den lande heeft gesworen, dat wi voir sijn ogen niet comen en souden, ten waer dat wi onsen joncsten brueder voir hem brochten. Daerom, wil gi hem mede laten varen, so trecken wi daer ende copen coren. Ende en wil

gi dat niet doen, so en trecken wi daer niet." Doe seide Jacob: "Waerom seit gi dat gi noch een brueder thuys hadt?" Doe seide Judas: "Die here vraechde ons na onsen staet ende of onsen vader noch leefde ende of wi meer bruederen hadden. Ende wy andwoerden hem dat hi ons vraechde." Doe seide Judas: "Laet mi dat kint medenemen, so mogen wi coren halen, opdat wi ende al onsen kinderen niet en sterven van honger." Doe seide Jacob: "Moetet ymmer wesen, so doet dat gi wilt. Ende neemt mit u amandelen ende ander cruden die daer niet en sijn. Ende neemt dat gelt van den anderen coren mede. Ende geeft den cruden den here. Ende neemt uwen jongen brueder mede. Mijn God die geeft dat gi vrientscap moet vercrigen ende brengen uwen brueder uut den kercker ende Benyamin mede gesont hier weder. Ende ic sel nu wesen als beroeft van alle minen kinderen." Doe namen si Benyamin ende dubbelt gelt ende togen in Egypten ende quamen voir Joseph. Doe Joseph al sijn bruederen sach, doe seide hi tot sinen huusregiere: "Leet dese mannen in mijn huys ende doot een vet beest ende maect een convivium, een worscap, want dese mannen sellen dat middachmael mit mi eten." Die besorger dede dat hem Joseph beval ende lede die mannen in Josephs huse. Ende die ezelen dede hi leden in den stal. Doe waren die brue\deren

vervaert ende seiden heymelic tot malcander: "Om des gelts willen dat wi mit ons voerden in onsen sacken, so sijn wi nu hier gevangen ende besculdicht. Daerom worden wi bewaert ende oec onse ezelen." Doe si in desen anxt waren, doe quam Joseph ende brocht Symeon uut den kercker bi sinen bruederen. Doe vielen alle die bruederen op haer knyen ende baden of hi wat horen woude. Doe seide Joseph: "Sect, wat is u begeren?" Doe seide Judas: "Doe wy hier om coren geweest hadden ende wi mitten coren thuus quamen, doe vonden wi al dat gelt van den coren in onse sacken. Mer wi hebben dat gelt nu mede gebrocht ende mede ander gelt om coren te copen. Mer hoe dat gelt in onsen sacken quam, daer en weten wi niet of." Doe seide Joseph: "Weest tevreden ende en weest niet vervaert. Ju God ende uwes vaders God die heeft dat gelt in uwen sacken gedaen, mer dat gelt dat gi mi gaeft, daer ben ic mede tevreden." Doe dede hem Joseph water geven, dat si haer voeten dwogen, ende dede haer ezelen voeder geven. Doe namen die bruederen die cruden ende die giften, die si mit hem brochten, ende gaven die Joseph ende vielen op haer knyen ende dancten hem seer. Ende Joseph ontfinc die giften vriendelic. Ende hi vraechde of haer vader noch levede ende of hi gesont was. Die bruederen seiden: "Onse vader, u knecht, die leeft noch

ende is gesont." Doe sach Joseph op Benyamin, sinen enigen broeder van sijnre moeder, ende seide: "Is dit uwen jongen brueder, daer gi of seit?" Si seiden: "Ja." Doe seide Joseph: "Lieve kint, God wil uwer ontfermen." Doe wort Joseph sijn craften beroert ende ghinc in een camer ende wort screyende ende koelde sinen moet. Ende doe quam hi weder uut der camer ende seide: "Dect die tafel." Doe dede Joseph sijn bruederen gaen sitten ter tafelen: die outste eerst ende also nedergaende daeran. Ende dat verwonderde hem allen, hoe dat Joseph haer outheit mocht weten. Ende Benyamin, sijn broeder, die quam van al den gerechten dat beste deel ende dat meeste deel. Ende si aten ende worden droncken.

44 capittel

Doe si gegeten hadden, doe geboet Joseph sinen knechten, dat si hem allen haer sacken vol corens souden doen ende dat si sinen sulveren nap souden steken in die joncste brueders sac. Ende si deden also. Des morgens waren sy vroech op ende reysden mit haren coren ende mit haren ezelen uut der steden. Ende Joseph geboet sinen besorger ende seide: "Volcht die mannen na ende vraecht hem waerom dat si quaet doen voer doechdhen die hem gedaen is. Want gi hebt gestolen ons heren sulver

nap, daer hi uut plech te drincken. Gi hebt qualic gedaen." Doe seiden die brueders: "Hoe spreect gi ons also toe? Dat gelt dat wi in onsen sacken vonden, dat hebben wi wederommegebrocht uut Canaan. Waerom wouden wi dan nu uut uwes heren huys stelen gout ende sulver? Soect den nap. Onder wien dat gien vint, die sel daerom sterven. Ende wi sellen alle uwes heren eygen bliven." Doe seide die besorger: "Dat sel also gescien; na dier sentencie selt gaen." Ende doe setten si alle die sacken van die ezelen op dier aerden ende elc die dede sijn sac op. Ende men besocht alle die sacken, van den outsten totten joncsten. Ende men vant den nap in Benyamins sac. Doe scoerden die brueders haer cleder van rouwen. Si loeden die ezelen weder mit tarwe ende quamen alle weder in die stede. Ende si quamen voer Joseph, die noch in sijn huus was. Judas ghinc voer tot Joseph mit al sijn bruederen. Ende si vielen voer hem opter aerden ende baden genade. Doe seide Joseph: "Waerom heb gi dit gedaen? Weet gi niet dat ic macht hebbe over al dit lant?" Doe seide Judas: "Here, laet dat kint daer gi den nap onder vont, tot sinen vader trecken. Wy sel\len

alle u eygen knechten bliven." Doe seide Joseph: "Dat en wil ic niet doen. Die den nap gestolen heeft, die sel mijn knecht bliven. Ende trect gi allegader vry tot uwen vader." Doe seide Judas: "Here, ontfermt onser. Ende ic bid u: hoert mi doch een woert ende en wort niet toornich op uwen knecht, want na coninc Pharo, so ben gi mijn here. Gi vraechde mi voir dese tijt of wi enen vader hadden ende meer bruederen. Doe seide ic: wi hadden enen vader die out was, ende wi hadden enen jongen brueder. Doe begheerde gi onsen jongen brueder te sien. Doe wi dat onsen vader seiden, doe en woude hi hem niet van hem laten sceiden, omdat hi hem in sijn outheit gewonnen hadde. Ende het is sijn enige kint van der moeder ende die moeder is doot. Daerom mint hem onse vader boven ons allen. Mer om honger so heeft hi hem ons mede gegeven. Ic hebbe geloeft op mijn lijf dat kint hem weder te brengen. Ende quamen wi thuus ende dat kint niet en brochten, so soude onse vader van rouwen sterven. Daerom bid ic: laet dat kint varen. Ic sel in uwen dienste bliven also lange als ic leve. Mer ic en come niet thuus, dat kint en comt mede."

45 capittel

Doe en mocht Joseph hem niet langer onthouden ende

dede al sijn gesin uut der camer gaen, sodat daer nyement in en bleef dan sijn bruederen. Doe sprac Joseph openbaer, al screyende, ende seide: "Ic ben u brueder. Leeft mijn vader noch?" Ende van anxt ende van verwonderen soe en mochten sy niet andwoerden. Doe seide Joseph: "En weest niet vervaert. Ic ben Joseph, u broeder, die gi vercoft. Ende om uwer salicheit willen so heeft my God hier voir u in Egipten gesent. Dees duertijt van coren heeft twee jaer gestaen ende sel noch vijf jaer dueren. Ende men sel saeyen noch mayen. Ic en ben mit uwer raet hier niet gecomen, mer God heeft my hier gesent ende heeft my here gemaect over al Egypten. Daerom, haest u ende trect tot minen vader ende sect hem wat machten dat mi God in Egypten gegeven heeft. Ende sect hem dat hi hier comt mit alle sijn kinderen ende sijnre kinderkinderen ende mit al sijn huysgesin ende mit al sijn beesten. Ic sel hem lant wisen daer hi wonen sel, want daer sijn noch vijf hongerjaren toecomende. Daerom, coemt hier wonen bi my, opdat gi van honger niet en vergaet." Ende doe custe Joseph alle sijn bruederen ende si screyden alle van bliscappen. Ende dat gesin vernam dat dat alle Josephs broederen waren. Doe wort dat coninc Pharo geseit, dat Joseph 11

bruederen gevolcht waren. Daerof was coninc Pharo verblijt mit al sijn huusgesin ende quam ende besach die bruederen.

Doe seide die coninc tot Joseph: "Neemt beesten ende wagenen ende sentse int lant van Canaan ende brenct uwen vader mit al sijn geslacht tot mi. Ic sel hem guets genoech geven ende hi sel hier eten die vetticheit van der aerden." Joseph die gaf die bruederen wagenen ende beesten, als die coninc bevolen hadde. Ende oec gaf hi hem spijs in den wech te verteren. Ende elc van sinen bruederen gaf hi twee clederen. Ende Benyamin, sijn brueder van vader ende van moeder, die gaf hi 300 sulveren penningen ende vijf clederen. Ende sinen vader sende hi gelt ende clederen ende 10 ezelen mit guet uut Egipten ende 10 ezelen mit tarwe, daer si of leven mochten. Doe togen sijn bruederen uut Egipten ende quamen int lant van Canaan tot haren vader Jacob.

Ende si boetscapten hem ende seiden: "Joseph, u soen, leeft ende hi is here over al dat lant van Egipten." Jacob en woude dat niet geloven. Mer doe gaven si hem dat gelt ende die cleder ende die juwelen die Joseph hem sende. Ende si toechden hem die juwe\len,

die hi hem allen gegeven hadde. Ende si seiden hem dat Joseph hem ontboden hadde mit al sijn huusgesin te comen in Egipten, want daer vijf hongerjaren toecomende waren. Doe Jacob dat hoerde ende hi die wagenen ende die ander beesten sach, doe verhief hi hem, recht of hi uut een slaep ontsprongen hadde ende seide: "Het is mi genoech dat Joseph, mijn soen, leeft. Ic wil gaen ende besien hem, eer ic sterve."

46 capittel

Doe maecte Jacob hem bereet te reysen in Egipten mit al sijn geslacht ende quam totten gesworen put. Daer rustede hi ende dede Gode sacrificie. Ende daer sach hi des nachts een vysyoen, dat tot hem riep: "Jacob, Jacob!" Jacob andwoerde ende seide: "Here, hier ben ic." Doe seide God: "Ic ben die alrestercste God. Wilt niet vervaert wesen, mer daelt in Egypten. Daer sel gi een groet geslacht vergaderen. Ic sel daer mit u wesen ende Ic sel u geslacht weder vandaen leiden. Ende Joseph sel daer u ogen luken." Doe stont Jacob op van den put ende nam sijn kinderen ende sijn kinderkinderen ende haer wiven. Ende hi loet alle die wagenen ende die beesten mit den guede dat si alle in Canaan hadden, ende togen tot Egipten waert. Jacob quam in Egipten mit sijn kinderen ende mit sijn geslacht.

Dit sijn die kinderen, die hi by Lya hadde. Die outste hiet Ruben. Ende Ruben die wan 4 kinderen, als Enoch, Phallu, Esrom ende Charym. Die ander hiet Symeon ende hadde ses kinderen, als Yemuel, Yamyn, Aboth, Yachim, Saber ende Saul. Die dorde hiet Levy ende hadde 3 kinderen, als Gerson, Caath ende Merari. Die vierde hiet Judas ende hadde vijf kinderen, als Her ende Anon, Sela, Phares ende Sara. Mer Her ende Anon die storven beide in Canaan. Ende Phares die hadde twee kinderen, als Esron ende Amul. Die vijfte hiet Ysachar ende hadde 4 kinderen, als Thola, Phua, Job ende Semron. Die seste hiet Zabulon ende hadde 3 kinder, als Zareth, Elon ende Yahelel. Dat waren die kinderen die Jacob hadde by Lya in Mesopothanien, ende oec een dochter, hyet Dyna. Ende by Lyen dienstmaecht Zelpha so hadde Jacob twee kinderen, als Gad ende Azar. Gad hadde 7 kinderen, als Zephoy, Aggi, Sumy, Esebon, Bery, Arody ende Arely. Azar die hadde 4 knechts ende een dochter, als Janne, Yesua, Yesay ende Berya. Sara, haer suster, hadde 3 kinder, als Berya, Heber ende Melschiel. Jacob hadde bi Rachel 2 kinderen, als Joseph ende Benyamin. Joseph hadde in Egypten twee kinder bi Asseneth, Putifers dochter, als Manasses ende Effraym. Ende Benyamin die had\de

8 kinderen, als Bela, Bechor, Asbel, Gera, Naman, Rechy, Rosmophin, Opphin ende Ared. Jacob die wan bi Bala, Racels dienstmaget, 2 kinderen, als Dan ende Neptalim. Dan hadde een kint als Usim. Ende Neptalim hadde 4 kinderen, als Azyel, Grumy, Geser ende Sallem. Jacob quam mit 70 mannenpersonen in Egipten van sijn geslacht, behalven die wiven.

Doe Jacob in Egipten quam, doe sende hi Judas voer tot Joseph om hem te boetscappen dat sijn vader quam. Doe Joseph dat wist, doe dede hi sijn wagen toemaken ende reet sinen vader jegen. Doe Joseph bi sinen vader quam, doe nam hi hem in den arm ende custe hem ende screide van blijscap. Ende doe Jacob sinen soen Joseph sach, doe seide hi: "Nu wil ic blidelic sterven, want ic u aensicht gesien hebbe ende ic u na my laten sel." Doe seide Joseph tot sinen vader ende tot al sijn gesyn: "Ic sel gaen tot coninc Pharo ende seggen dat mijn vader ende mijn brueders mit al haer gueden ende mit al haer beesten gecomen sijn uut Canaan, omdat si daer geen weiden en vonden tot haren beesten te voeden, opdat hi u mach geven dat lant van Gessem."

47 capittel

Doe ghinc Joseph tot coninc Pharo ende seide dat sijn vader ende sijn brueders gecomen waren mit haren scapen ende mit al haer beesten uut dat lant van

Canaan. Doe vraechde coninc Pharo: "Wat wercken connen u bruederen doen?" Doe seide Joseph: "Het sijn heerden van scapen ende van anderen beesten. Ende si sijn u knechten; omdat sy geen voer noch weyden en vinden int lant van Canaan, so sijn si hier gecomen. Ende daerom bid ic u, of gise wilt laten wonen int lant van Gessem." Doe seide die coninc: "Ju vader ende u brueders die sijn nu tot u gecomen. Siet, dat lant van Egipten staet in uwen handen. Daerom, laetse wonen in die beste stede ende geeft hem dat lant van Gessem." Doe brocht Joseph sijn vader voir den coninc. Die coninc dede hem vrientscap ende vraechde hem hoe out dat hi was. Jacob seide: "100 ende 30 jaer." Ende Jacob hadde meer woerden mitten coninc. Ende doe wijsde Joseph sijn vader ende sijn brueders te wonen int lant van Gessem. Dat was daerna Tebea, daer Mauritius woende ende here was. Ende Joseph voirsach sinen vader ende al dat hem toehoerde van hare noeturft ende van al dat si te doen hadden.

Doe was in al die werelt gebrec broets. Ende overal was dat volc bedruct van honger ende oec in Egipten mede, want al dat coren dat in Egipten was, dat

stont in Josephs handen. Ende men mostet jegen hem copen, soedat die van Egipten coften coren jegen Joseph. Ende Joseph vergaderde al dat gelt in des conincs kist. Doe dat gemeen volc van Egypten geen gelt meer en hadden, doe quamen si tot Joseph ende seiden: "Geeft ons broet, of wi sellen van honger sterven, want wi en hebben geen gelt." Doe seide Joseph: "Heb gi geen gelt, soe brenct u beesten. Ic sel u coren daervoer geven." Doe brochten dat volc haer beesten ende Joseph gaf hem coren daervoer. Alsoe voede hise dat jaer. Dat ander jaer daerna doe quam dat gemeen volc van Egypten tot Joseph ende seiden: "Wi en hebben niet daer wi of leven mogen, gelt noch beesten. Mer neemt ons lant ende ons lijf ende laet ons u dienen ende voet ons, opdat wy niet van honger en sterven." Doe coft Joseph al dat lant van Egipten jegen dengenen die eygendom hadden, van den mintsten tot den meesten, overmits honger die si hadden. Mer dat lant dat den papen toehoerde, dat hem die coninc gegeven hadde, dat liet hem Joseph houden. Ende die statuten ende dat recht dat hem die coninc gegeven hadde van coren, dat leverde hem Joseph uut den scueren ende verminderde dat niet. Daerom en moet men der papen guet

niet vercopen. Doe seide Joseph tot den gemeen volc: "Nu weet, dat u lant ende u lijf des conincs is. Daerom, neemt saet ende coren ende saeytet in den acker, opdat gi vruchten moecht winnen. Ende dat vijfte deel van die vruchten die gi wint, die sel gi den coninc geven. Ende die vier delen sel gi selve houden voir u kinderen ende voir u gesin." Doe seide dat gemeen volc: "Onse salicheit staet in uwen handen. Ende wi willen den coninc blidelic dienen." Ende van die tijt tot huden des dages toe so geven die van Egipten den coninc dat vijfte deel van haren vruchten. Mer der papen lant is vry van dien recht.

Jacob woende daer in Egipten int lant van Gessem. Ende sijn gueden worden vermeret ende vermenichvoudicht. Ende hi leefde daer in Egipten 17 jaer. Ende doe hi out was 100 ende 47 jaer, doe bekende hi dattet sijn sterfdach naecte. Doe ontboet hi Joseph, sinen soen, tot hem ende seide: "Heb ic gracie in uwen aensicht gevonden, so doet my ontfermherticheit ende lect u hant op mi ende sweert my dat gi mi in Egipten niet en selt graven. Mer gi selt my balsamen ende graven mi bi mynen vader." Doe seide Joseph: "Ic sel u begeert vervollen ende volbrengen." Ende hi swoer hem dat. Doe dancte ende lovede Jacob Gode. Ende corts daerna doe viel

Jacob te bedde van siecten.

48 capittel

Doe Jacob te bedde bleef leggen, dat wort Joseph geboetscapt. Doe nam Joseph sijn twee kinderen Manasses ende Effraym ende ghinc tot sinen vader. Ende doe Joseph tot sinen vader quam, doe en kende hi hem niet, want hi was half blint van ouderdom. Doe seide Jacob: "Wie sie gi?" Doe seide Joseph: "Ic ben Joseph, u soen. Ic coem tot u om te besien wat gi doet." Doe rechte hem Jacob op ende ghinc sitten int bedde.

Doe sach hi daer kinder staen ende seide: "Wie sijn die kinderen?" Doe seide Joseph: "Het sijn mijn kinderen, die mi God in desen lande verleent heeft." Doe seide Jacob: "Brenctse tot mi, opdat icse mach gebenedien." Doe nam Jacob die kinder in den arm ende cussetse ende seide tot Joseph: "Ic en ben nie van u verscalct. Daerom toecht mi God u kinderen." Doe rechte Joseph sinen vader op ende dede hem sitten voir dat bedde. Ende die kinderen knyelden voir hem, Manasses ende Effraym. Doe leide Jacob sijn rechterhant op Effrayms hoeft, die die joncste was. Ende sijn lufterhant leide hi op Manasses hoeft. Ende hi gebenedidese ende seide: "Mijn God, in wes aensicht mijn vaderen gewandert hebben, Abraham ende Ysaac; Here God, die mi gevoet hebt van minen jongen dagen tot desen dage toe; die engel Gods die mi bescermt heeft van voel quaets, die gebenedie dese kinderen ende voech op hem mijns vaders naemen, Abraham ende Ysaac. Ende

God doese wassen ende menichvoudigen op der aerden." Doe Joseph sach dat sijns vaders rechterhant lach op sinen joncsten soen, doe nam Joseph dat swaerlic ende nam sijns vaders rechterhant ende woudse leggen op Manasses, sijns outste soen, ende seide tot sinen vader: "Vader, aldus en hoertet niet, want gi lect u rechterhant op den joncsten." Doe seide Jacob: "Ic wetet wel, zoen, ic wetet wel! Manasses sel vermenichvoudigen onder den volc Gods. Mer sijn jonge brueder sel meerre wesen ende sijn geslacht sel wassen in heydenen." Doe settede Jacob Effraym voir Manasses ende seide tot Joseph: "Als ic doot ben, so sel God mit u wesen ende sel u geslacht van hene leden int lant uwer vaderen. Daer geef ic u geslacht een deel uut uwen bruederen dat lant dat ic wan van dien Amorreen mit minen swaerde ende mit minen boge."

49 capittel

Daerna riep Jacob sijn kinderen ende seide: "Vergader al bi een: ic sel u boetscappen dingen die toecomende sellen wesen." Doe vergaderden si alle bi haren vader. Doe seide Jacob: "Mijn kinderen, hoert Ysrahel, uwen vader!" Doe seide hi: "Ruben, gi sijt die outste van minen kinderen. Ende dat beghin van minen rouwe sijt gi. Gi sijt uutgestort als water. Gi en selt niet wassen, want gi hebt uwes vaders

biwijf besmet.

Symeon ende Levy, gi sijt twee brueders. Gi sijt vaten der quaetheit ende des strijts. Nye en was ic tot haren raet. Ende in uwen woerden en hadde ic nye genoecht, want in uwen toorn so sloech gi die mannen van Scychem. In uwen quaden wille so ondergroef gi die mueren. Uwen toorn is vermaledijt. Gi selt gesceiden worden in Jacob ende verstroeyt worden in Ysrahel, want van den enen so quamen die scriben ende van den anderen so quamen die phariseen.

Judas, ju bruederen sellen u loven. U hant sal wesen halslacht uwer vianden. Die kinderen uwes vaders die sellen u onderdanich wesen, gelijc den jongen leeu den ouden. Als die leeu ende die leeuwinne rusten, wie der die wrecken? Die mogentheit en sel van Judas niet genomen worden. Ende van sinen geslacht sellen coningen ende hertogen comen. Ende sijn geslacht en sel niet tenietgaen, eer Hi gesent is, die men senden sel, daer dat menschelike gheslacht na wacht. Want Maria ende Jhesus die sellen van sijn geslacht geboren worden. Als Hi gesent is, o lief kinderen, Hi sel sijn ezel binden an den wijngaert, ende oec sijn jonc. Hi sel sijn cleet in wijn dwaen, ende in dat bloet der druven sijn mantel. Sijn ogen sijn claerre dan die wijn ende sijn tanden witter dan melc.

Sabulon, u geslacht sel wonen bi den over der zee, daer

die scepen varen tot Sydon.

Ysachar, een sterc ezel rustende int eynde, ende sach dat die rust guet was in dat beste lant, ende scicte sijn scueren te dragen. Hi is gemaect den tribuyt te dienen. Van sijn geslacht was Judas, die verrader, geboren.

Dan sel sijn volc berechten als die ander van Ysrahel ende sel worden een slange mit twee hoornen, leggende in den wech ende biten die nagelen der paerden, opdat die opsitter afterwaert mach vallen. Eerst sel van sinen geslacht geboren worden Sampson. Ende hierna sel Antekerst van sijn geslacht geboren worden.

Gad sal cloeclic vechten voir sijn volc ende sellen afterwaert opgescort wesen.

Azers lant sel voel gueder vruchten brengen ende sal proven die weelden der coningen.

Neptalim, een knecht die uutgesent is om te geven scoen spraec.

Joseph, wassende ende scoen van aensicht. Die vrouwen clommen op der mueren om u scoenheit te sien. Mer dat quam tot wreetheit ende tot kijf. Si sagen dat hi scutten hadde. Si sellen sitten in sijn stercke bogen ende die banden van haren armen sellen ontbinden overmits die mogende hant Jacobs, uwes vaders. God sel u hulper wesen ende die almachtige God die gebenedie u mit die benedixie des hemels. Van Josephs geslacht wort Yeroboam geboren.

Benyamin, een gripende wolf, die vroech sinen

roef et, ende avonts deelt hi sijn roef."

Dat sijn die 12 geslachten van Ysrahel.

Doe gebenedide hi elc geslacht bisonder ende seide: "Ic ben onder mijn volc vergadert. Gi selt my begraven int lant van Canaan, in die dubbelde spelunc in den acker Ebron bi minen vaderen." Doe Jacob sijn kinderen gebenedijt hadde ende gepropheteert hadde hoet mit hem vergaen soude, doe streckede hi sijn voeten bi een uut ende bleef doot.

50 capittel

Doe Joseph sach dat sijn vader doot was, doe viel hi op sijn aensicht ende custe hem ende screyde seer. Doe geboet Joseph sijn knechten dat si meesteren van medicinen halen souden mit cruden ende mit salven om sijn vader te balsamen. Die knechten deden also. Doe quamen die meesteren ende balsemden dat lichaem van Jacob, alst in Egipten een zede was. Ende aldaer wort Jacob bescreyt 70 dagen lanc. Ende doe ghinc Joseph tot coninc Pharo ende seide dat hi sijn vader gesworen hadde, als hi doot waer, dat hi hem dan begraven soude int lant van Canaan. Ende hi bat of hi hem oerlof geven woude. Doe seide coninc Pharo: "Gaet ende begravet uwen vader, als ghi hem gesworen hebt." Doe nam Joseph wagenen, paerden ende ander beesten, ende voel volcs uut Egypten, want al sijn bruederen togen mit hem. Mer die kinderen bleven thuus. Oec so toghen die alre outste uut coninc Pharoen hof mede,

ende oec mede die eerbaerste van Egipten. Doe si dat lichaem brochten int lant van Canaan, doe voerden sijt in den acker Ebron die Abraham gekoft hadde. Ende daer lach Abraham ende Ysaac begraven. Aldaer begroeven si Jacob mede bi sinen vader. Doe toech Joseph mit al sijn gesyn weder in Egipten.

Doe Jacob doot was ende begraven, doe ontsagen die bruederen Joseph, omdat si hem misdaen hadden. Ende si duchteden dat hi dat noch gedencken soude. Ende sy spraken heymelic tesamen, dat si hem om vergiffenisse bidden wouden. Doe quamen die bruederen gemeenlic ende vielen op haer knyen voir Joseph ende seiden: "Wi sijn u knechten. Wy bidden u dat gi ons die sonden ende die quaetheit vergeven wilt, die wi in u gedaen hebben." Doe Joseph dat hoerde, doe screyde hi ende seide: "Wilt niet vervaert wesen. Gi denct, dat ic u quaet doen soude. Mer God heeftet verwandelt in doechden. Wilt niet vervaert wesen, noch my ontsien. Ic sel u ende u kinderen voeden ende vertroesten." Doe waren die bruederen verblijt.

Ende si bleven wonen in haers vaders husinghe. Joseph leefde also lange, dat hi sach Effrayms kinderkinderen totten dorden grade toe.

Ende hi sach Manasses dochter kint. Doe sijn sterfdach naecte, doe seide hi tot sinen bruederen: "Als ic doot bin, so sel God u daerna visiteren, ende Hi sel u brengen in dat lant dat hi swoer Abraham, Ysaac ende Jacob. Daerom seg ic u: Als gi alle uut desen lande vaert, soe neemt mijn gebeent mit u ende voertet int lant van Canaan ende graeftet bi minen voirvaderen." Ende doe Joseph out was 100 ende 10 jaer, doe bleef hi doot. Ende hi wort begraven int lant van Egipten.

God si gheloeft.

Qui legit, emendat scriptorem; non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hieran volcht dat ander boec, Exodus.

Hier beghint dat ander boec, Exodus

Dat eerste capittel

Dit sijn die namen der kinder van Ysrahel die in Egipten quamen: Ruben, Symeon, Levy, Judas, Ysachar, Sabulon, Benyamin, Dan, Neptalim, Gad ende Azar. Jacob quam in Egypten mit 75 mannenpersonen, behalven die vrouwen. Ende Joseph was in Egipten. Doe Joseph doot was ende al sijn bruederen, doe worden die kinder van Ysrahel gemenichvoudicht in Egypten. Ende si worden seer rijc ende sterc. Die coninc daer Joseph onder regierde, die was genoemt Nempers Pharo. Ende dat conincrijc verstarf van den sinen ende quam an een coninc, genoemt Amonesis Pharo. Ende die en wist van den doechden niet, die Joseph den lande van Egypten gedaen hadde.

Die coninc Amonesis Pharo die sach: "Dit volc van den kinderen van Ysrahel dit wort seer groet ende sterc boven ons. Laetse ons wiseliken verdrocken, opdat si niet meer en vermenichvoudigen. Want, waert dat si jegens ons begonden te striden, si souden ons verdriven." Doe scicte Pharo meesteren over die kinderen van Ysrahel, die hem mit werken

belaste den. Ende Pharo dede maken twee steden, als Pyton ende Ramasses. Ende die steden mosten die kinder van Ysrahel bearbeiden, delven ende graven, ende die stenen ende die tegelen backen. Ende in allen steden mosten si die missche van der straten dregen. Ende hoe dat die kinder van Ysrahel meer belast worden, hoe dat si meer wyessen ende menichvoudichden. Doe ontboet Pharo die vruedemueren. Die een hiet Sophora; die ander hiet Pua. Ende hi geboet hem ende seide: "Als gi coemt totten Ebreeuwschen vrouwen, so doot alle die knechtgins die daerof geboren worden. Mer die meistgins laet leven." Die vroedemueren ontsagen God ende si en deden niet als hem die coninc geboet, want si en doden die knechtgins niet. Doe ontboetse die coninc ende seide: "Waerom en doe gi niet dat ic u bevolen hadde?" Doe seiden die vroemoeren: "Die Ebreeusche vrouwen die en sijn niet als die Egipce vrouwen, want als wi daertoe comen, so hebben si die kinder gecreghen." Ende om dier woerden willen so dede God die vroemoeren doechden. Doe geboet Pharo, dat men alle knechtgins die van den

Ebreeuschen vrouwen gheboren worden, dat men die worpen soude in die ryvyer. Ende doe wort daer in Egipten menich 100 kinderen verdrenct, want die van Egipten die en bekenden den almachtigen God niet, want si aenbeden een stier, die uten water quam.

Doe was daer een man, hiet Amram, ende was van Jacobs geslacht, want Jacob wan Levy, Levy wan Caath, Caath wan Amram, Amram wan Moyses. Aldus was Moyses die vijfte van Jacob. Daer was een man in Egipten, die was gedroemt dat van den Ebreeuschen vrouwen een kint soude geboren worden, dat soude Egipten verderven. Daerom geboet Pharo alle die knechtgins te drencken. Doe seide Amram ende Jacobet, sijn wijf: si wouden liever sonder kint bliven, dan si kinder souden winnen ende die kinder verdrencken. Doe sprac God tot Amram, dat hi dat kint winnen soude bi Jacobet, sinen wive, die die kinder van Ysrahel uut Egipten soude leyden.

2 capittel

Doe genas Jacobet heymelic van een knechtgin ende hieltet drie maenden verborgen. Mer si duchte dattet uutcomen soude, ende maecte een kistgin ende lijmde dat binnen ende peectet buten al dicht ende leide dat kint daerin. Ende

sijn suster nam dat kistgin mit den kinde ende settedet in dier ryvyer. Ende si volchde dat kistgin om te besien waer dattet eynde soude nemen. Des conincs dochter ver Termet die quam wanderen bi den over van den ryvyer om haer te dwaen mit haer maechden. Doe sach si dat scrientgin comen driven. Si dedet anhalen. Doe lach daer een scoen kint in. Doe seide si: "Dit is een van den Ebreeuschen kinderen. Och, hoe lief heeft dese moeder dit kint gehadt, dat si hem aldus suverliken scryentgin heeft ghemaect. Dit kint heeft mi God gegeven. Dit wil ic houden voir mijn kint." Doe quamen daer heydensche vrouwen ende wouden den kinde sugen geven, mer dat kint en woude die heydensche vrouwen niet sugen, want si aenbeden enen stier die uten water quam, voir een god. Doe seide Maria, des kints suster: "Wil ic u halen enen Hebreeuschen vrouwe ende besien oft die sugen wil?" Doe seide des conincs dochter: "Ja." Doe haelde si des kints moeder. Doe gaf si den kinde die borst ende het soech haer vlus. Doe seide ver Termet: "Neemt dit kint ende soechtet; ic sel u wel lonen." Die moeder was daer lief toe. Si nam dat kint ende soechde dat. Ende ver Termet noemde dat kint Moyses; dat is te seggen `uten water genomen'.

Figuer: Dat vaetgin dat so dicht was, dat daer geen water in en quam ende daer Moyses mede te lande quam, beduut die reyne maget Maria, daer nye sonde in en quam. Ende in reynicheit brocht si Jhesum ter werelt, levende. Ende gelijc dat Moyses die kinder van Ysrahel verloste uut Egypten van den wreden Pharo, also verloste Jhesus sijn vrienden uut der hellen van den wreden viant.

Scolastica seit: Dat kint Moyses was so scoen van aensicht; so wie toornich was ende hem ansach, die wort goets moets. Als men dat kint bi der straten droech, so lieten die mannen ende die vrouwen haer wercke staen ende sagen na den kinde.

Op een tijt doe nam ver Termet dat kint ende brochtet voer haer vader Pharo om te besien of hi hem enighe vrientscap doen woude. Doe coninc Pharo dat kint sach, doe verwonderde hem van sijn scoenheit ende nam sijn croen van sinen hoefde ende setse den kinde opt hoeft. Ende an die croen daer stont een beelde van Jupiter, des conincs afgod. Dat kint Moyses nam die croen van sinen hoefde ende warpse ter aerden, datse brac. Doe sat daer een heydense paep bi den coninc. Die stont op ende seide: "Dit is dat kint dat wy ontsien ende daer wi voir duchten. Dit kint sel ons scenden. Latet ons doden." Doe was daer een ander die seide: "Waerom wil gi dat kint doden? Wattet doet, dat doetet van dwaesheden, want gi moechtet pro\ven.

Neemt een vat mit barnenden colen ende een vat mit spise. Het sel die colen antasten voir die spise." Men brocht daer een vat vol barnende colen ende een vat mit spijs. Doe stac Moyses een barnende coel in sijn mont ende barnde sijn tonge, also dat hi al sijn leven lanc lispede. Ende also behielt hi sijn lijf.

Scolastica seit: Moyses wies seer ende wort scoen, sterc ende wijs. Het gesciede op een tijt dat die van Etyopien quamen int lant van Egypten mit een groet heer van volc ende namen daer een groet roef ende dreven wech. Doe versamenden die van Egypten een groet heer van volc ende wouden hem navolgen, mer si namen eerst raet an haren afgod, wat si doen souden. Doe wort hem geandwoert: wouden si haer vyanden volgen, so souden si nemen een Ebreeusche heergrave. Doe seiden si: "Soe en mogen wi genen beteren heergrave hebben dan Moyses." Doe ghingen si tot ver Termet, des conincs dochter, ende si baden haer of Moyses haer heergrave moste wesen in dier reysen. Niet gaerne en dede sijt, mer ten lesten gaf si consent daertoe. Doe vraechde Moyses waer die vianden waren. Doe wort hem geseit dat si verre wech waren. Mer daer lach een naer\re

wech tot haren lande doer die woestijn. Mer dat en mocht men niet reysen om der venijnden dieren willen die in der woestinen waren. Doe dede Moyses nemen voel wagenen mit corven mit oudevaren. Doe si in der woestinen quamen, doe liet Moyses die oudevaren vliegen ende die aten die adderen ende die slangen. Ende doe toech Moyses mit sijn volc in Etyopien ende was eer daer int lant, dan die den roef gehaelt hadden. Ende Moyses verwoeste dat lant ende al dat volc, ende toech in die stat van Saba ende die belach Moyses. Doe quam dat volc mitten roef. Die sloech Moyses ende vincse ende sende den roef weder in Egipten.

Doe Moyses een wijl voir Saba gelegen hadde, op een tijt reet Moyses om die stat. Ende des conincs dochter Tarabis stont opter mueren ende sach Moyses riden. Ende si sach dat Moyses een scoen, suverlic man was. Ende si creech liefte op hem. Doe ghinc si tot haren vader ende seide: "Vader, wi sijn hier belegen in die stat. Ende die cost is seer duer. Wy en mogen ons aldus niet lange onthouden. Est dattet u behaget, wi sellen een vrede maken mit Moyses in deser manyeren: gi selt my hem geven tot enen wive ende gi selt hem mit mi geven die stat van Saba." Dien raet be\haechde

den coninc wel ende hi dede spreken mit Moyses. Ende si drogen overeen ende maecten die soen. Ende die coninc gaf Moyses sijn dochter ende die stat daermede. Doe sende Moyses dat volc weder thuus in Egipten. Ende hi bleef daer een tijt mit sinen wive.

Doe Moyses daer een tijt geweest hadde, doe verdroetet hem dat hi so lange van sinen vrienden was. Ende hi begheerde oerlof te hebben van Tarabis, sinen wive. Mer Tarabis, sijn wive, en woude hem niet laten varen. Doe maecte Moyses twee vingerlingen ende in elc settede hi enen steen. Int een vingerlinc stont een steen, die hadde die craft, so wie hem an den vinger hadde, die vergat al dat hi in der herten ende in den syn hadde. In dat ander vingerlinc was een steen, die hadde die craft, so wie hem an den vinger hadde, die hadde so guede gehoechnisse, dat hi niet lichtelic vergeten en mocht, dat hi in der herten of in den syn hadde. Ende dat vingerlinc behielt Moyses selver. Ende dat ander vingerlinc gaf hi Tarabis, sinen wive. Doe si dat an die hant hadde, doe vergat si al der liefsten die si op Moyses hadde. Doe voer Moyses weder in Egypten ende quam int lant van Gessem onder sine vrienden.

Op een tijt doe sach Moyses dat een man van

Egipten die sloech een Ebreeus man. Doe sach Moyses al omme ende sach nyement. Doe sloech hi den man van Egipten doot ende dalfen ondert sant ende ghinc vandaen. Des ander dages doe sach hi twee Ebreeusche mannen kyven. Doe seide hi tot dengenen die onrecht hadde: "Waerom sla gi uwen broeder ende uwen naesten?" Doe seide die man tot Moyses: "Wie heeft u een rechter geset over ons? Wil gi mi oec dootslaen, als gi gisteren den Egipcien man doot sloget?" Doe was Moyses vervaert ende seide: "Hoe mach dat voertgecomen wesen, want ten sach nyement?" Die dootslach quam voir Pharo. Doe dede hi Moyses soken om te doden. Mer Moyses toech uut Egypten in dat lant van Madian, was Abrahams soen, die hi hadde bi Cetura, sinen wive. Ende die Madian was here van dien lande ende noch hadde dat lant van hem den naem. Moyses ghinc daer sitten by een fonteyn, bi een put. Ende in dat lant van Madyan daer was een pape ende hiet Yetro; die hadde 7 dochteren die quamen mit haer scapen buten der steden tot den put om die te wateren. Ende die heerden quamen ende verjaechden die maechden, omdat si haer beesten eerst wouden doen drinken. Doe stont Moyses ende halp die maechden, dat si haer scapen eerst drinken gaven, ende ghingen thuuswaert. Doe seide Yetro,

haer vader, tot hem: "Hoe comtet bi, dat gi aldus haestelic wedercoemt?" Doe seiden die maechden: "Daer was een man van Egipten; die halp ons. Hi verjaechde die heerden ende putte water ende gaf onse scapen drinken." Doe seide Yetro: "Waerom en brocht gi dien man niet mit u, dat hi mit ons gegeten hadde? Gaet ende haelten hier." Doe ghinc daer een van den maechden ende haelde Moyses ten eten. Doe si over tafel saten, doe vraechde Yetro Moyses, of hi mit hem dienen woude. Moyses seide: "Ja." Ende hi bleef mit hem wonende. Ende Yetro gaf hem een van sinen dochter te wive, die was genoemt Sephora. Ende die brocht daerna een kint ende noemde dat Moyses Gersan. Daerna brocht Sephora noch een kint; dat noemde si Moyses Eleaser. Doe seide Moyses: "Mijns vaders God die is mijn hulper. Ende Hi heeft mi bescermt van Pharons handen."

Ende een wijl daerna doe sterf coninc Pharo. Doe worden die kinder van Ysrahel suchtende om den swaren arbeit daer si mede belast waren. Ende si riepen an God om vertroest te wesen. Ende haer ropen quam

voir God. Ende Hi hoerde haer suchten. Ende Hi gedocht den vrede die Hi geset hadde mit Abraham, Ysaac ende Jacob. Ende Hi woudese verlossen.

3 capittel

Moyses die hoede Yetro, sijns sweers, scapen ende dreefse int overste van der woestinen ende quam bi den berch Gods, Oreb, die oec Synay genoemt was. Aldaer openbaerde hem God in die vlamme des vuers midden in den doorn. Ende Moyses sach dat den doorn barnde ende en faelgierde niet.

Figuer: Den doorn beduut Maria, die in scarpheit der penitencien leefde. Ende dat vuer bediet die heilige Geest. Ende gelijc dat den doorn barnde sonder faelgieren, also brocht Maria Jhesum ter werelt mit craft des heiligen Geest. Ende haer maechdelike reynicheit bleef ongequetst.

Doe seide Moyses: "Ic wil gaen sien dat grote wonder, dat den busch barnt ende niet en archt." Doe God sach dat Moyses bi den berch quam, doe seide hi: "Moyses! Moyses!" Doe seide Moyses: "Hier ben ic." Doe seide God: "Gaet hier niet naerre, want die stede daer gi staet, die is heilich."

Voirt seide God: "Ic ben uwer vaderen Abrahams God, Ysaacs God ende Jacobs God." Doe decte Moyses sijn aen\sicht

ende en mocht die claerheit Gods niet sien. Doe seide God: "Ic hebbe gesien dat suchten mijns volcs in Egipten. Ende Ic heb haer ropen gehoert. Ic ben nedergecomen, omdat Icse wil verlossen uut dien swaren arbeit ende uut den rouwen, daer si in sijn ende leidense in een guet lant, dat ruum is, daer vloeyt melc ende honich: int lant van Cananei, Ethei, Amorrey, Pheresei, Evei ende Yebusey. Dat lant sel Ic hem geven. Daerom, gaet tot coninc Pharo ende sect hem dat hi mijn volc, die kinder van Ysrahel, oerlof geve. Ende gi seltse leiden uut Egipten." Doe seide Moyses: "Wat ben ic dat ic soude gaen tot Pharo ende dat ic die kinder van Ysrahel soude leiden uut Egipten?" Doe seide God: "Ic sel mit u wesen. Ende dit geef Ic u tot enen teyken, dat Ic uwer sel ontfermen. Ende als gi mijn volc uut Egypten gebrocht hebt, so sel gi Gode op desen berch sacrificie doen." Doe seide Moyses: "Siet, ic sel gaen totten kinderen van Ysrahel ende ic sel hem seggen: Juwer vaderen God die heeft mi tot u gesent. Of si mi dan vraechden: `Hoe is sinen naem? Wat sel ic dan seggen?'" Doe seide God: "Ic ben die Ic ben." Voirt seide Hi aldus: "Secht den kinder van Ysrahel: Die Here, uwer vaderen God, Abrahams God, Ysaacs God ende Jacobs God, die

sent mi tot u. Dat is minen naem in der ewicheit. Gaet ende vergadert die outste van den kinderen van Ysrahel ende sect tot hem: Die Here, uwer vaderen God, die heeft mi geopenbaert, Abrahams God, Ysaacs God ende Jacobs God, ende seide dat Hi u gevisenteert hadde ende hadde angesien u verdriet in Egypten. Ende Hi wil u daeruut leiden in dat lant van Cananei, Ethei, Amorrey, Pheresey, Evey ende Yebusey, in een lant daer vloeyen sal honich ende melc. Ende die kinder van Ysrahel sellen u stemme horen. Ende dan sel gi gaen mit den outsten des volcs tot den coninc van Egypten ende sect hem: Die Here, der Hebreeuschen God, die heeft mi tot u gesent, dat gi ons vry uut Egipten sout laten varen. Ende Hi heeft ons bevolen dat wi 3 dachvaerden in der woestinen souden trecken ende doen Hem daer sacrificie." Doe seide God: "Mer Ic weet wel: die coninc van Egypten die en sel u niet laten varen, tensi overmits mijn mogende hant. Ic sel mijn mogentheit togen ende Ic selre voel verslaen ende wonderlike wercken doen in Egypten. Mer Ic sel die kinder van Ysrahel gracie doen in Egypten. Mer als gi uut Egypten gaet, so en sel gi niet ydel daeruut varen noch gaen. Mer die wiven sellen eyscen ende lenen gouden ende sulveren vaten van haren gebueren ende costelike clederen. Die sellen si ge\ven

haer knechten ende haer dochteren te dragen uut den lande. Ende also sel gi Egypten beroven."

4 capittel

Doe seide Moyses: "Si en sellen my niet geloven, noch mijn stemme niet willen horen. Mer si sellen seggen: God en heeft u niet geopenbaert." Doe seide God: "Wat heb gi in u hant?" Doe seide Moyses: "Een roede." Doe seide God: "Worptse op der aerden." Doe warp Moyses die roede op der aerden ende si verwandelde in een slange. Doe liep Moyses daerof. Doe seide God: "Moyses, neemt die staert van die slange in u hant." Moyses nam den staert in die hant ende doe wast weder een roede. Doe seide God: "Steect u hant in uwen bosem." Moyses dede dat. Doe was sijn hant al vol lazarien. Doe seide God: "Haelt u hant weder uut." Moyses dede also. Doe was sijn hant scoen, suver vleis. Doe seide God: "Est dat si u niet en horen noch en geloven, so doet hem dat eerste teyken ende daerna dat ander teyken. Gheloven si u woerden om die twee teykenen niet, so neemt water uter vloet ende stort dat op die droge aerde. Hoevoel dat gi daerop stort, het sel verwandelen in bloet."

Doe seide Moyses: "Here, ic bid U: Verdraechtet my, want ic en ben niet wel gespraect." Doe seide God: "Wye heeft die mont des menschen gemaect, of wie heeft stom of doef gemaect, anders dan Icselve? Daerom, gaet! Ic sel in uwen mont wesen ende Ic sel u leren wat gy spreken selt." Doe seide Moyses: "Here, ic bid U: Sent daer, die Gi daer seinden selt." Doe was God toornich op Moyses ende seide: "Aaron, u brueder, die is wel gespraket. Siet, die sel u gemoeten. Toecht hem een blide herte ende spreect tot hem die woerden die Ic u geseit hebbe. Ic sel in uwen mont wesen ende oec in sinen mont. Ende Ic sel u openbaren wat gi doen selt. Aaron sel voir u spreken tot den volc. Neemt die roede in u hant, daer die teykenen in gescieden."

Doe ghinc Moyses tot Yetro, sinen sweer, ende seide: "Ic wil wederkeren tot minen broederen in Egipten ende besien of si noch leven." Doe seide Yetro: "Gaet in vreden." Doe seide God tot Moyses in Madyan: "Gaet ende keer weder in Egipten. Sy sijn doot, die u begeren te doden." Doe nam Moyses sijn wijf ende sijn kinderen ende

setse op ezelen ende reet daermede in Egipten ende nam die roede Gods in sijn hant. Doe Moyses in eenre cameren was ende soude eten mit sinen wijf ende mit sinen kinderen, doe quam die engel ende woudse verslaen, omdat die kinderen niet besneden en waren. Mer Sephora nam dat mes ende was van eenre scarpe leye ende besneet haer kinderen. Doe lietse die engel reysen.

Doe seide die Here tot Aaron: "Gaet jegen Moyses in der woestinen." Aaron die ghinc sinen broeder jegen. Ende doe hi bi hem quam, doe nam hi hem in den arm ende custe hem. Ende doe vertelde Moyses Aaron al die woerden, die God hem toe gesproken hadde ende al dat Hi hem geboden hadde. Doe ghingen si tesamen ende vergaerden alle die outste van Ysrahel. Ende Aaron die sprac hem allen die woerden toe, die God Moyses geseit hadde. Ende hi dede die teykenen voer dat volc ende si geloefden hem. Doe si hoerden dat God Ysrahel visiteerde ende dat Hi haer verdriet ansach, doe vielen si ter aerden ende aenbeden Hem.

Vijf capittel

Doe ghinc Moyses ende Aaron tot Pharo ende seiden: "Dit seit God, die Heer van Ysrahel: Laet mijn volc gaen

in der woestinen ende daer sacrifici doen." Doe seide Pharo: "Wie is die Here, dat ic sijn woerden soude horen ende laten die van Ysrahel gaen? Ic en kenne die Here niet ende ic en laet die luden niet gaen." Doe seide Moyses ende Aaron: "Der Ebreeuschen God heeft ons geropen, dat wi alle gaen souden 3 dachvaerden in der woestinen ende souden onsen Here ende onse God sacrificie doen. Tensi dat gi ons laet gaen, gi selt siecten crigen of verslegen worden." Doe seide die coninc tot Moyses ende tot Aaron: "Waerom raet gi dat volc van haren wercken? Laetse te werc gaen, want si worden seer voel. Ende waert dat si ledich ghingen, si souden voel meer worden. Daerom, verswaertse in dat werc ende laetse tegelen ende stenen maken, als si plegen. Ende laetse die missche ende die vulnis dregen ende verlichtense niet. Mer sentse overal in den lande ende laetse die vulnis vergaderen." Doe wort dat volc verstroeyt in Egipten ende haren arbeit wort verswaert. Ende die mannen van Egipten die dwongen die kinder van Ysrahel te wercken. Ende si slogense ende deden hem voel verdriets an.

Doe quamen die somme tot Moyses ende seiden: "Gy spraect mit Pharo om ons te vrien ende wi sijn nu voel meer belast!" Doe keerde hem Moyses totten Heer

ende seide: "Here, waerom sende Gi mi tot Pharo? Seer dat ic mit hem gesproken hebbe van uwen wegen, so heeft hi u volc meer verdriets angedaen. Ende Gi en hebtse niet verlost." Doe seide die Here tot Moyses: "Nu sel gi sien, wat Ic Pharo doen sel mit mijn stercke hant. Hi selse laten gaen."

6 capittel

Doe sprac die Here tot Moyses ende seide: "Ic ben die Here, die Abraham, Ysaac ende Jacob openbaerde, God almachtich, in minen naem Adonay. Ic hebbe vrede mit hem geset, dat Ic hem sel geven dat lant van Canaan. Ic hebbe nu gehoert dat suchten der kinder van Ysrahel ende gesien, hoe si bedruct worden. Daerom, sect den kinder van Ysrahel, dat Ic die Here ben, diese leiden sel uut den kercker der Egipcien. Ende Ic selse onder u vergaderen. Ende Ic sel u God wesen."

Doe sprac God tot Moyses ende seide: "Gaet tot coninc Pharo ende sect hem dat hi die kinder van Ysrahel laet varen uut sinen lande." Doe seide Moyses: "Here, siet, die kinder van Ysrahel en horen mi niet. Wat soude mi dan Pharo

horen, want ic en hebbe genen volcomen spraec?"

7 capittel

Doe seide die Here tot Moyses: "Aaron, u broeder, die sel u voirspraec wesen. Sect hem, dat hi die teyken van die roede doet voer Pharo. Moyses ende Anna ginghen tot Pharo." Doe was Moyses 80 jaer out ende Aaron 83 jaer out.

Moyses ende Aaron die ghinghen tot Pharo. Doe si voir Pharo quamen, doe nam Aaron Moyses roede ende warpse voir Pharo ende voir sijn gesin. Ende die roede verwandelde in een draec. Doe riep Pharo sijn gokelaers ende sijn tovenaers. Die een hiet Jannes ende die ander hiet Mambier. Die worpen haer roeden ter aerden ende die verwandelden in draken. Mer Aarons roede verswalch der gokelaers roeden. Doe was Pharo verhert ende en hoerde Gods ghebot niet.

Doe seide die Here tot Moyses: "Gaet morgen tot Pharo, daer hi op die vloet staet ende neemt u roede in u hant ende sect tot hem: Die Here, die God der Ebreeuscher menschen, die heeft mi tot u gesent ende seit dat gi sijn volc sout laten gaen ende dat si Hem sacrifici mochten doen in der woestinen. Wil hi u niet laten gaen, so sect Aaron dat hi mit sijn roe\de

sla in die vloet. Ende alle die wateren van Egipten sellen verwandelen in bloet." Moyses ende Aaron deden, als hem God geboet. Hi sloech mit die roede in dat water voir coninc Pharo ende voer sijn gesin. Ende dat water verwandelde in bloet in allen ryvieren ende in allen putten. Ende alle die visschen die daerin waren, die storven ende die wateren die stoncken. Mer onder die kinder van Ysrahel in Gessem daer was claer water. Ende Pharons gokelaers die deden oec dat water verwandelen in bloet. Ende die van Egipten dolven ander putten, daer water in quam, daer si uut droncken. Ende dat water was also 7 dagen verwandelt in bloet in Egypten.

8 capittel

Doe seide die Heer tot Moyses: "Gaet mit Aaron tot coninc Pharo ende sect hem, dat hi mijn volc laet varen, opdat si Mi mogen sacrifici doen. Wil hi dat niet doen, so sel Ic al dat lant plagen mit vorschen." Pharo en woudse niet laten varen. Doe verhief Aaron sijn hant over al die wateren ende al dat lant quam vol vorschen. Si cropen in die husen, in cameren, in bedden, in ovenen, in potten, in ketelen, in alle spise. Doe riep Pharo Moyses ende Aaron ende seide: "Bid uwen God dat Hi dese vorschen van ons neme. Ic sel sijn volc laten va\ren

ende laten hem sacrificie doen." Doe seide Moyses: "Hoeneer sel gise laten varen?" Doe seide Pharo: "Morgen." Doe seide Moyses: "Op dat woert sel ic Gode bidden, opdat gi weten moecht, datter geen God en is dan Hi, die onse God is." Doe bat Moyses an Gode. Ende alle die vorschen verghingen ende bleven al doot. Doe Pharo den plaech van den vorschen quijt was, doe en woude hi die kinder van Ysrahel niet laten varen.

Doe seide die Here tot Moyses: "Sect Aaron dat hi mit u roede slaet in dat stof op der aerden. Daer sellen mosyen of comen over al Egipten." Aaron sloech mit die roede int stof der aerden ende dat lant quam vol mosyen, sodat si die menscen ende die beesten int lijf vlogen ende en mochten nyewaert dueren. Pharons gokelaers die wouden die moysien verdriven, mer si en haddent gene macht. Doe seiden si tot Pharo: "Hier is die vinger Gods." Noch en woude Pharo dat gebot Gods niet horen.

Doe seide die Here tot Moyses: "Staet morgen vroech op ende gaet tot Pharo ende sect hem dat hi mijn volc laet varen, opdat si Mi sacrificie doen. Ende en wil hijt niet doen, so sel Ic Egipten plagen mit vliegen." Moyses ende Aaron die gingen tot Pharo ende seiden hem dat. Mer hi en woude dat volc Gods niet laten gaen. Doe sende God dat lant van Egypten al vol vliegen. Ende dat was des an\deren

dages. Ende daer worden si of geplaecht, sodat si norgent rust en hadden in husen in cameren. Mer int lant van Gessem daer en waren geen vliegen onder die kinder van Ysrahel.

Doe seide Pharo tot Moyses ende Aaron: "Gaet ende doet uwen God sacrifici hier in Egypten." Doe seide Moyses: "Dat en mach niet wesen, dat wi onder dit volc onsen God souden sacrifici doen, want die somme van Egipten die aenbeden enen stier, in Sarafis eren, haren god. Ende die somme anbeden een koe in Usis, haren godynnen, eer. Ende die somme anbeden enen ram in haers gods eren, Amon. Ende waert dat wi enich van dien beesten doden, dat gemeen volc soude ons stenen. Mer God heeft ons geseit dat wi 3 dachvaerden in der woestinen souden gaen ende doen God sacrifici." Doe seide Pharo: "Ic sel u laten gaen, dat gi uwen God sacrifici doen moecht in der woestinen, opdat gi voer mi bidt." Doe seide Moyses: "Ic sel gaen bidden voir u." Doe bat Moyses ende die vliegen verghingen. Noch en woude Pharo dat volc Gods niet laten varen.

9 capittel

Doe seide die Here tot Moyses: "Gaet tot Pharo ende sect hem dat hi mijn volc laet gaen in der wostinen, opdat si mi mogen sacrificie doen. Wil hijt niet doen, so sel Ic die beesten verslaen die in den acker sijn. Ende dat sel morgen gescien." Pharo en woude dat volc niet laten gaen. Doe sloech God alle die beesten doot die in Egipten waren op den velde: ezelen, camelen, ossen, scapen ende alle beesten. Mer der kinderen beesten van Ysrahel en misschiede niet. Ende Pharo sende in Gessem onder die kinder van Ysrahel om te besien of haer beesten yet doot waren. Ende hem en was nyet misschiet. Doe was Pharo verhert ende en woude dat volc niet laten varen.

Doe seide die Here tot Moyses ende tot Aaron: "Neemt u hant vol asschen uut den ovenen ende laetse vliegen in der luchten voir Pharo." Moyses ende Aaron die namen die assche uut den ovenen ende lietense voir Pharo vliegen in der luchten. Ende al dat volc van Egipten wort daer geplaecht mit puusten ende mit swellen ende mit seerten, ende des gelijc alle die beesten van den lande. Ende Pharo gokelaren die en mochten voir Pharo niet staen van seerten. Noch was Pharo verhert ende en woude dat volc Gods niet laten varen.

Doe seide die Here tot Moyses: "Staet morgen vro op ende gaet tot Pharo ende sect hem dat hi mijn volc laet varen, of Ic sel hem swaerlic plagen mit sulker plage, die nye gesien en was." Ende die somme van Pharons volc, die God ontsagen, die deden haer beesten binnen den husen ende die ander lietense in den velde. Doe hief Moyses sijn hant mit sinen roede ten hemelwaert. Doe dedet God donren, hegelen, regenen ende blixemen, dat alle die menschen ende alle die beesten die buten den huse waren, die bleven doot. Ende alle die bomen worden gescoert ende verderft. Ende alle vruchten van coorn ende van anderen cruden die ghingen teniet. Mer int lant van Gessem onder die kinder van Ysrahel daer en misschiede niet. Doe ontboet Pharo Moyses ende Aaron ende seide tot hem: "Ic heb gesondicht tegen den rechtvaerdigen God mit mijn onsalich volc. Bidt uwen Here, uwen God, dat Hi den donre ende den hegel doet vergaen. Ic sel u laten gaen ende niet langer houden." Doe seide Moyses: "Ic sel gaen uut deser stede ende bidden God an." Doe verghinc dien donre ende dat onweder. Ende doe Pharo dat sach, doe wort hi verhert ende en woude dat volc Gods niet laten varen, als hi geseit hadde.

10 capittel

Doe seide die Here tot Moyses: "Gaet tot Pharo ende sect hem dat hi mijn volc laet varen in der

woestinen, opdat si Mi mogen sacrificie doen, of Ic sel Egypten noch swaerliker plagen. Ende sect dat voir al sijn gesin ende voir al sijn volc." Moyses ende Aaron die ghingen tot Pharo ende seiden hem dat. Doe seide Pharons ghesin ende al sijn volc: "Hoe lange sel gi dit volc dus quellen? Het is scande, dat gise dus hout. Laet die menschen gaen, opdat si haren Here ende haren God sacrificie mogen doen. Sie gi niet hoe Egipten vergaet?" Doe seide Pharo: "Wie souden si wesen, die in der woestinen souden gaen?" Doe seide Moyses: "Die jonghen mitten ouden, mannen ende vrouwen, scapen ende alle beesten, want het is hoechtijt ons Heren Gods." Doe seide Pharo: "Mi twivelt dat gi quaet denct, mer alsoe en selt niet gescien. Mer gaet, gi mannen, ende doet uwen God sacrifici ende laet die vrouwen ende die kinderen hier bliven." Dat en woude Moyses niet doen. Doe wort hi van coninc Pharo verdreven.

Doe seide die Here tot Moyses: "Reyct u hant uut over al dat lant van Egipten." Moyses dede dat. Doe verhief daer een barnende vint int lant van Egipten ende stont enen dach ende enen nacht. Ende doe quamen daer krekelen of sprinchanen ende vervolden dat lant van Egipten ende aten al dat groen cruut op dat in Egipten was an bomen,

cruden, loveren ende gras. Doe ontboet Pharo Moyses ende Aaron ende seide: "Ic hebbe jegen uwen Here ende God gesondicht ende jegen u, mer vergeeftet mi ende bidt uwen God dat Hi van ons hale dese plage." Moyses ghinc van Pharo ende bad an God. Doe dede God een stercke wint waeyen van westen ende woey al die krekelen in die Rode Zee, soedatter niet een in Egipten en bleef. Noch was Pharo also verhert, dat hi die kinder van Ysrahel niet en woude laten varen.

Doe seide God tot Moyses: "Verheft u hant tot in den hemel." Moyses dede also. Doe wortet doncker over al Egipten, dat nyement den anderen en mocht sien. Noch nyement en dorst gaen van der stede daer hi was. Ende dat duerde 3 dagen lanc. Mer waer die kinder van Ysrahel waren, daer wast licht.

Doe riep Pharo Moyses ende Aaron tot hem ende seide: "Gaet ende doet God sacrifici, mer laet u scapen ende u beesten hier bliven, ende neemt u kinderen mit u." Doe seide Moyses: "Al onse beesten die sellen mit ons gaen. Wy en sellen hier niet enen nagel daerof laten." Doe was Pharo verhert ende

seide tot Moyses: "Gaet van my ende wacht u, dat gi voer mijn aensicht niet en coemt. Ende so wat tijt dat gi voer mi coemt, so sel gi sterven." Doe seide Moyses: "Amen. Dat moet gescien, dat gi geseit hebt, want ic en sel voertan u aensicht niet sien."

11 capittel

Doe seide die Heer tot Moyses: "Noch sel Ic Pharo eens plagen; dan sel hi u laten gaen. Daerom sect al u volc, dat die mannen lenen van haren vrienden ende die wiven van haren gebueren sulveren ende goude vaten. God sel sijn volc gracie doen voir die van Egipten." Want Moyses was groet gheacht onder die van Egipten. Doe seide die Heer tot Moyses: "Op die middernacht so sullen sterven in Egipten alle die eerstgeboren in elc huus, van Pharons hof tot der dierne die in die molen dient. Ende des gelijc sellen sterven alle die beesten die eerst gejonget sijn. Ende daer sel also groet verdriet wesen in Egypten, dat nye des gelijc gehoert en was onder die van Egipten. Ende onder die kinder van Ysrahel en sel in dier nacht niet een hont bassen, opdat gi weten moghet dat God u by myrakel sceit van die van Egipten."

12 capittel

Doe seide God tot Moyses ende tot Aaron: "Dees maent sel wesen die

eerste maent van den jaer. Ende gaet nu tot al den volc van Ysrahel ende sect hem, dat een ygelic huysvader opten tienden dach van deser maent een lam neme dat niet jarich en is ende onbesmit is, een ramlam, ende bewaert dat tot opten viertienden dach van deser maent. So sel gi des avonts dat lam offeren. Ende neemt van den bloede ende bestrijct daermede die posten van den huse, die doerstilen, die overdoren ende die dorpelen. Ende dan sel gi dat lam braden ende des avonts al op eten. Ende so wie niet huusgesin genoech en heeft dat lam op te eten, so sellen die gebueren een lam tesamen braden ende eten tesamen. Ende als dat lam gebraden is mit hoeft ende mit voeten, so sel gi dat haestelic eten, al staende sonder snyden, ende geen been breken, mer scorent mit den handen ende etent mit licht broet mit den sape van latuwe. Ende u lenden sellen opgescort wesen. Ende gi selt stocken in u hant hebben ende wesen bereit te gaen. Ende wat daer van dat lam blijft, dat sel men vlus verbarnen in den vuer: hoeft, voeten ende ingedomt. Ende dien dach sel gi hebben in uwen memorien ende vyeren dien dach onder u geslacht tot in der ewicheit. Ende 7 dagen sel gi vieren aneen. Ende gi en selt geen werc doen dan totter spisen hoert te bereiden. Ende opten 14den dach van dier maent so sel gi altoes gemeenlic eten licht broet,

sonder heefdeech gebacken, 7 dagen lanc, tot opten 21sten dach van dier maent." Doe God dit tot Moyses geseit hadde, doe riep Moyses die outste van Ysrahel ende oec al dat gemeen volc, ende seide tot hem al dat hem God bevolen hadde te seggen ende te doen. Ende hi seide hem, hoe si dat lam souden eten ende die manier houden tot in der ewicheit. Ende doe neychden al die kinder van Ysrahel ter aerden ende anbeden God. Ende si deden, also als hem Moyses bevolen hadde. Ende doe die tijt quam die God gescict hadde, doe aten die kinder van Ysrahel dat lam gebraden, als God tot Moyses seide.

Het is gesciet op der middernacht. Doe sloech God alle die eerstgeboren menschen in Egipten, van Pharons hof tot die in der kerker lagen, ende daertoe alle die beesten die eerst gejonget waren. Doe stont Pharo op in der nacht, ende al sijn gesin ende al dat gemeen volc van Egypten. Ende daer was een groet gescrey in Egypten, want daer en was niet een huys, daer en was een dode in.

Doe geboet Pharo dat Moyses ende Aaron ende al haer volc ende al haer kinderen uut Egypten souden gaen ende doen haer God sacrifici, "als Gi geseit hebt. Ende neemt u scapen ende al u beesten mit u." Ende dat gemeen volc dwongen die kinder van Ysrahel, dat si haestelic uut Egypten souden gaen. Ende si seiden: "Blijft gi hier langer, wi sellen alle sterven."

Doe togen die kinder van Ysrahel uut Egipten ende namen mit hem al haer guet, dat si vueren ende dragen mochten. Haer gebuelt meel dat bonden si in clederen ende drogen dat op haren halse. Haer kinder ende haer ander guet dat loeden si op wagenen ende op beesten. Ende si namen mit hem die goude, sulveren vaten. Ende die clederen die si geleent hadden, die voerden si mit hem ende beroefden alsoe Egipten, als hem God bevolen hadde.

Scolastica seit: Doe Moyses metten kinderen van Ysrahel ruumde, doe was die ryvyer Nylus so vol van water, dat die stede daer Joseph begraven was, onder water was. Doe screef Moyses ons Heren naem in een gulden plaet ende leide die opt water ende bad God, dat Hi hem openbaren woude, waer dat Josephs gebeente lach. Doe dreef die plaet op sijn graf. Ende doe nam Moyses dat gebeent van Joseph ende voerdet int Lant van Beloften, als hem God beloeft ende gesworen hadde. Doe Moyses dat gebeent antastede, doe sprac dat gebeent ende voirseide Moyses wat hem gescien soude in der woestinen. Ende daer quam onversien een scaep bi dat gebeent. Ende dat scaep sprac tot Moyses ende Moyses nam

dat scaep mit hem ende was menich jaer by hem in der woestinen ende hietede Josephs scaep. Ende doe die van Ysrahel uut Egipten ghinghen, doe wast aertbevinghe, soedatter voel castelen nedervielen. Ende alle die afgoden vielen van Egipten neder. Ende dit gesciede 400 jaer ende 30 nadat God Abraham geloeft hadde dat lant te geven. Ende het was na Josephs doot 100 ende 54 jaer. Ende der kinder van Ysrahel die uut Egipten togen, mannepersonen die boven 20 jaren out waren, dier wasser 600.000, een dusent 700 ende 30 mannen, behalven wiven ende kinderen. Ende alle die van Levy gecomen waren, die en waren niet getelt. Ende die beesten die si mit hem leyden, daer en was geen getal an.

Die kinder van Ysrahel ruumden dat lant van Egypten bi nacht. Ende daer ghinc tsnachts een vurige calumpne ende des daechs een witte wolken die hem den wech wijsde. Ende si togen een woeste wech jegen den berch van Synay, totdat si quamen op dat Rode Meer. Die aerde van dien lande was roetachtich ende daerof hadde dat water rode vorwe.

13 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Alle die eerstgeboren kinderen van

vrouwen, dat knechtghins sijn van den kinderen van Ysrahel, die sel gi Mi offeren. Ende die sellen heilich wesen. Ende die sel gi lossen mit enen lam of mit twee tortelduven of twee ander duven ende mit vijf sulveren penningen. Ende alle die eerste beesten die eerst gejonget worden, die sel gi My offeren. Ende als gi gecomen sijt int lant dat Ic u beloeft hebbe, so sel gi gedencken, hoe Ic u uut Egipten verloste. Ende alle jaer so sel gi opten 14den dach van der eersten maent een lam braden ende eten, als voirseit is. Ende dan sel gi 7 dagen hoechtijt houden ende vieren ende geenrehande werck doen dan spijs koken. Ende binnen die 7 heilich dagen en sel gi geen swaer broet eten dat mit heefdeech ghebacken is. Mer gi selt licht broet eten, in den haert gebacken. Ende of u die kinder van Ysrahel vragen, waerom dat gi hem die manier ghebiet te houden, so sel gi hem seggen: Die sterke hant Gods, die verloste ons uut Egipten van coninc Pharo. Ende daerom sellen wi dien dach gedenken ende eren ende anbeden Gode op dien dach der hoechtijt."

14 capittel

Het wort coninc Pharo geseit dat alle die

kinder van Ysrahel uut Egipten waren getogen in der woestinen. Doe seide Pharo: "Wat willen wi doen? Laten wi die kinder van Ysrahel van ons trecken, wie sel ons dan dienen?" Doe vergaderde Pharo voel volcs ende nam 600 wagenen mit volc, 50.000 man te paerde, 200.000 man te voet. Doe die kinder van Ysrahel dat volc sagen comen, doe waren si vervaert ende seiden tot Moyses: "Waerom en liet gi ons niet sterven in Egipten, opdat wi daer mochten begraven worden? Gi hebt ons daeruut geleet. Nu sellen wi hier sterven in der woestinen. Seiden wi u niet: Gaet gi uut Egipten ende laet ons hier in onsen dienst bliven? Hadde dat niet beter gheweest, dan wi hier nu sellen sterven in der woestinen?" Doe seide Moyses tot dat volc: "Wilt niet vervaert wesen. Mer gi selt die mogentheit Gods huden sien. Die en sel gi voertan niet meer sien, want God, die Heer, die sel voir ons vechten."

Doe seide God tot Moyses: "Wat roep gi an Mi? Heft op u roede ende reyct u hant totter see: si sellen sceiden. Ende leet die kinder van Ysrahel daerdoer mit drogen voeten. Pharo sel u volgen mit sinen wagenen ende mit sinen gesin. Ende si sellen daer alle in verdrenken." Die engel Gods stont tusschen den kinder van Ysrahel ende coninc Pharo mit enen vuerige calumpne

des nachts ende des dages mit enen witten wolken. Mer voir die van Egipten wast al donker. Doe recte Moyses sijn hant totter zee waert. Ende daer quam een sterke wint ende woey al den nacht, soedat daer een wech in der zee gemaect wort. Ende dat water stont oft tusschen twee mueren gestaen hadde. Des morgens geboet Moyses den kinder van Ysrahel, dat si over dat Meer gaen souden, dat outste geslacht eerst ende daerna volgede die ander. Ende voir elke geslacht was daer een wech bereit. Ende Moyses ghinc selve voir. Mer Rubens geslachte en dorste hem niet volgen, noch Symeons geslachte, noch Levijs geslachte. Mer Judas geslacht trat eerst in ende volgede Moyses. Ende daermede verdiende Judas geslacht die heerscappie over hem allen. Ende van Judas geslacht wort Cristus geboren. Doe die kinder van Ysrahel over dat Meer waren, doe volgede Pharo mit al sijn gesin. Ende doe dedet God regenen, donren ende blixemen. Ende die wagenen vielen omme. Doe seiden die van Egipten: "Laet ons vlien: God vecht voir die kinder van Ysrahel."

Doe seide God

tot Moyses: "Reict u hant uut totter zee." Ende Moyses reicte sijn hant uut mitten roede ter zee waert. Ende dat water vergaerde ende vervolde, alst eerst was. Ende coninc Pharo mit al sinen gesin, wagenen ende paerden ende al sijn volc verdranc, datter niet een en ontghinc. Doe dat die kinder van Ysrahel sagen, doe waren si vervaert ende ontsagen Gode ende geloefden in Hem ende in Moyses, sinen knecht. Doe dancte ende lovede Moyses ende die kinder van Ysrahel Gode ende songen desen psalm ter eren Gods, die Moyses doe maecte.

15 capittel

Cantemus Domino: gloriose enim honorificatus est; equum et assensorem proiecit in mare. Etcetera. Ende dien psalm maecte hi al uut. In dien psalm staen twee vaersen. Soe wat mens onder moerdenaers of rovers quaem ende seide die drie vaersen driewerven mit gueden betrouwen op God, hi sel doer die vianden gaen, ongescaet. Dat eerste vaers staet int ewangelium ende die ander twee staen in desen psalm. Ende dit sijn die vaersen: *Jhesus autem transiens per medium illorum ibat. Irruat super eos formido et pavor, in*

magnitudine brachii tui; Domine, fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus iste quem possedisti.

Doe die kinder van Ysrahel over dat Rode Meer waren, doe dancten si Gode ende ghingen alle avonts mit processien totten meer, also lange als die hoechtijt duerde. Ende si dancten Gode dat si van Pharons handen verlost waren. Ende Maria, Aarons suster, die nam een bonge. Ende alle vrouwen volchden haer na mit bongen ende mit snaerspul. Ende Maria sanc voir ende seide: "Laet ons Gode singen enen gloriosen lofsanc, want die paerden ende haer opsitters die sijn verdrenct."

Daerna nam Moyses den kinder van Ysrahel ende ghinc daermede in der woestinen van Sur. Ende hi ghinc drie dagen, dat hi geen water en vant. Doe quamen si in Marath. Daer vonden si water, mer dat was bitter, soedat ment niet drinken en mocht van bitterheit. Doe murmureerde dat volc jegen Moyses ende seiden: "Wat sellen wi drinken?" Doe bat Moyses an Gode. Ende God openbaerde Moyses een hout ende hiet hem dat int water worpen. Doe Moyses dat hout int water werp, doe verloes dat water die bitterheit ende wort suet.

Figuer: Dat bitter water bediet penitencie. Mer als men daer dat hout des heiligen Cruus in worpt ende denct

die pijn, die passi ende die doot over die Cristus an den cruce leet ende laet hem die ter herten gaen, so wort die penitencie suet.

Doe seide God tot Moyses: "Est dat die kinder van Ysrahel mijn stemme horen ende doen rechtvaerdicheit ende sijn mijn geboden onderdaen ende doen dat Ic gebiede, op hem en sellen geen siecten comen, want Ic ben haer Heer ende haer gesontmaker."

Doe quam Moyses mit den kinder van Ysrahel in Helim. Daer vant hi 12 fonteynen mit water ende daer stonden omme 72 palmen.

Figuer: Die 12 fonteynen beduden die 12 apostolen. Ende die 72 palmen beduden die 72 discipulen. Ghelijc dat die kinder van Ysrahel van den water ende van den palmboemen gevoet worden, also worden daerna dat kerstenvolc gevoet van den apostolen ende van den discipulen van der leringen Gods.

Doe toech Moyses mit den volc van Helim ende quam bi den berch Oreb, Zynay. Ende dat was opten 15den dach in die ander maent, nadat si uut Egipten togen. Ende doe hadden die kinder van Ysrahel al haer spise opgegeten, die si uut Egipten gedragen hadden.

16 capittel

Ende doe murmureerden die kinder van Ysrahel jegen Moyses ende Aaron in der woestinen ende seiden: "Wy wouden dat wi in Egipten van den handen Gods gestorven hadden,

daer wi saten bi onsen vleispotten ende wi hadden broets sat na onsen wille. Waerom heb gi ons daeruut geleet? Ende wi sellen hier in der woestinen sterven van honger."

Doe seide God tot Moyses: "Ic hebbe die murmuracie der kinder van Ysrahel gehoert ende sect hem: Tavont sellen si vleis eten ende morgen sel Icse versaden mit brode. Ende gi selt weten, dat Ic u Here ende u God ben. Morgen vroech sel Ic broet doen regenen van den hemel. Laet u volc dan uutgaen ende vergaren dat voir enen dach. Mer opten sesten dach so sellen sijt voir twee dagen vergaderen."

Doe seide Moyses ende Aaron totten kinderen van Ysrahel: "Gi weet wel dat u God des avonts lede uut Egipten. Ende des morgens saech gi die glorie Gods ende dat Hi u vertroestede. Ende u murmuracie is voir Gode gecomen. Wat sijn wi? U murmureren en is niet jegens ons mer jegen God. Tavont sel u God vleis verlenen te eten ende morgen sel Hi u saden van brode." Des avonts doen quamen onder die kinder van Ysrahel in haer tenten gebraden quattelen. Ende elc mens nam daer quattelen also

voel, als hi geerde te eten. Ende des morgens vroech doe lach alomme op dat velt, oft een witten rijp geweest hadde. Ende doe die kinder van Ysrahel dat sagen, doe seiden si onderlinge: "Wat is dit?" Doe seide Moyses: "Dit is broet dat u God van den hemel gesent heeft, omdat gi dat eten selt. Hoert wat u God daerof gebiet. Een ygelic mens sel dit broet een maet vol nemen alle dage voer elc van sijn huusgesin. Ende opten sesten dach selt een ygelic twee maten nemen, want opten sabbaoth en selt niet comen." Doe deden die kinder van Ysrahel als Moyses hem beval. Mer die somme meenden des anderen dages gebrec te hebben ende namen meer dan een maet. Ende wat hem des avonts overbleef, dat waren des morgens wormen ende stanc. Mer wat broet dat opten sesten dach overbleef jegen den sabbaoth, dat en wormde niet. Mer daer waren somme menscen, die opten sabbaoth niet en achteden ende ghingen uut om dat broet te nemen. Mer si en vonden dan niet.

Doe seide God tot Moyses: "Waerom en doet dat volc niet, als Ic hem geboden hebbe ende houden mijn wet? Ic laet opten sesten dach dubbelt broet comen, omdat gi opten

sevenden dach rusten sout, want den sevenden dach is heilich. Daerom blive een ygelic in sijn tabarnakel opten sabbaoth ende heilich dien dach." Ende dat hemelsche broet manna dat was gedaen als greynen van witten coryander. Ende wat smake dat die menschen begheerden, die hadden si in dat broet. Ende als die sonne des morgens dat broet opten velde besceen, so ghinct teniet. Doe seide Moyses tot Aaron: "God hevet mi u bevolen te seggen: Nemet een maet van manna ende doet dat in een vat ende bewaert dat in u tabarnakel om dat toecomende geslacht van Ysrahel te tonen." Aaron nam een gouden pot ende die dede hi vol manna ende bewaerde die in sijn tabarnakel.

Die kinder van Ysrahel leefden 40 jaer van manna, dat hemels broet, also lange waent si quamen int lant van Canaan.

17 capittel

God hadde geset een witte wolken des dages voer die kinder van Ysrahel ende des nachts een vuerige calumpne. Ende als si des dages reysen souden, so verhief haer die wolken ende ginc voer. Ende so volchden die kinder van Ysrahel na. Aldus quam Moyses mit sijn volc in Raphadin. Ende daer en hadden si geen water te drinken. Doe keven si jegen Moyses ende seiden: "Geeft ons water, dat wi drinken mogen. Waerom heb gi ons uut Egipten

geleet? Wi ende onse kinderen ende onse beesten die sellen hier al van dorst sterven." Doe riep Moyses an God ende seide: "Here, wat sel ic mit desen volc doen? Blijf ic bi hem, si sellen mi stenen."

Doe seide God tot Moyses: "Gaet tot dat volc ende neemt mit u die outste van Ysrahel, ende neemt u roede in u hant ende gaet an den berch Oreb an den steen. Ende Ic sel daer voer u staen. Slaet op den steen. Daer sel water uutgaen, dat dat volc mach drinken." Moyses dede also voir die kinder van Ysrahel ende daer quam water uut den steen ende si dronken daerof.

Doe quamen die van Amelech in Raphadin om te vechten jeghen die kinder van Ysrahel. Doe seide Moyses tot Josue: "Kiest cloke mannen uut ende gaet vechten jegen Amelech. Ic sel op den berch Gods gaen ende bidden voer u." Josue dede als hem Moyses hiet ende vacht jegen Amelech. Moyses, Aaron ende Hur die ghingen opten berch. Ende Moyses verhief sijn handen te hemelwaert ende bat an Gode. Ende dan wonnen die van Ysrahel. Ende als Moyses sijn handen nederhielt, so wan Amelech. Doe dat Aaron ende Hur sagen, doe namen si stenen ende onderscoerden Moyses armen daermede, sodat sijn handen altoes te hemelwaert waren. Ende doe versloech Josue Amelech mit al sijn volc.

Doe seide God tot Moyses: "Scrijft dat

in uwer gedachten ende in enen boec ende geeft die Josue. Ic sel die gehoechnisse van Amelech van der aerden doen." Ende dat gesciede onder coninc Saul. Die versloechse ende maectese teniet. Ende daer maecte Moyses een outaer ende bat daer den naem Gods an.

18 capittel

Doe Yetro, die paep van Madian, hoerde, Moyses sweer, die wonderlicheit die God Moyses dede onder die kinder van Ysrahel, doe nam hi sijn dochter Sephora, Moyses wijf, ende sijn twee kinderen, die hi daer gelaten hadde - dat een kint hiet Gersan ende dat ander kint hiet Eleazar - ende ghinc daermede tot Moyses ende seide: "Hier brenge ic u wijf ende uwe kinderen." Ende Moyses ontfincse vriendelic ende cussetse.

Ende hi lede Yetro, sijn sweer, in sijn tabarnakel ende vertelde hem hoe God Pharo ende al Egipten geplaget hadde om die kinder van Ysrahel te verlossen. Doe Yetro dat hoerde, doe seide hi: "Ghebenedijt moet die Here wesen, die u verloste van Pharons handen ende sijn volc bescermt heeft van die van Egipten. Nu ken ic dat Hi een groet Heer is boven allen goden." Ende Yetro dede den almachtigen God sacrifici. Doe quam Aaron ende die outste des volcs van Ysrahel ende aten daer mit

Yetro, Moyses sweer. Des anderen dages doe sat Moyses te recht van des morgens tot des avonts om dat volc te rechten dat voir hem quam. Doe dat Yetro sach, dat Moyses dat volc alleen berechtede, doe seide hi tot hem: "Waerom sit gi dus alleen te recht over al dit volc van allen sake, van den uchtent totten avont?" Doe seide Moyses: "Dit volc comt tot my ende soect raet, wat si doen sellen. Ende is daer enige bedriegen onder hem, so comen si tot mi, omdat ic dat oerdelen sel ende dat ic hem die geboden Gods ende die wet seggen sel." Doe seide Yetro: "Gi en duet niet wiseliken, dat gi al dit volc alleen wilt berechten. Gi en hebt die craften niet; gi en moechtet niet alleen volbrengen. Mer hoert mine woerden ende doet minen raet. God sel mit u wesen. Gi selt onder dat volc wesen als die overste ende gi selt hem openbaren die sacrificien, waer si gaen sellen ende wat si doen sellen. Ende gi selt verkyesen uut al den volc machtige mannen die God ontsien ende die waerachtich sijn ende giricheit haten. Die sel gi setten over dat volc te rechten. Die een over 100, die ander over vijfhondert, die dorde over 1000. Ende si sellen dat

gemeen volc dagelix berechten van cleynen saken. Mer van groten saken sel gi selve rechten. Doe gi also, so sel dat volc mit rusten comen in hare stede daer si wesen willen." Doe dat Moyses gehoert hadde, doe dede hi alsoe als hem Yetro, sijn sweer, geseit hadde ende sette strenge rechters over dat volc van Ysrahel, die dat volc alle dage recht deden. Mer grote, swaer saken die rechte Moyses. Ende doe toech Yetro weder thuuswaert in sijn lant.

19 capittel

Ende in die dorde maent nadat die kinder van Ysrahel uut Egypten togen, so setten si haer tenten op den berch van Synay.

Doe riep God Moyses op den berch ende seide tot hem: "Segt dit dat huys Jacobs ende boetscapt den kinderen van Ysrahel, dat gi gesien hebt ende dat Ic die van Egipten gedaen hebbe ende hoe Ic u vandaen verlost hebbe. Est dat si mijn stemme horen ende mijn geboden bewaren, so sellen si Mi wesen een heymelic geselscap boven anderen volc, want al aertrijc is mijn. Ende gi selt My wesen een heylich volc. Sect dat den kinderen van Ysrahel." Doe ghinc Moyses ende riep dat gemeen volc tesamen ende sonderlinge die outste ende die mogenste. Ende hi seide hem wat hem God bevolen hadde te seggen. Doe

andwoerden dat gemeen volc ende seiden: "Wat God ons geboden heeft, dat willen wi doen." Doe ghinc Moyses op dien berch in die wolken ende seide tot God dat dat volc sijn geboden wouden houden. Ende dat volc hoerde Moyses mit God spreken.

Doe seide God tot Moyses: "Gaet totten volc ende heylichse huden ende morgen. Ende laetse haer dwaen ende reynigen ende niet bi haren wiven wesen. Ende laetse opten dorden dach bereet wesen ende set dat volc om den berch. Ende segt hem dat hem een ygelic wacht, dat si binnen die palen van dien berch niet en comen, noch den berch niet en raken, op die doot: men scen noch beesten." Doe ghinc Moyses van den berch ende seide dat al den volc al dat hem God bevolen hadde. Ende dat volc dede also.

Ende opten dorden dag des morgens doe hoerde dat volc donreslagen ende sagen blixemen. Ende een wolken bevinc dien berch. Doe was al dat volc vervaert. Ende Moyses namse uut den tenten ende settese omtrent die berch. Ende den berch Synay die roecte als een oven, want God was daer in den vuer.

Doe riep God Moyses ende Moyses ghinc opten berch. Doe seide die Here tot Moyses: "Dat gemeen volc en mach opten berch

niet. Setse omtrent den berch ende heilichtse."

Doe seide God tot Moyses: "Gaet van den berch ende segt den priesteren ende den volc, dat si niet en gaen binnen den palen, opdat si niet gedoot en worden. Ende coemt gi ende Aaron op den berch." Doe ghinc Moyses of ende vertelde den volc wat God geseit hadde. Ende hi ghinc mit Aaron op den berch.

20 capittel

God sprac selve tot den gemeen volc ende seide: "Ic ben u Here, u God, die u uut Egipten lede. Hebt geen vreemde goden voir Mi. Maket geen beelden na My, noch gene gelikenisse na dat in den hemel is, ende wat boven der aerden is, of op der aerden is, of in den water is. Dat en sel gi niet anbeden of eren. Ic ben die Heer, die sterke God. Ic corregier die quaetheit der kinderen in der aerden totten vierden geslacht toe, die Mi haten. Ende Ic doe ontfermherticheit in dusenden die Mi minnen ende die mijn geboden houden. Gi en selt den naem Gods niet ydelic in uwen mont nemen. God en heeft den menschen niet lief die bi sinen naem sweert. Ghedenct,

dat gi den sabbaoth vieren ende heiligen selt. Ses dagen sel gi wercken, den sevenden dach is heilich. Op dien dach en sel gi geenrehande werc doen, noch oec u knapen, noch u maechden, noch u beesten, noch u gasten die in uwen huse sijn. Eert u vader ende u moeder, opdat gi lange moget leven hier opter aerden. Slaet nyement doot. Doet geen overspul. Doet geen diefte. Spreect geen valsche getuge jegen uwen evenmenschen. Begeert uwes evenmenschen wijf niet, noch knaep, noch joncwijf, noch scaep, noch ossen, noch geen guet dat roerlic is. En begheert uwes evenmenscen huys niet, noch lant, noch acker, noch geen guet dat onroerlic is."

Dat gemeen volc hoerden die stemme Gods als een bazune ende si sagen den berch roken. Si waren beanxtet ende vervaert ende stonden van verre ende seiden Moyses: "Spreect gi mit ons, mer die Here niet, op avontueren dat wi niet en sterven." Doe seide Moyses tot den volc: "Wilt niet vervaert wesen: God die proeft u. Ende die vrese comt in u, opdat gi niet sondigen en selt." Doe stont dat volc van verren ende sach dat Moyses ghinc in die duusternisse daer God

in was.
Doe seide God tot Moyses: "Segt den kinderen van Ysrahel, dat si geen goden en maken van silver, noch van gout, mer maect een outaer van aerde. Ende daer sel gi dat offer op offeren: scapen ende ossen. Ende dat sel gi doen in allen steden daer gi minen naem gedenct. Daer sel Ic tot u comen ende u gebenedien."

21 capittel

Doe seide God Moyses die wet, die die kinder van Ysrahel souden houden. Ende Moyses screef die wet in een rolle. Eerst seide God, hoe si hoer knapen ende joncwiven hueren souden ende hoe si hem dienen souden. Ende of die kinder van Ysrahel vochten, hoe men dat rechten soude: doot voir doot, oech voir oech, tant voir tant, een lit voir een gelijc lit. Mer gesciede dootslach onwetende of onnoeselic, daer stont een ander recht toe. Ende of een beest een mensche dode, hoe men dat rechten soude. Ende of een mensche een put dolve ende niet om en beheynde, hoe men dat rechten soude of daer een beest in verdronke. Oec geboet God voel vreemde dingen van der joden wet die al niet en dienen. Daerom laet icse afterbliven.

22 capittel

Oec so seide God: "Waert dat yemant stael een scaep of een osse ende dat sloge of vercofte, hi soude vijf ossen wedergeven voir een ende 4 scapen voir een."
Oec seide God: Of een dief bi nacht een huse opbraec

of onderdolve ende stael, of dat hi bi dage stael - oft gesloten waer of ongesloten -, of dat den mensche den dief quetste, hoe men dat ende voel ander dieften rechten soude.

Oec seide God dat men weduwen ende wesen niet hinderlic wesen en soude. Ende vreemde luden en soud men niet bedroven. Toveraers en soud men niet laten leven. Ende men en soude geen maechden bedriegen. Ende men en soude geen gelt lenen om woker. Die tiende ende die eerste vruchten die soud men haestelic betalen.

Die eerste geboren knechtgins die soud men God geven, mer si souden seven dagen bliven bi der moeder. Ende opten achten dach soud men Gode offeren. Ende van alle dese ponten seide God voel besceits, hoe men daerin doen soude.

23 capittel

Oec seide God: Men en soude die logenaers niet horen, noch geen geselscap mit hem hebben. "Gi en selt nyement volgen om quaet te doen. Over die armen sel gi ontfermhertich wesen. Sie gi uwer vianden os of ezel dwalen, wijsten te stede. Gi en selt in den recht van den armen niet sceiden. Neemt geen giften in den recht, want die giften verblinden die wijsheit ende verkeren die woerden der rechtvaerdiger. Die pelgrimen ende die vreemde die en sel gi niet moeylic wesen. Ses jaren sel gi saeyen in der aerden ende vergaderen die vruchten ende in dat sevende jaer sel gi dat of\laten

ende rusten. Ende des gelijc sel gi doen in uwen wijngaert ende in uwe olye. Ses dagen sel gi werken, opten sevenden dach sel gi rusten. Ende int heel jaer sel gi Mi driewerven hoechtijt houden.

Die eerste hoechtijt in die eerste maent doe gi uut Egipten ghinct. Dan sel gi seven dagen vieren ende eten azyma. Dat is licht broet, als Ic u eens geboet."

Versus: Azyma sit festum Passche; sunt azyma panes, non firmentatum; sunt azymus azyma Dominici.

"Die ander hoechtijt hout in die maent, als gi u vruchten gesaeyt hebt in den acker.

Die dorde hoechtijt hout, als gi u vruchten vergadert hebt in u scueren. Ende tot die drie hoechtiden sellen alle mannen comen in den tempel ende doen God sacrificie.

Ende siet, Ic sel u minen engel senden. Die sel u voirgaen ende bewaren u in den wech. Ende hi sel u leden tot den steden die Ic u bereit hebbe. Hoert sijn woerden ende vervoltse, want minen naem sel in hem wesen. Ende ist dat gi hem hoert ende doet al dat hi u seit, Ic sel viant worden uwer vianden. Ende minen engel die sel u leden in dat lant van Amorreen, Etheen, Pherezeen, Cananeen, Eveen ende Yebuseen. Die sel Ic verdriven. Ende en aenbeet haer goden niet, noch en doet haer

werken niet, mer breect haer beelden ende dient uwen Heer, uwen God. Ende Hi sel u broet ende u water gebenedien ende alle siecheit van u halen. Mijn vervaernisse sel Ic setten in u voirlopers ende Ic sel alle uwe vianden verslaen voir u. Ic sel haer ruggen verkeren ende doen haer heynxten vlien, eer gi bi hem coemt. Verlanc sel Icse verjagen van uwen aensicht, so lange dat gi vermeerret ende hoer lant besit. Ic sel u setten in dat lant, van die Rode See totter See der Palestinen ende van der woestinen totter groter vloet toe. Alle die inwoenres des lants die sel Ic verdriven van uwen aensicht ende setten dat lant in uwen handen. Hebt geen vrede mit hem, noch en laet haer afgoden int lant niet bliven, op avontueren dat si u niet en doen sondigen. Ist dat gi haer goden dient, dat sel u in scaden vergaen. Al dat Ic u nu geseit hebbe, segt dat den kinderen van Ysrahel, dat si dat houden ende bewaren."

24 capittel

Doe seide God voert tot Moyses: "Coemt weder hier tot My mit Aaron, Nadap ende Abyu, sijn kinder, ende mede die 70 oude vechters van Ysrahel. Ende aenbeet Mi van verre. Mer coemt gi alleen hier boven tot My." Doe ghinc Moyses tot den volc ende

screef alle die geboden, die hem God geseit hadde. Ende des morgens was Moyses vroech op ende maecte een outaer an den berch Synay. Ende die 12 geslachten deden daer God sacrificie. Ende doe las Moyses die kinder van Ysrahel over al die geboden, die hem God bevolen hadde. Doe seiden si alle gemeenlic: "Al wat ons God geboden heeft, dat sellen wi doen. Ende wi sellen Hem onderdaen wesen."

Doe ghinc Moyses, Aaron, Nadap ende Abyu, ende die 70 oude van Ysrahel an den berch Synay. Ende sy sagen God van Ysrahel als blinckende stenen van saphier.

Doe seide God tot Moyses: "Coemt opten berch tot My. Ic sel u twee stenen tafelen geven, daer die wet ende die geboden in gescreven staen. Die sel gi den volc leren." Doe stont Moyses op ende ghinc een stuc an den berch ende seide tot die 70 oude: "Ontbeit mijns hier, waent ic weder tot u come. Aaron ende Hur die sellen mit u wesen. Ende gesciet daer yet onder dat gemeen volc, sent die daer, dat sise te vreden scicken." Doe ghinc Moyses opten berch ende die wolken die bedecte hem, ende was daer ses dagen. Des sevenden dages doe riep God Moyses tot Hem int hoechste des berchs.. Ende daer was die glorie Gods als een barnende vuer op dat hoechste van den berch. Ende dat vuer sagen alle die kinder van Ysrahel.

Moyses ghinc op dat hoechste des berchs ende was daer 40 dagen ende 40 nachten.

25 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Segt den kinder van Ysrahel, dat si willichlic offerhande brengen. Ende dit is dat offer, dat gi van hem ontfangen selt: gout, sulver, alrehande manieren van syden lakenen ende vellen, ende hout van cethim, oly van olyven, ende welrukende cruden, ende duerbaer gesteenten om clederen te maken daer men My mede dienen mach. Ende gi selt Mi een tabarnakel maken ende vaten daerin, als Ic u openbaren sal.

Ende aldus sel gi die arke maken van hout van sethim: dat en rot niet, twee cubitus lanc ende enen halven, een cubitus ende een half breet, een cubitus ende een half hoech. Ende gi selt die arke buten ende binnen vergulden mit dat alrebeste gout. Ende gi selt boven om die arke maken een gulden croen. Ende an elken hoec van den arcke sel gi maken enen rinc van goude. Ende gi selt grendelen maken van hout van setym, doir die ringen stekende, ende vergulden die. Ende laetse altoes daerin bliven, opdat men die arke daermede dragen mach. Ende gi selt maken een propiciatorium: een stede, daer men in bidden sal voir der arken, an die een side van die tabarnakel ende maken dat van den puersten goude, twee cubitus ende een half lanc ende twee cubitus ende een half breet.

Ende an die ander

zide van den tabarnakel sel gi maken een tafel van hout van sethim - twee cubitus lanc ende een cubitus breet, ende een cubitus hoech ende een half - ende al vergulden, op 4 voeten staende. Ende om die tafel maect een gulden rinc ende grendelen van sethim die tafele mede te dregen ende al vergult. Ende op die tafel sel gi leggen 12 broden van licht deech ende op elc broet een pateen. Ende op die pateen een hantvol wyeroecs. Ende opten sabaoth sel men dat oude broet ofdoen. Ende dat en sel nyement eten dan die papen. Ende den wyeroec sel men dan barnen ende leggen dan daer ander broden ende ander wyeroec altoes opter tafelen.

Ende gi selt daer maken over dat oraculum een cherubin van goude ende des gelijc over die tafel een an die ander side van die tabarnakel, die hoefden jegen malcander staende." Ende haer vlogelen bedecten jegen malcander die arke. Ende die een vlogel van die cherubin bedecte dat oraculum. Ende die ander cherubin bedecte mit sinen vlogel die tafel.

Oec hiet hem God daer maken seven gulden candelaren mit gulden lampen, daer men die oly in dede die men voir die arken barnde, ende oec gulden vaten daer men

balsom ende welrukende cruden in dede.

Oec hiet God maken gulden wyeroecvaten. Ende op elken kandelaer hiet hem God setten een gulden lantaerne mit licht, opdat die overal mocht lichten. Ende alle die vaten die men in die tabarnakel besichde, die waren vergult. Ende die roeden daer men dat licht mede ontstac ende uutdede, die waren al vergult.

Doe seide God: *"Inspice, fac secundum exemplaer quod tibi monstratum est in monte."*

26 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Die tabarnakel die is een tent. Die sel gi maken van menigerhande siden laken als van bissen van retorten, van jacincten, van coccen van tincten ende van purpur. Ende die tabarnakel was 30 cubitus lanc, 10 cubitus wijt, 10 cubitus hoech. Die pylaernen waren van hout van cethim ende al vergult. Die lynen ende repen waren van menigerhande side. Die staken waren van coper ende boven vergult. Ende int oest was den inganc van den tabarnakel. Ende alle die cyerheit ende wonderlicheit die om die tabarnakel ende daerin was, dat waer te lanc te scriven. Daerom sel ict cort overgaen. In die tabarnakel hinc een gordijn an 4 vergulden pylaernen, die van syden lakenen scierlic ende

wonderlic gewrocht was. Ende in die gordijn was gewrocht menigerhande vorwe van blomen ende ander cyerheit. Van den inganc totten gordinen toe dat was lanc 20 cubitus ende dat hiet Sancta. Ende binnen der gordinen wast 10 cubitus lanc ende 10 wijt. Ende die tabarnakel was binnen alom bescoten mit hout van cethim ende daerop vergult. Ende dat binnentste deel hiet Sancta sanctorum. Daer stont die arke in ende dat oratorium ende die tafel ende die candelaeren ende al die ander cyerheit, voirgenoemt. Ende die tabarnakel was bedect mit menigherhanden decsel. Dat binnentste decsel was van 4 manieren van syden lakenen. Dat een was bissen; dat is wit van vorwen. Dat ander was jacinct; dat is blaeu. Dat dorde was purpur; dat is geel. Dat vierde dat was van cocce; dat is roet. Die 4 siden lakenen waren tesamen gewrocht ende dat was dat overste decsel. Daerover was een decsel van geytshaer wonderlic gewrocht. Daerboven was een decsel van scaepsvellen getouwet ende daerbovenover ruuch scaepsvellen, gevorwet als jacinct, ende so voert tot 10 decselen toe ende al cyerlic gewrocht. Ende buten om die tabarnakel daer waren tafelen, gemaect van hout van cethim ende vergult,

ende gulden ringen daeran ende grendelen mede te dragen, ende al cyerlic ende wonderlic gewrocht ende vergult.

27 capittel

Doe beval God Moyses een outaer te maken buten die tabarnakel van hout van cethim, vijf cubitus lanc ende vijf cubitus breet ende 3 cubitus hoech. Ende dat soude hi decken mit coper. Ende daer soud men die sacrificie op doen ende barnen als hem God beval.

Ende God geboet Moyses te maken coperen potten die assche van die sacrificie in te doen ende tangen dat vuer mede te ontfangen. Ende wat men tot dien outaer besichde, dat soude al coperen wesen. "Ende maect een roester in een manier van enen net van coper ende set die over dat outaer. Ende maect ringen an elken hoec van den outaer ende grendelen daerdoer mede te dragen. Ende dat outaer sel ydel wesen ende binnen hol."

Doe seide God: "Maect een hof om die tabarnakel. An die suutsyde maect een rincmuer van syden lakenen, 100 cubitus lanc, ende set daerin 20 calumpnen van coper. Ende maect dat hof an die noertside 100 cubitus lanc ende daerin 20 calumpnen. Ende dat hof sel gi breet maken int west vijftich cubitus ende daerin 10 calumpnen, ende int oest 50 cubitus breet ende daerin 10 calumpnen. Ende die ommeganc sel hoech wesen vijf cubitus. Ende an den inganc van dat hof sel een tent wesen, 20 cubitus

groet, al van syden lakenen gemaect. Ende daer sellen in staen vier calumpnen."

28 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Gi selt Aaron ende sijn kinderen clederen maken, daer si My in dienen mogen. Eerst sel gi Aaron een lynnen cleet maken ende dat gorden mit enen gordel. Ende dat cleet hiet yoderis. Ende dan sel gi een cleet maken van jacinct, van purpur, van cocce, van bisse ende van gout. Ende dat cleet sel viercant wesen ende dubbelt. Ende dat hiet racionale judici. Ende om die scueren sel gi setten 12 edelstenen. Int eerste sel gi setten sardinis, topasius, smaragdus; int ander carbunculus, saphirus ende jaspis; int dorde lygirus, achates ende ametistus; int vierde crisolitus, onychinus ende berillus. Ende alle die stenen die sellen geset wesen in gout. Ende onder elken steen sel gescreven staen enen naem van den kinderen van Ysrahel. Ende an dien roc sellen banden ende stricken wesen, ende ringen ende hecselen, ende versciert van goude ende van gesteent. Ende dan sel gi noch een cleet maken al van jacinct ende daer midden een caproen an. Ende dat cleet sel lanc wesen tot den voeten. Ende daer sellen beneden omme hangen 72 gulden bellen,

opdat, als die biscop Gode sacrifici doet, dat dan dat volc hem mach horen ende mede bidden. Ende want die biscop alleen was in Sancta sanctorum ende die uren der sacrificien niet en hielt ende die bellen niet en cloncken, so meende dat volc dat die biscop siec of doot was. Ende dat cleet hiet in Ebreeus ephod. Ende gi selt Aaron een myter maken van gout ende van gesteent. Ende an die myter sel hangen een gouden plaet voir dat voirhoeft ende daer sel den naem Gods in gescreven wesen. Ende gi selt maken Aarons kinderen lynnen clederen, daer si Gode in dienen sellen, ende myteren op haer hoeft, ende die vercyeren. Ende die wiven sellen lynnen clederen hebben ende decken haer lichaem daermede, opdat, als Aaron of sijn kinderen in die tabarnakel gaen, of als die wiven ten outaer comen, dat si dan in geen sonden en vallen."

29 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Gi selt Aaron biscop wyen ende sijn kinderen papen wien. Ende als die cleder gemaect sijn als Ic u geseit hebbe, so sel gi Aaron ende sijn kinderen dwaen in water ende doen hem die cleder an, ende wyen Aaron biscop ende sijn kinder papen. Ende dan sel gi wien die tabarnakel ende al dat daerin is. Ende gi selt My daer sacrifici doen." Die sacrifici die laet ic staen,

want si vreemde is in onsen oren.

30 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Gi selt een outaer maken van hout van cethim, een cubitus lanc ende een cubitus breet ende 2 cubitus hoech. Ende daer sel men in doen welrukende specien die men in die tabarnakel besigen sel. Ende om dat outaer maket een gouden croen ende an elken hoec enen gouden rinc, ende grendelen daerdoer ende die vergult. Ende dat outaer set in die tabarnakel bi der gordinen. Ende daer sel men op offeren alle welrukende cruden."

Doe seide God tot Moyses: "So wie weten wil die somme van den volc ende dat volc doet tellen, so sel een ygelic mensche Gode offeren, opdat hi niet geplaecht en wort, enen sulveren penninc die 10 hallinc waerdich is. Ende die men tellen sel, die sel out wesen 20 jaer of daerboven. Die rijc is, die en sel niet meer offeren dan die arm is, ende die arm is, en sel niet myn offeren. Ende dat gelt sel bliven in die tabarnakel tot enen ewigen gehoechnisse."

Doe seide God tot Moyses: "Gi selt maken een coperen watervat. Ende set dat in die tabarnakel bi den outaer ende doet daer water in, omdat Aaron ende sijn kinderen haer handen ende haer voeten mogen dwaen, als si ten outaer gaen ende sacrifici doen."

Doe seide God tot Moyses van wat cruden daer hi die oly of maken soude, daer hi Aaron ende sijn kinderen mede

wyen ende bestriken soude, ende oec die tabarnakel ende al dat daerin was.

31 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Ic sel twee mannen daertoe scicken die dat voirgenoemde werc maken sullen, als Bezelehel, die is van Judas geslacht, ende Caliab, die is van Dans geslacht. Die twee sel ic vervollen mit den geest Gods, in wijsheit ende in verstant ende in wetenheit om dat voirgenoemde werc te volmaken."

Doe seide God tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel dat si den sabaoth bewaren ende heiligen. So wie datten besmit, die sel den doot sterven. So wie op dien dach enich werc doet, sijn siel sel vergaen van sinen volc. Ses dagen sel gi wercken. Op den sevenden dach sel gi rusten, want dien dach heeft God geheilicht."

Doe screef God mit sinen vinger in twee stenen tafelen die 10 geboden ende gafse Moyses.

32 capittel

Doe dat gemeen volc sach dat Moyses also lange merrede ende niet van den berch en quam, doe seiden si tot Aaron: "Staet op ende maect ons goden die ons voirgaen ende leiden ons uut der woestinen. Moyses, die ons hier gebrocht heeft uut Egipten, die en comt niet. Wy en weten niet, wat hem gesciet is." Doe wouden Aaron ende Hur dat volc bestieren ende te vreden scicken, mer si tyerden al als verwoede luden ende spogen Hur in sijn aensicht, in

sijn ogen ende in sijn mont, sodat si hem smoerden ende doden. Doe Aaron dat sach, doe ontsach hi die doot ende seide: "Haelt mi u gouden ringen ende u bellen, die u kinderen in haer oren hebben ende die cyerheit van uwen wiven ende van uwen dochteren." Want Aaron meende dat si dat niet doen en souden. Mer si brochten Aaron al dat gout. Doe Aaron dat sach, doe nam hi al dat gout ende warpt al int vuer. Ende die duvel formeerde daer een calf of. Veel mannen die dat calf sagen, die waren verblijt. Ende die duvelen riepen: "Dit sijn u goden, die u uut Egipten gebrocht hebben." Doe maecte Aaron een outaer ende geboet des anderen dages enen vierdach, omdat dat volc geenrehande werck doen en soude. Mer des morgens was dat volc vroech op ende eerden dat afgod ende offerden hem. Ende si aten ende dronken ende stonden op ende songen ende sprongen om dat gulden calf.

Doe seide God tot Moyses: "Gaet van den berch. U volc, dat gi uut Egypten lede, dat heeft gesondicht. Si sijn ras van den wech gegaen, die gi hem geopenbaert hebt. Hem is een calf gemaect; dat anbeden si ende offeren dat. Ende die vianden die seggen: `Dit sijn u goden van Ysra\hel,

die u uut Egipten leden.' Siet, hoe hartnackich dat dit volc is. Laet Mi mijn toorn op hem wreken ende Ic selse tenietmaken. Ende Ic sel u een heer maken over voel volcs." Moyses bat an onsen Here God ende seide: "Och Here, waerom wil Gi toornich worden op u volc, dat Gi uut Egipten geleet hebt mit uwer mogentheit? Spaertse, opdat die van Egipten niet en seggen: Hi heeftse behendelic wechgeleet, opdat Hise int gebercht mocht uutdoen van der aerden. Daerom, laet uwen toorn rusten ende weest saft op die quaetheit uwes volcs. Ende gedenct Abraham, Ysaac ende Jacob, u knechten, die Gi gesworen hebt bi U selven, dat Gi haer geslacht menichvoudigen sout als die sterren des hemels. Ende Gi hebt geseit, dat dit lant, daer wi of spreken, dat sout Gi haer geslacht geven. Ende si souden dat altoes besitten." Doe wort God, die Here, saft ende en dede over sijn volc niet, als Hi geseit hadde.

Doe ghinc Moyses van den berch ende nam die twee stenen tafelen in sijn hant, daer die geboden an beide syden in gescreven waren, als God, die Heer, gemaect hadde. Doe Moyses bi Yosue quam, doe hoerde Josue een rumoer

van ropen onder dat volc. Doe seide hi tot Moyses: "Men vecht onder dat volc. Ic hoer daer hulinghe ende screyen." Doe seide Moyses: "Ten is geen ropen van vechten, mer ic hoer die stemmen singen." Doe Moyses onder dat volc quam, doe sach hi dat gulden calf ende dat si daerom dansten. Doe was Moyses seer toornich ende warp die tafelen uut sijn hant jegen den berch, dat si braken. Ende hi greep dat calf, dat daer gemaect was, ende verbarnde dat ende wreeft te pulver ende warp dat pulver int water. Ende hi dede die kinder van Ysrahel daeruut drinken. Ende alle die gesondicht hadden mit dat calf, die hinc dat gout an haren baert.

Doe seide Moyses tot dat gemeen volc: "Alle diegene die Gode dienen ende ontsien, die comen tot my." Doe quam al dat geslacht van Levy tot hem. Doe seide Moyses: "Dit seit God van Ysrahel: Een ygelic doet sijn harnas an ende neem sijn swaert op sijn hals ende gaet in allen poorten, in allen tenten, tot allen steden. Ende een ygelic die sla sinen brueder, sinen vrient, sinen naesten doot, alle die gi geteykent siet mit gout an haren baert." Doe ghinc dat geslacht van Levy ende dede als hem Moyses beval. Ende daer worter doot geslegen 33.000 die beteykent waren mit dat gout van dat calf. Ende die waren meest al van Dans geslacht.

Daerom heeft noch dat springen den naem van Dan, een van Jacobs kinderen.

Des anderen dages doe seide Moyses tot den volc: "Gi hebt grote sonde gedaen mit dat calf. Ic sel gaen tot minen Heer, minen God, ende bidden Hem voir u sonden." Doe ghinc Moyses tot God ende seide: "Here, ic bidde U voer dat volc, want si hebben grotelic gesondicht. Si hebben vergouden goden gemaect. Ic bidde U: vergeeft hem dese sonde. Ende en wil Gi dat niet doen, so doet mi uut uwen boec, daer Gi mi in gescreven hebt."

Doe seide God: "So wie sondicht jegen Mi, die sel Ic uut minen boec doen. Mer gaet gi ende leet mijn volc. Mijn engel die sel u voergaen. Mer in den dach der wraken so sel Icse visenteren om haer sonden willen." Dat was, doese Vespasianus vinc ende versloech.

33 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Gi selt gaen in dat lant, dat Ic Abraham, Ysaac ende Jacob beloeft hebbe. Ende Ic sel minen engel voir u senden, opdat hi die van Cananeen, Amorreen, Etheen, Pherezeen, Eveen ende Yebuseen uut dien lande verdrive, daer melc ende honich vloeyt. Ende dat lant sel gi besitten. Ende Ic en sel niet mit u trecken - want u volc is hartnackich -, opdat Icse niet en verstroeye in den wech." Doe dat gemeen volc dat hoerden, doe worden si screyende ende waren bedroeft.

Doe seide God tot

Moyses: "Segt den kinder van Ysrahel, dat si hartnackich sijn. Ende noch eens sel Ic onder hem comen. Mer versceit u van hem ende sect hem, dat si alle cyerheit van hem doen." Doe deden si alle die cyerheit van hem ende ghingen onder den berch Oreb.

Ende Moyses ghinc opten berch. Doe stont al dat volc onder den doren ende sagen na Moyses. Doe Moyses in die wolken was, doe stont al dat gemeen volc van verre ende aenbeden Gode. Doe sprac Moyses mit God also als den enen vrient mit den anderen pleecht te spreken.

Doe seide Moyses: "Here, heb ic gracie voir U gevonden, so toent mi u aensicht, opdat ic U kennen mach. Ende ansiet u volc, dat U aenbeet." Doe seide God: "Mijn aensicht die sel voer u gaen ende sel u rust geven." Doe seide Moyses: "Est dat Gi ons selve niet voer en gaet ende leet ons uut der woestinen, waerin souden wi dan weten, ic ende u volc, dat wi gracie voir uwen aensicht gevonden hadden?" Doe seide God: "Ic sel doen dat gi geseit hebt: gi hebt graci voir Mi gevonden." Doe seide Moyses: "Heer, toent mi u glori." Doe seide God: "Ic sel u alle guet openbaren, mer mijn aensicht en moech gi niet sien. Mijn aensicht en

mach nyement sien, ende leven. Mer gi selt hier staen in een scoer van den berge. Ende mijn glorie sel verby u gaen, mer mijn aensicht en moech gi niet sien."

34 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Bereet twee stenen tafelen, gelijc die waren, die gi an stucken worpt. Daer sel Ic die 10 geboden in scriven. Ende weest morgen vroech op ende bereet ende coemt alleen tot Mi opt hoechste van den berge Synay." Doe ghinc Moyses van den berch ende troeste dat volc ende bereide die tafelen. Ende des morgens was Moyses vroech op ende ghinc opten berch Synay ende nam die tafelen mit hem, als hem God bevolen hadde. God, die Heer, daelde in die wolken. Doe stont Moyses ende riep den naem Gods an ende seide: "God, Here der Heren, wonderlic ende guedertieren, vreedsamich ende veel ontfermhertich, Gi doet ontfermherticheit in dusenden ende haelt die sonden ende quaetheit of ende Gi spaert die onnoeselen. Ende die soen moet die boesheit sijns vaders betalen ende des neven in die dorde of in die vierde geslacht." Doe viel Moyses op sine knyen op der aerden ende aenbede Gode ende seide: "Here, heb ic graci voir uwen aensicht gevonden, so bid ic

U: gaet mit ons, want dit volc is hertnackich, ende haelt onse quaetheit ende onse sonden van ons."

Doe seide God: "Mijn vrede sel mit u wesen. Ende Ic sel voir u teykenen doen, die nye gesien en sijn op der aerden onder enich volc. Bewaert ende hout al dat Ic u geseit hebbe. Ic sel voir u aensicht verjagen die Amorreen, Cananeen, Etheen, Pherezeen, ende Eveen ende Jebuseen. Ende wacht u, dat gi mit dien luden van dien lande geen vrientscap en hebt. Destrueert haer outaren, breect haer beelden, aenbeet geen vreemde goden, hebt geen vrede mit dat volc, noch hilict daer niet an. En maect gi geen geblasen noch gegoten goden. Hout die hoechtijt van Paeschen seven dagen lanc in die eerste maent van die lenten, doe gi uut Egipten ghinct. Ende alle knechtgins sel men Mi offeren, als si 8 dagen out sijn ende die weder lossen. Ende alle beesten die eerst gejonget sijn, die sel gi Mi offeren. Ende gi en selt voer Mi niet comen mit ydelre hant. Ses dagen sel gi wercken. Opten sevenden dach sel gi rusten. Gi en selt dan niet eren, noch saey en, noch maeyen. Als u coren gesaeit is, so sel gi hoechtijt houden. Ende als dat coren thuus is, so sel gi hoechtijt houden. Ende die eerste vruchten van den lande die sel gi offeren in dat huus Gods. Gi en selt geen geyten coken in die melc haer\re

moeder. Scrijft alle dese ponten ende openbaertse den kinderen van Ysrahel. Daer stont Moyses bi God 40 dagen ende 40 nachten, dat hi niet en at, noch en dranc. Doe screef God in die stenen tafelen die 10 geboden ende gafse Moyses.

Doe ghinc Moyses van den berch van Synay. Doe hi bi dat volc quam, doe en dorst Aaron noch sijn kinderen niet tot hem gaen, overmits die claerheit, die uut sinen ogen scheen, want het scheen, of daer cornuten op sijn hoeft gestaen hadden. Doe decte Moyses sijn aensicht mit een cleet ende riep dat gemeen volc tot hem ende openbaerde ende seide hem al dat hem God geboden hadde te seggen.

35 capittel

Eerst so seide Moyses dat si ses dagen wercken souden. Ende op den sevenden dach souden si rusten, want dien dach is heilich. So wie op dien dach werc dede, die sout men doden. Ende men soude op dien dach in al haren husen geen vier barnen. Voert seide hi hem die ander geboden.

Doe seide hi voert tot al die scaren van dien volc: "Dit gebiet u God: Gi sult alle willichlic bereit wesen Gode te offeren gout, sulver, coper, jacinct, purpur, coccum bistinctum, bissus, geytenhaer, scaepsvellen, hout van cethim ende olij ende alle welrukende cruden ende mede alle edele gesteenten. Ende alle diegene die wijs ende abel van synnen sijn, die sel\len

comen ende helpen dat werc maken, als God geboden heeft." Doe quam al dat gemeen volc ende offerden haer gouden juwelen ende syden lakenen, die si uut Egypten brochten. Ende die princen offerden duerbaer ghesteenten ende costelike cruden. Aldus quamen alle mannen ende vrouwen ende brochten mildelic haer gaven om dat werc te volmaken.

Doe seide Moyses tot den kinderen van Ysrahel: "Siet, God heeft twee mannen vercoren dat werc te volmaken. Daer heeft Hi den geest Gods in gesent. Die een hiet Bezelehel ende is van Judas geslacht. Die ander hiet Calyab ende is van Dans gheslacht. Die twee sellen meesters van den werc wesen."

6 capittel

Bezelehel ende Caliab die ontboden wise, verstandel mannen, als smeden, tymmerluden, berduerwerckers ende ander consten om dat werc te helpen volmaken. Doe leverde Moyses den wercluden dat gout, dat sulver, die syden lakenen ende die ander juwelen. Ende doe si begonden te wercken, doe brocht dat gemeen volc tot den wercluden alsoe voel juwelen, sodat si tot Moyses seiden: "Dit volc offert hier meer juwelen dan hier noet is tot den werc." Doe seinde Moyses enen man.

Die riep onder den volc, dat nyement, man of wijf, meer offeren en soude totter tabarnakel. Ende doe lieten si of van die gaven te offeren. Doe volmaecten die wercluden die tabarnakel ende dat daertoe behoerde.

37 capittel

Doe maecte Bezelehel een arke als God geboden hadde: dat oratorium, die tafel, die 2 cherubin, die seven candelaeren, die 7 lantaernen, die wieroecvaten, ende die ander vaten ende al van gouden. Ende oec maecte hi dat outaer, daer men tymiamata - dat is duerbaer specien - in dede ende ander ungentum.

38 capittel

Doe maecte hi dat coperen outaer, daer men sacrifici op dede, ende die potten, roesteren, tangen, ende ander dinc dat daertoe diende, als hem God geboden hadde.

Doe maecte hi die tent of die rincmuer om die tabarnakel, als voirseit is, 100 cubitus lanc, 50 cubitus wijt ende vijf cubitus hoech.

Doe decte men die tabarnakel boven mit decselen, als voirseit is.

39 capittel

Doe maecten die meesters die clederen, daer Aaron ende sijn kinderen

Gode in dienen souden. Eerst dat lynnen cleet, dat Aaron an soude hebben. Daerna dat viercante cleet mit die duerbaer gesteenten. Ten dorden dat lange cleet mit den caproen. Daer hingen an 72 vergulden bellen ende appelen van garnaten. Ende Aarons kinderen maect men lynnen clederen ende miteren ende al costelic vercyert.

Doe alle die dingen volmaect waren, als God geboden hadde, ende Moyses dat over al gesien hadde ende vanttet al volmaect, doe gebenedide hijt al.

40 capittel

Doe sprac God tot Moyses ende seide: "Opten eersten dach van der eerster maent so sel gi oprechten die tabarnakel ende ordinieren alle dingen daerin, als Ic u geseit hebbe." Moyses die dede, als hem God bevolen hadde. In dat ander jaer van dat si uut Egipten ghinghen, opten eersten dach van der eerster maent, doe vergaderde Moyses die tabarnakel ende rechtse op mit al die calumpnen ende decketse. Doe sette hi daerin die arke mit al haer cyerheit. An die suutsyde sette hi dat oratorium. Ende an die noertside sette hi die tafel mit die 12 broden ende die ander cyerheit. Doe sette hi die kandelaren, die lantaerne ende die ander vaten, als hem God bevolen hadde. Doe hinc hi dat seyl of die gordijn voir Sancta sanctorum. Doe sette hi daerbuten dat outaer van coper, daer men sacrificie

op dede. Doe sette hi daer die watervaten mit water, daer hem Aaron ende sijn kinderen in dwogen, als si sacrifici souden doen.

Doe rechte Moyses die tent of die rincmuer, als hem God bevolen hadde. Doet al volmaect ende gerecht was, doe decte God die tabarnakel, dat daer nyement ingaen en mocht. Ende als dat swerc hem verhief van die tabarnakel ende voirghinc, soe volchden die kinder van Ysrahel na mit die tabarnakel ende mit al haer gueden. Ende waer dat swerc bleef staen, daer rechten si die tabarnakel weder mit al haer cyerheit. Ende dan bedectese dat swerc weder des daechs mit wolken ende des nachts mit vuer. Ende daerin mocht men merken dat God in die tabarnakel was. Doe dat die kinder van Ysrahel sagen, doe rechten si haer tabarnaculen ende haer woningen daeromtrent ende hielden daer stede. Ende Moyses die anbat God ende seide: "Here, maect u volc gesont."

Explicit Exodus.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hier beghint dat dorde boec, Leviticus

Dat eerste capittel

God die sprac Moyses toe uut die tabarnakel ende seide: "Sect den kinderen van Ysrahel: Enich mensche van u allen, die God offeren wil van sinen beesten, ossen of scapen, die sel offeren een beest, dat een hi is ende onbesmit is. Ende dat sel hi offeren voir die door der tabarnaculen ende leggen

sijn hant op dat hoeft der offerhanden. Ende die papen, Aarons kinderen, die sellen dat offer dan ontfangen ende offerent voirt Gode. Si sellen dat bluet ontfangen van dat beest ende doen daermede, als God beveelt te doen. Dat beest sel men villen buten die doren des tabarnakels. Ende dat vleis sel men an stucken houden ende leggen hout op dat coperen outaer ende dat vleis daerop. Dan sel God daer vuer in senden ende ontsteken dat offer dat is God behagelic. Ende dat vuer op dat outaer en sel men nymmermeer uut laten gaen mer altoes oecken mit hout."

Omdat die sacrificien ons niet en dienen noch gemeenlic Leviticus ende omdattet mit ons vreemde is, daerom sel ict lichteliken overgaen.

2 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Als men broet offert of ander spise, gekoect in enen oven of in een panne of op een roester, altoes soud men daer sout toe offeren."

Voert seide God die manier hoe si daermede doen souden.

3 capittel

Ende of een man of een wijf een onbesmit os offerde of een onbesmit scaep, hoe men daermede doen soude.

4 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: So wat mensche die on\wetende

sondicht jegen enich van den geboden, die paep sel daervoer offeren een onbesmit calf.

Ende of dat gemeen volc sondichden jegen die geboden ende hem dat na berouwet, daer sel die paep voir offeren een calf.

Ende of een prince sondichde, daer sel men een geyt voir offeren.

Ende of een mensche onwetende sondichde ende hem dat na berouwede, daer soud men een buc voir offeren ende die doden ende barnen, als God dat ordineerde."

Vijf capittel

"Een mensche die sondicht mit sweren, dat yement hoert, die sel dat tugen, ende die mensche sel penitencie doen. Ende die paep sel voir hem offeren een lam of een buc. Ende die paep sel voir sijn sonden bidden ende doen voert, als die wet uutwijst."

6 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Een mensche die sondicht dat hi God versaect of versmeet, of die grote sonde doet, of verloren dinc vint ende dat hout, die sel dat mit sinen guede beteren. Ende men sel daervoer offeren een weer ende doen voert, als die wet uutwijst.

Dat vuer sel altoes barnen op dat outaer, nacht ende dach. Ende dat sel die biscop oecken mit hout ende doen voert, als die wet uutwijst."

7 capittel

"Ende van gracien mach men offeren licht broet, sonder heefdeech gebacken, ende vleis gebraden. Ende dat sellen die papen bynnen dien dage dan opeten ende

bi hem niet laten vernachten, ende doen voert, als die wet uutwijst."

8 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Neemt Aaron ende sijn kinderen ende cleetse mit die ornamenten ende wijtse ende salftse mit heiliger olyen ende vergadert alle dat gemeen volc voer die tabarnakel." Moyses dede also. Doe dat gemeen volc daer vergadert was, doe dwoech hi Aaron ende sijn kinderen ende cledese mit die ornamenten ende wiedse, als hem God bevolen hadde. Doe wiede Moyses die tabarnakel ende al dat daerin was ende dede sulke sacrificie als hem God bevolen hadde. Ende Moyses ende Aaron die bleven seven dagen in die tabarnakel, nacht ende dach. Doe wort eerst die sacrifici voleynt.

9 capittel

Opten achsten dach doe riep Moyses Aaron ende sijn kinderen ende die mogentste van den geslacht van Ysrahel ende seide tot Aaron wat hi voir hemselven ende voir dat gemeen volc offeren soude. Doe brochten dat gemeen volc die beesten voir die tabarnakel. Ende Aaron die offertse op dat coperen outaer, dat vleis an sticken gesneden. Ende doe quam daer een vuer van God ende verbarnde dat offer, dat op dat outaer was. Doe dat gemeen volc dat sach, doe vielen si op haer knyen ende dancten Gode.

10 capittel

Aarons kinderen, Nadap ende Abyu, die namen wyeroecvaten ende deden daer vreemt vuer

in, dat niet geheilicht en was ende verboden was, ende wouden God sacrifici doen. Doe quam daer vuer van God ende verbarndese beide, Nadap ende Abyu, sodat si doot bleven. Doe seide Moyses tot Aaron: "God heeft geseit dat Hi daerin geheilicht is, dat men sijn geboden hout. Ende u kinderen hebben tegen die wet gedaen. Daerom heeftse God gedoot." Doe Aaron dat hoerde, doe sweech hi. Doe riep Moyses Mysael, Elsephan - Oziels kinderen - ende seide tot hem: "Gaet ende neemt u bruederen uut der Sanctuarien ende draechtse buten ende begraefse, als si daer leggen." Mysael ende Elsephan die ghingen haestelic ende namen die bruederen, als si gecleet lagen, ende drogense uut ende begruevense. Ende daerom begraeft men noch in kerstenheit biscoppen ende priesteren in ornamenten. Doe seide Moyses tot Eleazer ende tot Ytamar, sijn kinderen: "En wilt u hoeft niet ondecken noch u cleder scueren, opdat gi niet en sterft." Doe wort Eleazer ende Ythamer, Moyses kinderen, papen gewiet ende gesalvet.

Doe seide God tot Aaron: "Als gi ende u kinderen in die tabarnakel selt gaen, so en drinct geen wijn noch genen dranc, daer men of drinken mach, opdat gi niet en sterft. Hout dat gebot tot in

der ewicheit. Ende hebt wijsheit ende verstant te ondersceiden dat heilich is ende dat niet heilich en is, ende dat reyn is ende dat onreyn is. Ende leert den kinderen van Ysrahel die wet, die u Moyses geopenbaert hevet."

Doe hiet Moyses Eleazer ende Ythamer sacrifici doen, als die papen toebehoert. Ende si deden, als Moyses, haer vader, geboet.

11 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel, dat si al mijn geboden houden ende dat si gene beesten en eten, si en hebben gesplitte voeten ende edercauwen. Ende wat beesten dat heel voeten hebben, als camelen ende diergelijc, die en sellen si niet eten. Hasen eercauwen, mer si hebben heel voeten. Varkens die hebben splitte voeten, mer si en eercauwen niet. Daerom en sel mense niet eten." Alle visschen die vinnen hadden ende scillen, die souden si eten ende die ander visschen niet. Ende alle vogelen die gesplitte voeten hadden, die souden si eten. Ende die heel voeten hadden ende in Levitico geteykent staen, die en souden si niet eten. Ende voert meer, als die wet uutwijst.

12 capittel

God seide tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: Een wijf die een knechtgin ter werelt brenct,

die sel 7 dagen versceiden bliven van allen menschen. Ende op den achten dach sel men dat kint besnyden. Ende 33 dagen daerna sel si in huus bliven ende niet in die sanctuarie comen, eer dien dach der suveringhe comt. Ende brenct dat wijf een meystgin ter werelt, so sel si 14 dagen wesen sonder gheselscap ende 66 dagen daerna bliven uut der sanctuarien. Ende als die dagen der suveringe vervolt sijn, so sel si voer dat knechtgin of voer dat meystgin offeren een onbesmit lam ende een paer jonge duven of twee turtelduven voer haer sonden. Ende die sel si den priester geven. Dat is die wet der vrouwen."

13 capittel

God seide tot Moyses ende tot Aaron: "So wat menschen in sijn aensicht of in sijn vleische versceiden vorwe heeft, of smetten, of puusten, of een gedaente van lazarie, die sel men leden tot den priester. Ende die sel dat proven ende ondersceiden oft lazarie is of niet, ghelijc dat die wet daerof uutwijst ende bescreven is."

14 capittel

God seide tot Moyses die manier als men gereynicht was van der lasarien, wat men offeren soude gelijc als in die wet bescreven staet.

15 capittel

God sprac tot Moyses ende seide: "Sect den kinderen van Ysrahel: So wat man die die vloet lijt van sparma,

die es onreyn. Ende nyement en sel geselscap mit hem hebben. Ende men sel hem scuwen, als die wet uutwijst.

Een wijf die die vloet lijt van menstruci, dat sijn haer maenstonden, die sel seven dagen versceiden sijn van den menschen ende doen voert, als die wet uutwijst."

16 capittel

God seide tot Moyses, nadat Aarons kinderen doot waren: "Sect Aaron, uwen brueder, dat hi altoes niet en gae in Sancta sanctorum binnen der gordinen voir die arke, opdat hi niet en sterve. Ende segt hem: Als hi daerin gaen wil, dat hi dan andoe lynnen clederen ende dwae hem ende offer eerst een calf voir sijn sonden ende een weer tot sacrificien, ende voert, als die wet uutwijst."

17 capittel

God seide tot Moyses: "Segt den kinderen van Ysrahel, dat nyement geen scapen, noch ossen, noch geyten en dode binnen sinen huse noch voer sijn huys. Mer men selse brengen voer die tabarnakel. Ende laetse Aaron heiligen ende dan aldaer doden, als die wet uutwijst."

18 capittel

God seide tot Moyses: "Segt den kinderen van Ysrahel, dat Ic haer Heer, haer God, bin ende dat si niet en doen na die gewoenten des lants van Egipten, daer si in gewoent hebben, ende dat si oec niet en doen na die manier des lants, daer Icse in leden sel. Mer laetse mijn geboden houden ende wanderen daerin, want

Ic ben haer Heer, haer God.
Niement en sel ontdecken die lelicheit van sijns vaders wijf, noch sijns brueders wijf, noch van sijnre moeyen, noch van sijnre suster, noch van swegere, noch van snaren, noch van nyement. Ende nyement en sel bi enich van sinen snaren slapen. Ende so wie sonden doet jegen natueren, die sel men doden, als die wet uutwijst."

19 capittel

God seide tot Moyses: "Segt alle den kinderen van Ysrahel: Ist, dat si mijn geboden houden, so sijn si heilich, want Ic heilich bin, u Here, u God. Een ygelic sel sijn vader ende sijn moeder ontsien. Mijn heilichdagen die sel gi bewaren. Aenbeet geen beelden, noch afgoden. Doet geen diefte. Ende lieget niet, verscalct noch en bedrieget uwen evenmensche niet. Sweert niet bi minen naem: Ic ben u Here, u God. Doet uwen evenmensche geen onrecht noch en verdructs niet. Laet dat loen van uwen wercluden niet onder u vernachten. Den doven en sel gi niet vloken noch scimpelic toespreken. Ende voir die blinde en set niet daer si hem an stoten mogen. Mer gi selt Mi ontsien. Doet rechtvaerdicheit uwen evenmenschen. Ende in den recht en sel gi geen personen ansien. Doet den armen

ende den riken gelijc recht. Begheert geen bloetstortinghe uwes evenmenschen. Haet uwen brueder niet in uwer herten, mer beruspt hem van sijnre quaetheit. Weest geen scamper, noch ruunre, noch en murmureert niet. Gheert geen wraec. Ghedenct geen onrecht, dat u van uwen medebrueder gedaen wort. Mint uwen vrient gelijc uselven. Laet u beesten mit geen ongelijc gade spelen. Saeyt geen tweerhande saet in enen acker. Doet geen cleder an die van tweerhande vorwen sijn. Eet geen vleis mit den bloede. Doet geen wigelinge. Geloeft geen droem. Noch en laet u haer niet ronden noch uwen baert scheren. Laet u dochter gheen meenwijf wesen, opdat si die aerde niet en besmit ende dat van haer geen dootslach en comt noch en geschiet. Mijn sabaoth sel gi bewaren ende mijn sanctuarium sel gi ontsien. Gaet niet totten gokelaers noch totten wigelaers. Oude personen sel gi eren ende ontsiet God, uwen Heer. Wilt geen onrecht doen in scriven, in wegen of yn meten. Ju wagen sel rechtvaerdich wesen ende gelijc. Ju maten sellen rechtvaerdich wesen ende gelijc. Hout alle mine geboden ende weest rechtvaer\dich.

Ic ben u Heer, u God ende u bescermer."

20 capittel

God seide tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: `Waer yement van den kinderen van Ysrahel ende oec die van buten onder hem woenden ende afgoden ende molochen onder hem brochten, die soud men doden. Bewaert mijn geboden ende doetse. Ic ben u Heer, u God, die u gheheilicht hevet. Soe wie sijn vader of sijn moeder vloect of onwaerdelic toespreect, die sel men doden. Soe wie slapet bi eens ander mans wijf, die sel men beide doden. Soe wie bi sijn stiefmoeder slaept ende openbaert die oneer sijns vaders, die sel men doden. Es man bi man of wijf bi wijf, die sel men beide doden. So wie slaept bi sijns soens wijf, die sel men doden. So wie een wijf heeft ende daerover bi sijns wijfs moeder is, die sel men levende barnen. So wie mit beesten is, die sel men doden. So wie slaept bi enen wive in haer maenstont ende die lelicheit openbaert, die sel men beide doden. Ende voert sel men doen, als die wet inhout."

21 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Segt tot Aaron ende tot den priesteren dat si hem niet en bevlecken in yements doot. Laetse voir Gode sacrifici doen, wantse heilich sijn. Laetse een maecht nemen tot enen wive, geen weduwe, noch die besmit of on\reyn

is ende geen meenwive. Mer hi sel nemen een maget van sijn geslacht."

Doe seide God tot Moyses: "Segt Aaron: So wat mensche die smetten heeft, die en sel hi niet wien tot den dienste Gods te doen als priester, als die scelu sijn of manc, of hincken, of cleyn of groet of cromme nosen hebben, of die vermeincte voeten of handen hebben, of bulen of sepelogen hebben, of worten an haren lichaem hebben. Die enige smetten hebben van Aarons geslacht, die en sel men geen priester wien." Moyses seide dit al tot Aaron ende noch voel meer, als hem God bevolen hadde.

22 capittel

God seide tot Moyses: "Sect Aaron ende die kinder van Ysrahel dat si hem wachten, dat si hem niet en besmitten die geheilicht is ende die Mi sacrificie doet, want Ic ben u Here, u God. Es yement van Aarons geslacht, die lazarus is, die en sel niet gevoet worden van dat daer geheilicht is." Ende men sel voert doen, als die wet uutwijst ende hem God geboet.

23 capittel

God seide tot Moyses: "Segt die kinder van Ysrahel die dagen die daer geheilicht sijn. Ses dagen sellen si wercken; opten sevenden dach sellen si rusten van allen werken, want dien dach is heilich. Op den 14sten dach van der eerster maent des avonts beghint Passcha.

Ende opten 15den dach van dier maent so ist groet hoechtijt; dan sel men vieren seven dagen lanc ende doen als die wet inhout.

Die ander hoechtijt is, als dat coren gesaeit is.

Ende die dorde hoechtijt is, als dat coren ingedaen is. Den eersten dach van die sevende maent sel gi vieren ende geenrehande werc doen. Ende die tiende dach van der selver maent sel gi feestelic vieren, seven dagen lanc, ende doen voert als die wet uutwijst."

24 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Gebiet den kinderen van Ysrahel dat si u oly van olyven brengen om die tabarnakel te verlichten. Ende dat sel Aaron regieren, als die wet uutwijst."

Ende siet, daer was een wijf van Ysrahel die hadde een soen bi enen man van Egipten. Ende si woenden onder die kinder van Ysrahel. Die knecht blasphemeerde den naem Gods ende vermalediden. Doe wort hi gevangen ende voir Moyses gebrocht. Sijn moeder hiet Salumyt, Dabrijs dochter, van Dans geslacht. Men sloet den knecht in een kercker, also lange dat God openbaerde, wat men hem doen soude. God die seide tot Moyses: "Leet die knecht uut den volc. Ende alle die hoerden dat hi blasphemeerde, tot enen getuge der waerheit so sellen

si haer hant op sijn hoeft leggen. Ende dan sel hem dat ghemeen volc stenen. Ende segt den volc van Ysrahel: So wie God vermaledijt of den naem Gods blasphemeert, die sel men stenen ter doot, weer hi van binnen is, dan van buten. So wie een mensche doot, die sel men weder doden. So wie een wont, die sel men weder wonden, als die wet uutwijst."

25 capittel

God seide tot Moyses: "Als gi in dat lant coemt dat Ic u geven sel, so viert dien sabaoth des Heren. Ses jaer sel gi saeyen in den acker ende die vruchten vergaderen ende ses jaer wijngaert planten ende die vruchten vergaderen. Ende dat sevende jaer sel heilich wesen. Ende dan sel gi rusten. Gi en selt den acker niet saeyen noch geen wijngaert poten. Ende wat gi oververgadert hebt, daer sel gi ende u knapen ende u joncwiven ende u beesten of leven. Ende telt sevenwerven seven. Is dat niet 49? Dan sel gi in die sevende maent, opten tienden dach van dier maent, hoechtijt houden, al dat vijftichste jaer doer. Ende dat sel hieten dat jaer alder bliscappen ende der vergiffenis. Ende in dat jaer en sel gi niet saeyen, noch maeyen, noch geen vruchten in dat jaer vergaderen.

Ende leeft rechtvaerdich ende hout mijn geboden, so sel Ic u in dat lant daer Ic u brengen sel, wesen mit rusten sonder bedructheit. Ende u vruchten sellen wel wassen. Ende gi en selt geen storm duchten. Ende of die somme seiden: Saeyen wi in dat sevende jaer niet ende vergaderen wi dan geen vruchten, wat souden wi dan in dat sevende jaer eten? Ic sel u mijn benedixie in dat seste jaer geven ende verlenen u vruchten voir drie jaer. Ende in dat achte jaer saeyt ende maeyt ende leeft van die oude vruchten tot int negende jaer, dat die nuwe vruchten toecomen. Ende dat lant dat gi besitten selt, dat en sel gi niet vercopen tot enen ewigen coep, want het is Mijn ende gi sijt daer incomelingen ende mijn ackerluden." Ende voert so geboet hem God, hoe dat si dat lant souden vercopen ende versetten ende wederlossen, als die wet daerof uutwijst.

26 capittel

Voert seide God: "Maect gheen afgoden noch geen beelden, noch en recht geen teykenen van steen onder u die gi anbeet, want Ic ben u Heer, u God.

Ist, dat gi in minen geboden wandert ende die bewaert ende doet, Ic sel u tidich regen geven. Ende u lant, u bomen sellen mit vruchten vervolt worden. Ende gi selt gesaet ende gevoet worden. Ende

sonder vresen sel gi dat lant besitten. Ende onder u sel vrede wesen. Gi selt slapen ende daer en sel nyement wesen die u vervaren sel. Ic sel u vianden vervolgen ende voer u verjagen. Vijf van u sel 100 van u vianden verjagen. Ende 100 van u selre 1000 verjagen. Ende u vianden die sellen voer u aensicht verslegen worden. Ende gi selt wassen ende menichvoudigen. Ic sel onder u wanderen. Ende Ic sel u God wesen. Ende gi selt mijn volc wesen, want Ic hebbe u geleet uut Egipten.

Mer ist dat gi Mi niet en hoert ende mijn wet versmeet ende niet en hout, so sel Ic u haestelic visiteren mit armoede. Ende die hetten sellen u ogen versticken. Ende tevergeefs sel gi saeyen, want van u vianden selt verderft worden. Ende ist dat gi Mi noch niet gehoersaem en sijt, Ic sel u sevenvout plagen om uwer sonden wil. Ende in uwer hovaerdien ende in uwer herdicheit so sel Ic u geven enen yseren hemel ende een coperen aerde. Ende daer en sel niet op groeyen; noch u bomen en sellen geen vruchten dragen. Ende ist dat gi nochtan jegen Mi verkeerdelic andwoert ende wilt mijn geboden niet horen, so sel Ic beesten in uwen acker senden, die u beesten verslinden sellen. Ende en wil gi dan noch geen pe\nitencie

doen ende u selven castien, mer wandert gi verkeerdelic jegen Mi, so sel Ic u sevenwerven doen verslaen om uwer sonden willen. Ende Ic sel op u senden dat swaert mijnre wraken. Ende wijc gi in die steden, Ic sel pestilencie ende sterften onder u seinden ende leveren u onder u vianden handen. Ende daerna sel Ic u broet breken ende tenietmaken, also dat tien wiven tesamen sellen broet backen in enen oven ende leveren dat bi gewichten. Ende dat sellen si eten ende niet gesaet worden. Ende ist dat gi Mi noch niet en hoert ende mijn geboden niet en hout, so sel Ic in minen toren corregieren mit seven plagen om uwer sonden willen, also dat gi dat vleis uwer kinder selt eten. Ic sel u hoech getymmert breken ende destrueren ende u beelden tenietmaken. Ende Ic sel u verstroeyen onder die heidenen. Ende u lant dat sel woest worden. Ende u steden sellen verstoert worden." Dese plagen ende voel meer plagen seide hem God tevoren, dat hem gescien soude, waert dat si sijn geboden niet en hielden, also als dat capittel voert uutwijst.

27 capittel

God sprac tot Moyses ende seide: "Segt den kinder van Ysrahel: Een man die hemselven loeft voer Gode, die sel hemselven lossen, is hi van 20 jaren tot 60 jaren

toe, mit 50 sulveren penningen. Die sel hi offeren in die sanctuari. Ende ist een wijf van dier outheit, die sel geven 30 sulveren penningen. Een manpersoen van vijf jaren tot 20 toe die sel 20 penningen geven. Ende een wijf van dier outheit sel 10 penningen geven. Ende voer een manpersoen van een maent tot vijf jaer toe sel men geven vijf penningen ende voer een vrouwepersoen van dier outheit sel men geven 3 penningen. Ende een man die boven 60 jaren is, die sel 15 penninc geven, ende een wijf van dier outheit 10 penningen. Ende elc penninc sel waerdich wesen 20 hallinc." Ende God geboet hoe dat men doen soude in allen loften van beesten, van lant, van huus, van hof, als dat capittel uutwijst ende waermede dat men dat lossen soude.

Dat sijn die geboden, die God Moyses geboet den kinderen van Ysrahel te seggen op den berch van Synay.

Explicit Leviticus.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Hierna volget dat boec Numerus.

Hier beghint dat vierde boec, Numeri

Dat eerste capittel

God sprac tot Moyses in der woestinen van Synay uut die tabarnakel des vreden op den eersten dach van die ander maent in dat ander jaer, nadat si uut Egipten ghinghen ende seide: "Tellet alle die kinder van Ysrahel, elc in sijn geslacht, alle die manpersonen die boven 20 jaeren sijn ende sterc genoech sijn te striden. Ende neemter uut elc geslacht een die u mach helpen tellen. Ende Ic selse u nomen: uut Rubens geslacht neemt Elysur, uut Symeons geslacht Salamiel, uut Judas geslacht Naason, uut Ysachars geslacht Nathanael, uut Sabulon Elyab, uut Effraem Elysama, uut Manasses Gamaliel, uut Benyamin Abydan, uut Dan Elyezer, uut Azer Phegiel, uut Gad Elyzaphat, uut Neptalim Ahyra. Dat sellen 12 edel princen wesen over haer geslachten." Moyses ende Aaron die namen die princen eendrachtelic uut haren geslachten.

Opten eersten dach van der ander maent doe telde Moy\ses

in der woestinen van Rubens geslacht boven 20 jaren 46.000 ende 500, van Symeons geslacht 59.000 ende 300, van Judas geslacht 74.000 ende 600, van Gads geslacht 45.000 ende 600 ende 50, van Ysachars geslacht 54.000 ende 400, van Sabulons geslacht 57.000 ende 400, van Josephs geslacht 41.000 ende 500, van Manasses, Josephs ander soen, 32.000 ende 200, van Benyamins geslacht 35.000 ende 400, van Dans geslacht 62.000 ende 700, van Azers geslacht 41.000 ende 500, van Neptalims geslacht 53.000 ende 400. Dat sijn die kinder van Ysrahel, die daer getelt waren van Moyses ende van Aaron ende van die 12 princen, ende der weerachtiger mannen die waren 600.000, 3.000, 500 ende 50 mannen.

Ende Levijs geslacht en was niet getelt.

2 capittel

Doe seide God tot Moyses: "En telt Levijs geslacht niet mit die kinder van Ysrahel. Mer si sellen die tabarnakel bewaren ende die vaten ende die ornamenten ende al dat tot der tabarnakel hoert." Ende si waren om den ommeganc van den tabarnakel ende bewaerden die. Ende als die kinder van Ysrahel vertogen of verreysden, so en most nyement sijn hant an die tabarnakel steken op sijn lijf. Ende al dat in die tabarnakel was in Sancta sanctorum, dat bedecten die papen, als men reysde, soe\dat

nyement bloet en sach. Want, so wie dattet bloet sach, anders dan die van Levijs geslacht toegewijt waren, die bleven doot. Ende buten om die rincmuer van die tabarnakel daer lagen die kinder van Ysrahel mit haren tenten ende paulyoenen.

An dat oesteynde van die tabarnakel daer lagen 3 geslachten: van Judas, van Ysacher ende van Sabulon. Van Judas geslacht was een prince, hiet Naason. Van Ysachars geslacht was een prince ende hiet Nathanael. Van Sabulons geslacht was een prince, hiet Elyab. Ende dese drie geslachten die hadden tesamen weerachtiger mannen 100.000, 86.000 ende 400.

An die suutside van die tabarnakel daer lagen in 3 geslachten: van Ruben, van Symeon ende van Gad. Van Rubens geslacht was een prince, een hiet Elysur. Van Symeons geslacht was een prince ende hiet Salamiel. Van Gads geslacht was een prince, hiet Elysaphat. Ende in haer scaren waren 100.000, 51.000, 400 ende 50 mannen.

An dat westeynde van den tabarnakel daer lagen drie geslachten, als Effraym, Manasses was Josephs soen - ende Benyamin. Van Effrayms geslacht was een prince, hiet Elysama. Van Manasses geslacht was een prince, hiet

Gamaliel. Van Benyamins gheslacht was een prince, een hiet Abydan. Ende in haren scaren waren 100.000, 8.000 ende een 100.

An die noertside van die tabarnakel daer laghen drie geslachten, als Dan, Neptalim ende Azer. Van Dans geslacht was een prince, een hiet Ahyeser. Van Neptalims geslacht was een prince, een hiet Ahyra. Van Azers geslacht was een prince, hiet Pegyel. Ende in haren scaren waren 100.000, 57.000 ende 600. Ende die somme van al was 600.000, 3.000, 500 ende 50 mannen. Mer Levijs geslacht en was onder hem niet getelt.

Also lagen die kinder van Ysrahel om die tabarnakel mit tenten ende mit paulioenen, recht oft een grote stede geweest hadde.

3 capittel

Dit is dat geslacht van Aaron ende van Moyses. Ende dit sijn die namen van Aarons kinderen: die eerste hiet Nadap, die ander hiet Abyu, die dorde hiet Elyazer, die vierde hiet Ythamer. Nadap ende Abyu die bleven doot, omdat si mit vreemt vuer God sacrifici deden ende lieten geen kinder. Ende Eleazer ende Ythamer die worden papen gewiet.

Doe seide God: "Dat geslacht van Levy sel dienen in die tabarnakel voir Aaron ende daer alle dingen bewaren. Ende waert dat daer een ander, vreemde diende, die soude sterven."

Doe seide God tot Moyses: "Tellet dat geslacht van Levy, alle mannepersonen van enen maent

ende daerboven." Moyses ende Aaron deden dat ende dat getal was 22.000. Doe seide God: "Dat geslacht van Levy sel Mi geheilicht wesen in minen dienst. Mer so wie daer vreemde toecomt, die sel doot bliven."

Doe seide God: "Telt alle die eerste geboren kinder van Ysrahel van een maent ende daerboven." Moyses ende Aaron deden also. Ende dier kinderen was 22.000, 200 ende 73. Ende die worden al God geoffert ende God geboot dat men die 200 ende die 73 lossen soude mit penninghen, als dat capittel uutwijst.

4 capittel

God sprac tot Moyses ende tot Aaron ende seide, hoedat men dienen soude in die tabarnakel ende hoe mense bewaren soude ende seide, dat Caaths geslacht in die tabarnakel dienen souden, alle die boven 30 jaren waren tot 50 jaren toe. Ende als men reysde, soude Aaron ende sijn kinderen alle die dingen bedecken ende hemelen die in Sancta sanctorum waren. Ende die soude Caaths geslacht antasten ende dregen sonder sterven.

Doe seide God tot Moyses: "Dat geslacht van Gerson die boven 30 jaren sijn tot 50 jaren toe die sellen in den dienst der tabarnaculen wesen ende sellen dregen ende bewaren die tabarnakel, die gordijn ende dat decsel, die rincmuer ende dat daertoe dient.

Dat geslacht van Merari boven

30 jaren tot 50 toe die sellen bewaren ende dragen die calumpnen, die grendelen, die banden ende die vaten ende dat daertoe hoert." Ende dat geslacht van Caath, van Gerson, van Merari van 30 jaren tot 50 jaren toe was tesamen 8.000, 500 ende 80 mannen.

Vijf capittel

God seide tot Moyses: "Gebiet den kinderen van Ysrahel dat si uut haren woninge ende uut haren geselscap verdriven ende setten alle, die lazarus sijn of besmit sijn. Man ende wijf, laetse onder u niet wanderen." Die kinderen van Ysrahel deden, als hem God beval.

God seide tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: Man of wijf die sonden doet tegen dat gebot Gods uut vermetelheit ende comt weder ende beliet sijn sonden, die sel voer den priester comen ende offeren ende doen daervoer, als die wet uutwijst."

God seide tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: So wat man sijn wijf ontloept ende slaept bi enen anderen man - hi vermoetet, mer hi en canse niet begripen noch betugen - wil die man die waerheit weten, so sel hi sijn wijf leden voer den priester ende offeren alsulke gaven, als daer gescreven staet. Ende die priester sel doen, als God dat ordineerde, ende geven haer drin\ken

van dat water des outaers. Heeft si scult, daer sel een teyken an haer lichaem openbaren. Ende heeft si geen scult, si sel onbesmit bliven, als in die wet van zelotipie staet. *Selotipia est invidia, suspicio contra uxorem*."

6 capittel

God seide tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: Een man of een wijf die loften loeft om Gode te dienen, dat hi geen wijn drincken en sel, noch genen dranc daer men droncken of drinken mach, die en sel gheen wijnazijn besigen, noch druven eten, noch niet dat van druven comt, also lange als hi ofgesceiden is. Ende die priester sel hem consacreren ende heiligen. Ende daerna en sel geen sceermes op sijn hoeft comen, noch tot genen doden gaen, als dat capittel uutwijst. Ende of si die loft braken, wat men hem dan doen soude."

God seide tot Moyses: "Sect Aaron ende sijn kinderen: Aldus sellen si die kinderen van Ysrahel gebenedien. God, die Heer, die gebenedie u ende Hi beware u ende toen u sijn aensicht ende ontferm uwer. God die keer sijn aensicht tot u ende geve u vrede. Ropen si also minen naem an over die kinder van Ysrahel, so sel Icse gebenedien."

7 capittel

Het is geschiet

doe die tabarnakel volmaect was ende si gerecht was, doe wijdese ende heilichdese Moyses ende salfdese. Ende die outaren ende alle die vaten die worden gewiet ende geheilicht.

Doe seide God tot Moyses: "Elc prince van den twaleven die sel gaen offeren op die hoechtijt van die wiinge des outaers." Ende elc prince die offerde voel sonderlinghe gaven, als dat capittel uutwijst: van goude, van sulver ende van beesten.

8 capittel

Doe die offerhande ghedaen was, doe seide God tot Moyses: "Segt Aaron dat hi die seven lantaernen sette op die 7 candelaren an die suutside van Sancta sanctorum, opdat die tafel mit die broden verlicht mach worden." Aaron dede, als hem God beval.

Doe seide God tot Moyses: "Neemt die levyten uut al den geslacht van Ysrahel ende reynichtse ende dwaetse ende wietse, opdat si geheilicht sijn in minen dienst te wesen." Moyses dede mit die Leviten, als hem God bevolen hadde ende dat capittel uutwijst.

Doe seide God tot Moyses: "Dit is die wet van die levyten: van 20 jaer ende daerboven, die sellen dienen in die tabarnakel. Mer als si vijftich jaer out sijn, so sellen si uut haren dienst wesen. Ende dan sellen die jonghe dienen. Ende die oude die sellen

die ornamenten bewaren in haren dienst."

9 capittel

God seide tot Moyses in der woestinen int ander jaer nadat si uut Egipten ginghen, in die eerste maent: "Segt den kinderen van Ysrahel, dat si Paesschen houden op den 14den dach van deser maent des avonts in alle manieren als Ic hem geboden hebbe." Moyses geboet dat hem. Ende si hielden Paeschen. Ende si offerden Gode ende aten dat paeschlam.

Ende siet, daer waren die somme kinder van Ysrahel, die waren onreyn ende en mochten die Paeschen niet houden. Si ghingen tot Moyses ende tot Aaron ende seiden: "Wi en mogen Gode geen sacrificie doen mit die kinder van Ysrahel, want wi sijn onreyn." Doe seide Moyses: "Blijft hier staen; ic sel Gode raets vragen van u." God seide tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: Een mensche die onreyn is, die sel verre van den gemenen volc wesen ende sel Paesschen houden in die ander maent. Op den 14den dach des avonts dan sel hi dat paeschlam eten, als voirseit is, ende geen been breken noch niet overhouden mer des avonts verbarnen, ende alle die manier houden, als dat geordiniert is. Ende so wie dat reyn is ende onder hem niet en waer ende Paeschen niet en hielde, die soude verscheiden wesen van sinen volc, omdat hi die

sacrificie niet en hielde. Ende pelgrimen ende vreemde luden die onder u sijn, die sellen Paeschen houden geliken u."

Ende doe die tabarnakel gerecht was, doe bedecktese des daechs een wolken ende des nachts een vuer. Ende als God woude dat si reysden, so verhief haer die wolken ende dan bereiden hem die kinder van Ysrahel mede te reysen.

10 capittel

God seide tot Moyses: "Maect twee sulveren trompetten daer gi dat volc mede tesamenropen moecht, als gi reysen selt. Ende als gi die trompetten eerst doet blasen, so sellen voir u comen alle die princen ende die hoeftluden van al den scaren van Ysrahel. Ende als men die trompetten lange blaest, so sellen in roer wesen alle die an dat oesteynde van den tabarnakel sijn. Ende als men anderwerven blaset, so sellen si an die suutsyde van die tabarnakel alle in roer wesen. Ende so voert, waent al dat volc vergadert is. Ende Aaron, des priesters, kinderen die sellen die trompetten blasen. Ende dat sel gi houden voir een wet onder u geslacht. Ende als gi te stride selt gaen jegen uwe vianden, so sel gi die trompetten blasen ende denken om God ende bidden Hem dat Hi u bescermen wil van

die handen uwer vianden. Ende als gi worscapt of hoechtijt hout, so blaset die trompetten. Als gi sacrificie doet, denct dan om uwen Here, uwen God.

In dat ander jaer ende in die ander maent op den 20sten doe hief die wolken op van die tabarnakel. Ende men blies die trompetten. Doe was al dat volc in roer om te reysen, elc onder sijn prince, ende die levyten, elc in haren dienst.

Doe seide Moyses tot Odab, sijns wijfs broeder: "Trecket mit ons tot den steden die ons God geven sal. Wy sellen u vrientscap doen." Doe seide Odab: "Ic en wil niet mit u gaen, mer ic wil trecken int lant daer ic geboren ben." Doe seide Moyses: "En wilt ons niet laten, want gi kent die woestijn ende gi weet best, waer wi die tabarnakel setten mogen. Daerom, weest onse leider. Ende ist dat gi mit ons reyst, van dat beste dat ons God ghift, dat sellen wi u mededelen."

Doe hieven die levyten die tabarnakel op ende reysden. Doe seide Moyses: "Here, staet op ende vervaert uwe vianden, opdat si vlien van uwen aensicht, die U haten." Doe togen si drie dachvaerden van den berch Synay. Ende daer setten si die arke

neder. Doe seide Moyses: "Here, keert weder tot die scaren uwes volcs van Ysrahel."

11 capittel

Ende doe begonden daer veel volcx te murmureren jegen Gode, omdat si moede worden van reysen. Doe wort God op hem vertorent ende sende een vuer neder onder dat volc, die al die trage ende die afterste verbarnde. Doe riep dat volc an Moyses. Ende Moyses bat voir hem ende dat vuer verginc.

Doe dat gemeen volc sach, man ende wijf, die uut Egipten getogen waren, dat daer soe veel volcs verbarnt was, doe saten si onderlinge ende screiden ende seiden: "Wie sel ons nu hier vleis teten geven? Wy hadden in Egipten visschen te vergeefs ende coperen potten mit vleis. Ende ons gedenct dat honich, dat ayuun ende dat loec, dat wi daer hadden. Onse hert wort also droge, want wi en sien niet, noch wi en eten niet dan manna. Manna die was gedaen als witten coriander. Die somme die moelent ende die somme die stoetedent in mortieren. Die somme maecten daer bru of in potten. Ende die somme maecten daer coken of ende atense mit oly. Ende des nachts, als dien dou vyel op die tabarnakel, so viel manna daer mede omtrent.

Moyses, die here, hoerde dat volc screyen voer die doren van sinen tenten.

God die was vertorent op dat volc. Ende Moyses die seide: "Heer, waerom doe Gi uwen knecht dit verdriet? Ende waerom leg Gi al den last van desen volc op mi? Heb ic oec al dit volc ontfangen ende heb icse ter werelt gebrocht? Ende Gi segt dat icse in minen scoet soude dragen, gelijc dat een voetster haer kint draecht. Ende waen soude my vleisch comen, dat ic al dit volc soude mogen voeden? Si screyen voer mi ende seggen: Geeft ons vleischs, opdat wi eten mogen. Ic en mach dit volc niet alleen te vreden setten, want het is mi te swaer. Ic bidde U: Versietet anders of doot my, heb ic gracie gevonden voer uwen ogen."

Doe seide God tot Moyses: "Vergadert 70 mannen van die outste van Ysrahel ende leetse voer die dore van die tabarnakel. Ende laetse daer bi u staen, totdat Ic tot u come ende mit u spreec. Ende Ic sel hem geven van uwen geest. Ende die sel u den last helpen dragen. Ic heb die murmuracie van dat volc gehoert ende Ic sel hem vleis geven teten."

Moyses die ghinc tot den volc ende vertelde hem die woerden Gods. Ende hi vergaderde 70 mannen van den outste van Ysrahel ende deedse bi hem staen voer die dore van die tabarnakel. God quam in dat swerc ende sprac mit hem ende nam van den geest Moysi

ende gaffen den 70 mannen. Ende doe die geest in hem rustede, doe propheteerden si. Ende doe ghinc Moyses ende die ander mannen elc in sijn woninc.

Ende God sende daer wint uut der zee. Ende daer quamen quattelen gelijc patrisen een dachvaert verre omtrent dat volc. Ende si vlogen omtrent 2 cubitus van der aerden. Ende somme van dat volc vergaderden van die vogelen bi hem twee dagen ende enen nacht. Ende doe diegene die dat vleis begeerden, gegeten hadden ende dat vleis noch in haer tanden was ende in haer magen, doe wrac God sinen toren op hem ende versloechse in der woestinen. Ende daer worden alle begraven. Ende die stede wort genoemt dat Graf der Begeerten. Ende doe toech dat gemeen volc in Azeroth ende bleef aldaer een tijt.

12 capittel

Maria ende Aaron, haer brueder, die murmureerden jegens Moyses om sijns wijfs willen ende seiden: "Waerom spreect God alleen mit Moyses ende en spreect niet mit ons?" Doe God dat hoerde, doe was Hi toornich. Ende Moyses was die saftmoedichste man die in der werelt was.

Doe seide God tot

Moyses, tot Aaron ende tot Maria: "Gaet gi drie tot den tabarnakel." Ende doe si daer waren, doe sprac God uut die calumpne des swercs tot Aaron ende tot Maria ende seide: "Wat propheet heeft tot u geweest, of wat visioen is u gheopenbaert in uwen slaep, dat gi op minen knecht Moyses murmureert? Ende hi is in alle minen huse die alregetroutste. Ic spreke jegen hem openbaer, mont jegen mont. Waerom en ontsie gi u niet op hem te murmureren?" Ende in dien toorn sciet God van hem.

Ende Maria wort geplaecht mit een witte malaetscheit. Doe Aaron dat sach, doe seide hi tot Moyses: "Here, ic bidde u: Bidt voer mi dat mi God die sonde vergeve." Doe bat Moyses voer Aaron ende voir Maria, sijn suster, om gesontheit. Doe seide God: "Set Maria seven dagen uut al den volc. Ende laet dat gemeen volc hier also lange rusten." Ende na seven dagen wort Maria gesont.

13 capittel

Doe toech dat gemeen volc van Azeroth in die woestijn Pharan. Daer setteden si die tabarnakel mit die arke ende toefden daer.

Doe seide God tot Moyses: "Sent 12 mannen van die 12 geslachten van Ysrahel, die dat lant besien sellen van Canaan, dat Ic den kinder van Ysrahel geven sel." Moy\ses

dede als hem God beval. Hi nam van Rubens geslacht een, genoemt Seminua; van Symeons geslacht een, genoemt Saphat; van Judas geslacht een, ghenoemt Calef; van Ysachars geslacht een, genoemt Ygal; van Effrayms geslacht een, genoemt Josue; van Benyamins geslacht een, genoemt Falti; van Sabulons geslacht een, genoemt Geddyel; van Josephs geslacht een, genoemt Septri; van Manasses geslacht een, genoemt Gaddi; van Dans geslacht Ammihel; van Azers geslacht Mychael; van Neptalims geslacht Naabbi; van Gads geslacht Guel. Dit sijn die namen van die mannen, die Moyses sende in dat lant van Canaan om dat lant ende dat volc te besien. Doe seide Moyses: "Gaet ende besiet dat lant ende wat volc dattet is, die daerin wonen, of si sterc of cranc sijn, ende of dat lant guet of quaet is, ende of die steden bemuert sijn of onbemuert. Ende besiet, of daer enich vruchten in wassen. Ende als gi wedercoemt, so brenct van die vruchten mit u." Ende het was in die tijt dat die druven rijp waren.

Doe ghinghen die 12 mannen om dat lant te besien ende quamen in Ebron ende sagen daer Achims geslacht. Ende dat waren grote ruesen; die ontsagen si seer. Ende die steden

waren groet ende starc ende wel bemuert. Ende dat lant was vol van allen vruchten. Ende si waren in dat lant en besagent 40 dagen lanc. Josue ende Calef die sneden een druve van enen wijngaert ende hingen die an een grendel op haer scueren ende brochten die also dregen voer Moyses. Die ander brochten appelen van gernaten ende vigen ende ander vruchten. Ende si quamen voir Moyses ende voir al dat ander volc, ende openbaerden hem die vruchten ende seiden: "Wi hebben dat lant gesien. Het is een vol lant: daer vloeyt melc ende honich. Ende siet, aldusdanighe vruchten wassen aldaer. Mer het is een sterc volc. Ende het sijn grote stercke steden ende vast bemuert. Ende wi hebben Achims geslacht gesien; dat sijn grote stercke roesen. Ende wi sagen dat lant daer Amelech woende. Eveen, Etheen, Yebuseen, Amorreen ende Cananeen die wonen op die vloet van die Jordaen. Ende si sijn seer sterc." Doe seide Calef ende Josue jegen haer murmuraci ende seiden: "Laet ons int lant trecken ende dat besitten. Wy sellen dat volc wel verjagen." Die ander 10, die mit Calef ende Josue int lant geweest hadden, die seiden: "In geenre wijs en willen wi daer int lant, want dat volc is seer stercker dan wi sijn, want wi sagen daer ruesen also groet boven ons, als wi sijn boven sprinchanen."

14 capittel

Doe begonden die kinder van Ysrahel te screyen ende

te wenen ende te ropen ende murmureerden jegen Moyses ende jegen Aaron ende seiden: "Och, of wi in Egipten gestorven waren ende wi in dit lant niet gecomen en hadden! Wi sellen hier mit den swaerde verslegen worden. Ende onse wiven ende onse kinderen sellen gevangen worden. Waert niet beter dat wi weder in Egipten togen?" Ende doe seide die een tot den anderen: "Laet ons enen hertoge kyesen die ons weder in Egipten leden mach." Doe Moyses ende Aaron dat hoerden, doe vielen si op haer knyen voer dat volc ende baden hem dat si also niet spreken en souden. Ende Josue ende Calef die scoerden haer cleder van toorn ende seiden tot die kinder van Ysrahel: "Dat lant dat wi doergaen hebben, dat is onmaten guet. Ende ist dat wi God onderdanich sijn, Hi sel ons daerin leiden ende voeden ons mit melc ende mit honich. Daerom, en wilt niet ongehoersamich wesen uwen God. Ende en ontsiet dat volc niet van dien lande, want wi sellense verslinden als broet dat wi eten. Ende van hem sel gaen alle troest ende alle hulpe. Ende God sel mit ons wesen. Daerom en wilt u niet ontsien."

Doe riep al dat gemeen volc daerjegen ende wouden Josue ende Calef stenen ende verdrucken. Doe openbaerde die glorie Gods op die tabarnakel, soedat al dat volc van Ysrahel die claerheit sagen. Ende God seide tot Moyses: "Hoe lange sel Mi dit volc wederspreken ende niet geloven, ende Ic nochtan voel teykenen voer hem doe? Ic selse alle mitter pestilencie verslaen ende maken u heer van voel meer volcs." Doe seide Moyses: "Here, of Gi dat deet ende die van Egipten dat hoerden, daer Gise uutgeleet hebt, si souden seggen: Hi en mocht dat volc int lant niet brengen, als Hi hem gesworen hadde. Daerom heeft Hise gedoot in der woestinen. Daerom, maect groet u stercheit, als Gi gesworen hebt, want Gi sijt vreedsamich ende voel ontfermherticheit is in U. Gi haelt of die boesheit ende die sonden. Ic bidde U: Vergeeft hem die sonden na die groetheit uwer ontfermherticheit." Doe seide God: "Ic hebse vergeven na uwen woerden. Ende voert," seide God, "ben Ic levende God. Ic sel mijn glorie vervollen in dat gemeen lant. Mer alle menschen die mine mogentheit gesien hebben in Egipten ende in der

woestinen ende getelt waren boven 20 jaren, die en sellen int lant dat Ic haer vaders lovede, nymmermeer comen anders dan Josue ende Calef. Mer die kinderen die sel Ic int lant brengen ende die sellent bewonen. Mer die ouders sellen al haer lichamen in der woestinen begraven worden. Ende omdat si 40 dagen dat lant besagen hem te bereiden ende daer niet in en wouden, so sellen si 40 jaer dwalen in der woestinen. Ende die 10 mannen die dat lant besagen ende dat gemeen volc ontriet in dat lant te trecken, die sellen haestelic doot bliven."

Doe ghinc Moyses ende seide den gemenen kinderen van Ysrahel al dat hem God geseit hadde. Doe waren si alle bedroeft ende screyden seer. Ende siet, des morgens waren si vroech op ende ghingen tot Moyses ende seiden: "Wi hebben ghesondicht jegen God, mer wi sijn nu bereit in dat lant te trecken, als God geseit heeft." Doe seide Moyses: "Waerom en volbrocht gi die woerden Gods niet, doe God mit u was? Wilt daer nu niet in trecken, want God en is mit u niet, opdat gi niet en valt onder u vianden." Doe toech daer voel van den volc int gebercht. Ende die van Amelech ende die van Cananeen quamen jegen hem ende verslogense ende verjaech\dense

in der woestinen daer die tabarnakel stont.

15 capittel

Doe sprac God tot Moyses ende seide: "Sect den kinderen van Ysrahel: Als si int lant comen dat Ic hem geven sal, dat si mijn geboden houden ende Mi offeren ende sacrificie doen, ende dat si hare loften betalen ende die hoechtiden vieren ende voert doen, als dat capittel uutwijst."

Het is gesciet doe die kinder van Ysrahel in der woestinen waren, doe vonden si daer een mens die op enen sabboth hout vergaderde. Si brochten die man voer Moyses ende voir Aaron. Ende si sloten die man in een kerker, want si en wisten niet wat daertoe te doen.

Doe seide God tot Moyses: "Die man sel men ter doot stenen." Doe geboet Moyses den man uut den volc te leden ende mit stenen te doden.

Doe seide God tot Moyses: "Seg den kinderen van Ysrahel, dat si an die somen van haren mantel naeyen offerhande van jacincten, opdat, als si die ansien, dat si gedencken der geboden Gods ende haers selves gedachten niet en volgen, ende dat hem haer ogen niet en verleden tot overspul ende tot sonden, mer dat si meer denken op die geboden Gods ende die bewaren, want Ic ben haer Here, haer God."

16 capittel

Siet, doe was daer een man,

hiet Chore. Sijn vader, hiet Ysuar, ende Amram, Moyses ende Aarons vader, waren twee brueders, gecomen van Levy. Daerom murmureerde Chore mit den sinen jegens Moyses ende Aaron, omdat Aaron alleen biscop was ende Moyses alleen heer was ende haer beide oudevader een man was. Mer Chore hadde drie kinderen, als Azaph, Ethan ende Eman. Ende si beruspeden haren vader, omdat hi jegen God murmureerde. Mer Chore, haer vader, en achte daer niet op. Mer hi meende dat hi also wel waerdich was biscop te wesen als Aaron. Ende daer waren twee mannen, als Dathan ende Abyron, die murmureerden jegen Moyses ende seiden dat si van Ruben gecomen waren, den outsten brueder, ende dat hem die heerscappie toebehoerde over dat volc. Doe Moyses dat hoerde, doe seide hi tot Chore ende die mit hem waren: "Morgen coemt mitten uwen voir die tabarnakel. Ende neemt elc een wieroecvat mit heilich vuer ende Aaron sel desgelijcs doen. Ende waer God een sonderlinghe teyken op toent, die sel biscop wesen." Chore quam des morgens vroech voer die tabarnakel mit 200 en 50 levyten van sinen ghe\selscap,

elc mit enen coperen wyeroecvat. Doe ghinc Moyses tot Dathan ende Abyron, omdat si mede souden comen. Mer si seiden: Si en wouden niet comen, ende seiden tot Moyses: "Est nu niet genoech, dat gi ons uut dat lant geleet hebt daer melc ende honich vloeyde, ende gebrocht in deser woestinen, ende wilt ons nu ons ogen uutsteken? Wi en willen niet comen." Doe wort Moyses toornich ende seide: "Here, niet en siet haer sacrificie an. Gi weet dat ic nye enen ezel van hem allen en nam, noch nye en belaste enich van hem allen."

Doe seide God tot Moyses ende Aaron: "Sceit dat gemeen volc van Chore ende van sinen gesin, want Ic selse haestelic verstroeyen. Ende gaet ende segt den gemenen volc dat si haestelic gaen uut Choren tent ende uut Dathan ende Abyrons tenten." Moyses ghinc daer, als hem God beval, ende seide den gemenen volc dat si uut die tabarnakel gaen souden ende niet antasten, dat daerin was, opdat si van haren sonden niet en deelden. Ende doe Moyses mit den volc van die tent ghinc, doe ginc Dathan ende Abyron in die doren van die tenten staen ende sagen na Moyses. Ende doe loec die aerde op ende Dathan ende Abyron, haer wiven ende haer kinderen, ende alle die mit hem woenden, die soncken doer

die aerde levende in die helle mit al haer guet, dat hem toebehoerde. Ende dat gemeen volc die dat sagen, die liepen al ropende vandaen, opdat si niet mede en versoncken. Ende doe Moyses tot der tabarnakel quam, doe stont Chore mit den sinen ende hadden vuer in die wyeroecvaten. Ende dat vuer sloech uut die wieroecvaten oft blixem geweest hadde ende verbarnden 200 ende 50 mannen ende bleven alle doot. Ende God die ophielt Choren drie kinderen in der luchten, sodat hem niet en misschiede.

Ende doe maecten si dien psalm: *Deus noster refugium et virtus, adiutor in tribulacionibus, que invenerunt nos nimis.* Ende si maecten voirt die psalm al uut. Ende oec maecten si daerna voel meer psalmen, die in den souter staen.

17 capittel

Doe sprac God tot Moyses ende seide: "Ghebiet Eleazarus, den priester, Aarons soen, dat hi gaet ende neem al die wyeroecvaten die daer leggen by die doden, verstroeyt ghins ende weder, want si sijn geheilicht." Eleasarus ghinc ende nam alle die wyeroecvaten ende droechse in die tabarnakel, opdatse nyement die ongewijt was, an en tastede, opdat hi niet en storve, als Chore mit den sinen gestorven was.

Des anderen dages doe murmureerden dat gemeen volc op Moyses ende op Aaron ende seiden: "Gi hebt dat volc Gods verslegen." Ende si worden al\le

in roer jegen hem beiden. Moyses ende Aaron die weeken in die tabarnakel Gods. Ende doe openbaerde die claerheit Gods op die tabarnakel. Ende God seide tot Moyses: "Gaet uut die scaren des volcs: Ic selse van der aerden doen." Doe bleef daer voel volcs doot. Doe seide Moyses tot Aaron: "Neemt een wyeroecvat ende vuer van den outaer ende gaet onder dat volc ende bidt daervoer." Doe ghinc Aaron haestelic mit een wyeroecvat, staende tusschen die levende ende die dode. Ende hi bat Gode voir dat volc ende die plaghe verginc. Ende doe waren daer doot ghebleven 14.000 mannen ende 70, behalven die mit Chore storven. Doe ghinc Aaron ende Moyses in die tabarnakel ende rusteden daer een tijt.

Doe seide God tot Moyses: "Gaet totten kinderen van Ysrahel. Ende neemt uut elc geslacht een prince ende laetse tot u comen, elc mit enen roede. Ende scrijft elc sinen naem an die roede. Ende laet Aaron oec enen roede nemen. Ende lect alle die roeden in die tabarnakel in Sancta sanctorum. Ende wie Ic tot enen biscop kyese, die sel sijn roede bloeyen. Ende Ic sel daermede die claech doen van die kinder van Ysrahel. Moyses dede also ende vergaderde daer 12 roeden ende oec Aarons roede ende screef elc sinen naem an die roeden ende leidse voir

die arke. Ende des anderen dages doe quamen si alle weder voir die tabarnakel. Doe vant men Aarons roede gegroeyt, ende vruchten daeran van amandel. Doe toechde Moyses alle die roeden voer die kinder van Ysrahel. Ende elc die nam sijn roede. Ende doe bleef Aaron biscop.

Doe seide God tot Moyses: "Lect Aarons roede in die arcke, opdat si daerin bewaert mach wesen tot enen teyken der wederkivinge der kinder van Ysrahel." Doe dede Moyses als God geboet ende leide die roede in die arke.

18 capittel

Doe seide God tot Aaron: "Gi ende u kinderen ende die van den huse uwes vaders gecomen sijn, die sellen mit u dragen den last der sanctuarien. Ende gi ende u kinderen die sellen den last der priesterscap dregen. Mer uwe bruederen van dat geslacht van Levy die sellen bereet wesen u te dienen. Mer gi ende uwe kinderen die sellen dienen in Sancta sanctorum. Mer die levyten die sellen dienen in Sancta. Ende si sellen bereet wesen u te dienen tot uwen gebode ende bewaren alle vaten ende ornamenten dat totter tabarnakel hoert. Ende en laet daer nyement vreemde ingaen, opdat hi niet en sterft ende gi mit hem niet en vergaet."

Doe seide God tot Aaron: "Siet,

Ic hebbe u gegeven alle die eerste vruchten, die men in den tabarnakel offert. Ende alle die gueden, die men daer loeft in die tabarnakel ende aldaer brenct, die sellen u wesen. Ende al daerof sel gi leven mit u huusgesin die reyn sijn. Ende onder die kinder van Ysrahel en sel gi geen guet besitten noch mit hem delen. Mer Ic sel selve u deel ende u erve wesen.

Ende die kinderen van Levy, die in den tempel dienen, die hebbe Ic gegeven die tiende van allen vruchten. Ende die en sellen anders geen guet hebben dan die tiende. Daer sellen si mede tevreden wesen ende doen voert, als dat capittel uutwijst."

19 capittel

Doe seide God tot Moyses ende tot Aaron: "Dit is die heilighe Offerhande die God geset heeft. Gebiet die kinder van Ysrahel, dat si een rode koe nemen die haer wasdom heeft, sonder smit, ende die geen jonc voertgebrocht en heeft. Ende brenct die Eleazarus, den priester. Die sel die koe offeren voer dat volc ende doen, als dat capittel uutwijst."

20 capittel

Doe quamen die kinder van Ysrahel mit haren scaren in die eerste maent van dien jaer; aldaer bleef dat volc leggen in Cades. Ende

aldaer starf Maria, Moyses suster, ende wort daer in een speluncke begraven.

Doe hadde dat volc gebrec waters ende ghingen tot Moyses ende tot Aaron ende seiden: "Och, of wi mit onsen bruederen gestorven waren! Waerom heb gi ons in dese woestijn gebrocht? Wij ende onse beesten sellen hier sterven van dorst. Waerom heb gi ons uut Egipten geleet in dese woeste stede daer men geen vruchten saeyen en mach ende daer geen vigen, noch wijngaert, noch appelen van garnaten wassen? Ende wi en hebben hier geen water te drincken." Moyses ende Aaron die sceiden van den volc ende ghingen in die tabarnakel ende baden God an ende seiden: "Och, Here God, hoert dat ropen van uwen volc ende doet op uwen scat der fonteynen des levenden waters, opdat gestilt mach worden die murmuracie des volcs." Ende doe openbaerde daer die glorie Gods. Ende God seide tot Moyses: "Neemt u roede ende vergadert dat gemeen volc voer den marmarsteen; die sel u water geven." Moyses nam die roede die in der arken lach. Ende hi vergaderde dat gemeen volc ende ghinc mit Aaron ende mit den volc voer den steen. Doe verhief Moyses sijn hant ende seide tot den volc: "Hoert, gi rebelle ende ongelovich volc! Mogen wi u

niet van desen steen water geven?" Ende doe sloech Moyses mit der roeden op den steen. Ende daer en quam geen water uut. Doe twivelde Moyses ende Aaron. Ende doe sloech Moyses noch eens op den steen mit guet betrouwen. Ende doe quam daer water uut den steen mildelic. Ende daerof dranc dat volc ende die beesten.

Doe seide God tot Moyses ende tot Aaron: "Omdattu twivelste ende Mi niet en geloefste ende gi Mi niet en heilichde voer den volc, soe en sel gi dit volc in dat lant niet leiden, dat Ic hem geven sel." Ende dat water wort genoemt dat Water der wedersegginge. Doe bleef Moyses mit den volc van Ysrahel leggen in Cades.

Doe sende Moyses boden an den coninc van Edom, die hem aldus toespraken ende seiden: "Wij sijn bruederen der kinderen van Ysrahel ende gi, want wi sijn gecomen van Jacob ende gi sijt van Esau, sinen bruederen, gecomen. Daerom, bekent, hoe onse voirvaderen togen in Egipten ende woenden daer een lange tijt ende hadden daer groet verdriet. Ende wi riepen an God ende God hoerde ons ende sende ons sinen engel, die ons uut Egipten geleet heeft hier in der woestinen. Ende nu bidden wi u, of gi ons wilt oerlof geven te trecken doer u lant. Wy en sellen doer u ackeren niet gaen, noch doer u wijngaerden; noch wi en sellen uut uwen putten niet

drincken. Mer wi sellen den rechten wech houden. Ende drinken onse beesten uut uwen putten, dat sellen wi vergelden. Ende wi en sellen niet toven mer rasch doertrecken." Doe seide die coninc van Edom: "Gi en selt doer mijn lant niet trecken." Ende die coninc van Edom vergaderde sijn volc ende woude die kinder van Ysrahel uut sinen lande keren. Doe dat Moyses vernam, doe en woude hi jegen hem niet vechten, mer hi toech mit sinen volc van Cades ende quam an den berch van Hor.

Doe sprac God tot Moyses ende seide: "Aaron en sel int lant niet comen, dat Ic die van Ysrahel geven sal, want hi mijn woerden niet en geloefde van dat Water der wedersegginge. Neemt Aaron ende sinen soen ende leetse opten berch Hor. Ende doet hem sijn biscopscleder uut ende doetse Eleazarus, sinen soen, an, want Aaron sel daer sterven." Moyses dede alsoe als hem God geboden hadde ende lede Aaron ende Eleazer voir al dat volc opten berch ende toech Aaron sijn cleder uut ende toechse Eleazarus, sinen soen, an. Ende doe bleef Aaron doot opten berch Hor ende wort begraven in Maceronta. Ende dat gemeen volc sach dat Aaron doot was. Doe bescreiden si hem 30 dagen lanc. Ende

sijn gesin was bedroeft.

21 capittel

Doe vernam Arad, die coninc van Cananeen, dat die kinder van Ysrahel verspiers doer dat lant senden. Doe vergaderde hi sijn volc ende street jegen die kinder van Ysrahel ende wan hem een roef of. Doe baden die kinder van Ysrahel an God ende loefden: Waert dat si den coninc van Canaan verwonnen, so souden si al sijn steden verbarnen ende tenietmaken. God die hoerde haer gebet. Ende si verwonnen den coninc van Cananeen. Ende si maecten sijn steden teniet.

Doe toech Moyses mit den volc van den berch Hor ende quamen weder bi dat Rode Meer. Doe begonde dat volc den wech ende den arbeit te verdrieten ende seiden jegen God ende jegen Moyses: "Waerom hebbe gi ons uut Egipten geleet ende wi sellen hier sterven in der woestinen? Hier en is geen broet te eten noch geen water te drincken. Ende onse siel walcht van desen lichte spise." Ende om dier woerden willen so sende God onder hem vuerige serpenten. Ende daer wort voel volcs geplaecht ende gedoot. Ende doe quam daer voel volcs tot Moyses ende seiden: "Wi hebben gesondicht. Wi hebben jegen God gesproken ende jegen u. Bid voer ons, dat God dese serpenten van ons neme." Doe

bat Moyses voir dat volc. Ende doe seide God tot Moyses: "Maect een metalen serpent ende set dat op een staec tot enen teyken. So wie gequetset is van die vuerige serpenten ende dat serpent ansiet, die sel gesont worden." Moyses dede alsoe ende rechte dat serpent voir den middach. Ende alle die dat serpent ansagen, die worden gesont van horen quetsinge.

Figuer: Dat was die figuer van dat Jhesus voir den middach, als te sextijt, opgerecht wort an den cruce op den Gueden Vridach. Ende alle diegene die sijnre pinen gedencken ende an God genade begeren, die sellen gesont worden an der sielen.

Doe dwaelde Moyses mit sijn volc in die woestijn ende quamen te Salmana. Van Salmana quamen si op die rivier Arnon. Ende daer ghingen die kinder van Ysrahel over mit drogen voeten, gelijc dat si over dat Rode Meer ghingen, ende quamen doe in dat conincrijc van Moab.

Doe seinde Moyses boden an Zeon, den coninc van Amorreen, ende bat hem of hi doer sijn lant reysen most. Hi en soude doir sijn ackeren, noch doer sinen wijngaert niet reysen, noch uut sinen putten niet drincken. Ende die coninc Zeon en woudet hem niet gehenghen. Mer hi vergaderde sijn volc ende toech tegen die kinder van Ysrahel te stride. Ende Moyses mit sinen volc die verslogen den koninc Zeon mit al sinen volc ende

si besaten sijn steden ende sijn lant van Amorreen.
Doe sende Moyses voerlopers in dat lant van Basan ende haelden daer enen roef. Doe dat die coninc Og van Basan vernam, doe vergaderde hi sijn volc ende woude jegen die kinder van Ysrahel striden.
Doe seide God tot Moyses: "Ontsiet Og, den coninc van Basan, niet, want Ic sellen geven in uwen handen. Ende gi selt hem verslaen, als gi Zeon, den coninc, deet." Doe street Moyses jegen Og, den coninc van Basan, ende versloech hem mit al sijn volc. Ende Moyses mit sijn volc besat sijn lant ende sijn steden.

22 capittel

Doe toech Moyses mit sinen volc in Moab op die Jordaen jegen Yerico. Doe Balach, die coninc van Moab, dat vernam, hoe dat die kinderen van Ysrahel den coninc van Amorreen verslegen hadden ende oec den coninc van Basan, doe ontboet hi die heren van Madian, dat si hem sijn lant souden helpen houden. Ende hi sende die heren mit giften tot den propheet Balam, Beor Ariolus soen, die op die Jordaen woende, dat hi tot hem soude comen. Doe togen die heren tot Balam ende seiden dat die coninc hem ontboet, want dat volc dat uut Egipten gecomen was, die hadden Seon, den coninc van Amorreen, verslegen mit al sijn volc ende Og, den coninc van Basan. "Nu ducht Balach, den coninc van Moab, dat hi hem oec

verslaen sel, want si sijn starcker dan hi is. Daerom sent hi u gaven, dat gi comen sout ende dat volc vermaledien, opdat si hem niet en verslogen, want hi weet wel: wie gi gebenedijt, die heeft victori; ende wie gi vermaledijt, die wort verslegen." Doe seide Balam tot den heren: "Blijft hier te nacht. Morgen sel ic u seggen wat mi God hiet doen." Doe bleven die heren daer. Des nachts quam God tot Balam ende seide: "Gaet niet mit dien volc noch vermaledijt dat volc niet, want si sijn gebenedijt." Balam was des morgens vroech op ende seide tot den princen: "Gaet in uwen lande, want God heeft mi geboden mit u niet te gaen." Die princen quamen tot den coninc Balach ende seiden hem dat Balam niet comen en woude.

Doe seinde Balach noch meerre heren tot Balam dat hi tot hem comen soude. Hi soude hem grote giften geven. Doe quamen die heren tot Balam ende seiden dat die coninc hem giften geven soude, woude hi dat volc vermaledien. Doe seide Balam: "Al woude mi Balach sijn huus vol gouts ende silvers geven, so en mach ic dat woert Gods niet verwandelen, dat ic meer of min mach spreken, dan Hi mi

gebiet. Mer ic bidde u: Blijft hier te nacht. Ic sel God vragen wat ik spreken sel." Des nachts seide God tot Balam: "Gaet mit dese mannen, mer en doet anders niet dan Ic u bevolen hebbe." Des morgens was Balam vroech op ende berede sinen ezel ende reet tot den coninc waert.

Doe stont den engel Gods in den wech mit enen blanc swaert. Doe spranc den ezel uut den wech in den acker van vresen des engels. Doe sloech Balam den ezel ende brocht hem weder in den wech ende die wech was nauwe tusschen twee wijngaerden. Doe sloech Balam den ezel voert. Ende doe sloech den engel mit den swaerde ende quetste Balam an sijn voet. Ende doe spranc die ezel uut den wech. Doe sloech Balam den ezel noch meer ende brochten in den wech ende reet voert. Doe stont die engel in den nauwen wech, daer die ezel norgent wiken en mocht. Ende doe die ezel den engel dordewerf sach ende niet wiken en mocht, doe viel hi op sine knyen. Doe sloech hem Balam noch meer ende stac hem mit enen stoc in die syde. Doe dede God des ezels mont op ende seide: "Wat heb ic u misdaen, dat gi mi aldus driewerf slaet?" Doe seide Balam: "Omdat gi dus mit mi foelt! Had

ic een swaert, ic soude u dootslaen." Doe seide die ezel: "En ben ic niet u beest, die gi tot desen dage toe gereden hebt? Segt mi: `Waer heb ic u ye ongelijc gedaen?'" Doe seide Balam: "Gi en deet mi nye ongelijc dan nu." Doe dede God Balams ogen op, sodat hi den engel sach staen in den wech mit enen bloet swaert. Doe viel Balam op sine knyen ende aenbede den engel. Doe seide die engel tot hem: "Waerom sla gi den ezel dus? Ic ben hier gecomen om u te keren. Ende en hadde den ezel niet uut den wech gesprongen, ic soude u dootgeslagen hebben." Doe seide Balam: "Ic hebbe gesondicht. Ic en wist niet, dat gi yegen mi waert. Mer wil gi, ic keer wederomme." Doe seide die engel: "Gaet mit desen luden, mer wacht u wel dat gi niet anders en doet dan ic u geboden hebbe." Doe ghinc Balam mit den princen.

Ende doe die coninc Balach hoerde dat Balam quam, doe ginc hi hem jegen ende seide tot Balam: "Ic hadde boden om u gesent. Waerom en quaem gi niet vlus tot mi, want ic wil u wel lonen?" Doe seide Balam: "Siet, nu ben ic al hier, mer ic en mach niet anders spreken dan God in minen mont sent." Doe ghingen si tesamen in een stat, die lach int eynde van sinen lant.

23 capittel

Doe sloech die coninc Balach

ossen ende scapen om sijn afgoden sacrificie te doen. Ende hi sende des morgens sijn princen mit giften, dat hi tot hem comen soude. Doe Balam quam, doe ghingen si tesamen op den berch Baal. Ende daer sagen si dat volc van Ysrahel. Doe seide Balam tot Balach: "Maect hier seven outaren ende koeyen ende scapen sacrificie mede te doen." Die coninc dede dat. Doe seide Balam tot den coninc: "Blijft hier een luttel staen bi dit offer. Ic sel gaen ende vragen God wat ic spreken sel." Doe seide God tot Balam: "Gaet tot Balach ende en spreect niet anders dan Ic u bevolen hebbe." Doe ghinc Balam tot Balach. Doe seide Balach: "Vermaledijt dat volc van Jacob." Doe seide Balam: "Hoe soude ic dat volc vermaledien, dat God gebenedijt heeft? Ende hoe soude icse verdomen, die God niet verdomen en wil? Dat gemeen volc woent daer in die woestijn. Ende ten is mit den heiden niet gerekent. Hoe soud men dat stof der aerden tellen, also ontellic is dat volc van Jacob? Ic woude dat mijn leste eynde ende mijn doot waer gelijc haren doot."

Doe seide Balach: "Ic hebbe u ontboden, dat gise mi sout vermaledien. Ende gi gebenedijtse." Doe seide Balam: "Ic en mach niet spreken anders, dan mi God ingift." Doe leide Balach Balam op een ander stede,

opten berch Phasga, omdat hi die kinder van Ysrahel aldaer soude vermaledien. Ende daer maecte hi 7 outaren om sinen afgod sacrifici te doen. Doe seide Balam tot Balach: "Staet hier bi die sacrifici, totdat ic ga ende verneem van God wat ic seggen sal." Doe seide God: "Keert weder tot Balach ende segt hem, als Ic bevolen hebbe." Doe ghinc Balam tot Balach, daer hi stont bi sinen princen.

Doe seide Balach: "Wat seit God?" Doe seide Balam: "God die en is niet logenachtich, als die menschen sijn. Ende Hi verwandelt sijn woerden niet. Wat Hi spreket, dat doet Hi. Hi heeft mi gesent om te gebenedien ende verboden te vermaledien onder Jacobs kinderen. Daer en sijn geen afgoden noch geen beelden, mer haer God is mit hem ende heeftse mit sijnre mogentheit uut Egipten geleet. Ende daer en is geen wigelinge noch tovernye onder die kinder van Ysrahel. Ende siet, dat volc sel opstaen als een leeuwinne ende hem te weer scicken als een leeu ende en sel niet slapen, eer dat hi sinen roef verslonden heeft."

Doe seide Balach tot Balam: "Vermaledijt die kinder van Ysrahel niet, noch en gebenedijtse niet." Doe seide Balam: "Heb ic u niet geseit: So wat mi

God gebiet te doen, dat doe ic.?" Doe seide Balach tot Balam: "Coemt, ic sel u ter ander stede leden, op avontueren of gise vandaen mocht vermaledien." Doe leide hi hem op enen hogen berch, hiet Phegor, daer men al die woestijn mocht oversien. Doe seide Balam: "Maect hier 7 outaren ende berecht my offerhande." Balach dede also ende Balam dede sacrifici.

24 capittel

Doe Balam sach dattet God behagelic was, dat hi den kinder van Ysrahel gebenedide, doe en dede hi geen wigelinghe meer jegen God. Mer hi keerde sijn aensicht jegen die woestijn ende sloech sijn ogen op ende sach dien tenten, daer die kinder van Ysrahel in woenden, elc geslacht bisonder. Doe seide Balam: "Hoe scoen sijn die tabarnaculen van Jacob ende die tenten van Ysrahel. Die Here, haer God, die heeftse uut Egipten geleet. Ende haer stercheit die is gelijc den eenhoren. Si sellen haer vianden verderven ende haer benen breken. Si sellen slapen als een leeu ende als een leeuwinne. Ende nyement selse dorren wrecken. Ende so wie datse gebenedijt, die sel gebenedijt wesen. Ende so wie datse vermaledijt, die sel vermaledijt wesen."

Doe was Balach toornich op Balam ende seide: "Ic hebbe u doen halen, omdat gi

mijn vianden sout vermaledien. Ende gi hebtse driewerven gebenedijt. Gaet weder thuuswaert. Ic hadde opgenomen: had gi mine wille volbrocht, ic soude u groet eer gedaen hebben." Doe seide Balam tot Balach: "Ic seide u boden, die gi tot mi gesent hadt: Al gave gi mi u huys vol gouts ende silvers, so en mocht ic niet afterlaten die woerden mijns Gods. Mer wat Hi gesproken wil hebben, dat spreke ic." Doe seide Balam: *"Orietur stella ex Jacob et exurgat virga de Ysrahel.* Daer sel een sterre opgaen uut Jacob ende daer sel een roede groeyen van Ysrahel. Die sel verslaen die hertogen van Moab ende woest maken die kinder van Seyr. Ende dat lant Ydumea sellen si besitten ende Amelech tenietmaken. Mer daerna sellen die van Assyrien comen ende vangen die van Ysrahel. Wee dengenen die dan leven, als dat gesciet! Daerna sellen die van Ytalien comen ende destrueren Assyrien, ende die Ebreeusche ende die van Ysrahel ende Jherusalem tenietmaken."

Ende doe Balam dit geprofeteert hadde, doe gaf hi Balach enen quaden raet ende seide: "Wil gi dat die kinder van Ysrahel gheplaecht worden, so sent scone vrouwen onder hem mit spise ende mit dranc. Ende laetse die kinder van Ysrahel vrientscap doen, so sellen sise begeren. Mer laetse haren wille niet doen, tensi dat

si haren afgoden anbeden. Ende dan selse God plagen."
Doe toech Balam thuuswaert daer hi woende.

25 capittel

Die kinder van Ysrahel lagen doe op die Jordaen. Ende die vrouwen van Moab ende van Madian die quamen onder hem mit spise ende mit dranc. Ende voel van die kinder van Ysrahel die aten ende dronken mit hem ende aenbeden haer afgoden ende deden Belphegor sacrifici. Doe wort God toornich ende seide tot Moyses: "Segt den princen des volcs dat si alle die an galgen hangen, die mit den vreemden wiven gesondicht hebben, opdat mijn toren vergaen mach van Ysrahel." Doe geboet Moyses dat den rechteren te doen, elc in sinen geslacht. Ende daer versloech een ygelic sinen naesten die Belphegor sacrifici gedaen hadden.

Ende siet, een van den kinderen van Ysrahel die ghinc tot enen gemeenwijf van Madyan. Ende dat sach Moyses ende die kinder van Ysrahel. Ende si screiden daer gemeenlic om. Ende dat sach Finees, Eleazarus des priesters soen. Ende hi nam een cort swaert ende ghinc in dat huus ende sloech die man van Ysrahel ende dat wijf van Madyan doot. Ende daermede was die plage gedaen. Ende om dier sonden willen wort daer verslegen 24.000 mannen.

Doe seide God tot Moyses: "Fynees, Eleazarus soen, die heeft mijn toorn gekeert van die kinder van Ysrahel. Ende Ic en selse in minen toorn

niet meer verslaen. Daerom segt hem: Siet, Ic geve hem vrede ende sijn geslacht." Die man die dootgeslegen wort, die hiet Sambrij ende was van Symeons geslacht. Ende dat wijf hiet Carbi ende was van den Madyaniten.

26 capittel

Doe dat volc verslegen was, doe seide God tot Moyses ende tot Eleazer, den priester: "Telt al die kinder van Ysrahel van 20 jaren ende daerboven, elc in sijn geslacht." Moyses ende Eleazarus deden also. Si telden Rubens geslacht eerst ende daer wasser 43.000, 700 ende 30 mannen. Van Symeons geslacht wasser getelt 22.000 ende 200. Van Gads geslacht wasser getelt 40.000 ende vijf 100. Van Judas geslacht wasser getelt 70.000 ende 500. Van Ysachars geslacht worter getelt 64.000 ende 300. Van Sabulons geslacht worter getelt 60.000 ende 500. Van Josephs geslacht, eerst van Manasses, worter getelt 52.000 ende 700. Van Effrayms geslacht worter getelt 32.000 ende 500. Van Benyamins geslacht worter getelt 44.000 ende 600. Van Dans geslacht worter getelt 44.000 ende vier 100. Van Azers gheslacht worter getelt 53.000 ende 400. Van Neptalims geslacht worter getelt 40.000 ende 400. Dit is dat getal der kinder van Ysrahel, die daer getelt waren in Moab bi der Jordanen: 600.000, een 1.000,

700 ende 30 mannen.
Doe seide God tot Moyses: "Dees kinderen, die gi nu getelt hebt, die sel gi dat lant delen daer si in comen sellen, elc na dat si voel geselscaps hebben." Ende alle die daer eerst getelt waren van Moyses ende van Aaron, die sijn alle doot, sonder Josue ende Calef.

27 capittel

Dathan ende Abyron, die doer die aerde soncken om haer sonden willen, die en lieten geen knechten, mer si lieten dochteren, als Maala, Noa, Egla, Melcha ende Tersa. Die begheerden van Moyses te weten: Als si int Lant van Beloften quamen, mit wien dat si geervet souden sijn. Moyses vraechde dat God. Doe seide God: Men soude die maechden erven onder haer geslacht daer si of gecomen waren.
Voert seide God: "Segt den kinderen van Ysrahel: Een man die sterft sonder knecht, sijn dochter sel sijn erf nemen. Ende en heeft hi geen dochter, so sel sijn brueder sijn erf nemen. Ende en heeft hi geen brueder, so sel sijn guet nemen sijns vaders bruederen. Ende en heeft hi geen oemen, so sel sijn naeste maech sijn guet nemen. Dat sel een wet wesen onder die kinder van Ysrahel tot in der ewicheit."
Doe seide God tot Moyses: "Climt op

den berch Abarim ende besiet vandaen dat lant dat Ic den kinderen van Ysrahel geven sel. Ende als gijt besien hebt, so sel gi gaen tot uwen volc, als Aaron, uwen brueder, gedaen heeft. Ende neemt Josue: dat is een man daer die geest Gods in is. Set hem voer Eleazarus, den priester, ende voer al dat volc ende legt u hant op hem ende geeft hem die geboden die Ic u geseit hebbe. Ende al dat volc van Ysrahel sel hem ontsien. Ende als daer wat te doen is onder dat volc, so sel Eleazer, die priester, God raet vragen. Ende na den woerden Gods so sel hi doen." Moyses dede als hem God geboet. Hi wiede Josue heer over al dat volc ende hi gaf hem die geboden, als hem God bevolen hadde.

28 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Gebiet den kinderen van Ysrahel ende segt hem dat si Mi sacrifici doen, als Ic hem geboden hebbe ende als dat capittel uutwijst.

Ende segt hem dat si den sabbaoth vieren ende die hoechtijt van Paeschen houden, als Ic u bevolen hebbe, ende dan geen werc doen, als dat capittel uutwijst."

29 capittel

"Ende opten eersten dach van die sevende maent so sel gi oec hoechtijt houden, seven dagen lanc, ende geen

knechtelic werc doen ende gedenken die wiinge des tabarnakels ende doen dan offerhande ende sacrifici, als dat capittel uutwijst."

30 capittel

Doe vertelde Moyses den princen van den geslacht ende den gemenen volc die woerden Gods ende seide: "Est dat een man Gode loften loeft ende dat bint mit enen eet, die man en sel sijn woert niet tenietmaken. Mer wat hi geloeft heeft, dat sel hi houden.

Een weduwi of een wijf die vri is, wat si lovet, dat sel si houden.

Ende voert een maget die in haers vaders huys is ende loeft enich loften, of een wijf die een man heeft; ende wat si loefden, daer soud men in doen, als dat capittel uutwijst."

31 capittel

God seide tot Moyses: "Wreect die kinder van Ysrahel over die Madyaniten. Neemt uut elc geslacht 1000 man te harnasche." Moyses dede also ende nam 12.000 man ende settede Finees, Eleazarus soen, prince over al dat volc. Ende si togen mit trompetten in dat lant ende verslogen alle die mannen ende haer coninc ende alle haer princen. Ende Balam, die propheet, die wordt daer mede verslegen. Doe namen si alle die wiven gevangen ende alle die beesten. Ende si namen alle die cleynoden ende juweelen die si dregen ende voeren mochten. Ende die steden, dorpen ende castelen die verbarnden

si. Doe brochten si den roef van menschen ende van beesten ende gouden ende sulveren vaten ende ander guet voer Moyses ende voer Eleazarus.

Ende si ghingen den volc jegen uut die tabarnaculen. Ende doe Moyses sach dat si die wiven ende die kinderen brochten, doe was hi toornich ende seide tot den princen, die heren, die dat volc brochten: "Waerom brenct gi die wiven ende laetse leven? Weet gi niet wat Balam den wiven riet ende hoedat die kinder van Ysrahel daerom geplaget worden? Daerom, slaet alle die wiven doot die geen maechden en sijn, ende slaet alle die knechtgins doot, mer laet die maechden leven." Ende dat wort vlus gedaen van dengenen die in die strijt waren.

Doe seide Moyses: "Hoert dat gebot Gods: Al dat guet gout, sulver, coper, yser, tyn ende loet dat daer geroeft is, dat sel men in die tabarnakel offeren." Ende dat wort gedaen.

Doe geboot God Moyses dat men dat ander guet, menschen ende beesten ende ander juweelen, gelijc soude deelen dengenen die in den strijt geweest hadden. Moyses dede also. Ende voert dede hi, als dat capittel uutwijst.

32 capittel

Dat geslacht van Ruben ende van Gad die hadden voel

beesten. Doe ghinc Yaser ende Galaad tot Moyses ende tot Eleazarus ende baden hem ende den gemenen princen, of si hem dat lant wouden geven daer God haer vianden uut verslegen had om haer beesten in te weyen ende haer wiven ende haer kinderen in te rusten, "want wi sijn u knechten."

Doe seide Moyses: "Wil gi u bruederen laten vechten ende sout gi hier bliven sitten mit rusten? Waerom set gi uwen sin also, dat gi niet en wilt int lant dat u God beloeft heeft te geven? Weet gi niet dat die 10 verspiers int lant niet wesen en wouden ende dat si alle daerom in die woestijn storven die daer getelt waren, anders dan Josue ende Calef? Daerom en wil gi daer niet medetrecken. Ende wat den kinderen van Ysrahel misseciet, so sie gi die saec daerof."

Doe seide Rubens ende Gads geslachten: "Wi begeren onse wiven, onse kinderen ende onse beesten daer te laten. Ende wi willen selven gewapent medevaren ende wesen onse brueders voirvechters ende niet van hem sceiden, eer si dat lant gewonnen hebben ende mit rusten besitten. Dan willen wi eerst trecken tot onsen wiven ende tot onsen

kinderen." Doe seide Moyses: "Est dat gi mit ons gewapent trect over die Jordanen ende doet als gi geseit hebt, so geven wi dat lant u te besitten, daer gi nu om bidt, als dat conincrijc van Amorreen ende dat conincrijc van Basan ende dat conincrijc van Moab ende dat lant van Madian. Ende gaet ende maect daer scaepskoeyen ende stallen u beesten in te setten ende maect steden u wiven ende u kinderen in te wonen. Ende deelt dat lant onder malcander, als dat geslacht van Ruben, dat geslacht van Gad ende half dat geslacht van Manasses, Josephs soen." Doe togen die dordalf geslachten daer int lant ende cavelden dat. Ende elc die tymmerden steden, dorpen ende husen, daer haer wiven ende haer kinderen in woenden mit haer beesten.

33 capittel

Die kinder van Ysrahel die togen uut Egipten onder Moyses ende Aaron in die eerste maent op den 15den dach, als men noch Paeschen hout. Ende doe sloech God al die eerstgeboren doot die in Egipten waren, menschen ende beesten. Ende omdat die van Egipten haer doden begrueven, so togen die kinder van Ysrahel op dat Rode Meer. Ende doe volchde hem Pharo mit al sijn volc. Ende die kinderen van Ysrahel die ghingen droechsvoets over dat Rode Meer ende Pharo mit al sijn volc die verdroncken daerin. "Vandaen quamen wi an den berch Synay.

Daerna togen wi omme doer die woestijn ende quamen in Cades ende senden daer 12 mannen om dat lant te verspien ende besagen dat 40 dagen. Die 10 mannen van den 12 en wouden in dat lant niet wesen. Daerom mosten wi 40 jaer dwalen in der woestinen ende togen op ende neder ende quamen weder op dat Rode Meer ende togen wederomme in Cades," daer si geweest hadden. Ende dat was int viertichste jaer, nadat si uut Egipten togen.

Doe ghinc Aaron opten berch Hor, als hem God geboet, op den eersten dach van die vijfte maent. Ende daer starf Aaron op den berch Hor doe hi out was 100 ende 23 jaer.

Doe die kinder van Ysrahel weder an dat Lant van Beloften gecomen waren,doe seide God tot Moyses: "Gebiet den kinderen van Ysrahel: Als si over die Jordaen comen int lant van Canaan, dat si al dat volc dootslaen ende verstroeyen ende dat si haer afgoden ende haer beelden breken. Ende deeltet mit rusten onder malcander, als dat lot valt. Ende ist dat gi die inwoenres des lants niet doot en slaet, mer laetse onder u bliven, si sellen wesen slotelen uwer ogen ende swaerden in uwen ziden. Ende si sellen u verkeren."

34 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Sect den kinderen van Ysrahel: Als si al dat volc van Canaan verslegen hebben ende verjaecht hebben ende al dat lant besitten

dat ic hem beloeft hebbe, so sel Eleazer, die priester, ende Josue ende een prince van elc geslacht die Ic u nomen sel, dat lant cavelen ende delen: van Judas geslacht Calef, van Symeons geslacht Samuel, van Benyamins geslacht Helydad, van Dans geslacht Boccy, van Josephs soen Manasses geslacht Hanmuel, van Effrayms geslacht Chamuel, van Sabulons geslacht Elyzaphan, van Ysachars geslacht Phaltyel, van Azers geslacht Salomy, van Neptalims geslacht Pledael.

Dit sijn diegene die die kinder van Ysrahel dat lant delen sellen."

35 capittel

Doe seide God tot Moyses: "Ghebiet den kinder van Ysrahel dat si die levyten van haren guede mededelen: steden ende husen in te wonen ende binnen den mueren van der steden haer beesten te setten ende buten den mueren lant haer beesten te weiden. Ende die voel guets besitten, die sellen voel geven. Ende die luttel heeft, die sel luttel geven."

Ende doe seide God voert tot Moyses: "Of die van Ysrahel vochten onderlinge int Lant van Beloften ende malcander dootslogen of quetsten, so soud men doen, als dat capittel uutwijst."

36 capittel

Doe quam dat geslacht

van Manasses, Josephs soen, tot Moyses ende seide tot die van Ysrahel: "God die heeft u geboden dat gi den kinderen van Ysrahel dat lant delen sout. Nu sijn hier Salphaads dochteren. Mit wien sel haer deel wesen ende an wat gheslacht sellen si hilicken?" Doe seide Moyses: "Daer mocht an hilicken die woude an haer geslacht ende doen als dat capittel uutwijst."

Dat sijn die geboden ende die rechten, die God Moyses geboet den kinder van Ysrahel in der woestinen van Moab te seggen op der Jordanen jegen Yerico.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Explicit liber Numeri.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hieran volcht dat boec Deutronomius.

Hier beghint dat vijfte boec, Deutronomium

Dat eerste capittel

Doet was int viertichste jaer nadat die kinder van Israhel uut Egipten ghingen, doe seide God tot Moyses, dat hi int Lant van Beloften niet comen en soude, mer dat hi in die woestijn sterven soude. Doe screef Moyses een boec, hiet Deutronomius. Ende hi screef daerin alle die geboden ende die wet ende die rechten die God hem bevolen hadde. Doe seide hi tot den kinderen van Ysrahel: "Gi gaet lichtelic van Gode die wijl dat ic bi u bin. Daerom gruelt mi dat gi Gode lichtelic laten selt, als ic doot ben. Daerom sel ic alle die wet, die geboden ende die rechten in een boec scriven. Ende dien boec sel men in die arke leggen ende den kinderen van Ysrahel eens des jaers overlesen, opdat sise mogen verstaen ende weten ende te bet houden." Ende oec screef Moyses in dat boec al dat regiment van den kinderen van

Ysrahel ende die wonderlicheit ende die doechden die God den volc dede in der woestinen, opdat die jongeren die doechden onthouden ende gedencken souden die God haer voirvaderen gedaen hadde, opdat si Gode te trouweliker dienen souden ende sijn geboden houden.

Dat eerste capittel

Int viertichste jaer nadat die kinder van Ysrahel uut Egipten gingen, op den eersten dach van der elfter maent, doe sprac Moyses tot den kinderen van Ysrahel ende seide hem weder over al dat God hem geboden hadde daer te seggen. Ende oec seide hi hem weder over die doechden die hem God ghedaen hadde ende seide tot hem allen: "Na die tijt dat gi Zeon, den coninc van Amorreen, verslegen had die daer woende in die stat Ebeson, ende gi Og, den coninc van Basan, verslegen hadde die woende in die stat Azeroth, ende gi mede verslegen hadt die van Madian ende van Moab, doe bleven wi daer bi der Jordanen een wijl rustende." Doe seide Moyses: "Siet over die Jordaen. Dat is dat lant dat God uwen voervaderen beloefde te geven ende swoer dat Abraham, Ysaac ende Jacob, dat haer geslachten dat lant besitten souden."

"Doe wi eerst voir dat lant gecomen waren

in Cades ende gi dat lant van verren saecht, doe quaem gi tot mi ende seit: Laet ons mannen in dat lant senden die die wegen besien ende die steden, hoe wi daer best incomen mogen. Dat genoechde my wel. Ic nam 12 mannen, uut elc geslacht een, die ghingen ende besagen dat lant. Si brochten van die vruchten uut dat lant ende toendense ons ende seiden hoe guet dat dat lant was. Mer gi en wout daer niet in reysen. Mer gi murmureerde jegen God ende seit: God haet ons. Daerom heeft Hi ons uut Egipten geleet, omdat wi van dat grote volc verslegen souden worden. Doe seide ic u: En wilt niet vervaert wesen, noch ontsiet u niet: God, die Heer, die sel voer ons vechten, ghelijc hi dede in Egypten. Daerom geloeft God die u uut Egipten lede ende des dages den wech wijsde in een calumpne van enen witten wolken ende des nachts in een calumpne van vuer. Mer doe God u woerden hoerde, doe was hi toernich ende seide dat geen van allen die daer getelt waren, en souden int Lant van Beloften comen, anders dan Josue ende Calef. Mer u kinderen souden daerin comen. Ende gi sout dwalen in der woestinen ende daer al\le

in begraven worden. Doe seit gi: Wy hebben gesondicht. Wi willen int lant trecken ende vechten. Mer doe wast te laet. Ende gi wapende u jegen die Amorreen, mer God en was mit u niet ende si verslogen veel van den uwen. Doe screyde gi voer den Heer, uwen God, mer Hi en woude u niet horen. Doe bleef gi daer lange tijt leggen in Cades."

2 capittel

"Ende vandaen dwaelde gi in der woestinen ende quaemt weder op dat Rode Meer. Doe hiet u God ommetrecken int lant van Seyr, daer Esaus geslacht woende, ende spise ende dranc copen mer niet jegen hem vechten, want dat lant had God Esau gegeven ende sijn nacomelingen. Ende vandaen quamen wi in der woestinen van Moab. Doe seide God tot my: Vecht niet jegen die Moabyten, want dat heb Ic Loths kinderen gegeven ende haer nacomelinghen."

Doe die kinder van Ysrahel gedwaelt hadden 38 jaer lanc, doe quamen si an dat lant van Amon. Ende dat waren grote ruese. Doe seide God: "Wacht u dat gi jegen die Amoniten niet en vecht, want dat was Loths ander soen." Daerom gaf Hi hem dat lant, ende sijn nacomelinghen.

"Doe seide God: Trect over dat lopende water van Arnon. Siet, Ic sel in uwen handen geven Zeon, den coninc van Amor\reen,

ende al sijn lant. Ende Zeon quam jegen ons te stride. Ende God halp ons dat wi hem verslogen mit al sijn volc. Ende wi hadden al sijn guet ende al sijn lant."

3 capittel

"Ende daerna togen wi int conincrijc van Basan. Ende Og, die coninc, quam jegens ons te stride. Ende mit der hulpen Gods verslogen wi hem ende al sijn volc ende hadden al sijn guet. Ende doe quamen wi te Rabath. Daer wort ons des conincs bedde getoent, want hi was van den gygantengeslacht. Ende dat bedde was 9 cubitus lanc ende 4 cubitus wijt."

Doe seide Moyses tot den kinder van Ysrahel: "Gi hebt gesien hoe wonderlic dat God u dese twee coningen in uwen handen gegeven heeft. Also sel Hi al uwe vianden in uwen handen geven ende sel voer u vechten." Doe seide Moyses: "Mijn Here, mijn God, Gi hebt mi getoent uwe grote mogentheit ende die stercheit uwer handen. Daer en is geen ander God in den hemel noch in der aerden dan Gi sijt. Daerom, laet my doch gaen ende besien dat alrebeste lant over die Jordaen ende den groten berch van Lybaen. Doe was God toornich op mi om uwen willen ende en hoerde mi niet, mer seide tot mi: Spreect van dien reden niet meer tot My, mer gaet op dat hoechste van dien berch ende siet westwaert, noertwaert, suutwaert, oestwaert. Mer gi en selt over die Jordaen niet gaen.

Mer gebiet Josue dat hi sterc van moede is, want hi sel dat volc daer int lant leden ende hem dat lant delen dat gi gesien hebt." Ende doe bleven si daer leggen in dat dal op die Jordaen.

4 capittel

Doe seide Moyses tot den kinderen van Ysrahel: "Hoert die wet Gods ende die geboden ende die rechten die ic u leren sel. Bewaert die ende doetse, opdat gi moecht leven ende dat lant moecht besitten dat u God sel geven. Ende die geboden die ic u toespreec ende u God geboden heeft, duet daer niet toe, noch en doet daer niet of, mer doetse alst u God geboden heeft. Ende leertse uwen bruederen ende uwen neven ende uwe vrienden, want gi hebtse selve van den monde Gods gehoert van den berch Oreb. Ende daerna heeftse God gescreven in twee stenen tafelen. Daerom, bewaertse wel ende weest daer sorchvoudich voir." Voert seide hem Moyses hoe si in dat lant leven souden, als dat capittel uutwijst.

Vijf capittel

Doe riep Moyses die kinder van Ysrahel tot hem ende seide: "Hoert, gi kinder van Ysrahel, die geboden Gods die ic u toespreec. Leertse ende onthoutse ende vervoltse mit den wercken. Hebt genen vreemden goden. Maect geen beelden noch geen gelikenis\se

na enich dinc dat in den hemel is, of dat daer op der aerden is of in den water, noch aenbeet dat niet, want God is alleen die Heer. Daerom, neemt sinen naem niet ydelic in uwen mont. Ses dagen sel gi wercken ende opten sevenden dach sel gi rusten. Ende dan en sel gi geen wercken doen. Gi, noch uwen kinderen, noch u knapen, noch u dienstmaechden, noch u ossen, noch u ezelen, noch u beesten die en sellen niet arbeiden, noch nyement in uwen huse.

Oec gebiet u God dat gi vader ende moeder eren selt. Ende en slaet nyement doot. Doet geen overspul. Doet geen diefte. Gevet geen valsch getuge jegen nyement. Begheert uwes evenmenschen wijf niet, noch sijn huys, noch sijn acker, noch sijn knecht, noch sijn maecht, noch sijn os, noch sijn ezel, noch niet dat sijn is.

Dese woerden heeft God selve tot u gesproken ende daerentenden gescreven in twee stenen tafelen, omdatse ymmer dueren souden. Ende voert seide Moyses als dat capittel uutwijst.

6 capittel

Doe seide Moyses: "Die geboden Gods die sel gi leren ende onthouden ende volbrengen, want Hi is alleen Here. Ende Hi seit: Mint

uwen Heer, uwen God, uut al uwer herten, uut al uwer sielen ende mit al uwer craften. Hout die woerden Gods in uwer gedachten ende verteltse uwen kinderen ende uwen huusgesin. Ende als gi bi den wege gaet, so vertelt die geboden Gods malcander. Ende gae gi slapen of stae gi op, hebt die geboden in uwer herten. Ende bintse als een teyken in uwen handen. Ende scrijftse op uwen grendelen ende op uwen doren ende houtse, so sel u God leden in dat lant dat Hi uwen vaderen heeft gesworen te geven, Abraham, Ysaac ende Jacop. Ende Hi sel u grote steden geven die gi niet getymmert en hebt, ende husen vol guets dat gi niet bearbeit en hebt, ende kelnaren die gi niet gedolven en hebt, ende wijngaerden en olijfbomen die gi niet geplant en hebt. Ende gi selt daer eten ende gesaet worden. Mer wacht u nauwe dat gi God niet en vergeet, die u uut Egipten lede. Dien God sel gi ontsien ende Hem alleen dienen ende bi sinen naem niet sweren.

Ende en gaet niet tot den afgoden die die heyden hebben ende en tempteert uwen Heer, uwen God, niet. Bewaert die geboden Gods die Hi geboden heeft ende doet altoes doechden, so sel u guet gescien. So sel gi dat alrebeste lant besitten dat God uwen vaderen geloeft heeft. Ende Hi sel u vianden daeruut doen.

Ende als

u kinderen u vragen: Wat beduden dese geboden ende dese rechten ende dese sacrificien? so sel gi hem seggen: Wy waren Pharons knechten in Egipten. Ende God die lede ons vandaen ende dede grote teykenen ende myraculen, ende lede ons tot enen lande daer melc ende honich vloeyde. Ende Hi geboet ons al die wet te houden ende dat wi Hem ontsien souden, so soudet ons wel gaen. Ende Hi soude onser ontfermen."

7 capittel

Doe seide Moyses: "Als gi in dat lant coemt dat gi besitten selt, so sel God die heydenen voir uwen aensicht daeruut doen. Ende God selse verslaen, want si sijn voel meerre ende stercker dan gi sijt. Ende en maect mit hem geen geselscap, noch en ontfermtse niet, noch en hebt daer geen vrede mede. Ende en laet u knechten haer dochteren niet nemen noch u dochteren haer knechten, opdat gi God niet en vertorent. Ende breect haer outaren ende barnt haer beelden. Ende doet voert als dat capittel uutwijst."

8 capittel

Voert seide Moyses: "Wacht u wel dat gi ymmer die geboden Gods wel hout, opdat gi leven moecht ende vermenichvoudigen. Ende gedenct hoe u God 40 jaer voede in der woestinen mit hemelschen broet. Ende gi ende u vaderen versmaden dat.

Ende doe openbaerde u God dat die mensche niet alleen en leeft

bi den brode, mer in al den woerden die daer uut den monde Gods comen. Ende in die 40 jaer en waren u cleder noch u scuenen niet gearcht. Ende gedenct in uwer herten: hoe een mensche sijn kint leert, also heeft u God geleert dat gi sijn geboden houden sout ende sine wegen wanderen ende Hem ontsien. Want Hi sel u brengen in een lant dat overvloedich sel wesen van allen vruchten. Daerom, wacht u wel dat gi God niet en vergeet. Ende hout sijn geboden ende sijn wet ende sijn sacrificien die ic u geseit hebbe.

Ende en denct niet in uwer herten dat gi mit uwer craften u vianden verslegen hebt, mer danct ende loeft God daerof diet voir u gedaen heeft, als dat capittel uutwijst."

9 capittel

Doe seide Moyses: "Hoert, gi kinder van Ysrahel! Gi selt over die Jordaen gaen ende dat lant ende die steden besitten. Mer weet dat God voer u sel gaen ende selse verjagen, verslaen, verstroeyen ende tenietmaken. Ende en denct niet in uwer herten dat Hi dat ghedaen heeft om mijn of om uwer rechtvaerdicheit willen, mer om sijn guedertierenheit willen ende om die quaetheit uwer vianden willen ende om den eet dien Hi Abraham,

Ysaac ende Jacob gesworen hadde.
Gedenctet ende en vergetet niet hoe dat gi God vertorent hadt, doe ic op den berch van Synay was. Doe woude Hi u allen tenietmaken, mer ic bat voer u allen. Ende ic was daer opten berch 40 dagen ende 40 nachten, dat ic niet en at noch en dranc. Ende daer gaf mi God twee stenen tafelen daer Hi mit sinen vinger die 10 Geboden in gescreven hadde, ende seide tot mi: Gaet haestelic of: u volc heeft grotelic gesondicht. Ende doe ic ofquam, doe had gi een gulden calf gemaect ende danste daerom. Doe warp ic die tafelen voer u ontween van toren. Ende ic verbarnde dat calf ende dede voert als dat capittel uutwijst."

10 capittel

"Doe bat ic voer die sonden die dat volc gedaen hadde.
Doe beval mi God 2 stenen tafelen te maken als die eerste waren ende tot Hem te comen opten berch. Ende doe ghinc ic opten berch ende was daer noch 40 dagen ende 40 nachten sonder eten ende sonder drinken ende bat noch voir dat volc. Doe screef God in die tafelen die 10 Geboden die Hi hem eens selve mit den monde geseit hadde. Ende Hi geboet mi te maken een arck ende die tafelen daerin te leggen. Ende ic dede also als mi God

geboet ende als dat capittel uut wijst."

11 capittel

Doe seide Moyses: "Mint uwen Heer, uwen God, ende hout sijn gheboden ende bewaert sijn hoechtiden ende sijn sacrificien ende sijn wet. Ende gedenct die mogentheit die God u dede in Egipten, daer gi niet of en weet: hoe Hise geselde ende plaechde ende daerna alle verdranc in dat Rode Meer, doe si u volchden. Ende gedenct hoe Dathan ende Abyron doer die aerde versonken mit al dat si hadden.

Oec heb gi wonderlicheit gesien mit uwen ogen dat God hier in der woestinen gedaen heeft. Daerom, hout sijn geboden ende doet voert als dat capittel uutwijst."

12 capittel

Doe seide Moyses: "Hoert, wat ic u gebiede dat gi doen selt, als gi int lant coemt. Destrueert haer steden, breect die husen daer haer goden in sijn. Ende breect haer outaren ende verbarnt haer beelden. Ende set in uwen steden den naem Gods. Ende offert daer offerhande ende hout u geloften ende die wet als dat capittel uutwijst."

13 capittel

Doe seide Moyses: "Est datter enich propheet onder u opstaet, of die dromen beduut of wonderlike dingen voirseit: Dit of dat sel geschien. Of die seggen laet ons hier gaen. Hier sijn goden die wi eren sellen. Hoert dier propheten woerden niet, noch die dromers, noch die waersagers, want God becoert u, omdattet

openbaer sel wesen of gi God mint dan niet uut al uwer herten ende uut al uwer gedachten. Gi selt uwen Heer, uwen God, volgen ende Hem ontsien ende sijn geboden bewaren ende Hem dienen. Mer die propheten ende waersagers ende dromers die also liegen, die sel gi doden, want si sellen dat tot u seggen, omdat si u verkeren willen van uwen Here, uwen God, ende doen u dwalen van den wech Gods.

Ende ist dat u brueder, u wijf, of u kint, of u vrient u raet tegen die geboden Gods ende seit: Laet ons hier gaen ende doen dese goden sacrifici: die, u voervaderen ende al die hieromtrent wonen, verre ende nabi, die dienense ende erense. Hoer die luden niet, noch spaertse niet, noch hebt daer geen ontfermenisse over, noch verberchtse niet, mer haestelic dootse ende slaet gi eerst u hant daeran. Ende dan sel u al dat gemeen volc helpen ende worpen mit stenen doot, omdat si u wouden trecken van uwen Here, uwen God, die u uut Egipten geleet heeft. Ende als dat die van Ysrahel horen, so sellen si hem ontsien diergelike dingen te doen. Daerom, dient uwen Heer, uwen God, als dat capittel uutwijst."

14 capittel

Doe seide Moyses: "Lief kinder, weest uwen Heer getrouwe ende uwen God. Ende en eet geen onreyn dieren, mer gi selt eten alle beesten die splitte voeten heb\ben

ende eercauwen. Ende alle visschen die vinnen hebben, die sel gi eten. Ende alle vogelen die claeuwen ende splitte voeten hebben, die sel gi eten. Ende alle beesten die drencken of versmoren of selver sterven, die en sel gi niet eten. Ende voert sellen si doen als dat capittel uutwijst."

15 capittel

Doe seide Moyses: "Dat sevende jaer sel gi vieren. Ende dat sel wesen een jaer van blijscappen. Ende hout die wet, gelijc datse u geboden is te houden, so sel u God gebenedien. Ende gi selt voel volcs beheren ende u en sel nyement beheren. Ende ist dat yement van uwen broederen verarmt die onder u woent, coemt hem te hulpen van den uwen. Ende en keert u ogen niet van hem, mer bescuttet heymelic sijn gebrec ende wacht u wel dat gi tot uwen armen brueder niet en segt: Wacht, dat sevende jaer van blijscappen sel comen; dan sel men u versien. Wilt niet weygeren als men u wat bidt, opdat die armoede der menscen over u niet en roept voer God. Ende en siet niet an sijn cloecheit noch sijn behendicheit, mer verlicht hem sijn armoede, opdat u God gebenedie in al uwen wercken daer gi die hant an slaet. Ende die armen sellen altoes

onder u wonen. Daerom so gebiede ic u dat gi uwen cranken ende uwen armen bruederen te baet coemt die onder u verkeren. Ende doet voert als die wet inhout."

16 capittel

Doe seide Moyses: "Bewaert die eerste maent in die lenten ende hout dan Paeschen, want in die maent doe lede u God uut Egypten. Daerom sel gi hoechtijt houden seven dagen lanc ende eten dat paeschlam ende doen Gode sacrifici. Ende gi en selt Gode die sacrifici niet doen in allen steden daer gi woent, mer in een stede die God verkiest, daer sel men sinen naem anbeden ende offeren ende sacrificie doen, ende daer die hoechtijt vieren seven dagen lanc. Ende driewerven binnen den jaer so sellen alle mannen comen ter hoechtijt in die stede die God vercoren heeft ende Hem daer anbeden ende 7 dagen daer vieren ende daer sacrifici doen.

Dat eerste is die hoechtijt van Paeschen. Dat ander is in den oest, als die vruchten ingedaen sijn. Dat dorde is doe die tabarnakel gewijt wort. Ende nyemant en come mit ydelre hant voer gode ten outaer, mer een ygelic sel offeren na dat hem God verleent heeft. Ende alle die rechteren die geset sijn te rechten

in allen steden van den lande, die sellen rechtvaerdelic rechten: noch tot geenre siden geneicht wesen, noch van nyement geen gelt nemen noch giften, want die ghiften verblinden die ogen der wiser menschen ende verkeren die woerden der rechtvaerdiger menschen. Daerom sellen die rechters dat recht volgen, opdat si lange in gesontheit moghen leven. Ende en hebt geen goden, want dat haet God."

17 capittel

Doe seide Moyses: "Gi en selt uwen Heer, uwen God, geen ossen noch geen scapen offeren die enich smitten hebben of die enich gebrec hebben. Ende als u God gescict heeft in enich stede rechter te wesen, ende wort daer man of wijf voer u ghebrocht die quaet gedaen heeft int openbaer: dat hi afgoden geeert heeft ende angebeet, als die sonne, of die maen, of yet dat an den hemel is, als God verboden heeft, ende wort u dat geboetscapt, so vraecht daer naerstelic na ende verstaet die waerheit oft van die kinder van Ysrahel is gesciet. Ende wort hem dat mit twee of mit drie menschen overgetuucht, so sel hi daerom sterven. Mer daer mer een tuuch en is, sel men nyement om doden. Ende man of wijf die die sonden gedaen heeft, die sel men uut der stede leden ende mit stenen dootworpen ende bedecken daermede. Ende den eersten tuuch die

sel den eersten steen worpen, ende daerna sel dat gemeen volc die mensche bedecken mit stenen ende also dat quaet wreken onder die kinder van Ysrahel.

Ende ist datter een swaer saec voir u gerecht comt die twivelachtich is, so sel gi beide die personen ansien ende gi selt haer beider saken horen: een malaets mensche ende geen malaets mensche. Ende dan, siet dat recht van uwer steden over. Is die sake dan vreemde ende en vint gise in u gerecht niet, so staet op ende gaet ter steden die God vercoren heeft, tot den priester ende tot den levyten die dan rechter is, ende vraecht hem onderscheit van die saec. Die sel dat oerdel geven na die rechte waerheit. Ende doet na dat u die priester wijst, die God in sijnre steden vercoren heeft: die sel u leren na die wet Gods. Daerom so soect sijn wijsheit ende en neicht u niet totter rechterside noch totter lufterside. Ende die dan hovaerdich is ende en wil den priester niet onderdanich wesen die op die tijt dient uwen Heer, uwen God, ende heymeliken oerdelt, die mensche sel sterven om dat quaet dat hi doet onder die kinder van Ysrahel. Ende als dat gemeen volc dat hoert, so sellen si hem ontsien. Ende nyement en sel hem dorren verhovaerdigen.

Ende die rechter en sel niet meer wiven hebben dan

hem geoerloft is. Ende als yement tot enen rechter gecoren wort ende in sijnre machten is, die sel doen scriven dat boec van der wet Gods, Deutronomium, ende ontfangen dat tot enen exempel van den priester van Levijs geslacht. Ende dien boec sel hi bi hem houden ende lesen die alle dage over, ende leren Gode ontsien ende houden sijn geboden ende sijn wet, ende verheffen u hert niet in hovaerdien over u bruederen, noch neygen niet an die rechterside noch an die lufterside, opdat gi lange regieren moecht ende u kinderen na u."

18 capittel

Doe screef Moyses: "Alle die priesteren ende levyten ende die van haer geslacht sijn, die en sellen geen deel noch geen erf besitten mit dat gemeen volc van Ysrahel, want die offerhande ende die sacrificien die men Gode doet, daer sellen si of leven. Ende si en sellen anders geen guet hebben onder haren bruederen, mer God sel haer erf ende haer loen wesen, als Hi geseit heeft. Dit is die priesteren recht van der offerhande. Weer si ossen of scapen offeren, dat sellen si den priesteren geven, ende alle welrukende cruden ende al dat men eten mach: die eerste

vruchten van den coren, van den wijn, van den olyen, ende een deel van der wolle, die men van den scapen sceert, want God die heeft die levyten vercoren dat si in sinen dienst sellen wesen ende haer kinderen tot in der ewicheit. Est dat enich levijt gaet uut sijnre steden daer hi in woent ende begheert een ander stede daer men God in dient, aldaer sel hi den naem Gods anbeden ende dienen gelijc sijn ander brueders, die levyten. Ende hi sel sijn deel van der spisen ontfangen gelijc die anderen, mer uut die stat van sijn patrimonium daer sel hi uut verdreven wesen.

Ende als gi in dat lant coemt dat u God geven sel, so wacht u dat gi geen geselscap en hebt mit die heydenen. Ende laet u knechten noch u dochteren niet mit hem ommegaen. Ende scuwet diegene die beelden gieten of snyden. Ende wacht u voer die wigelaren, voer die tovenaren, voir diegene die die dromen beduden of die mit swarte consten ommegaen, ende voer waersagers die der luden leven ende doot willen weten. Alle dese dingen verbiet God. Daerom, verdrijftse van u ende weest volmaect sonder smetten voir uwen Heer, uwen God.

God sel u een propheet verwrecken van

uwen volc ende van uwen broederen; dien sel gi horen, want dat heb gi van God gebeden in den berch Oreb, daer gi alle vergadert waert ende seit: Laet ons die grote stemme Gods niet meer horen uut den vuer, opdat wi niet en sterven. Doe seide God tot mi: Si hebben alle wel geseit: Ic sel hem een propheet verwrecken midden onder hem van haren bruederen, gelijc dat gi sijt. Ende Ic sel mijn woerden in sinen mont setten. Ende hi sel tot den volc spreken al dat hem God gebiet. Ende so wie sijn woerden niet horen en wil die hi spreken sel in minen naem, dat sel Ic spreken. Mer die propheet die hovaerdelic verargen wil in minen naem die woerden die Ic niet geboden en hebbe te spreken, of in minen naem van vreemden goden predict, die sel men doden."

19 capittel

Doe screef Moyses: "Als God die heidenen uut dat lant verdreven heeft ende gi dat beseten hebt, so sel gi al dat lant delen in drien delen. Ende in elc deel sel gi ordineren drie steden. Of yement enich dootslach dede, dat hi in enich van dien steden mach wiken ende ontgaen. Ende dit sel die wet wesen van die dootslagers die in dien steden wiken sellen ende haer leven houden, so wie onwetende sinen evenmensche dootslaet ende gisteren of eergisteren daer geen nijt op

en hadde. Mer si ghingen tesamen in den bosch om hout te houden ende mit dat hi hieu, so vloech dat yser van den steel ende quetste sinen vrient doot. Die man sel lopen tot een van die drie steden ende daer sijn lijf behouden, op avontueren of des mans magen die daer doot is, hem vervolchden ende dootslogen, eer hi in enich van den steden quaem, want hi en is der doot niet sculdich, omdat hi op sinen evenmensche geen haet en hadde. Ende ist sake dat God u lant vermeret dat Hi u gegeven heeft ende hout gi sijn geboden die ic huden openbaer ende bescrijf ende mint Hem alleen ende wandert in sinen wech, so sel gi in dat lant dat u God vermeret heeft, oec drie steden ordineren, opdat daer geen ontsculdige bloetstortinge en gescie in dat lant dat u God vermeret, opdat gi geen saken des bloets en sijt. Mer so wie sinen broeder haet ende hem lagen leit om te verslaen ende jegen hem opstaet ende ter doot brenct, ende wijct die mensche tot enich van die voirgenoemde steden, die rechters van dier steden die sellen die menschen vangen ende leveren in die handen der vrienden die daer doot is. Men en sel sijns niet ontfermen, mer men sel hem doden ende wreken die misdaet des bloets in Ysrahel.

Een mensche die den anderen opseit

enighe lelicheit of enighe sonden ende mer enen tuuch en hevet, die en mach hem niet deren. Mer twee of drier luden tuuch die sijn van waerden. Ende waert datter enich logenachtich tuuch opstonde jegen een mensche ende bescul dichde hem van enich misdaet, die sellen beide voer den priester of voer den rechter staen die dan sel wesen. Ende die rechter sel naerstelic dat ondersoken. Ende vint hi dat die wroger liecht ende valscheit seit over sinen evenmensche, so sel men die misdaet an hem rechten daer hi sinen evenmensche of wroechde. Ende dat recht sel men openbaer doen, opdat dat gemeen volc daer vrees voer hebben sal ende hem ontsien dat quaet te doen. Ende men sel die logenaers niet ontfermen, mer men sel dat lijf geven voer dat lijf, oech voer oech, tant voer tant, hant voer hant, voet voer voet. Also sel men dat recht volbrengen."

20 capittel

"Ende ist dat gi te stride selt gaen jegen u vianden ende sie gi dat u wedersaec voel meer volcs ende meer paerden ende wagenen heeft dan gi duet, en wiltse daerom

niet ontsien, want God die is mit u, want Hi heeft u uut Egipten geleet. Als gi te stride selt gaen, so sel die priester voer die scaer staen ende spreken dat volc toe ende seggen: Hoert, gi kinder van Ysrahel, gi selt huden striden jegen u vianden. Weest niet vervaert van herten. Wilt u niet ontsien. Wilt niet wiken ende en ontsiet u vianden niet, want u Here, u God, is onder u ende sel u bescermen van allen anxt. Ende dan sel elc prinse in sijn scaer doen ropen onder sijn volc: So wat mensche een nyeu huus heeft begonnen te maken ende niet volmaect en is, die keer weder tot sinen huse, op avontuer dat hi in den strijt niet en sterft ende een ander dat huus niet en volmaect. Ende is daer enich mensche die een wijngaert heeft geplant ende niet volmaect en is, die keer weder thuuswaert, op avontuer dat hi in den strijt niet verslegen en wort ende een ander soude sijn werc volbrengen. Ende is daer enich mensche die een wijf ondertrouwet of gegeven is ende die bruloft niet gedaen en is, die keer weder thuuswaert, op avontuer dat hi in den strijt niet verslegen en wort ende een ander soude sijn wijf nemen. Voert so sel men onder dat gemeen volc ropen:

So wat mensche die versaecht is ende anxt hevet, die gae ende keer weder tot sinen huus, opdat hi die herten sijnre broederen niet en versaecht, gelijc dat hi versaecht ende vervaert is.

Ende als gi bereet sijt te striden of een stede te bestormen, soe sel gi hem eerst vragen of si hem op willen geven ende gaen in genaden. Ende ist dat si paeys begeren ende u die poorten opdoen, so sel gi al dat volc in genade nemen. Ende si sellen u dienen ende geven u jaerlicx een tribuyt. Ende en willen si genen vrede annemen ende striden, ende ist datse God in uwen handen gift, so verslaet alle die mannen mit uwen swaerde die daer sijn. Mer die wiven, die kinderen ende die beesten, laet die leven. Ende dien roef die sel gi onder malcander delen. Aldus sel gi doen den steden die verre van uwen lande gelegen sijn. Mer van die steden die ic u geloeft hebbe te geven, daer en laet nyement leven. Verslaetse al mitten swaerde, als Etheen, Amorreen, Chananeen, Pherezeen, Eveen ende Yebuseen, opdat si u niet en doen sondigen mit haren afgoden jegen God."

21 capittel

"Est dat gi te stride gaet jegen u vianden ende God u die vianden in uwen handen gift van die buten uwen lande sijn geseten ende ist dat gi yement siet van den wiven die gi gevangen hebt die suverlic is ende wiltse hebben tot enen wive, so sel gi dat wijf in uwen huus leden ende sceren haer dat

haer van haren hoefde ende salvense mit salve ende doen haer die clederen uut daer si in gevangen was. Ende si sel in u huus sitten een maent lanc ende bescreyen haer vader ende haer moeder. Ende dan so moech gi daerbi slapen ende nemense tot enen wive. Ende ist dat si u daerna niet en genoecht, so laetse vri van u gaen. Ende gi en moetse niet vercopen.

Ende ist dat een mensche heeft twee wiven, een die hy mint ende een die hi haet, ende ist dat si beide kinder crigen, ende dat wijf die hi haet eerst kint crijcht, dat wijf die hi mynt daerna kint crijcht, die man en mach sijn ghoet niet gelijc delen dien kinderen. Ende hi en mach van dien geminden soen die outste niet maken. Mer die soen van die gehate die sel tweedeel hebben van den guede, want hi is die eerstgeboren.

Est dat een mensche een kint wint ende verleemt of manc is, ende als dat kint opcomt, wilt dan sijns vaders ende sijns moeders gebot niet horen ende hem onderdaen wesen, mer versmeet hise, so sellen si die knecht nemen ende leden tot den rechter ende tot den outsten van der steden ende seggen: Dese onse soen is manc ende verleemt ende en wil ons niet onderdanich wesen, mer hi versmeet onse geboden ende leeft ydelic in sonden: in oncuuscheit ende in gulsicheit. So sel dat gemeen

volc den knecht uut der stede leden ende stenen ter doot int openbaer, opdat als dat gemeen volke dat siet, dat si hem ontsien sellen alsulke sonden te doen.

Ende als enich mensche sondicht, dat men mitter doot pinigen sel, ende wort hi dan an een galge gewijst te hangen, dat lichaem en sel dien dach an dat hout niet bliven hangen, mer men selt graven. Ende en besmit u lant niet dat u God geven sal te besitten."

22 capittel

"Est dat gi uwes evenmenschen os of ezel siet dwalen, gaet daer niet verbi, mer leetet tot uwen evenmensche. Ende en woent die mensche niet bi u dies die dwalende beest is ende en ken gi hem niet, so leet die beest in u huus ende laetse bi u bliven also lange, waentse uwen evenmensche soect ende geeftse hem dan.

Ende sie gi uwes evenmenschen ezel of ander beesten in een put vallen, gaet daer niet verbi, mer trect die beest uut ende wijstse te wege. Ende also sel gi doen van clederen ende van allen dingen. Wat gi vint, dat sel gi te wege wisen ende brengen.

Ende een wijf en sel geen manscleder andoen ende een man en sel geen wijfsclederen andoen; so wie dat doet, die doet dootsonde voir God.

Ende als gi wandert bi den wege ende vint gi

daer op den bomen of in der aerden een nest mit vogelen, nemet die moeder niet mit den jongen, mer laetse vliegen ende vanct die jongen, opdattet u wel mach gaen ende gi lange moecht leven op der aerden.

Ende als gi een nyeu huys tymmert, so maect die mueren ende dac stenen, opdat daer geen bloetstortinghe in u huse en gesciet.

Ende en saeyt uwen wijngaert niet mit menigerhande saet, opdat, alst gewassen is, so soud men dat tesamen heiligen.

Eert u lant niet mit enen os ende mit enen ezel tesamen.

Doet geen cleder an die van wolle ende van lynnen tesamen gemaect sijn.

An die 4 hoken van uwen mantel so sel gi an die somen frangen hangen.

Est dat een man een wijf mint, ende ist dat hise daerna haet ende wilse quijt wesen ende soect saken daer hise mede besculdigen wil ende seit hoer lelicheit op voer haer vader ende voer haer moeder ende seit dat si geen maecht en was doe hise nam, so sellen die vader ende die moeder die dochter nemen ende ledense voer dat gerecht van dier stede. Ende dan sel die vader seggen: Ic gaf mijn dochter desen man tot enen wiven ende nu haet hise ende seit haer lelicheit op, dat si geen ma\get

en was. Ende siet, ic sel u teykenen der maechdelicheit tonen.' Ende dan sel hi die cleder ontdoen voir den rechter. Ende dan sellen die rechteren die man nemen ende doen hem slaen ende wisen hem of te geven 100 sulveren penningen. Ende die sel hebben die vader van den wive, omdat hi die maecht van Ysrahel die lelicheit opseide. Ende hi sel dat wijf wedernemen ende houden also lange als hi leeft. Ende ist dat die man waerseit ende dat wijf geen maecht en was, so sel mense verdriven uut haers vaders huus ende oec van den man.

Ende ist dat een man slaept bi een ander mans wijf, si sellen beide sterven, man ende wijf.

Est dat een man een maecht nimt tot enen wive ende vint hi dat enich man bi haer slaept, men selse beide uut der stat leden ende stenense ter doot.

Est dat sake dat een wijf is in den acker die een man heeft, ende comt daer een man diese vercraften wil ende roept dat wijf: `Help!' ende nyement en siet of en hoert dat diese verlossen mach, die man sel alleen sterven. Ende dat wijf en is niet sculdich der doot, want gelijc een moerdenaer, so heeft hi dat wijf vercraft.

Ende comt een man bi een maecht die genen man en hevet ende slaept daerbi ende die vader van der maecht dat voer recht brenct, die man sel die vader van der maecht geven 50 penningen van sulver ende

hi sel dat wijf houden tot enen wive also lange als hi leeft."

23 capittel

"Een man en sel sijns vaders wijf niet nemen noch haer bedructheit niet openbaren. Een man die gelubbet is, of die sijn manlicheit ofgesneden is, die en sel in den tempel Gods niet dienen. Een man die van enen gemeenwijf geboren is, die en sel in den tempel Gods niet dienen, noch nyement die van hem comt tot den tienden grade toe. Die Amonyten ende die Moabiten die en sellen in den tempel oec niet dienen tot den tiende grade toe, want doe gi uut Egipten quaemt, doe en wouden si u broet noch water vercopen. Ende si brochten Balam jegen u, omdat hi u vermaledien soude. Mer u God en woude hem niet horen, omdat Hi u minde. Daerom en maect mit dien luden genen vrede. Ende en misdoet die van Ydumea niet, want si sijn van Ezau gecomen, Jacobs brueder. Ende en misdoet die van Egipten niet, want gi woende mit hem als incomelinghen. Ende die dorde die van hem gecomen is, die mach in den tempel Gods gaen.

Ende waer een mensche onder u die in der nacht in sinen droem besmit wort, die sel uut sijn huus gaen ende dwaen hem mit water ende comen niet weder int huus dan des avonts na der sonnen toeganc.

Ende gi en selt geen gemeenwijf laten wesen van den kinderen van Ysrahel

noch geen poeytieren. Gi en selt dat loen van den gemeenwiven noch dat loen van den honden in den tempel Gods niet offeren. Ende gi en selt uwen evenmensche geen gelt lenen op woker, noch oec coren, noch geenrehande ding, mer leent uwen evenbrueder dat hem noet is sonder woker, so selt u voerspoedelic gaen tot alre tijt.

Als gi Gode wat loeft, betaelt ende en toeft daer niet mede, want toeft gi daermede, het wort voer sonde gerekent. Ende wat gi eens geseit hebt, dat sel gi houden ende doen, als gi God geloeft hebt mit uwen eygen wille ende mit uwen mont gesproken hebt.

Est dat gi doer uwen evenmenschen wijngaert gaet, eet also voel druven als u lust, mer en dreecht geen wech. Gae gi doer uwes vrients coorn, breect die aren ende wrijftse in u hant, mer maeyt daer niet of."

24 capittel

"Ende ist dat een man een wijf nimt ende heeftse een wijl bi hem ende en mach hi gheen vrientscap crigen overmits onreynicheit, so sel hi haer een brief scriven der vriheit ende geven haer die in die hant ende laetse uut sijn huys gaen. Ende so mach dat wijf enen anderen man nemen. Ende ist dat die man haer haet,

hi sel haer oec geven enen brief der vriheit ende laetse uut sinen huse gaen. Ende die eerste man en mach dat wijf niet weder nemen tot enen wive.

Ende als een man nyeulinc een wijf genomen heeft, die en sel niet mede te stride varen. Noch men sel hem geen sonderlinghe saken bevelen, mer hi sel ledich bliven in sijn huys ende verbliden hem dat eerste jaer mit sinen wive.

Gi en selt dat loen van den armen arbeider niet missaken, noch onder u laten vernachten, mer geven hem sijn loen van dien dage, eer die sonne ondergaet, want hi moet daerof leven, opdat dat loen niet en roept voir Gode ende gi daer sonde of hebt.

Men sel die vaderen niet doden voir die kinderen, noch die kinderen voir die vaderen, mer een ygelic sel men doden voir sijns selfs sonden. Ende voert sel men doen als dat capittel uutwijst."

25 capittel

"Waert datter een saec waer tusschen twee mannen ende of si quamen voer recht ende baden dat te rechten, die rechters sellen dat doersien naersteliken ende geven daer openbaer recht of. Ende die onrecht heeft, die sel men oerdelen na sijn boesheit.

Ende na die sonden sel men hem pinigen na dier manier ende maet van die 40 slagen, opdat die onreynicheit niet becleet en wort voir uwen brueder.

Est dat daer bruederen mit malcander wonen ende heeft die een een wijf ende sterft hi sonder kint, so sel sijn brueder dat wijf nemen ende verwrecken dat saet sijns brueders. Ende dat knechtgin dat eerst geboren wort, dat sel men na den brueder nomen. Ende wil die brueder dat wijf niet nemen als die wet uutwijst, so sel dat wijf in die poort van der stede gaen ende bidden die overste van der steden dat si daer bi haer comen. Ende dan sel si tot hem seggen: Mijn mans brueder en wil mi niet nemen als die wet uutwijst, ende verwrecken dat saet sijns brueders in Ysrahel. Ende vragen die mannen hem of hi dat wijf hebben wil ende seit hi dat hi dat wijf niet en wil, so sel dat wijf tot hem treden voir die outste des volcs ende trecken sijn scoen van sinen voeten ende spuwen hem in sijn aensicht ende seggen: Aldus sel die mensche gescien die dat huus sijns brueders niet en tymmert. Ende sinen naem sel hieten in Ysrahel dat Huys des ongescoeyden.

Gi en selt in uwen huse niet hebben geen ongelike mate, groet ende cleyn, ende ongelike wichten,

mer gi selt hebben gerechte maten ende wichten, opdat gi lange moget leven op der aerden.

Ghedenct wat u Amelech dede, doe gi uut Egipten quaemt: hoe hi u volc versloech doe gi armoede ende verdriet hadt. Ende hi en ontsach God niet. Daerom, als gi mit rusten sit in dat Lant der Beloften, so doet Amelechs naem van der aerden ende slaet al dat volc doot." Ende dat gesciede onder coninc Saul.

26 capittel

"Als gi in dat lant coemt dat u God sel geven, so siet dat gi God niet en vergeet ende hout sijn geboden. Ende als gi dat lant besit, so neemt van die eerste vruchten van u coren ende doet dat in een witte corf ende trect daermede ter stede die God vercoren heeft ende beliet daer den naem Gods. Ende gaet totten priester die daer dan is ende offertet Gode. Die priester sel den corf nemen van uwen handen ende setten voer dat outaer ende seggen, als in dat capittel gescreven staet, ende dancken Gode ende doen voert als dat capittel uutwijst."

27 capittel

Doe begonde Moyses den volc te seggen: "Bewaert alle die geboden die ic u huden geseit hebbe. Ende als gi over die Jordaen gaet int lant dat u God geven sal, so neemt stenen uut der Jordanen ende recht die op ende maect daer Gode een outaer of. Ende doet daer Gode sacrifici

op ende offert daer die offerhande des vreden. Ende scrijft op die stenen alle die woerden der wet, opdat gise claer bekennen moecht."

Doe seide Moyses ende die priester tot al die kinder van Ysrahel: "Hoert ende verstaet die woerden Gods. Hout sijn geboden ende weest rechtvaerdich ende doet dat ic u gebiede. Dese sellen staen opten berch Garusim om God, den Heer, te gebenedien: Symeon, Levy, Judas, Ysachar, Joseph, Benyamin. Ende daerjegen sellen staen die ander geslachten opten berch Ebal: Ruben, Gad, Azer, Zabulon, Dan ende Neptalim."

Ende die levyten sellen voirseggen tot die kinder van Ysrahel mit luder stemmen: "Vermaledijt si den mensche die beelden maect mit gieten ende mit snyden van hout of van steen, ende men die in heymelike steden set ende die anbeet voir God." Doe andwoerde al dat volc ende seide: "Amen." "Vermaledijt sij hi die vader ende moeder niet en eert." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt si die mens die een mens brenct tot enen eynde." Doe seide al dat volc: "Amen." Vermaledijt si hi die een blint mens doet dwalen in den wege." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt

si hi die dat recht verkeert van vreemden, van weduwen ende van wesen." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die slaept bi sijns vaders wijf." Doe seide dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die misdoet mitten beesten." Doe seide dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die bi sijn suster slaept, eens vaders ende eens moeders kint." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die slaept bi sinen swager." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die slaept bi sijns evenmenschen wijf." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die sinen evenmensche verslaet." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die giften nimt ende stort dat onnoesel bloet." Doe seide al dat volc: "Amen." "Vermaledijt is hi die niet en blijft onder die wet ende volbrenct die geboden mit die wercken." Doe seide al dat volc: "Amen."

28 capittel

Doe seide Moyses: "Est dat gi die woerden Gods hoert ende daerna leeft ende hout al sijn geboden, so sel Hi u verheffen boven al dat volc der aerden. Ende dese benedixien die sellen op u geslacht comen, est dat gi die geboden Gods hout. Ghebenedijt sidi in uwen steden, in uwen husen, in uwen ackeren. Ghebenedijt sijn die

vruchten van uwen lichamen, u aerde, u beesten ende alle uwe vruchten. Ghebenedijt sijn u scaepskoeyen, u scueren ende al dat gi hebt. Ghebenedijt sidi, gady uut of coem gi in. God geve u vyanden onder uwen handen. Bi enen wege moeten u vianden tot u comen ende bi seven wegen moeten si van u vlien. God gebenedie u husen, u kelnaren ende al dat werc uwer handen ende maec u een heilich volc, est dat gi sijn geboden hout ende sinen wege wandert ende den naem Gods anroept. Als dat volc dat siet, so sellen si u ontsien. Ende God sel u overvloedich maken van allen gueden. Ende Hi sel u opdoen sinen alrenbesten scat ende verleen u dou ende regen te tide. Ende God sel u setten als die overste ende niet als die onderste. Daerom, hout die geboden Gods rechtvaerdelic ende en neycht niet an die rechterzide noch an die lufterside.

Mer ist dat gi die geboden Gods niet en wilt houden ende anbeet afgoden, so sellen op u comen alle die maledictien. Gi selt vermaledijt wesen in uwe steden ende in uwen ackeren. Ju scueren ende al u guet is vermaledijt. Vermaledijt sijn die vruchten uwes lichaems ende van uwer aerden ende van uwer beesten. Vermaledijt sidi, gadi uut, coemdi in. God sel op u senden duertijt ende hongher.

Ende Hi sel u verstroeyen, omdat gi Hem gelaten hebt, ende senden op u pestilencien, totdat gi vergaen sijt van den landen daer Hi u in geset hadde. Ende Hi sel u slaen mit siecten ende mit koertsen ende mit coude ende mit hetten ende mit onreyn luchten, totdat gi vergaen sijt. Den hemel boven u sel coperen wesen ende die aerde onder u sel yseren wesen. Ende voer dou sel u God pulver senden ende voir regen assche. Ende God sel u laten wiken voir u vianden. Bi enen wege sel gi tot hem gaen. Ende bi seven wegen sel gi verjaecht ende verstroeyt worden ende verslegen op der aerden. Ende u lichamen sellen wesen spise der vogelen ende der beesten. Ende God selse slaen mit dwaesheit ende mit blintheit ende mit toren des herten, sodat si sellen snovelen in haren wech op den middach, ghelijc dat die blinde doen. Ende alle tijt sel gi scande ende verdriet liden ende verdruct worden. Ende gi en selt nyement hebben die u verlossen sel. Gi selt wiven nemen ende ander mannen sellen daerbi slapen. Gi selt husen tymmeren ende gi en seltse niet bewonen; gi selt wijngaert planten ende gi en seltse niet gebruken. Ju ossen sellen voir u geslegen worden ende gi en selt daer niet of eten. Ju ezelen, u scapen sellen genomen worden ende nyemant en sel u helpen. Ju kinderen sellen voer u ogen

gevangen worden ende gi en selt geen macht hebben u te verweren. Die vruchten van uwen ackeren die sellen u vianden verteren ende si sellen u groet verdriet andoen. God sel u slaen mit groter seerten van den hoefden totten voeten. Gi selt saeyen in der aerden ende gi sult luttel vergaderen. Gi selt wijngaerden planten ende geen drinken. Gi selt olyvebomen hebben mer geen oly vergaren. Die vreemde luden die onder u wonen, die sellen u beheren, ende gi selt onder hem wesen. Alle dese maledictien sellen op u comen. Ende men sel u vervolgen, totdat gi gestroeyt sijt, omdat gi die woerden Gods niet en hoert ende sijn geboden niet en hout. Daerom sel God honger onder u senden ende u vianden sel gi dienen. God sel een vreemt volc op u senden van verren lande die gi haer tael niet verstaen en selt, een ongenadich volc. Si en sellen die oude noch die jonge niet sparen. Ende si sellen stercke mueren breken daer gi betrouwen in selt hebben. Ende si sellen u steden besitten die u God nu geven sal, tensi dat gi hout ende doet al dat u God geboden heeft ende in desen boec gescreven staet, ende den groten mach\tigen

God ontsiet. Hi sel grote plage op u geslachte senden, noch meer dan in desen boec gescreven staen, sodat u geslacht verstroeyt sel worden over al die werelt, sodat men luttel daerof sel vinden die nu ontallic sijn boven der sterren. Ende God sel u geven een vervaert hert, gebreckelic ogen ende een bedroeft leven, want het sel voir u ogen hangen. Daerom sel gi u dach ende nacht ontsien. Ende des morgens sel gi seggen: Wie sel mi den avont versekeren? Ende des avonts sel gi seggen: Wie sel mi den morgen versekeren? Ende dat sel gi seggen van anxt ende van vresen der herten, want gi ende uwen kinderen sellen uwe vianden vercoft worden ende nyement en sel u bescermen."

Dit sijn die woerden die God Moyses beval te seggen int lant van Moab.

29 capittel

Moyses riep doe tegader al dat volc van Ysrahel ende seide tot hem: "Gi hebt gesien wat wonder dat God voer uwen volc gedaen heeft in Egipten, ende oec dat wonder dat Hy hier gedaen heeft in der woestinen, want Hi heeft u hier 40 jaer ghevoet in der woestinen, dat u cleder niet gearcht en

sijn noch oec u scuenen van uwen voeten. Gi en hebt daer geen broet gegeten, noch wijn, noch gemaecten dranc gedronken. Ende daerin moechdi weten dat u God almachtich is. Ende gi sijt tot deser steden gecomen. Ende gi hebt verslegen Zeons, des conincs van Ezebon, ende Og, den coninc van Basan. Wi besitten haer lant. Daerom bewaert die woerden Gods ende hout sijn geboden, opdat die maledictien niet op u en comen die voerseit sijn, ende voert niet en gesciet als dat capittel uutwijst."

30 capittel

"Ende als u opcomt dese maledictien of benedictien die ic u gheopenbaert hebbe, ende of gi verstroeyt wort onder die heydenen, so keert u weder tot Gode ende doet penitenci. Ende weest Gode onderdaen ende hout sijn geboden, als ic u geseit hebbe. Ende mint hem uut al uwer herten, uut al uwer sielen. God sel u dan verlossen uut der vangenissen ende sel uwer ontfermen ende vergaderen u weder in dat lant dat u voervaderen besaten. Ende Hi sel u weder gebenedien mit meerre gracien dan u voervaderen hadden, opdat gi Hem mint uut al uwer herten, uut al uwer sielen, so sel gi leven sonder verdriet. Ende alle die voerseide maledixien die sellen

comen op u vianden die u haten. Daerom, mint God ende hout sijn gheboden ende doet Hem sacrifici, als in dit boec gescreven staet.

Ende hout dit boec bi u. Ende en latet niet in den hemel vueren, opdat gi niet en segt: Wie sel ons dat boec uut den hemel halen ende lesent ons over, opdat wy weten mogen hoedat wi die geboden Gods sellen mogen volbrengen? Ende en laet dat boec niet over die see varen, opdat gi niet seggen en moget: Wie sel over zee varen ende halen ons dat boec ende lesent ons over, opdat wy horen mogen wat ons God geboden heeft ende dan dat volbrengen? Mer die geboden Gods sellen altoes wesen voer uwen ogen ende in uwer herten ende volbrenget die, want huden heb ic voir uwen ogen geset dat leven ende guet, of die doot ende quaet. Daerom, mint uwen Here, uwen God, ende wandert in sinen weghen ende hout sijn geboden ende weest rechtvaerdich, so sel gi leven ende vermenichvoudicht worden ende gebenedijt worden int lant daer gi in comen selt. Mer wort u hert van God gekeert ende wildi sijn geboden niet houden, mer anbeet ende dient afgoden, so seg ic u te voren: Gi selt verminderen ende jonc sterven. Ende des neme ic den hemel ende die aerde te tuge, dat ic u huden

voirseit hebbe dat leven ende die doot, guet ende quaet, die benedixie ende die maledixie. Daerom, kiest dat leven ende weest Gode onderdaen ende dient Hem, want Hi is u leven. Ende Hi is die lancheit uwer dagen, opdat gi dat lant besitten moecht dat God uwen vaderen beloefde te geven: Abraham, Ysaac ende Jacob."

31 capittel

Doe seide Moyses tot den gemenen volc: "Ic ben 100 ende 20 jaer out. Ic en mach niet mit u uut- ende inreysen. God heeft mi geseit dat ic over die Jordaen niet comen en sel. Daerom sel u God voirgaen als Hi u geseit heeft. Ende Hi sel u vianden doen als Hi Zeon ende Og, die 2 coninghen, dede. Ende als gi daer int lant coemt, soe doet als ic u geseit hebbe ende en weest niet vervaert."

Doe seide Moyses tot Yosue: "Weest starc van moede. Gi selt dat volc leiden in dat lant dat u God beloeft heeft. Ende dat sel gi hem delen. Ende God sel mit u wesen ende en sel u niet afterlaten. Daerom, en ontsiet u niet ende en versaecht u niet."

Doe seide God tot Moyses: "U sterfdach is u bi. Roept Yosue ende gaet in die tabarnakel." Ende daer sprac God hem toe uut die

wolken ende seide tot Moyses: "Siet, gi selt rusten mit uwen vaderen. Ende dit volc sel verkeren ende afgoden anbeden in dat lant daer Icse in brengen sel. Ende si sellen Mi laten. Ende dan sel Ic mijn toorn op hem wreken. Ende Ic selse laten ende keren mijn aensicht van hem. Ende op hem sel comen alle quaet ende verdriet. Ende in dien dagen sellen si seggen: Voerwaer, God en is niet mit ons. Daerom, scrijft in enen psalm mijn geboden ende dat verdriet dat hem toecomen sal. Ende leert dat den kinder van Ysrahel, opdat sijt in haer memorie houden sellen ende mit den monde singen. Ic selse in dat lant brengen dat Ic hem geloeft hebbe, mer si sellen hem keren tot vreemden goden ende die dienen. Ende als hem dat verdriet toecomt, so sel hem dien psalm andwoerden, want Ic kenne al haer gedachten." Doe seide God tot Josue: "Weest sterc ende onversaecht. Gi selt die kinderen leiden in dat lant ende Ic sel mit u wesen."

Doe Moyses die wet ende die geboden Gods gescreven hadde in enen boec, doe gaf hi den boec den priester van den levyten ende liet hem dien

boec leggen in die arke Gods. Ende hi beval hem tot elken 7 jaren, dat is in dat Jaer van Blijscappen, dien boec voer al dat volc openbaer te lesen, opdat si die geboden Gods mochten houden ende verstaen ende daerna leven. "Want ic weet wel dat si lichtelic van Gode sceiden, want ic sach, doe ic levende bi hem was, dat si God menichwerven lieten. Ende als ic doot bin, so sellen si Gode lichtelic laten."

Doe seide Moyses: "Vergaert al dat volc van Ysrahel voir mi, mannen ende vrouwen. Hoert dat ic u toespreken sel ende onthout dat, want ic kenne dat gi na minen doot sonden doen selt ende haest van den wech Gods sceiden ende doen jegen sijn geboden." Doe seide Moyses tot die kinder van Ysrahel: "Hoert allegader desen psalm van den beghin ten eynde ende onthouten ende leerten ende sincten alle dage over, opdat gi in den wech Gods moecht bliven."

32 capittel

Audite celi que loquar; audiat terra verba oris mei. Etcetera. Hoert, gi hemelen, dat ic spreken sel; die aerde moet horen die woerden mijns monts. Mijn leringhe moet wassen als die regen; mijn uutsprake moet u leyden als die dou, als die rijp op dat cruut ende als die dropelen op die bloeysemen,

want ic sel anropen den name des Heren. *Date magnificenciam*. Geeft groetheit onsen God. Gods wercken sijn volmaect ende alle sijn wegen sijn oerdelen. God is trouwe ende sonder enich boesheit, rechtvaerdicheit ende recht.

Ende en hebben Hem sijn kinderen niet besondicht in onreynicheit, bose geslachte ende verkeerde? Sich, vedergeeftu desen den Here, sot volc ende onwijs? En is Hi dijn vader niet die di maecte ende sciep? Ghedenct der ouder dagen, peyns over alle geslachten. Vraecht dinen vader ende hi selt di seggen, dinen meren, ende hi selt di kondigen. Doe die Alreoverste deelde dat volc, doe versceide Hi Adams kinderen. Hi sette die terminen des volcs na den getale der kinder van Ysrahel. Mer dat deel des Heren is sijn volc; Jacob is die bant sijns erves. Hi vanten in dat woeste lant, in der steden der vervaerlicheit ende der verwoester enicheit. Hi lede hem omme ende leerde hem ende bewaerde hem als een appel van sinen oge. Gelijc enen aren die verwrecket sijn jongen te vliegen ende vliecht daer dicke boven, Hi recket uut sijn vlogelen ende namse tot hem ende droechse op sijn scueren. Die Here was alleen sijn leider ende mit hem en was geen vreemt god. Hi bewaerde hem op hoger aerden, opdat hi eten soude die vrucht van den ackeren ende

opdat hi sugen soude honich van den steen ende oly van den alrenhertsten stenen, butter van den vye ende melc van den scapen mit vetheit der lammeren ende der wederen - der kinder van Basan -, ende coken mit den morch der tarwen ende drincken dat alrereynste bloet der druven. Die gheminde is vet geworden ende wedersporrich, ende hi is vet ende wijt geworden. Hi liet after God, sinen Scepper, ende ghinc wech van Gode, sinen Salichmaker. Si anriepen vreemde goden ende in haren sonden so verwrecten si Hem tot toren. Si offerden den duvel ende niet Gode, mer den goden die si niet en kenden. Die nyeuwe ende die vorsche quamen die hoers vaders niet gedient en hadden. God die u sciep, die heb gi aftergelaten. Ende gi hebt vergeten den Here die u gemaect hevet.

Die Here sacht ende wort vertorent, want Hem sijn kinderen ende sijn dochteren verto renden. Ende Hi seide: Ic sel verhuden mijn aensicht van hem ende Ic sel mercken haer leste eynde, want dat geslacht is verkeert ende sijn ontrouwe kinderen. Si verwrecten Mi in dien die geen God en was ende si vertorenden Mi in ydelheden. Ende Ic selse verwrecken in dien dat geen volc en is. Ende in den sotten

heydenen sel Icse bespotten. Een vuer is ontsteken in minen toren ende sel barnen in den lesten der hellen. Het sel verslinden die aerde mit haren groeyen ende sel barnen die fondamenten der bergen. Ic sel op hem vergaderen quade dingen ende Ic sel vervollen mit mijn scut in hem. Si sellen verteert worden van honger ende die vogelen sellense biten mitten alrenbittersten beten. Ic sel in hem senden die tanden der beesten ende mit verwoetheit sellense verbiten die serpenten die opter aerden crupen. Van buten selse verderven dat swaert ende van binnen droefheit, die jongelingen mit den maechden, ende die melc eten mitten ouderen. Ende Ic seide: Waer sijn si? Ic sel haer gedenckenisse doen vergaen van den menschen. Ende om den toorn mijnre vianden sel Icse versceiden, omdat haer vianden niet hovaerdich en sellen worden ende souden seggen: Onse hant is hoech. En hevet die Heer niet alle dese dingen gedaen?

Dit volc is sonder raet ende sonder vroetscap. Och, of si smaecten ende verstonden ende die leste dingen voersagen: hoe een vervolchde dusent ende 2 verjaechden 10.000. En wast hier niet, omdatse die Heer vercoft ende

dat Hise besloten hadde? Want onse God en is niet als haer goden ende die vianden sijn onse rechters. Van den wijngaert van Sodoma was haren wijngaert ende van binnen der steden van Gomorra. Haer druven sijn druven des gallen ende smaec des alrebitterste. Die galle der draken is haer wijn ende ongeneselic venijn der slangen. En sijn dese dingen niet gesticht bi Mi ende geteykent in minen scatte? Die wraec is Mijn ende Ic sel hem wedergeven in der tijt, opdat haer voeten gliden. Die dach des verlies is bi ende die tiden haesten bi te wesen.

Die Here sel rechten sijn volc ende hi sel ontfermen sijn knechten. Hi sel sien dat sijn hant is cranc geworden ende dat die besloten waren, gebrec hadden. Ende die overbleven, die sijn verteert. Ende si sellen seggen: Waer sijn haer goden daer si betrouwen in hadden, van velken offer si aten die vette dingen ende dronken den welsmakenden wijn? Stae nu op ende helpe ons nu bescermen in der doot. Siet dat Ic alleen bin ende geen ander God en is dan Ic. Ic sel doden ende levende maken. Ic sel quetsen ende gesont maken, ende daer en is nyement die uut mijn hant mach wiken. Ic sel opheffen mijn hant tot den hemel ende Ic sel seggen: Ic leef in der ewicheit. Est dat Ic scarp maec mijn swaert als die blixem ende mijn

hant anvaet dat gerecht, so sel Ic wedergeven wraec mijn vianden ende dien die Mi gehaet hebben, sel Ic wedergeven. Ic sel mijn scut droncken maken van bloede ende mijn swaert sel verslinden dat vleis, van den bloede der verslegenre ende van der vangenisse, der vianden mit blote hoefde. Gi heydenen, loeft sijn volc, want Hi sel wreken dat bloet sijnre knechten. Ende Hi sel wedergeven wraec in haren vianden. Ende Hi sel genadich wesen den lande sijns volcs."

Doe Moyses dien psalm ende al die woerden voer al den kinderen van Ysrahel gesproken hadde, doe seide hi: "Hout dese woerden in uwer herten die ic u nu geseit hebbe, opdat gi die geboden Gods moget houden ende bewaren."

Doe seide God tot Moyses: "Gaet opten berch Nebo int lant van Moab tegen Yerico ende siet dat lant van Canaan, dat ic den kinder van Ysrahel geven sel. Ende dan sel gi op dien berch sterven, omdat gi My ongehoersamich waert onder die kinder van Ysrahel voir dat Water der wedersegghinge, daer gi Mi niet en heilichde. Daerom sel gi dat lant sien ende gi en selt daer niet in comen."

33 capittel

Dit is die benedictie daer Moyses die 12 geslachten mede gebenedide voer sijn doot ende

seide: "God, die Here, die hevet Hem gheopenbaert op den berch Synay in die vlamme des vuers. Ende Hi hevet sijn volc gemint. Alle die heiligen die sijn in sinen handen. Ende so wie tot Hem comt, die sel van sijnre leringhe ontfanghen. Hi hevet u een wet geboden. Hout die, so sel gi dat erve Jacobs besitten. Ende God sel u wesen een rechtvaerdich coninc." Ende doe dede Moyses alle die 12 geslachten vergaderen. Ende hi gebenedide elc geslacht bisonder, also als dat capittel uutwijst.

34 capittel

Doe ghinc Moyses op den berch Nebo. Ende daer openbaerde hem God dat lant dat Hi Abraham, Ysaac ende Jacob beloeft hadde ende haer nacomelinghen. Doe seide God: "Dit is dat lant dat Ic u voervaderen geloeft hebbe te geven. Nu heb gijt gesien mit uwen ogen, mer gi en selt daer niet ingaen." Doe starf daer Moyses, die knecht Gods, int lant van Moab opten berch Nebo. Ende sijn lichaem wort begraven int dal van Moab. Ende nye en wist mensche sijn graf te vinden.

Doe Moyses starf, doe was hi out 100 ende 20 jaer. Ende sijn ogen en waren nye ver\duustert,

noch sijn tanden en waren niet beroert. Ende die kinder van Ysrahel bescreiden hem 30 dagen lanc.

Josue die was vervolt mit den gheest der wijsheit. Ende die kinder van Ysrahel waren hem onderdaen ende deden als hem Moyses bevolen hadde.

Ende nye en quam propheet onder die kinder van Ysrahel die also mit God sprac, mont jegen mont, als Moyses dede ende daer God also voel wonderlike wercken doir dede.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Explicit Deutronomium.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hieran volcht dat boec Josue.

Hier beghint dat boec van Josue

Dat eerste capittel

Doe Moyses, die knecht Gods, doot was, doe sprac God tot Josue ende seide: "Moyses, mijn knecht, is doot ende nu sel gi mit dit volc gaen over die Jordaen int lant dat Ic den kinderen van Ysrahel geven sel. Ende nyement en sel u mogen wederstaen, also lange als gi leven selt. Ghelijc als Ic was mit Moyses, so sel Ic mit u wesen. Ic en sel u niet laten noch van Mi sceiden. Weest sterc van moede. Ende gi selt bi loten dit volc dat lant deelen. Daerom, hout mijn wet ende mijn geboden, die u Moyses bescreven heeft, ende neycht niet an die rechterside noch an die lufterside. Ende laet mijn geboden niet uut uwer herten, mer ofentse dach ende nacht ende hout al dat daer bescreven is."

Doe geboet Josue den princen van den volc ende seide: "Elc die segge sijn volc dat si hem bereitmaken ende spijs bereden, want na drien dagen so sellen wi over die Jordaen gaen om dat lant te besitten dat ons God geven sal." Doe seide Josue

tot dat geslacht van Ruben, van Gad ende van Manasses: "Ghedenct der woerden die gi gesproken hebt ende Moyses geloeft hebt nu u wiven ende u kinderen te rusten sijn, dat gi u brueders voirvechters sout wesen ende gewapent voir hem gaen ter tijt toe, dat si dat lant beseten hebben."

Doe seiden die dordalf geslachten: "Al dat gi ons gebiet, dat sellen wi doen ende waer dat gi ons sent, daer sellen wi gaen. Ende gelijc dat wi Moyses onderdaen waren, also sellen wi u onderdaen wesen. Daerom werct manliken."

2 capittel

Doe sende Josue twee mannen heymelic om dat lant te besien ende seide: "Gaet ende besiet dat lant ende die stede Yerico ende wat wech wi dat best toegaen." Die twee mannen ghinghen ende besagen dat lant ende quamen in dier stede ter herberghe tot een gemeenwijf die woende binnen der poorten an der mueren van der steden ende was genoemt Raab ende staet int ewangelium genoemt van Onser Vrouwen Geboert. Ende si quamen daer bi avont in om die stede te besien. Ende dat wort den coninc van Yerico geseit dat daer verspiers in der steden gecomen waren. Doe sende die coninc

mannen tot Raab, dat si haer gasten den coninc senden soude. Mer Raab die hadde die twee mannen op den solre verborgen onder vlas ende seide: "Si quamen hier openbaer tot mi, mer ic en wist niet van waen dat si waren. Tavont doe men die poert sloet, doe waren si recht uutgegaen. Daerom, vervolchtse vlus ende vanctse." Ende die mannen ghingen uut der poorten ende volchdense ter Jordanen toe. Ende doe die mannen uut waren, doe sloet men die poort toe.

Ende doe clam dat wijf Raab tot die twee mannen ende seide: "Ic kenne dat men u dit lant sel geven. Daerom sijn wi voir u vervaert, want wi hebben gehoert dat God dat Rode Meer verdroechde om uwen willen, doe gi uut Egipten quaemt, ende dat gi twee coningen verslegen hebt mit al haer volc. Ende daerom so sijn wi vervaert dat gi dit lant besitten selt, want u God die is God in den hemel daer boven ende in der aerden hier beneden. Daerom so sweert mi bi uwen Gode, also als ic u ontfermherticheit gedaen hebbe, dat gi mi also ontfermherticheit bewijst hier in mijns vaders huus ende geeft mi een waerachtich teyken dat gi mijn vader,

mijn moeder, mijn brueders ende mijn susteren ende alle die mit mi in den huse sijn, bescermt van der doot." Doe andwoerden die twee mannen ende seiden: "Wi sellen ons leven voir u setten, opdat gi ons niet en melt. Als ons God dit lant gift, so sellen wi uwer ontfermen in der waerheit." Doe liet dat wijf Raab die mannen tot enen veynster uut mit enen reep, want dat huys stont op die muer van der steden. Ende si seide tot den mannen: "Gaet int gebercht ende blijft daer drie dagen lanc leggen, totdat die mannen wedergecomen sijn die u soken, opdat si u niet en vangen, ende dan gaet uwen wech." Doe seiden die twee mannen: "Laet die reep in dat veynster hangen, opdat wi u huus mogen kennen ende bescermen al die daerin sijn, opdat wi onsen eet mogen houden."

Doe seide Raab: "Ic sel doen dat gi geseit hebt." Ende si bant den reep in dat veynster ende lyeten buten bliven ende hangen. Ende die mannen ghingen int gebercht also lange, dat die ander mannen in die stede waren. Doe ghingen si ter Jordanen waert ende ghingen tot Josue. Ende si vertelden Josue ende den gemeen volc wat hem gesciet was ende wat si Raab geloeft hadden.

3 capittel

Doe stont Josue in der nacht op ende beval den levyten dat si die ar\ke

souden rede maken ende trecken daermede op der Jordanen. Die levyten deden also. Ende al dat volc volchden hem tot opter Jordanen. Ende daer lagen si drie dagen. Doe geboet Josue elc prince dat hi in sijn geslacht soude doen ropen: als die priesteren mit der arken reysden, dat dan al dat volc bereet soude wesen ende volgen der arken ende laten tusschen der arken ende den volc 16 stadien, opdat men die arke van verre mocht sien ende wat wech dat men hem volgen soude. Ende een ygelic soude hem wachten dat hi die arke niet te na en quaem. Doe seide Josue tot den volc: "Een ygelic maec hem heylich. Morgen so sel God wonder onder u doen." Ende doe seide hi tot den priesteren: "Gi selt die arke opheffen ende gaen daermede voer den volc."

Doe seide God tot Josue: "Huden sel Ic u beghinnen te verheffen onder die kinder van Ysrahel, opdat si weten mogen dat Ic mit u bin, als Ic mit Moyses was. Ende segt den priesteren die die arke dregen, dat si in die Jordaen gaen ende bliven daerin staen, waent al dat volc over is." Doe seide Josue tot den volc van Ysrahel: "Hoert alle harwaert ende verstaet die woerden Gods. Weet dat God midden onder u is. Ende Hi sel voer u aensicht verstroeyen die Cananeen, Etheen, Eveen, Phereseen, Gerseen, Yebuseen ende Amor\reen.

Ende als die arke in die Jordaen staet, so sellen die 12 mannen, uut elc geslacht een, nemen een steen uut den gront der Jordanen ende dregen die opt lant." Doe namen die priesteren die arke mit den leviten ende ghingen ter Jordanen. Ende doe si haer voeten staken in dat water der Jordanen, doe weec dat water wech ende ghinc staen rechtop, oft tusschen twee mueren gestaen hadde. Ende die priesteren ghingen in die Jordane staen mit drogen voeten. Ende al dat volc - mannen, kinderen, vrouwen - ende beesten die ghingen daerover mit drogen voeten.

4 capittel

Doe vercoes Josue 12 mannen ende geboet hem elc enen herden steen te halen uut den gront der Jordanen daer die arke gestaen hadde. Die 12 mannen deden also ende drogen elc enen steen op haren scueren ende leiden die opten cant van der Jordanen.

Ende doe ghinghen si ende rechten 12 stenen in den gront daer die arke gestaen hadde. Doe al dat volc over was, doe ghinc dat water der Jordanen weder staen alst eerst gestaen hadde. Ende opten tienden dach van der eerster maent, doe ghingen si over die Jordaen.

Ende dat geslacht van Ruben ende van Gad ende half dat geslacht van Manasses die ghinghen al gewapent voer die kinder van Ysrahel, als si Moyses geloeft hadden. Ende dier wasser 40.000 vechters die streken voer op dat effen lant van Jherico.

Doe dede Josue die 12 stenen nemen ende maecten daer een outaer of in Galgala ende seide tot den kinderen van Ysrahel: "Als u u kinderen vragen: Wat beduden dese stenen? so sel gi seggen ende andwoerden: Die stenen staen daer tot enen gehogenisse dat God dat water dede sceiden, sodat die kinder mit drogen voeten doer die Jordaen ghingen, ghelijc datse God dede gaen doer dat Rode Meer mit drogen voeten. Daerom sel gi die moghende hant Gods altoes ontsien."

Vijf capittel

Doe die gemeen heydenen verhoerden dat die kinder van Ysrahel mit drogen voeten over die Jordaen waren gegaen, doe waren si alle vervaert ende ontsagen die kinder van Ysrahel seer.

Doe seide God tot Josue: "Maect stenen messen ende doet besnyden alle mannepersonen die in dese 40 jaren in der woestinen geboren sijn." Josue dede also ende dede alle die mannepersonen besnyden. Ende doe bleven si daer leggen

ter tijt toe, dat si gesont ende genesen waren. Ende die stede wort genoemt Galgala tot desen dage toe.

Doe bleven die kinder van Ysrahel daer leggen ende hielden Paeschen opten 14den dach van der eerster maent. Ende si aten van die vruchten ende van die spise die daer int lant was.

Josue was in den acker voer Yerico ende sach daer een man staen mit enen bloten swaerde. Josue ghinc tot hem ende seide: "Sidi mit ons of sidi jegens ons?" Ende het was een engel die seide: "Ic en ben niet jegen u, mer ic bin een prins over al dat volc ende ic come om u te bescermen." Doe viel Josue op sine knyen ende aenbede den engel ende seide: "Wat spreket mijn Heer, mijn God, tot sinen knecht?" Doe seide die engel: "Duet die scuenen van uwen voeten, want die stede is heilich daer gi staet." Ende Josue dede als hem die engel hiet.

6 capittel

Die van Jherico die waren seer vervaert ende si ontsagen die kinder van Ysrahel. Ende si hielden haer steden gesloten. Ende nyement en dorste daer uut- of ingaen.

Doe seide God tot Josue: "Siet, Ic sel in uwen handen geven Jerico ende haren coninc ende al dat gemeen volc. Gaet eens des daechs mit al den vechters om die stede, ses dagen lanc. Ende opten sevenden dach so sellen die priesteren nemen 7 basunen ende gaen voer die arcke seven\warven

om die stede."

Doe geboet Josue den priesteren dat si die arke souden nemen ende gaen eens des daechs om die stede. Ende daer souden voergaen seven priesteren mit seven basunen. Ende voer die arke ghinc al dat gewapent volc. Ende Josue beval den gemenen volc dat nyement en spraec noch en riep, eer dat hijt beval te ropen. Doe droech men die arke also om Yerico ses dagen lanc. Ende dan set mense weder in Galgala. Opten sevenden dach doe hiet Josue dat volc sevenwarven om die stede gaen. Ende op die sevende reyse so geboet hi dat al dat volc soude lude ropen. Ende dan sel u God die stede opgeven, want die stede is vermaledijt ende al dat daerin is, sonder Raab ende die mit haer in haer huys sijn. Want si verhude ons boden die wi daer gesent hadden. Siet wel toe dat gi wel hout dat ic u segge, want gout of sulver of yser, of coperen vaten die gi daer vint, die sel gi Gode offeren. Ende als men die trompetten blaest ende gi alle roept, so sellen die mueren vallen. Ende so sel een ygelic in die stede gaen vandaer hi staet ende slaent al doot, man ende wijf, jonc ende out, ende oec al die beesten. Ende opten sevenden dach doe ghinc men mit die arke ende mit den volc seswarven om die stede. Ende in die sevende reyse doe riep al dat volc an

Gode. Ende doe vielen die mueren in die vesten. Ende doe ghinc al dat volc in die stede ende sloecht al doot. Ende die twee mannen ghingen in Raabs huus ende leden Raab mit al haer vrienden die in haer huys waren, uut der steden mit haer goeden onder die kinder van Ysrahel. Ende doet al dootgeslegen was, doe namen si gout, sulver ende yser, ende die coperen vaten ende staken doe die stede an ende verbarndense.

Doe seide Josue: "Vermaledijt is die man die Yerico weder tymmeren sel in sijn eerste groet."

Doe was God mit Josue. Ende sinen naem wort geopenbaert in al dat lant.

7 capittel

Die kinderen van Ysrahel deden jegen die geboden Gods, want si namen an dat guet dat vermaledijt was, want Nachor, Carijns soen van Judas geslacht, die nam dat vermaledijtste goet. Daerom was God toornich op die kinder van Ysrahel. Doe sende Josue mannen die Hay souden besien, hoe men die stede soude winnen. Die mannen togen daer ende besagen Hay, die stede, ende quamen weder tot Josue ende seiden: "Laet al dat volc daer niet trecken, mer twee of 3.000 mannen sellen die stede wel winnen." Doe sende Josue daer 3.000 mannen te harnas

die cloec waren te striden. Doe si voer Hay quamen, doe quamen die van Haey uut. Ende die van Ysrahel keerden den rugge. Ende daer worter verslegen 36 van Ysrahel ende worden al verjaecht. Doe waren die kinder van Ysrahel vervaert.

Ende Josue scoerde sijn cleder ende viel voer die arke Gods op der aerden ten avont toe ende mit hem al die outste van Ysrahel, ende stroeyden assche op haer hoeft. Ende doe seide Josue: "O lacy, Here God, waerom heb Gi dat gemeen volc over die Jordaen geleet ende wi sellen nu van die Amorreen verslegen worden. Och, of wi over die Jordaen gebleven hadden! Och, Here God, wat sel ic seggen? Ic heb gesien dat die van Ysrahel den rugge gekeert hebben jegen die vianden. Als die van Cananeen ende dat ander volc dat hoerden, si sellen ons ommesingelen ende si sellen ons verslaen. Ende wie sel dan uwen naem groet maken?"

Doe seide God tot Josue: "Staet op! Waerom leg gi opter aerden? Dat volc van Ysrahel heeft gesondicht ende is overgetreden mijn gebot. Si hebben genomen dat vermaledijt is ende gestolen ende gelogen ende dat verbercht onder haer vaten. Daerom en moech\di

uwe vianden niet wederstaen. Ende Ic en sel niet mit u wesen, tensi dat hi uut den kinderen van Ysrahel is die dat gedaen heeft. Daerom, ondersoect dat onder alle die geslachten. Ende als gi die man vint, doot hem ende verbarnt dat guet, want hi hevet quaet gewrocht in Ysrahel."

Josue stont des morgens vroech op ende warp een lot onder die kinder van Ysrahel. Ende dat loth viel op Judas geslacht ende onder den rechter Sare op den man Nachor, Carijns soen. Doe seide Josue tot Nachor: "Soen, gheeft God van Ysrahel glori ende beliet u ende segt wat gi ghedaen hebt ende en verbercht dat niet." Doe seide Nachor: "Voerwaer, ic hebbe gesondicht voer God van Ysrahel. Ende dit heb ic gedaen: ic heb een costelic siden mantel genomen ende gouden ende sulveren vaten. Die heb ic gedolven in mijn tent." Doe sende daer Josue sijn dienres ende si vonden dat guet in die tent. Ende si brochten dat guet voer Josue ende voer dat gemeen volc.

Doe nam Josue Nachor dat gout ende dat sulver ende den mantel ende al sijn guet ende brocht dat buten den volc in een dal. Ende daer wort al dat guet verbarnt. Ende Nachor wort van den gemenen volc mit enen groten hoep stenen bedect, sodat hi daeronder doot bleef. Ende daermede was den toren Gods vergaen

van den kinderen van Ysrahel. Ende dat dal hiet noch huden des daechs Nachors dal.

8 capittel

Doe seide God tot Yosue: "En ontsiet u niet ende en weest niet vervaert. Ende neemt mit u een grote scaer van volc. Ic sel u Hay ende haer coninc, dat volc ende al dat lant in u hant geven. Ende doet Hay als gi Yerico deet: verslatet al ende verbarnttet al." Doe nam Yosue een groet scaer van volc ende toech bi nacht voer Hay ende leide daer heymelic in een laech 30.000 mannen. Ende Josue toech mit den anderen volc tusschen Hay ende Betel. Ende des morgens doe toech Josue mit een deel volcs voir die stede. Ende doe quam al dat volc van Hay uut ende doe begonde Josue mit sijn volc te wiken verre van der steden. Ende doe hief Josue sijn scilt op. Ende doe dat sagen die in die lage waren, doe braken si op ende liepen in die stede ende wonnense sonder weer. Ende doe staken sise tot menigen steden an ende barndense. Doe Josue den roec sach, doe scicte hi hem mit sinen volc ter weer. Ende die die stede gewonnen hadden, die quamen van afteren. Ende doe dat volc van Hay dat vernamen ende die stede sagen barnen, doe waren si versaecht ende worden sonder weer verslegen. Ende die coninc van Hay die wort levende gevangen ende voer Josue gebrocht.

Ende doe dede Josue den coninc

voer der poorten hangen tot des avonts toe. Ende doe dede hi dat lichaem van den cruce doen ende bedecte dat mit enen groten hoep stenen. Ende men sloecht al doot dat daer was ende men verbarnde die stede.

Doe maecte Josue een outaer. Ende Josue dede daer sacrificie op ende offerde daer een offerhande des vreden. Ende die priester gebenedide al dat volc van Ysrahel. Ende hi las hem al die wet ende alle die geboden die Moyses bescreven hadde. Ende hi geboetse enen ygelic te houden, man ende wijf, jonc ende out, van binnen ende van buyten, alle die onder hem woenden.

9 capittel

Doe alle die coningen ende die steden van dien lande verhoerden hoe die kinder van Ysrahel Yerico ende Hay gewonnen hadden, doe gruwelde hem. Ende si spraken tesamen dat sise wederstaen wouden.

Doe was daer een stercke stede, hiet Gabaon, ende die verhoerden die victorie die die kinder van Ysrahel hadden ende hoe dat si Haey ende Yerico gewonnen hadden, ende hoe dat si al dat volc, jonc ende out, verslegen hadden, ende die stede verbarnt hadden. Doe ontsagen si die doot ende senden boden tot

Josue ende deden an oude, lappede scuenen ende versleten clederen, ende lueden ezelen mit ouden vaten mit water ende mit hert, verdroecht broet. Doe quamen si tot Josue, die doe was in Galgala. Ende si seiden tot hem ende tot den gemenen volc: "Wi comen uut enen verren lande tot u om vrede mit u te maken." Doe seiden die kinder van Ysrahel: "Woen gi int lant dat ons God heeft beloeft te geven, so en moghen wi gene vrede mit u maken." Doe seiden si tot Josue: "Wi sijn u knechten." Doe seide Josue: "Waen sie gi gecomen?" Doe seiden si: "Van enen verren lande. Wi sijn tot u gecomen als knechten in den naem Gods. Wy hebben gehoert van die grote macht die gi hebt ende wat gi gedaen hebt in Egipten ende oec wat gi den twee coninghen gedaen hebt over die Jordaen: Zeon, die coninc van Ebeson, ende Og, den coninc van Basan. Doe onse heeren dit vernamen, doe seiden si tot ons: Neemt spijs ende dranc mit u, omdattet verre in vreemden lande is, ende trect tot die kinder van Ysrahel ende verworft ons vrede. Ende doe wi uut onsen lande togen, doe waren onse clederen nyeu ende die sijn nu versleten. Onse scuenen die waren nyeu; die sijn nu gelappet ende versleten. Onse vaten mit den dranc die waren nyeu; die sijn nu out ende ver\weert.

Ende siet, ons broet is verhert ende verscimmelt om lancheit des weges." Josue die waende dat si waer seiden ende en vraechde Gode genen raet. Ende Josue die maecte enen vrede mit hem, dat hise niet doden en soude. Ende die princen ende dat gemeen volc die swoeren hem vrede.

Ende drie dagen daerna vernamen si dat si daerbi int lant woenden. Doe togen die kinder van Ysrahel daer int lant ende quamen op den dorden dach in die grote stat Gabaon ende in die ander steden, als Caphira, Betoth, Cariaterim. Ende si en verslogense niet, omdat si hem vrede gesworen hadden in den naem Gods van Ysrahel. Doe murmureerden dat volc jegen die princen. Doe andwoerden die princen ende seiden: "Wi hebben hem in den naem Gods vrede gesworen. Daerom en mogen wi hem niet misdoen. Mer si sellen levende bliven ende ons dienen ende dregen hout ende water dat men in die tabarnakel behoeft." Doe seiden die van Gabaon: "Het was ons geboetscapt dat God u soude geven al dit lantscap in uwen handen ende verjagen alle die daerin woenden. Daerom ontsagen wi u ende sochten raet om ons lijf te behouden. Ende nu sijn wi in uwen handen. Ende dat u reden ende recht denct wesen, dat doet mit ons." Josue die bescermtse ende si en worden niet verslegen. Ende hi scicketse dat si hout souden dregen ende water souden halen ter steden die God vercoes daer men Hem dienen

soude.

10 capittel

Doe Adonysedech, die coninc van Jherusalem, vernam dat Josue Haey ende Jerico gewonnen hadde ende haer coningen ende haer volc verslegen hadden, ende dat die van Gabaon onder die Ysrahels handen waren gegaen, doe was hi seer vervaert, want Gabaon was een grote coninclike stat ende voel meerre dan Hay. Ende daer waren sterke vechters in. Doe sende Adonysedech, die coninc van Jherusalem, tot Ocham, die coninc van Ebron, ende tot Pharan, den coninc van Yerimoth, ende tot Japhie, den coninc van Lachis, ende tot Dabir, den coninc van Eglon, ende bat hem dat si tot hem comen souden ende brengen haer volc mit hem, want hi woude Gabaon beleggen, omdat si Josue ende den kinderen van Ysrahel onderdanich waren geworden. Die vijf coningen van Amorreen die vergaderden tot den coninc van Jherusalem ende si belagen die stede van Gabaon. Doe senden die van Gabaon tot Josue, die doe in Galgala was, ende si baden hem dat si hem haestelic te hulpe wouden comen ende ontsettense van den coningen van Amorreen. Doe toech Josue uut Galgala mit al sijn stercste volc.

Doe seide God tot Josue: "Ontsiet u niet! Al dat volc sel Ic in uwen handen geven ende nyement en sel u mogen wederstaen." Doe toech Josue in der nacht van Galgala ende ontsettede die van Gabaon ende verjaechdense ende ver\sloechse

die daervoir waren.

Ende God sende van den hemel grote hagelstenen die meer volcx dootvielen dan si mitten swaerde verslogen. Ende doe bat Josue an God dat die sonne most bliven staen ende die maen niet en rese, opdat hi sijn vianden mocht vervolgen. Ende die sonne bleef staen enen helen dach lanc midden an den hemel ende nye soe en wast so lange dach, voir noch na, want om dat gebet van den menschen so vacht God voir Ysrahel.

Die vijf coningen die verborgen hem in een spelunc in Maceda ende dat wort Josue geboetscapt. Doe geboet Josue dat men dat gat van der spelunc soude mit stenen bedecken ende hi settede daer wachters voer. Doe geboet Josue dat si haer vianden vervolgen souden. Ende die kinder van Ysrahel deden also. Ende doe si niet meer vianden en vonden, doe quamen si weder tot Yosue in Maceda. Doe geboet Josue dat men die mont van der spelunc soude opdoen ende brengen die vijf coningen voer hem. Ende sijn dienaren deden also ende brochten die vijf coninghen voer Josue, als die coninc van Jherusalem, die coninc van Ebron, die coninc van Yerimoth, die coninc van Lachis ende die coninc van Eglon. Doe riep Josue

die princen van den volc tot hem ende seide: "Gaet ende set uwen voeten op die halsen van den coningen." Die princen deden also. Doe seide Josue: "En weset niet vervaert! Aldus sel God al u vianden onder u voeten geven." Doe dede Josue die coninghen alle vijf hangen tot den avont toe. Ende doe die sonne onder was, doe deedse Josue ofdoen ende worpense in een spelunc ende deedse bedecken mit stenen.

Ende op dien dach destrueerde Josue Maceda ende sloecht al doot dat daerin was ende verbarnde die stede. Ende van Maceda toech Josue mit al sijn volc tot Lebna ende versloech dat volc ende verbarnde die stede ende wan Lebna. Doe togen si tot Lachis. Ende des anderen dages doe bestormden si die stede ende slogen al dat volc doot. Ende op die tijt was Yram, die coninc van Gazer, Lachis te hulpe gecomen. Ende die wort mede verslegen mit al sijn volc. Doe toech Josue mit al sijn volc van Lachis voer Eglon ende vacht daerjegen. Ende si verslogen den coninc mit al sijn volc. Ende doe verslogen si al dat volc van Ebron. Ende doe togen si voir Dabir. Ende daer verslogen si den coninc ende al dat in der stede was. Ende Josue versloech al dat volc dat int gebercht woende ende daeromtrent in al dat lant.

Ende doe toech hi weder mit sinen volc in Galgala ende rustede daer.

11 capittel

Doe Jabin, die coninc van Azor, verhoerde die grote mogentheit van Josue, doe ontboet hi den coninc van Madon, ende den coninc van Semeron ende den coninc van Acsaph, ende oec alle die coninghen die daer woenden in dat westeinde van dat gebercht ende oec in dat effen lant. Ende oec ontboet hi dat conincrijc van Dor bi der see, ende die van Cananeen van oesten ende van westen, van Etheen, Amorreen, Phereseen, Yebuseen, ende alle die daer int lant woenden, sodat si een scaer van volc vergadert hadden die ontallic was, gelijc dat dat sant bi der zee ontallic is. Ende si hadden grote scaren van paerden ende van wagenen. Alle die coningen mit al haren volc die quamen op dat water van Meron om jegen die kinder van Ysrahel te vechten.

Doe seide God tot Josue: "En ontsiet u niet! Morgen sel Ic u al dit volc ghewont geven in uwen handen. Haer paerden sel gi verslaen; haer wagenen sel gi verbarnen." Doe ginc Josue mit al sijn volc tegen sijn vianden. Ende si slogen in hem. Ende God gafse hem in haren handen. Ende si verslogense ende vervolchdense tot dat Grote Sydonen. Ende si verslogent al ende en lieten nyement levende. Si verderfden die paerden; die wagenen verbarndense, ende deden

als hem God bevolen hadde.

Doe quam Josue mit al sijn volc voer die stat Azor. Ende dat was die overste stat van al dien lande. Josue wanse ende versloecht al dat daerin was ende verbarnden die stede Azor. Ende oec wan hi al die steden daeromtrent ende sloecht al doot. Ende doe deelden die kinder van Ysrahel den roef, als hem Moyses bevolen hadde. Ende Josue volbrocht al dat hem God bevolen hadde.

Ende Josue toech doer al dat lant ende vacht lange jegen dat volc. Ende daer en was geen stede die hem opgaf sonder vechten, dan Eveon die lach bi Gabaon. Doe quam Josue int gebercht ende versloech dat geslacht van Enachim - dat waren ruesen - ende verderfde al die steden sonder Gasa ende Geth ende Ozotha. Ende doe wijsde Josue elc geslacht in een lant ende si rusteden van striden.

12 capittel

Dit sijn die coninghen die die kinder van Ysrahel verslogen ende dien si haer lant besaten. Over die Jordaen verslogen si den coninc Zeon van Ebeson ende Og, den coninc van Basan. Ende dat lant besaten dat geslacht van Ruben ende van Gad ende half dat geslacht van Manasses.

Ende dit sijn die coninghen die Josue ende die kinder van Ysrahel verslogen over die Jordaen: den coninc van Yerico, den coninc van Hay, den coninc van Bethel, den coninc van Jherusalem, den coninc van Ebron,

den coninc van Yerimoth, den coninc van Lachis, den coninc van Eglon, den coninc van Gazar, den coninc van Dabir, den coninc van Gador, den coninc van Rama, den coninc van Hered, den coninc van Lebna, den coninc van Odollam, den coninc van Maceda, den coninc van Betel, den coninc van Tafua, den coninc van Afra, den coninc van Afech, den coninc van Saron, den coninc van Madon, den coninc van Azor, den coninc van Semeron, den coninc van Acsaph, den coninc van Teriach, den coninc van Magedon, den coninc van Cedes, den coninc van Jachanen, den coninc van Carmeli, den coninc van Dor, den coninch van Agal, den coninc van Tersa. Al der coninghen was 31.

13 capittel

Doe seide God tot Josue: "Gi wort out ende dat lant en is noch niet ghedeelt, noch al u vianden en sijn daeruut verjaecht, als uut Galileen ende Philisteen ende oec voel ander landen. Ic selse verjagen ende verslaen voir dat aensicht der kinder van Ysrahel. Daerom, deelt dit lant in negen delen ende in een half, want dordalf geslacht heeft Moyses geguet over die Yordaen. Ende Levijs geslacht dat en sel gi geen deel geven

van den lande, mer die sacrificie ende die offerhande Gods van Ysrahel dat sel haer deel wesen."

Doe deelde ende ordineerde Josue ende Eleazer, die biscop, dat lant over die Jordaen. Ende Rubens geslacht hadde Zeons lant ende steden. Ende Gads geslacht hadde Ogs lant ende sijn steden. Ende half dat geslacht van Manasses die hadden dat lant van Madian. Mer Levijs geslacht en hadden daer geen deel, mer God van Ysrahel was haer besittinge ende haer deel.

14 capittel

Ende dit is die besittinge der kinder van Ysrahel int lant van Chanaan dat hem Eleazer ende Josue deelden mit den gemenen princen.

Doe quam dat geslacht van Judas tot Josue in Galgala. Ende doe seide Calef tot hem: "Josue, en gehoecht u niet dat God sprac tot Moyses in Cades van u ende van mi, doe wi dat lant besien hadden ende ic seide wat mi best docht wesen? Mer mijn bruederen die mit mi waren, die verkeerden dat hert des volcs, dat si int lant niet en wouden. Ende ic woude dat gebot Gods volgen. Doe swoer Moyses in dien dagen ende seide dat dat lant mijn soude wesen ende mijn kinderen tot in der ewicheit. Ende daerom heeft mi God ge\sontheit

des levens verleent tot desen dage toe. Ende het is 45 jaer geleden dat God dat sprac tot Moyses. Ende huden ben ic also cloec als ic was doe ic gesent was om dat lant te besien. Ende God heeft mi die stercheit in mi bewaert, dat ic noch alsoe sterc ben te vechten ende te reysen als ic doe was. Daerom, gevet mi dat lant int gebercht daer Enachs geslacht in woent, die grote ruesen. Gheeft mi die grote stede ende die cleyne stede. Ter avontuer is God mit mi, ic selse verjagen ende verslaen." Doe gebenedide Josue Calef ende gaf hem dat lant van Ebron mit sijn gheslacht.

15 capittel

Judas geslacht hadde dat lant tot sinen deel van Edom ter woestinen toe ende voert al die landen als dat capittel uutwijst.

Ende Calef die hadde sijn deel van den lande midden onder Judas geslacht. Ende dat was Ebron. Daer sloech Calef drie ruesen doot van Enachs geslacht, als Cesy, Hayman ende Tolmay. Ende doe toech hi voir die stat Dabir, die eerste hietede Caryathsepher; dat is te seggen: `een stat der lotteren'. Doe seide Calef: "So wie die stat Cariathsepher vint ende verslaet dat volc, die sel ic Aram, mijn dochter, geven tot enen wive." Doe ghinc Othoniel ende wan die stede. Doe gaf hem Calef sijn dochter Aram tot enen wive ende gaf hem die stede ende lant daermede.

Dit is dat getal van den steden die Judas geslacht besaten: int gebercht 39 steden ende dorpen; int lant van Campester 14 steden ende dorpen; ende 16 steden ende dorpen; ende 9 steden ende dorpen; ende 4 steden op die zee mit haren dorpen ende van dat lopende water totter groter zee; 11 steden mit haren dorpen; ende 8 steden mit haren dorpen; ende 10 steden mit haren dorpen; ende 6 steden mit haren dorpen; ende in dat busch 2 steden mit haren dorpen; ende in der woestinen 6 steden mit haren dorpen.

Ende Judas geslacht en mochten die Yebuseen uut Jherusalem niet verdriven, mer si bleven daer tesamen in wonen.

16 capittel

Josephs geslacht viel haer deel bi der Jordanen jegen Jherico daeromtrent, als dat capittel uutwijst.

Ende Effrayms geslacht ende half dat geslacht van Manasses die lieten die Cananeen onder hem wonen om tribuyt. Ende si en dodense niet.

17 capittel

Manasses was Josephs outste soen ende Effraym was die joncste. Ende een deel van Manasses kinderen die waren geguet over die Jordaen ende die ander waren geguet in Galaad. Ende een van Manasses kinderen die hadde vijf dochteren: Malaa, Noa, Egla, Melcha ende Tersa. Si quamen voer Eleazer, den biscop, ende voer Josue ende seiden: "God die had geboden bi Moyses dat gi ons erven sout geven te besitten onder ons

bruederen." Doe gaf Josue den dochteren dat lant te besitten tusschen dat geslacht van Effraym ende half dat geslacht van Manasses.

Die van Manasses die en mochten die steden ende dat lant niet besitten ende bedriven dat hem toegescicket was, mer si lieten die van Cananeen onder hem bliven ende mit hem wonen om tribuyt die si gaven. Ende dat heeft God verboden.

Doe seiden dat geslacht van Joseph tot Josue: "Waerom heb gi ons dit lant gegeven tot onsen deel, daer wi dus in verbonden sitten ende God heeft ons gebenedijt ende gemenichvoudicht ende voel beesten verleent?" Doe seide Josue: "Heb gi voel volcs ende is u dit lant te cleyn int gebercht mit die van Effraym, so trect int busch ende wint lant onder die Pherezeen ende Raphim." Doe seide dat geslacht van Joseph: "Wi en mogen int gebercht niet comen, want die van Cananeen die hebben yseren wagenen die scarp snyden, daer si haer steden, haer lant mede bewaren." Doe seide Josue tot dat geslacht van Joseph, als van Effraym ende Manasses: "Est dat gi voel volcs hebt, so sidi starc. Ende hebt gi te luttel lants, so trect in dat gebercht ende vint daer lant daer gi in wonen moecht.

Ende verslaet die van Cananeen die gi segget dat yseren wagenen hebben. Mer gi sijt voel meer ende starcker."

18 capittel

Doe vergaderde Josue al dat volc van Ysrahel ende toech mit die tabarnakel ende mit dier arken in Sylo. Ende die bleef daer staende. Doe waren daer noch 7 geslachten die geen arf noch geen eygen lant en besaten. Daer seide Josue toe: "Hoe beit gi aldus lange dat gi geen erf en besit van dat u God gegeven heeft? Gaet ende kiest uut elc geslacht 3 mannen. Die sellen die groetheit van den geslacht bescriven ende doergaen dat lant ende besien dat ende delen dat na die voelheit des volcs in seven delen ende bescriven dat ende comen dan voer mi in Sylo, want Judas geslacht hadde dat lant suutwaerts van dat gebercht. Ende Josephs geslacht hadde dat lant noertwaerts van dat gebercht. Ende die levyten en sellen geen deel hebben gelijc die ander geslachten, mer God sel haer deel wesen. Ende Rubens geslacht ende Gads geslacht ende half dat geslacht van Manasses hebben haer deel lants over der Jordanen." Doe ghingen die mannen ende doersagen

dat volc ende dat lant ende bescreven dat ende deeldent in seven delen ende quamen daer mitten scrift voer Josue in Sylo.

Doe deelde Josue dat lant den seven geslachten van Ysrahel in 7 delen. Dat eerste loth viel Benyamins geslacht. Ende die hadden dat lant tusschen Judas geslacht ende Josephs geslacht. Ende si hadden in dat een lant 12 steden mit haer dorpen ende in dat ander lant 14 steden mit haren dorpen, als dat capittel die namen van der steden uutnoemt.

19 capittel

Dat ander loth dat viel Symeons geslacht. Ende si hadden in een lant 13 steden mit haren dorpen ende in een ander lant 4 steden mit haren dorpen daer dat capittel die namen of uutwijst.

Dat dorde loth dat viel Sabulons geslacht. Ende si hadden onder hem 12 steden mit haren dorpen.

Dat vierde loth had Ysachars geslacht. Ende si hadden onder hem 16 steden mit haren dorpen.

Dat vijfte loth dat viel Azers geslacht. Ende si hadden onder hem 22 steden mit haren dorpen.

Dat seste loth dat viel op Neptalims geslacht. Ende si hadden onder hem 19 steden ende dorpen.

Dat sevende loth hadde Dans geslacht. Ende si hadden onder hem 17 steden ende dorpen.

Ende dat geslacht van Dan die vochten tegen een lantscap ende hiet Lesen. Ende si verslogen dat volc mit den swaerde ende si besaten dat lant. Ende si noemdent Lezendan.

Doe dat lant gedeelt was, doe gaven die kinder van Ysrahel Josue een deel lants midden onder hem, daer hi om bat, int gebercht van Effraym. Ende daer tymmerde hi een stat daer hi in woende.

Also deelden Eleazer, den priester, ende Josue dat lant der kinderen van Ysrahel in Sylo voir die tabarnakel Gods, des Heren.

20 capittel

Doe sprac God tot Josue ende seide: "Seg den kinderen van Ysrahel dat si steden scicken daer si toe wiken mogen die onwetende dootslach doen, opdat si daer wiken mogen voir den toorn der vrienden van den doden. Ende als die mensche tot enich van dien steden comt, so sel hijt voir die rechters van dier steden seggen hoe dat hi onwetende dootslach gedaen heeft. Ende dan sellen hem die rechters ontfangen ende laten vry in die stede wonen." Doe wort onder elc geslacht een stede gescict die vry soude wesen, als dat capittel uutwijst.

21 capittel

Doe quamen die princen van Levijs geslacht tot Eleazer, den priester, ende tot Josue ende tot den hertogen ende den geslachten van Ysrahel. Ende si seiden tot hem allen: "God die sei\de

bi Moyses dat gi ons steden sout geven in te wonen ende buten den steden ons lant geven sout ons beesten op te weyden." Van Judas gheslacht, van Symeons geslacht ende van Benyamins geslacht hadden die levyten 13 steden in te wonen ende lant haer beesten op te weyden. Van Effrayms geslacht, van Dans geslacht ende van half Manasses geslacht hadden die levyten 10 steden; van Ysachars geslacht ende van Neptalims geslacht ende van Sabulons geslacht 13 steden; van Rubens geslacht, van Gads geslacht ende van half Manasses geslacht 12 steden. Ende tot allen steden so hadden die levyten dorpen ende lant haer beesten op te weyden.

Ende der steden die die levyten onder hem allen hadden - ende in dat capittel bisonder genoemt staen - die wasser 48. Ende tot allen steden hadden si buten lant haer beesten in te weiden.

Doe hadden die kinder van Ysrahel dat lant gewonnen dat God haer voervaderen geloeft hadde. Ende si besaten dat mit rusten. Ende daer en was nyement die hem dorst jegen hem versetten. Ende al dat hem God geloeft hadde, dat was hem

geschiet. Ende daer en brac niet een woort an, ten was al voldaen.

22 capittel

Ende in die tijt doe riep Josue dat geslacht van Ruben, van Gad ende half dat geslacht van Manasses ende seide tot hem: "Gi hebt al gedaen dat u Moyses bevolen hadde. Ende gi hebt mi onderdanich geweest. Ende gi hebt lange van uwen wiven ende van uwen kinderen geweest. God hevet uwen bruederen rust gegeven, als Hi hem geloeft hadde. Daerom, keert thuuswaert in dat lant dat u Moyses gegeven heeft over die Jordaen. Ende siet dat gi die wet Gods ende die geboden Gods wel hout, als u Moyses bescreven heeft, ende mint God uut al uwer herten ende uut al uwer sielen ende wandert in sinen wegen." Doe gebenedide hise. Ende si ghingen tot haren tabarnaculen. Ende doe namen si alle haer guet mit hem ende quamen op die Jordaen. Ende daer maecten si een outaer in die ere Gods ende dancten ende loefden God, dat si nu dat lant besitten souden dat hem God beloeft hadde.

Doe die kinder van Ysrahel vernamen in Sylo dat Rubens geslacht ende half dat geslacht van Manasses ende Gads geslacht een outaer gemaect hadden, doe meenden si dat

si afgoden anbeden. Ende si senden daer Finees, Eleazarus soen, ende 10 princen mit voel volcx. Doe seide Finees: "Waerom laet gi alle God van Ysrahel ende maect een vreemt outaer ende aenbedet afgoden? Weet gi niet dat Nachor alleen misdede jegen God ende voel van Ysrahel worden daerom geplaecht?"

Doe andwoerden Rubens, Gads ende half Manasses geslachten ende seiden: "Die alrestercste ende mogenste God van Ysrahel die kent dat ende weet dat, ende versta gijt dat wi dat outaer gemaect hebben in sijnre eren om Hem te dancken ende te loven van der gracien die Hi ons gedaen heeft. Dat moet verre van ons wesen dat wi den almachtigen God souden laten." Doe Finees ende die princen die woerden hoerden, dat behagede hem wel. Doe seide Finees tot hem: "Nu weten wi dat God mit u is." Ende alle die dat hoerden, die dancten ende loefden Gode van Ysrahel. Doe toech Finees mit sinen volc in Sylo. Ende die geslachten van Ruben, van Gad ende half Manasses geslacht die togen in dat lant dat hem Moyses gegeven hadde.

23 capittel

Doe die kinder van Ysrahel dat lant mit rusten beseten hadden ende Josue seer out was, doe riep Josue tot hem die meeste des volcs: die

hertogen, die princen ende die rechteren, ende seide tot hem: "Siet, ic ben seer out ende ic en sel niet lange hier bi u wesen. Daerom, gedenct wat God u ende uwen geslachten gedaen heeft. Ende denct hoe God voer u gevochten heeft ende heeft u nu dit lant gedeelt van dat oesteynde der aerden totter groter see, daer voel volcs in was. Ende God heeftse al verdreven ende gi besit dat lant. Daerom so weest sorchvoudich ende hout die wet also als Moyses bescreven heeft. Ende en weest niet geneicht ter rechterside of ter lufterside. Ende wacht u wel voer die heydenen die onder u wonen, dat gi haer goden niet en dient noch en anbeet. Mer anbeet uwen Heer, uwen God, als gi tot nu toe gedaen hebt, so sel God voir u vechten. Ende nyement en sel u mogen wederstaen, want een van uwen volc sel 1.000 van uwen vianden verjagen, want u Here, u God sel voir u vechten. Daerom so mint God naerstelic.

Ende wacht u wel dat gi geen vrientscap noch menderscap mit hem en hebt, noch mit den heydenen die mit u wonen. Ende weet datse God daerom niet verdreven en heeft van u, omdatse u wesen sellen een cuyl ende een stric in te vangen, ende een toetrecken tot sonden ende een staec in uwen ogen. Ende wort

gi dan verwonnen, so sel God dan sijn graci van u halen ende verstroeyen u van dat alrebeste lant dat Hi u gegeven heeft. Ende gedenct al dat u God beloeft heeft. Dat hevet Hi u gedaen ende daer en is niet een woert aftergebleven. Ende gelijc dat God overal vervolt hevet dat Hi geseit hevet int guede, also sel Hi oec vervollen dat Hi geseit hevet int quade, est dat gi die afgoden anbeet."

24 capittel

Daerna doe vergaderde Josue alle die kinder van Ysrahel in Sychem ende riep alle die mogenste, rechteren ende princen van den lande tot hem.

Doe sprac hi tot den princen ende tot den gemeen volc ende seide: "Hoert, dit seit God van Ysrahel tot u: Int beghin doe woenden u vaderen over die vloet ende anbeden daer afgoden, als Thare, Abraham ende Nachors vader. Doe nam God Abraham, u vader, ende brocht hem uut Mesopothanien int lant van Canaan ende vermenichvoudichde sijn geslacht ende hadde enen soen, hiet Ysaac. Ende Ysaac wan Jacob ende Ezau. Ende Ezau gaf God dat gebercht van Seyr te bewonen. Ende Jacob mit sinen kinderen die toech in Egipten.

Ende God die leden bi Moyses ende bi Aaron uut Egipten ende dede daer voel teykenen ende miraculen ende brochtse op dat Rode Meer. Doe riep gi an God. Doe settede God een duusternisse tusschen u ende die van Egipten ende lede u over dat Rode Meer. Ende God verdrencte daer voer uwen ogen alle die van Egipten: menschen, wagenen ende paerden. Ende God voede u lange in der woestinen. Ende doe vocht gi jegen die Amorreen. God gafse in uwen handen ende gi versloechtse ende besit nu haer lant. Doe quam Balach, die coninc van Moab, ende ontboet Balam, omdat hi u soude vermaledien. Ende God en woude hem niet horen, mer Hi verkeerde die woerden ende gebenedide u. Ende doe quaem gi over die Jordaen ende wont Jerico. Ende doe vocht gi jegen die Amorreen, Phereseen, Cananeen, Etheen, Gerseen, Eveen ende Jebuseen. Ende God gafse alle in uwen handen ende versloechtse ende verjaechdese uut haren lande. Ende gi besaet haer lant ende haer husen.

Daerom, ontsiet God ende dient Hem, ende siet dat gi geen afgoden an en beet mit dat volc dat onder u woent."

Doe seide dat gemeen volc: "Dat moet verre van ons wesen dat wi afgoden anbeden souden, want onse Here, onse God, heeft ons geleet uut Egipten, daer onse voervaderen eygen waren te die\nen.

Ende Hi heeft voel teykenen voir ons gedaen. Ende Hi hevet ons bewaert in al onsen wegen ende heeft ons gebrocht in dit lant. Daerom so willen wi Hem dienen, want Hi is onse Here, onse God."

Doe screef hem Josue al die wet Gods ende leidse in die tabarnakel Gods ende beval hem dat sise altoes souden gedencken ende ansien ende houden ende daerna leven. Ende doe liet Josue al dat volc thuysgaen.

Ende corts daerna doe bleef hi doot, doe hi out was 100 ende 10 jaer. Ende hi wort begraven bi den berch Effraym.

Doe namen die kinder van Ysrahel Josephs gebeent, dat si uut Egipten brochten, ende begrueven dat in Sychem bi Jacob, sinen vader.

Daerna regierde Calef die kinder van Ysrahel een corte tijt ende starf ende wort begraven bi Jherusalem. Ende daerna starf Eleazer, Aarons soen, ende wort begraven in Galaad. Doe wort Finees, Eleazarus soen, biscop na sinen vader. Ende doe Finees doot was, doe wort hi begraven in Galaad in sijn lant.

Explicit liber Josue.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Hier beghint dat boec der Rechteren

Dat eerste capittel

Doe Josue doot was, doe begheerden die kinder van Ysrahel enen here, enen rechter die mit hem te stride soude varen. Doe vraechde Finees, die priester, Gode raets. Doe seide God: Judas van Judas geslacht, die soude Hi dat lant in sinen handen geven.

Doe seide Judas tot sinen brueder Symon: "Trect mit my vechten tegen die Cananeen; op avontuer alst u geboert te vechten, dan sel ic mit u trecken." Doe toech Symon mede. Ende si vochten jegen die Cananeen ende Phereseen. Ende God gafse hem in haren handen ende si slogen int besit 10.000 mannen.

Ende die coninc Adonybesech die vloech vandaen. Ende sy vervolchden hem ende si slogen hem sijn handen ende sijn voeten of. Doe seide Adonybesech: "Ic sloech op een tijt 70 coningen haer handen ende haer voeten of. Ende si lagen onder mijn tafelen ende aten dat relief dat daerof quam. Also als ic dede, also heeft mi God nu wedergedaen." Doe togen die van Juda voir Jherusalem ende daer starf die coninc Adonybe\sech.

Doe bestreden die van Juda Jherusalem ende wonnent. Ende si verslogent al mit den swaerde. Ende die stede verbarnden si. Doe togen die van Juda ende vochten jegen die Cananeen die in dat gebercht wonende waren ende in dat slechte lant. Ende die verslogen si. Doe voeren die van Juda in Ebron ende wonnen daer Sysay, Achyman ende Tolmay. Doe togen si voir Dabir ende wonnen dat. Doe togen si voir Sephath ende wonnen dat ende verslogent al. Ende doe wonnen si Gasam, Ascolon ende Accaron ende al dat lant dat daertoe hoerde. Die in dat dal woenden, die en mochten die kinder van Ysrahel niet winnen, want si hadden snydende wagenen daer si haer lant mede bescutteden. Doe belagen si een stede, hiet Lusa. Doe sagen si daer een man uut comen. Doe seiden si tot hem: "Sect ons ende openbaert ons hoe wi die stede best mogen winnen. Wi sellen u ontfermherticheit bewisen ende doen u gracie." Die man wijsde hem wegen, sodat si die stede wonnen ende verslogent al dat in die stede was. Die man die hem wegen gewijst hadde, die lieten si vry gaen mit al sijn geslacht. Ende si togen int lant van Cetim ende tymmerden daer een stede ende noemden die Lusa.

Doe saten die kinder van Ysrahel een wijl tijts mit rusten, sonder striden ende sonder vechten. Ende die van Benyamin die woenden in Jherusalem. Ende si lieten die Jebuseen onder hem wonen om tribuyt. Ende si en braken haer outaren niet ende si en verderfden haer afgoden niet, als hem God bevolen hadde. Ende desgelijc bleven die heidenen wonende onder die kinder van Ysrahel waer dat si wouden, om tribuyt. Ende si lieten hem haer heydensche wet houden.

2 capittel

Doe quam die engel Gods ende sprac tot die kinder van Ysrahel ende seide: "God heeft u uut Egipten geleet ende gebrocht int lant dat Hi uwen voirvaderen beloeft hadde. Ende Hi hadde u vrede geloeft, omdat gi geen vrede en soudt hebben mit die inwoenres des lants ende haer outaren breken. Ende dit en heb gi niet gedaen. Daerom en woudse God niet verdriven, omdat gi vianden sout hebben. Ende haer afgoden die sellen u wesen tot enen val."

Doe die engel Gods tot den kinderen van Ysrahel gesproken hadde, doe verhieven si alle haer stemmen ende worden alle screiende. Ende die stede wort gehieten dat Dal der Screyinge. Ende doe offerden si Gode daer offerhande ende dienden God. Ende si hielden sijn geboden alsoe lange als die oude leefden,

die die wonderlike wercken Gods gesien ende gehoert hadden.

Mer doe die jongen opquamen - die en kenneden God van Ysrahel niet, noch oec die wercken die God onder die kinder van Ysrahel gedaen hadde -, doe sondichden die kinder van Ysrahel voer dat aenschijn Gods ende si lieten den almachtigen God ende dienden die afgoden Baal ende Astraoth. Doe wort God vertorent op die kinder van Ysrahel ende si worden gevangen van die kinder van Ysrahel. Ende die vercoftense voert. Ende waer si wouden reysen, altoes worden si geplaecht. Ende als si dan an Gode baden, so verwrecte God enen rechter diese verloste van haren vianden. Ende als die rechter doot was, so deden si jegen die geboden ende anbeden afgoden gelijc die heydenen.

3 capittel

Doe die kinder van Ysrahel dat lant besaten, doe woenden onder hem Cananeen, Etheen, Yebuseen, Amorreen, Phereseen, Eveen. Ende si namen der kinder van Ysrahel haer dochteren te wive. Ende die heydenen namen der joden dochteren te wive. Ende alle aenbeden si affgoden ende dienden Baal ende Astraoth. Doe was God op die van Ysrahel vertoornt ende gafse onder den coninc van Mesopothanie, die genoemt was Cusan. Ende die mosten si dienen ende waren hem onderdanich 8 jaer lanc. Doe riepen die kinder van Ysrahel an God ende baden genade.

Doe scickede hem God enen verlosser diese vriede van den coninc Cusan ende was genoemt Othoniel, Calefs joncste brueder. Die geest Gods was in hem ende hi berechtede die van Ysrahel. Ende Othoniel die toech mit die kinder van Ysrahel te stride jegen Cusan. Ende God gaf hem Cusan in sinen handen mit al sijn volc. Ende si verslogense ende verlosten die van Ysrahel. Ende doe bleef dat lant van Ysrahel in rusten 40 jaer lanc. Ende doe Othoniel doot was, doe verdwaelden die kinder van Ysrahel van God ende anbeden afgoden tegen die wet.

Doe die kinder van Ysrahel sondichden in dat aenschijn Gods, doe stercte God jegen hem Eglon, den coninc van Moab. Ende die van Amon ende van Amelech die holpen hem ende si verslogen voel volcx van Ysrahel. Ende hi besat Yerico ende maecte daer een vaste stede. Ende die van Ysrahel die waren den coninc van Moab onderdanich 18 jaer lanc.

Doe riepen die kinder van Ysrahel an God genade ende si kenden dat si misdaen hadden. Doe settede hem God enen rechter, genoemt Ayoth, die was alsoe sterc in sijn lufterhant als in sijn rechterhant. Hi dede maken een cort swaert ende hinc dat onder sijn mantel an die rechterside. Ende die kinder van Ysrahel gaven hem giften Eglon, den coninc van Moab, te dragen. Ende

Eglon hadde sijn afgoden geeert opten berch Galgala ende was gaen sitten in sijn stoel der mogentheit in sijnre salen. Ende Eglon die was seer vet. Doe quam Ayoth tot hem ende gaf hem die giften ende seide: "Here coninc, ic heb wat heymelics mit u te spreken." Doe geboet die coninc hem allen te swigen ende ghinc mit Ayoth in een camer. Ende doe toech Ayoth dat swaert mit der lufterhant ende stact den coninc doer sinen vetten buuc ende doer sijn darmen, sodat hi nederviel ende bleef doot. Ende Ayoth die liet dat swaert in die wonden steken ende ghinc heymelic uut den camer ende sloetse weder toe. Daerna quamen des conincs knechten ende vonden des conincs camer gesloten ende ghingen weder wanderen. Ten lesten doe deden si die camer op ende vonden haer coninc doot leggen. Ende Ayoth die quam in Effraym ende openbaerde den kinder van Ysrahel wat hi gedaen hadde, ende seide tot hem: "Volcht mi na. God sel ons die van Moab in onsen handen geven. Doe volchden die van Ysrahel Ayoth na. Ende si besetteden die Jordaen daer die van Moab overliden souden ende die van Ysrahel verslogen van die Moabiten wel 10.000 mannen. Ende doe bleef dat lant van Ysrahel in rusten 80

jaer lanc.
Daerna quamen die Philisteen ende wouden die van Ysrahel bestriden. Ende daer toech Samger tegen ende versloech 600 mannen mit enen kuuter van enen ploech. Ende hi bescermde die van Ysrahel, mer hi en regierde mer een jaer.

4 capittel

Daerna doe misdeden die kinder van Ysrahel jegens God. Ende God gafse onder die handen den coninc van Canaan, genoemt Jabin. Ende hi hadde een hertoge die sijn maerscalc was ende was genoemt Sysara. Doe Jabin die kinder van Ysrahel 20 jaer in dwanc gehadt hadde, doe riepen si om hulpe ende om troest an God.
Doe was daer een prophetisse, genoemt Delbora. Die seide tot enen man, hiet Barach, ende was van Neptalims geslacht: "God ontbiet u dat gi selt nemen 10.000 stercker mannen van Neptalims geslacht ende gaen an den berch Thabor. Daer sel u God Sysara, Jabins maerscalc, al sijn volc ende al sijn wagenen in u handen geven, want Sysara hadde mit hem 300.000 man ende 900 snydende wagenen." Doe seide Barach tot Delbora: "Ist dat gi mit my reyst, soe reyse ic daer. Ende en wil gi daer niet mede, so en wil ic daer niet." Doe seide Delbora: "Ic sel mit u reysen. Mer gi selt weten dat u die victorie niet toe

en sel worden gegeven, want in den handen eens wijfs sel God Sysera geven." Doe toech Delbora ende Barach tesamen in Cedes.

Ende si hadden mit hem 10.000 vechters van Neptalim ende van Sabulon.

Ende daer woende een man, hiet Yaber, bi Cedes ende was Moyses neve. Ende sijn wijf, Yahel, die hadde vrientscap mit Yabin ende mit Sysera.

Ende doe wortet Sysera geboetscapt dat Barach was opten berch van Thabor ende woude jegen hem striden. Doe scicte Sysera die 900 snydende wagenen ter weer mit al sijn volc. Doe seide Delbora tot Barach: "Staet op ende bereit u. Dit is die dach dat God Sisera sel geven in uwen handen." Doe ghinc Barach van den berch ende die 10.000 vechters mit hem. Ende God vervaerde Sysera ende al sijn volc, want van den hemel quam wint, regen, hagel, blixem ende donre, sodat nyement van den wagenen en mocht scieten noch slingeren. Ende dat viel van den wagenen ende van den paerden. Ende dat volc wort verslegen ende van den paerden vertreden. Ende Sysera die liep te voet wech ende quam tot Jabers huys lopen. Doe ghinc Jahel, Jabers wijf, hem jegen ende seide: "Here, coemt in mijn huys ende en weest niet vervaert." Doe ghinc Sysera int huys ende Jahel die leyde hem in een camer ende decte hem

mit enen mantel. Doe seide Sysera: "Ic bid u: geeft mi eens water drinken, want ic hebbe groten dorst." Ende doe nam Jahel een vat mit melc ende gaf hem drinken. Ende si decte hem weder. Doe seide Sysera tot Jahel: "Staet voer die doer. Ende comt hier yement ende vraecht of hier yement in is, so segt: hier en is nyement in." Ende Sysera die wort ontslaep. Ende Yahel nam enen langen nagel ende enen hamer ende ghinc al heymelic tot Sysera ende settede den nagel op sijn hoeft ende sloech mitten hamer den nagel doer sijn breyn ende nagelde sijn hoeft jegen die aerde. Ende hi bleef doot. Ende Barach die vervolchde Sysara. Ende Jahel ginc hem jeghen ende seide: "Coemt, ic sel u den man tonen die gi soect." Ende doe Barach int huys quam, doe sach hi Sysera daer doot leggen, genagelt jegen die aerde. Ende doe dancte hi Gode ende ghinc tot Delbora die opten berch Thabor stont ende bat.

Vijf capittel

Delbora ende Barach die dancten ende loefden Gode, omdat si victorie mit Hem vercregen hadden. Ende Barach vervolchde sijn vianden ende versloechse. Ende hi belach den coninc Jabin in Azer, sijn hoeftstede. Si wonnen die stede ende si verslogen den coninc mit sinen volc. Ende si verbarnden die stede ende si wonnen daer enen groten roef. Ende Syseras syden clederen, sijn gulden lakenen die gaf Barach

Jahel, omdat si hem gedoot hadde. Ende also hadde een vijf die eer van den strijt, als Delbora geseit hadde. Ende doe dancten ende loefden die kinderen van Ysrahel Gode ende saten 40 jaer lanc mit rusten.

6 capittel

Daerna doe sondichden die kinderen van Ysrahel jegen God. Ende doe lietse God plagen, quellen ende verslaen van die van Madyan ende van Amelech. Seven jaer lanc waren si bedruct, want alle jaer so verbarnden si haer coren ende namen haer beesten ende vingen ende slogen haer volc.

Doe die kinder van Ysrahel also bedruct waren, doe riepen si om hulp an God. Ende doe sende hem God een propheet. Die sprac hem toe ende seide: "Dit seit God van Ysrahel: Ic hebbe u gebrocht uut Egipten ende verlost van uwen vianden die u vervolchden. Ende Ic heb u vianden uut dit lant verdreven ende seide u: Ic ben u Heer, u God. Ic seide u: dient noch anbeet die afgoden niet die die heydenen anbeden. Ende gi en wilt mijn woerden niet horen." Doe screyden die kinder van Ysrahel ende baden om genade ende om hulpe an God.

Doe was daer een rijc man, hiet Joyas, ende hadde een soen, hiet Gedeon, die was in den acker ende vergaderde dat coren om thuys te dragen, om\dattet

die Madyaniten niet en souden verbarnen. Doe openbaerde hem die engel Gods ende seide: "Die Here van Ysrahel die si mit u." Doe seide Gedeon: "Here, ic bid U: seg mi: is die Here mit ons, waerom gesciet ons al dit quaet? Waer sijn nu sijn wonderlike wercken die onse vaderen ons vertelt hebben: hoe datse God uut Egipten lede? Mer nu heeft God ons gelaten ende heeft ons gegeven onder die Madyaniten." Doe seide die engel tot Gedeon: "Gaet, in uwer stercheit sel gi die kinder van Ysrahel verlossen van die van Madyan." Doe seide Gedeon: "Here, ic bidde U: segt mi: waermede soude ic Ysrahel verlossen? Siet, mijn geslacht is beneden in Manasse ende ic ben die mintste in mijns vaders huys." Doe seide die engel tot hem: "God sel mit u wesen ende verslaen die Madianiten als een man." Doe seide Gedeon: "Heb ic graci voer God gevonden, so gevet mi een teyken dat ic weet dat gi van God coemt. Ende en sceit niet van hier, eerdat ic wedercoem ende brenge Gode hier sacrifici dat ic u offeren mach." Doe seide die engel: "Ic sel uwes alhier ontbeiden." Doe ghinc Gedeon int huys ende koecte een geyt ende maecte licht broet van blomen. Ende hi dede die spijs in een korf ende water in een pot ende sette

dat onder een akerboem. Doe seide die engel: "Neemt dat vleis ende dat broet ende lectet op dien steen ende stort dat water daerop." Gedeon dede dat. Doe stac die engel die roede uut die hi in die hant hadde ende raecte dat vleis ende dat broet. Ende doe quam daer vuer uut den steen ende verbarnde dat vleis ende dat broet. Ende doe was die engel van hem. Doe Gedeon sach dattet die engel Gods was die mit hem gesproken hadde, doe seide hi: "Wee mi, Here God, ic heb den engel gesien: aenschijn jegen aenschijn. Nu sel ic sterven." Doe sprac die stemme Gods tot hem ende seide: "Vrede si mit u. En ontsiet u niet. Gi en selt noch niet sterven." Doe maecte Gedeon daer een outaer in die ere Gods ende dat outaer wort genoemt die Vrede Gods.

Doe Gedeon daer noch was in Ephra, doe sprac God tot hem in der nacht ende seide: "Neemt uwes vaders stier ende een ander stier van 7 jaren. Ende breect dat outaer van Baal dat in uwes vaders huys is. Ende maect God een outaer op den steen daer gi eerst die sacrificie op settede. Ende neem den anderen stier ende offerten Gode tot enen sacrifici. Ende snijt hout uut den bussche ende barntet daermede." Doe nam Gedeon 10 van sinen knechten ende dede al dat hem God bevolen hadde. Mer hi ontsach sijns vaders huysgesin ende dat volc van der steden ende en woude dat bi

dage niet doen, mer des nachts volbrocht hijt. Ende des uchtens doe sach dat volc van der steden dat Baals outaer gebroken was ende die stede verbarnt was ende een ander stier geset op dat outaer dat na gemaect was. Doe seiden si jegen malcander: "Wie heeft dat gedaen?" Si vraechden also lange, dattet hem geseit wort dattet Gedeon gedaen hadde, Yoyas soen. Doe ghinc dat gemeen volc tot Joyas ende seide: "Geeft ons uwen soen ende laten ons doden, want hi heeft Baals outaer gebroken ende verbarnt." Doe seide Joyas: "Sie gi wrekers van Baal ende sijn voervechters? Es Baal God, hi wreec hemselven over diegene die sijn outaer gebroken heeft."

Ende doe wort Gedeon genoemt Yeroboal.

Doe vergaderden die van Madian ende van Amelech ende van dat oesteynde des lants al op der Jordanen. Ende God sende in Gedeon enen gueden geest. Ende hi blies mit enen basune ende dat huusgesin van Abyeser dat volchde hem. Ende Gedeon sende boden tot die van Manasses ende die volchden hem. Ende hi sende ander boden tot die van Azer ende van Sabulon ende van Neptalim. Ende si quamen al tot hem.

Doe seide Gedeon tot Gode: "Est dattet also is, Here God, dat Gi die van Ysrahel bi mi selt verlossen als Gi geseit hebt, so duet an desen vleis een teyken ende laet op dien vleis ende op dien wolle douwen ende laet die aerde

daeromme droech bliven." Ende het gesciede also: het douwede op den vleis ende dat lant bleef droech. Doe seide Gedeon noch tot Gode: "Here, en vertoornt U op my niet, dat ic noch eens een teyken an U soke. Ic bidde U: latet op die aerde douwen ende laet den vleis droech bliven." Ende God dede des nachts als Gedeon begheerde: dat vel bleef droech ende die aerde bedouwede.

7 capittel

Gedeon stont des nachts op ende al sijn volc mit hem. Ende si togen tot een fonteyn, die Arad hiet. Doe seide God tot Gedeon: "Daer is te voel volcs mit u. Ende ic en wil die van Madyan in haer handen niet geven, omdat si hem niet en verhovaerdigen dat si mit haer craften verlost sijn. Daerom, segt uwen volc dat sijt alle horen: so wie beanxt of vervaert sijn, dat si thuyswaert keren." Gedeon hadde doe bi hem 32.000 mannen. Ende om des volcs willen so ghinc daer van hem 22.000 mannen. Ende doe en behielt hi niet meer dan 10.000 man. Doe seide God tot Gedeon: "Noch heb gi te voel volcs. Laet al u volc gaen drinken uut dat water. Ende die Ic u wise, neemt die mit u ende laet die ander weder thuys varen." Doe ghinc al dat volc drincken uut dat water. Doe seide God tot Gedeon: "Alle die

dat water slabben als die honden, laet die weder thuys gaen. Mer die knyelen ende sceppent mitter hant, hout die bi u. Ende dier en wasser niet meer dan 300 mannen." Doe seide God: "Mit dese 300 mannen sel Ic die van Madyan in uwen handen geven. Daerom, laet alle die ander thuys varen." Ende Gedeon nam spise voir diegene die mit hem varen souden, ende trompetten, ende toech mit die 300 mannen te stride waert. Ende Madian die lach mit sinen volc in een dal.

Ende in dier nacht doe seide God tot Gedeon: "Staet op ende gaet in dat heer. Ende ontsie gi u alleen in dat heer te gaen, neemt Phara, u soen, mit u. Ende als gi hoert wat men daer sprect, so sel gi gesterct worden ende boudelic tot uwen vianden gaen." Doe ghinc Gedeon mit Phara, sinen soen, onder dat volc die gewapent lagen in haren tenten. Ende daer hoerde hi een spreken wat hem gedroemt was. Ende hi vertelde dat tot sinen gesellen ende seide: "Ic sach in minen droem dat ic in der asschen biec een gerstencoecgin. Ende dat droech ic in dat heer. Ende doe ic totter heren tabarnakel quam, doe wortet mi uter hant geslegen ende viel ter aerden ende wort vertreden." Doe exponeerde

die ander dien droem ende seide: "Die gerst is een hert, scarp coren; also is Gedeon een hert, scarp man. Ende God sel Madyan ende al dat volc in sinen handen geven. Ende hi selse vertreden." Doe Gedeon die bedudenisse van dien droem hoerde, doe dancte hi Gode ende quam weder tot sinen volc ende seide: "Staet op! God sel ons al dat heer in onsen handen geven."

Ende Gedeon die deelde die 300 mannen in drien scaren. Ende elc hadde een basuyn ende een lantaren mit enen licht in die hant. Ende hi seide: "Wat gi mi siet doen, dat doet mede ende roept: die hulpe Gods ende Gedeons swaert." Doe ghinc Gedeon mit sinen volc tot drien steden in dat heer omtrent middernacht. Ende si bliesen die trompetten ende riepen: "Gods swaert ende Gedeons." Doe wort al dat volc vervaert, ende creten ende liepen wech, al ropende doer dat lant. Ende dat vernamen die van Neptalim, van Azer ende van Manasses. Ende si vervolchden haer vianden. Ende God gaf die van Ysrahel victori in dien dagen.

Doe seinde Gedeon boden in den gebercht van Effraym, dat si die van Madian souden keren voer der Jordanen, dat si niet over en mochten. Ende die van Effraym togen uut ende verslogen voel van die Madianiten.

Ende si vingen twee heren, als Oreb ende Seb. Die onthoefden si ende brochten die hoefden tot

Gedeon op der Jordanen.

8 capittel

Doe seiden die van Effraym tot Gedeon: "Waerom en ontboet gi ons niet eerst mede te striden jegen die van Madian?" Doe seide Gedeon: "Had gi hier mit mi geweest, so en had gi die twee princen ende dat ander volc niet verslegen."

Doe Gedeon quam ter Jordanen, doe ghinc hi daerover mit 300 mannen die mit hem waren. Ende overmits moetheit van honger so en mochten si hare vianden niet volgen. Doe seide Gedeon tot die mannen van eenre stede, hiet Soccoth: "Ic bidde u: geeft dit volc broet, dat si wat mogen eten, want si sijn seer moede ende vercranct, opdat si wat gesterct mogen worden ende vervolgen den coninc Sebee ende Salmana." Doe seiden die princen van Soccoth: "Ter avontueren Zebee ende Salmana die mogen van uwen volc verslegen wesen. Ende souden wi u broet geven, omdat gi onsen heren gedoot hebt?" Doe seide Gedeon: "Est dat God mi Zebee ende Salmana in minen handen geeft, als ic wedercoem, so sel ic dat mit doornen wreken over u vleis." Doe quam Gedeon voer een ander slot, hiet Famuel, ende bat daer om broet, als hi tot die ander stede dede. Ende dat volc andwoerden hem als die van Soccoth deden. Doe seide Gedeon: "Verwin ic ende ic wedercome, ic sel dat slot destrueren." Zebee ende Salmana die lagen mit 15.000 man\nen

in haren tenten. Ende Gedeon quam mit sinen volc heymelic ende versloech die die waecke hielden. Ende Zebee ende Salmana die vlogen ende Gedeon vervolchdese ende versloechse mit al haren heer. Doe Gedeon van den strijt quam, doe toech hi voer der sonnen opganc voir Soccoth. Ende hi vinc daer enen jongelinc uut der steden ende hi vragede die jongelinc hoe die princen ende die rechteren hieteden van der steden. Die jongelinc die noemdese hem. Ende hi screef daer 77 mannen: die rechters ende die outste des volcs. Ende doe quam Gedeon in Soccoth ende vinc alle die mannen die hi gescreven hadde. Ende hi nam doornen uut der woestinen ende geseltse daermede ende dootse. Ende dat slot ende den toren Famuel dat verderfde hi. Ende die daerin woenden, die dode hi.

Doe seide hi tot Zebee ende tot Salmana die hi gevangen hadde: "Van wat gedaenten waren die mannen die gi dode in Thabor?" Die coningen seiden: "Si waren gelijc die uwen ende een van hem was gelijc des conincs soen." Doe seide Gedeon: "Dat waren mijn bruederen van mijnre moeder. Leeft God, had gi die niet gedoot, ic en soude u niet doden." Doe dode Gedeon Sebee ende Salmana ende hi nam al haer guet ende cyerheit.

Doe seide dat gemene volc van Ysrahel: "Gedeon, weest gi onse heer, ende na u uwen kinderen, ende daerna uwe kinderkinderen, want gi hebt ons verlost van die Madyaniten." Doe seide Gedeon: "Ic en sel u niet beheren noch oec mijn kinderen, mer God, die Here van Ysrahel, die sel u beheren." Doe seide Gedeon tot hem allen: "Ic bidde u een bede: gevet mi dat gout van uwen roef." Doe seiden si alle: "Wi willent u gaerne geven." Ende si brochten alle dat gout van den roef voer hem. Ende des was in gewichte 1.000 ende 700 syclus. Elc is een half loet. Ende oec hadde Gedeon alle die siden clederen der coninghen ende die goude gereiden der camelen. Ende Gedeon die maecte van die siden clederen ende van den goude een biscopscleet dat ephod hiet, ende hielt dat in sine stat Efra, ende nam des bisscopsdienst an, daer hi an misdede jegen God. Ende daerom verghinc al sijn huys na hem. Ende doe bleven die kinder van Ysrahel 40 jaer in rusten.

Ende Gedeon hadde 70 kinderen bi sijn getrouwede wive ende hi hadde enen bastaert in Sychem die hi hiet Abymelech.

Doe starf Gedeon ende wort begraven in Efra.

Ende doe Gedeon doot was, doe verkeerden die kinder van Ysrahel ende si anbeden den afgod Baal. Ende si vergaten den almachtigen God

diese verlost hadde van haren vianden ende en ontfermden Gedeons kinderen niet noch sijn huusgesin.

9 capittel

Doe ghinc Abymelech, Gedeons bastaert, in Sychem tot sijnre moeder bruederen ende seide tot hem ende tot al sijnre moeder vrienden: "Spreect mit dit volc van Sychem ende segt hem dattet hem beter is, dat si enen here hebben die van uwen vleis ende van uwen bloede is, dan dat gi 70 heren sout hebben." Ende doe spraken sijn moeder bruederen mit die mannen van Sychem, sodat si alle Abymelech coren tot enen heer. Ende si gaven hem een summe van gelde ende huerden hem ruters ende lichte gesellen die hem volchden. Ende hi quam in sijns vaders huys in Efra ende onthoefde 69 van Gedeons kinderen op enen steen, mer een van den kinderen, Joathan, dat joncste, dat wort verborgen ende quam wech. Doe vergaderde dat volc van Sychem ende die stede van Mello ende hulden Abymelech enen coninc.

Ende doe dat Joathan geseit wort, Gedeons joncste soen, die ghinc staen opt hoechste van den berch Gerasim ende verhief sijn stemme ende seide: "Hoert, gi mannen van Sychem. Gi hebt Abymelech coninc geset ende gi hebt Gedeons huusgesin scande gedaen die voer u gevochten heeft ende settede sijn leven in vresen. Ende hi verlostede u van die Madianiten. Ende gi sijt nu opgestaen jegen mijns vaders huys. Ende gi hebt

daer 69 Gedeons kinderen op enen steen onthoeft. Ende gi hebt sinen bastaert coninc geset over Sychem, omdat hi van uwer maechscap is. Ende hebt gi wel gedaen mit Gedeons huysgesin, so moet gi mit Abymelech verbliden. Ende heb gi qualic gedaen, so moet gi mitten vuer verbarnen."

Ende doe hi dat geseit hadde, doe ghinc hi in Beraram ende woende daer overmits vrese van Abymelech.

Ende Abymelech regierde 3 jaer. Ende doe sende God enen strijt tusscen Abymelch ende die van Sychem, sodat die van Schychem Abymelech verdreven uut der steden. Ende daer quam een prince in Sychem, die hiete Gaal, die seide: Wouden si hem ontfangen voer enen heer, hi woude jegen Abymelech striden. Die van Sychem ontfingen Gaal tot enen here. Ende dat wort Abymelech geseit. Doe vergaderde hi sijn volc ende quam bi nachte voir die stede van Sychem. Ende doe vergaderde Gaal dat volc van Sychem ende togen te stride jegen Abymelech. Ende Abymelech versloech ende verjaechde die van Sychem weder in die stede. Ende hi vervolchdese ende belach die stede ende vacht daerjegen ende wanse. Ende dat gemeen volc weec in Berith, haer afgods tempel. Ende Abymelech vergaderde hout ende tacken ende verbarnde dat huys. Ende daerin verbarnden wel 1.000 mannen ende wiven ende kinderen.

Ende doe toech Abymelech voer dat casteel Thebes. Ende daer was

enen hogen toorn die stont midden in die stede. Ende daer weeck op al dat volc: mannen ende wiven ende alle die princen van der steden, ende sloten den toren vast toe. Ende Abymelech quam voer den toorn ende droech hout an die door van den toren ende woudse barnen. Ende siet, daer was een wijf die brac enen groten steen van boven van den toren ende warpen Abymelech op sijn hoeft, dat hem dat breyn scoerde. Doe riep hi enen van sinen knechten ende seide: "Trect u swaert ende slaet mi doot, opdat men niet en seit dat mi een wijf gedoot heeft." Die knecht dede also ende sloech hem thoeft of. Doe Abymelech doot was, doe togen die van Ysrahel elc daer hi woende. Aldus heeft God Abymelech geloent dat hi sijn brueders dede doden.

Ende op Sychem quam die maledixie die hem Joathan toesprac: dat si verbarnen mosten.

10 capittel

Na Abymelech so quam een rechter, hiet Tola, ende was van Ysachars geslacht ende woende int gebercht van Effraym in een stede, hiet Sanyr. Ende hi regierde Ysrahel 23 jaer. Ende doe hi starf, doe wort hi in sijn stede begraven.

Ende in dier tijt wort Troeyen gedestrueert ende verbarnt ende verraden van enen, hiet Uliexes, ende coninc Priam verslegen mit sinen

kinderen, Hector ende Parius, van den coninc van Griecken, Agamenon, ende Menelaus, sijn brueder. Ende Eneas, Hectors oem, die weeck uut Troeyen ende quam in Ytalien ende maecte daer een stede ende noemdse Alba. Ende daerna wanse Romus ende deetse bemueren ende hietse Romen, als si noch huden des dages hiet.

Daerna was Yair rechter van Ysrahel 22 jaer lanc. Ende hi hadde 30 kinderen; die maecte hi princen van 30 steden. Jayr starf ende wort begraven in sijn stede, Camon.

Doe sondichden die kinder van Ysrahel ende anbeden die afgoden Baal ende Astraoth ende die afgoden van Syrien ende van Sydonen, van Moab, van Amorreen ende van den Philisteen. Ende si lieten after den almachtigen God.

Doe was God op hem vertorent ende lietse dwingen van die handen der Philisteen 18 jaer lanc. Doe si alle aldus bedruct waren, - die van Juda, van Ysrahel ende over der Jordanen - doe riepen si an God ende seiden: "Wi hebben gesondicht, want wi hebben den almachtigen God aftergelaten ende hebben afgoden gedient." Doe sprac God tot hem ende seide: "Hebben die van Amorreen, van Amon, van Sydon, van Amelech, van Canaan ende die Philisteen u verdrucket ende gequelt, wat roep gi an My dat Ic u bescer\men

soude ende gi hebt Mi aftergelaten ende vreemde goden gedient? Gaet ende roept die goden an die gi vercoren hebt. Laet u die verlossen van uwen verdriet." Doe seiden die kinder van Ysrahel tot God: "Wi hebben gesondicht. Doet mit ons dat Gi wilt ende verlost ons. Wi sellen alle die afgoden uut den lande doen ende U alleen dienen."

Ende die van Amon die hadden haer tabarnakel geset in Galaad mit haren afgod. Doe vergaderden die van Ysrahel ende woudense verdriven. Ende si seiden onderlinghe: "Soe wie eerst anstrijt die van Amon, die sel onse hertoge wesen."

11 capittel

Doe was daer een man in Galaad die wan enen soen bi enen gemeenwijf, die hiet Yepte. Daerna wan hi meer kinderen bi sinen wive. Doe die kinderen opquamen, doe verjaechden si Jepte ende seiden: "Gi en moget geen erfnaem wesen in uwes vaders huys, want gi in overspul gewonnen sijt." Doe toech Yepte vandaen ende toech int lant van Tob. Ende hi was cloec, sterc ende een vechter. Ende doe vergaderden bi hem ruters ende rovers. Ende si volchden Yepte ende coren hem tot enen prince.

Ende in die tijt doe streden die van Amon jegen die van Ysrahel ende die verslogen die van Ysrahel.

Doe ghingen die machtichste van Galaad tot Yepte ende seiden: "Coemt ende weest onse prince ende vecht voer ons

jegen die van Amon." Doe seide Jepte: "Sidi niet die mi hatede ende verjaechde mi uut mijns vaders huys? Ende nu gi belast sijt, nu coem gi tot mi om hulpe." Doe seiden die princen van Galaad tot Yepte: "Daerom comen wi tot u, omdat gi mit ons sout vechten jegen die van Amon. Ende gi selt here wesen over alle die wonen in Galaad." Doe seide Yepte: "Es dat waer dat gi daerom tot mi coemt, omdat ic voer u vechten soude jegen die van Amon? Ende of icse verwonne, soude ic dan u here wesen?" Doe andwoerden si ende seiden: "God, die Heer, die dat hoert, die wees daer een getuuch of, dat wi u doen sellen dat wi u geloeft hebben."

Doe ghinc Yepte mit die princen in Galaad. Ende al dat volc coes hem tot enen prince.

Doe bereide hem Yepte te striden mit die van Galaad, van Manasses ende van Masfat jegen die van Amon.

Ende Yepte loefde God een lofte ende seide: "Est dat God mi die van Ammon in minen handen gift, soe wie mi eerst gemoet uut minen huse, als ic verwonnen hebbe ende wedercome mit vreden, die sel ic God in een sacrifici offeren."

Doe ghinc Yepte te stride jegen die van Ammon. Ende God gafse hem in sinen handen. Ende hi versloechse ende verjaechdese.

Ende doe Yepte tot sinen huse quam in Masfa, doe quam hem jegen sijn enige dochter ende speelde van blijscappen mit een bonge.

Doe Yepte sijn dochter

sach, doe scoerde hi sijn cleder ende seide: "Wee mi, lieve dochter, gi hebt mi bedrogen ende ic heb u bedrogen. Ic heb God wat geloeft ende dat moet ic houden." Doe seide die dochter: "Vader, hebt gi Gode wat geloeft, dat hout Hem." Doe seide Yepte: "Dochter, ic hebbe u God geloeft te offeren, omdat ic victori soude hebben van minen vianden." Doe seide die dochter: "Vader, ic bidde u: geeft mi twee maenden respijt, dat ic int gebercht mach gaen mit minen maechden ende bescreyen mine maechdom." Doe seide Yepte: "Gaet." Ende hi gaf haer twee maenden respijt. Doe si die twee maenden haer maechdom bescreyt hadde, doe quam si weder tot haren vader. Doe dede haer vader als hi geloeft hadde.

Ende na dier tijt wast een gewoent dat men alle jaer in Galaad Jepten dochter bescreide 4 daghen lanc.

12 capittel

Doe waren die van Effraym vertorent op Jepte, omdat hise niet te stride en ontboet jegen die van Amon. Ende si vergaderden voel volcx ende wouden Yepten hof verbarnen. Doe seide Yepte: "Ic was daertoe gebeden te striden jegen die Ammoniten. Ic ontboet u ende gi en wout niet comen. Ende doe ic dat sach, doe getroeste ic mijn leven in minen handen. Ende ic quam jegen die van Amon

te stride ende God gafse mi yn minen handen. Waerom wil gi daerom jegen mi striden?"

Doe riep Yepte tot hem die van Galaad ende vacht jegen die van Effraym. Ende Yepte versloecher mit den sinen 42.000.

Ende Yepte regierde Ysrahel 6 jaer lanc. Ende doe bleef hi doot ende wort begraven in sijn stede in Galaad.

Daerna was een rechter in Ysrahel, Abesan, ende was van Bethleem ende hadde 30 sonen ende 30 dochteren. Ende hi regierde Ysrahel 7 jaer. Ende doe hi doot was, doe wort hi begraven in Bethleem.

Doe was Ahyolon rechter ende regierde Ysrahel 10 jaer. Ende daerna doe starf Ahyolon ende wort begraven in Sabulon.

Daerna was een rechter, hiet Abdon, ende hadde 40 sonen. Ende hi regierde die kinder van Ysrahel 8 jaer lanc. Doe hi starf, doe wort hi begraven in Effraym, in den berch Amalach.

13 capittel

Doe sondichden die kinder van Ysrahel jegen God. Doe lietse God quellen van den Philisteen ende si waren onder haren dwanc 40 jaer lanc.

Doe was daer een man in den lande, van Dans geslacht, ende sinen naem was Manue. Hi hadde een wijf die out ende onvruchtbaer was. Die engel Gods openbaerde haer ende seide: "Gi sijt out ende gi en hebt geen kinder,

mer gi selt een kint ontfangen ende dat ter werelt brengen. Ende wacht u dat gi geen wijn en drincket, noch geen gemaecten dranc en drincket ende en eet niet van enigen onreynen beesten of dieren, want dat kint dat gi ontfangen ende voertbrengen selt, daer en sel geen sceermes op sijn hoeft comen. Ende hi sel God geheilicht wesen van dat beghin dat hi geboren wort. Ende hi sel beghinnen die kinder van Ysrahel te verlossen van die handen der Filisteen." Doe schiet die engel van haer. Ende doe ghinc dat wijf tot haren man ende seide: "Daer quam een man Gods tot mi ende hadde een aensicht, blinckende als enen engel, ende was seer vervaerlic. Ende doe ic hem vraechde wie hi was of waen hi quam ende hoe sinen naem was, dat en woude hi mi niet seggen. Mer dit seide hi tot mi: gi selt een kint ontfangen ende ter werelt brengen. Wacht u dat gi geen wijn en drinct noch geen gemaecten dranc. Noch en eet niet van genen onreynen beesten of dieren. Dat kint sel God geheilicht wesen van dattet geboren wort tot sijnre doot toe." Doe bat Manue an Gode ende seide: "Here, ic bidde U dat die man Gods die gi gesent hadt, weder tot ons come ende lere ons hoe dat wi doen sellen mit den kinde dat geboren sel worden." God die hoerde Manuen gebet. Ende die en\gel

Gods openbaerde dat wijf weder daer si sat in den acker. Ende Manue en was niet bi haer. Doe dat wijf den engel sach, doe liep si haestelic tot haeren man ende seide: "Siet, die man heeft mi weder geopenbaert die ic tevoren sach." Doe stont Manue op ende volchde sinen wive. Doe si tot den man quamen, doe seide Manue: "Sidi diegene die tot minen wive gesproken heeft?" Doe seide die engel: "Ic bent." Doe seide Manue: "Wat wilt gi dattet kint doet ende waerof selt hem wachten?" Doe seide die engel Gods tot Manue: "Van al daer ic u wijf of gesproken hebbe, sel hi hem wachten. Ende so wat van wijn comt, dat en sel hi niet eten; wijn noch geen gemaecten dranc en sel hi niet drinken ende geen onreyn beesten of dieren eten. Ende wat ic u geboden heb, dat sel hi doen ende houden dat." Doe seide Manue tot den engel Gods: "Ic bid u: toeft hier een luttel. Ic sel u wat bereiden ten eten." Doe seide die engel: "Al dwinc gi mi, ic en eet van uwen brode niet. Mer wil gi Gode sacrificie doen, so offert die spijse God." Ende Manue en wist niet dattet die engel Gods was ende seide: "Hoe is uwen naem, opdat wi u mogen eren?" Doe seide die engel: "Waerom vrage gi om minen naem? Die is wonderlic." Doe nam Manue die spijs ende settese op een steen ende offertse daer Gode. Ende God ontstac

dat offer. Ende die vlamme van den outaer die vloech in den hemel ende die engel Gods die voer oec mit die vlamme op. Doe dat Manue ende sijn wijf sagen, doe vielen si mit den aensicht in der aerden. Ende daerna en openbaerde hem die engel niet meer. Doe Manue vernam dattet die engel Gods was die hi gesien hadde, doe seide hi tot sinen wive: "Wi sellen sterven, want wi hebben den Here gesien." Doe seide dat wijf: "Woude God ons doden, Hi en soude van onsen handen geen sacrifici ende geen offer ontfangen. Ende Hi en soude ons die toecomende dingen niet seggen ende openbaren."

Daerna brocht dat wijf een kint ter werelt ende noemdet Sampson. Dat kint wies ende God gebenedidet. Ende die geest Gods was in hem ende woende onder dat geslacht van Dan in Esthaol.

14 capittel

Daerna doe quam Sampson in Thamata ende hi sach daer een wijf, een Philisteen dochter. Doe ghinc hi tot sinen vader ende tot sijnre moeder ende seide: "Ic hebbe een wijf gesien in Thamata, een Philisteen dochter. Ic bidde u: neemt my die tot enen wive." Doe seide sijn vader ende sijn moeder: "Is hier geen wijf onder u geslacht of hier onder dit

volc, gi en wilt een hebben van een onbesneden volc?" Doe seide Sampson tot sinen vader: "Neemt mi dat wijf, want si behaget mijn ogen wel." Sampsons ouders en wisten niet dat die dingen van God geordiniert worden, omdat Sampson een saec soude hebben tegen die Philisteen, want op die tijt waren die kinder van Ysrahel beheert van die Philisteen. Doe ghinc Sampson mit sijn vader ende mit sijn moeder in Thamatha. Ende doe si ghingen doer een wijngaert, daer quam Sampson een leeu jegengrimmen. Ende die geest Gods quam in Sampson ende hi scoerde die leeu an stucken, recht oft een geyt geweest hadde. Ende hi en hadde niet in die hant. Ende hi en seidet sijn vader ende sijn moeder niet dat hi den leeu gedoot hadde. Ende doe quamen si tot dat wijf die sijn ogen behagede. Ende die wort hem gegeven. Ende doe ghinc hi mit sijn vader ende mit sijn moeder weder thuys.

Ende een corte tijt daerna doe ghinc Sampson om die bruloft te houden mit sinen wive. Ende hi ghinc voerby die dode leeuwe. Ende hi sach in dat hoeft van den leeuwe een byenest. Ende hi nam van dien honichroten in sijn hant ende at daer\of

in den wech. Ende hi quam bi sinen vader ende gaf hem daer mede of te eten, mer hi en seidet hem niet dattet uut des leeuwen hoeft gecomen was.

Doe ghingen si tesamen tot den wive ende maecten die bruloft. Doe die burgers van der stede Sampson sagen, doe scicten si hem bi 30 gesellen die hem dienen souden. Doe seide Sampson: "Ic sel u een rales uutgeven. Con gi dat exponeren in seven dagen dat dese bruloft staet onder u dortigen, so sel ic u 30 rocken geven. Ende en moech gijs niet ontbinden of raden, so sel gi mi alsovoel cleder geven." Doe seiden die gesellen: "Openbaert ons dat rales ende segt ons dat wijt mogen ontbinden." Doe seide Sampson: "Uut den etenden quam spijs ende van den stercken quam soet voert." Die gesellen sochten 4 dagen lanc, mer si en condens niet vinden.

Doe ghingen si tot Sampsons wijf ende seiden tot haer: "Smeect ende bid uwen man dat hi u dat rales ontbinde, ende segtet ons. Ende wil gi dat niet doen, so sellen wi u ende uwes vaders huys verbarnen. Heb gi ons ter bruloft geropen, omdat wi beroeft sellen worden?" Doe ghinc dat wijf tot Sampson ende bat hem dat hi haer dat rales seggen woude. Doe seide Sampson: "Ic en woudet mijn vader noch mijn moeder niet seggen. Daerom wil ict u niet seggen." Doe screide dat wijf ende seide: "Segt gijt

mi niet, so weet ic dat gi mi haet ende niet en mint." Mer hi en woudet haer niet seggen. Mer op den sevenden dach bat si hem also seer, dat hijt haer seide. Ende doe seide sijt vlus den gesellen. Ende des sevenden dages doe seiden die gesellen tot Sampson: "Wat is soeter dan honich ende wat is stercker dan een leeu?" Doe seide Sampson: "Had dat mijn wijf tot u niet geseit, gi en sout dat rales niet gevonden hebben."

Doe quam die geest Gods in Sampson. Ende hi ghinc in Ascolonen ende versloech daer 30 mannen ende nam die clederen ende gafse die gesellen. Ende Sampson was toornich ende ghinc weder tot sijns vaders huys ende bleef daer een wijl tijts.

15 capittel

Ende een tijt daerna doe quam Sampson tot sinen sweer ende woude sijn wijf hebben. Doe seide sijn sweer: "Ic haddet gemeent dat gi mijn dochter gehaet hadt ende dat gi niet weder en sout gecomen hebben. Ende daerom heb icse enen anderen man gegeven. Mer si hevet een suster; die is jonger ende scoenre; die sel ic u geven tot enen wive."

Doe seide Sampson: "Nu voertan en ist mijn scout niet dat ic den Philisteen misdoe." Ende het was in die tijt dat die tarwe rijp was. - "Ic sel u al dat quaet doen dat ic mach." Doe ginc Sampson ende nam 300 vossen ende banter een deel staert an staert ende tusschen elc een brant vuers,

ende lietse doe daer al in dat coren lopen. Ende dat verbarnden si. Ende si liepen in die wijngaerden ende onder die olijfbomen ende verbarndent al.

Doe seiden die Philisteen: "Wie heeft dit gedaen?" Doe seiden si: "Sampson hevet dit gedaen, omdat hem sijn wijf genomen is ende is een anderen man gegeven." Ende doe ghingen die Philisteen ende verbarnden sijns wijfs huys ende haers vaders huys ende hof.

Doe seide Sampson: "Noch sel daer meer wraec comen. Ende Sampson versloech voel heydenen, sodat hi onder hem niet rusten en mochte ende toech in dat lant van Etham ende woende daer in een spelunc.

Ende doe togen die Philisteen int lant van Juda ende verwoesten dat lant. Doe seiden die van Judas geslacht tot den Philisteen: "Waerom overval gi ons aldus?" Doe seiden si: "Wi comen om Sampson te vangen ende te binden ende te vergelden dat hi ons misdaen heeft."

Doe seide dat geslacht van Juda: "Laet ons mit vreden. Wi sellen u Sampson leveren." Doe togen daer 3.000 mannen van Juda tot der speluncken in Etham ende seiden tot Sampson: "Weet gi niet dat die Philisteen ons beheren? Ende waerom hebt gi hem die scade gedaen?" Doe seide Sampson: "Also si mi deden, also

heb ic hem wedergedaen." Doe seiden die van Juda: "Wi sijn gecomen, omdat wi u vangen ende binden souden ende leveren in den handen der Philisteen." Doe seide Sampsom: "Wil gi mi binden, so loeft mi ende sweert mi dat gi mi niet doden en selt." Doe seiden die van Juda: "Wi en sellen u niet doden, mer wi sellen u gebonden leveren." Doe bonden si Sampson mit twee nyeuwen banden ende leden also uter spelunc van Etham. Ende doe si quamen tot die Philisteen, doe liepen si hem mit enen geruft jegen. Ende doe quam die geest Gods in hem. Ende die banden braken daer hi mede gebonden was, also lichtelic als vlas verbarnt in vuer.

Ende Sampson vant een kaken van eens ezelshoeft ende versloech daermede 1.000 mannen.

Ende doe hadde hi groten dorst ende seide tot God: "Here, Gi hebt mi grote graci gedaen ende mijn vianden in minen handen gegeven. Ende nu sel ic hier van dorst sterven." Doe openbaerde daer God een wonderlic werc ende toech enen tant uut enen ezelskaken. Ende daer spranc ene fonteyne uut. Ende Sampsom dranc ende wort weder gesterct ende vacht daerna voer die kinder van Ysrahel.

16 capittel

Daerna ghinc Sampson in Gazam ende sach daer

een gemeenwijf ende ghinc daertoe. Ende dat vernamen die Philisteen ende besetteden die poort van der stede ende leiden daer des nachts wachters in ende meenden des morgens Sampson te verslaen. Des middernachts doe stont Sampson op ende nam die doer van der poort mit beide die posten ende ghinc daermede op enen hogen berch ende ontginc also sijn vianden.

Daerna doe creech hi een wijf lief, hiet Dalida, ende woende daermede in Sorech. Doe quamen tot haer die princen van den Philisteen ende seiden tot haer: "Ondervint van Sampson waerin dat sijn craft leit ende hoe dat wi hem mogen verwinnen. Ende leverten ons gebonden. Wi sellen u geven 1.000 sulveren penningen." Doe sprac Dalida mit Sampson ende seide: "Ic bid u, segt mi: waerin leit uwe stercheit, sodat men u niet binden en mach?" Doe seide Sampson: "Waer ic mit seven pesericken gebonden die niet droech en waren, so soude ic cranc wesen gelijc ander menschen." Doe seide Dalida dat den Philisteen. Ende doe vergaderden si seven pesericken ende gavense Dalida. Doe Sampsom sliep, doe bant hem Dalida mit die pesericken. Ende si ghinc tot den Philisteen ende seidet hem. Doe quamen die Philisteen ende wouden Sampson vangen. Ende Sampson stont op ende

die banden sprongen van hem ende braken, recht of men enen draet verbarnt hadde. Doe seide Dalida tot Sampson: "Gi hebt mi bedrogen ende logen angebrocht. Segt mi waermede dat men u binden mach, of gi en selt bi mi niet slapen." Doe seide Sampson: "Waer ic gebonden mit nyeuwen banden die nye gebesicht en waren, so soude ic cranc wesen als ander menschen." Ende doe bant hem Dalida des nachts mit nyeuwen banden. Ende si riep die Filisteen die daer in een camer waren. Doe si bi Sampson quamen, doe spranc Sampson op ende die banden braken als een vlasschen draet. Ende die Philisteen liepen wech. Doe seide Dalida: "Waerom brenc gi mi dus logen an. Segt mi waermede dat men u binden mach, of ic wil van u sceiden." Doe seide Sampson: "Naem gi seven locken haers van minen hoefde ende knocht die in een cam ende nagelde die cam mit enen nagel jegen die aerde, so soude ic cranc wesen." Doe dede si Sampson slapen op die aerde ende bant hem sijn haer in een cam ende nagelde die cam jegen die aerde. Ende doe seide sijt den Philisteen. Ende si quamen in den huys. Sampson stont op van den slaep ende toech den nagel uut der aerden ende scudde sijn hoeft ende verjaechde die Philisteen.

Doe seide Dalida: "Hoe macht wesen dat gi mi mint ende liefhebt? Ende gi en hebt genen sin tot mi, want gi hebt

mi driewerven gelogen. Ende gi en wilt mi niet seggen waerin dat uwe craft leit." Ende Dalida bat hem ende smeecte hem lange tijt daerna, sodat hi haer ten lesten die waerheit openbaerde ende seide tot haer: "Doe ic van mijnre moeder geboren wort, doe wort ic van Gode geheilicht. Ende daer en quam nye yser op mijn hoeft om mijn haer of te sceren. Waer mijn haer ofgescoren, so waer ic al mijn craft quijt ende ic waer gelijc ander menschen." Doe Dalida vernam dat hi die waerheit seide, doe ginc si tot die Philisteen ende seide: "Coemt noch eens, want nu hevet mi Sampson die waerheit geseit." Doe ghingen die Philisteen mit haer ende si namen dat gelt dat si haer geloeft hadden, mit hem. Ende Dalida dede Sampsom in haer scoet slapen. Ende si ontboet enen barbier; die scoer hem sijn haer of. Ende doe leide si hem van haren scoet ende ghinc tot die Philisteen ende seide hem dat si souden comen. Doe quamen die Philisteen in haer huys. Doe ontspranc Sampson uut sinen slaep ende seide: "Ic sel u wel verjagen van heen, als ic tevoren gedaen hebbe." Mer hi en wist niet dat die craft Gods van hem gegaen was. Doe vingen hem die Philisteen ende staken hem sijn ogen

uut ende brochten hem gevangen in die stat van Gasa. Ende si sloten hem in een kercker.

Ende daerna begonde Sampson sijn haer weder te wassen. Ende die princen van die Philisteen die hielden hoechtijt van haren afgod Dagon in haren tempel. Ende si seiden: "Laet ons onse god sacrificie doen, want hi hevet ons onse viant gegeven in onsen handen." Si waren daer in den huse verblijt ende worscapten daer. Ende si verbliden hem. Ende doe deden si Sampson uut den kercker halen, omdat si mit hem spotten wouden. Doe men Sampson uut den kercker brocht, doe set men midden in den huse.

Doe seide Sampson tot dat kint dat hem lede: "Leet mi an die calumpne van den huse, opdat ic mi daeran wat rusten mach." Ende dat huys was vol mannen ende vrouwen. Ende alle die princen van den Philisteen die waren daerin. Ende beneden in dat huys ende boven op dat verwolft daer waren bi 3.000 menschen. Ende so wie verbi Sampson ghinc, die spottede daermede. Doe bat Sampson an God ende seide: "Och, Here God, gedeinct mijns ende verleent mi nu mijn stercheit, opdat ic mi nu mach wreken over mijn vianden, opdat ic voer dat licht mijn ogen wraec mach ontfaen ende sterven

mede mit den Filisteen." Ende doe haelde Sampson beide die calumpmen neder daer dat huys op stont. Ende alle die daerin waren, die bleven doot. Ende oec bleef hi selve doot.

Doe quamen sijn bruederen van sijn geslacht ende namen sijn lichaem ende gruevent in Astahol in sijns vaders graf.

Ende Sampson regierde 20 jaer Ysrahel ende was altoes haer voervechter.

17 capittel

Na Sampsons doot stont dat lant van Ysrahel sonder rechter ende sonder hertoge. Ende si afterlieten die wet Gods ende deden dat si wouden doen.

Doe was daer een man van Effrayms geslacht ende sinen naem was Micha. Die seide tot sijnre moeder: "Gheeft mi een deel sulveren penningen: die heb ic Gode geloeft." Doe gaf hem sijn moeder 200 sulveren penningen. Ende die gaf hi een goutsmit. Die goet hem daerof silveren beelden. Ende doe maecte hi enen tempel ende sette die beelden daerin. Ende hi maecte een biscopsroc, die ephod hiet. Ende oec maecte hi papengewade ende maecte een van sinen kinderen priester.

Doe was daer een jongelinc van Bethleem, van Levijs geslacht. Die toech vandaer om avontuer ende quam tot Mycha. Doe vraechde hem Mycha van waen dat hi quam. Doe seide hi: "Ic ben een levijt ende coem van Bethleem om te besien waer ic den cost ende cleder mach verdienen." Doe seide Mycha:

"Blijft hier mit mi ende weest mede mijn priester. Ic sel u alle jaer geven 10 penningen ende den cost ende dobbelde cleder." Ende die jongelinc die bleef bi Mycha. Doe seide Mycha: "Nu weet ic wel dat God wel mit mi doet, want ic heb in mijn huys een priester van Levijs geslacht."

18 capittel

In die tijt en wasser coninc noch rechter in Ysrahel. Ende dat geslacht van Dan die en hadden geen lant dat si besaten. Doe senden si vijf sterke mannen uut om een lant te verspien, daer si in wonen mochten. Doe quamen die vijf mannen tot Mycha ende bleven daer een corte tijt.

Ende si kenden den levijt ende seiden: "Hoe coem gi hier te wonen?" Doe seide die levijt: "Mycha die hevet mi gehuert, dat ic sijn priester ben." Doe baden si hem dat hi God raets vragen soude, waer si best trecken mochten, dat si wat vercrigen souden. Die levijt seide: "Trect in vreden; die Here sel uwen wech ansien."

Die vijf mannen togen voert ende quamen in Lachis. Ende si sagen dat dat volc ledich ghinc, sonder vresen ende sonder sorgen. Doe togen si weder tot haren geslacht in Astahol. Ende si seiden hem wat si verspiet hadden, ende seiden: "Staet op ende laet ons gaen. Wi hebben een lant verspiet dat seer guet is ende seer vruchtbaer. Laet ons gaen ende besitten dat lant." Ende doe vergaderden si 600 mannen die sterc waren ende

wel te harnasch. Si togen alle tesamen ende quamen tot Mychaen huys. Doe seiden die vijf mannen die daer geweest hadden, tot haer ander volc: "Siet, in dit huys sijn sulveren beelden ende biscopsgewaden. Behaechtet u, wi nemense mit ons."

Doe ghingen die vijf mannen in dat huys ende grueteden den levijt mit soeten woerden. Ende die ander mannen bleven buten staen. Ende die vijf mannen die namen die sulveren beelden ende die siden clederen ende alle die cyerheit die daer was. Doe seide die jongelinc: "Wat wil gi doen?" Doe seiden die mannen: "Swijcht ende gaet mit ons ende weest onse priester. Het is beter een priester te wesen van enen geslacht dan van enen huse." Ende doe sweech die jongelinc ende ghinc mit hem. Doe namen si Mycha sijn juweelen, sijn beesten ende al dat hem diende ende drevense voer hem. Dat gesin van den huse ende die daeromtrent woenden, die volchden hem ende si liepen tot Mycha ende seiden hem wat daer geschiet was. Doe liep hem Mycha na ende riep seer lude. Doe seiden die mannen: "Wat roep gi ons na?" Doe seide Mycha: "Gi hebt mijn goden genomen die ic gemaect hebbe, ende al mijn beesten ende mijn priester ende al dat ic

hebbe. Ende gi vraecht wat mi is." Doe seiden die mannen: "Wacht u dat gi ons niet te voel na en roept, so en comen wi tot uwen huse ende destrueren al dat gi hebt." Doe Mycha sach dat si voel stercker waren dan hi was, doe sweech hi ende ghinc thuuswaert.

Doe quamen die 600 mannen in Lachis ende vonden dat volc sonder weer. Ende si verslogense al mitten swaerde ende verbarnden die stede. Ende daer was een ander stede bi; die wonnen si. Ende daer bleven si in wonende ende si noemden die stede Dan.

Ende daer setten si in sulveren beelden. Ende si hadden een, genoemt Jonathan, van Moyses geslacht; die was daer priester ende na hem sijn kinderen, totdat si gevangen worden. Ende doe was die tabarnakel Gods in Sylo. Ende in die tijt en was daer geen rechter in Ysrahel.

19 capittel

Doe was daer een man van Levijs geslacht, die woende an die side van dat gebercht. Ende die nam een wijf van Bethleem. Daerna doe liet si weder horen man ende ghinc weder in hoers vaders huys in Bethleem ende bleef daer 4 maenden. Haer man die volchde haer ende hi riet haer ende hi bat haer dat si mit hem te

huys trecken soude. Hi hadde mit hem gebrocht enen knecht ende twee ezelen. Si ontfinc haren man ende leden in haer vaders huys. Ende sijn sweer die quam hem jegen ende ontfinc hem vriendelic, ende bleef daer 3 dagen ende at ende dranc mit hem.

Daerna doe toech die jongelinc thuyswaert mit sinen wive ende si quamen voir een stede, hiet Yebus. Oec noemde men die stede Jherusalem. Ende doe si daervoer waren, doe wast avont. Doe seide die knecht tot sinen meester: "Laet ons in dese stede gaen te nacht onder die Yebuseen." Doe seide sijn meester: "Wi en willen onder die heydenen niet gaen, want si en sijn van den geslachte van Ysrahel niet, mer laet ons gaen tot Gabaa ende bliven daerin." Doe ghingen si verbi Yebus. Ende doe si quamen bi Gabaa, doe was die sonne onder. Ende daer woenden die van Benyamin. Ende doe si in die stede quamen, doe en woudse nyement herbergen. Ende si meenden op der straten te bliven. Ende doe quam een out man van sinen acker, des avonts, van sinen wercken ende die was van Effrayms geslacht, mer hi woende in Gabaa onder die van Benyamin. Doe dien ouden man den jongelinc sach sitten op der straten, doe seide hi tot hem: "Waen coem gi ende waer wil gi?" Doe andwoerde die jongelinc

ende seide: "Wi sijn van Bethleem ende wonen an die side des berchs onder die van Effraym ende wi waren gaerne thuuswaert. Ende in die stede en wil ons nyement herbergen, noch wijn, noch broet vercopen, noch oec hoy voer onse ezelen. Ende ons en gebrect niet dan herberge." Doe seide die oude man: "Vrede si mit u. Gi en selt op der straten niet bliven. Ic sel u berechten al dat u noet is." Ende hi leetse in sinen huse ende gaf den ezelen voeder. Ende doe wies hi hem haer voeten ende scicketse ten eten.

Ende doe si gegeten hadden, doe quamen daer mannen uut dier stede, Belyal des duvels kinder, die sonder vrese waren. Ende si ommebesetten dat huys ende smeten daeran ende riepen an den man van den huse ende seiden: "Brenct ons den man hier uut die gi geherbercht hebt, ende later onse wille mede doen." Doe ghinc die oude man tot hem uut ende seide: "Och, lieve bruederen, en wilt die lelike sonde niet doen ende laet mijn gast mit vreden. Ic heb een dochter; die is maecht. Ende dese jongelinc heeft een wijf. Die sel ic u brengen beide. Doet daer uwen wille mede. Ende ic bid u: wilt die sonden jegen natueren niet doen." Die mannen en achteden op sijn woerden niet. Doe dat die jongelinc sach, doe leide hi sijn wijf uten huse ende liet hem haer wille daermede doen. Si

waren alle die nacht ongewoentelic daermede. Ende des morgens doe lieten sise gaen. Ende doe quam dat wijf voir die doer des huys daer haer man in was ende bleef doot.

Ende des morgens stont die jongelinc op ende woude reysen. Ende doe hi die doer opdede, doe lach dat wijf voer der doren. Ende die jongelinc meende dat si geslapen hadde ende seide: "Staet op ende laet ons gaen reysen." Ende so wat hi sprac, si en andwoerde niet, noch en roerde niet. Mer doe hise antastede, doe vernam hi datse doot was. Doe leide hi dat wijf op enen ezel ende voerdese tot sinen huse. Ende doe hi dat wijf binnen sinen huse hadde, doe nam hi een swaert ende sloech dat lichaem van den wive an 12 stucken. Ende hi sende in elc lant van den 12 geslachten een stuc van den wive. Doe dat gemeen volc dat vernamen, doe riepen si en seiden: "Nie en was aldustanige dinc gesciet in Ysrahel, seer dat ons voervaderen uut Egipten quamen. Laet ons gemeenlic vernemen hoe die saec gesciet is."

20 capittel

Doe vergaderden alle die geslachten van Ysrahel in een uut allen landen voir die tabarnakel Gods. Ende daer waren wel 40.000 vechters te voet

vergadert in Masfa. Doe vraechde die priester die man van dat wijf die daer doot was, wat van den wive ghesciet was. Doe andwoerde die man voer hem allen ende seide: "Ic quam in Gabaa onder die van Benyamin mit minen wive ende ic woude thuuswaert reysen. Doe ic een herberghe hadde, doe quamen die mannen van der steden des nachts om dat huys daer ic in was. Ende si wouden mi verslaen ende mijn wijf uut wreetheit onnatuerliken besigen ende misbruken ende hebbense gequelt ende is doot gebleven. Ende ic voerdese doot tot minen huse ende ic sneetse an 12 sticken ende sende elc geslacht een stic, want alsulke ongeoerlofde sonde ende sulken doot en is in Ysrahel nie geschiet. Nu sijn hier meest vergadert alle die machtichste van Ysrahel. Nu siet wat gi hiertoe doen wilt."

Doe andwoerden alle die kinder van Ysrahel uut enen monde ende seiden: "Nyement van ons allen en sel in sijn huys comen, eer wi dat op Gabaa gewroken hebben." Doe coren sy eendrachtelic 10 mannen uut den volc. Ende die 10 mannen coren uut elc 1.000 mannen een 100. Die souden dat heer spisen berechten. Ende si souden trecken vechten op Gabaa

ende op die van Benyamin ende wreken op hem die grote, lelike sonde.

Doe seinden si die boden an dat geslacht van Benyamin in Gabaa, waerom dat si die grote lelike sonde gedaen hadden ende dat onder hem lieten gescien. Voert seiden die boden: "Geeft den kinder van Ysrahel uut Gabaa die die sonden gedaen hebben, opdat mense mach doden ende halen die quaetheit van Ysrahel." Mer die van Benyamin en wouden dat niet doen. Mer uut anderen groten steden van Benyamins geslacht die quamen hem te hulpe in Gabaa jegen die van Ysrahel, soedat daer wel waren 25.000 vechters van Benyamin, behalven die in Gabaa waren, want daer waren 700 stercker mannen die also wel vochten mitter lufterhant als mitter rechterhant. Ende si worpen en slingerden also wel mit die een hant als mit die ander hant. Ende der mannen van Ysrahel waren 400.000 mannen die bereit waren te striden.

Doe togen die van Ysrahel in Sylo, daer die arck was, ende vraechden raets mit God wie haer prince soude wesen van haren volc jegen die van Benyamin. Hem wort geandwoert: Judas soude haer leidsman wesen. Des morgens waren die van Ysrahel vroech op ende togen voir Gabaa ende belagen die stede. Ende die van Gabaa quamen uut ende vochten jegen die van Ysrahel.

Ende si slogen die van Ysrahel of 22.000 mannen. Doe vergaderden die kinder van Ysrahel voer Gode ende screyden ende vraechden raets: of si yegen die van Benyamin striden souden of niet. Hem wort geandwoert: "Gaet ende strijt daerjegens." Des anderen dages togen si weder voer Gabaa. Ende die van Benyamin quamen uut ende slogen die van Ysrahel of 18.000 mannen.

Doe togen die van Ysrahel in die tabarnakel ende screyden voer God ende vasten dien dach ten avont toe. Ende si deden God sacrifici ende offerhande. Ende die biscop vraechde God of die van Ysrahel weder souden striden jegen die van Benyamin dan of sijt laten wouden. Doe seide God: "Gaet weder te stride. Morgen sel Icse u leveren in uwen handen." Doe togen die van Ysrahel weder voir Gabaa. Ende si leiden die van Benyamin lagen. Ende die van Gabaa liepen haestelic uut der steden. Ende die van Ysrahel weken verre van der steden ende die van Benyamin volchden. Doe brac die laech op die an die stede lach, ende onderliepen die stede ende staken die stede an ende barndense. Ende doe die van Ysrahel den roec op sagen gaen, doe brac die ander laech op ende vervolchden die van Benyamin. Ende doe keerden hem die ander omme die weken. Ende si bestreden die van Benyamin van voren ende van afteren. Ende daer

worter binnen dien dage verslegen van Benyamins geslacht 30.000 stercke vechters ende 100. Ende die ander vlogen ter stede waert. Ende doe si opsagen, doe sagen si die stede staen barnen. Doe weken si in der woestinen. Ende die van Ysrahel volchden hem ende die 10.000 die in die lage gelegen hadden ende die stede gewonnen ende verbarnt hadden, die quamen die van Benyamin jegen, ende daer worden verslegen 18.000 mannen. Doe togen si voert al dat lant van Benyamin omme ende quamen voer een stede, hiet Remmon. Daer verslogen si 5.000 mannen. Ende ter ander stede daer verslogen si 2.000 mannen. Ende van Benyamins geslacht en bleven mer 600 mannen levende; die waren gescolen in der woestinen in speluncken. Ende die bleven daerin 4 maenden lanc. Ende die van Ysrahel togen alle die steden van Benyamin omme ende verslogent al dat daerin was, menschen ende beesten. Ende al die steden verbarnden si.

21 capittel

Doe seiden die van Ysrahel in Masfa ende swoeren dat nyement van hem allen en souden die van Benyamin haer dochteren te hilic geven.

Ende doe togen die van Ysra\hel

alle in Sylo voer die arke Gods ende screyden tot den avont toe ende seiden: "Waerom is dit quaet gesciet onder den volc, dat een van onsen 12 geslachten huden al tenietgegaen is?"

Des anderen dages waren si vroech op ende maecten een outaer ende deden daer God sacrifici ende offerhande. Ende si deden penitencie, omdat si haer bruederen van Benyamin al verslegen hadden. Ende si seiden: "Daer is meest al verslegen een geslacht van Ysrahel, sonder een luttel mannen. Ende waen sellen die wiven nemen? Wi hebben gesworen dat wi onse dochteren hem niet geven en sellen." Doe seiden si: "Sijn daer oec enighe steden van den kinder van Ysrahel die niet mit ons te stride geweest en hebben?" Ende doe wort daer gevonden dat die van Jabes ende van Galaad niet mit hem te stride en waren. Doe seinden si daer 10.000 stercker mannen. Ende si geboden hem ende seiden: "Gaet ende slaet al doot dat in Jabes ende in Galaad is, ist wijf ende man, out ende jonc. Mer maechden die geen mannen en hebben gehat, hout die levende, opdat men die van Benyamin die maechden mach geven te manne." Die mannen ghingen

tot Jabes ende verslogent al dat daerin was, sonder 400 maechden; die brochten si in Sylo. Doe seinden si boden an die van Benyamin die in der woestinen waren, dat si comen souden in Sylo. Men soudse daer in vreden ontfangen. Doe quamen die van Benyamin uut der woestinen ende dier wasser 600 mannen. Doe gaf men die 400 maechden den 400 mannen. Ende men hiet hem dat si trecken souden int lant van Benyamin ende die steden ende dat lant regieren ende bewonen.

Doe bleven daer noch 200 mannen sonder wiven. Doe ghingen si te rade ende seiden: "Wi en moeten ons dochteren hem niet geven te wive. Mer hier comt een hoechtijt, dat alle die van Ysrahel ter hoechtijt sellen comen in Sylo. Ende gi selt dan gaen leggen in die wijngaerden. Ende als die maechden comen ter hoechtijt, so neemt elc een maecht ende trect daermede int lant van Benyamin ende tymmert die stede ende bewoent dat lant. Ende als die vaderen of die bruederen tot ons comen ende clagen over u, so sellen wi seggen: misdoet hem niet ende weest tevreden. Si en hebben die maechden niet geroeft, noch vercraft, noch mit vechten genomen. Mer om haer beden willen so sijn si

mit hem gegaen ende also en sijn si u niet gegeven. Ende so en hebben die ouders geen sonde." Ende als men ter hoechtijt ghinc, so ghinghen die mannen bi een ende die wiven bi een ende die maechden bi een. Doe deden die mannen van Benyamin als hem bevolen was, ende wachteden die maechden ende namense ende leidense mit hem ende besaten haer lant. Ende die ander mannen van Ysrahel die togen doe gelijc thuys. Ende in dier tijt soe en wasser geen rechter in Ysrahel. Mer wat een ygelic dochte, dat dede hi na sinen wille.

Explicit liber Judicum.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dex\tera

sit benedicta.

Hieran volcht die Hystorie van Ruth.

Hier beghint die hystorie van Ruth

Dat eerste capittel

In die tijt onder enen rechter van Ysrahel doe wast een duertijt van coren int lant van Ysrahel, sodat daer groten honger was. Doe was daer een man van Bethleem; die versette sijn lant ende toech mit sinen wive ende mit sinen kinder int lant van Moab onder die Moabyten. Die man hietede Elymelech, sijn wijf hietede Noeymy, ende hadden 2 sonen. Die een soen hiete Maalon, die ander soen hiete Celyon ende si waren van Effrayms geslacht. Ende si bleven wonende onder die Moabiten. Ende aldaer starf Elymelech, Noeymys man.

Ende doe namen haer kinder wiven van die Moabiten. Dat een wijf hiet Orpha. Ende dat ander wijf hiete Ruth. Ende Noeymy bleef daer wonende 10 jaer lanc. Ende doe storven beide haer kinder, als Maalon ende Celyon. Ende doe Noeymy haer man ende haer kinder doot waren, doe woude si weder thuys trecken tot Bethleem, want si verhoerde dat daer guettijt van coren waer in Ysrahel. Ende doe scicte si haer dinc ende reysde

thuyswaert. Ende doe wouden haer snaren mit haer reysen.

Ende doe seide Noeymy tot haer snaeren: "Gaet weder in uwer moeder huys. God sel uwer ontfermen ende scicken u mannen toe daer gi mit rusten mede selt leven." Doe begonden si beide te screyen ende seiden: si wouden mit haer reysen in haer lant. Doe seide Noeymy: "Mijn lieve dochteren, keert weder thuuswaert. Waerom wil gi mit mi trecken? Ic en heb niet meer kinder. Ende ic en draech geen kint, dat gi enige hoep moecht hebben man te nemen van minen kinderen. Daerom, gaet thuuswaert, want ic bin altehants out ende ic en hebbe genen man. Al waert dat ic te nacht een kint ontfinge ende soud gi daerna beiden dat dat kint opwiesch, so sout gi out ende onvruchtbaer wesen. Daerom, mijn lieve kinderen, keert weder, want uwen druc beswaert my." Ende doe begonden si te screyen. Ende Orpha custe haer sweger ende ginc weder thuyswaert. Doe seide Noeymy tot Ruth: "Ju nychte die gaet thuuswaert tot haren volc. Gaet henen mit haer." Doe seide Ruth: "Ic en wil niet van u sceiden. Waer gi trect, daer trec ic mit u. Ende waer gi woent,

daer sel ic mit u wonen. Ju volc sel mijn volc wesen. Ende u God sel mijn God wesen. Ende in wat lant dat gi sterft, daer sel ic sterven. Ende ic en sel niet van u sceiden, eer ons die doot sceit."

Doe Noeymy sach dat Ruth niet van haer sceiden en woude, doe togen si tesamen ende quamen in Bethleem. Ende doe quamen die vrouwen tot haer ende seiden: "Is dit niet Noeymy?" Doe andwoerde si ende seide: "En wilt mi niet Noeymy hieten, want dat is `scoen'. Mer noemt my Amara - dat is `bitter' -, want die almachtige God heeft my vervolt mit voel bitterheit, want ic ghinc van henen mit man ende mit kinderen. Ende nu coem ic ydel weder." Doe bleef Noeymy wonende in Bethleem mit Ruth, haren snaer. Ende het was in die tijt dat men die gerst maeyde.

2 capittel

Doe seide Ruth tot Noeymy, hoer sweger: "Ist u lief, ic sel morgen gaen in den acker ende lesen die aren na die maeyers die daer maeyden." Doe seide Noeymy: "Doet also, mijn dochter." Des morghens ghinc Ruth in den acker ende bat den maeyers die daer maeyden of si die aren moste lesen. Die maeyers seiden: "Ja." Doe ghinc Ruth die aren lesen van die gerst.

Opten dach doe quam Boos te velde des den acker ende

dat coren toehoerde. Ende Boos die was een rijc man ende een man van geboerten van Judas, Jacobs soens, geslacht. Ende hi was Elymelech, Noeymys mans neve. Doe hi in den acker quam, doe seide hi tot den maeyers: "God, die Here, wees mit u." Doe seiden die maeyers: "God, die Here, gebenedie u." Doe seide Boos tot enen van sinen dienres die daer bi den maeyers was: "Wie is dese dierne?" Die ander seide: "Dit is dat wijf die mit Noeymy gecomen is uten lande van Moab. Si bat ons of si hier most die aren lesen na den maeyers. Wy seiden: ja. Ende si heeft hier bi ons geweest seer huden vroech." Doe seide Boos tot Ruth: "Hoert, dochter, gaet niet van henen uut desen acker om aren te lesen, mer blijft bi minen maechden. Ende waer mijn maeyers gaen in mijn coren, volcht hem daer na. Ende ic sel al mijn dienren bevelen dat u nyement hinderlic en si. Ende heb gi dorst, so gaet totter cruycke ende drinct van den water daer mijn dienres of drincken." Doe Ruth dat hoerde, doe viel si voir Boos op haer knyen ende dancte hem ende seide: "Waen comt mi dat ic graci gevonden heb voir di? Ende waen ken gi mi, want ic ben hier een vreemt wijf?" Doe seide Boos: "Het is mi wel geseit wat gi yu sweger gedaen hebt, nadat u man doot was, want

gi hebt u ouders gelaten ende gi hebt dat lant gelaten daer gi in geboren sijt. Ende gi sijt hier onder een volc gecomen dat gi niet en kent. Daervoer sel u God groet loen geven, omdat gi die afgoden gelaten hebt ende dient voert den almachtigen God." Doe seide Ruth: "Ic heb graci voir u gevonden, want gi hebt mi wel getroest." Doe seide Boos: "Alst etentijt is, so coemt mede eten mit minen gesyn." Ende Ruth dede also ende at mitten anderen arbeiders. Ende die spijs die hem overbleef, die gaven si des avonts Ruth, omdat si daerof leven soude. Ende doe si gegeten hadden, doe ghinc Ruth weder lesen die aren na der gewoenten. Ende Boos geboet sinen dienren ende seide: "Waert dat Ruth wat corens woude snyden, en verbietet haer niet, mer worpt haer somtijt een hantvol aren toe ende laetse leggen, opdat sise sonder scaemte op mach lesen. Ende wat si lest ende vergadert, nyement en beruspe haer daerof."

Doe las Ruth daer in den acker ten avont toe. Ende die gerst die si vergadert hadde, bant si in enen bont ende quam daermede in die stede ende brochtse voir haer sweger. Ende oec so toende si haer die spise die haer gegeven was. Ende si hadde 3 maten gerst. Doe seide Noeymy: "Waer heb gi

huden dit vergadert? Gebenedijt moet hi wesen die uwer ontfermt heeft." Doe seide Ruth dat si in eens mans acker hadde geweest die Boos hiet. Ende si seide haer sweger al dat hi haer geseit hadde. Doe seide Noeymy: "Gebenedijt moet hi wesen van God. Ende God geve hem lange leven, want hi is onse neve." Doe seide Ruth: "Hi hevet my bevolen, also lange als hi coren hevet te maeyen, dat ic norgent en soude gaen lesen dan in sinen acker." Doe seide Noeymy: "Het is beter dat gi mit sinen dienstmaechden gaet in sinen acker dan in enen vreemden acker. Ende blijft bi Boos dienstmaechden, also lange waent dat coren in der scueren is." Ende Ruth dede also als haer sweger haer beval.

3 capittel

Doe dat coren ingedaen was, doe quam Ruth ende seidet haer sweger hoe dat si daermede toegeholpen hadde. Doe seide Noeymy: "Mijn lieve dochter, ic sel u raden ende voirsien, opdat gi wat vercrigen moecht. Boos, daer heb gi mit sinen dienstmaechden in den acker geweest. Ende het is onse neve. Nu sijn coren in is, nu sel hi te nacht op sijn dorschvloer in sijn scuer slapen. Daerom, dwaet u tavont ende salvet u ende doet u beste cleder an ende gaet in sijn scuer

ende verbercht u, dat u nyement en siet, waent daer gegeten ende gedronken is. Ende als Boos in die scuer comt, so merct gi waer dat hi gaet leggen ende gaet gi dan heymelic tenden sine voeten leggen. Als hi u vernimt, so sel hi u wel seggen wat gi doen selt."

Doe seide Ruth: "Wat gi mi bevolen hebt, dat sel ic doen."

Scolastica seit: Als die kinder van Ysrahel haer coren van den velde ingedaen hadden ende dattet in die scuer was, so aten si alle tesamen die daer int coren gearbeit hadden. Ende si dancten ende loefden God dat die vruchten ingedaen waren daer si of leven souden. Ende die huusvader dede dan penitencie ende sliep dan in sijn clederen op die dorschvloer. Ende si leefden die nacht alle in reynicheit ende in penitencien.

Doe ghinc Ruth ende verbarch haer in die scuer, als haer sweger haer bevolen hadde. Ende doe Boos mit sinen huusgesin gegeten hadde ende waren verblijt, doe ghinc Boos leggen in die scuer op een deel corens ende decte hem mit sinen mantel. Ende Ruth ghinc heymelic leggen tenden sine voeten. Ende omtrent middernacht doe stac Boos sijn voeten uut ende raecte Ruth. Doe verscricte hi ende was vervaert ende seide: "Wie

is daer?" Doe andwoerde Ruth ende seide: "Ic ben Ruth, u dienstmaecht. Spreet u mantel op mi, want ic ben u nichte." Doe seide Boos: "Dochter, gi sijt van God gebenedijt. Daerom, wilt u niet ontsien. So wat gi op mi begeert, dat sel ic doen, want al dat volc die hier in deser stede wonen, die weten wel dat gi een eerbaer wijf sijt. Ende ic ben die naeste u tot enen wive te nemen, sonder een. Mer rust hier desen nacht. Wil mijn neve dat recht houden, so is hier een guet dinc gewrocht. Ende en wil hi dat recht niet houden, sonder twivel so sel ic u nemen, leeft God, die Here. Slaept tot morgen toe."

Ende des morgens doe waren si beide vroech op ende doe seide Boos: "Wacht u dat u nyement en siet ende spreet u mantel hier neder." Ende doe goet Boos ses maten gerst op horen mantel ende hiefse haer op. Ende doe ghinc Ruth tot Noeymy, haer sweger. Doe seide Noeymy: "Wat heb gi gedaen?" Doe vertelde Ruth haer sweger al dat Boos geseit hadde. "Ende hi seide, hi en woude my niet ydel van hem laten gaen." Doe seide Noeymy: "Dochter, laet ons verbeiden wat eynde daerof comen sel. Boos en sel niet oflaten, hi en sel voleynden dat hi geseit heeft."

4 capittel

Doe ghinc Boos sitten ter stede daer dat volc plach te

vergaderen ende verbi te gaen. Ende doe hi sinen neve sach comen daer hi of geseit hadde, doe sprac hi hem toe ende seide: "Sit hier een luttel bi my." Ende sijn neve ghinc bi hem sitten. Doe ontboet Boos 10 van den outsten rechters van der stede van Bethleem ende deetse bi hem sitten. Doe seide Boos tot sinen neve: "Elymelech, onse neve, die versette enen acker lants, doe hi van henen toech. Ende nu is Noeymy wedergecomen ende heeftet my geseit. Daerom segge ic dat voir dese rechters die hier sitten ende voer al dat volc. Wil gi, gi moecht den acker mit recht an u nemen ende lossen. Ende wil gijt niet doen, so sectet my. So weet ic wat ic doen mach, want daer en is nyement naerre dan gi. Ende an u so ben ic die naeste." Doe seide die neve: "Ic wil dien acker lossen." Doe seide Boos: "Los gi den acker voir dat wijf, so moet gi Ruth, dat wijf, nemen die van den Moabiten gecomen is ende u neve hadde die doot is, ende verwrecken sinen naem ende sijn erve." Doe seide die neve: "Ic gae dat recht van dier maechscap after." Doe seide Boos: "Het is een recht ende een oude ghewoent in Ysrahel: als yement van maechscip also sijn recht over sel geven, dat vast sel wesen, so sel die mensche sijn scuen uutdoen ende gevense sijn neve. Dat is dat recht in Ysrahel. Daerom, doet uut u scuenen."

Doe toech die neef sijn scuenen uut ende seide tot den rechters ende tot den gemenen volc: "Alhier sidi huden een getuuch of, dat ic ofgae al die erfnis van Elymelech ende van Celyon ende van Maalon. Die geve ic Noeymy ende Ruth, die Maalons wijf was ende die si te manne nimt, opdat hi sinen naem verwrecke ende hebbe sijn erve. Ende van desen dingen so sie gi alle een getuuch."

Doe andwoerde al dat volc dat daer was: "Wi sijn daer een getuuch of." Doe seiden die rechteren tot Boos: "Dit wijf moet u huus vervollen, als Rachel ende Lya vervolde Jacobs huus. Ende u huys moet van machten wesen als Thamars huys was."

Doe nam Boos Ruth tot enen wive. Ende si ontfinc kint ende brocht een soen ter werelt. Doe seiden die wiven tot Noeymy: "Gebenedijt si God van Ysrahel die u versien heeft mit uwer dochter. Ende gi selt nu een kint hebben dat u vertroesten sel ende sel u outheit voeden, want van u snaer die u mint, is u een kint geboren. Ende si sel u beter wesen dan of gi seven knechten hadt." Doe nam Noeymy dat kint in haren scoet. Si voedet ende havendet Doe verbliden hem die gebueren ende

seiden: "Noeymy is een soen geboren ende die wort genoemt Obeth. Ende dat was Yessen vader."

Dit is dat geslacht van Boos: Jacob wan enen soen, hiet Judas, by Lya. Judas wan enen zoen, hiet Phares, bi Thamar, sijn snaer. Ende Phares wan enen soen, hiet Esrom. Esrom wan enen soen, hiet Aram. Aram wan enen soen, hiet Aminadap. Amynadap wan enen soen, hiet Naason. Naason wan enen soen, hiet Salmon. Salmon wan enen soen, hiet Boos, bi Raab, dat wijf die die verspiers geherbercht hadde in Yerico, daert al verslegen wort, dan Raab mit al haren vrienden. Ende Boos wan enen soen, hiet Obeth, bi Ruth. Obeth wan enen soen, hiet Yesse. Yesse wan enen soen, hiet David, die coninc, die voir den Here wanderde.

Explicit liber Ruth.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hierna volget dat Eerste boec der Coninghen.

Hier beghint dat Eerste boec der Coninghen

Dat eerste capittel

Het was een man van Ramatha - dat was van Armathien - ende lach int gebercht van Effraym. Ende die man hiet Elkana ende was Jeroboams soen. Ende hi hadde een wijf, hiet Anna. Ende si en cregen geen kinder. Si togen altoes ter hoechtijt in Sylo, daer doe die tabarnakel was mit der arken. Ende si deden daer God sacrifici ende offerhande. Ende Helijs twee kinderen die dienden in die tabarnakel Gods, Ofny ende Finees. Ende Elkana quam daer ende dede sijn offerhande. Ende Anna, sijn wijf, die dede daer oec haer offerhande ende was bedroeft, omdat si geen kinder en creech. Ende altoes als si ten tempel quam, so vastede si ende screyde ende bat God dat Hi haer een vrucht verlenen woude. Doe Anna aldus screyde ende bedrovet was, doe seide Elkana, haer man, tot haer: "Anna, waerom screy gi aldus seer? Ende gi en eet niet ende sijt aldus bedroeft. Ben ic u niet beter ende vordeli\ker

dan kinderen?" Mer Anna die screyde ende bat noch ynnichlic an Gode: Waert dat hi haer een knechtgin verleende van haren man, si soude dat kint Gode offeren in sinen dienst ewelic te bliven. Ende nymmermeer en soude daer scaermes op sijn hoeft comen. Doe Anna aldus lange in den tempel gebeden hadde, mer men mocht die stemme niet horen. Ende Helij, die biscop, sach dat si daer lange gelegen hadde ende hi en sach haer mont niet roeren ende en hoerde geen stemme. Daerom meende hi datse droncken hadde geweest ende seide tot haer: "Recht u op ende laet den wijn wat sinken." Doe andwoerde Anna ende seide: "Here, ic en ben niet droncken. Ic ben een onsalich wijf. Ic en hebbe nye wijn gedronken, noch genen dranc daer men droncken of drincken mach, mer ic lach ende sprac mijn gebet voir dat aensicht Gods. Daerom, en rekent u dienstmaecht niet als Belyals dochter, want uut voelheit der droefheit so heb ic God hier angebeet." Doe seide Helij: "Dochter, gaet in vreden. God van Ysrahel sel u verlenen dat gi gebeden hebt." Doe ghinc Anne mit haren man Elkana thuyswaert in Ramatha.

Ende si wort mit kinde. Ende daerna doe brocht si enen soen voert ende noemde die Samuel. Doe toech Elcana mit al sijn gesin in Sylo totter tabarnakel Gods ende offerde daer Gode giften ende gaven. Ende Anna die seide: si en woude niet mede tot der tabarnakel, eer dat kint Samuel gespeent waer van der melc. Dan soude si dat in die tabarnakel Gods offeren. Doe seide Elkana, haren man: "Anna, doet dat beste ende blijft bi huys, waent dit kint gespeent is." Ende Anna dede also. Ende doe dat kint gespeent was, doe nam Anna 3 calveren, 3 maten meels ende een canne wijns ende ghinc mit Samuel totter tabarnakel Gods in Sylo ende offerde daer Gode die calveren. Ende dat kint Samuel dat offerde si Helij, den biscop, ende seide: "Here, ic bid u: leeft u siel voer God, so hoert my. Ic ben dat wijf die gi voir Gode saecht bidden, omdat Hi mi een kint soude verlenen. Ende ic lovede God dat ic dat kint ewelic in sinen dienst offeren soude. Daerom, ontfanctet nu ende houtet totten dienst Gods." Ende Anna die anbede doe Gode ende maecte doe dit canticum of den

psalm die hierna volget.

2 capittel

"*Exultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Mijn herte hevet verhuecht in den Here ende mijn craft is verhoget in minen God, also is mijn mont op mijn vianden, want ic ben verblijt in dine salicheit. Daer en is niet heilich als die Here, want daer en is nyement buten Di ende nyement so sterc als God. Wilt niet menichvoudelic spre ken die hoge glorierende. Dat oude sel sceiden van uwen monde, want God is der consten Heer ende Hem worden bereet die gedachten. Die boge der stercken is verwonnen ende die crancke sijn ommegegort mit stercheit. Eerst vervollet verhuerden si hem om broet ende die hongerige sijn versaet, totdat die ondrachtige voel kinderen voertbrocht. Ende die daer voel kinderen had, is cranc geworden. Die Here doot ende maect levende. Hi leet ter hellen ende wederleet vandaen. Die Here maect arm ende maect rijc. Hi vernedert ende verhoget. Hi verwrecket van dat stof den crancken ende hi verheft uut den drec den armen, opdat si sit mitten prinsen ende hout die stoel der glorien, want die trappen der aerden sijn des Heren. Ende Hi set daerop coningen der werelt. Hi sel bewaren

die voeten der heiligen. Ende die God niet en oefenen, die sellen swigen in duusternissen, want die man en sel geen craft crigen in starcheden. Sijn wedersaec die sellen den Here ontsien. Ende Hi selre op donren in den hemel. Die Here sel rechten die eynden van aertrijc ende geven een gebot sinen coninc. Ende Hi sel verhogen ende macht geven sijn gesalfden."

Doe ghinc Anna ende Elcana tot haren huse in Ramatha. Ende dat kint Samuel bleef daer voir Gode ende diende voir den priester Helij, want Helijs kinderen, Ofny ende Finees, dat waren Belyals kinderen, want si en kenden God niet. Ende si en deden geen priestersdienst, want si en hielden die ordinancie van der sacrifici niet, also God geordiniert hadde ende als Moyses bescreven hadde. Ende si deden grote sonden voer God, want si verkeerden die menschen dat si God geen sacrifici en deden.

Ende Elkana quam mit Anna ter hoechtijt ende offerden daer gaven. Ende Anna brocht Samuel enen roc daer hi voer God in dienen soude. Ende daerover hadde hi dat cleet ephod. Ende Helij die gebenedide Elcana ende sijn wijf. Ende doe ghingen si thuyswaert. Ende God die visiteerde Anna ende si creech daerna 3 sonen ende 2 dochteren. Ende Samuel die wies ende wort groet voer Gode.

Ende Helij

wort seer out. Ende hi hoerde dat geruft van den volc: wat quaet dat sijn kinderen deden onder dat volc van Ysrahel ende hoe dat si bi den wiven sliepen die haer offerhande brochten tot der tabarnakel. Doe seide Helij tot sinen kinderen: "Ic hoer een quaet geruft over u gaen. Waerom doe gi die grote sonden die ic van u hoer vertellen? Gi doet dat volc Gods verkeren ende sondigen. Waert datter een man misdede jegen enen man, so mocht enen priester voer enen man bidden dat hem God dat vergave. Mer als die priester sondicht tegens God, wie sel voer hem bidden? God en heeft u voervaders niet gehoert die sondichden, mer Hi heeftse verslegen." Aldus beruspede Helij sijn kinderen softelic, mer si en lieten daerom die sonden niet. Doe quam daer een man Gods tot Helij ende seide tot Hem: "Dit seit God, die Here: Ic en hebbe dat geslacht uwes vaders niet aftergelaten doe gi in Egypten waert onder Pharo. Ende Ic hebbe u dat geslacht van Levy vercoren, dat gi Mi dienen sout als priesteren uut die ander 12 geslachten tot in ewicheit. Mer nu versmeet gi mijn gebo\den

ende verkeert mijn offerhande des tempels. Ende gi eert u kinderen meer dan My, want si eten die eerste vruchten van der sacrificien die men Mi soude geven. Ende want gi sijn geboden afterlaet, so sel Hi den dienst der priesterscap van uwen huse halen. Ende so wie dat Hem eert, die sel Hi verheffen. Ende so wie Hem versmaet, die sel ongheacht wesen. Ende siet, die dagen sellen comen dat u geslacht teniet sel gaen ende alle jonc sterven. Ende dit geve Ic u tot enen teyken: dat uwe twee kinderen in enen daghe sellen sterven. Ende God sel een priester verwrecken ende ordineren na sijnre herten, die na sinen wille in dat huys Gods dienen sel ende doen God daer sacrifici."

3 capittel

Dat kint Samuel diende voir Gode ende voir Helij. Het is gesciet op een tijt dat Helij out was ende was blint van ouderdom ende lach op enen nacht ende sliep. Ende Samuel die lach in den tempel voer die arcke Gods ende sliep. Ende God die riep: "Samuel! Samuel!" Ende Samuel andwoerde: "Here, hier ben ic." Ende hi waende dat Helij hem geropen hadde ende ghinc tot hem ende seide: "Here, hier ben ic. Waerom roep gi my?" Doe seide Helij: "Ic

en riep u niet. Gaet leggen slapen." Ende Samuel ghinc doe leggen slapen. Doe riep God Samuel anderwerven. Samuel stont op ende ghinc tot Helij ende seide: "Hier ben ic. Waerom roep gi my?" Doe seide Helij: "Soen, ic en riep u niet. Gaet weder leggen slapen." Doe ghinc Samuel weder leggen slapen ende en docht niet dat hem God riep. Ende God die riep noch dordewerf: "Samuel! Samuel!" Noch stont Samuel op ende ghinc tot Helij ende seide: "Here, hier ben ic. Waerom roep gi mi?" Doe verstoet Helij dat hem God riep ende seide tot Samuel: "Gaet slapen. Wort gi weder geropen, so segt: Heer, hier ben ic. Het hoert uwen knecht." Doe ghinc Samuel weder slapen in sijn stede. Ende God die riep hem noch ende seide: "Samuel! Samuel!" Doe seide Samuel: "Here, spreect. Het hoert uwen knecht." Doe seide God tot Samuel: "Siet, Ic sel al doen dat Ic geseit hebbe van Helij, want sijn huys sel tenietgaen, omdat hi die quaetheit sijnre kinderen bekende ende dat hijse niet scarpelic en corrigierde ende lietse begaen. Daerom sel sijn huys teniet gaen." Doe bleef Samuel leggen slapen tot des morgens toe. Ende doe dede hi die doren van dat huys Gods open.

Doe riep Helij Samuel tot hem ende seide: "Segt mi: Wat heeft God tot u gesproken?" Mer Samuel en dorstet hem niet seggen. Doe seide Helij:

"Ic bid u: Verhuyt die woerden Gods niet voir mi." Doe seide Samuel tot Helij al dat hem God geseit hadde. Doe seide Helij: "God is die Here. Ende wat Hem goet denct, dat duet Hi."

Ende Samuel wies op in doechden. Ende God was mit hem. Ende hi was voer guet bekent onder alle die kinder van Ysrahel.

4 capittel

Ende het is gesciet in dien dagen dat die Philisteen quamen vechten op die kinder van Ysrahel. Ende die van Ysrahel vergaderden een heer ende togen te stride jegen die Philisteen. Ende die Filisteen verslogen wel 4.000 mannen van Ysrahel ende verjaechden die ander. Doe seiden die outste van die kinder van Ysrahel: "Waerom mach dit wesen dat wi aldus seer verslegen worden van die kinder der Filisteen? Laet ons die arcke Gods halen uut Sylo ende voerense mit ons te stride, opdat God ons verlosse van onsen vianden." Doe toech daer een deel volcs in Sylo ende brochten die arke Gods mit hem. Ende Helijs twee kinderen die quamen mede, Ofny ende Finees. Ende doe die kinder van Ysrahel die arcke in haer heer brochten, doe worden die van Ysrahel lude ropende, sodat die Philisteen dat hoerden ende seiden: "Wat is onder den Hebreeuschen dat si al ons lude ropen?" Ende ten lesten doe bekenden si dat die arcke

Gods onder hem gecomen was. Doe waren die Philisteen vervaert ende seiden: "Haer God is onder hem gecomen. Wee ons! Wie sel ons bewaren? Aldus frolic en waren si gisteren noch eergisteren niet. Mer laet ons sterc van moede wesen ende manlic striden op die Hebreeuschen."

Doe ghingen si jegen malcander striden. Die Philisteen verslogen die van Ysrahel 30.000 mannen ende si vingen die arke Gods. Ende Helijs twee kinderen worden daer beide verslegen.

Doe liep daer een jongelinc van Benyamin uut den strijt ende quam in Sylo. Hi scoerde sijn cleder ende leide assche op sijn hoeft ende hi quam voir Helij, die sat op enen berch ende verwachtede enen andwoerde uut den heer. Ende sijn hert was in anxt om die arck Gods. Ende doe dat gemeen volc dat verlies hoerden, doe worden si seer ropende ende screyende. Doe vraechde Helij wat dat geruft was, want hi was 98 jaer out ende hi was blint. Doe seide die man tot hem die uut den here quam, dat daer voel volcs verslegen was ende dat sijn 2 kinderen doot waren ende dat die arcke Gods gevangen was. Doe Helij hoerde dat die arcke Gods gevan\gen

was, doe viel hi ruggelinc neder ende beswijmde. Ende in dien val bleef hi doot. Ende doe hadde hi Ysrahel geregiert 40 jaer lanc.

Ende Helijs snaer, Finees wijf, die ghinc swaer mit kinde. Doe si hoerde dat die arke Gods gevangen was ende dat haer sweer ende haer man doot was, doe creech si van rouwen een kint ende noemde dat Jacobet; dat beduut `rou ende droefheit'.

5 capittel

Die Filisteen die namen die arke Gods ende voerdense in Dagons tempel. Ende des uchtens doe die mannen in den tempel quamen, doe lach Dagon, haer afgod, voir die arcke Gods op der aerden. Doe namen die papen haren afgod ende setten weder op sijn stede. Ende des anderen dages doe die mannen in den tempel quamen, doe lach daer haer afgod weder opter aerden. Ende sijn hoeft was ofgeslegen ende beide sijn handen. Ende after die tijt en dorste daer priester noch nyement anders in den tempel gaen.

Doe plaechde God die van Azot, dat gemeen lant ende gemeen steden. Ende het wort al vervolt mit musen. Ende die darmen ontscoten die menschen beneden uut

den live. Ende so aten die musen die darmen, sodat daer voel volcs of starf.

Doe seinden die van Azot die arke in een ander stede ende die wort oec also geplaecht. Also wort die arke gesent tot vijf steden. Ende alle worden si also geplaecht. Ende daer bleef voel volcs doot.

6 capittel

Die arke Gods die was daer onder die Filisteen 7 maenden. Doe riep dat gemeen volc tot haren priesteren ende haer gokelaers ende haer waersagers tesamen ende seiden: "Wat sellen wi mit der arken doen? Segt ons hoe wise weder in haer stede mogen senden."

Doe seiden die papen ende die ander: "En sent die arck niet leech weder thuyswaert sonder giften, opdat wi van deser plagen mogen verlost worden." Doe seide dat volc: "Wat giften sellen wi daermede senden?" Doe seiden die papen: "Voer onse vijf steden so sel gi hem senden vijf gulden vingerlingen ende voer die plaech vijf gulden musen. Sent dat God van Ysrahel ende doet Hem eer, opdat Hi die plage van u ende van uwen goden hale. Ende maect enen nyeuwen wagen ende set die arke Gods daerop. Ende slaet daer 2 jonge koeyen in die nyeuwe wagen." Doe togen si dat ende si seiden: "Est dat si gaen jegen Bethsames, so is die arke die saec onser plagen.

Mer gaen si uut den wege, so ist een ander saec.

Die Philisteen deden also. Si setten die arke Gods op enen nyeuwe wagen ende slogen daer 2 jonge koeyen in ende leiden daer die gulden juweelen op. Doe ghingen die coeyen mit den wagen briesschen ende bellen recht jegen Bethsames toe.

Ende die van Bethsames die maeyden haer tarwe in den acker. Ende doe si opsagen, doe sagen si die arke Gods. Doe waren si verblijt. Ende si ontboden die Levyten ende setten die arke op enen groten steen die daer lach. Ende si slogen die wagen an stucken ende barnden die koeyen mit den wagen ende deden Gode sacrifici. Doe die van Bethsames quamen om die arke te besien die doe bloet ende ondect stont, doe versloech God daer 70 mannen van den oversten van Betsames ende bleven vlus doot. Ende daer bleeffer 50.000 doot van dat gemeentevolc. Doe screyden si gemeenlic, omdat si also geplaecht waren, ende senden boden tot die van Cariatharim ende seiden dat die Philisteen die arke Gods daer wedergesent hadden, dat si souden comen ende halense.

7 capittel

Die van Caryatharim die quamen ende haelden die arke Gods ende voerdense in

Gabaa ende settense in Amynadaps huys. Ende si heilichden Aleazarus, sinen soen. Ende die bewaerde die arke Gods. Ende aldaer bleef die arke Gods staen 20 jaer lanc.

Doe seide Samuel tot den gemenen volc van Ysrahel: "Keert u mit alle uwer herten tot Gode. Ende doet die afgoden Baal ende Astraoth uut uwen lande. Ende bereet u herte tot Gode ende dient alleen den almachtigen God. Hi sel u wel bescermen voer die handen der Philisteen." Doe deden die kinder van Ysrahel die afgoden wech. Ende si dienden alle den almachtigen God. Doe seide Samuel: "Vergadert alle dat gemeen volc van Ysrahel in Masfat ende ic sel daer Gode voir u allen bidden." Doe vergaderden die kinder van Ysrahel in Masfat ende vasteden daer ende deden penitencie ende seiden: "Here God, wi hebben voer U gesondicht." Ende Samuel bat voer hem allen.

Doe die Philisteen hoerden dat die kinder van Ysrahel in Masfat waren vergadert, doe vergaderden si een groet heer van volc ende wouden jegen die kinder van Ysrahel striden. Ende doe die kinder van Ysrahel dat vernamen,

doe waren si vervaert ende seiden tot Samuel: "Here, en laet niet of, gi en bid altoes God voer ons, dat Hi ons bescerme voir die handen der Philisteen." Doe nam Samuel een sugende lam ende offerdet Gode tot eenre sacrificien. Ende hi bat voir die van Ysrahel ende God die verhoerde hem. Die Philisteen quamen ende wouden die kinder van Ysrahel anstriden. Ende God dedet op hem donren ende die aerde onder hem beven, sodat si vluchtich worden. Ende die van Ysrahel vervolchdense ende sloger voel doot.

Ende doe settede Samuel daer enen groten steen daer haer lant sceide ende noemden `Helpsteen'. Also halp God den kinder van Ysrahel.

Also lange als Samuel leefde, so en versetten die Philisteen hem niet meer jegen die van Ysrahel. Ende die steden die si hem ofgewonnen hadden, die keerden weder an Ysrahel. Ende Samuel regierde die van Ysrahel also lange als hi levede. Ende in Ramatha daer hi woende, daer maecte hi Gode een outaer ende dede Hem daer sacrifici.

8 capittel

Het is gesciet doe Samuel out wort, doe settede hi sijn kinderen te regieren over die

kinder van Ysrahel. Ende die outste hiet Yohel ende die ander hiet Abya. Ende die kinderen volchden den vader Samuel niet na in doechden, mer si waren geneicht tot giricheit. Ende si namen giften om recht te doen. Ende si verkeerden dat recht.

Doe vergaderden die outste van Ysrahel ende quamen tot Samuel in Ramatha ende seiden: "Siet, Samuel, gi wort out ende uwe kinderen en volgen uwen wech niet na in rechtvaerdicheit. Daerom, set enen coninc die al dat volc van Ysrahel regiert ende onse rechter is." Die woerden en genoechden Samuel niet wel, omdat si seiden: "Set ons enen coninc die onse rechter is." Ende Samuel bat Gode an om die saec.

Doe seide God tot Samuel: "Hoert die stemme des volcs, dat si u toespreken, want si en versmaden u niet, mer si versmaden Mi. Ende si en willen niet dat Icse regier, mer si hebben Mi altoes willen laten ende afgoden gedient. Mer hoert haer stemme ende segt haer dat recht des conincs die regieren sel."

Doe sprac Samuel die woerden Gods tot den volc die een coninc geerden, ende seide: "Gi wilt enen coninc hebben. Hoert dat recht des conincs. Heb gi enen coninc, die sel u kinderen nemen. Ende si sellen sijn voerlopers wesen. Ende si sellen

sijn wagenen trecken gelijc paerden. Ende hi sel trybuyt ende scattinge op hem setten. Ende si sellen sijn ackeren moeten eren ende sijn coren maeyen. Si sellen sijn harnasch ende sijn wagenen moeten smeden ende tymmeren. Ende u dochteren die sellen hem sijn salve bereiden, sijn spijs koken ende sijn broet backen. U ackeren, u wijngaerden, u olijfbomen daer sellen si die beste uutkyesen ende gevense sinen knechten. Ende op u coren ende op u wijngaerden sel hi tiende setten. Die sel hi sijn camerlinghen geven ende sijn gesin. Ende u knechten ende u dienstmaechden ende u ezelen die sel hi nemen ende settense in sinen werc. Ende op u beesten sel hi tiende setten. Ende gi selt sijn knechten wesen. Ende in dien dage so sel gi Gode clagen mit groten ropen over uwen coninc. Ende in dien dage en sel u God niet horen, omdat gi om den coninc gebeden hebt." Mer dat volc en woude Samuels stemme niet horen ende seiden: "Ten sel also niet gescien. Mer hi sel onsen coninc wesen. Ende hi sel ons regieren ende hi sel onse voirvechter wesen." Doe Samuel die woerden hoerde, doe vertelde hise voer Gode. Doe seide God tot Samuel: "Hoert die woerden des volcs ende set hem enen coninc." Doe seide Samuel tot den mannen van Ysrahel: "Een ygelic die gae thuyswaert. God die sel u enen coninc setten."

9 capittel

Ende daer was een man van

Benyamins geslacht, die was genoemt Cys, ende hadde enen stercken, cloken soen, die hiet Saul. Die was uutvercoren ende guet. Ende onder die kinder van Ysrahel en was geen beter dan hi en was. Ende hi was sijn hoeft langer dan enich man van Ysrahel.

Cys, sijn vader, die waren ezelen ontstreken. Doe seide hi tot Saul, sinen soen: "Neemt een van den knechten mit u ende gaet ende soect die ezelen." Doe ghinc Saul mit den knecht ende socht in dat gebercht van Effraym ende voertan al dat lant omme, mer si en vonden niet. Doe seide Saul tot sinen knecht: "Laet ons weder thuysgaen. Mijn vader sel voir ons besorcht wesen, omdat wi so lange merren." Doe seide die knecht: "Siet, in die stede is een man Gods. Laet ons daer gaen. Ter avontueren hi sel van onsen wech wel weten." Doe seide Saul: "Laet ons daer gaen. Mer wi en hebben niet broet noch wijn dat men den man Gods mach geven." Doe seide die knecht: "Siet, ic hebbe enen sulveren penninc. Die sellen wi den man Gods geven. Ende hi sel ons onsen wech wisen." Doe seide Saul: "Dat is guet raet. Laet ons daer gaen." Ende doe ghingen si ter stede waert. Doe quamen daer

maechden uut der stede om water te putten. Dien vraechde Saul of daer een propheet in der steden woende.

Die maechden seiden: "Ja. Hi gaet daer voir u in die stede, want hi sel huyden sacrifici doen." Ende doe Saul mit den knecht quam midden in die stede, doe quam hem Samuel jegen. Ende God die openbaerde Samuel dat dat diegene was dien hi salven soude coninc te wesen over Ysrahel. Doe ghinc Saul tot Samuel ende seide: "Ic bidde u, segt mi, waer staet dat huse des propheten?" Doe seide Samuel: "Ic ben die man die gi soect. Gaet mit mi hierboven ende eet. Ic sel u morgenvroech laten gaen. Ende ic sel u seggen al dat gi in uwer herten hebt van uwen ezelen die gi eergisteren verloert. Sorcht daer niet voer: si sijn gevonden, want si horen een die beste van Ysrahel toe ende dat is u vader." Doe seide Saul: "Ic ben van dat mintste geslacht ende van dat joncste van Ysrahel, als van Benyamin. Waerom spreect gi dan also tot mi?"

Doe nam Samuel Saul ende sinen knecht ende beval sinen koc dat men hem teten voirsetten soude. Ende doe wijsdese Samuel op eenre solre daer si sliepen. Des morgens doe riep Samuel an Saul

ende seide: "Staet op, so moech gi gaen." Saul stont op mit sinen knecht ende si ghingen mit Samuel buten der steden. Doe seide Samuel tot Saul: "Segt uwen knecht dat hi een luttel voirgaet. Ic sel u dat woert Gods toespreken."

10 capittel

Samuel die nam een luttel oly ende goetse Saul op sijn hoeft ende custe hem ende seide: "God, die Here, die salft u een prince over die kinder van Ysrahel. Ende gi selt sijn volc verlossen uut die handen haerre vianden. Ende dit geve ic u tot enen teyken, dat u God gesalvet hevet tot enen prince: als gi van mi gaet, so sel gi 2 mannen sien bi Rachels graf. Die sellen u seggen dat die ezelen gevonden sijn. Als gi vandaen gaet ende coemt bi Thabor, daer sel gi drie mannen vinden die sellen gaen ter tabarnakel in Bethel. Die een sel dragen drie geyten, die ander sel broet dregen ende die dorde sel dragen een vlesch mit wijn. Ende als si u grueten, so sellen si u geven twee broden. Neemt die van haren handen. Ende daerna sel gi comen bi den berch Gods. Ende als gi dan coemt voer een stede, so sel daer comen een scaer propheten. Ende voer hem sel men singen, bongen ende herpen. Ende dan sel die geest Gods in u comen ende gi selt mede propheteren. Ende gi selt verwandelen in enen anderen man. Ende als u dese teykenen voircomen, so sel in u

macht comen, want God is dan mit u. Ende gaet voir mi in Galgala. Ic sel daer tot u comen ende sacrifici doen ende offeren. Ende ontbeit mi daer seven dagen, waent ic tot u come. Ende dan sel ic u openbaren wat gi doen sult."

Doe Saul van Samuel sciet, doe verwandelde God sijn hert. Ende hem gescieden die saken die Samuel voirseit hadde. Ende doe hi quam bi den berch, doe quamen hem die propheten jegen ende die geest Gods quam in hem. Ende hi propheteerde mede onder die ander propheten. Ende doe si dat hoerden die hem gisteren ende eergisteren kenden, dat hi propheteerde mit den propheten, doe seiden si tot malcander: "Is dit niet Saul, Cijs soen, die daer propheteert?" Ende het verwonderde hem. Doe liet Saul sijn propheteren of ende ginc tot sinen vader.

Doe seide sijn vader tot hem ende tot sinen knecht: "Waer heb gi geweest?" Doe seide Saul: "Om die ezelen te soken. Ende doe wise niet en vonden, doe ghingen wi tot Samuel. Ende hi seide ons dat si gevonden waren." Mer wat hem meer gesciet was, daer en seide Saul sinen vader niet of.

Ende doe quam Samuel in Masfat ende riep alle die geslachten van Ysrahel tesamen ende seide: "Dit seit God, die Here van Ysrahel: Ic heb u uut Egipten geleet. Ende Ic bescermde u van die handen der Egiptien ende van al den coninghen die u

wouden deren. Mer mit God en genoechde u niet. Gi wilt enen coninc hebben ende versmaet God, die u verlost heeft van al u ver driet. Nu elc geslacht scict hem bieen om te besien wie God tot enen coninc set." Doe viel dat loth op Benyamins geslacht. Ende doe loten die maechscappen, doe vielt op die maechscap van Metry. Ende doe quamt op Saul, Cijs soen. Ende doe socht men hem ende men conde hem norgent vinden. Doe vraecht men Gode raets of hi daertoe toecomen soude. Doe seide God dat hi in sijn huys verborgen was. Doe liep daer een deel volcs ende haelden hem vandaen. Doe stont Saul midden onder dat volc ende was boven den scueren langer dan enich mensche die daer was. Doe seide Samuel tot den volc: "Nu moech gi voert weten dat God desen vercoren heeft, want onder al den volc en is sijns gelijc niet." Doe riep al dat volc: "God houde onse coninc levende." Doe seide Samuel tot den volc die wet des conincs ende screef dat in enen boec ende leide die in haren tempel daer si offerden. Doe beval Samuel al dat volc thuys te gaen. Ende Saul die ghinc tot sinen huse in Galaath. Ende daer

ghinc mit hem een groet scaer van volc diet lief was dat hi coninc was. Mer Belyals kinderen die seiden: "Dese en mach ons niet bescermen." Ende si versmaden hem ende en wouden hem geen giften geven.

11 capittel

Ende omtrent een maent daerna doe quam Naas, die coninc van den Amoniten, ende begonden te vechten jegen die van Jabes in Galaad. Doe seide die overste van den stede van Jabes tot Naas: "Laet ons mit vreden. Wi sellen u dienen." Doe seide Naas: "Ic sel u mit vreden laten op een voerwaerde. Dat is, dat ic alle die mannen van Jabes haren rechter oge uutsteke." Doe seiden die outste van Jabes: "Gevet ons seven dagen respijt. Wi sellen boden senden tot dien van Ysrahel. Is daer nyement die ons bescermt, so sellen wi tot u comen."

Doe quamen die boden in Galaath tot Saul ende seiden hem hoe dat die van Jabes belegen waren ende wat si geloeft hadden. Doe dat gemeen volc van Ysrahel dat hoerden, doe worden si ropende ende screyende. Ende siet, Saul die quam van den acker ende volchde sijn ossen ende seide: "Waerom so screyt dat volc also?" Doe wort hem geseit hoe die van Jabes belegen waren

ende wat si beloeft hadden. Doe Saul dat gehoert hadde, doe wort hi verstoert. Ende die geest Gods quam in hem. Ende hi versloech beide sijn ossen. Ende hi sende boden overal in Ysrahel die seiden: "So wie Saul ende Samuel niet en volcht, die sel men sijn ossen verslaen, gelijc Saul sijn ossen versloech." Doe was al dat volc van Ysrahel bevreest. Ende si togen alle uut mit enen wille ende quamen in Bezech. Ende der mannen van Ysrahel die wasser 300.000 ende van Juda wasser 30.000.

Doe seiden die princen tot den boden: "Sect den mannen van Jabes dat si morgen verlost sellen wesen." Doe quamen die boden ende seiden dat die mannen van Jabes. Doe waren si verblijt. Ende si seiden tot Naas, den coninc: "Morgen sellen wi tot u comen. Ende gi selt mit ons doen dat gi wilt." Ende het is gesciet. Saul ordineerde sijn volc an drien betaelgen. Ende omtrent middernacht doe quamen si onder dat volc voir daech ende verstroeydense, sodatter niet twee tegader en bleven.

Doe seide dat ghemeen volc tot Samuel: "Waer sijn nu diegene die seiden: Saul en sel ons niet regieren? Laet ons die mannen nu verslaen." Doe seide Saul: "Gi en selt nu nyement verslaen, want huyden heeft God salicheit onder ons gewrocht." Doe seide Samuel tot den volc: "Coemt ende laet ons

gaen in Galgala ende laet ons daer onsen nyeuwen coninc eren." Ende doe toech al dat volc in Galgala ende offerden daer Gode ende deden daer sacrifici. Ende daer was Saul ende dat gemeen volc seer verblijt.

12 capittel

Doe seide Samuel tot dat gemeen volc van Ysrahel: "Ic heb u woerden gehoert, die gi tot mi gesproken hebt. Ic heb u enen coninc geset die u voergaen sel. Ende ic worde nu out, mer mijn kinderen die sijn mit u. Ende ic heb mit u geweest van mijn joncheit tot nu toe. Ende ic spreec nu van miselven voir God ende voer sijn gesalfde dat ic nie een os of een ezel van u genomen hebbe of yet bedruct hebbe." Doe seiden die kinder van Ysrahel: "Gi en hebt ons niet bedruct noch gene giften van nyement genomen." Doe seide Samuel: "Daer wees God een getuuch of."

Voirt seide Samuel: "God die scicte Moyses ende Aaron, dat si u voervaders leden uut Egipten ende heeftse hier int lant gebrocht. Ende si lieten den almachtigen God after. Doe gafse God in den handen Sysare ende daerna in den handen der Philisteen. Daerna doe riepen si an God ende seiden: `Wy hebben gesondicht. Wi hebben Baal ende Astraoth gedient, mer wi bidden U: bescermt ons van onsen vianden.' Ende doe bescermde Hi u. Ende hoe

wel u God regierde, gi wout enen coninc hebben.

Ende God gaf u enen coninc. Mer ist dat gi ende uwen coninc God dient, Hi sel u wel bewaeren. Mer versmagi God ende sijn geboden, so sel die hant Gods al op u wesen.

Ende siet nu een groet dinc dat God gedaen heeft voir uwen ogen. Gi en hebt van droechte genen taruwe gemaeyt. Ic sel God anbidden ende Hi sel u regen verlenen. Ende weet dat gi groet quaet voer God gedaen hebt, omdat gi om enen coninc baet." Doe bat Samuel an Gode ende God gaf hem regen in dien dage. Doe ontsach alt volc God ende Samuel. Ende doe seide al dat gemeen volc tot Samuel: "Bidt God voer u knechten, opdat si niet en sterven. Wi hebben sonde gedaen, omdat wi baden om enen coninc."

Doe seide Samuel tot den volc: "En wilt niet vervaert wesen, mer dient God uut al uwer herten. Ende en wilt geen ydel afgoden anbeden, want God heeft u vercoren tot sinen volc. Ende ic sel voer u bidden ende leren u enen gueden, rechten wech tot Gode. Daerom so ontsiet God ende dient Hem waerachtelic uut al uwer herten, want gi hebt sijn mogentheit gesien dat Hi onder u ge\daen

heeft. Daerom, ist dat gi verhert in quaetheit, u coninc ende gi selt tesamen vergaen."

13 capittel

Doe Saul twee jaer coninc geweest hadde, doe coes hi uut Ysrahel 3.000 stercker mannen; 2.000 hielt Saul bi hem in Machmas, in dien berch Betel; ende bi Jonathas wasser 1.000 in Galaad Benyamins. Ende dat ander volc toech tot sijnre woensteden. Daerna doe wan Jonathas een heydensche stede die lach in Gabaa. Ende hi versloech al dat volc. Doe dat die Filisteen hoerden, doe vergaderden si voel volcs om dat te wreken. Ende dat vernam Saul. Ende hi dede sijn trompet blasen onder al dat volc van Ysrahel. Ende doe die van Ysrahel die saec vernamen, doe volchden si haren coninc. Ende Saul die wan een heydensche stede ende versloech al dat volc. Doe vergaderden die Philisteen 30.000 wagenen mede te striden jegen die van Ysrahel ende 6.000 ridders te paerde. Ende dat ander volc was ontellic gelijc dat sant bi der zee. Ende si quamen in Machmas. Doe die van Ysrahel dat vernamen, doe weken si in speluncken, in cystaernen, in steenroedsen ende in hagedochten. Ende somme liepen si over die Jordaen int lant van Gad

ende van Galaad. Ende Saul die was in Galgala. Ende die bi hem waren, die waren vervaert. Ende Saul die beide seven dagen na Samuel, mer hi en quam niet. Doe dede Saul hem offerhande halen ende dede Gode sacrifici jegen die wet.

Ende doe Saul die sacrificie gedaen hadde, doe quam Samuel. Doe ghinc Saul hem jegen ende gruetede hem. Doe seide Samuel tot Saul: "Wat heb gi gedaen?" Doe seide Saul: "Ic sach dat mi dat volc ontoech ende gi en quaemt niet tot mi. Ende die Philisteen waren vergadert in Machmas. Ende ic meende dat si mi versoken souden in Galgala. Daerom so dede ic Gode sacrifici." Doe seide Samuel tot Saul: "Gi hebt dwaselic gedaen: gi en hebt dat gebot Gods niet gedaen dat Hi u geboet. Daerom en sel uwe macht niet meer risen. Mer God heeft een man versien na sijnre herten ende die sel here wesen over sijn volc, omdat gi sijn geboden niet gehouden en hebt."

Doe ghinc Samuel in Galgala. Ende doe vergaderde Saul 600 man ende toech mit Jonathas in Gabaa. Ende doe quam dat volc weder bi Saul dat gevlogen was in speluncken ende in kuylen.

Ende die Filisteen haddent gemaect ende vercregen dat men onder die van Ysrahel geen swaerden, noch glavien, noch wapen en smede. Ende

daer en hadde nyement swaert dan Saul ende Jonathas. Ende die van Ysrahel scarpten haer kuteren, haer haken, haer riecken, haer bilen ende ander instrumenten daer si mede te stride togen.

14 capittel

Ende op enen dach doe seide Jonathas tot sinen sciltknecht: "Coemt ende laet ons gaen tot die Philisteen, daer si leggen in die voerwaerde op enen berch." Mer hi en seide dat Saul, sinen vader, niet. Ende hi bleef leggen in Gabaa ende hadde bi hem omtrent 600 man. Ende die voerwaerders van die Filisteen die lagen op een steenroedse ende was seer steyl. Doe seide Jonathas tot sinen sciltknecht: "Laet ons tot dat onbesneden volc gaen. Ter avontuer God sel mit ons wesen, want het is Hem mogelic sijn vianden te verjagen mit luttel volcs." Doe seide die sciltknecht: "Here, doet al dat u behaget ende wat gi wilt. Ic sel u volgen waer gi gaet." Doe ghingen si onder die steenroedse. Doe seiden die Filisteen: "Die Hebreeusche beghynnen allenken uut die cystaerne te crupen." Want die Filisteen hadden lant ende steden gewonnen op die kinder van Ysrahel. Ende die kinder van Ysrahel die waren gevlogen in cystaernen, in hagedochten. Ende die somme van die kinder van Ysrahel die bleven bi haren guede ende streden mit die Filisteen jegen haren bruederen.

Doe seiden die Filisteen die opten berch lagen tot Jonathas: "Coemt hier tot ons. Wi sellen u een nyeuwe dinc togen." Doe seide Jonathas tot sine schiltknecht: "Volcht mi na. God die selse in onsen handen geven." Ende doe croep Jonathas den berch op over handen ende over voeten. Sijn sciltknecht volchde hem. Doe die Filisteen Jonathas in sijn aensicht sagen, doe weken si voer hem. Ende Jonathas vervolchdese mit sinen sciltknecht. Ende si slogen 20 mannen doot die in die voirwaerde lagen.

Doe worden alle die Filisteen in roer ende vlogen. Ende dat gesciede uut enen myrakel van God. Doe die voerwaerders van Sauls heer dat sagen dat die Filisteen in roer waren ende vlogen ghins ende weder, doe seiden si dat Saul. Doe geboet Saul alle die bi hem waren dat men soken soude wie uut sinen heer gebrac. Ende doe vant men dat Jonathas ende sijn sciltknecht daer niet en waren. Doe swoer Saul ende seide: "Vermaledijt is die man die et van desen avont, eer dat ic mi gewroken hebbe over mijn vianden." Ende daer en docht niement om eten,

mer si volchden haer vianden. Ende die kinder van Ysrahel die gescolen waren in speluncken ende in hagedochten, die quamen weder onder Saul. Ende die kinder van Ysrahel die onder die Philisteen gebleven waren ende gisteren ende eergisteren mit hem streden, die quamen oec onder Saul, sodat Saul bi hem hadde omtrent 1.000 mannen. Ende Saul vervolchde sijn vianden ende versloechse. Ende God die verloste die van Ysrahel in dien dage.

Ende dat volc toech doer enen acker daer voel biestocken stonden. Ende si hadden honger. Ende nyement en dorste daer hant an steken, want si ontsagen den eet die Saul gesworen hadde. Mer Jonathas en wist van sijns vaders eet niet ende stac een roede, die hi in die hant hadde, in een honichroet ende streec dat honich doe in sinen mont. Ende sijn ogen die waren verduystert van honger. Ende doe worden si verlicht ende hi wort gesterct. Doe seide daer een van den mannen tot Jonathas: "Ju vader die heeft gesworen ende geseit: `So wie binnen desen dage et, die is vermaledijt.'" Doe seide Jonathas: "Mijn vader hevet dit volc seer beswaert, want gi sa\get

dat mijn ogen verlichteden, omdat ic een luttel honichs proefde. Daerom, hadde dit volc gegeten, si souden voel meer van haren vianden verslegen hebben."

Doe die kinder van Ysrahel die Filisteen uut haren lande verjaecht hadden, doe waren si seer vermoeyt. Ende doe namen dat gemeen volc scapen, ossen, calveren ende slogense ende atense mit den bloede jegens die wet. Ende dat wort Saul geboetscapt. Doe geboet Saul dat men enen groten steen voir hem soude brengen. Ende aldaer porste men dat bloet uut den vleische. Ende dan soden sijt of briedent ende atent. Ende in der nacht doe brochten dat gemeen volc ossen tot Saul ende offerdense hem, dat hi Gode sacrifici soude doen. Doe begonde Saul een outaer te maken ende seide tot den volc: "Laet ons in deser nacht onse vianden vervolgen. Ende laetse ons al verslaen tot in den lichten dach." Doe seide dat gemeen volc: "Heer, wat u guet denct, dat doet." Doe seide die priester: "Laet ons Gode raets vragen." Ende die priester vraechde God of si die Filisteen souden volgen of niet. Ende God en andwoerde niet. Doe seide Saul: "Laet dat volc gaen, elc in sijn geslacht. Ende op wien dat men vint die huden gesondicht hevet, die sel sterven, leeft God,

die behouder van Ysrahel, al waert oec Jonathas, mijn soen." Ende daer en seide nyement jegen. Doe dede Saul dat volc staen elc bi sijn geslacht. Doe seide Saul tot Gode: "Here, God van Ysrahel, geeft recht oerdel waerom dat Gi huden niet en spraect. Ende toen ons mit enen loth wie die quaetheit gedaen heeft." Ende dat loth viel op Jonathas. Doe seide Saul tot Jonathas: "Segt mi, wat heb gi gedaen?" Doe seide Jonathas hoe dat hi wat honichs gegeten hadde. Doe seide Saul: na dat hi geloeft hadde, so most hi sterven. Doe seide dat gemeen volc: "Hi en sel daerom niet sterven, want om sinen willen so vervolchden wi die vianden. Ende God hevet ons sege verleent. Ende dat volc verloste Jonathas, dat hi niet en starf."

Doe toech Saul thuus ende en vervolchde die Philisteen niet. Ende die Philisteen togen oec thuuswaert. Daerna doe street Saul jegen sijn vianden, als jegen die Moabiten, die Amonyten, jegen die van Edom ende jegen die Philisteen. Ende waer dat hi quam, hi verwanse al. Ende oec versloech hi een deel van Amelech.

Saul hadde 4 knechten ende twee dochteren, als Jonathas, Yesuy, Melchisua ende Ysboseth. Ende die een dochter hiet Merob ende die ander Mycol. Ende Sauls wijf hiet Aby\noem.

Ende sijn maerscalc hiet Abner ende was sijns oems soen. Ende Saul die street al sijn leven lanc jegen die Philisteen. Ende waer Saul een starc, cloec man sach die bereet was te vechten, die hielt hi bi hem.

15 capittel

Doe quam Samuel tot Saul ende seide: "God die sende mi tot u, omdat ic u coninc salven soude over die van Ysrahel. Mer hoer nv die woerden Gods. Dit seit God, die Here: Hem gedenct wat die van Amelech die van Ysrahel deden, doe si uut Egipten quamen. Daerom, gaet ende vergaert u here. Ende gaet ende verslaet alle die van Amelech: mannen, wiven, jonc ende out, ende oec die borsten sugen, ende oec ossen, scapen, camelen, ezelen ende alle beesten. Ende verbarnt alle dat guet ende en brenct geenre guet vandaen."

Doe geboet Saul die van Ysrahel dat si hem volgen souden. Doe hadde Saul vergadert 200.000 mannen te voet ende 10.000 man van Juda. Ende doe Saul quam int lant van Amelech, doe vant hi volc van Yetrons geslacht, die Moyses sweer was. Ende die hiet Syneus. Daer seyde Saul toe: "Gaet uut al den lande van Amelech, opdat gi niet overvallen en wort, want die

uwe toechden ontfermherticheit over die van Ysrahel." Ende Syneus die toech vandaen ende bleef wonende onder die van Ysrahel mit al sijn gesin. Doe verslogen die van Ysrahel alle die van Amelech sonder medogen, mer si hielden Agag, den coninc van Amelech, levende ende somme ezelen ende vette beesten. Oec hielden si costelike cledinge ende ander suverlike juwelen, mer dat ander verderfden si. Doe seide God tot Samuel: "Het berouwet Mi dat Ic Saul tot enen coninc geset hebbe, want hi laet mijn gebot after ende en acht op mijn woerden niet. Ende hi en volbrenct mijn wercken niet." Doe was Samuel bedroeft ende bat al den nacht an Gode.

Ende des nachts stont Samuel op ende ghinc vroech tot Saul. Ende Saul was doe in Galgala ende dede daer God offerhande van den beesten die si uut Amelech geroeft hadden. Doe Samuel bi Saul quam, doe seide Saul tot Samuel: "Ghebenedijt den Heer, want ic hebbe die woerden des Heren vervolt." Doe seide Samuel: "Waen comt dat geruft van den beesten dat ic hoer?" Doe seide Saul: "Wi hebbense van Ame\lech

gebrocht, want dat volc hevet die beesten levendich gehouden om God te offeren ende sacrifici te doen." Doe seide Samuel: "Onderdanicheit is beter dan offerhande. Ende omdat gi die geboden ende die woerden Gods aftergelaten hebt, daerom heeft u God verlaten, dat gi gene coninc wesen en selt." Doe seide Saul tot Samuel: "Ic hebbe gesondicht, want ic hebbe aftergelaten die woerden Gods ende oec uwe woerden. Mer nu bid ic u, here: Helpt mi mijn sonden dregen ende gaet mit mi, opdat ic den Here mach anbeden." Doe seide Samuel tot Saul: "Ic en sel niet mit u gaen, want gi hebt die woerden Gods aftergelaten. Ende daerom heeft u God verlaten coninc van Ysrahel te wesen." Ende Samuel keerde hem omme, omdat hi van hem gaen woude. Ende Saul die greep hem bi den mantel, sodat hise scoerde. Doe seide Samuel: "Gelijc dat gi mijn mantel scoert, also sel God dat rijc van Ysrahel van u scoren. Ende Hi selt uwen naesten geven, die beter is dan gi sijt. Ic seg u: Voerwaer! God en sel die sondige niet sparen, want daer en is nyement die penitencie doet." Doe seide Saul: "Ic hebbe gesondicht. Mer eert my

nu voer die outste des volcs ende voir die van Ysrahel ende gaet mit mi, opdat ic uwen Heer, uwen God, mach anbeden." Doe keerde hem Samuel omme ende Saul volchde hem totter tabarnakel. Ende daer anbede Saul God, den Here.

Doe seide Samuel: "Brenct voir mi Agag, den coninc van Amelech." Ende doe wort Agag voir Samuel gebrocht. Ende hi was seer vet. Doe seide Agag al bevende: "Sel ic aldus den bitteren doot sterven?" Doe seide Samuel: "Gelijc dat u swaert die vrouwen gelaten heeft sonder kinderen, also sel u moeder wesen onder die vrouwen sonder kinder." Ende doe sloech Samuel Agag in stucken voer Gode in Galgala. Ende doe ghinc Samuel in Ramatha. Ende Saul die ghinc in sijn huys in Galaath. Ende na die tijt en sach Samuel Saul niet meer voir sijn doot. Ende Samuel bescreide Saul, omdattet God berouwet hadde dat Hi hem coninc geset hadde over die van Ysrahel.

16 capittel

God, die Here, die seide tot Samuel: "Waerom screy gi over Saul, ende Ic heb hem verworpen, sodat hi over Ysrahel niet meer regneren en sel? Mer volt uwe horen mit oly ende coemt. Ic sel u senden tot Ysay in Bethleem. Ic heb onder sine kinderen Mi enen coninc voirsien." Doe seide

Samuel: "Hoe soude ic daer gaen? Ende hoerde dat Saul, hi sloech mi doot." Doe seide God: "Neemt enen groten os an uwen handen ende segt: Ic ben hier gecomen om Gode te offeren. Ende roept Ysay dan totter offerhande. Ende dan sel Ic u tonen wat gi doen selt. Gi selt dengenen salven die Ic u wise."

Samuel dede als hem God beval te doen. Hi quam in Bethleem. Ende die outste des volcs van der stede die quamen hem jegen ende seiden: "Gaet hier niet in." Doe seide Samuel: "Ic coem hier om Gode te offeren; coemt mede ter offerhande." Ende doe quam daer Ysay mit sinen kinderen. Ende doe die offerhande gedaen was, doe sach Samuel Ysays outste soen, die lanc ende groet ende scoen was. Die woude hi coninc salven. Doe seide God tot Samuel: "Siet niet an dat scoen aensicht van Elyab noch oec sijn groetheit. Hi en sel die coninc niet wesen, want oerdelt niet na sijn scoenheit of groetheit mer na dat herte ende die doechden der menschen." Doe brocht Ysay sinen anderen soen, Abynadap, voir Samuel.

Doe seide Samuel: "Desen en hevet God niet vercoren." Doe brocht Ysay Samma, sinen dorden soen. Doe seide Samuel: "Desen en hevet God oec niet vercoren." Also brocht Ysay al sijn seven kinderen voir Samuel.

Doe seide Samuel: "God en hevet geen van desen kinderen vercoren. Heb gi niet meer kinderen?" Doe seide Ysay: "Daer is noch een jonc opten velde ende wacht die scapen." Doe seide Samuel: "Sent om den jongen ende laet hem hier comen." Doe seinde Ysay om David ende hi quam voer Samuel. David was roet van vorwen, scoen ende genoechlic int aensicht. Doe seide God tot Samuel: "Staet op ende salft desen. Hem heb Ic vercoren." Doe nam Samuel den horen mit der olye ende salfde David coninc voer al sijn bruederen. Ende die geest Gods quam in David op dien dach ende bleef altoes in hem. Ende doe ghinc Samuel weder in Ramatha.

Doe ghinc die geest Gods van Saul ende in hem quam een quaet geest. Ende daer wort hi of gequelt. Doe seiden die knechten tot Saul: "Siet, here, dat is een quaet geest die u aldus quelt. Daerom, laet een mensche soken die spelen can mit suet snaerspul. Gi seltet te lichter hebben, want die somme quade geesten die en mogen die soeticheit

van den snaerspul niet horen." Doe seide Saul: "Siet om een mensche die spelen can ende brenct die voir mi mit sinen snaerspul." Doe seide daer een van Sauls knechten: "Ysay van Bethleem die hevet enen soen die can wel herpen. Hi is cloec ende sterc ende een oerloechsman ende wijs in sinen woerden ende scoen van vormen. Ende God, die Here, is mit hem." Doe seinde Saul boden tot Ysay ende seiden: "Sent David, u soen, tot Saul mit sijn herpe, opdat hi hem wat verlichten mach." Doe nam Ysay enen ezel, ende leide daerop broet ende een vlesch mit wijn ende een gheyt ende een buck, ende sende David also tot Saul.

Ende doe David also voir Saul stont, doe speelde hi op der herpen. Ende doe wort Saul verlost. Ende daerom minde Saul David ende maecte hem sijn sciltknecht. Ende hi sende boden tot Ysay die seiden: "David die sel bi Saul bliven ende staen voir sijn aensicht, want hi hevet gracie vercregen voir sinen ogen." Ende tot wat tijt dat Saul gequelt wort van den quaden geest, so nam David sijn harp ende speelde daerop. So wort hi vertroest ende verlicht. Ende die quade geest sceide van hem. Ende dan ghinc David weder tot Ysay, sinen vader.

17 capittel

Op een tijt so vergaderden die Philisteen haer volc om te striden ende quamen onder die kinder van Ysrahel in Soccot.

Ende Saul ende die kinder van Ysrahel die vergaderden ende quamen jegen die Philisteen leggen in een dal. Ende si bereiden hem te vechten jegen die Filisteen. Ende die Filisteen stonden op enen berch ende tusschen hem beiden was een dal.

Ende daer quam een rose uut dat heer van den Philisteen. Ende sinen naem was Golyath. Ende sijn moeder was een jodinne ende sijn vader was een heiden. Ende hi was 6 cubitus lanc ende een hantbreet. Hi hadde een pansier an ende een helm op sijn hoeft ende rinchosen an. Sijn pansier was stalen ende woech 5.000 ciclen. Hi hadde enen stalen scilt op sijn scueren. Sijn speer was gelijc eens weversboem daer men dat laken op wint. Dat yser van den speer dat woech 600 cyclen.

Na den Ebreeuschen so is een cyclus een unce. Ende na den Latijn of Griex so is een cyclus dat vierendeel van een unce. Ende een unce is 2 loet.

Ende dese Goliath die stont voir dat heer van Ysrahel ende sijn sciltknecht bi hem. Ende hi seide: "Waerom sidi hier gecomen te striden? En ben ic niet een van den Philisteen? Ende gi sijt Sauls knechten. Kyest uut al uwen volc enen man die jegen my vecht. Verslaet hi mi, so sellen wi alle uwe knechten wesen ende u dienen. Ende versla ic u man, so sel gi ons knechten wesen ende

ons dienen." Ende also riep Goliath 40 dagen aneen ende boet die van Ysrahel te camp. Ende doe Saul ende al die van Ysrahel die woerden hoerden, doe waren si vervaert ende ontsagen hem seer.

Ysay, Davids vader, die was seer out. Hi hadde 8 knechten. Daerof waren die 3 bi Saul in dat heer van die outste. Ende David die was die joncste. Doe seide Ysay tot David, sinen soen: "Neemt dese pot spijs ende dese 10 broden ende gaet in dat heer tot uwen bruederen. Ende neemt mede een corf mit 10 casen. Ende besiet wat uwen bruederen doen. Ende bi wien dat si gescict sijn, dat weet mi te seggen." David stont des morgens vroech op ende beval sinen enen knecht sijn scapen te bewaren ende ghinc in dat heer tot sinen bruederen. Ende doe David in Magala quam, doe was dat volc an beide siden bereet te striden. Ende David hoerde cryeren ende ropen onder die van Ysrahel. Doe liet David die vaten mit die spijs staen die hi brocht ende bevalse een te bewaren, ende liep onder dat heer ende vraechde sijn bruederen hoe dat ment daer maecte. Ende doe hi mit sinen bruederen stont ende sprac, doe quam noch Goliath ende vermaende enen

man tegen hem te striden. Ende David die hoerde dat ende sach dat die van Ysrahel weken voer dat ansicht Goliath ende waren seer vervaert. Doe riep daer een man: Waer daer yement van al die van Ysrahel die jegen Goliath enen camp vechten woude? Verwonne hi hem, die coninc soude hem rijc maken ende hem sijn dochter geven ende sijns vaders huys vrien van allen trybuyt. Doe seide David tot die mannen die bi hem stonden: "Wat sel men den man geven die den rose verslaet ende verlost die van Ysrahel uut haren anxt?" Doe verhaelden hem die mannen die reden dat hem Saul rijc soude maken ende hem sijn dochter geven ende sijns vaders huys vrien van tribuyt. Doe Elyab, Davids outste brueder, dat hoerde, dat David daerna vraechde, doe was hi toornich op David ende seide: "Waerom sidi hier gecomen ende laet u scapen gaen dwalen in der woestinen? Ic kenne uwe hovaerdie wel ende die scalcheit uwer herten. Gi sijt hier gecomen om den strijt te sien." Doe seide David: "Wat heb ic gedaen of wat heb ic geseit?" Doe ghinc David van sinen bruederen tot an\deren

mannen ende vraechde wat daer geropen wort. Doe seide dat volc, als hem eerst geseit was. Doe seide David: "Dit is wonder dat niement den onbesneden Philisteen en dar bestriden. Mer macht mi geboren, ic wil den camp vechten." Ende dat wort Saul geboetscapt.

Doe dede Saul David voir hem comen. Doe David voir Saul stont, doe seide hi: "Heer, en laet u hert niet versaecht wesen: ic ben u knecht. Ic sel gaen vechten jegen die roese." Doe seide Saul tot David: "Gi en doecht daer niet toe: gi en moecht hem niet wederstaen. Daerom, en vecht daer niet jegen, want gi sijt een kint. Ende hi is een vechter geweest van sijn joncheit." Doe seide David tot Saul: "Here, u knecht bewaerde sijns vaders scapen. Ende daer quam een leeu ende nam een scaep uut minen scapen. Ende ic vervolchde hem ende ic nam dat scaep uut sinen monde. Ende ic versloech ende dode den leeu. Ende daer quam een beer ende versettede hem jegen mi. Ic nam hem bi den muyl ende verscoerden ende dode hem. Alsoe sel ic desen onbesneden Philisteen doen, als ic den leeu ende den beer dede, omdat hi seit jegen die mogentheit Gods, des almachtigen levenden God. Ende God, die

mi bescermde van den leeu ende van den beer, die sel mi wel verlossen van sinen handen." Doe seide Saul tot David: "Gaet. God die wees mit u."

Ende hi toech hem an sijn pansier ende sijn harnas ende sette hem sinen helm op sijn hoeft. Doe seide David: "Ic en mach mi mit desen harnas niet verweren: ic en ben des niet gewoen te dragen." Ende David dede dat harnas uut ende nam sijn heerdenstoc in sijn hant. Ende hi nam vijf herde stenen. Ende hi stacse in sinen aesac ende beval hemselven God ende ginc jegen Goliath.

Ende Goliath quam hem jegen. Ende doe Goliath bi David quam, doe sach hi dattet een scoen jongelinc was. Doe seide Goliath: "Meen gi dat ic een hont ben ende dat gi mi mit enen stoc verjagen selt? Coemt tot mi. Ic sel u vleis geven den vogelen des hemels ende den beesten der aerden." Doe seide David tot Golyath: "Gi coemt tot mi mit enen swaert ende mit enen speer ende mit enen scilt. Ende ic coem tot u in den naem Gods als een kemp Gods om Ysrahel te verlossen die gi huyden bedroeft hebt. Ende God sel u geven in minen handen ende ic sel u hoeft ofslaen. Ende u vleis sel ic huyden geven den vogelen des hemels ende den beesten der aerden, opdat alle menschen weten moghen dat

God van Ysrahel machtich is ende dat Hi mit swaert noch mit speer sijn volc niet en bescermt. Mer Hi sel u geven in onsen handen." Doe quam Golyath jegen David. Ende David die haeste hem ende nam enen steen ende leiden in sijn slinger ende liep jegen Golyath ende warp den steen in sijn voerhoeft. Ende David haestede hem ende warp anderwerf ende dordewerf in sijn voerhoeft in een wonde, sodat Goliath ter aerden viel. Doe liep David tot hem ende toech Goliaths swaert uut sijn schede ende sloech hem sijn hoeft of. Doe die Philisteen sagen dat haer alrestercste man doot was, doe vlogen si. Ende die kinder van Ysrahel vervolchdense tot Accaron ende tot Geth toe. Ende si verslogense ende quetstense in den wege. Ende David die nam Goliath sijn harnas ende offerdet daer in den tabarnakel. Doe David tot Goliath ghinc om jegen hem te striden, doe vraechde Saul Abner, sijn maerscalc, van wes geslacht die jongelinc was. Abner die seide dat hi dat niet en wiste, mer hi seide, hi soudet hem vragen.

Doe David Golyath gedoot hadde, doe dancte hi ende loefde hi Gode ende maecte dien

psalm: *Benedictus Dominus, Deus meus, qui docet manus meas ad prelium et digitos meos ad bellum.* Ghebenedijt si die Here, mijn God, die mijn handen leert tot striden ende mijn vingeren te vechten, ende als dien psalm uuthout.

18 capittel

Doe quam David tot Saul ende had Goliaths hoeft in sijn hant. Doe ghinc hem Abner jegen ende vraechde hem van wat geslacht dat hi was ende lede hem voer Saul. Doe seide Saul: "O, jongelinc, van wat geslacht sidi?" Doe seide David: "Ic ben Ysay, uwes knechts soen."

Doe spraken si tesamen. Jonathas, Sauls zoen, ende David maecten vrientscap tegader. Ende Jonathas die toech sijn cleder uut ende sijn harnas ende gaft David an. Ende si minden malcander.

Ende Saul settede David als een prince over voel volcs. Ende al dat ghemeen volc hadden David lief. Doe ghinc David mit Saul ende soude dat hoeft van Golyath dragen in Jherusalem. Doe quamen die vrouwen ende die maechden hem jegen ende songen ende waren vrolic mit herpen, mit lieren ende mit bongen. Ende die vrouwen die songen: "Saul hevet 1.000 man verslegen." Ende dan songen die maechden: "David heefter

10.000 verslegen." Doe Saul dat hoerde, doe was hi seer toornich. Ende die woerden en genoechden hem niet. Ende hi seide: "Si prisen David voir 10.000 ende mi voir 1.000." Ende doe en woude Saul David niet ansien. Ende doe quam die quade geest in Saul. Ende des anderen dages quam David mitter herpen ende speelde voer Saul, als hi plach te doen. Ende Saul nam sijn speer ende woude David doorsteken jegen die want, mer David die ontweec hem. Ende Saul die ontsach David, omdat God mit hem was, ende dede hem wederhalen ende maecte hem prince over 1.000 mannen. Ende David was onder den volc voir Saul ende wat hi dede, dat dede hi wiselic. Ende God was mit hem. Doe Saul sach dat David alle dinc also wiselic wrochte, doe wachtede hi hem voir hem ende hadde wel gewilt dat hi hem quijt geweest hadde. Mer alle die van Ysrahel minden David. Ende hi ghinc uut ende hi ghinc in Sauls hof.

Doe seide Saul tot David: "Siet, ic sel u Merab, mijn outste dochter, geven tot enen wive, mer gi most eerst sterckelic striden ende vechten jegen die Filisteen. Dat seide Saul daerom, omdat David hemselven doot vechten soude ende verslegen soude worden. Doe toech David striden jegen die Philisteen ende versloger voel. Ende die wijl dat David

uut was, so gaf Saul sijn dochter Merab enen anderen man ende hiet Adryel.

Ende doe David weder uut den strijt quam ende Merab enen man hadde, doe verminde David Mycol, die ander dochter. Ende dat wort Saul geseit ende dat genoechde hem wel. Doe seide Saul: "Ic sel hem Mycol, mijn dochter, geven. Dat sel wesen tot enen confuys." Doe seide Saul tot David: "Ic sel u Mycol, mijn dochter, geven, want al mijn gesin mint u." Doe seide David: "Dat en is geen gelijc, dat ic des conincs dochter hebben soude, want ic ben een arm man." Doe seide Saul: "An dat guet en leit niet, mer gi selt 100 Filisteen verslaen ende wreken mi over mijn vianden ende brengen mi haer onbesneden manlicheit." Mer Saul dochte dat David verslegen soude worden.

Ende hi gaf David sijn dochter. Ende David wort Sauls swagher. Ende na luttel dagen doe toech David in Accaron mit die mannen die hi bi hem hadde, ende versloech daer 200 mannen ende brocht haer onbesneden manlicheit voir den coninc. Doe sach Saul wel dat God mit David was. Ende Mycol die minde David. Ende Saul die ontsach David ende woude hem doden.

19 capittel

Doe geboet Saul Jonathas, sijn soen, ende sijn gesin dat si David souden doden. Ende Jonathas ghinc tot David ende seide hem dat sijn vader hem woude

doden. Ende Jonathas bat David dat hi hem wat woude verbergen ende seide: "Ic sel altoes bi mijn vader wesen. Ende hoer ic yet van hem dat u jegengaet, dat sel ic u ontbieden." Doe ghinc Jonathas tot Saul, sinen vader, ende seide: "Heer coninc, en segt geen quaet van David, uwen knecht, want hi en misdoet jegens u niet. Ende alle sijn wercken sijn seer guet. Hi set sijn leven in uwen handen ende hi verslaet die Filisteen, uwe vianden. Ende God heeft grote wercken doer hem gedaen in Ysrahel. Gi hebt dat selve gesien ende gi waert daerof verblijt. Waerom wil gi desen onnoeselen, onsculdigen man quaet doen ende hem doen verslaen, want hi sonder sonde is?" Doe Saul Jonatas woerden hoerde, si genoechden hem wel. Ende hi swoer ende hi seide: "Leeft God, die Heer, ic en sel David niet doen verslaen." Doe ghinc Jonatas tot David ende seide hem alle die woerden. Ende hi lede David voer Saul. Ende David was voer Saul mit rusten, gelijc dat hi gisteren ende eergisteren was.

Doe verhief daer een strijt. Ende David die toech mit sinen volc ende vacht jegen die Philisteen. Ende hi versloech er voel ende si weken voer sinen aensicht. Ende doe

quam die quade geest in Saul. Ende David quam uut den strijt ende Saul sat in sijn huys ende hadde een glavy in sijn hant. Ende David speelde voer hem mit der herpen. Ende Saul nam sijn glavy ende woude David doersteken jegen die want, mer David die ontweec vandaen. Ende Saul stac die glavy in die muer.

Doe maecte David dien psalm: *In te, Domine, speravi, non confundar in eternum; in justicia tua libera me.* Here, ic hebbe in U gehoept, opdat ic niet confuyst en worde in der ewicheit; in uwer gerechticheit verlost mi. Ende dien psalm voert uut.

David verbarch hem doe voer Saul. Ende Saul sende sijn knechten tot Davids huys om hem te verslaen. Ende dit wort Mycol geseit. Ende Mycol seidet David: "Blijf gi hier tot morgen, men sel u doden." Ende Mycol halp hem tot enen veynster uut. Ende hi ginc heymelic vandaen.

Doe maecte David dien psalm: *Eripe me, Domine, de inimicis meis, Deus meus, et ab insurgentibus in me libera me.* Here, verlost mi van minen vianden ende bescermt my van dengenen die jegen mi opstaen. Ende dien psalm voert uut.

Ende doe David uut den huse was, doe leide Mycol enen molock opt bedde ende

leide een ruuch vel van een geyt op sijn hoeft ende dectet mit clederen. Ende Sauls knechten die quamen des morgens totten bedde. Doe meenden si dat David siec was. Ende si ghingen tot Saul ende seiden hem dat. Doe sende Saul boden, dat men David voir hem brengen soude, omdat men hem doden soude. Doe men dat bedde brocht voir Saul, doe lach daer een molock op. Doe seide Saul tot Mycol: "Waerom spot gi aldus mit mi? Ende gi hebt minen viant wechgeholpen." Doe seide Mycol tot Saul: "David seide tot my: `Laet my gaen, of ic sel u doersteken.' Doe liet ic hem lopen."

Doe David van Mycol sciet, doe ghinc hi in Ramatha tot Samuel ende seide hem al over hoe hi mit Saul gevaren hadde. Ende Samuel ende David die voeren wonen in Nabayoth. Doe wort dat Saul geseit dat David was in Nabayoth onder die propheten. Doe seinde Saul aldaer sijn knechten om David te vangen. Ende doe die knechten quamen om David te vangen in Nabayoth tot Samuel, doe quam in hem die heilige Geest. Ende si begonden alle te propheteren ende dat wort Saul geseit. Doe sende hi daer ander knechten; die propheteerden mede gelijc die ander. Doe sende daer Saul dordewerf knechten. Noch propheteerden die mede.

Doe wort Saul toornich ende toech mede in Ramatha. Ende doe hi in Nabaioth quam, doe quam die heilige Geest in hem ende hi propheteerde mede ende toech sijn cleder uut gelijc die ander. Ende doe wast een seggen dat hi mede was een van den propheten.

20 capittel

Doe toech David van Nabaioth ende quam tot Jonathas ende seide: "Wat quaet heb ic gedaen u vader, dat hi dus quaet op mi is? Ende hi wil mi ymmer doen doden." Doe seide Yonathas: "Mijn vader en sel u niet misdoen, groet noch cleyn, ic en sel u wel waerscuwen. Ende wat gi op my begeert, dat sel ic doen." Doe seide David: "Het naect die hoechtijt in Bethleem. Laet mi hier in den ackeren verborgen wesen 3 dagen. Ende vraecht uwen vader of ic ter hoechtijt in Bethleem mach gaen mit mijn geslacht ende doen daer offerhande. Ende wilt mi dan seggen dat hi u andwoert." Doe seide Jonathas: "Coemt, laet ons tegader gaen in den acker." Ende daer loefden si malcander vrede te houden, Jonathas ende David, haer leven lanc. Doe seide Jonathas: "Morgen sel mijn vader hof houden ende dan sel ic wel vernemen wat hi van u seit. Ende dat sel ic u aldus doen weten: gi selt in den acker bi den groten steen sitten ende ic sel in den acker co\men

mit enen kinde ende scieten 3 scutten bi den steen. Ende die sel ic dat kint hieten halen. Ende roep ic totten kinde: Die scutten sijn voer u, so coemt gi vrilic, so heb gi paeys ende vrede. Ende roep ic totten kinde: Die scutten sijn after u, so gaet in vreden ende verbercht u. Ende laet vrede tusschen ons tween bliven."

Ende David die bleef in den acker verborgen. Ende doe die hoechtijt quam, doe sat die coninc ter tafelen om te eten. Ende Jonathas sat bi sinen vader, ende Abnar, sijn maerscalc, die sat an die ander side van Saul. Ende David sijns dochters mans stede was ledich. Ende in dien dage en sprac Saul niet van David, want hi docht dat hi daer sonder oerlof comen soude. Ende des anderen dages doe si ter tafelen saten, doe was noch Davids stede ledich. Doe seide Saul tot Jonathas: "Waerom en quam Ysays soen gisteren noch huden niet ter maeltijt?" Doe seide Jonathas: "Mer David bat mi of hi moste gaen te Bethleem ter hoechtijt, want een van sinen bruederen hadde hem dat gebeden. Ende

om dier saken willen so en is hi hier niet gecomen tot des conincs tafel." Doe was Saul toornich op Jonathas ende seide: "Ic weet wel dat gi Ysays soen mint ende dat is u scande, want also lange als Ysays soen leeft, so en sel u rijc niet gevest wesen op der aerden. Daerom, brenct hem tot mi, ic sel hem doden." Doe seide Jonathas tot Saul, sinen vader: "Waerom wil gi hem doden? Wat heeft hi gedaen?" Doe greep Saul sijn swaert ende woude sijn soen slaen. Doe stont Jonathas op van der tafelen ende was toornich ende en at niet ende was bedrovet dat sijn vader David hatede.

Ende des anderen dages des morgens doe ghinc Jonathas in den acker ende dat kint mit hem. Doe seide Jonathas tot dat kint: "Gaet ende haelt mi die scutten die ic scieten sel." Doe dat kint liep, doe scoet Jonathas een scutte. Doe socht dat kint dat scutte. Doe riep Jonathas tot den kinde: "Dat scut is after u ende brenctet mi." Doe brocht dat kint dat scutte tot Jonathas. Ende Jonathas ende David verstonden die dingen wel. Doe gaf Jonathas dat kint den boge ende seide: "Gaet ende draecht dat in die stede." Doe ginc dat kint in die stede. Doe

stont David op ende quam tot Jonathas ende viel op sijn knyen ende bat hem om vrientscap. Doe custen Jonathas ende David malcander ende si screyden beide. Doe seide Jonathas tot David: "Den vrede die wi malcander gesworen hebben, laet die vast bliven tusschen mi ende u ende tusschen u geslacht ende mijn geslacht. Ende gaet in vreden." Doe ghinc David van Jonathas. Ende Jonathas ghinc in die stede.

21 capittel

Doe ghinc David in Nobe tot Abymelech, den priester. Ende doe hem Abymelech sach, doe ghinc hi hem jegen ende seide tot David: "Waerom coem gi dus alleen?" Doe seide David tot Abymelech: "Die coninc heeft mi sulke dingen ontboden, die ic nyement seggen en wil. Daerom ben ic heymelic van hem gegaen." Voert seide David: "Heb gi enich broet of yet dat men eten mach, dat geeft mi, want ic in drien dagen luttel gegeten hebbe." Doe seide Abymelech tot David: "Ic en hebbe geen broet voer leekemannen. Mer dat broet dat ic hebbe, dat is al geheilicht. Mer waer gi ende die bi mi sijn reyn van wiven, ic gaeft u te eten." Doe seide David tot den priester: "Wi en hebben gisteren noch eergisteren geen geselscap mit wiven gehadt." Doe gaf die priester hem dat geheilichde broet, want daer anders geen en

was. Ende op die tijt was daer een man van Sauls gesin in die tabarnakel. Ende sinen naem was Doech van Ydumeen ende was Sauls heerde van sinen muylen.

Doe seyde David tot Abymelech: "Heb gi yet een speer of een swaert dat gi mi geeft? Mijn swaert ende mijn harnas en heb ic niet mit mi gebrocht." Doe seide die priester: "Siet, hier is Golyath sijn swaert, die gi verslegen hebt. Ende anders en is hier geen swaert." Doe seide David: "Geeft my dat swaert."

Ende doe vloech David voir Saul ende quam tot Achis, den coninc van Geth. Doe seiden des conincs knechten: "Is dit niet David, daer die vrouwen voer songen: `Saul versloech 1.000 man ende David 10.000?'" David onthielt die woerden in sijnre herten ende ontsach den coninc van Geth. Ende hi verwandelde sijn spraec ende geliet hem, of hi dwaes ende ontsinnich hadde geweest. Ende sijn spekel dat hinc hem in sinen baert. Doe seide die coninc Achis tot sinen knechten: "Waerom heb gi desen dwasen, onsinnigen mensche tot mi gebrocht? Leet hem van henen ende laet hem thuys gaen."

Doe maecte David dien psalm: *Benedicam Dominum in omni tempore; semper laus eius in ore meo.* Ic sel den Here gebenedien in allen tiden; altoes sel sinen lof wesen in minen monde. Ende dien

psalm voert uut.

22 capittel

Doe ghinc David in eenre speluncke in der wildernisse. Ende dat vernamen sijn bruederen ende sijns vaders huysgesin. Ende si quamen tot hem alle die van sijnre maesscap waren. Ende dier mannen waren 400. Ende David die was haer prince. Ende doe toech David mit dat volc int lant van Moab te Masfat tot den coninc ende bat hem of sijn vader ende sijn moeder in sijn lant mosten bliven, waent God hem versien hadde. Ende sijn vader ende sijn moeder bleven daer wonende in Moab. Doe seide Gad, die propheet, tot David: "Wilt in dit lant niet bliven, mer gaet int lant van Juda."

Doe maecte David dien psalm: *Nonne Deo subjecta erit anima mea? Ab ipso enim salutare meum.* Sal mijn siel Gode niet onderworpen worden? Want van Hem comt mijn salicheit. Ende dien psalm voert uut.

Doe quam David in Juda ende woende in Jareth.

Ende dat vernam Saul ende seide tot sinen knechten die bi hem stonden: "Hoert mi allegader! Hoe comtet bi dat gi alle vrientscap hebt mit Ysays soen? Ende gi sijt jegen mi. Ende mijn soen heeft vrede mit Ysays soen gemaect. Ende hier en is nyement die mi boetscapt waer Ysays soen is." Doe seide Doech van Ydumeen voir al dat gesin: "Ic

sach Ysays soen in Nobe bi Abymelech, den priester. Ende hi gaf hem spijs ende Goliaths swaert." Doe toech Saul in Nobe tot Abymelech, den priester.

Doe seide Saul tot Abymelech, den priester: "Hoert, Achitobs zoen." Doe seide Abymelech: "Here, wat is u begeren?" Doe seide Saul: "Waerom sweer gi mit Ysays soen jegen mi? Ende gi hebt hem broet ende een swaert gegeven." Doe seide Abymelech tot Saul: "Waer hebt gi enighe knecht also getrouwe als David is. Hi is u swager, uwer dochter man. Ende hi is u voervechter. Ende hi en hevet nye jegen u misdaen, groet noch cleyn." Doe seide Saul: "Abymelech, gi selt daerom sterven ende al u huysgesin." Doe seide Saul: "Slaet den priester doot, want hi is mit David. Ende hi wist wel dat hi wechtoech ende hi en seidet mi niet." Ende nyement van sinen gesin en woude sijn hant an den priester slaen. Doe seide Saul tot Doech: "Slaet gi den priester doot." Doe sloech Doech daer 85 priesteren doot. Ende in der priesteren stede van Nobe wortet al doot geslegen dat daerin was: man, wijf, kinder - jonc ende out -, ossen, ezelen, scapen ende alle beesten.

Ende een van Abymelechs kinderen die ontliep, ende hiet Abyathar, ende quam tot David ende sei\de

hem hoe dat Saul alle die priesteren gedoot hadde. Doe seide David tot Abyather: "In die tijt doe ic daer was, doe was Doech van Ydumeen daer. Sonder twivel hi hevet dat Saul geseit. Ende ic ben een saec van al die daer doot gebleven sijn. Mer blijft gi bi mi ende en weest niet vervaert. So wie u misdoet, die sel mi misdoen."

Doe maecte David desen psalm: *Deus, Deus meus, in te speravi; salvum me fac ex omnibus persequentibus me et libera me.* O, Here, mijn God, ic heb in U gehoept; verlost mi van alle die mi vervolchden ende bescermt mi. Ende dien psalm voert uut.

23 capittel

Doe wort David geseit dat die Filisteen Ceyla, die stede, belegen hadden ende verderfden haer coren op den acker. Doe vraechde David Gods raet ende seide: "Here, wil ic gaen ende verslaen die Filisteen?" Doe seide God, die Heer: "Gaet ende ontset die stede van Ceyla ende verslaet die Filisteen. Ic selse in uwen handen geven." Doe ghinc David mit sinen volc ende vacht jegen die Filisteen ende versloechse ende verloste die stede van Ceyla. Ende David ende Abyather mit haren volc die togen in Ceyla. Ende het wort Saul geseit dat David in Ceyla was.

Doe seide Saul: "God soude David in sinen handen geven." Ende hi geboet al sijn volc dat si mit hem souden varen voir Ceyla ende be\leggen

David daerin. Doe wortet David geseit dat Saul sijn volc vergaderde, omdat hi David in Ceyla beleggen woude. Doe seide David tot Abyather, den priester: "Doet ephod an ende anbeet Gode." Ende doe seide David: "Och, Here, God van Ysrahel, u knecht vernimt dat Saul wil comen voir Ceyla ende verderven dat om minen willen. Here, segt mi: Sel hi comen?" Doe seide God, die Here: "Hi sel comen." Doe seide David: "Here, sellen die van Ceyla mi ende mijn volc Saul leveren?" Doe seide God, die Here: "Blijft gi daer, si sellen u leveren." Doe toech David uut Ceyla mit 600 man.

Doe maecte David dien psalm: *Exaudi, Deus, deprecacionem meam; intende michi et exaudi me.* Here God, verhoert mijn gebet ende verstaet mi ende verhoert mi. Ic ben bedroeft in mijnre oefeningen ende ic ben bedroeft van der stemmen mijns viants ende van die tribulacien des sondaers. Ende dien psalm voert uut.

Doe toech David in der woestinen van Siph in dat gebercht. Ende doe Saul voir Ceyla quam, doe was David vandaen. Ende Syphey die vermaledide hem ende seide dat hi in der woestinen was. Doe socht Saul David lange tijt.

Ende doe David vernam dat hem Saul in der woestinen socht om te doden, doe maecte hi desen psalm: *Salvum me fac, quoniam defecit sanctus, quoniam diminu\te*

sunt veritates a fyliis hominum. Here, maect mi salich, want die heilicheit gebrect, want die waerheden sijn geminret van den kinderen der menschen. Ende dien psalm voirt uut.

David was verborgen in der woestinen in een busch. Ende Jonathas ghinc heymelic tot hem. Ende si vastmakeden den vrede tusschen malcander. Ende David bleef in den busch. Ende Jonathas ghinc weder thuuswaert.

Doe ghinc Syphey tot Saul in Gabaa ende seide: "Sel gi David hier bi ons laten in den busch ende gi begeert hem te doden? Ende vervolch gi nu hem, wie sel hem in uwen handen leveren?" Doe seide Saul tot Syphey: "Gebenedijt moet gi wesen van Gode, want gi minen druc ansiet. Daerom, gaet ende verneemt naerstelic waer dat hi is, ende laet my dat weten. Al waer hi onder die aerde verborgen, ic sel hem daer uutroden." Doe seide Syphey: "Hi is in die woestijn van Siph." Doe toech Saul mit sinen volc in der woestinen ende sochten David. Ende dat wort David geseit. Doe toech David mit sinen volc in der woestinen van Moan int gebercht. Ende dat wort Saul geseit ende hi vervolchde hem int gebercht. Ende David was an

die een side van dat gebercht ende Saul was an die ander side. Ende David die twivelde dat hi Saul niet ontwiken en mocht. Ende Saul die ombesingelde David mit sinen volc gelijc enen croen, omdat hi hem vangen woude.

Doe maecte David dien psalm: *Deus, in nomine tuo salvum me fac et in virtute tua libera me.* Here, in uwen naem maect mi salich ende in uwer doghet verlost my. Ende dien psalm al uut.

Ende doe quamen daer boden tot Saul, dat hi hem haesten soude thuys te comen, want die Filisteen waren in sijn lant ende beroefden dat. Ende doe toech Saul van David jeghen die Philisteen.

24 capittel

Doe toech David vandaen wonende in Engady in der woestinen ende verberch hem in die steenroedsen. Ende doe Saul wederkeerde van den Filisteen, doe wort hem geseit dat David was in der woestinen van Engady. Doe vercoes Saul 3.000 stercker mannen uut Ysrahel om David mit den sinen te vervolgen in der woestinen van Engadi. Ende Saul ghinc heymelic in die spelunc om sijn gevoech te doen. Ende David mit somme van sijn gesinne was in der spelun\ken.

Doe seiden die knechten tot David: "Siet, nu is die tijt gecomen dat gi mit uwen viant moecht doen wat gi wilt." Doe stont David op, mer hi bedocht hem ende sloech voir sijn herte ende bat Gode dat Hi hem bescermen most dat hi sijn hant niet en sloech an den gesalfden coninc. Ende hi scicte sijn volc te vreden.

Doe maecte David desen psalm: *Exaudi, Domine, justiciam meam; intende deprecacionem meam.* Here, verhoert mijn gerechticheit ende verstaet mijn gebet. Ende dien psalm voirt uut.

Ende doe trat David heymelic an ende sneet een stuc uut Sauls mantel. Doe ghinc Saul uter speluncke. Doe volchde hem David na ende riep hem na ende seide: "O, here coninc, mijn here!" Doe sach Saul omme. Doe viel David op sine knyen ende bat ende seide: "Heer coninc, waerom hoer gi die woerden dergeenre die mi voir u vermaken ende seggen quaet van mi? Siet, huden so gaf God u in minen handen in der spelunken ende ic docht u te doden, mer ic spaerde u ende seide: `Ic en wil mijn hant an minen heer, den gesalfden, niet steken ende ic en wil hem niet misdoen.' Ende tot enen getuuch so siet hier een stuc van uwen mantel. Daerom, bedenct u ende bekent dat in mi geen quaet en is noch boesheit. God oerdel dat tusscen u ende mi, want ic en begeer

u niet te misdoen, al vervolgi mi. Mer ic bidde God dat Hi my bescerme voir uwen handen."

Doe Saul die woerden hoerde, doe seide hi: "Sie gi dat, David, mijn kint?" Ende doe Saul hem sach, doe screyde hi. Ende hi seide tot David: "Gi sijt rechtvaerdiger dan ic, want gi doet mi guet ende ic doe u quaet. Want ic kenne dat gi huden guet gedaen hebt, want God hadde mi gegeven in uwen handen ende gi en wout mi niet doden. God verleen u daervoer lange leven. Ende ic kenne dat gi coninc selt wesen in Ysrahel. Daerom, sweert mi dat gi mijn geslacht ende mijn huys niet en selt tenietmaken. Ende David die swoer hem dat. Ende doe toech Saul thuuswaert.

Ende doe maecte David dien psalm: *Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.* Ontfermt mijns, Here God, ontfermt mijns, want in U betrouwet mijn ziel. Ende dien psalm uut.

25 capittel

Doe starf Samuel ende doe bescreiden hem al die van Ysrahel. Ende hi wort begraven in Ramatha. Doe toech David in die woestijn van Pharan.

Ende daer woende een rijc man in Carmelo ende sinen naem was Nabal. Ende sijn wijf hiete Abygayl. Ende si was een scoen, vroet, verstandel wijf, mer haer man was een hert, quaet mensche. Ende hi was van Calefs geslacht.

David was in der woestinen ende en hadde mit sinen gesin niet te eten. Ende hi verhoerde dat Nabal quam in der woestinen om sijn scapen te sceren. Doe sende David 10 knechten tot Nabal ende beval hem dat si seggen souden dat hem David vriendelic dede grueten ende dat hi dicke sinen knechten ende sinen beesten bescermt hevet voir die Filisteen. "Daerom bid hi u ende ontbiet u nu dat gi hem spijs ende dranc senden soudt."

Doe Nabal dat hoerde van Davids knechten, doe seide hi: "Wie is dese David? Est niet Ysays soen? Ende sie gi van uwen here geweken ende sijt huden sijn knechten geworden? Ende ic sel u mijn spijs ende mijn dranc ende mijn vleisch geven dat ic voer mijn heerden gecoect hebbe? Ende ic en weet niet van waen dat gi sijt." Ende hi en woude hem niet geven. Doe ghingen die knechten weder tot David ende seiden hem, als Nabal geseit hadde. Doe seide David: "Een ygelic doe sijn harnasch an ende neem sijn swaert ende volch mi." Doe volchden David 400 mannen ende daer bleeffer 200 in der woestinen leggen. Doe quam daer een van Nabals knechten tot Abygayl, sinen wive, ende seide haer hoe David tot Nabal gesent hadde om spijs ende hoe Nabal Davids knechten confuselic toegespro\ken

hadde. "Ende die knechten seiden dat David ende sijn gesin dach ende nacht haer beesten bescermt hadde voir die Philisteen. Ende nu is David also seer vertorent op uwen man dat hi seit: hi sel hem ende al sijn huysgesin tenietmaken. Ende nyement en macht hem verbidden."

Doe haestede haer Abigayl seer ende nam 200 broden ende twee vaten wijns ende vijf gecoecte scapen ende vijf maten toespijs ende wijndruven ende ander spijs. Die luet si al op ezelen ende seide tot haren knechten: "Gaet mit dese spise voer; ic sel u volgen." Ende si en seide dat Nabal, haren man, niet. Doe die ezelen mit die spise quamen bi den berch ende doe David ende sijn gesin die ezelen sagen, doe ghingen si hem jegen ende David seide: "Tevergeefs is dese spise gesent in der woestinen, want diese toebehoert en selse niet gebruken." Ende Abygayl quam riden op enen ezel. Ende doe si David sach, doe ghinc si van den ezel ende viel op haer knyen voir David ende seide: "Here, laet die quaetheit mijns mans op mi comen. Ende ic bidde u, here coninc, hoert u dienstmaget spreken. Ende en laet u hert niet vertorent wesen om die quaetheit

mijns mans, Nabal, want hi is dwaes ende hevet dwaselic gedaen. Ende ic, u arme dierne, en sach u knechten niet die gi tot mijn man sende. God, die Here, die wil u bescermen dat gi geen bloetstortinge en doet over Nabal ende over sijn gesin. Mer ic bid u: Neemt dese graci die u dienstmaecht u ghebrocht hevet, ende geeftet uwen knechten. Ende vergeeft mi die boesheit mijns mans. Ende God die moet u stercken in sinen dienst ende bescermen voir quaetheit al u leven lanc, ende wil u here maken over al Ysrahel ende wil u bescermen dat gi geen onnoesel bloet en stort. Ende weest uwer dienstmaget guedertieren." Doe seide David tot Abigayl: "Ghebenedijt si God van Ysrahel die u huden voer my gesent hevet. Ende gebenedijt moeten uwe woerden wesen, dat gi mi huden benomen hebt, dat ic geen bloetstortinge gedaen en heb. Ende God wil mi bescermen dat ic u niet misdoen en moet. Had gi mi niet jegens gecomen, Nabal en soude ten dage toe niet gelevet hebben noch enen hont gebast hebben." Doe nam David die spijs van Abygayl ende seide: "Ic hebbe u woerden wel verstaen ende ic sel u aensicht eren. Gaet mit vreden tot uwen huse."

Doe maecte David dien psalm: *Lauda, anima mea,*

Dominum; laudabo Dominum in vita mea; psallam Deo meo quamdiu fuero. Mijn siel, lovet den Here; ic sel den Here loven in minen leven; ic sel mijn God een lofsanc singen, also lange als ic hier ben. Ende dien psalm al uut.

Doe quam Abygayl tot Nabal, horen man. Ende hi sat ende hi worscapte mit sinen gesin. Ende hi was droncken ende seer boertende. Doe en sprac Abygayl hem een woert niet toe, groet noch cleen. Mer des morgens doe die dronckenscap verslapen was, doe seide Abygayl tot Nabal, haren man, hoe toornich dat David op hem was ende wat hi geseit hadde. Mer si seide hem dat sijt al versoent hadde. Doe Nabal dat hoerde, doe starf sijn herte in hem ende beswijmde ende bleef doot leggen als een steen. Ende na 10 dagen doe bleef Nabal doot.

Doe David hoerde dat Nabal doot was, doe seide hi: "Gebenedijt si God, die Here, die minen toren gewroken heeft op Nabal ende mi bescermt heeft voir quaet te doen." Doe sende David sijn knechten tot Abigayl ende begeertse te hebben tot enen wive. Die knechten quamen tot Abygayl ende seiden: "David heeft ons tot u gesent, dat gi tot hem comen sout. Hi begheert u te hebben tot enen wive." Doe viel Abygayl op hare knyen ende seide: "Siet hier een dienstmaget onder sijn maechden. Ende

ic wil gaerne die voeten sijnre knechten wasschen." Ende doe stont Abygayl op ende ghinc sitten op enen ezel. Ende haer volchden vijf maechden te voet na mit Davids knechten. Ende doe hadde David een wijf, die hiet Achynoem. Ende doe nam hi Abygayl oec tot enen wive, want Saul hadde Mycol, Davids wijf, enen anderen man gegeven.

26 capittel

Ende doe quam Syphey tot Saul in Gabaa ende seide: "Siet, David is verborgen int gebercht van Achile in der woestinen." Ende doe toech Saul in der woestinen mit 3.000 uutgecoren mannen van Ysrahel om David te soken. David was in der woestinen ende vernam dat hem Saul noch vervolchde.

Doe maecte hi desen psalm: *Exaudi, Deus, deprecacionem meam; intende voci oracionis mee.* Here, God, verhoert mijn bedinge ende verstaet die stemme mijns gebedes.

Ende doe David sach dat Saul quam in der woestinen, doe sende hi verspiers uut, omdat si sien souden waer Saul des nachts mit sinen volc logierde. Die boden quamen ende seident David, waer Saul lach mit sinen volc. Doe ghinc David mit sinen gesin hey\melic,

dat hi Sauls tent sach. Doe seide David tot Abymelech ende tot Abysay, sijnre suster kinder: "Wie sel mit mi gaen in Sauls tent?" Doe seide Abysay: "Ic sel mit u gaen." Doe ghinc David ende Abysay in der nacht in Sauls tent ende al dat volc sliep. Ende Saul lach ende sliep in sijn tent.

Doe seide Abysay tot David: "God heeft u nu uwen vianden in uwen handen gegeven. Laten mi nu mit minen swaerde doersteken ende weder doer." Doe seide David tot Abysay: "En misdoet hem niet, want hi is van Godswegen gesalft coninc. God sel hem wel verslaen, als sijn sterfdach comt. God wil mi bescermen, dat ic mijn hant an hem niet en steke, want hi gesalft is. Mer neemt sijn speer die bi sijn hoeft staet ende den nap mit den water die bi hem staet ende laet ons gaen." Ende si ghingen doer dat volc ende si sliepen al.

Ende David ghinc staen op enen berch een stuc van den volc. Ende daer was een valeye voir hem. Ende hi riep totten volc ende tot Abner, Sauls maerscalc, ende seide: "Abner, hoe en andwoert gi mi niet?" Doe seide Abner: "Wie ist die daer roept ende verstoert den coninc?" Doe seide David tot Abner: "Hoe bewaert gi al\soe

uwen coninc? Een van onsen volc heeft in des conincs tent geweest ende had hi gewilt, hi had uwen coninc verslegen ende u mede. Gi en bewaert uwen gesalfden coninc niet wel, want siet hier des conincs speer ende sinen nap die bi sijn hoeft stont." Doe bekende Saul Davids stemme ende seide: "Sie gi dat David, mijn kint?" Doe seide David: "Here coninc, dat is mijn stemme. Waerom vervolch gi aldus uwen knecht? Wat quaet heb ic u gedaen?" Doe seide Saul: "Ic hebbe gesondicht. Voirtan en sel ic u niet misdoen, omdat gi huden mijn leven gespaert hebt. Het is openbaer dat ic dwaesheit gedaen hebbe." Doe seide David: "Siet hier des conincs speer ende des conincs nap die bi sijn hoeft stont. Laet een van des conincs knechten comen ende halen dat. God gift een ygelic na sijn rechtvaerdicheit ende na sijn gelove. God die hadde mi huden uwen coninc in minen handen gegeven. Ende ic en woude hem niet misdoen, omdat hi gewiet ende gesalvet is. Ende daerom sel mi God verlossen van allen vresen." Doe seide Saul tot David: "Ghebenedijt moet gi wesen, David, lief kint." Doe toech Saul thuuswaert ende en vervolchde David niet meer. Ende David die toech sinen wech.

27 capittel

Doe docht David in sijnre herten ende seide in

hemselven: "Oft mi geboerde dat ic op een tijt onder Sauls handen quaem, est mi dan niet beter dat ic wijcke onder die Filisteen, opdat Saul mi niet en vernimt ende niet meer en vervolcht? Ic wil uut sinen handen wiken." Doe ghinc David mit 600 mannen ende sijn gesin tot Achis, den coninc van Geth, ende woende daer een tijt ende hadde daer bi hem twee wiven, als Achinoem ende Abygayl. Ende het wort Saul geboetscapt dat David int lant van Geth was, mer Saul en vervolchde hem niet meer. Doe ghinc David tot Achis, den coninc, ende seide: "Here coninc, hebbe ic vrientscap voir u vercregen, so bid ic u dat gi mi een stede geeft daer ic mit minen volc in mach wonen." Doe gaf Achis, den coninc, David een stede, hiet Syceleg. Daerom hietede Syceleg die stede van Juda.

Doe toech David vechten ende roven onder die Filisteen van Gesury ende Getry ende van Amelech ende in Sur al tot Egypten toe. Ende waer hi quam, hi versloecht al, mannen ende wiven, omdat si niet en souden comen clagen voir den coninc Achis over David. Ende David nam hem scapen, ossen, ezelen, camelen, clederen ende ander scierheit. Ende als David dat guet brocht, so vraechde Achis David waer hi dat guet geroeft had. So andwoerde David ende seide: "Op die van Juda, van Jeramel ende van Ceny." Ende Achis die geloefde hem dat, omdatter geen clage voir

hem en quam ende seide: "David duet voel quaets op die van Ysrahel. Daerom sel hi altoes bi mi bliven ende mi dienen."

28 capittel

Het is geschiet dat die Filisteen vergaderden haer volc om te striden jegen die van Ysrahel. Doe seide Achis tot David: "Weest nu bereet mit uwen mannen mit my in den strijt te trecken." Doe seide David: "Weet dat ic bereit ben u knecht te wesen." Doe seide Achis: "Ende ic sette u een bewaerre van minen live te wesen."

Doe vergaderden die Philisteen ende quamen in Sunam. Ende Saul die vergaderde die van Ysrahel ende quam daermede in Gelboe. Ende doe Saul dat volc also voel sach van den Filisteen, doe wort hi vervaert ende sijn herte beefde van anxt. Doe bad Saul an God ende vraechde Gode raets wat hi doen soude. Ende God en andwoerde hem niet bi den propheten, noch bi den priesteren, noch in den droem, want Samuel was doot. Ende Saul hadde alle die waersagers ende die gokelaers ende die wigelaersters dat lant van Ysrahel verboden, doe hi coninc was om der ongeloven willen. Mer nu seide Saul tot sinen knechten: "Gaet ende soect mi een wijf die mi een propheet verwrect

van der doot, opdat ic hem mach vragen hoet in den strijt vergaen sel." Doe seiden Sauls knechten: "Hier is een waersaechster in Endor."

Doe verwandelde Saul sijn clederen heymelic ende nam twee knechten ende quamen in der nachten tot die waersaechster. Doe seide Saul tot dat wijf: "Verwrect mi een geest daer ic jegen mach spreken." Doe seide dat wijf: "En weet gi niet wat Saul verboden heeft ende heeft alle die waersagers uut Ysrahel verdreven? Waerom wil gi my becoren? Ic soude daerom gedoot worden." Doe swoer Saul ende seide: "Leeft God, so en sel u van deser saken geen quaet gescien." Doe seide dat wijf: "Wie wil gi verwrect hebben?" Doe seide Saul: "Verwrect mi Samuel, den propheet." Doe dede dat wijf haer conjuracien. Ende daer quam een geest voer haer. Doe riep dat vijf mit luder stemme ende seide tot Saul: "Waerom heb gi mi dit doen doen? Gi sijt selve Saul!" Doe seide Saul: "En weest niet vervaert. Wat heb gi gesien?" Doe seide dat wijf: "Goden comen opter aerden." Doe seide Saul: "In wat formen saech gi hem?" Doe seide dat wijf: "Ic sach een man ende die was

out. Ende sinen mantel was opgescort." Doe meende Saul dattet Samuel was ende knyelde voer hem. Doe seide die geest tot Saul: "Waerom heb gi mi doen verwrecken?" Doe seide Saul: "Ic ben seer vervaert, omdat die Filisteen jegen mi willen striden. Ende God en wil mi niet horen, noch bi den propheten, noch bi den priesteren. Daerom so vraech ict u: Sect mi, wat sel ic doen?'" Doe seide die geest: "Wat vraech gi mi, als God u niet horen en wil? God die sel doen, als Hi tot u geseit heeft. Hi sel u rijc van u scoren ende gevent David, omdat gi God niet gehoersaem en waert. Morgen sel gi mit uwen kinderen verslegen worden. Ende God sel geven die van Ysrahel in die handen der Filisteen."

Doe viel Saul van anxt ter aerden. Doe ghinc dat wijf tot Saul ende bat hem dat hi opstaen woude ende wat eten, mer Saul versmade dat ende en woude niet eten. Mer dat wijf ende sine knechten hieven hem op ende setteden hem op een bedde ende dwongen hem dat hi wat eten most. Ende doe Saul ende sine knechten gegeten hadden, doe ghinghen si in der nachten weder vandaen ende quamen int heer.

29 capittel

Doe waren die Philisteen vergadert in Aphec ende die

van Ysrahel lagen op een fonteyne. Ende David was in die achterste scaer van den Filisteen mit sinen volc. Doe seiden die Filisteen tot den coninc Achis: "Wat sellen dese Hebreeusche mannen onder ons doen?" Doe seide Achis tot den prinsen der Philisteen: "Het is David, die Sauls knechte was ende heeft lange onder my gewoent. Ende ic en hebbe nye enich archeit an hem vernomen." Doe waren die princen toornich op Achis ende seiden: "Laet die man weder thuus keren in sijn stede daer gi hem geset hebt. Ende en laet ons niet mit hem te stride gaen. Ende en laet hem in onsen raet niet wesen, want isset niet dieselve David daer die vrouwen of songen: Saul versloech 1.000 man ende David 10.000?"

Doe riep die coninc Achis David tot hem ende seide: "Leeft die Heer, so weet ic dat gi gerechtich ende guet sijt. Ende ic en hebbe nye quaet an u gevonden seer dat gi bi my quaemt. Mer ten genoecht den princen van onsen volc niet dat gi onder hem sijt. Daerom so trect in vreden in u stede." Doe toech David mit sinen volc in der nachten tot sijnre steden waert.

30 capittel

Ende die wijl dat David uut was, so quamen die van Amelech ende wonnen Syceleg ende verslogen die mannen ende verbarnden die stede ende

vingen alle die wiven ende ledense mit hem ende roefden dat guet. Doe David mit sinen volc quam tot sijnre steden, doe vant hi die stede verbarnt, die mannen verslegen ende die vrouwen gevangen. Ende oec waren Davids twee wiven daermede gevangen. Doe screyde David ende al dat gemeen volc om die scade die daer gesciet was.

Ten lesten wort David gesterct in den Here, sinen God. Ende hi seide tot den priester Abyather: "Doet an dat cleet ephod ende laet ons God vragen of wi die moerdenaers vervolgen willen ende verslaen." Hem wort geandwoert: "Vervolchtse. Sonder twivel, gi seltse verslaen." Doe vervolchtse David mit 600 mannen ende quamen op dat lopende water van Besor. Ende daer bleven 200 mannen leggen op dat water van Besor die vermoeyt waren ende en mochten niet voert. Doe toech David voert mit 400 mannen. Ende si vonden daer enen siecken man leggen in den acker. Die man leed men tot David ende men gaf hem eten ende drinken. Ende doe wort hi wat gesterct, want hi en hadde in drien dagen niet gegeten noch ge\droncken.

Doe seide David tot den man: "Van waen sidi? Ende waer wil gi?" Doe seide die man: "Ic ben uut Egipten ende ic was eens mans knecht van Amelech. Ende mijn meester liet mi eergisteren hier siec leggen ende si togen thuuswaert. Ende si hebben Syceleg verbarnt ende beroeft." Doe seide David: "Moech gi mi leden den rechten wech tot dat volc?" Doe seide die man: "Sweert mi dat gi mi niet doen en selt. Ic sel u bi dat volc brengen." Ende David die swoer hem dat. Doe brocht die man David mit dat volc in den rechten wech bi dat volc. Ende die van Amelech hielden hoechtijt, omdat si die stede gewonnen hadden ende beroeft. Ende si saten ende aten ende dronken. Ende David versloechse ende vervolchdese van der vespertijt tot des anderen dages te vespertijt toe. Ende hi versloech al dat volc, anders dan 400 jongelingen die ontreden op camelen. Aldus verloste David sijn wiven ende alle die daer gevangen waren. Ende hi nam alle dien roef ende alle die beesten ende dreefse voir hem.

Ende doe quamen si tot die ander 200 mannen die niet wel voert en mochten ende bleven bi Besor. Doe si vernamen dat David quam, doe ghin\gen

si hem jegen. Doe gruetese David ende ontfincse vriendelic. Doe seiden daer somme nydige, quade mannen die bi David waren: "Dese mannen en hebben mit ons niet in den strijt geweest. Daerom en sellen si van den roef niet delen die wi bescermt hebben, anders dan haer wiven ende haer kinderen. Doe seide David: "Dat en sel gi uwen bruederen niet doen, mer gi selt hem mededelen van den roef die gi uwen viande ontjaecht hebt." Ende dat was voirtan een wet in Ysrahel.

Ende doe quam David in Syseleg ende offerde Gode giften van den roef die hi wedergewonnen hadde.

Ende hi dancte ende loefde Gode dat hi sijn vianden verwonnen hadde, ende maecte dien psalm: *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo; narrabo omnia mirabilia tua.* Here, ic sel U belien in mijnre herten; ic sel vertellen alle uwen wonderen. Ende die psalm voert uut.

31 capittel

Die Philisteen quamen te stride jegen die van Ysrahel. Ende die van Ysrahel weken ende worden verslegen. Ende Saul mit sinen kinderen die weeken op den berch van Gelboe. Ende die Philisteen die vervolchden hem mit scutters, sodat Sauls kinderen daer doot bleven: Jonathas, Abynadap ende Melchisue. Ende Saul was

seer gewont van den scutters, sodat hi niet ontgaen en mocht. Doe seide hi tot sinen sciltknecht: "Nem dijn swaert ende slach mi doot, opdat die onbesneden mannen mi niet doot en slaen ende mit mi niet en spotten." Ende die sciltknecht was vervaert ende en dorstet niet doen. Doe nam Saul sijn swaert ende viel dat hemselven doir sijn lijf. Ende also bleef hi doot. Doech die was Sauls sciltknecht. Ende hi hadde sinen soen bi hem. Ende doe Doech sach dat Saul doot was, doe nam hi sijn croen, sijn hecsel ende sijn ander cyerheit ende gafse sinen soen ende hiet hem dat hise David dregen soude, opdat hi daermede mocht versoenen. Ende doe ghinc die knecht mit die juweelen vandaen. Doe nam Doech van Amelech, die sciltknecht, sijn swaert ende vielt hemselven doer sijn lijf ende bleef also doot. Doe Saul mit sinen drien kinderen ende mit sinen sciltknecht doot waren ende dat die van Ysrahel vernamen, doe vlogen si ende weken voir die Filisteen. Ende die Filisteen verjaechdense ende verslogense.

Ende des anderen dages quamen die Filisteen op den berch van Gelboe. Ende si vonden daer Saul mit sinen 3 kinderen doot leggen. Doe

togen si hem dat harnas uut. Ende si slogen Saul sijn hoeft of. Ende si drogen dat harnas ende Sauls hoeft in Astraoths tempel ende hingen dat voir haren afgod. Ende die lichamen van Saul ende van sinen kinderen die namen si ende hingense buyten der mueren van der steden Bethsan. Doe dat die kinder van Ysrahel vernamen die in Jabes woenden, wat die Filisteen Sauls lichaem gedaen hadden, doe vergaderden si alle die stercste mannen van Jabes ende togen bi nacht tot Bethsan ende namen die lichamen van der mueren ende brochtense tot in Galaad. Ende si gruevense daer ende si bescreiden die lichamen seven dagen lanc.

Saul wort beroeft van sijn lijf ende van sijn conincrijc, omdat hi van God sciet ende geloefde die waersagers. Also worden si beroeft van die vroechde des ewigen leuens die nu geloven in waersagers, in segenen ende diesgelijc. Dat hevet die heilige Kerc al verboden. Saul diende in sijn beghin Gode, mer na doe diende hi den duvel. Ende hi was coninc over die kinder van Ys\rahel

20 jaer lanc.

Explicit Samuel, Liber Regum primus.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Syclus genus est ponderis; est nomen Hebreum habens pondus uncie apud eos. Apud Latinos autem et Grecos quarta pars; uncie est stateris mediatas dragmas appendens duas.

Hieran volcht dat Ander boec der Coninghen.

Hier beghint dat Ander boec der Coningen

Dat eerste capittel

Het is gesciet doe Saul doot was, doe was David in Syceleg. Opten dorden dach doe quam daer een mensche uut den here van Ysrahel voir David. Sijn cleder hadde hi gescoert ende hadde assche op sijn hoeft gestroeyt ende viel voir David op sine knyen. Doe seide David tot hem: "Waen coem gi?" Die knecht seide: "Ic ben ontlopen uut den heer van Ysrahel." Doe seide David: "Segt mi, wat is daer gesciet?" Die knecht seide: "Dat volc van Ysrahel is gevlogen ende veel verslegen. Ende Saul ende Jonathas ende sijn ander kinder sijn doot." Doe seide David: "Hoe coem gi dat te weten dat Saul ende Jonathas ende sijn ander kinder doot sijn?" Doe seide die knecht: "Ic quam om een saec opten berch van Gelboe. Ende Saul stont ende leende op sijn speer. Ende sijn vianden mit wagenen ende paerden quamen bi hem. Doe sach hi omme ende riep mi tot hem. Doe vraechde hi mi van waen ic was. Doe seide ic: van die van Amelech. Doe seide hi: `Com bi mi ende slach

mi doot, want anxt ende vresen die hebben mi ombevanghen.' Ende doe quam ic bi hem ende sloech hem doot, want ic sach dat hi niet leven en mocht. Ende doe nam ic sijn croen van sinen hoefde ende sijn hecsel. Ende ic heb u dat gebrocht als voir mijn heer."

Doe scoerde David sijn cleder ende alle die mannen die bi hem waren. Ende si screyden ende vasteden om Saul ende sijn kinderen die daer verslegen waren ende voel volcs van Ysrahel. Doe seide David tot den knecht die die boetscap brocht: "Waen sie gi?" Die knecht seide: "Ic ben een mans soen van Amelech." Doe seide David: "Waerom en ontsage gi u niet dat gi den gewiden, gesalfden coninc sout dootslaen?" Doe riep David enen van sinen knechten ende seide: "Ganc ende verslaet dien knecht." Ende die knecht ghinc ende sloech den knecht doot.

Doe bescreide David Saul ende Jonathas. Ende hi geboet al dat joetsche gheslacht dat si Saul ende dat ander volc bescreyen souden, als in dat Boec des Rechters gescreven stont. Doe seide David: "Du burch van Gelboe, noch dou noch regen en moet op u comen, noch gene vruchten en moeten op u wassen, want Saul mit die stercste van Ysra\hel

daerop verslegen is. Saul ende Jonathas waren snel als die aern ende sterc als die leeu." Doe seide David: "O, brueder Jonathas, gelijc dat die moeder haer enich kint minde, also minde ic u. Mi rouwet dat gi daer verslegen sijt."

2 capittel

Daerna doe vraechde David Gode raets ende seide: "Here God, sel ic in enige stede van Juda trecken?" Hem wort geandwoert: "Ja." Doe seide David: "Waer sel ic trecken?" Hem wort geandwoert: "In Ebron." Doe toech David mit sijn twee wiven, Achynoem ende Abygayl, ende mit die mannen die mit hem waren. Ende si woenden daer in Ebron. Ende doe quamen die mannen van Juda ende coren David tot enen coninc over dat geslacht van Juda.

Doe maecte David desen psalm: *Dominus regit me et nichil michi deerit in loco pascue ibi me collocavit.* Die Here regiert mi ende mi en sel niet gebreken in die stat der weyden daer hi mi in settede. Ende dien psalm al uut.

Abner, Sauls maerscalc, die nam Sauls soen Ysboseth ende maecte hem coninc over al Ysrahel. Ende hi was 40 jaer out. Ende hi regierde twee jaer. Ende David was heer over dat geslacht van Juda ende woende in Ebron seven jaer

ende ses maenden.

Doe ghinc Abner, die Sauls maerscalc was ende was nu Ysboseths maerscalc. Hi nam dat volc van Ysrahel mit hem ende toech daermede te stride in Gabaon. Ende Joab, Davids maerscalc, die nam die van Juda ende quam daermede in Gabaon op der piscinen. Ende dat een heer was op die een side van der piscinen ende dat ander heer was op die ander side. Doe seide Abner tot Joab: "Laet een deel van onsen volc jegen malcander scheermutsen voir ons." Doe seide Joab: "Wel, latet geschien." Doe scicte Abner 12 mannen van Benyamins geslacht van Ysboseths gesin ende Joab scicte daerjegens 12 mannen van Judas geslacht van Davids gesin. Ende die 12 mannen die vochten jegen malcander van elke zide ende si verslogen alle malcander. Ende doe geviel daer enen stercken strijt. Ende ten lesten doe vloech Abner mit sijn volc ende Joab vervolchde hem mit sijn volc. Ende David die hadde daer 3 susterkinderen, als Joab, Abysay ende Asahel. Ende Asahel die was snel int lopen als een gheit in een bussche. Ende Asahel die vervolchde Abner ende hi en vercoes anders nyement. Doe keerde hem Abnar omme ende seide: "Sie gi dat, Asahel?" Asahel seide: "Ja, ic." Doe seide Abnar: "Gaet van mi ter rechterside of ter lufterside ende verkiest enen jonge\linc

ende verslaet hem ende neemt hem sijn harnas." Mer Asahel en woude van Abner niet sceiden, mer hi vervolchde hem. Doe seide noch Abner tot Azahel: "Gaet van my ende en vervolcht my niet, opdat ic u niet en versla." Ende Asahel versmade die woerden ende en ghinc niet van Abner. Doe keerde hem Abner omme ende stac Asahel doer sijn lichaem mit sinen speer, sodat hi doot ter aerden viel.

Doe vervolchden Joab ende Abysay Abner totter sonnen onderganc toe. Ende Abner weec op enen hogen berch ende daer quamen die van Benyamin bi hem. Doe riep Abner tot Joab ende seide: "Waerom vervolch gi ons aldus? Sie gi niet dat wi in anxten ende in wanhoep sijn? Segt uwen volc dat si oflaten haer bruederen te vervolgen." Doe seide Joab: "Hadt gi dat huden geseit, wi en hadden ons bruederen niet vervolcht." Doe blies Joab een trompet. Doe bleef sijn volc staen ende en vervolchden niet meer die van Ysrahel. Doe toech Abnar mit sinen volc thuuswaert. Ende Joab sach sinen volc over. Ende doe hadde hi 19 mannen aftergelaten, behalven Azahel, sijn brueder. Ende van Abners gesin waren verslegen 300 ende 60 mannen. Ende Joab die toech al den nacht mit sinen volc ende quam in Ebron. Ende hi begruef Asahel, sijn brueder, in sijns vaders graf in Bethleem.

3 capittel

Ende het was daerna lange oerloge ende strijt tusschen Sauls gesin ende Davids gesin. Ende Davids macht meerrede altoes ende Ysboseths macht die minderde. Ende David die worden kinderen geboren in Ebron. Sijn outste soen dat was Ammon. Sijn moeder was Achynoem. Die ander hiet Celaab. Sijn moeder was Abygayl. Die dorde was Absalon. Sijn moeder hiet Maacha, des conincs dochter van Gessur. Die vierde hiet Adonyas. Sijn moeder hiet Aggith. Die vijfte hiet Saphatias. Sijn moeder hiet Abythal. Die seste hiet Getram ende sijn moeder hiet Agla. Die kinder waren David geboren in Ebron.

Dat oerloghe stont langhe tusschen David ende Ysbozeth. Abner was Ysboseths maerscalc. Ende Saul hadde een wijf, hiet Respha; daer sliep Abner bi. Doe seide Ysboseth tot Abnar: "Waerom slaep gi bi mijns vaders biwijf?" Doe wort Abner seer toornich op Ysboseth ende seide: "Ben ic niet die u dat hoeft ophout jegen die van Juda? Ende ic heb uwes vaders huys opgehouden ende ontfermherticheit over sijn kinderen getoent. Ende ic mocht u in Davids handen gelevert hebben. Ende waerom

beruspe gi mi van enen wive ende ic heb u staende gehouden? Ende God heeft geseit, hi sel dat rijc van Ysrahel halen van Sauls huys ende gevent David." Ende doe was Ysboseth vervaert ende en sprac niet meer. Doe seinde Abner boden tot David die seiden: "Wil gi Abner in vrientscappen ontfangen, hi sel u here maken over al Ysrahel." Doe seide David: "Ic wil hem wel in vrientscap ontfangen, mer des moet hi mi Mycol, mijn wijf, senden, die ic verdiende mit dat ic 100 Filisteen versloech, eer hi voir mijn ogen comt." Doe sende David boden tot Ysboseth die seiden dat men David sijn wijf, Mycol, senden soude. Doe nam Ysboseth Mycol, sijn suster, van Fatiel, den man die haer gegeven was, ende sendese David. Ende Fathyel, haer man, screyde ende volchde haer nae tot Bahur. Doe seide Abner tot hem: "Laet dat wijf gaen ende keert weder thuyswaert."

Doe seide Abner tot die outste van Ysrahel: "Gisteren ende eergisteren doe begeerde gi David te hebben tot enen coninc; volbrenct dat nu, want God heeft geseit: `In den handen mijns knechts Davids sel Ic mijn volc ver\lossen

van die Philisteen ende van al haren vianden.'" Die van Ysrahel seiden: si wouden dat volbrengen. Doe ghinc Abner tot David in Ebron mit 20 man. Ende David ontfinc hem in vrientscappen ende maecte hem een groet maeltijt. Doe die maeltijt gedaen was, doe seide Abner tot David: "Here coninc, ic sel gaen vergaderen voer u al die van Ysrahel. Ende si sellen u onderdaen wesen na uwen willen." Doe sciet Abner van David mit sinen volc. Ende doe quam Joab uut der woestinen mit sinen volc ende had een deel moerdenaers ende rovers verslegen, ende brochten enen groten roef. Ende doe wort Joab geseit dat Abner tot David geweest hadde ende dat David hem in vrientscappen ontfangen hadde. Doe ghinc Joab tot David ende seide: "Wat heb gi gedaen? Abner heeft tot u geweest ende gi hebt hem mit vrientscappen van u laten gaen. Weet gi niet dat hi hier quam om te verspien ende om te besien hoet in u hof gestelt was, ende uwen uutganc ende uwen inganc te besien?" Doe ghinc Joab van David ende sende boden na Abnar, dat hi wedercomen soude, mer David en wist daer niet of. Doe quam Abner weder in Ebron ende Joab nam hem an een side, recht of hi mit

hem lusteren woude. Ende hi stac hem doer sinen hals, dat hi daer doot bleef, ende wrac also Asahel, sinen brueder.

Doe David die moert vernam, doe seide hi: "Ic ende alle mijn rijc is vry van Abners bloet. Ende dat bloet sel comen op Joab ende op sijns vaders huysgesin." Doe seide David tot Joab ende tot al den volc dat mit hem was: "Scoert uwe clederen ende doet sacken an ende screyt over Abner." Coninc David die volchde die baer, doe men Abner ten grave droech. Ende David screide op dat graf ende oec screyde dat gemeen volc. Doe men ter maeltijt soude gaen, doe seide David dat hi niet eten en soude, eer die sonne onder waer. Ende doe dat gemeen volc dat hoerden, doe bekenden si wel dat David geen scult en hadde tot Abners doot. Doe seide David: "Servye mijnre suster kinderen die sijn my te hert. God selse noch na haerre quaetheit lonen."

4 capittel

Doe Ysboseth hoerde dat Abner doot was, doe was hi bedroeft ende alle die van Ysrahel mit hem. Doe waren daer twee princen van den rovers. Die een hiet Banaa ende die ander hiet Rechab. Die quamen in Ysboseths hof ende die poortwachter sliep. Doe hoerden si dorschers staen dorschen tarwe. Si ghingen daer\toe

ende slogen die doot. Doe ghingen si voert in Ysboseths sael ende si vonden sijn camer ongesloten staen. Ende Ysboseth lach op sijn bedde ende sliep van den middach. Ende Rechab ende Banaa die slogen Ysboseth sijn hoeft of ende ghingen uten hove ende namen dat hoeft mit hem ende ghinghen al den nacht ende brochten Ysboseths hoeft in Ebron tot coninc David. Doe seiden si tot coninc David: "Here coninc, siet, hier is dat hoeft van Ysboseth, Sauls soen, die u viant was ende geerde u te doden. Ende God heeft u huden wraec gegeven van uwen viant." Doe seide David tot Rechab ende tot Banaa, sijn brueder: "Leeft God, die mi bewaert heeft van allen anxt ende vresen mijnre vianden, diegene die mi die boetscap brocht dat Saul verslegen was, hi waende guede giften te ontfangen, mer ic dede hem doden in Syceleg. Dat was sijn loen. Ende nu coem gi, onsalige mannen, ende hebt een onnoesel mensche gemoert in sijn huys ende in sijn bedde. Ic sel sijn bloet op u wreken ende doen u van der aerden." Doe gheboet David dat men hem die handen

ende die voeten ofhouden soude ende dan haer lichaem hangen. Ende dat wort gedaen. Ende David dede Ysboseths hoeft begraven in Ebron bi Abner.

Vijf capittel

Doe quamen alle die geslachten van Ysrahel in Ebron tot David ende seiden: "Wy sijn van uwen vleis ende van uwen been, mer gisteren ende eergisteren ende in voerleden tiden doe was Saul coninc over ons, mer gi waert die uutleder ende die inleder van Ysrahel." Doe maecte David vrede mit alle die van Ysrahel. Ende doe wort daer David dordewerf coninc gesalvet. Ende doe was David 30 jaer out.

Doe dancte ende lovede David Gode ende maecte dien psalm: *Dominus illuminacio mea et salus mea quem timebo. Dominus protectio vite mee a quo trepidabo.* Die Here is mijn verlichter ende mijn behouder die ic ontsie. Die Here is een bescermer mijns levens daer ic voer beve. Ende dien psalm al uut.

David was coninc 40 jaer lanc ende seven jaer ende 2 maenden over die van Juda ende 33 jaer over al die van Ysrahel.

Doe toech David uut Ebron voir Jherusalem ende dat noch die Yebuseen besaten. Ende hem wort noch geseit dat hi niet in die stede en ghinghe, eer die crepelen ende die blinden

in die stede vandaen waren. Doe was daer een Yebuseeus, hiet Ornam, die gaf David die nederstede op. Ende daermede behielt hi sijn lijf ende sijn guet. Ende die overste stede was starc. Doe geboet David, so wie die overste stede eerst bestrede, die soude sijn maerscalc wesen. Doe streken alle die stercste an die stede, mer Joab was voer ende wan die heerscappie ende bleef maerscalc. Ende si verslogen alle die Jebuseen. Ende David die bleef daerin wonende ende noemdese Jherusalem. Ende het wort gehieten Davids stat.

Doe began David een coninclike sael ende husinghe te maken an die een zide van Jherusalem an enen straet die Mello hiet. Ende daer vestede hi die stede mit enen stercken muer. Ende die coninc van Tyre, Hyram, die sende coninc David cederbomenhout ende tymmerluden ende stenen ende steenhouwers. Ende si volmaecten hem een huys. Ende in dat huys dat David doe dede maken, daer at Jhesus Cristus sijn Leste Avontmael opten Witten Donredach mit sinen apostolen.

Doe David machtich coninc was over al Ysrahel ende woende in Jherusalem, doe nam hi daer meer wiven ende biwiven. Ende van sinen getrouwede wiven worden in Jherusalem geboren dese kinderen, als Samua, Sodab, Nathan, Salomon, Ybaar, Helysua, Nepheg, Yaphya, Helysama, Heli\da

ende Helyfeleg.

Doe verhoerden die Filisteen dat David coninc gesalvet was over al Ysrahel; doe vergaderden si haer heer om jeghen hem te striden. Doe David dat verhoerde, hi vergaderde sijn volc ende toech jegen die Philisteen in Raphaym. Doe vraechde David God raets of hi jegen die Filisteen vechten woude. Hem wort geandwoert: "Trect daerjegen: God selse in uwen handen geven." Doe toech David mit sinen volc daerjegen ende hi versloechse. Doe seide David: "God die hevet mijn vianden voir mi versceiden, gelijc dat hi dat water versceide." Ende die Philisteen die lieten daer haer sulveren ende gulden goden. Ende die nam David ende voerdese in Jherusalem ende bracse te stucken.

Doe maecte David dien psalm: *Domine, in virtute tua letabitur rex et super salutare tuum exultabit vehementer*. Here, in uwer craften sel verblijt worden die coninc ende op u behout sel hi hem seer vervroechden. Ende voert dien psalm al uut.

Ende noch vergaderden die Philisteen weder in Raphaim. Doe vraechde David noch Gode raets, of hi jegen die Philisteen trecken woude. Hem wordt geandwoert: "Neen, trect niet jegen hem, mer ommeberinctse van afteren. Ende als gi een geluyt hoert, so gaet in dat volc ende strijt, want dan sel God voer uwen aensicht gaen ende

sal die Philisteen verslaen." Ende David dede also ende verjaechde die Philisteen van Gaza tot Gezer toe.

Doe dancte ende lovede David Gode ende maecte desen psalm: *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, quoniam audisti verba oris mei.* Here, ic sel u belien in al mijnre herten; gi hebt gehoert die woerden mijns monts. Ende dien psalm al uut.

6 capittel

Doe vergaderde David die edelste van Ysrahel, 30.000, bi hem ende toech daermede om die arke Gods te halen. Ende doe si quamen in Gabaa tot Aminadap, doe namen die levyten die arcke ende settense op enen nyeuwen wagen. Ende Amynadaps twee kinderen, Osa ende Hayo, die leden die ossen in den wagen. Ende coninc David mit veel heren die ghingen daer voir die arke Gods ende speelden op harpen ende op sanctorien, op bongen ende op ander trompetten. Ende doe si quamen in Achors acker, daer ghinc die wagen in een put. Ende Oza meende dat die arcke vallen soude ende stac daer sijn hant an. Ende hi bleef vlus doot. Doe was David bedroeft, omdat Oza also doot bleef ende en dorste die arke in sijn stede niet brengen, mer hi lietse daer in eens mans

huys van Levijs geslacht die hiet Obededom. Ende daer bleef die arke drie maenden ende God die gebenedide Obededom ende al sijn huusgesin. Ende dat wort coninc David geseit.

Doe vermaecte coninc David die tabarnakel die Moyses hadde doen maken, want si out was, ende settese in Jherusalem. Ende doe ghinc David mit die levyten ende mit die eerbaerste van Jherusalem tot Obededoms huys ende haelden die arck ende brochtense mit vroechden in Jherusalem. Ende David ghinc voir die arke ende voel gesins mit hem mit herpen, mit sanctorien, organen ende ander snaerspul. Ende David hadde een linnen cleet an, als ephod, ende was opgescort. Ende doe men die arke brocht binnen Jherusalem, doe sach Mycol tot enen veynster uut ende sach David opgescort gaen ende sanc ende spranc ende speelde voer die arke Gods. Ende doe spottese mit hem in haerre herten.

Doe settede David die arke in die tabarnakel. Ende David ende al dat gemeen volc offerden daer haer giften ende offerhanden. Ende doe gebenedide hi dat volc in den naem Gods ende gaf een ygelic mensche, mannen ende wiven, elc een dinne stictgin broets mit

wat olyen. Ende doe ghinc een ygelic mensche tot sinen huse.

Doe maecte David dien psalm: *Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filii arietum; afferte Domino gloriam et honorem.* Kinderen Gods, aendraecht den Here, kinderen der wederen aendraecht den Here; aendraecht den Here glori ende eer. Ende dien psalm voert.

Doe David tot sinen hove quam, doe ghinc hem Mycol yegen ende seide tot hem: "Hoe vrolic was die coninc van Ysrahel huden, ende was opgescort ende spranc ende speelde voer die dienre sijnre knechten ende was ghecleet gelijc een nettenbove." Doe seide David tot Mycol: "God weet dat, dat ic voer hem speelde tot sijnre eren, omdat hi my vercoes voer uwen vader ende voer al sijn gesin, dat ic een heer soude wesen van al die van Ysrahel. Daerom sel ic God eren ende veroetmoedigen mi voer Hem. Ende voer die dienren daer gi of segt, sel ic mi vroliken openbaren. Omdat Mycol, Sauls dochter, David so scarpelic toesprac, so en creech si geen kinder bi hem. Mer in haer leste jaer doe droech si kint ende daer bleef si of doot.

7 capittel

Doe coninc David sat in sijnre machten mit rusten in sijn huse van al sinen vianden, doe maecte hi

desen psalm, omdatten die levyten singen souden ten love Gods: *Exultate, justi, in Domino; rectos decet collaudacio.* Gi gerechtighe, vervroecht u in den Heer; gi gerechtige betaemt Gode te loven. Ende dien psalm voirt uut.

Doe David dus rustelic sat in sijn huse, doe seide hi tot Natan, die propheet: "Nathan, gi siet dat ic hier woen in een huys van cederhout gemaect ende scoen vercyert. Ende die arke Gods staet in een tent, gedect mit vellen." Doe seide Nathan: "Here coninc, doet dat gi wilt, want God is mit u."

Ende des nachts doe sprac God tot Nathan ende seide: "Gaet tot David, mijn knecht, ende seg hem die woerden die Ic tot u spreeck, dat hi Mi geen huse en sel maken in te wesen, want Ic en heb in geen huse gewoent. Seer Ic die kinder van Ysrahel uut Egipten lede, so heb Ic in tabarnaculen ende in tenten gewandert. Daerom, segt tot David dat Ic hem nam uter weyden, daer hi die scapen wachte ende maecte hem heer over al mijn volc van Ysrahel. Ende Ic hebbe mit hem geweest in al sinen wegen. Ende Ic heb sijn vianden voer sinen aensicht verslegen ende heb sinen naem vermeerret boven allen namen der aerden. Ende segt hem: Als hi doot is,

so sel Ic verkyesen enen van sinen kinderen. Die sel my een huys maken. Ende Ic sel sijn rijc an hem vestigen. Ende Ic sel hem een vader wesen ende hi sel Mi een kint wesen. Est dat hi wat quaets doet, Ic sel hem mit mijn roede castien. Mer mijn ontfermicheit en sel Ic niet van hem halen, gelijc dat icse van Saul haelde. Ende Davids huus ende sijns soens huus dat sel mi getrouwe wesen." Doe ghinc Nathan tot David ende seide hem al dat God tot hem geseit hadde.

Doe was David verblijt dat een van sinen kinderen na hem sijn rijc besitten soude ende ghinc in die tabarnakel voir Gode ende dancte ende loefde Gode, als dat capittel uutwijst.

Doe maecte David dien psalm: *Memento, Domine, David et omnis mansuetudinis eius.* Here, gedenct Davids ende al sijn saftmoedicheit. Ende dien psalm al uut.

8 capittel

Daerna doe toech David ende versloech die Filisteen ende settede op hem tribuyt, dat si hem jaerlix mosten geven. Doe verwan David die Moabiten ende settese oec tot enen tribuyt. Doe versloech David Adadeser, den coninc van Soba, mit voel wagenen,

paerden ende voetgangers ende settede dat lant te tribuyt. Ende doe toech David in Syrien ende versloech daer 22.000 mannen ende settede dat lant te tribuyt.

Ende David die brocht uut dien lande harnasch gout, sulver ende coper, dat Salomon daerna besichde an den tempel. Doe die coninc van Emath verhoerde dat coninc David Adadeser verslegen hadde ende sijn lant tot tribuyt geset hadde, doe sende Thou, die coninc, Joram, sinen soen, tot coninc David ende ontboet hem gruet ende geerde vrede mit hem te hebben ende bedancte hem seer, omdat hi Adadeser, sijn viant, verslegen hadde. Ende hi vercreech vrientscap mit coninc David. Doe toech coninc David in Ydumea ende versloech daer voel volcs ende settede dat lant onder rechters om tribuyt. Al dat gout ende gouden vaten, silveren vaten ende coperen die offerde David in die tabarnakel voir Gode. Ende dat guet wort al vergadert tot den tempel te maken. Ende David sette van sinen gesin in die verwonnen landen om te regieren ende te rechten.

Doe dancte David ende lovede Gode ende maecte desen psalm: *Dyligam te, Domine, fortitudo mea; Dominus firmamentum meum*

et refugium meum et liberator meus. Here, ic sel U minnen in mine stercheit; die Here is mijn vestinghe, mijn toeverlaet ende mijn verlosser. Ende dien psalm voert uut.

9 capittel

Doe seide David: "Is daer yement gebleven van Sauls huys, opdat ic hem ontfermherticheit doen mocht om Jonathas mijns vrients willen?" Doe was daer een van Sauls gesin, die was sinen naem Syba. Die wort voir David gebrocht. Doe seide David tot Syba: "Is daer yement van Sauls geslacht gebleven?" Doe seide Syba: "Here coninc, daer is een kint gebleven van Jonathas, Sauls soen, mer dat is crepel, want doe Jonathas verslagen wort, doe nam die minne dat kint in haren arm ende weeck voir die vianden. Ende si liep ende viel mitten kinde. Ende dat kint viel die benen ontween. Ende daerof ist noch crepel." Doe seide David: "Waer is dat kint?" Doe seide Syba: "In Lodebar in Macirs huus."

Doe sende David om dat kint Myfiboseth. Ende doe Myfiboseth voer den coninc quam, doe viel hi voer hem op sine knyen ende bat genade. Doe seide David: "Myfiboseth, en weest niet vervaert. Ic sel u gracie doen om uwes vaders willen ende geven u al Sauls lant. Ende gi selt hier in mijn hof bliven

ende eten mijn broet ende gaen dagelics mit my ter tafel." Doe seide Myfyboseth: "Here coninc, ic danc u dat gi mi, arm, onmachtich mensche, gracy doet."

Doe seide David tot Syba: "Al dat lant ende husinc dat Sauls was, dat geve ic Myfyboseth. Ende bewaert gi dat mit uwen kinderen ende mit uwen knechten. Ende dient daerof Myfiboseth. Mer hi sel in mijn hof bliven." Syba die hadde 15 kinderen ende 20 knapen. Ende hi seide tot David: "Here coninc, als gi mi geboden hebt, dat sel ic doen." Ende Myfiboseth die hadde een jonc kint, dat hiet Mycha. Ende alle dat geslacht van Syba die dienden Myfiboseth. Ende Myfyboseth woende binnen Jherusalem ende at an des conincs tafel ende wort in des conincs hof gevoet.

10 capittel

Het is gesciet, doe Naas, die coninc van Ammon, doot was, doe wort Anon, sijn soen, coninc gemaect. Doe seide David: "Ic wil Anon ontfermicheit doen, ghelijc dat Naas, sijn vader, mi ontfermherticheit dede." Ende David sende boden an den coninc Anon of die vrientscap gestade soude bliven, gelijc dat si was tusschen sinen vader Naas ende David. Doe dat die princen van Ammon hoerden, doe seiden si tot Anon, horen heer: "Here, meen gi dat David dese

boden sent tot uwer eren, omdat hi vrientscap hadde mit uwen vader? Neen, hi niet! Mer hi sent dese boden hier om dit lant te verspien ende u stede te winnen." Doe dede Anon Davids knechten half haren baert ofsceren. Ende hi dede hem hoer cleder ofsnyden van den voeten totter manlicheit toe ende sendese also wederomme. Ende dat wort David geboetscapt. Doe sende David sijn knechten jegen die boden, dat si bliven souden in Yerico ter tijt toe dat haren baert gewassen waer.

Doe die van Ammon vernamen dat si coninc David vertorent hadden, doe senden si in Syrien gelt ende huerden van Bosaba 20.000 mannen ende van den coninc Machaa 1.000 ende van den coninc Histob 12.000 mannen. Doe coninc David dat verhoerde, doe sende hi sijn volc te stride jegen die van Ammon. Ende die 33.000 man van Syrien die hadden haer heer geleit op dat velt. Ende die van Ammon quamen uut der stede van Rabbath ende lagen bisonder op dat velt. Doe quam Joab mit die van Ysrahel te stride ende sach hoe dat volc an tween betaelgen jegen hem lach. Doe nam Joab een deel van die van Ysrahel. Ende hi gaf Abysay, sijn brueder, een deel volcs. Ende

Joab seide: "Ic sel striden jegen die van Syrien. Heb ict te doen, coemt my te baten. Ende strijt gi jegen die van Ammon. Heb gijt te doen, ic sel u te baten comen. Ende laet ons sterckelic striden voer ons volc ende voer onse steden. God die selt maken, alst best is." Doe ghinc Joab te striden mit sinen volc jegen die van Syrien. Ende si weken voir die van Ysrahel. Doe die van Ammon dat sagen, doe weken si voir Abysay. Doe toech Joab ende Abysay mit haren volc weder te Jherusalem.

Doe die van Ammon sagen dat die van Syrien weken voir die van Ysrahel, doe senden si om hulp an den coninc Adadeser over die Jordaen. Ende die coninc sende hem een groet heer van volc. Ende Sobach was prince van dien volc ende dat wort David geboetscapt. Doe vergaderde David die cloecste van Ysrahel ende toech over die Jordaen ende quam in Helema ende street ende vacht jegen die van Syrien, sodat si voer hem weken. Ende David versloech daer 700 wagenen ende 40.000 mannen te paerde. Ende Sobach, haren prince, wort daer verslegen. Doe Adadeser sach dat sijn volc verwonnen was van die van Ysrahel, doe maecte hi paeys mit hem. Ende hi en woude die van Am\mon

niet te hulpe comen.

Doe dancte David God ende maecte dien psalm: *Judica, Domine, nocentes me; expugna inpugnantes me; apprehende arma et scutum.* Here, oerdeltse die mi deren mogen; vervechtse die mi anvechten; neemt wapenen ende schilt ende staet op in minen hulpe. Ende dien psalm al uut.

11 capittel

Het is daerna gesciet, doe dat coren rijp was, doe sende David Joab, sijn maerscalc, mit een groet heer van Ysrahel in dat lant van Ammon ende belach die hoeftstede van Rabbath. Ende David hadde na den middach geslapen ende stont op ende ghinc wanderen langes den solre. Ende hi sach tot enen veynster uut dat een wijf haer dwoech in enen boemgaert. Ende dat wijf was seer scoen. Doe sende daer coninc David boden om te besien wat wijf dattet was. Het wort hem geseit, dat het was Barsabee, Uryas wijf. Doe sende David een bode tot haer, dat si tot hem comen soude. Ende Barsabee quam tot coninc David. Doe geerde David dat si bi hem sliep, mer si en woudet niet doen. Mer David en woudese niet vry laten gaen. Doe seide Barsabee: woude hi haer loven, waert dat hi kint an haer wonne, dat dat kint sijn rijc na hem besitten soude? Doe loefde David haer dat. Ende doe bleef

si daer. Ende Nathan, die propheet, die kende dat in den geest ende ghinc tot David om die sonden te benemen. Ende dat benyde die duvel ende leide een doot naect mensche in den wech des propheten. Doe dochte die propheet: hi woude dien mensche begraven ende dan totten coninc gaen. Doe groef Nathan die doden mensche. Ende doe hi in des conincs hof quam, doe was die sonde gedaen. Ende doe Barsabee in haer huys was, doe ontboet si David heymelic dat si kint ontfangen hadde.

Doe David dat vernam, om die sonden te bedecken ende dat wijf in eren te bliven, so ontboet hi Joab dat hi den ridder thuys senden soude. Doe sende Joab Uryas tot David. Doe vraechde David Uryam hoe dattet int heer stont. Doe seide Uryas dat si menichwerven uut der stede quamen starckelic striden. Doe seide David tot Uryas: "Gaet in u huys ende dwaet uwe voeten ende doet u te gemac." Uryas ginc uut des conincs camer ende bleef des nachts mit des conincs knechten in die sael slapen ende en ghinc niet tot sinen huse. Ende dat wort David geseit, dat Uryas niet tot sinen huse gheweest en hadde. Doe seide David tot Uryas: "Gi sijt van enen verren wech gecomen. Waerom en gae gi niet thuus ende doet u selven gemac?" Doe seide Uryas

tot David: "Die arke Gods ende kinder van Ysrahel ende van Juda die wonen in tenten ende in paulioenen. Ende Joab, mijn heer, en al sijn gesin die rusten op der aerden. Ende soude ic in mijn huys gaen eten ende drinken ende slapen bi minen wive? Here coninc, bi uwer genaden so en sel ic dat niet doen." Doe seide David: "So blijft hier huden ende morgen. Ende dan sel ic u laten varen." Doe bleef Uryas in Jherusalem noch 2 dagen ende sliep des nachts in des conincs sael. Ende doe ontboet David Uryas, dat hi mit hem soude eten. Ende Uryas at ende dranc mit den coninc. Ende hi was droncken ende bleef des avonts slapen in des conincs sael bi des conincs knechten ende en ghinc niet thuys. Des morgens doe dat David vernam, doe screef hi enen brief an Joab dat hi Uryas voir in den strijt soude setten jegen die stercste van der steden, opdat hi verslegen mochte worden. Ende dien brief die droech Uryas selve tot Joab.

Doe Joab desen brief gelesen hadde, doe settede hi Urias voer die poert daer die stercste mannen uut quamen striden. Ende doe quamen si uut der steden ende vochten jegen die van Ysrahel. Ende si verslogen daer een deel volcs. Ende daer bleef Uryas mede doot. Doe sen\de

Joab een bode tot David hoet in den strijt vergaen was. Ende hi seide hem hoe dat hi seggen soude. Doe ghinc die bode tot den coninc ende hi vertelde hem, alsoe als hem Joab geseit hadde. Ende oec so seide hi hem hoe dat si uut der stede quamen vechten. Ende die van Ysrahel jaechdense weder in die stede ende volchden hem an die muer. Ende die scutters van der mueren die scoten die somme van Ysrahel doot. Ende daer bleef Uryas mede doot voer der poorten. Doe seide David tot den bode: "Segt Joab dat hi sijn volc spaer ende sinlic striden, opdat hi sijn volc spaer ende niet en quist."

Doe verhoerde Barsabee dat Uryas, haer man, doot was. Doe bescreide si hem een tijt ende was bedroeft. Ende doe die tijt des screyens ende des rouwes gedaen was, doe nam coninc David Barsabee tot enen wive binnen sinen huse. Ende dat mishagede God. Ende daerna doe brocht Barsabee een kint ter werelt ende dat was een knechtgin.

12 capittel

Doe sende God Nathan, die propheet, tot David, omdat hi hem beruspen soude van sinen sonden. Doe Nathan tot coninc David quam, doe seide hi: "Here coninc, geeft oerdel van enen saec die daer gesciet is. Daer waren twee mannen in een stede; die een was rijc, die ander was

arm. Die rike hadde voel scapen ende ossen. Ende dien armen en hadde niet dan een cleyn scaeptgen; dat voede hi ende wies op mit sinen kinderen ende at mede van sinen brode ende dranc uut sinen kelc ende sliep in sinen scoet. Ende het was bi hem gelijc sijn dochter. Doe quam daer een pelgrim tot den rike man ende geerde te eten van sinen scaepen ende van sijn ossen. Ende die rike man maecte een worscap ende nam den armen man sijn scaeptgin ende bereide die mensche die tot hem quam, spijs." Doe David dat hoerde, doe wort hi seer toornich ende seide tot Nathan: "Leeft God, die man die dat gedaen heeft, die sel sterven. Ende dat scaep sel hi viervout betalen."

Doe seide Nathan tot David: "Here coninc, gi sijt die man die dat gedaen heeft. Hoert wat God van Ysrahel tot u seit: God die salfde u coninc van Ysrahel ende bescermde u van Sauls handen. Ende Hi heeft u dat huys des heren gegeven ende voel wiven tot uwen wille. Ende Hi heeft u here gemaect van Ysrahel ende van Juda. Ende waer u dit te cleyn, noch soude Hi u meerre maken. Waerom versmae gi die woerden Gods ende doet quaet in sijn jegenwoerdicheit? Gi hebt den ridder Uryas verslegen ende hebt sijn wijf genomen. Omdat gi dat gedaen hebt,

soe en sel dat swaert van uwen huse niet gehaelt worden. Omdat gi Uryas wijf genomen hebt, daerom seit God, Hi sel quaet op u huys verwrecken. Ende Hi sel uwen wiven voir uwen ogen uwen naesten geven. Ende die sellen mit uwen wiven slapen int openbaer. Ende gi hebt die sonden verborgen, mer ic selt al Ysrahel openbaren."

Doe versuchtede David ende seide tot Nathan: "Ic hebbe grote sonde gedaen voir God." Ende David ghinc sitten in der asschen ende leide assche op sijn hoeft ende screyde bitterlic ende sprac dien psalm ende seide: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Here, ontfermt mijns na uwer groter ontfermherticheit. Ende na voelheit uwer ontfermenisse so doet of mijn quaetheit. Ende voertan dwaet mi van mijnre quaetheit ende reynicht mi van minen sonden. Ende voirt sprac David dien psalm al uut.

Ende God sach Davids tranen an ende sijn berou. Ende doe seide Nathan tot David: "God hevet u sonden verstelt. Gi en selt niet sterven, mer dat kint dat u geboren sel worden, dat sel den doot sterven." Ende doe ghinc Nathan thuyswaert.

Doe sprac David dien psalm: *Beati quorum remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata.*

Salich sijn diegene die haer quaetheit vergeven is ende haer sonden bedect sijn. Ende dien psalm al uut.

Doe dat kint geboren was, doe vastede David ende screyde ende lach opter aerden ende bat voer dat kint, dat het leven most, ende voir sijn sonden ende seide dien psalm: *Domine, exaudi oracionem meam. Et clamor meus ad te veniat.* Here, verhoert mijn gebet. Ende mijn ropen come totti. Niet en keert U aensicht van my. In wat dagen dat ic worde bedroeft, so neicht u oren tot mi. Ende dien psalm al uut.

Doe David dus opter aerden lach ende screyde, doe quamen die princen van sinen huse ende baden hem dat hi opstonde van der aerden, opdat hi wat eten mocht. Ende David en woude niet eten. Ende op den sevenden dach doe starf dat kint. Ende nyement en dorstet David seggen dat dat kint doot was, want si seiden: "Doe dat noch levede ende wi hem toespraken, doe en woude hi ons niet andwoerden. Ende of wi nu seiden: `U kint is doot,' so soude hi hem noch meer verslaen ende bedroven." Doe David sach dat sijn gesin lusterden, doe vraechde hi of dat kint doot was. Doe seide dat gesin: "Ja."

Doe

rechte hem David op ende seide desen psalm: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me; nec delectasti inimicos meos super me.* Here, ic sel U verhogen, want Gi hebt mi ontfangen, ende mijn vianden en hebt Gi niet lustich gemaect over mi. Ende dien psalm al uut.

Doe ghinc David ende wies hem ende salfde hem ende wandelde sijn clederen ende ghinc in die tabarnakel ende anbat daer God. Ende doe ghinc hi in sijn huys ende geboet dat men hem spijs voersetten soude: hi woude eten. Doe seide sijn gesin: "Wat beduyt dit? Doe dat kint levede, vastede gi ende doe screyde gi. Ende nu dat kint doot is, nu stae gi op van den rouwe ende wilt eten." Doe seide David: "Doe dat kint levede, doe vastede ic ende doe screyde ic, op avontueren of God dat kint hadde willen laten leven. Ende nu dat kint doot is, waerom soude ic nu vasten, want ic en mach dat kint niet wederropen? Ic sel dat kint volgen. Ende dat kint en sel niet wederkeren ende comen tot mi."

Ende doe troestede David Barsabee, sijn wijf, ende sliep bi haer ende wan een kint an haer ende brocht enen soen ter werelt ende noemde die Salomon.

Ende God die minde dat kint. Ende David gaf dat kint Nathan, die propheet, te bewaren.

Doe lach noch Joab voer Rabbath int lant van Ammon ende vacht jegen hem. Ende si hadden gebrec waters. Doe ontboet Joab David dat hi comen soude mit een deel volcs ende winnen die stede, opdat men hem die eer gaef. Doe vergaderde David een deel volcs ende toech voir Rabbath ende David want. Ende hi nam des conincs croen, die seer costelic was, ende maecte hemselven daer een croen of. Ende doe destrueerde hi die stede. Ende David wan ende destrueerde alle die steden die in Ammon waren. Ende doe toech David mit al sijn volc in Jherusalem.

13 capittel

Het is daerna gesciet dat Absalon hadde een scoen suster, die Thamer hiet. Ende si was sijn suster van vader ende van moeder. Ende Amon, Davids outste soen, die creech liefte op sijn suster, sodat hi van lieften siec lach. Ende sy was een scoen maecht ende hi ontsach hem dat hi haer oneerbaerheit tevoren leide. Ende Amon die hadde een vrient, die hiet Jonadap, ende was Davids brueder soen. Ende die seide tot Amon: "Waerom leg gi aldus alle dage te bedde? Waerom en seg gi mi dat niet wat u deert?"

Doe seide Amon: "Thamar, Absalons suster, die heb ic lief. Ende ic en dar haer geen oneerbaerheit te voren leggen." Doe seide Jonadap: "Blijft leggen opt bedde, gelijc of gi siec waert. Ende als u vader comt ende vant u, so bid hem dat Thamar, u suster, tot u coem ende maec u wat spijs te eten." Amon bleef leggen of hi siec geweest hadde. Ende Jonadap seide tot David dat Amon siec was. Doe quam David tot sinen soen ende vande hem. Doe seide Amon: "Here coninc, ic bidde u, laet Thamer, mijn suster, tot mi comen, opdat si mi wat supens mach maken ende wat etens." Doe sende David om Thamar ende seide tot haer: "Gaet tot Amon uwes brueders huys ende maect hem wat etens, want hi is al siec." Thamer die ghinc tot Amon, haren brueder, in die camer daer hi lach. Ende si maecte hem een supen ende goet dat in een vat ende settet voer hem. Doe en woude Amon niet eten, mer hi seide: "Laet dat volc uut der camer gaen." Doe al dat volc uut was, doe seide Amon tot Thamar: "Brenct mi die spijs die gi gecoect hebt. Laet my wat eten van uwer hant." Doe nam Amon Thamar bi den armen ende seide: "Coemt slapen bi my." Doe seide Thamar: "Lieve brueder, en wilt mi niet

misdoen ende en wilt dat quaet in Ysrahel niet doen, want doe gi die dwaesheit, so sie gi een die onsalichste man van Ysrahel. Wat sout gi dan totten coninc seggen?" Mer Amon en achte op haer smeken niet ende vercraftese. Ende doe hi sinen wille volbrocht hadde, doe hatede hi Thamar, sijn suster, seer ende meer dan hise tevoren minde. Ende doe seide Amon: "Staet op ende gaet van henen." Doe seide Thamar: "Het is meerre quaet dat gi nu doet tegen mi dan gi mi vercrafte." Mer Amon en hoerde na haer niet. Mer hi riep sijn gesin tot hem ende seide: "Worpt dit wijf uut der camer ende sluyt die doer an haer toe." Die knechten worpen Thamer uut der camer ende sloten die camer na haer toe.

Doe ghinc Thamer vandaen ende screyde ende scoerde haer cleder ende leide assche op haer hoeft. Ende si leide beide haer handen op haer hoeft. Doe seide Absolon, hoir broeder, tot haer: "Heeft u Amon, u brueder, vercraft?" Doe screide Thamar. Doe seide Absolon: "Suster, swijcht ende en verslaet u herte niet." Ende Thamar die bleef van scaemten in Absolons haers

brueders huys. Ende Absolon die en seide tot Amon guet noch quaet, mer hi hatede hem, omdat hi sijn suster vercraft hadde. Ende doe coninc David dat hoerde, doe was hi bedroeft. Mer hi en woude Amon niet bedroven, want hi hem minde, omdat hi sijn outste soen was. Ende twee jaer daerna doe maecte Absolon een convivium ende grote maeltijt ende bat coninc Davids kinderen, sijn bruederen, alle ten eten. Doe ghinc Absolon tot coninc David ende bat dat hi mit hem woude comen eten. Doe seide David: hi en woude hem niet verswaren van dien cost. Doe bat Absolon dat hi Amon, sijn brueder, liet medecomen. Doe seide David: "Ten is geen oerbaer dat Amon medecomt." Doe smeecte Absolon so langhe dat Amon medeghinc. Doe ghinc Absolon ende vergaderde al sijn bruederen ende reden tot sinen hove. Doe Davids kinderen daer over tafel saten ende aten, doe seide Absolon tot sinen knechten: "Gaet ende slaet Amon, minen brueder, doot. Ende en weest niet vervaert: ic neme die saec op my." Ende doe deden die knechten als hem Absolon hiet ende slogen Amon doot. Ende doe stonden al des conincs kinder op ende elc

greep sinen muyl ende reden vandaen.

Ende eer si thuys waren, so was die boetscap voer David, dat Absolon al des conincs kinderen verslegen hadde. Doe scoerde David sijn clederen ende viel ter aerden. Ende al dat gesin dat bi hem was, die scoerden haer cleder van rouwen. Doe seide Jonadap, Davids brueder soen: "Heer coninc, daer en is niement van uwen kinderen doot dan Amon alleen, want Absolon die hatede Amon, omdat hi sijn suster vercrafte." Ende doe quamen Davids kinderen tot hem. Ende doe screide David ende al sijn kinderen om Amons doot. Ende Absolon die toech tot sijn oudevader Tholomay, den coninc van Gessur, ende bleef daer 3 jaer lanc.

14 capittel

Joab die vernam wel dat coninc Davids hert jegen Absolon was. Ende hi socht enen raet hoe dat hi Absolon mit sinen vader versoenen mocht. Hi ontboet een verstandel, welgespraect wijf. Daer seide hi toe: "Verstaet wel wat gi doen selt. Ende verstaet die woerden die ic u toespreec." Doe seide Joab tot haer: "Doet rouclederen an ende weest drovich. Ende veinst u of gi lange om een dode mensche gescreit had. Ende gaet totten coninc ende seg hem dese woerden die ic u beveel."

Ende Joab seide haer hoe ende wat si seggen soude. Dat wijf dede als Joab haer beval. Si ghinc voir coninc David ende viel op hoer knyen ende bat hem ende seide: "Here coninc, helpt mi." Doe seide David: "Wat is u saec?" Doe seide dat wijf: "Och, heer coninc, ic ben een weduwe ende mijn man is doot. Ende ic hadde twee sonen daerof gehouden. Die waren tesamen in enen acker ende worden kyvende jegen malcander. Ende daer en was nyement bi diese beruspede of sceide. Ende den enen die sloech den anderen doot. Siet, here coninc, nu comen die gemeen magen tot mi ende seggen: `Geeft ons uwen soen, die sinen broeder verslegen heeft, opdat wi hem mogen doden, omdat hi sinen brueder gedoot hevet. Ende so mogen wi sijn erve hebben.' Ende si willen ofdoen mijn lijftocht die my gebleven is. Ende si willen den naem van minen man van der aerden doen." Doe seide David tot dat wijf: "Gaet in u huys. Ic sel mi beraden ende dencken om u." Doe seide dat wijf: "Here coninc, ic en mach met rusten in mijns vaders huys niet wesen." Doe seide David: "So wie u qualic toespreect, brenct die tot mi. Men en sel u voirdan

niet misdoen." Doe seide dat wijf: "Here coninc, denct wat God geseit hevet: dat men om wraec willen geen bloetstortinge en sel doen over sijn evenmensche. Daerom, verhoet dat mijn soen niet verslegen en wort." Doe seide David: "Levet God, so love ic u dat van uwen soen een haer niet misschien en sel." Doe seide dat wijf: "Here coninc, moet u dierne een woert spreken?" Doe seide David: "Spreect." Doe seide dat wijf: "Waerom denct gi deser gelike dinghen jegen dat volc Gods te doen, want die gi verworpen hebt, die en wil gi niet weder ontfangen? Ghedenct dat wi alle moeten sterven ende uutgegoten worden als water in der aerden dat niet weder en keert. Ende God en wil niet dat verlies der sielen, mer hi trectse tot penitencien, die daer verworpen sijn. Daerom ben ic voir den coninc gecomen om dit in jegenwoerdicheit des volcs te spreken, opdat hi sijn dienstmaghet verlossen mach van dengenen die haer ende haren soen willen onterven. Daerom seg ic dat: des conincs woerden die sellen also waerachtich wesen

als die sacrificie. Ende die coninc sel wesen als enen engel. Hi en sel van benedictien noch van maledictien beroert worden, want God, die Here, die is mit u." Doe seide David tot dat wijf: "Ic sel u een reden vragen; segt mi dat openbaer ende en bedect mi dat niet." Doe seide dat wijf: "Vraecht u begheert." Doe seide David: "Dese woerden die gi gesproken hebt, heeft u Joab die niet ingegeven?" Doe seide dat wijf: "Heer coninc, bi uwer genaden, Joab, u knecht, die hevet dese woerden geset in die mont uwer dierne, omdat gi die gelikenissen verstaen sout, want gi sijt wijs ende verstandel hier opter aerden."

Doe seide die coninc tot Joab: "Gi hebt mi u woerden behagelic gemaect. Gaet ende laet Absolon, mijn soen, comen." Doe viel Joab op sine knyen voir den coninc ende bedancte hem. Ende doe stont Joab op ende ginc in Gessur ende brocht Absolon in Jherusalem. Doe seide David tot Joab: "Laet Absolon in sijn huys gaen ende laet hem voir mine ogen niet comen." Doe ghinc Absolon in sijn huys ende en quam voir des conincs ogen niet.

Absolon die was seer scoen boven alle die van Ysrahel ende in alle sine lichaem en was

geen smitte. Ende eens des jaers so plach hi sijn haer te sceren ende daermede plach men te borduerwercken. Ende Absolon die worden geboren 3 knechten ende een dochter; die hiet hi Thamar.

Doe bleef Absolon twee jaer in Jherusalem, dat hi des conincs aensicht nye en sach. Doe sende Absolon om Joab dat hi tot hem comen soude: hi woude hem senden tot den coninc. Ende Joab en woude niet comen. Doe sende Absolon noch anderwerven om Joab. Ende noch en woude hi niet comen. Doe seide Absolon tot sinen knechten: "Gi kent Joabs acker daer die gerst gemaeyt is. Gaet ende barnt die gerst mit den vuer." Doe verbarnden Absolons knechten Joabs gerst. Doe quamen Joabs knechten ende scoerden haer cleder van toorn ende seiden tot Joab dat Absolons knechten sijn coorn in den acker verbarnt hadden. Doe ghinc Joab tot Absolon tot sinen huse ende seide: "Waerom hebben u knechten mijn coren verbarnt?" Doe seide Absolon tot Joab: "Ic bad u dat gi tot mi comen sout ende gi en wout niet comen. Ic soude u totten coninc gesent hebben, waerom dat gi mi uut Gessur ontboet ende ic sijn aensicht niet sien en mach. Ic bid u: laet mi des conincs aensicht sien. Ist dat hi noch mijn quaet\heit

gedenct, hi dode my." Doe ghinc Joab tot coninc David ende hi bat voir Absolon. Doe gheboet die coninc Absolon voer hem te comen. Ende doe quam Absolon voir den coninc ende viel voir hem op sine knyen ende bat genade. Ende doe nam hem coninc David op ende custe hem ende nam hem in genaden.

15 capittel

Doe dede Absolon een gescierde wagen maken ende een gerit van paerden bereiden. Ende hi ordineerde vijftich mannen die voir hem te voet ghinghen. Absolon was tot voel tiden des morgens vroech op ende toech mit dat gerit ende mit dat volc buyten der poorten in den wech ende wachtede alle die mannen die te Jherusalem voer den coninc te recht quamen. Ende Absolon sprac die luden toe ende vraechde hem uut wat steden dat si waren ende van wat geslacht dat si waren. So seide Absolon: "Segt mi wat saken dat gi te doen hebt, want u en mach nyement bet helpen dan ic." Aldus quam al dat volc tot Absolon die rechts te doen hadden. Ende als dat volc tot hem quam ende grueteden, so nam hi dat volc bi der hant ende cussetse. Also dede hi hem allen die daer te rechte quamen van Ysrahel. Ende hi toech alsoe der luden herten tot hem.

Ende aldus dede Absolon 4 jaer lanc. Doe seide Absolon tot coninc David: "Ic bid u

of ic moet reysen in Ebron ende betalen mijn beloft. Doe ic in Gessur was, doe loefde ic: mocht ic te Jherusalem wedercomen, ic soude een pelgrimaedge doen in Ebron ende doen daer Gode sacrifici." Doe seide David tot Absolon: "Gaet in vreden." Doe toech Absolon in Ebron ende hem volchden 200 mannen uut simpelheit, die van geenre saec en wisten. Ende Absolon die sende boden over al Ysrahel an sijn vrienden ende geboet hem, als si die trompetten hoerden, dat si dan quamen in Ebron. Ende Absolon coes Achytofel tot enen raet. Ende doe Absolon sacrifici gedaen hadde ende dat volc daer vergadert was, doe hulden si Absolon voer enen coninc ende swoeren hem te volgen.

Doe quam daer een bode tot David in Jherusalem die seide dat al dat gemeen volc van Ysrahel Absolon in Ebron tot enen coninc gecoren hadden. Doe David dat hoerde, doe seide hi tot sinen gesin dat bi hem was: "Laet ons haestelic van henen wiken uut Jherusalem voir Absolon, opdat wij in die stede niet belopen en worden ende opdat hi al dat volc niet en verslaet." Doe toech David uut Jherusalem mit al sijn huysgesin. Ende si volchden hem te voet. Ende

David liet 10 van sinen wiven in sijn huys, omdat si dat bewaren souden. Ende David ghinc mit sinen volc uut der steden.

Doe David so haestelic overvallen was van Absolon, doe bat hi help an God ende seide: *Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adiuvandum me festina.* Here God, denct in mine hulpe; Here, haest u mi te helpen zere. Si sellen geconfondeert worden ende vervaert die mijn siel soken. Ende dien psalm voert uut.

Doe ghinc David mit sinen volc te Bethleem waert. Doe sach David 600 man van Geth die ghingen voer hem. Doe seide David tot Ethay, die overste van hem: "Waerom trect gi mit ons? Keert weder tot uwen coninc, want gi sijt alle pelgrimen, want gisteren doe quaem gi in die stede ende nu trec gi mit ons uut. Keert weder thuys ende neemt u bruederen mit u ende God die toen u sijn ontfermherticheit." Doe seide Ethay: "Leeft God, Here coninc, waer gi trect, daer sel ic mit u trecken, ist in die doot, ist int leven."

Doe toech David mit sinen volc over dat lopende water van Cedron. Ende si waren alle bedroeft ende screyden bitterlic. Doe quam Sadoch mit den levyten ende brochten die arke Gods in Bethleem.

Ende doe al Davids volc daer vergadert was, doe seide David: "Dreecht die arke Gods weder in die stede in die tabarnakel. Ist dat ic graci crige voer God, so sel Hi mi wel wederbrengen tot die tabarnakel. Ende doet Hijt niet, het genoecht my. God maect, alst Hem guet denct." Doe seide David tot Sadoch, den priester, ende Abyather: "Keert weder in die stede. Ic sel gaen in die woestijn. Ende verneemt gi hoet in die stede staet. Ende ontbiet mi hoet in die stede staet mit u twee kinderen." Doe ghinc Sadoch ende Abyather ende drogen die arcke weder in Jherusalem.

Ende David ghinc mit sinen volc ter woestinen waert. Ende hi ghinc barvoet mit bloten hoefde ende al sijn volc ginc mit bloten hoefde. Doe wortet David geseit dat Achytofel Absolons gesworen raet was. Doe seide David: "Here, geeft Achytofel enen dwasen raet."

Doe quam David in dat gebercht ende anbat God daer dat Hi hem vertroesten woude ende seide dien psalm: *In te, Domine, speravi; non confundar in eternum; in iusticia tua libera me et eripe me.* Here, ic heb in U gehoept. Ic en sel niet geconfundeert worden in der ewicheit; ende in uwer rechtvaerdicheit verlost mi. Neicht tot mi u oren ende maect mi salich. Ende dien psalm uut.

Doe quam Cusay tot David

mit gescoerden clederen ende mit geneichden hoefde. Doe seide David tot Cusay: "Gi coemt hier tot my ende dat sel my een last wesen. Mer keert weder in die stede ende segt tot Absolon: `Here coninc, ic ben u knecht ende ic wil mit u leven. Gelijc dat ic mit uwen vader was, so wil ic mit u wesen.' Ende hoert dan Achytofels raet ende segt dat Sadoch ende Abyather, den priesteren; die sijn mit mi. Ende si hebben elc enen soen; die een hiet Achymaas ende die ander hiet Jonathas. Die sellen mi den raet wel seggen ende laten weten." Doe ghinc Cusay in Jherusalem ende Absolon was daerin gecomen.

16 capittel

Doe David daer lach in der woestinen, doe bat hi God ynnichlic an ende seide: *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.* Mijn God, mijn God, tot U waec ic tot den lichte toe. Ende dien psalm voirt uut.

Doe David van den berch ginc, doe quam hem yegen Syba, Myfiboseths dienre, ende brocht mit hem 2 ezelen, geladen mit spise ende mit dranc. Doe seide David: "Waer wil gi hiermede?" Doe seide Syba: "Die ezelen, daer sel u gesin op sitten die niet gaen en mogen. Dat broet ende die spijs, dat sel u gesin eten. Ende die wijn sellen si drinken in der woestinen." Doe seide David: "Waer is Myfiboseth?" Doe seide Syba: "Hi bleef in Jherusalem ende hi seide: `Huden sel

mi God van Ysrahel geven mijns vaders rijc.'" Doe seide David tot Syba: "Al dat Myfiboseths was, dat is u." Doe seide Syba: "Here coninc, ic danc u van der gracien die gi mi doet."

Doe toech coninc David voert ende quam tot Baurim. Ende siet, daer quam een man van Sauls maechscap ende hiet Semey. Die vermaledide David ende vloecten ende warp mit stenen na David ende na sijn gesin ende seide tot David: "Loep wech, loep wech, bluedich man ende Belyal, des duvels, man. Nu comt al dat bloet van Sauls huys op u, want gi besit sijn rijc. Ende nu heeft dat God in Absolons handen gegeven." Doe seide Abysay, Davids suster soen: "Waerom vermaledijt die hont die coninc? Ic sel gaen ende slaen hem thoeft of." Doe seide David: "Laet hem vast vermaledien: die Here verhenctet, want siet, mijn eygen kint geert mi te doden. Daerom en ist niet vreemde, dat mi een vreemt mensche vloect. Ter avontueren God sel mijn verdriet anzien ende verlenen mi guet voir dat quade dat hy my toespreect." Doe ghinc David mit sinen gesin sinen wech in der woestinen.

Ende daer bat hi an Gode ende seide: *Ad te, Domine, clamabo; Deus meus, ne sileas*

a me; neque taceas a me et assymilabor descendentibus in lacum. Here, ic sel tot U ropen; mijn God en swijcht niet van mi, mer roept mi an, opdat ic niet gelijc en bin dalende in den stric. Ende dien psalm al uut.

Absolon mit die van Ysrahel die quam in Jherusalem ende Achytofel mit hem. Ende doe quam Cusay tot Absolon ende seide: "Weest gegruet, heer coninc." Doe seide Absolon: "Heb gi geen minne tot uwen vrient? Hoe en gae gi niet mit hem?" Doe seide Cusay: "Here, ic ben vrient mit dengenen die God here set over Ysrahel. Ende daer wil ic bi bliven. Gelijc dat ic uwen vader diende, so wil ic u dienen."

Doe seide Absolon tot Achytofel: "Set ons enen raet wat wi doen sellen." Doe seide Achytofel tot Absolon: "Gaet ende slaept bi uwes vaders biwiven die hi in sijn huys gelaten heeft. Als dat die van Ysrahel vernemen, so sellen si sien dat gi uwen vader haet ende bliven bi u." Doe ghinc Absolon in sijns vaders huys ende ghinc openbaer bi sijns vaders biwiven, als hem Achytofel riet. Ende Achytofel hadde Davids raet geweest

ende nu was hi Absolons raet.

17 capittel

Doe seide Achytofel tot Absolon: "Verkiest mi 12.000 mannen. Ic sel in deser nacht David vervolgen, want hi is vermoeyt. Ende ic sel hem lichtelic verslaen, want had gi enen man verslegen, so hielt gi al dat volc mit vreden." Dien raet genoechde Absolon wel ende oec die overste van Ysrahel. Doe seide Absolon: "Roept Cusay ende laet horen wat raet dat hi gift." Doe quam Cusay tot Absolon ende seide: "Here, wat is u begeren?" Doe seide Absolon: "Aldustanigen raet heeft Acytofel gegeven. Sellen wi die doen of sellen wi die niet doen? Wat raet geef gi?" Doe seide Cusay: "Dat en is geen guet raet van Achytofel, want gi kent uwen vader wel ende die mannen die mit hem sijn: dat si seer starc ende seer bout van herten sijn. Ende u vader is een man die van striden weet ende en toeft niet op een stede, mer hi verbercht hem in wildernissen. Ende hi is sterc ende ontsichlic als die leeu. Mer dit denct my den besten raet wesen: vergadert by u alle die van Ysrahel, van Dan tot Barsabee, so sel gi bi u hebben een ontallic volc. Ende daer sel gi int middel wesen. Ende als wi vernemen in wat stede dat u vader is, so sel gi hem daerin beleggen

mit dengenen die bi hem sijn. Soe en mach u nyement ontgaen." Doe seide Absolon ende die bi hem waren: "Dien raet is beter dan Achytofels raet. Wij willen Cusays raet doen."

Ende Sadoch ende Abyather, die priesteren, die hadden haer twee kinderen buten Jherusalem gesent. Doe ghinc Cusay tot Sadoch ende tot Abyather ende hi seide hem den raet van Achytofel. Ende hi seide hem den raet die hi gegeven hadde: "Daerom, sent boden tot David in der woestinen, opdat hi van deser nacht vorder mach reysen." Doe seinden die priesteren een dienstmaecht buten der steden tot Jonathas ende tot Achymaas die doe stonden voer eens mans huys. Ende si seiden hem den raet dat si David dat seggen souden. Ende dat sach een knecht, dat dat wijf een boetscap dede an des priesters kinderen. Ende hi seide dat Absolon. Ende Absolon sende vlus mannen tot dien huse om des papen kinderen te halen, mer dat wijf van dien huse bedecte die kinderen in een put mit enen clede. Doe Absolons knechten tot dat huys quamen, doe seiden si dat wijf: "Waer is Achymaas ende Jonathas?" Doe seide dat wijf: "Si droncken een luttel ende ghingen haestelic van heen." Ende doe keerden die knechten weder in Jherusalem. Ende doe Absolons knech\ten

wech waren, doe ghingen die ander uut den put ende ghingen tot David ende seiden hem dien raet die Achytofel gegeven hadde. Doe ghinc David mit al sijn volc over die Jordaen ende ghinc al dien nacht, totdat het begonde te dagen.

Ende hi bat Gode naerstelic an ende seide: *Domine, exaudi oracionem meam; auribus percipe obsecracionem meam in veritate tua; exaudi me in tua justicia.* Here, verhoert mijn gebet ende mit uwen oren ontfanct mijn bidden in uwer waerheit; verhoert my in uwer gerechticheit. Ende dien psalm al uut.

Doe Achytofel sach dat men sinen raet niet doen en woude, doe sat hi op enen ezel ende reet thuyswaert. Ende doe hi in sijn huys was, doe verhinc hi hemselven ende hi wort begraven in sijns vaders graf.

David die toech in Madyan in die stat Rabbath mit al sijn volc. Ende Absolon toech mit al sijn volc over die Jordaen. Ende Amasa was sijn maerscalc. Ende Absolons volc vergaderden in Galaad. Ende doe David in Rabbath was, doe brochten alle die heren daeromtrent hem spijs daer hi mit sinen volc of levede, want si hadden in der woestinen honger

geleden.

18 capittel

Doe sach David sijn volc over ende hi scicte dat an 3 betaelgen. Dat een deel was onder Joab, dat ander deel was onder Abysay, sijn broeder, ende dat dorde deel was onder Ethay van Geth. Doe seide coninc David: "Laet ons nu mit malcander uuttrecken." Doe seide dat gemeen volc: "Here coninc, blijft in die stede, want u lijf is gerekent voer 10.000 man. Waert dat wi vlogen of dat wi half verslegen worden, so moech gi u verhalen." Doe seide David: "Wat u best denct, dat sel ic doen." Doe ghinc coninc David voer der poorten staen. Ende elc scare ghinc mit haren prince uut. Doe seide David tot Joab, tot Abysay ende tot Ethay: "Bewaert ymmer Absolon, mijn soen, wel ende en slaten ymmer niet doot." Ende dat hoerden al dat volc.

Doe toech dat volc striden jegen die van Ysrahel in Effraym. Ende dat volc van Ysrahel wort wikende voir Davids volc. Ende daer bleeffer wel 20.000 doot. Ende daer wort voel meer volcs vertreden ende versmoert dan daer mitten swaerde verslegen wort. Absolon die sat op een muyl. Doe hi sach dat sijn volc weec, doe reet hi haestelic wech bi enen groten akerboem. Ende sijn haer

woey an die tacken ende verwarrede daeran. Ende den muyl liep wech ende Absolon bleef daer hangen. Ende dat sach een van Davids gesin ende seide tot Joab dat Absolon an enen akerboem hinc. Doe seide Joab: "Saech gi hem daer hangen, waerom en staec gi hem niet doot? Ic soude u vijf cyclos sulvers gegeven hebben ende sinen gordel." Doe seide die bode tot Joab: "Al gaef gi mi 1.000 cyclos sulvers, soe en woude ic mijn hant an des conincs soen niet steken, want wi hoerden dat die coninc u beval dat gi Absolon wel bewaren sout. Daerom en wil ic hem niet misdoen." Doe nam Joab 3 lensen ende scoet in Absolons hert, daer hi hinc an den boem. Doe quamen daer 10 van Joabs knechten ende slogen Absolon doot ende worpen hem in een put ende drogen enen groten hoep steens op sijn lijf.

David sat in der steden doe sijn volc soude striden jegen Absolon. Ende hi bat an God om hulp ende om troest ende seide: *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me! Multi insurgunt adversum me.* Here, hoe voel ysser gemenichvoudicht die mi pinen willen! Voel isser jegen mi opgestaen. Ende dien psalm al uut.

Joab blies een trompet ende geboet dat men die van Ysrahel niet meer volgen en soude noch verslaen. Ende die van Ysrahel die vlogen elc tot sinen

huse waert. Doe seide Achimaas tot Joab: "Ic wil gaen lopen ende boetscappen den coninc dat God oerdel gedaen heeft over sijn vianden.

Doe seide Joab: "Neen. Van desen dage en boetscapt den coninc niet, want sijn soen is doot." Doe seide Joab tot Cusay: "Gaet ende boetscapt den coninc dat gi gesien hebt." Doe liep Cusay ten coninc waert. Doe seide Achymaas tot Joab: "Wat hindert dat ic mede loep na Cusay?" Doe seide Joab: "Loept mede." Doe liep Achymaas mede ende liep Cusay verbi. David sat tusschen twee poorten op der mueren. Ende daer was een wachter op enen toren van der mueren, die sach enen mensche comen lopen. Ende dat seide die wachter den coninc. Doe seide die coninc: "Comt hi alleen, dat is een guede boetscap." Doe seide die wachter: "Ic sie noch enen mensce alleen comen lopen." Doe seide die coninc: "Dat is al guede boetscap." Doe quam Achymaas voir den coninc ende viel op sine knyen voir den coninc ende seide: "Weest gegruet, here coninc. God, die Heer, die si gebenedijt, die die menschen verjaecht heeft die haer handen verhieven jegen minen heer, den coninc." Doe seide David: "Is Absolon, mijn kint, gesont?" Doe seide Achymaas: "O, here coninc, ic sach Joab, u knecht, enen groten hoep steens op hem worpen. Ic en weet niet anders, hi en is doot." Doe seide David:

"Staet hier bi mi." Doe quam Cusay ende seide: "Here, ic brenge u guede boetscap. God heeft huden recht voir u gedaen over alle diegene die jegen u opstonden." Doe seide David tot Cusay: "Es Absolon, mijn soen, gesont?" Doe seide Cusay: "Hem is gesciet als een kint dat des conincs viant is, ende alle die in quade jegen den coninc waren." Doe was die coninc bedroeft ende ghinc in een camer van der poerten ende screide ende ghinc clagen ende seide: "Absolon, lieve soen, lieve soen Absolon. Wie sel mi geven dat ic voer u gestorven hadde? Absolon, lieve soen, lieve soen Absolon."

19 capittel

Het wort Joab geboetscapt dat coninc David ghinc carmen ende clagen ende screyen om Absolon, sinen soen. Ende die victori die wort verkeert in screyen van al den volc, omdat si hoerden dat die coninc screyde ende bedroeft was. So en dorste nyement van sinen volc in die stede comen, mer si liepen wederom, gelijc of si van enen strijt geweken hadden, want die coninc ghinc mit bloten hoefde ende riep mit luder stemmen: "Absolon, lieve soen, lieve soen Absolon." Doe ghinc Joab tot den coninc ende seide: "Here coninc, gi hebt

huden al u volc bedroeft die u lijf bescermt hebben, ende dat leven uwer knechten ende uwer dochteren ende dat leven uwer wiven ende uwer biwiven. Gi mint diegene die u haten ende gi haet diegene die u minnen. Ende dat openbaer gi nu, want gi en acht op u princen ende op u dienres niet. Ende ic kent nu waerachtelic dat gi wout dat Absolon leefde ende wi alle doot waren. Nu staet op ende laet uwen rou ende gaet voir der poorten ende spreket u volc toe ende doet hem vrientscap. Ic sweert u bi den Here: en ga gi niet uut ende spreect hem toe, daer en sel niet een mensche van deser nacht bi u bliven. Ende het sel arger wesen dant ye was van uwer kintscheit tot nu toe." Doe stont David op ende ghinc sitten in der poorten. Ende dat wort den volc buten geboetscapt, dat David in der poorten sat om dat volc te ontfangen. Doe quam dat gemeen volc voer den coninc ende hi ontfincse vriendelic. Die van Ysrahel die mit Absolon waren ende gevloen waren, die quamen tot coninc David om graci. Ende hi ontfincse in genaden.

Doe sende David in Jherusalem tot Sadoch ende tot Abyather, die pries\teren.

Ende hi ontboet hem dat si seggen souden tot die van Juda waerom dat si so laet comen om den coninc te brengen in sijn huys. "Ende seg hem dat si mijn been ende mijn vleis sijn. Ende segt Amasa dat hi mijn been ende mijn vleis is ende dat hi voir Joab mijn maerscalc sel wesen." Doe seiden die van Juda eendrachtelic tot coninc David dat hi comen soude mit al sijn volc.

Doe quam coninc David op der Jordanen ende die van Juda quamen hem jegen in Galgala. Ende Semey quam haestelic voer David mit 1.000 mannen ende viel haestelic op sine knyen ende bat genade ende seide: "Here coninc, niet en gedenct mine quaetheit noch dat onrecht dat ic u dede doe ic uut Jherusalem toech. Here coninc, ic bekenne mine quaetheit. Daerom bid ic genade ende come tot u mit Josephs geslacht." Doe seide Abysay, Davids suster soen: "Sel gi om deser woerden willen Semey niet doden die den gesalfden coninc vermaledide ende vloecte?" Doe seide David: "Wat onderwint gi u van my, gi, Servyen soen? Waerom wil gi mi quaet doen in satham? Ic en sel huden niet een mensche doen doden in Ysrahel. Ende doe seide David tot Semey: "Gi en selt niet sterven," ende dat swoer hi hem. Doe

quam Syba mit 15 kinderen ende mit 20 knapen jegen den coninc om vrientscap hem te doen. Myfiboseth, Jonathas soen, quam den coninc jegen mit bloten hoefde ende mit bloten voeten ende den baert gescoren. Doe seide die coninc: "Myfiboseth, waerom en toech gi niet mit mi uut Jherusalem?" Doe seide Myfiboseth: "Here, mijn knechten die verbodent mi, omdat ic crepel was. Doe seide ic: bereit mi enen ezel, dat ic riden mach. Mer si versmedent. Mer gi sijt mijn coninc ende mijn here; doet dat u behagelic is." Doe seide David: "Gi ende Syba die sellen u guede gelijc deelen." Doe seide Myfyboseth: "Here coninc, het sel gescien als ghi wilt."

Doe quam daer een man, hiet Bersellya, ende was van Galaad ende toech mitten coninc ter Jordanen toe. Ende hi hadde den coninc mit sijn gesin gespijst in der voestinen. Doe seide David tot Bersellay: "Coemt mit mi in Jherusalem. Daer sel gi vry wesen sonder sorgen." Doe seide Barsellay: "Heer coninc, ic ben 80 jaer out. Ic en heb voertan geen verstant noch smaec. Ende ic en hoer niet wel. Ic danc u. Mer ic sel u geleiden ter Jordanen toe ende dan keer ic weder thuyswaert om in mijn stede te sterven, opdat ic bi minen vader begraven mach wor\den.

Mer, here coninc, ic heb hier enen soen die sel mit u trecken. Doet mit hem dat u guet denct." Doe seide David: "Canaan, gi selt mit mi trecken, ende wat gi van mi bidt, dat sel ic u doen."

Doe custe David Bersellay ende gebenedide hem ende schiet van hem. Doe ghinc coninc David over die Jordaen mit sinen volc te Jherusalem waert. Ende die van Ysrahel ende van Juda die hadden onderlinghe herde woerden, omdat elc des conincs beste vrient woude wesen.

20 capittel

Doe was daer Belyals man, die blies daer een trompet. Ende sinen naem was Seba, Bocrijs soen. Die seide: "Wi en hebben geen deel in Davids huys, noch geen erfnis onder Ysays soen. Laet ons in Ysrahel tot onsen huse trecken." Doe sceide daer voel volcs van David ende volchden Seba na. Ende die mannen van Juda brochten coninc David in Jherusalem.

Doe coninc David in Jherusalem quam, doe ghinc hi in sijn huys ende nam die 10 biwiven die hi daer gelaten hadde om sijn huys te bewaren, daer Absolon bi geslapen hadde; die dede hi uut sinen hove ende besorchde hem spise. Ende hi en bekendese daerna nye, mer si bleven als weduwen tot

haren doot toe.

Doe seide coninc David tot Amasa, die Absolons maerscalc geweest hadde: "Vergadert die mannen van Juda ende coemt gi daermede op den dorden dach voer my." Doe ghinc Amasa ende vergaderde dat volc van Judeen, mer hi en quam niet voer den coninc. Doe seide David tot Abysay: "Seba heeft mi meer bedroeft dan Absolon. Daerom, neemt dat volc van Juda mit u ende vervolcht hem." Doe nam Abysay Joab, sijn broeder, mit hem ende alle die stercste van Jherusalem. Ende si vervolchden Seba. Doe si in Gabaon quamen, doe gemoetede hem Amasa. Ende Joab ghinc hem jegen ende seide: "Brueder, weest gegruet." Ende hi nam hem bi der kynnen, recht of hi hem gecust soude hebben. Ende Amasa en hoede hem niet ende Joab toech een cort swaert ende stac Amasa in sijn buuc een wonde, dat daer sijn ingewant uutliep, ende viel daer doot. Ende Joab ende sijn brueder die vervolchden Seba.

Ende si belagen hem in een stede, hiet Abela. Ende dat volc dat mit Joab was, dat wouden die mueren nederworpen ende die stede verderven. Doe was daer een welgespraect wijf ende ghinc op der mueren staen ende riep: "Hoert! Hoert! Segt Joab dat hi hier coem, opdat ic jegen hem

spreken mach." Doe quam Joab tot haer. Doe seide dat wijf: "Sie gi Joab?" Joab seide: "Ja, ic." Doe seide dat wijf: "Hoert v dierne spreken." Doe seide Joab: "Spreect. Ic sel u horen." Doe seide dat wijf: "Het is een out seggen: so wie vragen, die wort gevraecht. Ben ic niet dat wijf die die waerheit andwoert in Ysrahel, ende gi soect dese stede te verderven ende te verkeren die moeder in Ysrahel?" Doe seide Joab: "Dat moet verre van my wesen. Ic en begheer die stede niet te verderven, mer daer is een mensce in van Effraym, die hiet Seba, Bocrijs soen. Die heeft hem verset jegen den coninc. Geeft ons die alleen, wi sellen van der stede trecken." Doe seide dat wijf: "Siet, sijn hoeft dat sel u buten der mueren gebrocht worden." Doe ghinc dat wijf in die stede ende si seide wat si geloeft hadde. Doe wort Seba gevangen ende sijn hoeft wort hem ofgeslegen ende men warpt uter mueren voir Joab. Doe blies Joab een trompet ende voer van der stede. Ende Joab toech weder in Jherusalem tot den coninc ende openbaerde hem hoet vergaen was.

21 capittel

Ende doe wortet groten honger in Davids tiden, 3 jaer lanc. Ende David bat God an in die tabarnakel voir dat gemeen volc. Doe wort hem geandwoert: "Omdat Saul dat

bloet van den Gabonyten gestort hadde." Doe riep die coninc die Gabonyten ende seide: "Gi en sijt niet van die kinder van Ysrahel." Doe seiden si: "Die van Ysrahel swoeren, si en souden hem niet misdoen ende Saul versloechse." Doe seide David tot die van Gabaon: "Wat is u begeren?" Doe seiden die van Gabaon: "Wi en begeren gout noch sulver, mer ons begeert is jegen Saul ende jegen sijn huusgesin." Doe seide David: "Wat wil gi dat ic u doe?" Doe seiden die van Gabaon: "Saul die heeft ons bedruct ende verdriet angedaen. Also sellen wi den sinen doen. Geeft ons seven mannen van sinen kinderen, opdat wise crucen mogen in Gabaoth." Doe seide David: "Ic selse u geven." David die spaerde Myfiboseth om Jonathas sijns vaders willen. Ende hi gaf die van Gabaon twee van Sauls kinderen. Ende haer moeder hiete Respha ende was Sauls biwijf. Ende doe gaf hi hem vijf van Sauls dochter kinderen Merab. Ende die van Gabaon cruystense in den beghin van den oest.

Ende doe nam Respha een cleet ende decte haer kinder, dat daer geen regen op en viel ende datse die vogelen des daechs niet en aten noch die beesten des nachts. Doe wort dat David geseit, wat Respha dede. Doe dede David Sauls gebeent ende Jonathas gebeent halen van Jabes uut Galaad ende dede nemen die daer gehangen waren ende deedse mit Sauls

gebeent begraven in sijns vaders graf.

Ende doe verrees daer een strijt jegen die van Ysrahel. Ende David die toech uut mit sinen gesin ende vacht daer jegen die Filisteen. Ende daer was een rose, Golyaths brueder, die hiet Yesbidenob. Dat yser van sinen speer woech 300 uncen. Ende hi hadde gegort een nyeu swaert ende vacht doer dat volc ende vreesde den coninc David. Mer Abysay die scoet voir David ende versloech den rose. Doe swoeren die princen van Ysrahel dat David niet meer mit hem te stride soude gaen, opdat hi niet verslegen en worde. Daerna doe hadden die van Ysrahel een strijt in Gob jegen die Philisteen. Ende een ridder, hiet Sobocay, die versloech daer een rose, hiet Sephei, ende was oec Golyaths brueder. Dordewerven doe was daer noch een strijt in Geth. Ende daer was noch een rose ende was oec Golyaths brueder. Die versloech Jonathas, Davids brueder soen. Ende den vierden rose versloech David; dat was Golyath. Arapha die brocht 4 rosen ter werelt ende worden van David ende van den sinen versleghen.

22 capittel

Doe God David verlost hadde van Saul ende van al sijn vianden, doe dancte

ende loefde hi Gode ende maecte doe voel psalmen. Ende sonderlinghe so seide hi: "God, die Here, is mijn vasticheit ende mijn stercheit ende mijn verlosser. Ende ic hope in Hem: Hi is mijn schilt ende mijn craft der salicheit, mijn verheffer ende mijn toevlucht, mine gesontmaker. Ende van mine quaetheit verlosse Gi mi. Al lovende sel ic den Here anropen. Ende ic sel bescermt wesen van minen vianden. Die droefheden des doots ommeringheden mi. Ende die toeloep van Belyal die hebben mi bedroeft. Die doden der hellen ommebevingen mi ende voir mi quamen die stricken des doots. In mijn verdriet sel ic den Here anropen ende tot God, minen Here, riep ic. Ende Hi hoerde van sinen heilighen tempel mijn stemme ende mijn ropen quam in sinen oren. Die aerde is beruert ende bevede ende die fondamenten der bergen sijn bedroeft, want Hi is hem toornich. Den roec ghinc op van sinen nyeren ende dat vuer barnde uut sinen mont. Ende die colen sijn van Hem ontsteken. Hi buychde, die hemelen daelden neder ende donckerheit was onder sine voeten. Hi ghinc op boven Cherubin ende Hi vloech boven die pennen der winden. Hi settede die duusternis

in sijn ommeganc der sculinge. Duuster water was in den wolken der hemelen. Om die blinkinge in sijn aensicht die colen des vuers sijn ontsteken. Die Here donrede van den hemel ende die Overste gaf sijn stemme. Hi sende sijn scutten ende verderfdese; mit blixem heeft Hise opgenomen. Ende die stortende wateren der see die openbaerden hem ende die fondamenten der werelt die sijn geopenbaert van die beruspinge Gods ende van beruspinge des geest van sinen toren. Hi sende van den hoechsten ende Hi ontfinc mi ende toech mi uut van voel wateren. Hi hevet mi verlost van minen stercsten viant ende van die mi gehaet hebben, want si waren starc boven mi. Hi quam mi voer in den dage des verdriets ende der pinen. Ende die Here is mijn stercheit. Ende Hi leide mi in breetheden ende Hi verloste mi, want ic Hem behagede. Die Here sal mi wedergeven na mijn rechtvaerdicheit ende na reynicheit mijnre handen sel Hi mi geven, want ic heb bewaert die wegen des Heren. Ende ic en hebbe niet quaets gewrocht van minen Heer. Alle sijn oerdelen sijn in minen aensicht ende sijn geboden hebbe ic niet verdreven van mi. Ende ic sel volmaect wesen mit Hem ende ic sel mi bewaren van mine quaetheit. Ende die Here sel mi

wedergeven na mine rechtvaerdicheit ende na reynicheit mijnre handen voir sijn ogen. Mit den heiligen sel Hi heilich wesen ende mitten stercken volmaect. Ende mitten uutvercoren sel Gi uutvercoren wesen ende mitten verkeerden sel Gi verkeert wesen. Ende dat arm volc sel Gi behouden maken, u verheven ogen sel Gi veroetmoedigen, want Heer, Gi sijt mijn verlichtinghe. Ende Gi, Here, Gi selt verlichten mijn duusternisse, want in U sel ic lopen, opgescort, ende in minen God sel ic doergaen die mueren. Die wegen Gods sijn onbesmit, die spraec des Heren is geproeft mit den vuer ende Hi is een schilt alle die sijns verbeiden. Wie is God anders dan die Heer? Wie is daer starc dan onse God? God die heeft mi gegort mit stercheden ende Hi heeft effen volmaect minen wech. Hi hevet mijn voeten gelijc gemaect der herten ende op mijn hoge so heeft Hi mi geset. Hi leerde mijn handen tot striden ende heeft mijn arm geset als enen metalen boge. Gi gavet mi een scilt uwer salicheit ende mijn saftmoedicheit hevet mi gemenichvoudicht. Gi selt mijn ganghen bereiden onder mi ende mijn voetsporen en gebrect niet. Ic sel mijn vianden vervolgen ende ic selse vertreden. Ende ic en sel niet wederkeren, eer icse opneme. Ic selse opnemen ende brekense. Ende si en sellen

niet opstaen ende si sellen vallen onder mine voeten. Gi hebt mi gegort mit stercheit tot den stride ende Gi hebt onder mi getreden die jegen mi opstonden. Mijn vianden geef Gi mi den rugge ende die mi haten die sel ic verstroeyen. Si riepen totten Heer ende nyement en verhoerdese noch en verlostese. Ic salse ofdoen als stof van der aerden ende ic selse verminderen als dat slic van der straten. Gi selt mi verlossen van die wedersegghinge mijns volcs. Gi selt mi bewaren int hoeft der heydenen. Dat volc dat ic niet en kende, dat diende mi. Die vreemde kinderen wederstonden mi. Dat horen van horen oren dat was mi onderdaen. Die vreemde kinderen die hebben ofgevloten ende sijn toegetogen in horen anxt. Die Here leeft ende gebenedijt is mijn God, ende mijn salicheit moet verheven worden. God, Gi gevet mi wraec ende worpt dat volc onder. Ende Gi leet mi van minen vianden. Ende van dengenen die jegen mi opstaen, so verhef Gi mi. Ende van die bose mannen verlosse Gi mi. Here, daerom sel ic U belien onder den heydenen. Ende ic sel singen uwen naem, die daer groet maket die

salicheit sijns conincs ende doet ontfermherticheit David, sinen gesalfden, ende sine sade in der ewicheit." Mit dien psalm dancte ende loefde David Gode.

23 capittel

Doe David mit rusten sat in die stoel sijnre mogentheit, doe maecte hi voel psalmen uut ingeven des heiligen Geests, want hi propheteerde van der Passien ons Heren ende van der vangenisse der joden in Babylonyen ende voel meer ander prophecien, ende sonderlinge die psalmen daer hi in bescrijft die manyer van den bescouwenden leven. Oec maecte David doe menich instrument van snaerspelen.

Ende David die hadde uutvercoren uut die mannen van Ysrahel 36 die starcste, die men vant, die sijn lijf bewaerden dach ende nacht. Ende uut die 36 wasser ses vercoren, die starcste. Uut die ses waren 3 die starcste uutvercoren. Die eerste hiet Jonathas ende was Davids brueder soen die menich hondert Filisteen versloech. Die ander hiet Eleazar ende was Davids oems soen. Die hadde op een tijt so langhe gevochten jegen die Filisteen, sodat hi in lange tijt sijn hant niet en mocht rechten van den swaerde. Die dorde hiet Semeya; die stont op een tijt ende vacht al\leen

jegen die Filisteen. Ende die van Ysrahel die waren gevlogen. Mer doe si hem sagen alleen vechten, doe quamen si weder bi hem. Dat vierde dat was Abysay, Davids suster soen. Die versloech oec menich hondert Philisteen doot. Die vijfte hiet Bananyas. Die versloech een lybaert ende menich stercke heydenen. Die seste hiet Sobocay. Die versloech een rose ende voel ander Philisteen. Die sesse waren van der meester craften.

Op een tijt doe lagen die Philisteen te velde tusschen Jherusalem ende Bethleem. Ende David die lach in die spelunc te Medollam. Ende die Philisteen lagen in den dale. Doe begheerde David van dat water te drincken uut die fonteyn van Bethleem ende seide: "Wye sel my berechten van dat soete water der fonteynen van Bethleem?" Dat verhoerden drie van die ses stercste die bi hem waren, als Abysay, Bananyas ende Sobocay. Ende si ghingen al vechtende doir die Filisteen. Ende si haelden dat water uut die fonteyne van Bethleem. Ende al vechtende quamen si weder doer die Filisteen ende brochten David dat water. Doe vraechde David hoe si an dat water quamen. Doe seiden die drie mannen dat sijt al vechtende gehaelt hadden. Doe seide David: "Ic danc u seer, mer ic en wil den anxt van uwen live niet drinken." Ende David goet dat wa\ter

op enen steen God tot eenre sacrificien ende hi en drancs niet.

Die ses voirgenoemt dat waren die stercste die bi David waren. Ende David was selve enen van den alrenstarcsten in den strijt, ende over die verwonnen waren die genadichste, ende onder sijn gesin die guedertierenste. Ende voert so sijn dit die ander 30 stercke die bi David waren, als Asael, Semma, Helisacha, Heras, Hyra, Abyeser, Mebonnay, Selinon, Macharay, Elyud, Hythay, Banay, Heday, Abyalbon, Anazabeth, Helyaba, Hayam, Helypheleth, Helyam, Esray, Pharay, Ygaal, Bonny, Zelech, Naaray, Garabi, Uryas, Eleazar, Semma, Hyra. Dat sijn die stercste die David bi hem hadde.

24 capittel

Doe stont sathan op jegen David ende brocht David in den syn dat hi dat volc tellen soude daer hi heer of was. Doe seide David tot Joab: "Gaet ende telt my al dat volc daer ic heer of ben, van Barsabee tot Dan. Dat is van den beghin des lants totten eynde toe." Doe seide Joab: "Here coninc, God heeft dat volc gemenichvoudicht ende het sijn alle uwe knechten. Waerom soect gi die hovaerdie? Het sel Ysrahel in sonden gerekent worden." Mer des conincs gebot most voirtgaen. Joab ghinc uut al doer dat lant ende dede al dat volc tellen, elc in sijn geslacht, ende quam doe weder in Jherusalem tot coninc David, ende gaf

hem dat getal van den volc in den scrift. Ende des volcs was dusent dusenden ende 100.000 weerachtiger mannen van Ysrahel. Ende van Juda wasser 70.000 ende 300. Ende die van Levy ende van Benyamin en waren noch niet getelt.

Doe quam David voir dat hi die wet Gods gebroken hadde, want Moyses hadde geboden: alsmen dat volc tellen soude, so soude elc mensche ten outaer comen ende offeren daer een sulveren penninc ter eren Gods tot onderdanicheit. Ende want men dat niet gedaen en hadde, so seide David tot den volc: "Ic hebbe gesondicht, ic hebbe jegen die wet gedaen." Ende hi bat an God genade ende seide: "Och, Here God, ic bid U: haelt mine quaetheit van my, want ic hebbe seer dwaselic gewrocht."

Ende hi maecte doe dien psalm: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in yra tua corripias me.* Here, in uwer verbolgentheit en straffe mi niet ende in dinen toren en berispe mi niet. Ontfermt mijns, Here, want ic cranc ben. Maect mi gesont, want al mijn benen sijn mede gestoert. Ende dien psalm al uut.

Doe seide God, die Heer, tot Gad, den propheet: "Gaet ende segt David dat hi van drien plagen een moet hebben voir die sonden die hi gedaen heeft, ende dat hi kies welc hi hebben wil: duertijt, manslacht of sterft."

Doe quam Gad tot David ende seide: "Hoert wat God seit: voer die sonden die gi gedaen hebt, so moet gi een van drien plagen hebben: anter 3 jaer honger in uwen lande, of 3 maenden wiken voir u vianden, - ende gi en seltse niet mogen wederstaen - of 3 dagen pestilencie in uwen lande. Nu kiest een van drien ende siet wat ic Hem andwoerden mach die mi gesent hevet." Doe seide David tot Gad, den propheet: "Groten anxt heeft mi ombevangen, mer mi is beter dat ic valle in den handen Gods, want Hi is seer voel ontfermhertich, dan ic viel in den handen der menschen, want voer mijn vianden soude ic mi wel bescermen, ende voir den honger soude ic mi oec wel bescermen, mer voir die doot en mach ic mi niet bescermen." Doe ghinc die propheet van David.

Ende God sende die pestilencie enen dach in Ysrahel. Ende daer storven 70.000 mannen op enen dach int lant van Ysrahel.

Doe bat David genade van sinen sonden ende vertelde voir God dat hi dat volc van geenre hovaerdien getelt en hadde ende sprac dien psalm: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* Here, mijn herte en is niet verhoget, noch mijn

ogen en sijn niet verhovaerdicht. Ende ic hebbe niet in groetheit gewandert noch in verwonderen boven my. Ende dien psalm al uut.

Doe quam den engel Gods opten berch in Jherusalem aldaer Abraham Ysaac, sinen soen, geoffert woude hebben. Ende doe David den engel sach mit den swaerde dat al bloedich was, doe bat hi haestelic uut den gront sijnre herten ende seide: *De profundis clamavi ad te, Domine; Domine, exaudi vocem meam.* Here, uut der diepheit riep ic totti; Here, verhoert mijn stemme. Ende dien psalm al uut.

Voert seide David tot God: "Here, ic ben die daer gesondicht heeft. Ic hebbe dat quaet gewrocht. Dese scapen, mijn ondersaten, wat hebben die gedaen? Here God, ic bidde U: keert u hant op mi ende op dat huys mijns vaders." Doe seide God tot den engel: "Het is genoech. Hout u hant op ende slaet niet meer volcs."

Ende God sende Gad, den propheet, tot David ende beval hem wat hi hem seggen soude. Op dien selven dach quam Gad tot David ende seide: "Gaet ende maect God een outaer op den berch daer gi den engel op saecht staen. Coept dat jegen den man Areuna van den Jebuseen. Ende doet God daer sacrifici." Doe ghinc David mit sijn gesin op den berch tot Areuna. Ende doe die man den coninc sach comen tot sinen huys mit sinen gesin,

doe ghinc hi den coninc jeghen ende viel op sine knyen ende seide: "Here coninc, wat is die saec, dat gi hier coemt mit uwen gesin?" Doe seide David: "Mer ic begeer tegen u te copen dien berch daer gi op woent om Gode daer een outaer op te maken, opdat die plage van den volc vergaen mach." Doe seide Areuna tot David: "Here coninc, nemet den berch; ic geven u. Ende maecten na uwer begheert. Ende ic geve u ossen tot uwer sacrificien ende wagenen ende ossen hout mede te halen." Dat gaf Areuna al den coninc ende seide: "Here coninc, dit geve ic u; volbrenct u geloft." Doe seide David: "Neen, dat en begheer ic niet om niet, mer ic wilt jegen u copen. Ende ic en wil God niet offeren dat mi van gracien gegeven is. Doe coft David dien berch ende lant om vijftich syclos van sulver ende maecte Gode daer een outaer ende offerde Hem daer sacrificie. Ende daermede ontfermde God die van Ysrahel. Ende daermede was die plage gedaen. Ende op dien berch daer maecte Salomon daerna den tempel Gods.

Deo gracias.

Explicit liber Regum Secundus.

Hoc opus exegi, Cristo sit glo\ria

Regi.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.
Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hieran volcht dat Dorde boec der Coningen.

Hier beghint dat Dorde boec der Coninghen

Dat eerste capittel

Doe ontboet David alle sijn princen ende sijn heren ende sinen raet bi hem ende oec Salomon, sinen soen. Ende hi seide tot Salomon voir al dat volc: "Salomon, lieve kint. Ic hadde wille ende begheert God een huys, een tempel, te maken. Mer God dede mi te weten dat Hi dat huys niet en woude van my gemaect hebben, omdat ic een man van striden was ende ic voel bloets gestort hadde. Mer Hi seide dat mijn jonge soen een man van rusten soude wesen; die soude Hem een tempel tymmeren. Ende gelijc dat mi God nam uten acker die joncste van alle mine bruederen ende maecte mi here over al Ysrahel, also sel Salomon, mijn jonghe soen, na my here wesen ende besitten mijn rijc na my, est dat hi die wet Gods ende die geboden Gods hout. Ende tot deser steden ende op desen berch sel gi den tempel maken."

Voert seide David tot Salomon ende tot dien heren die bi hem waren hoe dat hi vergadert hadde gout, sulver, coper, yser,

steen ende hout om den tempel te maken daermede. Ende oec gaf David Salomon enen brief hoe menich cubitus den tempel lanc, breet, hoech ende wijt soude wesen. Ende oec gaf hi hem alle die manyer van dat maecsel in scrift ende wijsde hem waer dat gout ende ander guet was, daer hijt of tymmeren soude.

Doe coninc David out wort, doe en conde hi hem niet verwarmen des nachts, hoevoel dat men hem decte. Doe seiden sijn dienres: "Laet ons om een scoen maget sien die bi den coninc slapen mach, opdat si hem verwarmen mach." Doe vonden si een scoen maecht, die was genoemt Abysag; die diende den coninc ende sliep des nachts bi hem ende verwarmde hem. Mer si bleef maecht van hem. Ende si was sijn getrouwede coninginne.

Adonyas was coninc Davids outste soen die hi doe hadde. Doe sijn vader so out wort, doe docht hi dat hi dat rijc na sijn vader besitten soude. Ende hi dede maken een coninclike wagen ende vergaderde voel heren te paerde ende vijftich mannen die voer hem te voet ghingen. Ende dat wort David geseit. Mer hi en beruspede Adonyas daer niet of, want hi was die ander soen na Absolon ende was seer scoen van vormen. Ende dat Adonyas dede, dat dede hi bi rade van

Joab ende van den priester Abyather; die holpen hem daertoe. Doe si hem coninc gecoren hadden, doe offerde hi grote offerhande van beesten ende van ander juweelen ende maecte doe in sijn hof een grote worscap ende bat daertoe sijn bruederen, des conincs kinderen, ende somme van des conincs gesin. Mer Nathan, Bananyas, Sadoch, Semey, Crethy, Felety ende Salomon, sijn brueder, die en bat hi niet ter maeltijt.

Doe seide Nathan, die propheet, tot Barsabee, Salomons moeder: "Hebt gi niet gehoert hoe Adonyas coninc gecoren is? Doet minen raet ende gaet totten coninc ende segt hem: `Here coninc, en heb gi niet uwen dienstmaecht gesworen dat Salomon, u soen, na u soude regneren ende op uwen stoel der mogentheit sitten? Ende Adonyas is coninc gecoren. Ende als gi also voel mitten coninc spreect, so sel ic tot u comen ende vervollen u woerden.'" Doe ghinc Barsabee tot coninc David in sijn slaepcamer. Ende Abysag was bi hem ende diende hem. Ende Barsabee viel op haer knyen ende gruetede hem ende bat hem of hi haer horen woude. Doe seide David: "Segt u begeren." Doe seide Barsabee: "Here coninc, gi hebt uwen dierne gesworen dat Salomon, u soen, na u in u rijc soude regneren ende

sitten op den stoel uwer mogentheit. Ende siet, Adonyas is coninc gecoren. Ende hi heeft een groet worscap gemaect ende heeft daertoe gebeden al uwe kinderen ende Abyather, den priester, ende Joab. Mer Salomon, u soen, en is daer niet gebeden. Daerom, here coninc, voirsiet dat wie gi coninc settet in uwe stede, eer dat gi sterft. Want blijft Adonyas, so sel Salomon ende ic verdreven worden. Doe Barsabee sprac dus mitten coninc, doe quam Nathan, die propheet, in die camer ende viel den coninc te voet ende seide: "Here coninc, hebt gi Adonyas daertoe vercoren coninc na u te wesen? Hi is huden gecroent. Ende hi heeft geoffert ossen ende voel scapen. Ende hi heeft al u kinderen ter worscap genoet ende voel van uwen princen ende oec den priester Abyather. Si eten ende si drinken ende si eren den coninc Adonyas. Mer Sadoch, den priester, Bananyas, Salomon, u soen, noch my en hebben si niet ter worscap gebeden. Here coninc, is dat bi uwen wille gesciet? Waerom en segt gi my dat niet, wie u rijc na u besitten soude?"

Doe seide David: "Laet Barsabee voir my comen." Doe Barsabee voer den coninc stont, doe seide hi: "Leeft God, die Here, die my bescermt heeft van allen anxt, Barsabee, gelijc dat ic u gesworen hebbe, so sel Salomon, u soen, na my regneren. Ende dat sel hi huden beghinnen." Doe viel Barsabee

op haren knyen ende dancte den coninc daerof ende seide: "Here coninc, God die doe u leven in ewicheit." Doe seide David: "Laet Sadoch, den priester, tot mi comen ende die propheet Nathan ende Bananyas." Doe si voer den coninc stonden, doe seide hi: "Neemt Salomon, mijn soen, ende set hem op mijn muyl ende voert hem in Gyon. Ende Sadoch ende Nathan die sellen hem daer coninc salven over al Ysrahel. Ende hi sel dat rijc na mi besitten." Doe seide Bananyas: "Amen. Dat moet waer wesen. Ghelijc dat God, die Here, geweest heeft mit David, also moet Hi nu wesen mit Salomon ende moet hem verheffen in des conincs mogentheit."

Doe ghingen die overste van Davids gesin, als Sadoch, den priester, Nathan, die propheet, Bananyas, Crethy ende Felety. Ende si setteden Salomon op des conincs muyl ende voerden hem mit des conincs gesin in Gyon. Aldaer nam Sadoch, die priester, een horen mit oly uut der tabarnakel ende salfde Salomon coninc. Ende doe blies men die trompetten. Ende dat gemeen volc seide: "God verleen Salomon, onsen coninc, lange leven." Ende dat gemeen volc volchden hem na. Ende si songen ende si waren seer verblijt. Ende si maecten een groet geruft.

Ende dat hoerde Adonyas ende diegene die mit hem waren ende aten. Doe seide Joab: "Wat beduyt dat trompet ende dat geruft in die

stede?" Doe seide Adonyas tot Jonathas, Abyathers soen: "Gaet ende verneemt wat dat roer beduyt ende brenct ons guede boetscap." Doe seide Jonathas: "Coninc David die heeft Salomon coninc geset. Ende Sadoch, die priester, ende Nathan, die propheet, Bananyas, Crethy ende Felety die hebben Salomon op des conincs muyl geset. Ende Sadoch ende Nathan die hebben Salomon coninc gesalvet in Gyon. Ende nu comen si mit blijscap in der steden. Dat is dat geluyt dat gi hoert." Doe Adonyas die maer verhoerde, doe was hi vervaert ende stont op van sijn maeltijt ende alle die mit hem aten. Ende een ygelic ghinc tot sinen huse.

Ende Adonyas was vervaert voer Salomon. Ende hi ghinc an die tabarnakel staen an den hoec van den outaer. Doe quam coninc Davids gesin mit Salomon voer hem ende seiden: "God die maec Salomons naem groet als uwen naem." Ende David anbat God aldaer hi lach in sijn bedde ende seide: "Ghebenedijt si God van Ysrahel, die Salomon, mijn soen, huden geset heeft in die stoel mijnre mogentheit voir mijn ogen."

Ende doe wort Salomon geboetscapt dat Adonyas van vresen voer hem

in die tabarnakel gelopen was ende stont an den hoec van den outaer ende seide, hi en soude niet vandaen gaen, ten waer dat Salomon swoer dat hi hem niet doden en soude. Doe seide Salomon: "Est dat Adonyas guet voirheeft, daer en sel nyet een haer van sinen hoefde tenietgaen. Mer wort quaet onder hem gevonden, so moet hi sterven." Doe seinde Salomon om Adonyas. Ende Adonyas quam voer Salomon ende viel hem te voet ende bat genade. Ende Salomon dede hem graci ende seide: "Gaet mit vreden in u huys."

2 capittel

Doe David seer out was ende hi Salomon coninc geset hadde over al Ysrahel, doe ontboet hi al sijn princen voir hem ende oec die priesteren ende die levyten die boven 20 jaren waren, ende die wasser daer 38.000. Ende aldaer vercoes David uut 6.000, die souden princen wesen ende rechters ende regierres in den tempel over die ander. Doe ordineerde David 4.000, die souden sluters ende ontsluters wesen in den tempel ende van al dat in den tempel was. Ende doe ordineerde David 4.000 sangers, die souden op die organen ende op die ander instrumenten spelen ende singen den lof Gods. Ende die ander 24.000 levyten

die sellen ellic een dusent haer termijn in den tempel dienen.

Doe seide David tot Salomon: "Weest sterc ende en ontsiet u niet. Ende bewaert die geboden Gods ende wandert in sinen wech ende weest rechtvaerdich. Ende hout die wet, gelijc datse Moyses bescreven heeft. Ende doe gi also ende u kinderen na u, so sellense altoes in die coninclike mogentheit bliven." Voert seide David tot Salomon: "Ghedenct dat Joab twee eerbaer princen vermoert heeft, als Abner ende Amasa. Recht dat na uwer wijsheit, ende Semey, die my vloecte ende vermaledide, doe ic weec voer Absolon. Mer hi quam weder ende bat genade. Ende ic swoer dat ic hem niet doden en soude. Hout hem bi u. Doet hi jegen u gebot, recht dat na uwer wijsheit. Ende Bersellays kinderen, hout die by u ende laetse eten van uwer tafelen, want haer vader voede mi in der woestinen, doe ic weec voer Absolon."

Ende doe David 40 jaer coninc geweest hadde, 7 jaer in Ebron ende 33 jaer in Jherusalem, doe starf hi in doechden ende wort begraven in sijn stat.

Ende Salomon, sijn soen, die groef om sijn graf tot achte steden groten scat. Die 2 scatten ondede den biscop Yrcaen ende verloste Jherusalem daermede van haren vianden. Ende Herodes Asscolonyta die ondeder een ende tymmerde daermede in Jherusalem een gasthuys. Ende die ander vijf scatten

die leggen daer noch, mer nyement en weetse te vinden.

Salomon die sat in sijn coninclike macht ende was daer vast in gelijc sijn vader. Doe ghinc Adonyas tot Barsabee, Salomons moeder, in haer camer ende seide: "Mit oerlof come ic hier tot u." Doe seide Barsabee: "Weest hier in vreden. Wat is u begeert?"

Doe seide Adonyas: "Gi weet dat dat conincrijc van Ysrahel my toebehoerde, want ic die outste erfsoen was. Mer die coninc die heeft mijn brueder daerin geset. Daerom begheer ic nu een bede. Ic bidde u: versmeet die niet." Doe seide Barsabee: "Segt u begeren." Doe seide Adonyas: "Ic bidde u: gaet tot coninc Salomon, want hi en sel u niet weigeren, ende bidt hem dat hi my geve Abysag, mijns vaders wijf, want si noch maecht is, tot enen wive." Doe seide Barsabee: "Ic sel die boetscap an den coninc doen." Doe quam Barsabee tot Salomon. Doe stont Salomon op jegen sijn moeder ende deedse sitten an sijn rechterside. Doe seide Barsabee: "Here, ic begheer an u een cleyn bede. Ic bidde: en weigert mi die doch niet." Doe seide Salomon: "Moeder, segt u begeren. Ten betaemt mi niet dat ic u weygeren soude." Doe seide Barsabee: "Mer so bid ic u: geeft Adonyas, u brueder, Abysag, die uwes vaders wijf was, tot enen wive."

Doe seide Salomon tot sijn moeder: "Waerom bid gi dat ic Abysag soude geven Adonyas? Bid hem om dat conincrijc, want hi is mijn out\ste

brueder. Ende hi heeft mit hem den priester Abyather ende Joab ende voel van mijns vaders gesin." Doe swoer Salomon ende seide dat Adonyas jegen sijn leven gebeden hadde. Ende oec seide hi: "Leeft God die mi gescepen heeft ende die mi geset hevet op mijns vaders stoel, Adonyas die sel huden gedoot worden." Ende doe sende die coninc Salomon Bananyas tot Adonyas ende die sloech hem doot.

Doe ontboet Salomon den priester Abyather voer hem ende daer seide hi toe: "Gaet uut Jherusalem in Anatoth tot uwen acker. Omdat gi die arck Gods voir mijn vader brocht in Jherusalem ende gi voel arbeits voer mijn vader gedaen hebt, soe en sel ic u niet doden." Ende hi settede hem uut den dienst der priesteren. Doe quam daer een bode tot Salomon dat Joab in die tabarnakel geweken was ende hielt den hoec van den outaer. Doe sende Salomon daer Bananyas tot Joab ende seide tot hem: "Gaet uut die tabarnakel." Doe seide Joab: "Ic en wil uut der tabarnakel niet, mer ic wil daerin sterven." Doe ghinc Bananyas tot Salomon ende seide hem wat Joab geseit hadde. Doe seide Salomon: "Doet als hi geseit heeft." Doe ghinc Bananyas ende versloech Joab in die tabernakel. Ende hi wort begraven in sijn

hof in der woestinen. Doe settede Salomon Bananyas maerscalc in Joabs stede ende hi settede Sadoch priester in Abyathers stede.

Doe ontboet Salomon Semey ende seide tot hem: "Maect een huys in Jherusalem ende woent daerin. Ende en gaet uut Jherusalem niet; tot wat tijt dat gi uut Jherusalem gaet, so sel men u doden." Doe dancte Semey den coninc ende seide, hi soude doen als hi hem bevolen hadde. Ende Semey bleef in Jherusalem wonende lange tijt. Ende na drie jaren so togen Semeys knechten tot Achis, den coninc van Geth. Ende dat wort Semey geseit, dat sijn knechten in Geth waren. Doe bereide Semey enen ezel ende reet in Geth ende haelde sijn knechten. Ende dat wort Salomon geseit, dat Semey in Geth geweest hadde uut Jherusalem. Doe ontboet Salomon Semey ende seide: "Had ic u niet geboden dat gi uut Jherusalem niet gaen en sout op u lijf? Ende gi seide, het genoechde u wel; gi soutet doen. Waerom heb gi nu mijn gebot gebroken?" Doe geboet Salomon Bananyas dat hi Semey dootslaen soude. Ende Bananyas dede also ende versloech Semey.

3 capittel

Doe Salomon in dat conincrijc gevesticht was, doe wort hem gegeven des conincs Pharons dochter van Egipten. Ende daer woende hi mede in Jherusalem, ter tijt toe dat

dien tempel ende sijn huys ghemaect was. Ende Salomon hadde een kint eer hi 11 jaer out was.

Ende Salomon hielt die wet Gods ende wanderde in den wech die hem sijn vader bevolen hadde. Ende doe vergaderde Salomon sijn princen, sijn heren ende sijn gesin, ende toech in Gabaon, daer noch die tabarnakel was die Moyses dede maken. Ende hi dede daer sijn offerhande op dat coperen outaer dat Moyses dede maken. Ende hi offerde meer dan dusent beesten. Ende des nachts doe openbaerde God Salomon in sinen slaep ende seide: "Bidt van Mi wat gi wilt; Ic selt u geven."

Doe seide Salomon: "Here God, Gi hebt minen vader David grote ontfermherticheit gedaen, omdat hi voer U wanderde in der waerheit ende in der rechtvaerdicheit mit rechter herten tot U. Ende Gi hebt my hem gegeven tot enen soen. Ende Gi hebt mi geset te regneren voer David, minen vader. Ende ic ben noch een cleyn kint. Ende ic en weet noch minen inganc noch minen uutganc niet. Ende Gi hebt uwen knecht geset midden onder dat volc dat Gi vercoren hebt, dat ontallic is ende veel is. Daerom bid ic: geeft uwen knecht een leerlic hert ende wijsheit, opdat ic recht ende oerdel mach doen over u volc. Ende geeft mi verstant ende ondersceit te kennen ende te ondersceiden dat guede voir dat quade, want des volcs is seer voel te

berechten."

Ende die bede die Salomon bat, die behagede God wel. Ende God seide tot Salomon: "Omdat gi om wijsheit gebeden hebt ende niet en baet om lange te leven, noch om rijcheit, noch om uwer vianden doot, mer om ondersceit te verstaen tusscen guet ende quaet u volc te regieren, siet, so sal Ic u geven na uwer herten ende begheren wijsheit ende verstant also voel dat nyement voir u die wijsheit en hevet gehadt, noch nymmermeer mensche die wijsheit na u hebben en sel. Ende van dat gi niet gebeden en hebt, als rijcheit ende eer der werelt, so geve Ic u die rijcheit ende eer deser werelt ende mogentheit die nye mensche voir u en hadde, noch nymmermeer mensche na u hebben en sel. Est dat gi wandert in minen wege ende bewaert mine wet, ende mine geboden hout gelijc dat u vader gedaen heeft, so sel Ic u lange leven geven."

Doe wort Salomon ontwaec. Ende hi verstont den droem ende toech doe weder mit sinen volc te Jherusalem ende ghinc voir die arcke Gods ende offerde daer voel offerhande. Ende hi maecte doe een groet convivium, een maeltijt, mit al sijn princen, heren ende gesin.

Ende daer Salomon noch over tafel sat mit sinen heren, doe quamen daer 2 gemeenwiven ende stonden voir den coninc. Ende dat een wijf seide: "Here coninc, ic bid u, doet ons recht.

Dit wijf ende ic die wonen tesamen in een huys. Ende ic creech daer in den huse een kint. Ende op den dorden dach daerna doe creech dit wijf een kint. Ende daer en woende nyement in dat huys dan wi twee. Ende dit wijf heeft in der nacht haer kint verlegen. Ende si is heymelic opgestaen ende nam mijn kint van mijnre side, doe ic sliep. Ende haer dode kint dat leide si bi my. Ende des morgens doe ic mijn kint sugen soude geven, doe vernam ic dat dat kint doot was. Ende doet claer dach was, doe vernam ic dat dat dode kint mi niet en was." Doe seide dat ander wijf: "Here coninc, ten is also niet. Haer kint is doot ende mijn kint leeft." Doe seide dat eerste wijf: "Gi liecht daeran. Mijn kint leeft ende u kint is doot." Doe seide coninc Salomon: "Dit wijf seit: `Mijn kint leeft ende u kint is doot,' ende dat ander wijf seit: `Ten is also niet. Mer u kint is doot ende mijn kint leeft.'" Doe seide Salomon: "Haelt my een swaert." Doe men dat swaert brocht voir den coninc, doe seide hi: "Deelt dat levende kint an tween delen. Ende geeft dat een deel der eenre vrouwen ende dat ander deel der ander vrouwen." Doe was die vrouwe beroert des dat levende kint was, ende seide: "Here coninc,

ic bid u: Geeft dat levende kint dier vrouwen ende en doetet niet." Dat ander wijf riep daerjegen ende seide: "Neen! Ten sel u noch mijn wesen! Mer latet delen, also alst die coninc geseit heeft." Doe seide coninc Salomon: "Geeft dat levende kint dier vrouwen ende en doetet niet, want si is die moeder. Ende die ander vrouwe is moeder van dat dode kint." Doe die princen ende heren dat wonnes hoerden van den coninc, doe ontsagen si den coninc om sijnre wijsheit willen, want die wijsheit Gods die was in hem om recht te doen over dat volc.

4 capittel

Salomon was coninc over al Ysrahel. Ende dit waren die princen die in sijn huys regierden - ende elc die hadde voel dienren onder hem: Azarias, Sachos zoen; Helyorefel, Ahya, dat waren princen van den scrivers; Josaphat was sijn glosierre, sijn voirspraec; Bananyas was sijn maerscalc van den princen; Sadoch ende Abyather waren priesteren; Asarias, Nathans soen, was prince over die camerlingen; Abya was een prince over dat huysgesin; Adonyram was prince over diegene die tribuyt ontfingen. Salomon die hadde 12 princen geordiniert in Ysrahel, die hem besorchden van al dat hem

noet was in sinen hove: van eten ende van drinken ende dat daertoe hoert. Ende elc prince besorchde hem een maent van dat binnen sinen hove was. Also besorchden si hem een jaer. Ende dit sijn die namen van den princen: Benhur in den berch van Effraym; Bendecer in Maecces, in Salebin, in Bethsemes, in Helon ende in Bethanon; Benesed in Arabboth ende in al dat lant van Ephet; Banabinadap in Ephtad in Dor Taphet; Bana in Tanao, in Maggedo ende in al dat lant van Bethsan; Bengaber in Ramoth in Galaad ende in al dat lant van Argob; - daer waren in 60 groter steden, wel bemuert; - Abynadap int lant van Manaym; Achymaas int lant van Neptalim; Banaa int lant van Azer ende in Balod; Josaphat int lant van Ysachar; Semey int lant van Benyamin; Gabar int lant van Galaad, int lant van Seon, des conincs van Amorreen, ende in Ogs lant, den coninc van Basan.

Ende int lant van Juda ende van Ysrahel daer waren die steden ontellic. Ende Salomon at ende dranc mit sijn gesin in groter genoechten ende mit rusten sonder oerloge ende sonder strijt, want hi hadde alle die riken onder hem. Ende al dat lant van der groter zee tot Egipten toe ende al dat volc brochten hem giften ende dienden hem sijn leven lanc.

Dit was dagelics die spise

die men in Salomons hof at: 30 hoet wittebroets ende 60 hoet tarwenbroets, 10 vette ossen, 20 ossen die men uut die weiden nam, ende 100 scapen, behalven herten ende hinden, bucken ende geyten ende ander wiltbraet ende vogelen. Ende menigertieren dranc die daer was ende menigertieren froyt ende cruyt en is niet te bescriven. Salomon die hadde 40.000 paerden die worden gevoet onder die 12 princen die voirscreven sijn. Ende hi hadde noch 12.000 rijtheynxten. Die sesdusent waren binnen Jherusalem ende die ander sesdusent stonden buten Jherusalem in die dorpen. Ende die 12 voirgenoemde princen mit haren gesin die besorchden alle die paerden coren ende voeder. Ende als Salomon ergent riden woude, so worden hem die paerden gebrocht na sijn begeert.

Ende Salomons wijsheit die ghinc boven die wijsheit van Orienten ende boven die wijsheit van Egipten. Oec ghinc hi in wijsheit boven die 4 vroeden van Moab, als Ethan, Heman, Calcal ende Dorda. Ende Salomon maecte een boec; daer stonden in 3.000 parabolen, als in leringhe na sedicheit ende eerbaerheit der werelt. Ende hi maecte een boec van vijfdusent carmina, dat sijn sangen of vaersen. Oec bescreef Salomon alle die natueren van den bomen die uut der aerden wassen. Ende hi bescreef die natuer van allen cruden die uut der aerden wasschen. Ende hi be\screef

die natuer van allen beesten, die dieren die opter aerden sijn. Ende oec bescreef hi die natuer van alle den vogelen in der luchten ende van den visschen in den water. Oec bescreef hi conjuracien daer men die duvelen mede verjaecht ende bint. Ende om sijn wijsheit willen so quam dat volc uut allen lande om sijn wijsheit te horen.

Vijf capittel

Doe sende die coninc Hyram uut Tyren sijn knechten an coninc Salomon om die vrientscap te vernyeuwen die hi mit David, sinen vader, hadde. Doe seynde Salomon sijn knechten an den coninc Hyram die seiden: "Coninc Salomon die ontbiet u gruet. Ende gi weet die wille sijns vaders: dat hi God gaerne een huys gemaect hadde. Mer overmits strijt ende vechten so en woudet God van hem niet hengen. Ende nu heeft God mi rust ende vrede gegeven jegen alle mine ommesaten. Ende sathan noch geen quaet en gemoet my. Daerom denck ic minen Here, minen God, enen tempel te maken, als mijn vader mi bevolen heeft. Daerom bid ic u dat gi mi daerom zederhout doet houwen van Lybano. Ic sel u mijn knechten senden. En u knechten die sel ic lonen na haren begeert, want in mijn lant en is nyement die hem op

dat hout verstaet, als u volc doet." Doe die coninc Hyram die woerden hoerde van Salomon, doe was hi verblijt ende seide: "Gebenedijt moet God wesen, die David desen wisen soen verleent heeft." Doe seinde die coninc Hyram sijn boden tot Salomon ende seiden: "Die coninc Hyram die heeft u gebot ghehoert ende verstaen. Ende hi sel doen na uwen wille ende senden u hout van cederbomen ende ander hout. Ende sijn knechten sellen dat hout houwen ende brengen dat op der zee ende scepen dat ende brengent waer gi begheert. Ende here coninc, sent gi den coninc Hyram weder spise sijn volc of te leven."

Doe vercoes Salomon 30.000 mannen die arbeiden souden in dat hout. Ende dat waren van sinen ondersaten mer niet van den kinderen van Ysrahel; die sende hi tot den coninc Hyram.

Ende daer sende hi mede 20.000 choros tarwen. Dat was na den Hebreeuschen een mudde. Ende 30 maten die maecten een mudde. Ende choros dat is also voel last als een cameel dregen soude tot enen mael. Oec sende hem Salomon 20 choros claerre olyen. Dit sende Salomon Hyram alle jaer.

Ende die 10.000 mannen die arbeiden een maent ende dan rusteden die

ander 20.000 Ende Adonyram die was prince van dien arbeiders die in dat hout wrochten ende hi regierde die. Ende dat hout quam bi Jherusalem an in een stede, hiet Joppe. Ende daer deed men dat op. Ende Salomon hadde daertoe gescicket 70.000 paerden, die dat hout ende die stenen sleepten ende dien last drogen. Ende hi hadde geordiniert 80.000 steenhouwers, die die stenen uut den gebercht hyewen, ende 3.000 steenhouwers, die die stenen pareerden ende bequaem maecten int werc te leggen. Ende daer waren 300 meesters die dat werc regierden ende dat volc te werc scicten ende van al dat hout te houwen ende van die stenen te houwen.

So en wort binnen Jherusalem nye hamerslach gehoert noch bilenslach. Ende dat bedreef Salomon mit sijnre wijsheit, want daer was een vogel struus, die hadde jongen, die dede Salomon stolpen onder een glasen vat. Doe sach die struus dat jonc ende hi en condet niet voeden. Doe vloech hi in die woestijn ende nam daer een worm ende brochten bi dat glas. Doe verscoerde die struus den worm ende dat bloet van den worm dat streec hi op dat glas. Doe sceide dat glas an tween ende also verloste die struus sijn jongen. Doe dede Salomon voel van dien wormen vergaderen. Ende als men dat hout of die stenen corter of dinre of smaelre hebben wou\de,

soe streec ment mit dien bloede van dien wormen. So viel dat hout of die stenen of sonder geluyt. Ende dien berch daer Salomon den tempel op setten woude, die dede hi slechten, effenen ende breden, na dat hi den tempel lanc ende groet hebben woude.

6 capittel

Salomon begonde den tempel Gods te maken in sijn vierde jaer dat hi coninc wort in die ander maent, als in die meye. Ende het was 400 jaer ende 92, nadat Moyses mit die kinder van Ysrahel uut Egipten ghinc. Ende dat fondament ende die mueren worden gemaect van marbarsteen.

Dien tempel was lanc 60 cubitus ende 20 cubitus wijt ende 30 cubitus hoech tot den nederste solre toe, ende 30 cubitus tot den anderen solre toe, ende 60 cubitus hoech tot den decsel toe. Den tempel was hoech 100 ende 20 cubitus. Ende die balcken ghinghen an alle siden buten der mueren vijf voeten lanc. Ende dat was binnen ende buten gesolret mit cederplancken. Ende buten waren die foeyen omme mit lenen gemaect, dat men daeromme ginc sonder vrese van vallen. Ende boven was den tempel gedecket, dat men daerop gaen mocht ende in die mueren waren veinsteren gemaect - binnen voel wier dan van buten - ende die mit sconen glasen versciert. Ende den inganc van den tempel die was int

oesteynde. Ende daervoer was een poertael, 20 cubitus lanc ende 10 cubitus wijt ende hoech totten nederste solre toe. Ende die trappen ende die wendelstenen waren gemaect, dat si in den tempel niet en hinderden noch en becommerden.

Ende daer was een witten marmarsteen wel gepareert. Als men den steen op dat werc brocht, so was hi te cort of te lanc, te dicke of te dinne, sodat dien steen van den wercluden verworpen wort ende niet geacht. Ten lesten doe men die twee mueren sluten soude, doe en vant men geen steen die daertoe diende. Doe namen die wercluden dien verworpen steen. Ende die quam daer te werc in den hoec ende sloet die 2 mueren tegader. Ende dat was een figuer van Jhesus: hoe dat Hi verworpen wort van den wercluden, als int ewangelium staet, geestelic te verstaen, eerst van den wercluden uut den wijngaert ende na van den wercluden uut den tempel. Ende die wercluden hieteden als Gods dienres. Ende dat waren priesteren ende lerers des volcs. Mer ten lesten doe Jhesus gedoot wort, doe wort den tempel der heiliger kercken volmaect ende die twee mueren in enen gesloten, als dat Oude Testament ende dat Nyewe. Ende dat wort

een heilich kerc; dat is dat kersten gelove.

Oec was daer een cederboemhout an den tempel geordiniert te maken. Ende als men dat hout op dat werc brocht, so wast te cort, te lanc, te dicke of te dunne, sodat dat hout van den wercluden verworpen wort. Ende het wort geleit over een lopende water beneden an den berch daer den tempel op stont, omdattet volc daerover gaen soude. Ende doe die coninghinne van Saba daer quam om Salomons wijsheit te horen, doe soude si over dat water gaen, mer si ontsach haer dat hout mit haren voeten te betreden. Ende si ginc besiden dat hout doir dat water ende seide doe: "*Felix ille Deus, qui ligno pendit ab alto.* Salich is die God, die an dat hoge hout gehangen sel worden." Doe die woerden voer Salomon quamen, doe dede hi dat hout beneden den berch des tempels delven, 15 speet onder der aerden, omdattet verloren soude bliven ende tenietgaen. Ende menich jaer daerna doe wort beneden den berch des tempels een graft gedolven, daer men die beesten ende dat vleis in dwoech, dat men in den tempel offeren soude. Ende die graft was gedolven ter selver stede daer dat hout gedolven was. Doe Jhesus geboren

was ende predicte ende leerde den volc, doe plach die engel Gods somtijt te comen ende ruerde den gront van den water, sodat dat hout ten leste boven quam driven. Ende dat was die selve piscijn die int ewangelium staet daer die luden gesont worden, als die engel dat water beruert hadde. Ende doe Jhesus veroerdelt was te crucen, doe namen die joden dat hout uut der piscinen ende maecten daer dat cruce of. Ende dat was dat cederboemhout dat overeynde stont ende nu van den kerstenmenschen geeert wort, omdattet geheilicht wort van den lichaem ende van den bloede ons Heren Jhesu Cristi.

Doe die mueren ende solren des tempels gemaect waren, doe dede Salomon alle die mueren binnen onder den nedersten solre al bedecken mit cederplancken. Ende den inganc des tempels daer dede hi voir maken 4 paer doren ende die waren cyerlic gewrocht ende uutgesneden van wonderliken werc. Ende midden in den inganc daer stont een pylaerne die cyerlic gewrocht was, daer die doren an sloten. Die twee paer doren die ghinghen van buten op ende die ander twee paer doren die ghingen van binnen op. Ende als men die butenste doren opdede, so ghingen die binnentste doren mede op. Ende Salomon dede alle die wegen des tempels op die plancken ende die

nederste solre onder al mit gouden platen bedecken. Ende in die gouden platen waren geprent ende gewrocht gedaente van engelen, van palmen, van wonderliken dieren ende van verscierde blomen. Ende die nagelen, daer dat gout mede angenagelt was, die waren seer swaer ende die hoefden van den nagelen wonderlic versciert, sodat men in den tempel binnen an die wegen ende onder an den solre niet an en sach dan claer gout ende dat wonderlic versciert. Doe maecte Salomon een onderscot in den tempel ende dat van cederbomenhout. Ende dat wort al vergult ende versciert mit gouden platen. Ende dat was 10 cubitus hoech. Ende binnen dat onderscot dat hiet Sancta sanctorum. Ende dat was 20 cubitus lanc ende 20 cubitus wijt. Ende doe bleef dat ander van den tempel 40 cubitus lanc.

Ende an dat onderscot daer waren coperen pylaernen geset ende die vergult, ende die hoefden daerof wonderlic versciert. Ende an die pylaernen wort een gordijn gehangen van syden lakenen van vierderhande vorwen. Ende daer was wonderlike cyerheit in gewrocht: van engelen, van palmen, van wonderliken dieren, van lelyen ende van menigherhande blomen. Dat was die gordijn daer in den ewangelien of staet gescreven: doe Jhesus den

geest gaf, doe scoerde dat seyl of gordijn des tempels. Ende tot enen gehoechnisse so hanct men gemeenlic in der kercken in die vasten een cleet voir dat choer.

Doe dede Salomon an die suutzide van Sancta sanctorum een oraculum maken. Dat was een verscierde stede daer die overste biscop des tempels in bat. Ende an die noertzide van Sancta sanctorum so dede hi maken een tafel van cederbomenhout ende scragen ende al mit gulden platen ende een gulden croen daerom versciert. Ende op die tafel daer leide die overste priester dat broet op dat hi heilichde ende den wieroec ende ander specien die men in den dienste Gods besichde. Ende oec stonden daerop die gulden vaten die geheilicht waren, die men in Sancta sanctorum besichde.

Doe dede Salomon maken twee cherubinen van olijfbomenhout, 10 cubitus hoech, ende die stonden an elken side van Sancta sanctorum een. Ende an dat westeynde midden in Sancta sanctorum daer wort die arck Gods geset, die Moyses dede maken in der woestinen. Ende die een cherubin die stont tusschen die arck ende dat oratorium ende hadde twee vlogelen die elc vijf

cubitus lanc was. Ende die een vlogel die reycte ende decte te half wegen over die arke. Ende die ander vlogel die reycte ende decte over dat oratorium. Ende die ander cherubin die stont an die noertside tusschen die arke ende die tafel ende hadde oec twee vlogelen. Den enen vlogel die ghinc over die arck an den anderen cherubins vlogel. Ende den anderen vlogel die ginc over die tafel. Ende die cherubinen waren beide wonderlic gemaect ende versciert ende bedect mit goude. Doe settede Salomon in Sancta sanctorum voer die arcke die gulden kandelaren die Moyses hadde doen maken in der woestinen, ende die gulden lantaernen ende lampen ende die wyeroecvaten ende ander gulden vaten daer men in den tempel mede diende.

Doe dede Salomon een poertael maken an den tempel voir hemselven, als hi ten tempel quam, daer hi in bat. Ende men ghinc uut den tempel in dat poertael. Ende daerof staet int ewangelium dat die joden Jhesum op een tijt ommebesingelden in Salomons poertael ende vraechden hem, hoe lange dat hi haer sielen quellen soude. Ende oec so dede Salomon een poertael maken voir den oversten priester. Ende daer ghinc men in uut Sancta

sanctorum. Ende oec so dede hi om den tempel voel poortalen maken, daer die gemeen priesteren in woenden, alst hoechtijt was ende si in den tempel dienden. Ende alle die poertalen die waren wonderlic versciert ende al vergult. Ende buten om den tempel hadde Salomon doen maken an die foeyen gulden wijngaertrancken ende gulden druven. Ende die wijngaertbladen waren al gulden. Ende tusschen die wijngaertbladen daer hingen glasen scellen, meerre ende minre. Ende als die wint die gulden bladen of die scellen ruerde, so gaven si een suet geluyt. Ende boven op den tempel dede Salomon setten vol gulden glavien boven scarp, sodat daer geen vogelen op sitten en souden die den tempel ontreynichden. Ende als men den tempel van verre sach, soe en wast niet anders an te sien dan oft een gulden wout geweest hadde. Ende dien tempel was volmaect in seven jaren.

7 capittel

Doe maecte coninc Salomon een huys, een sael ende cameren in te wonen voir hemselven buten Jherusalem. Ende dat maecte hi 100 cubitus lanc, 50 cubitus wijt ende 30 cubitus hoech, beneden van stenen ende boven van cederbomenhout. Ende langes dat huys waren geordiniert 15 pylaernen tot drie steden voer dat huys. Ende voir dat huys was

een poertael gemaect 50 cubitus lanc, 30 cubitus wijt. Ende die sael ende dat poertael was wonderlic gewrocht ende versciert mit menigherhande vorwen van poertertuer. Midden in der salen daer was een tabarnakel gemaect, 30 cubitus wijt op pylaernen, ende daerin een sitten, verheven ende versciert, aldaer coninc Salomon selve op te rechte sat, als daer grote dinghen te rechten quamen.

Ende in dat eynde van dien huys was conincs Salomons woninghe, wonderlic versciert, ende alle die wegen mit goude bedect ende wonderlicheit in dat gout gewrocht. Ende in die woninghe was een troen ende sitten gemaect op een gulden calf. Ende an elken side stont een gulden leeu. Ende dat was wonderlic gewrocht ende versciert. Ende men ghinc tot op dat sitten mit ses trappen ende waren van yvorien been. Ende dat huys ende al die sael was verciert mit sconen glasen ende mit sittenen ende gepaveyt mit sconen marmarsteen.

Doe dede coninc Salomon sijn coninghinne een huys maken, alsoe groet ende also wijt als sijn selfs huys was, ende dede dat verscieren gelijc sijns selfs huys. Ende aldaer woende sijn coninghinne in, des conincs Farons dochter van Egipten, mit haer huysgesin ende haer dienaren.

Doe dede coninc Salomon noch een huys maken in der busscaelgen; dat was oec 100 cubitus lanc ende 50 cubitus wijt

ende 30 cubitus hoech.

<Quod> cubitus geometricus differt a cubito vel cubitum (lees: *cubitu*) *nostro usuali habetur per hos versus:*

Hic mensura fuit geometrica qua facit arcam.
Non aliter caperet tanta tot illa simul.
Hic cubitus, quo mensor habet geometricus uti,
senes sive novem fertur habere pedes.
Sed cubitus noster quem communis tenet usus,
ex uno constat dimidioque pede.
Cubitus dat is een maet.
Omdat menichsins gescreven staet
- die een seit dus, die ander seit so -
daerom en doe ick erof noch toe.
Ic weet dattet hier een maet bediet.
Hoe groet of hoe cleyn dat en weet ic niet.

Ende dat huys dede hi beneden stenen maken ende daer was onder een kelnaer; daer leyd men den dranc in ende cruden ende froeyt ende ander specien, omdat si daer langhe duerden ende guet bleven. Ende boven was dat huys van cederhout gemaect. Ende daer woenden die somme van sinen dienres in. Ende Salomon hadde doen maken 200 scilden van goude, 200 glavyen van goude ende 200 bokelaren van goude, die somme ront ende die somme driecant.

Ende als coninc Salomon tot eniger steden reysen woude, so waren daer jongelingen

toe geordiniert, die te paerde voer den coninc reden ende voerden die gulden glavyen, bokelaren ende scilden voer den coninc. Ende die jongelingen was haer haer lanc tot den gordel toe ende gevorwet als gout. Ende si waren versciert mit sonderlingen clederen. Ende daer quam Salomon anriden op enen verscierde wagen mit sinen ander gesin, dat ontallic was.

8 capittel

Doe coninc Salomon den tempel volmaect hadde na die begheerte sijns vaders, doe dede hi vergaderen alle die princen in Jherusalem, die heren, die outste van Ysrahel, omdat hi die arke Gods woude halen van den berch Syon, daerse David geset hadde. Ende hi woudse setten in den tempel Gods. Doe ghinc coninc Salomon mit den priesteren die van Moyses ende van Aaron gecomen waren, ende mede mit al den levyten die van Levy gecomen waren, ende mit den princen ende heren ende mit den gemenen volc, ende haelden die arck ende die juwelen die daertoe behoerden, die Moyses hadde doen maken, als dat scrien daer men die cruden ende specien ende wieroec ende tymyama in dede. Dat scrien dat wort geset in Sancta sanctorum, want al dat daerin was, besicht men voir der arken. Oec brochten die levyten

dat coperen outaer mit den coperen roester, daer men die sacrificie op dede, ende alle die vaten ende reescap die daertoe was. Oec brochten si dat outaer daer men op offerde. Ende die priesteren namen die arke ende drogen die. Ende die arcke ende die ander outaren hadde Moyses doen maken mit grendelen ende mit ringen, datse die levyten dregen mochten, gelijc dat voir, in Levitico, bescreven staet. Ende doe ghingen die priesteren ende die levyten mit sanghe, mit trompetten, mit harpen, mit bongen ende ander snaerspul, ende brochten die arck in den tempel. Ende in Sancta sanctorum en most nyement ingaen dan die priesteren ende die setteden die arck midden in Sancta sanctorum onder die vlogelen van die twee cherubin. Ende alle die gulden vaten die setteden si daerin, alst geordiniert was. Ende doe setteden die levyten dat coperen outaer, daert geordiniert was. Ende si scicten alle die reescap, potten, pannen, tangen ende ander reesscap, daer men mede stoecte ende die assche uutdroech van der sacrificien in een heilighe stede die daertoe geordiniert was. Doe setteden die levyten dat outaer op sijn stede, daer men die offerhande op leide. Ende doe ordineerden si die watervaten in den tempel, daer die priesteren ende die levyten hem uut dwogen, als si tot den dienst Gods ghinghen.

Ende in der arcken was in die twee stenen tafelen daer God die 10 geboden in gescreven hadde. Ende daer was in dat boec Deutronomium, dat Moyses screef van der wet. Ende daer was in manna, hemels broet. Ende oec was daerin Aarons roede. Ende doe alle dingen geset waren alst behoerde, doe offerde coninc Salomon voel offerhanden der sacrificien. Ende doe bereiden die priesteren die sacrifici. Ende doe offerden die heren ende dat gemeen volc elc na haren staet. Ende si dancten ende loefden Gode mit sanghe, mit organen, mit basunen, mit bongen, mit pipen, mit sanctorien, mit herpen ende mit alrehande snaerspul. Ende die vroechde was so groet, dat geluyt was so menichvoudich, dat men dat niet volscriven en mach.

Doe quam daer een wolken gelijc enen mist ende bedecte den tempel, sodat die priesteren ende levyten ende al dat volc uut den tempel ghinc, want die glorie Gods was daer in die wolken.

Doe seide Salomon: "God, die Heer, heeft geseit dat Hi woent in die wolken. Here, ic hebbe U gemaect een huys in te wonen. Ic bidde U, Here, vesticht dat in der ewicheit." Doe keerde hem Salomon omme tot den volc ende troestede die ende seide: "Ghebenedijt God van Ysrahel, die tot minen vader sprac ende seide: `Van dien dage dat Ic mijn volc uut Egipten lede, so

en hebbe Ic gene stede vercoren, noch nyemant uut den geslacht van Ysrahel die Mi een huys soude maken daer minen naem in soude wesen. Mer Ic vercoes David ende settede hem over mijn volc van Ysrahel.' Doe woude David, mijn vader, God een huys maken. Doe seide God tot hem: `Gi denct in uwer herten dat gi in minen naem een huys wilt maken. Gi doet wel dat gi dat denct, mer gi en selt My geen huys maken. Mer gi selt enen soen laten; die sel u rijc na u besitten; die sel My een huys maken.' Ende nu heeft God die woerden volbrocht ende heeft mi geset op die stoel mijns vaders ende here geset over al Ysrahel, als Hi geseit hevet. Ende nu heb ic God dat huys gemaect. Ende ic hebbe daer die arke des vreden in geset."

Doe ghinc Salomon staen voir dat outaer Gods ende verhief sijn handen tot den hemel ende seide: "Here, God van Ysrahel, daer en is anders geen God in den hemel noch in der aerden dan Gi. Gi geeft vrede ende ontfermherticheit uwen knechten die in uwen wech wanderen ende uwe wet houden mit alre herten. Here God, ten is niet begripeliken dat God soude wonen op der aerden mit den menschen, want alle die hemelen en

mogen Hem niet begripen. Hoe soude Hi dan in dit huys wonen dat ic gemaect hebbe? Mer daertoe ist gemaect, dat Gi u ogen keren selt op dengenen die U in desen huse aenbeden. Daerom bid ic U, Here God, verhoert dat gebet uwes volcs die U hier anbeden ende keert u ogen op dit huys dach ende nacht. Ende ist dat yement sondicht jegen sinen evenmensche, of sweert, of versweert, ende comen si in desen huse ende aenbeden U, hoert dat in den hemel. Ende doet oerdel over uwen knechten. Verdoemt den quaden om hare quaetheit. Ende den rechtvaerdigen doet na sijn rechtvaerdicheit. Ende waert dat dat volc van Ysrahel weken voir haer vianden, omdat si jegen U ghesondicht hadden ende doen si penitencie ende belien uwen naem ende comen si in dit huys ende aenbeden U, hoert hem in den hemel ende vergeeft hem hare sonden ende laetse mit vreden int lant wonen dat Gi haer voervaderen gegeven hebt. Ist dat den hemel gesloten is ende niet en regent overmits der menschen sonden willen, ende aenbeden si U in deser steden, ende doen si penitencie in uwen naem voer haer sonden, ende keren si hem van

sonden, verhoert die in den hemel ende vergeeft haer haer sonden. Ende openbaert hem enen gueden wech daer si in wanderen mogen. Waert dat daer duertijt, of honger, of pestilencie, of quade lucht, of gevenijnde dieren, of dat si van haren vianden belegen worden, of dat si in siecten quamen, ende ist dat si hier in desen huse quamen ende haer handen ten hemel reycten ende U anbeden, verhoertse in den hemel ende aensietse. Ende doet een ygelic, na dat Gi sijn herte ansiet, want Gi kent alleen die herten der menschen. Ende of hier een vreemt mensche comt uut verren lande die van den geslachte van Ysrahel niet en is ende hi hoert van uwen groten naem ende van uwer groter moghentheit ende comt hier in deser steden ende aenbeet U, verhoert hem in den hemel ende doet dat die vreemde mensche begheert, opdat hi dat volc van sinen lande uwen naem mach openbaren, opdat si U ontsien mogen ende gelijc die kinder van Ysrahel. Ende ist dat u volc te stride sel varen jegen haren vianden ende aenbeden si U in den wech ende sien si na dat huys dat ic in uwen naem gemaect hebbe, hoert haer bidden in den hemel ende doet hem na haer rechtvaerdicheit. Ende ist dat yement jegens U

misdoet ende die somme en misdoet niet, ende Gi laetse haer vianden vangen in verren lande of nabi, ende doen si penitencie in haerre herten in dier steden daer si gevangen sijn ende keren si hem totten huse waert ende bidden si U in der vangenisse an ende seggen: `Wi hebben gesondicht. Wi hebben quaet gedaen ende die doechden aftergelaten,' verhoertse in den hemel ende doet hem ontfermherticheit ende vergeeft hem haer sonden, want Gi sijt mijn Here, mijn God. Ic bidde U, slaet u ogen op dit huys ende verhoert mit uwen oren wat U tot deser steden gebeden wort.

Nu, mijn Heer, mijn God, staet op in uwer rusten ende weest in die arke uwer stercheit. Och, Here God, doet uwen priesteren salicheit an ende verblijt uwen heiligen dienren mit guede. Mijn Here, mijn God, en keer u aensicht niet van uwen gesalfden dienren ende gedenct die ontfermherticheden Davids, uwes knechts." Doe seide Salomon: "Ghebenedijt si God, die Heer, die sijn volc van Ysrahel rust gegeven heeft. Ende wat Hi tot Moyses geseit hevet, dat heeft Hi al gedaen. God die wes mit ons, als Hi mit onsen vaderen geweest heeft, ende en laet ons niet after, noch en verworpt ons niet ende keert onsen herten tot U, opdat wi in den wech moghen wanderen

ende houden u geboden ende die wet ende leven rechtvaerdelic, als onse voirvaders gedaen hebben. Here, hoert ons ghebet ende doet rechtvaerdicheit. Ende dan sel al dat volc der aerden weten dat Gi alleen God ende Here sijt, ende datter geen God en is dan Gi." Doe Salomon aldus sijn gebet vervolt hadde, doe quam daer een vuer van den hemel ende verbarnde dat offer dat opten outaer lach. Ende die mogentheit Gods die vervollede den tempel mit claerheit, sodatter geen priester in en dorste bliven, want al dat volc van Ysrahel die sagen dat vuer ende die glorie Gods opten tempel comen. Doe vielen si alle op haer knyen ende aenbeden Gode. Ende die priesteren ende die levyten die dancten ende loveden Gode.

Ende si songen dien psalm die David maecte om God daermede te dancken ende te loven van den doechden die God den kinderen van Ysrahel gedaen hadde. Ende desen psalm songen si tot alre tijt in den dienste Gods: "*Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in eternum misericordia eius.* Beliet den Heer, want Hi guet is, want in ewicheit is sijn

ontfermherticheit. Beliet God der Goden, want in ewicheit is sijn ontfermherticheit. Beliet den Here der Heren, die alleen doet wonderlike dinghen, die die hemelen gemaect hevet verstandelic, die vastgemaect hevet die aerde op die wateren, die grote lichten gemaect hevet: die sonne in moghentheit des dages, die mane ende die sterren in moghentheit des nachts, die Egipten sloech mit sijn eerstgeboren, die Ysrahel uutleide midden van hem in den moghender hant ende in den hoghen arm, die die Rode See deelde in delynghe ende uutleide Ysrahel midden voer hem ende versloech Pharo ende al sijn craften in die Rode Zee, die overleide sijn volc doer die woestijn, die die grote coninghen sloech. Ende Hi dode stercke coningen: Seon, den coninc van Amorreen, ende Og, den coninc van Basan, ende gaf dat lant te erve Ysrahel, sinen knecht, want in onser oetmoedicheit gedocht Hi onser ende verloste ons van onsen vianden. Die spijs gaf allen vleischs. Beliet God des hemels, beliet den Here des Heren, want in ewicheit is sijn ontfermherticheit."

Doe die priesteren ende die levyten Gode alsoe gedanct ende gelovet hadden, doe ghinc coninc Salomon voer ende offerde 2.000 ossen, ende 100 ende 20.000 scapen. Ende Salomon geboet seven dagen die hoech\tijt

te houden. Ende dat gemeen volc offerden doe wonderlike voel offerhande, omdat God den tempel geheilicht ende gewiet hadde. Ende want des volcs so voel ten tempel quam, so en mochten si binnen die seven dagen niet alle offeren. Ende doe verlenghede Salomon die hoechtijt noch seven dagen. Ende daer was grote hoechtijt in den tempel. Die priesters deden haren dienst, die sangers die songen. Men speelde op die organen ende mit alrehande geluyt. Soe dancten si ende loefden Gode. Ende doe die hoechtijt geeynt ende vervolt was dat daer geboden was, doe was dat volc verblijt van herten. Ende een ygelic die toech thuuswaert tot sijnre woenstede.

9 capittel

Het is gesciet doe Salomon den tempel volmaect hadde ende sijn husinge daer hi in woende, doe openbaerde hem God anderwerf, gelijc dat Hi hem eerst openbaerde in Gabaon. Ende God seide tot Salomon: "Ic hebbe u begheert ende u gebet gehoert dat gi voer Mi gedaen hebt. Ic hebbe dat huys geheilicht dat gi in minen naem gemaect hebt ende Ic sel minen naem daerin setten in der ewicheit. Ende mijn oghen ende mijn herte sel daer wesen tot alre tijt. Ende ist dat gi voir Mi wandert in minen wech in simpelheit uwer herten, als David, uwen vader, dede, ende doet al dat Ic u geboden hebbe ende hout die geboden ende

die wet ende die rechvaerdicheit, so sel die macht uwes rijcs op Ysrahel bliven in der ewicheit, ghelijc dat Ic tot David, uwen vader, seide: houden si mijn geboden, Ic en sel die macht niet van hem halen. Mer ist dat gi ende u volc van Mi keert ende in minen wech niet en blijft ende mijn geboden niet en hout ende die wet niet en bewaert, mer dient gi afgoden ende aenbedet die, so sel Ic die van Ysrahel uut desen lande verdriven dat Ic hem gegeven hebbe. Ende den tempel die Ic in minen naem geheilicht hebbe, die sel Ic van minen aensicht worpen, ende al die van Ysrahel verdriven tot enen exempel ende leer. Alle dengenen die daer verbygaen, die sellen vervaert wesen ende seggen: `Waerom heeft God dit lant aldus verderft ende dit costelic ende wonderlike werc tenietgemaect?' So sel men andwoerden: `Omdat si haren God ende haren Here gelaten hebben, diese uut Egipten lede ende haer voirvaders in dit lant settede, ende si dienen ende aenbeden afgoden, daerom heeft God alle quaet op hem gebrocht ende heeft dat volc, dat lant ende den tempel gedestrueert."

Doe Salomon den tempel ende sijn woninghe gemaect hadde daer hi in woende, doe sende hem Hyram, die coninc van Tyren, cederhout noch meer mede te tymmeren. Ende doe sende Salomon die scepen mit sinen knechten ende

des conincs knechten van Tyren om gout ende sulver in anderen eylanden, ende om ander cyerheit mede te tymmeren in dat eylant Ofyr, in Asien, in Cylicien. Ende si brochten gout, silver ende gesteent ende welrukende hout van tymananden. Daer dede Salomon in den tempel ende in sijn sael sittenen of maken, omdattet wel roec. Oec so brochten si scheminckelen, paeuwen, tanden van olyfanten ende oec menich instrument van musijc ende ander wonderlicheit die in Ysrahel niet en was.

Doe bemuerde Salomon al Jherusalem om mit 3 mueren. Eerst leide hi een muer om den tempel. Ende daer woenden binnen die priesteren ende levyten die in den tempel dienden.

Ende David die hadde geordiniert sevenrehande dienres die dagelics in den tempel dienden elc haren tijt van den leviten. Die eerste ende die nederste dat waren janytores, doerwachters; die hadden die slotelen te bewaren van den tempel ende van dat daerin was. Ende si keerden die honden ende die heyden uut den tempel ende alle diegene diet niet geoerloft en was in te gaen. Dat ander waren lectores; die songen die prophecien in den tempel. Dat dorde wa\ren

exorcisten, die die menschen belasen ende die duvelen daeruut jaechden ende beswoeren ende verdrevense. Dat vierde waren acolyti; die ontstaken die lampen, die lantaernen ende dat licht des tempels ende besorchden al dat daertoe diende. Dat vijfte waren subdyaken; die ordineerden die ornamenten ende die gewide vaten die men in den tempel besichde. Dat seste waren diaken; die ordineerden die sacrificien. Ende si setteden dat broet ende oly ende ander cruyt op die tafel in Sancta sanctorum. Dat sevende waren priesteren; die consacreerden ende heilichden als dat gheordineert was.

Ende coninc David die hadde geordiniert 24 priesteren die elc een weec dienden in Sancta sanctorum. Ende binnen dier tijt en ghingen si daer niet uut, nacht noch dach. Ende daerom wast geordiniert van Gode dat an ephod bellen hangen souden: als die priesteren den dienste deden ende als die bellen cloncken, dat si dan medebaden. Ende alst tijt was den dienst te doen ende men die bellen niet en hoerde, so ghinc daer een van den oversten priesteren in Sancta sanctorum ende besach wat den priester deerde. Ende die mannen waren voir in den tempel buten

Sancta sanctorum, die maechden van den mannen voir, die we waren daeran ende die geechte daeran, ende des gelijcs die maechden van den vrouwen, daeran die weduwen, ende daeran die gehilicte vrouwen. Ende soe wie in openbaer sonden leefde, die en quamen in den tempel niet, mer die bleven buten voir den tempel in dat poertael.

Doe leide Salomon noch een muer alom binnen Jherusalem. Ende daerbinnen woenden die princen ende die heren ende die rijcheit van der stede. Ende dat was dat dorden deel, daer Lazarus heer of was in sijnre tijt, Magdalenen brueder, als over die joden.

Ende noch leide Salomon een muer buten om Jherusalem. Ende daer woenden binnen die ambochtsluden ende alle die neringe deden ende die meenteluden. Ende daerbinnen an die muer in een straet, hiet Mello, daer stont Davids casteel ende sijn woninge. Ende in dieselve woninghe at Jhesus sijn Laetste Avontmael mit sinen apostolen. Ende voir Davids casteel maecte Salomon een wonderlike stercke muer. Ende op dat casteel so leyde Salomon sijn neve Jeroboam, omdat hi dat bewaren soude.

Daer lach een stede in der woestinen ende hiete Gazer, ende daer woenden in altesamen Cananeen. Doe quam

Pharo, die coninc van Egipten, ende wan die stede ende versloech dat volc ende verbarnde die stede ende gafse doe sijnre dochter, Salomons wijf. Ende doe Salomon Jherusalem vast bemuert hadde, doe tymmerde hi die steden ende bemuertse die in der woestinen lagen, als Gazer, Betheron, Balath ende Palmyram. Ende die dorpen daer men sijn paerden ende sijn wagenen hielt, bemuerde hi. Ende al dat volc dat onder hem woende van Amorreen, van Etheen, Fereseen, Eveen, Yebuseen, die settede Salomon, dat si alle jaerlics tribuyt mosten geven ende dienen hem mit haren arbeit. Ende die van Ysrahel waren 500 prinsen ende vijftich, die alle dienaren onder hem hadden die in sinen hove dienden.

Doe toech Salomons coninghinne, des conincs dochter van Egipten, uut Jherusalem in dat huys dat Salomon haer gemaect hadde.

Ende Salomon offerde driewerf des jaers in den tempel grote giften.

Ende die coninc Hyram van Tyren die sende scepen mit sinen knechten in Ofyr, in een eylant bi dat Rode Meer. Ende si brochten vandaen 500 ende 20 talenten gouts. Ende silvers sonder getal dat brochten si al Salomon mede te tymmeren. Op die tijt was daer also voel sulvers in Jherusalem, dat tot voel steden die sittenen in die husen ende voir die husen mit sulver gemaect ende bedect waren ende seer versiert.

10 capittel

Salomons grote wijsheit ende

sijn wonderlike rijcheit die wort vermaert in verren landen, also dat Sybilla, die coninghinne van Saba, tot Jherusalem quam om sijn wijsheit te ondervinden ende sijn rijcheit te sien. Ende si brocht mit haer groet gesin ende grote rijcheit van goude, van gesteente ende van costeliken cruden op camelen. Doe quam die coninghinne tot Salomon. Ende si gaf hem grote giften van goude, van gesteent ende van costeliken cruden. Ende sonderlinghe so gaf si hem een balsomwortel; die plantede Salomon in Engadi. Ende daerof wies daer den eersten balsom. Doe sprac die coninginne Sibilla mit Salomon ende si vraechde hem al dat in haerre herten was. Ende Salomon die berechtede haer mit natuerlike reden ende consten ende mit besceiden.

Ende bysonder so hadde Sibilla twee lelien: die een was gewassen ende die ander was gemaect van meesters handen. Doe settede si die lelien voir Salomon ende seide: "Here coninc, welc van dien lelyen is gewassen van natueren, of welc is van meesters handen gemaect?" Ende Salomon en conde dat mitten gesichte niet ondersceiden ende dede doe comen een hantvol byen ende liet die vliegen. Doe vlogen die bien in die lelye die natuerlic

gewassen was. Ende also vant Salomon dat bi natueren.

Doe was daer een meystgin ende een knechtgin bi Sybilla van eenre groetheit ende gelijc van vormen. Doe seide Sybilla tot Salomon: "Welc is dat meystgin of dat knechtgin van dien tween kinderen?" Mitten gesichte en conde Salomon dat niet ondersceiden, mer hi seide: "Laet mi comen een deel appelen." Ende Salomon warp die appelen voir die kinderen. Doe nam dat knechtgin in elke hant enen appel ende dat meystgin vergaderde die appelen in sijn slippe. Doe seide Salomon: "Dat ist knechtgin ende dat ist meystgin." Ende diergelijc so ondersocht ende vraechde Sibilla den coninc Salomon menigherhande dingen. Ende Salomon bewijsdet haer alle mit reden, of mit natueren, of mit fygueren, sodat haer verwonderde van sijnre wijsheit.

Ende doe die coninghinne Sybilla die grote wonderlicheit ende cyerheit des tempels gesien hadde ende die grote offerhande ende sacrificie die men daer dede, dat verwonderde haer seer. Ende doe si gesien hadde dat getymmert van sijnre salen ende van sijnre woninghe ende dat huys in der busscaelgen ende wat cost van spisen ende van dranc dat men dede in sinen hove, ende

si sach die menichvoudige dienaren die daer dienden in Salomons hof ende hoe dat si versiert waren van clederen, want men dorste nyement vragen wat dienst dat yement hadde in Salomons hof, want het was op haer clederen gewrocht wat dienste dat elc hadde, doe dese coninghinne dit al gesien hadde ende sijn wijsheit gehoert, doe seide si tot den coninc: "Here coninc, ic hebbe in minen lande horen seggen van uwer wijsheit ende van uwer moghentheit, mer ic en woude dat niet geloven. Mer nu ic dat selve gesien ende gehoert hebbe, nu vinde ic dat die wijsheit ende die moghentheit te helfte meerre is dan mi gheseit was. Salich sijn die heren ende die knechten die dagelics voir u dienen ende uwe wijsheit horen. Ghebenedijt si uwe Heer, uwe God, die u dese moghentheit gegeven heeft ende hevet u here geset over die van Ysrahel, omdat gi oerdel ende rechtvaerdicheit doen sout." Doe gaf die coninghinne den coninc 100 ende 20 talenten sulvers ende gouts ende voel costeliker cruden ende duerbaer gesteenten. Ende Salomons knechten die voeren mit Hyrams knechten in Ofyr ende brochten vandaen gout ende hout van tyna dat wonderlic wel roec. Daer maecte

Salomon sittenen of in den tempel daer die sangers ende die ander dienres op saten. Ende oec brochten si vandaen voel costelike gesteent. Ende coninc Salomon gaf der coninghinnen van dat welrukende hout ende ander cyerheit ende juweelen die si van hem begheerde ende in haren lande niet en waren. Ende doe toech si mit haren ghesin thuuswaert.

Ende alle jaer so sende si Salomon 500 ende 66 talenten gouts. Ende die coninc van Arabyen ende alle die coningen die daeromtrent saten, die senden coninc Salomon gout ende costelike gesteent ende grote cyerheit.

Doe dede coninc Salomon maken 300 gouden scilden al van finen goude ende 200 gulden glavien. Ende die waren al in dat huys der busscaelgen.

Doe verscyerde Salomon sijn sael ende sijn cameren mit wonderliker scyerheit van sittenen van elpenbenen, die trappen van goude. Ende dat sitten van sinen throen dat was rontghecirkelt. Ende op elke side van dat sitten daer stont een gulden leeu. Ende voer dat sitten waren ses trappen van finen goude. Ende op elke trappe daer stont een gulden leeu van finen goude. Ende alsulc versiert werc en was in al die werelt niet.

Ende alle die vaten daer Salomon mit sinen volc uut dranc in der salen, waren al van finen goude. Ende die dekenen ende ander cleder ende gordinen die waren al besticket mit goude, want in Salomons tiden doe en was dat sulver niet geacht in Jherusalem, want in 3 jaren eens so voeren die scepen

in die eylanden van Thersen van Salomons wegen. Ende si brochten vandaen gout, sulver, tanden van olyfanten, apynnen, paeuwen ende ander wonderlike dieren die te Jherusalem niet en waren.

Ende Salomons wijsheit, rijcheit ende moghentheit die ghinc boven alle die coningen der aerden. Ende alle die coninghen brochten Salomon grote rijcheit, syerheit ende wagenen ende paerden, also dat Salomon vergadert hadde 1.000 ende 400 wagenen ende 12.000 heynxten. Ende die sende Salomon al buten Jherusalem in steden ende in dorpen te voeden.

11 capittel

Doe coninc Salomon in deser groter moghentheit ende rijcheit was, doe vercoes hi voel vreemde wiven, als des conincs dochter van Egipten, des conincs dochter van Moab, van Ammon ende van Ydumeen, van Sydonen, van Etheen ende van al den heydenen die hem omtrent saten, sodat Salomon hadde 700 coninghinnen ende 400 concubinnen, biwiven. Ende doe hi out was, doe verkeerden hem die wiven sijn herte. Ende si deden hem afgoden anbeden. Ende Salomon maecte tempelen buten Jherusalem, daer die heydensche coninghinnen hoer afgoden in setteden, als Asthersen, die afgoddin van Sydon, ende Chamos, die

afgod van Moab, ende Moloch, die afgod van Ammon. Ende alsoe maecte hi voel van sinen wiven tempelen, daer si haer afgoden in setteden. Ende Salomon die offerde voer die afgoden ende dede daer sacrificie voer mit wyeroec, gelijc dat men voir den almachtigen God dede.

Doe was God van Ysrahel toornich op Salomon, omdat hi van Hem keerde ende aenbede afgoden ende en hielt die geboden Gods niet. Doe seide God tot Salomon: "Omdat gi mijn geboden niet en hout ende anbeet afgoden, so sel Ic u rijc van u halen. Ende Ic selt Jeroboam, uwen knecht, geven. Mer binnen uwen leven en sel Ic dat niet doen om David, uwes vaders, willen. Mer van uwes soens hant sel Ic dat rike breken. Mer van een geslacht sel hi heer bliven ende van Jherusalem om Davids, mijns knechts, willen."

Doe verwrecte God Adad van Ydumeen. Doe David in Ydumeen was, doe versloech Joab alle die mannen die in Ydumeen waren. Doe weeck Adad in Egipten mit sijns vaders huysgesin, want hi een kint was. Ende die coninc van Egipten die gaf Adad sijns wijfs suster tot enen wive. Ende si hiete Tafnes. Ende Adad wan an haer enen soen, hiet Genebath. Ende

doe Adad verhoerde dat David ende Joab doot waren, doe begheerde hi oerlof weder tot sinen lande te trecken. Ende die coninc van Egipten die gaf hem oerlof. Doe oerloechde Adad mit die van Ydumea op Ysrahel. Doe David den coninc van Soba versloech, doe weeck enen van sinen knechten in der wildernisse ende worde een prince der roveren ende hiete Rason; die toech in Damasco ende wort daer een coninc gemaect. Ende die oerlochde jegen Salomon alle die tijt dat hi in sonden levede.

Salomon hadde Jeroboam, sinen neve, geset te bewaren Davids casteel in Jherusalem. Ende hi ontfinc dien tribuyt van Judeen, omdat hi een wijs, cloec man was.

Op een tijt ghinc Jheroboam uut Jherusalem ende hem moete Ahyas, den propheet, ende hadde om hem enen nuwen mantel. Doe nam den propheet die mantel ende scoerden in 12 stucken. Ende hi seide tot Jheroboam: "Nemet die 10 stucken van den mantel, want dit seit God van Ysrahel: `Siet, Ic sel dat rijc van Ysrahel van Salomon halen ende Ic sel u die 10 geslachten geven. Ende an Salomons kinderen sel een geslachte bliven ende die stede van Jherusalem om Davids, mijns knechts, willen. Ende Jherusalem heb Ic vercoren ende daerin sel minen naem bliven. Ende gi selt coninc wesen

van Ysrahel. Est dat gi in minen wech wandert ende mijn wet ende mijn geboden hout, als David, mijn knecht, dede, so sel Ic mit u wesen ende u huys verheffen, als Ic Davids huys dede.'" Doe Salomon vernam wat den propheet geseit hadde tot Jheroboam, doe woude Salomon Jheroboam doden. Mer Jheroboam toech in Egipten tot den coninc Sesac ende was daer also lange, totdat Salomon doot was.

Die heilige Scrift seit dat Salomon 40 jaer regneerde ende coninc was in Ysrahel. Mer die tijt dat hi in sonden levede, daer en seit die Scrift niet of. Mer ander boken seggen dat Salomon out was 94 jaer. Ende doe hi 40 jaer coninc geweest hadde, doe wort hi van den wiven bedrogen ende aenbede ende diende om haren willen afgoden. Men seit dat Salomon in sijn laetste eynde berou van sinen sonden hadde ende dat hi grote penitencie dede. Mer men seit oec dat hi die heydensche wiven in Ysrahel liet bliven ende dat hi haer tempelen ende haer afgoden niet en destrueerde, mer lietse in sinen lande bliven. *Als Josephus seit,* so was Salomon 94 jaer out, doe hi starf ende wort begraven in Davids sijns vaders stat, in Jherusalem. Ende doe regneerde Roboam, sijn soen, na hem.

12 capittel

Doe quam Roboam in Sy\chem.

Ende daer was al Ysrahel voir hem vergadert om hem tot enen coninc te kyesen. Ende Jeroboam, Nabaths soen, die voer Salomon gheweken was in Egipten, doe hi verhoerde dat Salomon doot was, doe quam hi weder in Ysrahel ende was mit die van Ysrahel voir Roboam. Doe seiden die van Ysrahel tot Roboam: "Ju vader hadde ons een swaer last opgeleit. Wy bidden u: verlicht ons wat van dien swaren last, so sellen wi u trouwelic dienen."

Doe seide Roboam: "Ic sel mi beraden gaen. Ende comet op den dorden dach weder." Doe beriet hem Roboam mit die oude princen die mit sinen vader gedient hadden ende seide: "Wat raet geef gi mi? Wat sel ic dit volc andwoerden?" Doe seiden die oude princen: "Gi selt dat volc guedertieren wesen ende spreken hem suetelic toe ende seggen haer dat gi haer bede doen selt; so sellen si u trouwelic dienen." Doe seide Roboam tot den jongelingen die mit hem opgevoet waren ende bi hem stonden: "Wat raet geeft gi mi dat ic desen volc andwoerden mach, die lichtenis begeren van dat mijn vader op hem geset heeft?" Doe seiden die jongelingen tot Roboam: "Aldus sel gi den volc

toespreken, die lichtenis van u begheren: minen mintsten vingher die is meerre dan mijn vader al sijn heel lijf was. Ende gi segt: minen vader heeft u enen swaren last opgeleit. Ende daer sel ic noch enen last op laden. Mijn vader heeft u mit roeden geslegen. Ende ic sel u mit geselen slaen." Ende op den dorden dach doe quam Jheroboam mit die van Ysrahel tot Roboam ende seide: "Wi sijn hier gecomen, als gi tot ons geseit hebt." Doe sprac hem Roboam herdelic toe ende liet den raet der ouder princen after. Ende hi dede den raet der jonger princen ende hi seide tot den volc: "Mijn vader die hadde u swaerlic belast ende ic sel u noch swaerliker belasten. Mijn vader sloech u mit roeden ende ic sel u mit geselen doen slaen."

Doe dat gemeen volc dat hoerde, doe seiden si: "Wat leit ons an Ysays kinderen? Wat deel hebben wi mit hem? Laet ons gaen tot der tabarnakel in Ysrahel ende laet Davids gheslaecht gaen tot haer tabarnakel." Ende die van Ysrahel die ghinghen van Roboam. Ende doe sende Roboam Aduram, sinen prinse, om tribuyt tot die van Ysrahel. Ende die van Ysrahel steenden Aduram ter doot. Doe dat Roboam vernam, doe liep hi op sinen wagen ende reet in Jherusalem. Ende doe sciet Ysrahel van Davids geslacht.

Ende nye en vergaderden si weder. Ende doe vergaderden die 10 geslachten van Ysrahel ende coren Jeroboam tot enen coninc. Ende Roboam bleef coninc van twee geslachten, als van Juda ende van Benyamins geslacht. Ende hi behielt Jherusalem. Doe vergaderde Roboam alle die weerachtige mannen van Juda ende van Benyamin. Ende daer wasser 100 ende 80.000; daer woude hi mede striden jegen die van Ysrahel.

Doe sende God den propheet Semeyam tot Roboam ende tot sinen volc, die hem seide: "Hoert wat God seit: `Trect niet te stride jegen u bruederen van Ysrahel, mer trect thuys, want dat Jeroboam coninc is, dat is van Mi gesciet.'" Doe togen die van Juda ende van Benyamin thuys, als hem God beval.

Doe maecte Jheroboam Sychem vast ende woende daerin. Doe dochte Jeroboam in sijnre herten ende seide in hemselven: "Est dat dit volc te Jherusalem trect ter hoechtijt ende offert daer ende doet daer sacrifici in den tempel, so sel Roboam hoer hert verkeren ende kyesen hem tot enen coninc. Ende dan sellen si mi dootslaen." Ende uut dat gedocht so maecte hi twee gulden calveren ende seide tot die van Ysrahel: "Wilt niet ter hoechtijt gaen in Jherusalem, mer blijft hier ende doet u goden sacrifici, want siet, dit sijn u goden die u uut Egypten leden." Ende hi settede dat een calf in Dan ende dat

ander in Bethel. Ende hi dede grote sonde voir God, want dat volc ghingen in Dan ende deden den calf sacrifici. Ende Jeroboam settede daer vreemde mannen tot priesteren die van Levijs geslacht niet en waren. Ende hi settede daer die hoechtijt opten 15den dach in die achte maent. Ende si hielden daer die hoechtijt seven dagen lanc, gelijc dat mense hielt in Jherusalem. Ende desgelijcs dede Jeroboam een outaer maken in Bethel ende daer settede hi op dat ander gulden calf. Ende hi settede daer vreemde priesteren die van Levy niet en waren. Ende Jeroboam settede daer die hoechtijt na sijnre herten opten 15-den dach van die achte maent. Ende die van Ysrahel offerden voer dat calf ende deden hem sacrifici, gelijc dat men Gode dede.

13 capittel

Ende siet, God sende een propheet uut Juda in Bethel, daer Jheroboam voir dat outaer stont ende dede dat calf sacrifici mit wyeroec. Doe sende God den propheet Abdo. Ende hi riep dat woert Gods: "Outaer, outaer! Dit seit God: `Siet, van Davids geslacht sel een geboren worden ende sinen naem sel Yosyas wesen; die sel op dat outaer die hogepriester die daer nu wieroec geven, haer gebeente verbarnen.' Ende tot enen teyken dat God dit seit, so sel dat outaer breken ende die assche ver\stroeyen."

Doe Jeroboam die woerden Gods hoerde die jegen hem waren van den propheet, doe tastede hi na hem ende woude hem vangen. Doe wort sijn hant verdorret ende hi hadde grote werten. Ende dat outaer brac ende die assche verstroeyde, als die propheet geseit heeft. Doe seide Jheroboam tot den propheet: "Man Gods, bid uwen God voir my dat Hi mi verlene gesontheit in mine hant." Die propheet badt an God ende God verleende coninc Jheroboam gesontheit in sinen handen.

Doe seide die coninc Jheroboam tot den propheet: "Coemt, eet u middachmael mit my ende ic wil u giften geven." Doe seide die propheet: "Al gaef gi mi half u guet, ic en aet niet mit u een brocke broets, noch en dronke oec mit u een toech waters in uwe stede, want God heeftet mi verboden dat ic niet eten noch drinken en soude ende dat ic enen anderen wech reysen soude, dan ic harwaert quam." Doe reet Abdo, die propheet, van Betel op sinen ezel.

Doe woende daer een out, valsch propheet in Bethel. Ende sijn kinderen quamen ende seiden hem wat daer in dien dage gesciet was van den coninc ende van dat outaer. Doe

seide die valsche propheet: "Wat wech is hi gereden?" Ende sijn kinderen die wijsdent hem. Doe bereet men hem enen ezel. Ende hi reet den propheet Gods na. Ende doe hi bi hem quam, doe seide hi: "Sie gi die man Gods die van Juda quam?" Abdo seide: "Ic bent." Doe seide die valsche propheet: "Coemt ende eet mit my." Doe seide Abdo: "Ic en mach niet mit u eten noch drinken, want God heeftet mi verboden." Doe seide die valsche prophete: "Ic ben propheet, als gi sijt. Ende die engel Gods heeftet mi geseit: `Leet den propheet in u huys, dat hi broet mit u eet ende water mit u drinke.'" Doe reet Abdo mitten valschen propheet ende at mit hem. Ende doe si over tafel saten, doe quam den geest Gods in den valschen propheet ende seide tot Abdo: "Dit seit God, die Here: `Omdat gi sijn gebot overhorich geweest hebt ende hebt jegen sijn gebot gegeten ende gedronken, soe en sel gi mit u vaderen in u lant niet begraven worden.'"

Ende doe Abdo gegeten ende gedronken hadde, doe reet hi te Jherusalem waert. Ende daer quam een leeu in den wech ende beet Abdo doot. Ende die leeu bleef bi dat lichaem ende bi den ezel

staen. Ende hi en misdede hem niet meer. Ende siet, daer quamen mannen bi den wech gaen ende sagen een doot lichaem daer leggen ende een leeu daerbi staen. Ende si quamen ter stede daer die valsche prophete woende ende seiden dat daer in den wech een doot man lach. Doe dat die valsche propheet hoerde, doe reet hi daer mit enen ezel ende vant Abdo daer doot leggen ende den leeu ende den ezel daerbi staen. Doe leide hi dat dode lichaem op den ezel ende voerdet in die stede ende bescreydet ende begroeft in sijn graf. Ende doe seide hi tot sinen kinderen: "Als ic doot ben, so graeft mi in dat graf des propheten bi des propheten benen, want als God doer hem gesproken heeft, dat sel al gescien.

Mer wat Jeroboam gesien of gehoert hadde, hi en bekeerde hem niet. Hi bleef in sijnre quaetheit. Om sijnre sonden willen so dede God sijn huys ende sijn geslacht vergaen ende die priesteren die in Ysrahel binnen den steden ende daerbuten waren ende oec voel van den gemenen volc. Doe si die quaetheit van Jheroboam sagen, dat hi die gulden calveren eerde ende anbede voir God, doe sceiden si van hem ende togen te Jherusalem ende anbeden daer den almachtigen God. Ende si bleven daer

onder Roboam wonende.

14 capittel

In die tijt hadde Jheroboam enen soen, hiet Abya; die lach siec ende quelde. Doe seide Jheroboam tot sinen wive: "Verwandelt u clederen ende gaet tot Achas, den propheet, die mi seide dat ic coninc soude wesen. Ende neemt mit u 10 broden ende een vat mit honich ende vraecht hem of dit kint genesen sel van deser siecten." Dat wijf dede also ende ghinc in Sylo tot den propheet. Ende die propheet was blint van outheit. Doe seide God, die Here: "Siet, Jheroboams wijf die sel tot u comen ende vragen u raet van haren siecken soen. Dit ende dit segt haer." Ende doe dat wijf int huys quam ende die propheet haer hoerde int huse treden, doe seide hi: "Jheroboams wijf, gi sijt hier gesent tot mi, dat gi een swaer boetscap selt dragen. Gaet ende segt Jeroboam: dit seit God van Ysrahel: `Ic hebbe u verheven uut den volc ende Ic hebbe u een heer geset over mijn volc van Ysrahel. Ende Ic hebse van Davids huys ghesceiden ende u gegeven. Ende gi en hebt mijn geboden niet bewaert ende gehouden, als David dede, mer gi hebt meer quaets gedaen dan alle diegene die voer u waren, want gi hebt gouden calveren gema\ect;

die anbeedt gi voer goden. Ende gi verworpt Mi van uwen aensicht. Daerom sel Ic alle quaet op u huys senden. Ende Jheroboams huys sel tenietgaen, gelijc dat den roec tenietgaet. Ende die van Jeroboams geslacht die gedoot worden in den steden, die sellen die honden eten. Ende die gedoot worden in den acker, die sellen die vogelen verscoren,' want God die heeftet gesproken. Ende nu gaet hene in u huys. Ende als gi in u huys u voet set, so sel u kint sterven. Ende dat sel alleen begraven worden van Jheroboams geslacht. Ende so wie Jheroboams huys verslaet, die sel God coninc setten over Ysrahel. Ende God sel Ysrahel doen vergaen om Jheroboams sonden willen, want hi heeft gesondicht ende heeft al Ysrahel doen sondigen."

Doe stont Jheroboams wijf op ende ginc thuuswaert. Ende doe si in haer huys quam, doe was dat kint doot. Ende het wort begraven. Ende al Ysrahel bescreide dat kint.

Alle die regnaci van Jheroboam, hoe dat hi regneerde ende vacht, siet, dat is bescreven in den Boec der woerden der dagen ende der

coninghen van Ysrahel. Die dagen die Jheroboam regneerde, die waren 22 jaer. Ende doe hi doot was, regneerde sijn soen voir hem.

Roboam die regneerde in Jherusalem. Ende hi maecte die steden van Judeen vast ende hi bemuertse. Ende alle die priesteren ende levyten die in Ysrahel waren, die quamen in Jherusalem ende in Judeen ende anbeden den almachtigen God. Ende Jeroboam verdreefse, omdat si die gulden calveren niet en wouden anbeden. Ende doe Roboam, Salomons soen, int rijc van Juda gevesticht was, doe wanderde hi 3 jaer in den wech Gods, als David ende Salomon dede. Ende doe nam Roboam een wijf, hiet Maalath, ende was Davids soens dochter. Ende daer wan hi 3 knechten bi, als Yeus, Somosiam ende Soom. Daerna doe nam Roboam noch een wijf, hiet Maacha, ende was Absolons dochter. Ende daer hadde hi bi 4 knechten, als Abya, Ethay, Sysa, Solomith. Roboam die minde Maacha, Absolons dochter, boven al sijn wiven ende boven al sijn biwiven, ende settede Abyas, haren outsten soen, prince boven al sijn bruederen. Ende hi docht dat hi hem prince setten woude over al Juda ende Benyamin. Ende Roboam hadde 18 wiven ende 60 biwiven. Ende hi hadde 28 knechten ende 60 dochte\ren.

Doe hi in dat rijc van Juda gevesticht was, doe vergat hi den wech Gods ende sondichde jegen God ende maecte outaren ende afgoden op die bergen ende onder die bomen. Ende al sijn volc die deden grote sonde.

Ende in dat vijfte jaer sijns rijcs, doe quam Sesac, die coninc van Egipten, in Judeen ende wan al die cleyne stede. Ende doe belach hi Jherusalem, want hi hadde mit hem 1.000 ende 200 wagenen ende 60.000 paerden. Ende dat ander volc was ontellic. Doe ghinc Semeyas, die propheet, tot Roboam in Jherusalem ende seide tot hem ende tot den princen die voir Sesac in Jherusalem geweken waren: "Hoert, dit seit God: `Ghi volc van Juda die Mi gelaten hebt, Ic sel u laten in den handen van Sesac.'" Doe was die coninc mit sinen princen bedroeft. Ende si baden genade ende seiden: "God, die Here, die is rechtvaerdich. Och, Here God, wi hebben gesondicht. Weest ons genadich." Doe God sach dat si hem veroetmodichden ende genade baden, doe seide God tot Semeyas, den propheet: "Omdat dat volc genade bidt, so en sel Icse niet al verstroeyen, mer Ic sel hem een luttel help doen, opdat si Mi mogen dienen." Ende doe nam Sesac, die coninc van Egipten, coninc Salomons scat ende die vergulden scilden ende voerdese mit hem in Egipten. Ende Roboam dede voir die gulden coperen scilden maken, die sijn heren voerden.

Doe Roboam out was 41 jaer, doe wort hi coninc in Jherusalem ende

regneerde daer 17 jaer. Hi en bleef in den wech Gods niet, mer hi liet die afgoden in sinen lande. Ende tusschen Roboam ende Jheroboam was altoes strijt. Roboams wercken, sijn beghin ende sijn eynde, dat is bescreven in den Boec Semeye, des propheten, ende in Addo. Ende doe Roboam starf, doe wort hi begraven in Davids stat. Ende sijn soen Abya die regierde na hem.

15 capittel

In Jheroboams 18de jaer doe was Abyas coninc over Juda ende woende in Jherusalem ende regneerde daer 3 jaer. Ende daer was oerloge tusschen Abyas ende Jeroboam. Ende Abyas die vergaderde uut sinen volc die stercste ende die cloecste mannen, 40.000. Ende Jheroboam vergaderde 80.000 mannen. Doe stont Abyas op den berch Seremon ende seide: "Hoert, Jeroboam ende al Ysrahel! Weet gi niet dat God van Ysrahel David coninc maecte van Ysrahel? Ende nu verheft hem Jeroboam, die Salomons knecht was, jegens Davids kinderen ende heeft God aftergelaten ende dient Belyal ende heeft gulden calveren gemaect; die aenbeet hi voir goden. Ende wi anbeden den almachtigen God. Ende daerom sel God in onsen strijt wesen ende vertroesten ons, al heb gi meer volcs dan wi doen." Jeroboam en achte op die woerden niet, mer hi scicte sijn volc te striden jegen die van Juda, van voren ende van afteren. Ende doe Abyas sach dat hi beset was van voren ende van

afteren, doe riepen si alle an God. Ende die priesteren bliesen die basunen. Ende mit dat geluyt so vervaerde God Jeroboam ende al die van Ysrahel, dat si van anxt weken. Ende Abyas mit sinen volc die vervolchdense ende quetstense ende slogen wel 40.000 man. Ende die van Juda hoepten in God ende vervolchden die van Ysrahel ende vonnen hem voel steden of ende vingen die wiven ende die kinderen ende wonnen daer enen groten roef. Ende Abyas hadde 13 wiven ende hadde 22 knechts ende 16 dochteren. Ende sijn wercken sijn bescreven in Addo der propheten Boec.

Ende doe Abyas doot was, doe wort hi begraven in Davids stat. Ende Aza, sijn soen, die regierde na hem.

In die tijt doe was dat lant van Juda 10 jaer mit rusten. Ende Aza die hielt die wet Gods. Hi brac die outaren ende die afgoden verbarnde hi ende warpse in dat water van Cedron. Ende hi verdreef die waersagers, die wiven uut Judeen. Ende Aza seide tot dat volc van Juda: "God heeft ons rust verleent. Laet ons onse stede bemueren ende vastmaken." Ende doe bemuerden si die ende betymmerden die stede.

Doe quam Zara, die coninc van Ethyopien, mit 100.000 mannen ende mit 300 wagenen ende wouden striden jegen die van Juda. Ende Aza die hadde 300.000 mannen mit scilden ende mit speren, ende 70.000 mannen dat scutters wa\ren.

Ende si quamen in dat Dal van Saphata. Doe bat Aza Gode an ende seide: "Here God, tis in uwer machten te verwinnen mit groten of mit clenen. Here God, helpt ons. Wi hebben in u betrouwen, want U en mach niement wederstaen." Doe sende God die van Ethyopien enen anxt an, sodat si weeken voir Aza. Ende Aza vervolchdese ende versloechse ende nam hem haer harnasch ende enen groten roef van camelen. Ende Asa quam weder mit sinen volc in Jherusalem.

Ende Azarias, die propheet, quam Aza jegen ende seide: "Aza van Yuda ende van Benyamin. God, die Here, die heeft mit u geweest, omdat gi Hem gedient hebt ende angebeet. Mer ist dat gi Hem laet, so sel Hi u laten, want siet, die van Ysrahel die en anbeden God niet. Ende si en hebben geen priester die hem die wet leert. Ende si sijn in anxt ende in vresen. Ende reysen si uut ende comen si in, si en hebben norgent vrede. Mer al dat heel lant dat is in anxt, want dat een volc vecht jegen dat ander volc, ende die een stede jegen die ander. Ende si sijn bedruct mit voel lasten. Mer weest gi sterc: God sel u loen wesen van uwen wercken."

Doe Aza die woerden hoerde van den propheet Azarias,

doe was hi gesterct ende warp al die afgoden uut Judeen ende uut alle die steden daer hi macht over hadde. Ende in Aza 15de jaer van sinen rijc doe quamen die van Symons geslacht, van Manasses geslacht ende van Effraym uut Ysrahel te Jherusalem, omdat si sagen dat God mit hem was. Ende doe offerde Aza ende al dat ander volc grote offerhande in den tempel. Ende si hielden die wet Gods. Ende si minden God uut al haer herten ende uut alle haerre sielen. Ende Aza en hadde geen strijt, voirdat hi coninc geweest hadde.

Ende int 30ste jaer doe quam Baasa, die coninc van Ysrahel, in Judeen ende begonde een stede te maken, die hiet Rama, sodat nyement uut Judeen noch in Judeen comen en mocht. Doe nam Aza dat gout ende dat sulver uut den tempel ende van des conincs scat ende sende dat Benedap, den coninc van Syrien, die woende in Damasco, ende seide tot hem: "Laet vrede tusschen u ende mi wesen, ghelijc dattet was tusschen uwen vader ende minen vader. Daerom so sende ic u dat gout ende dat sulver. Ende wrect u over Baasa ende verdrijft hem uut minen lande." Doe sende Benedap sijn heer mit enen maerscalc in Ysrahel ende wan daer voel steden ende verbarndese. Doe Baasa dat vernam, doe liet hi sijn tymmeren ende sijn mueren

of ende toech in Ysrahel ende bescuttede sijns selfs lant. Ende Aza, die coninc van Judeen, die nam dat hout ende die steen die Baasa daer brocht, ende tymmerde ende vestede daermede Gabaa ende Maspha.

In die tijt quam Anan, die propheet, tot Aza ende seide: "Omdat gi betrouwen had in den coninc van Syrien ende gi uwen God niet an en baet om hulpe, daerom sel die hulpe van Syrien van u genomen worden. Waren die van Ethyopien niet jegen u mit voel volcs? Ende omdat gi in God geloefde, so gafse God in uwen handen, want Hi siet over al die werelt. Ende Hi gift hem stercheit die in Hem geloven. Ende gi hebt dwaselic gedaen. Daerom sel daervan nu strijt jegen u opstaen." Doe was Aza toornich ende dede den propheet slaen mit pesericken. Ende daerom wort God seer op hem vertorent ende versloech op die tijt voel van sinen volc.

Dat beginsel van Aza ende dat eynde is bescreven in dat Boec der Coninghen mit den coningen van Juda ende van Ysrahel. Aza die quellede in sijn 39ste jaer ende hadde grote seerte in sijn voeten. Ende hi en socht geen raet an God mer an die meesters van medicinen. Ende hi sterf in dat viertichste jaer sijns rijcs. Ende hi wort begraven in Davids stat.

Ende Josaphat, sijn soen, die regierde na hem in Judeen.

Nadap, Jheroboams soen, die

regneerde over Ysrahel in Aza anderde jaer. Ende hi sondichde voir God ende volchde sijns vaders leven na in sonden. Ende hi dede al Ysrahel sondigen.

Ende Nadap was in een heydense stede, hiet Gebbeton. Ende Baasa, geboren van Ysachar, die versloech Nadap in die stede ende dat was in Aza dorde jaer. Ende Baasa regierde over Ysrahel ende versloech al Jeroboams huysgesin. Ende hi en liet niet enen mensche te live van sinen geslacht, als Haye, die propheet, gesproken hadde. Nadaps woerden en wercken die sijn bescreven in der propheten Boec.

In Aza dorde jaer doe regneerde Baasa over Ysrahel. Ende hi woende in Thersen 24 jaer ende hi sondichde voir God. Ende hi volchde Jheroboams leven na in sonden. Ende hi dede die van Ysrahel sondigen.

16 capittel

God sende Jehu, den propheet, tot Baasa; die sprac tot hem ende seide: "Dit seit God: `Ic hebbe u verheven uut der asschen ende geset een heer te wesen over mijn volc van Ysrahel. Ende gi volcht Yeroboams leven ende gi doet mijn volc sondigen. Daerom sel Ic u huys doen vergaen, ghelijc dat Jeroboams huys vergaen is, die van u gedoot is in die stat van Gebbeton. Ende die honden aten sijn vleis. Ende die buten der steden ge\doot

worden, die aten die vogelen.'"

Ende omdat Jehu Baasa beruspede van sinen quaetheit, so dede hi hem doden. Dat vrac God over hem, want sijns selfs ridder versloech hem in Thersen. Ende daer wort hi in begraven.

Ende in Aza 26ste jaer doe regierde Hela in Ysrahel na Baasa, sijn vader, in Thersen 2 jaer. Ende daerna hadde hi kijf jegen Samri, sijn maerscalc. Ende Hela sat ende at over sijn tafel in Thersen. Ende Samri quam ende sloech hem doot ende regneerde voir hem. Ende doe sloech Samri al Baasans kinderen ende huusgesin doot ende liet daer niet een of levende, als God door Jehu, den propheet, gesproken hadde.

Ende in Aza 27ste jaer doe regneerde Samri over Ysrahel in Thersen. Ende sijn tijt en duerde mer seven dagen, want Hela maerscalc lach voir een heydensche stede, hiet Gebbeton. Ende doe die maerscalc Amri verhoerde dat Samri Hela, den coninc, verslegen hadde, doe coren die van Ysrahel hem tot enen here. Ende doe toech hi van Gebbeton ende belach Thersen. Doe Samri sach dat hi in Thersen belegen was, doe ghinc hi in des conincs sael ende ontstac die ende lietse barnen, ende barnde hem\selven

daerin. Ende also sterf hi in sinen sonden.

Doe wort Ysrahel gesceiden in tween delen. Ende dat een volc dat bleef bi Ambri ende dat ander deel van den volc bi enen heer, hiet Thebin. Mer Thebin en leefde niet langhe ende starf. Ende doe bleef Ambri heer over al Ysrahel.

In Aza 30ste jaer doe regierde Ambri Ysrahel 12 jaer lanc in Thersen. Ende doe coft hi den berch van Samarien jegen enen man, hiet Somer, om 2 talenten sulvers. Ende hi tymmerde daer een stede op ende noemdese Samarien.

Doe sondichde Ambri jegen God ende die van Ysrahel sondichden jegen die wet Gods. Ende daerna doe sterf Ambri ende wort begraven in Samarien. Ende Achab, sijn soen, die regierde na hem over Ysrahel ende woende in Samarien. Ende dat gesciede in Aza, coninc van Juda, 38ste jaer. Ende Achab regierde over Ysrahel 22 jaer. Ende doe sondichde hi voer dat aenschijn Gods. Ende hi volchde Jheroboams leven na ende wort arger dan Jheroboam in sonden, want hi nam een heydens wijf, ende hiet Yesabel, des conincs dochter van Sidoni. Ende hi anbede haren afgod Baal ende maecte hem een tempel ende een outaer in Samarien. Ende Achab wort arger in sonden dan enich coninc van Ysrahel die voer hem geweest hadde.

Ende in die tijt doe tymmerde Ahyel Yerico weder op, als God over Josue

gesproken hadde.

17 capittel

Doe seide Elyas, die propheet, tot Achab, den coninc van Ysrahel: "Leeft God in wes jegenwoerdicheit ic stae, soe en selt van dese tijt voert niet meer regenen noch douwen, eer ict Gode bidde."

Doe sprac God tot Helyas ende seide: "Gaet van hene oestwaert ende verbercht u daer in dat gebercht van Carith bi dat lopende water. Ende Ic hebbe den raven geboden dat si u voeden sellen. Ende van den lopende water sel gi drinken." Ende Elyas dede als hem God geboet ende ghinc in dat gebercht bi der Jordanen ende bleef daer wonende. Ende die raven brochten hem des morgens vleischs ende broet ende desgelijc des avonts. Ende hi dranc van dat lopende water.

Ende na voel dagen, omdattet niet en ragende, so verdroechde dat lopende water. Doe seide God tot Helyas: "Staet op ende gaet in die stede Serepta, die leit in Sydonien, ende blijft daer. Ic hebbe daer een wijf, een weduwi, geboden dat si u voeden sel."

Doe stont Helyas op ende ginc in Serepta. Ende doe Helyas voir die stede quam, doe sach hi daer dat wijf, die weduwi. Ende si sprockelde hout om wat spijs te koken, die si eten soude. Doe riep Elyas tot dat wijf ende seide: "Geeft my een luttel waters in een vat, dat ic drincken mach." Doe liep dat wijf om water te halen. Ende Elyas die riep haer na ende seide:

"Ic bid u: brenct een luttel broets in u hant." Doe seide dat wijf: "Leeft die Here, uwen God, so weet dat ic niet en hebbe dan een luttel meels ende een luttel olyen. Ende nu ben ic uutgegaen om te vergaderen wat houts om mi ende minen soen wat spijs te maken ende te eten. Ende als wi dat gegeten hebben, so sellen wi sterven, want wi en weten niet meer te crigen. Doe seide Helyas tot dat wijf: "En weest niet versaecht, mer gaet ende bereit die spijs, als gi geseit hebt. Mer bact eerst een cleyn koectgin in der asschen ende brenctet mi ende bereit u ende uwen soen die spijs daerna, want dit seit God van Ysrahel: dat meel dat gi hebt, dat en sel niet vergaen. Ende die oly en sel niet minderen, ter tijt toe dat God regen op der aerden sent." Ende doe ghinc die weduwe ende dede, als haer Elyas bevolen hadde. Ende die propheet at van dat meel, ende die weduwe ende al haer huysgesin. Ende van dien dage voert so en minderde die oly noch dat meel niet, als God geseit hadde.

Ende doe Helyas mitter weduwen bleef wonende, doe wort haer kint siec ende bleef quellende. Doe seide dat wijf, die weduwy, tot Helyas: "Man gods, wat is die saec? Seer dat gi hier int huys quaemt, so en was mijn kint nye gesont.

Ende nu is dat gestorven. Is dat mijn sonden scout?" Doe seide Helyas tot haer: "Geeft mi uwen soen." Doe nam die weduwe haren doden soen uut haren scoet ende gaffen Helyas. Ende Helyas nam dat kint ende droecht in die camer ende leydet opt bedde ende seide: "Mijn Here, mijn God, dese weduwe daer Gi mi gesent hebt, die heb Gi bedroeft, omdat haer kint gestorven is." Ende Helyas die recte hemselven driewerven op dat kint dat daer doot lach ende leide sijn handen op des kints handen ende sijn mont op des kints mont ende riep ende bat totten Here ende seide: "O, mijn Here, mijn God, ic bidde U: laet die ziel van desen kinde weder in sijn craften comen." God die hoerde Helyas stemme ende dat kint wort levende. Doe nam Helyas dat kint uut der camer ende brochtet voer int huys ende gaft sijnre moeder ende seide: "Leeft u soen niet?" Doe seide dat wijf tot Helyas: "Nu bekenne ic dat gi een man Gods sijt ende dat die woerden Gods waerachtelic in uwen monde sijn."

18 capittel

Na voel dagen, als na drie jaren, doe seide God tot Helyas: "Gaet ende openbaert u voer Achab, den coninc van Ysrahel. Ic selt doen regenen op der aerden." Ende doe ghinc Helyas dar\waert.

Ende in Ysrahel was groten honger ende duertijt. Ende die coninghinne Jesabel, Achabs wijf, die dede alle die propheten Gods doden, waer dat si die crigen mocht.

Ende Abdyas, Achabs rentemeester, die ontsach den almachtigen God. Ende hi hadde 100 propheten verborgen in een spelunken ende in kelnaren ende voetse daer heymelic mit water ende mit broet.

Op een tijt seide Achab tot Abdyas, sijn rentemeester: "Gaet over dat lant bi der fonteynen ende in die valeye ende besiet of gi ergent enich cruut of gras vint dat onse paerden, onse muylen ende onse beesten eten moghen, opdat si niet en sterven van honger." Doe ghinc die coninc van Ysrahel enen wech uut om gras te soken. Ende Abdyas ghinc enen anderen wech uut. Ende daer Abdyas quam in den velde, daer gemoetede hem Helyas. Ende doe Abdyas hem bekende, doe viel hi op sijn knyen ende seide: "Sie gi niet Helyas?" Doe seide Helyas: "Ja, ic." Voert seide Helyas: "Gaet ende segt uwen here dat ic hier ben." Doe seide Abdyas: "Wat sonde heb ic gedaen dat gi mi wilt leveren Achab, den coninc? Want seide ict hem dat ic u gesien ende gesproken hebbe ende ic u niet en vinghe, hi soude mi doden. Ende gi weet wel dat ic Gode ontsien hebbe van mijnre joncheit. Ende oec ist u wel geseit, hoe dat Jesabel die propheten Gods heeft doen

doden. Ende ic hebbe 100 propheten verborgen in spelunken, die God van Ysrahel dienen. Ende ic hebse gevoet mit water ende mit broet. Ende nu segt gi: `Gaet ende segt Achab dat Helyas hier is.' Ende vonde hi u niet, so soude hi mi doden." Doe seide Helyas: "Leeft God in wes jegenwoerdicheit ic hier sta, ic sel my huden voer Achab openbaren."

Doe ghinc Abdyas ende seide tot Achab dat hi Helyas gesien hadde. Ende doe quam Helyas in den velde voir Achab. Doe seide Achab: "Sie gi Helyas, die Ysrahel aldus bedruct ende beswaert hebt?" Doe seide Helyas: "Ic heb Ysrahel niet bedruct noch beswaert, mer gi ende u voirvaders die hebbent gedaen, want gi versmaet den almachtigen God. Ende gi hebt al sijn geboden aftergelaten. Ende gi dient Baal ende ander afgoden. Mer gaet ende vergadert al Ysrahel op den berch Carmelo. Ende laet al Baals propheten daer mede comen die van Yesabels, der coninghinnen, tafel eten, ende mit al den gemenen volc."

Doe dede Achab, die coninc van Ysrahel, al dat gemeen volc vergaderen op den berch van Carmelo. Ende oec dede hi daer Baals propheten comen. Ende daer wasser 400 ende 50. Doe stont Elyas alleen als een Gods propheet ende seide tot die van Ysrahel: "Hoe lange sel gi aldus versceiden wesen in twee delen? Es God van Ysrahel Heer, so dient Hem. Ende is

Baal here, so dient hem ende volget hem." Ende daerop en andwoerde nyement. Doe seide Helyas weder tot den volc: "Ic ben hier alleen een propheet Gods. Ende hier staen 400 ende 50 Baals propheten. Gheeft al Baals propheten enen os ende laetse die doden ende an stucken snyden ende haer goden sacrifici doen ende leggen dat vleis mit hout op dat outaer sonder vuer. Si sellen haer goden bidden dat hi dat vuer daerin sende ende ontfange dat offer. Ende desgelijc geeft mi alleen een os. Ic sellen doden ende an stucken snyden ende minen God sacrifici doen ende maken een outaer in den naem Gods ende leggen daer hout mit dat vleis op sonder vuer. Ende ic sel minen God bidden dat Hi dat offer ontfange. Ende in wies offer dat vuer van boven comt ende verbarnt, dien God sel men alleen dienen ende anbeden." Doe riep al dat gemeen volc: "Dat is gueden raet; dat willen wi doen." Doe seide Helyas tot Baals propheten: "Want uwer voel is, so neemt enen os ende doet sacrifici. Roept uwe goden an, dat si vuer in u offer senden ende u gebet horen."

Doe deden al Baals propheten sacrifici ende baden haren goden an. Daer en quam geen vuer, noch si en worden niet verhoert. Ende si baden alle van

den uchtent tot den middach toe. Ende doe bespottede Helyas Baals propheten ende seide: "Roept lude an u goden; licht si sijn verre van u, of si moghen op den wech wesen of si mogen slapen." Doe riepen alle die propheten mit luder stemmen an haren goden, mer si en worden niet verhoert.

Doet namiddach was, doe seide Helyas: "Coemt alle tot mi." Doe quam dat volc tot Helyas. Doe maecte Helyas een outaer van 12 stenen in den naem Gods ende dode een os ende sneet die an stucken ende dede Gode sacrifici ende leide hout op dat outaer ende leide dat vleis daerop ende dede doe halen 4 cruken mit water ende dede dat water gieten op dat offer ende op dat hout. Ende doe dede Helyas anderwerf water halen ende goet dat op dat outaer. Ende desgelijc goet hi dat water dordewerf op dat offer ende op dat hout, opdat Baals propheten niet seggen en souden dat daer vuer op dat outaer onder dat hout lach. Doe viel Helyas op sine knyen ende badt an Gode ende seide: "O, Here, Abrahams God, Ysaacs God ende Ysrahels God, openbaert nu dat Gi Ysrahels God sijt ende dat ic u knecht ben, want dat ic doe, dat doe ic uut uwen geboden. Daer\om

bid ic U, Heer, verhoert my, opdat dit volc mach weten dat gi die almachtige God sijt." Doe quam dat vuer Gods ende verbarnde dat offer ende dat hout ende die stenen te pulver.

Doe dat gemeen volc dat sach, doe vielen si op der aerden ende seiden: "Helyas, u Here is die almachtighe God." Doe seide Helyas tot dat gemeen volc: "Haelt mi al Baals propheten ende en later u niet een ontgaen." Doe ghinc dat gemeen volc ende grepen al Baals propheten ende brochtense voer Helyas op dat lopende water Cyson. Ende daer onthoefde hise alle.

Doe seide Helyas tot den coninc Achab: "Here coninc, eet ende drinct haestelic ende trect ter stede waert, want daer sel een groten regen comen." Ende Helyas ghinc after den berch ende seide tot dat kint dat bi hem was dat hi in Serepta verwrect hadde van der doot - ende dat was Jo nas, den propheet, daer hi toe seide - : "Siet ter zeewaert of daer yet verheft in der luchten." Ende Helyas viel op sine knyen ende bat ende seide tot Gode. Ende dat kint ghinc op den berch ende sach ter zeewaert. Het quam weder tot Helyas ende seide dat hi niet en sach. Doe seide Helyas tot dat kint: "Gaet sevenwerven op den berch ende siet ter zeewaert of gi yet verneemt." Ende dat kint dede also. Ende op die sevende reyse doe sach dat kint ene cleyne wolken rysen uut der zee. Ende

dat seide dat kint Helyas. Ende Helyas seide tot dat kint: "Gaet ende segt Achab dat hi haestelic reyse ter stede waert, opdat hi van den regen niet belopen en wort." Ende Achab haestede hem mit sinen wagenen ter stede waert. Ende God was mit Helyas. Ende hi was eer in die stede dan die coninc Achab. Ende doe wort die hemel verdonckert. Ende daer quam een wint uut der luchten ende enen groten regen die al dat lant nat maecte ende vuchtede.

19 capittel

Doe seide Achab tot Yesabel, sinen wive, al dat opten berch gesciet was ende hoe Helyas haer propheten hadde doen doden. Doe sende Jesabel boden tot Helyas die seiden dat si morgen Helyas soude doden, ghelijc dat hi haer propheten gedoot hadde.

Doe was Helyas vervaert ende toech uut Ysrahel in Judeen in een stat, hiet Barsabee. Daer liet hi dat kint Jonas. Ende hi ghinc alleen een dachreyse in der woestinen ende ghinc doe sitten onder een gengevaerboem ende begheerde te sterven ende seide: "Here, het is mi genoech dat Gi mijn siel van mi haelt. Ic en ben niet beter dan mijn vaders geweest hebben." Ende doe ghinc Helyas leggen slapen in die scade van dien boem. Ende siet, die engel Gods quam ende roerde hem ende seide: "Helyas, stant op ende eet." Ende doe rechte hem Helyas op ende sach tenden sinen hoefde

staen een vat mit water ende broet, onder die assche gebacken. Ende Helyas die at ende dranc ende sliep weder. Doe quam die engel Gods anderwerf weder ende roerde Helyas ende seide: "Staet op ende eet. Gi hebt noch enen verren wech te gaen."

Doe stont Helyas op ende at ende dranc ende wanderde in stercheit der spisen 40 dagen ende 40 nachten tot den berch Gods, Oreb. Dat was den berch Synay. Ende doe hi daer quam, doe rustede hi in een spelunc. Ende siet, daer sprac een stemme tot hem ende seide: "Helya, wat doe gi hier?" Doe seide Helyas: "Omdat ic mijn Heer, mijn God, gemint hebbe, so benyden my die van Ysrahel, want si hebben uwen vrede aftergelaten ende uwe outaren gebroken ende uwe propheten gedoot. Ende ic ben alleen ontgaen ende si soken my om te doden."

Doe seide God tot Helyas: "Gaet ende keert weder doir die woestijn in Damasco. Ende als gi daer coemt, so sel gi Azael daer coninc salven van Zyryen. Ende Jehu sel gi coninc salven van Ysrahel. Ende Helyseus sel gi propheet salven voir u. Ende so wie dat Azaels swaert ontgaet, die sel Jehu verslaen. Ende so wie dat wijct voir Jehus swaert, die sel Helyseus verslaen. Ende ic sel laten in Ysra\hel

7.000 mannen die haer knyen niet gebogen en hebben voir dat afgod Baal. Ende alle die mont die hem niet angebeet en hebben, die sal men haer hant cussen."

Doe ghinc Helyas vandaen uut der woestinen ende vant Helyseum in den acker mit 12 paer ossen. Doe Helyas bi hem quam, doe leide hi sinen mantel op Helizeum. Ende hi liet rechtevoert sijn ossen ende volchde Helyas na ende seide tot hem: "Ic bidde u: laet mi mijn vader ende mijn moeder eerst gaen cussen ende oerlof an hem nemen. Dan sel ic u volgen." Doe seide Helyas: "Gaet ende coemt weder tot my." Doe ghinc Helyseus van Helyas ende nam twee ossen ende sloech die, ende koecte dat vleis ende at dat mit sinen vrienden ende gesondese ende sciet van hem. Ende doe volchde hi Helyas na ende diende hem.

20 capittel

Benedap, die coninc van Syryen, die vergaderde sijn volc ende sijn vrienden ende toech daermede voir Samarien ende belach die stede. Ende hi hadde mit hem 32 coninghen mit wagenen ende mit paerden. Doe sende Benedap boden tot Achab, den coninc van Ysrahel. Die seiden: "Die coninc Benedap sendt ons tot u, dat gi ons

geven sout u gout, u sulver, u wijf, u kinderen. Ende en wil gi dat niet doen, so sel die coninc morgen tot deser uren sijn volc senden ende sel u huys doirsoken ende al uwer knechten huysen. Ende al dat hem genoecht, dat sel hi nemen ende voerent mit hem."

Doe riep die coninc van Ysrahel die outste des volcs tot hem ende seide hem, hoe dat hi belast was, want die coninc van Syrien die hadde tot hem gesent om sijn wijf ende om sijn kinderen, om sijn sulver ende om sijn gout. Doe seiden die princen ende dat ghemeen volc tot horen coninc Achab: "Ende en acht Benedaps woerden niet, mer weest tevreden." Doe seide Achab tot die boden: "Sect uwen here, den coninc, dat ic dat niet doen en wil, dat hi van my begeert." Doe ghingen die boden tot Benedap ende seiden hem also. Doe Benedap dat hoerde, doe at hi ende dranc mit den coninghen die hem te hulpe waren gecomen. Ende doe geboet hi sijn volc die stede al omme te beleggen. Ende doe deden si also.

Ende siet, doe quam die propheet Mycheas tot Achab, die coninc van Ysrahel, ende seide: "Dit seit God, die Heer: Siet al dat volc buten der steden over; dat sel God in uwen handen geven, opdat gi weten moecht dat God almachtich is." Doe seide Achab: "Bi wien sel dat gescien?" Doe seide die propheet: "Dit seit God, die Heer: Bi die voetgangers

der princenkinderen." Doe seide Achab: "Wie sel den strijt beghinnen?" Doe seide die propheet: "Gi selt uutgaen mitten princenkinderen ende nemen daer 200 ende 32 jongelingen. Ende op den middach so sel u dat gemeen volc van Samarien volgen tot 7.000 toe." Doe ginc Achab mit der princenkinderen uut. Ende Benedap sat ende at mit sinen volc in der tenten. Ende hem wort geseit dat die van Samarien uutquamen. Doe seinde Benedap daer een deel volcs jegen ende seide: "Comen die mannen om vrede, so brenctse levende voir mi. Ende ist dat si striden willen, so vanctse ende brenctse voir mi al levende." Ende doe si bi malcander quamen, doe slogen die jongelinghen van Samarien die ander doot. Ende doe worden die van Syrien in roer ende weken. Ende doe quamen die van Ysrahel uut ende verslogen daer voel volcs. Ende si vingen haer wagenen ende haer paerden.

Doe seide die propheet tot den coninc van Ysrahel: "Gaet ende maect u sterc ende vervolcht u vianden." Ende Achab dede also ende verdreef sijn vianden. Ende in dat ander jaer doe seiden des conincs gesin van Syrien tot horen coninc: "Die goden van Ysrahel sijn goden van den geberchte. Daerom verloren wi daer den strijt. Mer laet ons vechten in een dal, so sellen wi hem verwinnen." Ende Benedap, den coninc, geloefde den raet van sinen volc

ende hi vergaderde sijn volc, wagenen ende paerden, ende toech in Effech om jegen die van Ysrahel te vechten.

Ende die van Ysrahel die vergaderden haer volc ende maecten twee clene scaren. Ende die van Syryen die hadden al dat velt bedect mit volc. Doe quam daer een man Gods tot Achab, den coninc, ende seide: "Dit seit God, die Heer: Omdat die van Syrien seggen dat God van Ysrahel Here is in den ghebercht ende niet in den dale, daerom sel Hi u al dat volc in uwen handen geven, omdat gijt weten moecht, dat God die almachtige Here is opten bergen ende in den dalen." Ende die van Ysrahel vergaderden ses dagen lanc haer volc. Ende opten sevenden dach doe streden die van Ysrahel jegen die van Syryen. Ende si versloghen daer 100.000 voetgangers in enen dage. Ende die daer mochten wiken, die liepen in die stede Effech. Ende die mueren van der stede vielen neder. Ende daer vielre onder doot 27.000. Ende die coninc Benedap ende die mit hem waren, die weken in een cleyn kamerkijn dat an een ander camer stont.

So seiden Benedaps knechten tot hem: "Wy hebben gehoert dat die coninc van Ysrahel guedertieren is. Daerom, laet ons veroetmoedigen ende cleden ons mit sac\ken

ende banden om onsen hals doen ende gaen totten coninc van Ysrahel. Ter avontuere hi sel ons in genade ontfangen." Doe clede hem Benedap mit al sijn gesin mit sacken ende deden snoeren om haren hals ende quamen also voir den coninc van Ysrahel ende seiden: "Here, Benedap begheert u knecht te wesen." Doe seide Achab, die coninc van Ysrahel: "Leeft Benedap, hi sel mijn brueder wesen." Ende hi seide: "Gaet ende laet Benedap voir my comen." Doe brocht men voir Achab. Doe seide Benedap: "Die steden die mijn vader uwen vader ofgewonnen heeft, die geve ic u weder. Ende laet mi mit vreden varen ende laet vrede tusschen ons bliven." Doe liet Achab Benedap varen ende tusschen hem beiden bleef vrede.

Doe seide die propheet Mycheas tot enen die bi hem stont: "Slach my een wonde; God gebietet di." Mer die man en woude dat niet doen. Doe seide Mycheas, die propheet: "Want gi die woerden Gods niet en hoert ende sijn gebot niet en doet, als gi van mi gaet, so sel u een leeu verscoren." Ende doe die mensche een luttel weges van den propheet was, doe quam een leeu ende dode hem. Doe seide Mycheas tot enen anderen man die bi hem stont: "Slach my een wonde." Ende die man

sloech hem een wonde in sijn hoeft, sodat hem dat bloet over sijn aensicht liep. Ende doe warp die propheet stof ende asche in sijn aensicht, sodat hem nyement en kende. Ende hi ghinc doe voir den coninc ende seide: "Here coninc, ic heb in den strijt geweest. Ende daer wort een man gevangen; die wort mi bevolen te bewaren. Ende waert dat hi my ontliep, ic soude mijn lijf voir sijn lijf setten, of ic most daervoer geven een talent sulvers. Ende doe ic mi ommekeerde, doe ontliep mi die man." Doe seide die coninc: "Gi geeft dat oerdel selve dat gi verboert hebt." Doe wiesch die propheet dat bloet ende dat stof van sinen aensicht. Ende doe kende hem die coninc. Doe seide die propheet tot den coninc van Ysrahel: "Dit seit God, die Heer: `Omdat gi den man hebt laten gaen uut uwen handen die der doot waerdich was, so sel u leven voir sijn leven gaen ende uwes volcs leven voir sijns volcs leven.'" Ende doe die woerden den coninc hoerde, doe versmede hijse ende wort toornich ende toech in Samarien weder.

21 capittel

Ende op die tijt was daer een man in Ysrahel, hiet Naboth. Die hadde een wijngaert leggen an des conincs palaes. Doe seide die coninc Achab tot Naboth: "Gheeft my dien wijngaert die an mijn palaes leyt. Ic sel u ter ander stede enen anderen, beteren wijngaert daervoir

geven. Ende genoecht u daer niet mede, so sel ic u also voel gelts geven als den wijngaert waerdich is." Doe seide Naboth: "Here coninc, en weest niet vertorent. Dien wijngaert die mijn vader my geerft heeft, die en wil ic u niet geven."

Die woerden nam Achab in onwaerden ende wort seer toornich. Ende hi ghinc leggen in sijn camer opt bedde ende keerde sijn aensicht ter weech waert ende en woude niet eten. Doe ginc Yesabel, sijn wijf, tot hem ende seide: "Wat is u dat gi aldus bedroeft sijt ende niet eten en wilt?" Doe seide die coninc Achab tot sinen wive: "Ic bat Naboth om sijn wijngaert, dat hi mi die geven wou. Ic soude hem daer gelt voir geven of enen anderen wijngaert. Doe seide hi: `Ic en wil u mijn wijngaert niet geven.'" Doe seide sijn wijf Yesabel tot hem: "Dat is enen groete saec geseit jegen den coninc van Ysrahel. Staet op, eet ende weest starc van moede. Ic sel u Naboths wijngaert geven."

Doe screef Yesabel enen brief uut den naem van Achab ende segelden mit Achabs vingerlinc. Ende si seinde die tot die rechteren ende tot die edelste van dier stede daer Naboth woende. Ende aldus hielt den brief in: "Vergadert die edelste van dier stede ter vierscaer. Ende set Naboth daer bi den eersten. Ende biet dan dat volc te vasten. Ende dan sellen daer twee van Belyals kinderen voir dat

recht comen ende tugen enen valschen tuge over Naboth, dat hi die doot verdient heeft. Ende al gebenedijt hi God ende den coninc, gi selt hem uutleden ende stenen hem ter doot." Ende die rechteren ende die burgers van der stede die deden also als den brief inhielt. Si vergaderden dat recht ende dat gemeen volc. Ende si deden Naboth bi hem sitten. Ende doe gheboet men dat volc te vasten. Ende doe hadden si twee valsche tugen jegen Naboth over geset. Ende doe stonden daer twee duvelsmannen op ende tugeden over Naboth, dat hi die doot verdient hadde. Ende Naboth die gebenedide God ende den coninc, mer ten mocht hem niet baten. Men lede hem uut ende men steenden ter doot. Doe seinden si een bode tot Yesabel dat Naboth doot was.

Ende doe Yesabel verhoerde dat Naboth gesteent ende gedoot was, doe ghinc si tot Achab ende seide: "Staet op ende besit Naboths wijngaert. Hi en wouden u mit rusten niet geven ende hadde daer gelt of ontfangen. Ende nu is hi doot ende en heeft daer niet voir." Doe Achab hoerde dat Naboth doot was, doe stont hi op ende ghinc in Naboths wijngaert. Ende hi besatten voir sijn eygen.

Doe sprac God tot Helyas ende seide: "Staet op ende gaet tot Achab, den coninc van Ysrahel, in Samarien. Ende hi besit Naboths wijngaert. Sect hem

mijn woerden. Helyas ghinc tot Achab ende seide tot hem: "Dit seit God, die Heer: `Gi hebt Naboth gedoot ende gi besit sinen wijngaert.' Ende God seit: `In die stede daer die honden Naboths bluet licten, aldaer sellen die honden u bloet licken.'" Doe seide Achab tot Helyas: "Waer heb gi my ye gevonden dat ic u viant was?" Doe seide Helyas: "Ic hebbe nu mijn viant gevonden. Omdat gi van God gesceiden sijt ende hebt afgoden angebeet die u wijf van Amorreen gebrocht heeft, daerom sel God quaet op u senden ende doen u huys verslaen ende vergaen, gelijc dat Hi Yeroboams huys dede vergaen, want gi hebt die van Ysrahel doen sondigen. Ende van Yesabel seit God datse die honden sellen eten in den acker. Ende sterft Achab in der steden, die honden sellen sijn vleis eten. Ende sterft hi in den acker, die vogelen sellen sijn vleis eten."

Doe Achab die woerden hoerde, doe was hi bedroeft ende scoerde sijn cleder ende toech een haren cleet an sijn lijf. Ende hi vastede ende hi sliep in enen sac. Ende hi ghinc mit bloeten hoefde. Doe God die oetmoedicheit sach, doe seide Hi tot Helyas: "Omdat Achab hem veroetmoedicht voir Mi, so en sel Ic in sijn dagen geen quaet op hem senden. Mer in sijnre kinderen dagen so sel sijn huys vergaen."

22 capittel

Doe sat Achab sonder striden 3 jaer lanc. Ende die coninc van Juda ende van Jherusalem, Josaphat, die hadde enen soen, hiet Yoram. Ende die nam te wive Achabs dochter die genoemt was Atalia, daer voel quaets of quam, als hierna int Vierde boec der Coningen geseit sel worden. Ende omdat Josaphats soen Achabs dochter hadde, so quam Josaphat, die coninc van Juda, tot Achab, den coninc van Ysrahel. Doe seide die coninc van Ysrahel tot sinen volc: "Wy hebben vergeten dat wi die stede Ramoth in Galaath niet ontfangen en hebben van den handen des conincs van Syryen." Ende hi seide tot Josaphat: "Coem gi, omdat gi mit mi striden wilt op Ramoth in Galaad?"

Doe seide Josaphat tot Achab: "Ic ende gi sijn een. Mijn volc ende u volc sijn een. Mijn paerden ende u paerden sijn een. Mer laet ons raet nemen an God wat wi doen sellen." Doe vergaderde die coninc van Ysrahel 400 van sinen propheten ende vraechde hem ende seide: "Sellen wi in Ramoth te stride varen, of willen wijt afterlaten?" Doe seiden si: "Trect daer te stride. God selse in uwen handen geven."

Doe seide Josaphat: "Is hier enich propheet Gods, opdat wijt hem vragen mochten?" Doe seide Achab, die coninc van Ysrahel: "Hier is een man, een propheet, mer ic haet hem, omdat hi mi geen guet toe en propheteert mer altoes quaet. Ende dat is Mycheas." Doe seide die

coninc Josaphat tot Achab: "Here coninc, en spreect also niet." Doe riep die coninc van Ysrahel sinen camerlinc ende seide: "Gaet haestelic ende haelt mi den propheet Micheas." Ende die bode ghinc. Die coninc van Juda, Josaphat, ende Achab, die coninc van Ysrahel, die ghingen in der poorten van Samarien ende waren versciert mit conincliker cyerheit. Ende si saten opten stoel haerre mogentheit. Ende Zedechias ende 400 propheten die seiden: "Dit seit God, die Heer: `Die van Syryen die sellen wiken voir den coninc van Ysrahel.' Daerom, gaet te stride. Het sel u voerspoedelic gaen ende God sel u vianden in uwen handen geven." Doe quam die bode tot Mycheas ende seide: "Siet, alle die propheten die bi den coninc van Ysrahel sijn, die hebben hem uut enen monde guet toegepropheteert dat hi sijn vianden verwinnen sel. Daerom, propheteert gi oec also." Doe seide Micheas, die propheet: "Leeft God, so wat Hi mi hiet spreken, dat sel ic spreken." Doe quam Mycheas voir den coninc. Doe seide die coninc van Ysrahel: "Mychya, sellen wi in Ramoth te stride varen of niet?" Doe seide Mycheas: "Vaert te stride. God sel u den coninc in uwen handen geven." Doe seide Achab tot hem noch anderwerven ende dordewerven beswoer hi hem, dat hi hem in den naem Gods niet en seide dan

die waerheit. Doe seide Mycheas, die propheet: "Ic sach Ysrahel verstroeyt in den gebercht gelijc scapen die sonder heerden waren." Doe seide die Heer: "Dese en hebben genen heer; een yegelic die gae tot sinen huse in vreden."

Doe seide Achab tot Josaphat: "Seide ic u niet dat hi my geen guet en soude propheteren mer altoes quaet?" Doe seide Mycheas: "Hoert die woerden Gods. Ic sach God sitten opten stoel sijnre mogentheit. Ende al dat hemelsche here stont bi Hem tot sijnre rechterside ende tot sijnre lufterside. Doe seide die Heer: `Wie sel Achab, den coninc, bedriegen, dat hi vaert in Ramoth Galaad?' Doe was daer een geest die sprac totten Heer ende seide: `Ic sel hem bedriegen.' Doe seide die Heer: `Waermede sel gi hem bedriegen?' Doe seide die geest: `Ic sel uutgaen ende wesen een logenachtich geest in den mont al sijnre propheten.' Doe seide die Heer: `Gaet ende doet also.' Nu siet, aldus heeft God een geest der logenen in uwer propheten mont geset."

Doe trat Sedechyas voirt ende sloech Mycheas an sijn wanghe ende seide: "Die geest Gods en heeft my nye gelaten ende heeft mit u gesproken." Doe seide Mycheas: "In dien dage sel gijt sien, als gi in u slaepcamer gaet om u te verbergen." Doe seide Achab, die coninc: "Neemt Mycheas ende leet hem tot Amon, den prince van

der stede, ende tot Joas ende segt hem: die coninc seit dat gi desen man in den kerker sout leggen, ter tijt toe dat hi mit vreden uut den strijt quaem. Ende ghi sout hem voeden mit een luttel broets ende waters." Doe seide Mycheas: "God en seide niet dat gi mit vreden gesont sout wederkeren."

Doe toech die coninc van Ysrahel ende van Juda die coninc in Ramoth Galaad. Doe seide die coninc van Ysrahel tot Josaphat: "Neemt u harnasch ende laet ons gaen te stride. Ende doet u clederen an." Ende die coninc van Ysrahel verwandelde sijn clederen, dat men hem niet kennen en soude, ende toech also te stride. Ende die coninc van Syrien die geboot sinen princen van der scaren, dier was 32.000, dat si tegen nyement vechten en souden, groet noch cleen, dan alleen tegen die coninc van Ysrahel. Ende doe die princen der scaren Josaphat sagen, doe meenden si dattet die coninc van Ysrahel geweest hadde ende si vochten jegen hem. Ende doe riep Josaphat, sodat die van Syrien verstonden dat hi die coninc van Ysrahel niet en was. Ende si keerden van hem ende vochten jegen een ander scaer. Ende een scutter scoet Achab, den coninc van Ysrahel, een scut tusschen sijn longen ende sijnre magen. Doe seide die coninc tot sinen wagenaer: "Keert die wagen omme ende voert mi uut den

heer, want ic ben swaerlic gewont." Ende hi bluede zeer. Ende doe wort die strijt in dien daghe aftergelaten. Ende die coninc seide tot sinen volc: "Een ygelic die trec tot sinen lande waert ende tot sinen stede waert."

Ende doe bleef Achab, die coninc van Ysrahel, doot. Ende hi wort gevoert in Samarien ende hi wort aldaer begraven. Ende doe men die wagen wiesch van den bloede, doe licten die honden dat bloet, also als van den propheet gesproken was.

Alle die woerden ende wercken ende dat tymmeren van Achab dat en is in der Coninghen Boec niet gescreven, mer het is gescreven in den Boec der Propheten.

Doe Achab doot was, doe regneerde Ochosias, sijn soen, voir hem. Josaphat keerde weder mit vreden in Jherusalem ende Jehu quam in sijn gemoet ende seide tot hem: "Gi hebt vrientscap gehat mit den onsaligen man die God versmeet. Ende gi hebt hem hulp gedaen. Ende daerom is God op u vertoornt. Mer daer sijn guede wercken onder u gevonden: dat gi die afgoden uut den lande verdrijft. Ende gi bereet u herte tot God. Ende gi volcht u vader na in doechden."

Doe bleef Josaphat wonende in Jherusalem. Ende hi settede rechteren in al sinen landen ende in al sinen steden. Ende hi beval hem dat si Gode ontsien souden ende een ygelic recht doen ende dat si geen personen ansien en souden in den recht,

noch geen gelt, noch giften nemen van nyement. Ende in Jherusalem so ordineerde Josaphat priesteren ende levyten ende princen onder dat volc die alle saken berechten souden. Ende hi gheboet hem ende seide: "Aldus sel gi doen: leeft onder die vrese Gods mit volmaecter herten. Alle die saken die voir mi comen van uwen gheslachten ende van uwen ondersaten die men u vraget van der wet of van den geboden of van den rechten, openbaert hem die. Ende leert hem die wet, opdat si niet en sondigen jegen God, opdat die toren Gods niet op hem en comt. Ende Amarias sel priester ende biscop wesen ende regieren al dat Gode toehoert. Ende Sabadias die sel prins wesen ende regieren al dat den coninc toebehoert. Aldus heb gi rechteren, geestelic ende waerlic. Daerom dient God, so sel u al guet geschien."

Ochosias wort coninc van Ysrahel ende regierde na sinen vader in Samarien. Ende hi volchde sijns vaders leven na in sonden. Ende hi versmade God van Ysrahel ende anbede Baal, gelijc dat sijn vader ende sijn moeder deden.

Explicit liber Regum Tercius.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.
Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hieran volcht dat Vierde boec der Coninghen.

Hier beghint dat Vierde boec der Coningen

Dat eerste capittel

Doe Achab doot was, doe wort Ochosyas coninc van Ysrahel. Ende die Moabyten misdeden doe dat lant van Ysrahel. Ende Ochosyas, die coninc, die viel op een tijt van een banc in sijn camer in Samarien, sodat hi langhe quelde. Doe ontboet hi boden voir hem ende seide: "Gaet ende vraecht Belsebuc, den afgod van Accaron, raet, of ic van deser siecten sel opstaen ende leven." Doe ghingen die boden.

Doe sprac die engel Gods tot Helyam ende seide: "Staet op ende gaet jegens des conincs boden van Samarien ende segt tot hem ende vraecht of daer geen God in Ysrahel en is, omdat si raet soken an Belsebuk, den afgod." Daerom, segt tot hem: "Dit seit God, die Here: `Van dat bedde daer hi op leit, en sel hi niet gaen, mer hi sel sterven.'" Doe ghinc Helyas jegen die boden ende seide als die engel hem bevolen hadde. Doe keerden die boden wederomme ende ghingen tot den coninc. Doe seide die coninc: "Hoe coem gi dus haestelic weder?" Doe seiden die

boden: "Ons quam een man jegens; die seide tot ons: `Keert weder tot den coninc die u gesent heeft ende sect hem: Dit seit God, die Heer: en is daer geen God in Ysrahel ende gi sent om raet an Belsebuk, den afgod van Accaron? Daerom, van den bedde daer gi op lect, en sel gi niet gaen, mer gi selt sterven.'" Doe seide die coninc Ochosias: "Wat gedaent van man wast die u gemoetede? Ende hoe was hi gecleet die dat tot u seide?" Doe seiden die boden: "Het was een man mit enen rugen hoefde ende gegort mit enen pelsleer." Doe seide die coninc: "Dat was Helyas."

Doe sende hi om hem een prince ende vijftich knechten mit hem. Si ghingen ende vonden Helyas sitten onder enen berch. Doe seiden si tot Helyas: "Man Gods, die coninc van Ysrahel die gebiet u dat gi tot hem comen sout." Doe seide Helyas: "Est dat ic een man Gods ben, so coem dat vuer van den hemel ende verbarn u ende u vijftich knechten." Doe quam dat vuer van den hemel ende verbarndese alle. Doe sende die coninc daer tot Helyam noch een prinse ende vijftich knechten mit hem. Doe quamen si tot Helyam ende seiden: "Man Gods, coemt haestelic tot den coninc." Doe seide Helyas: "Est dat ic een man Gods bin, so coem dat vuer van den

hemel ende verbarn u ende u vijftich knechten." Doe quam dat vuer van den hemel ende verbarndese alle.

Doe sende die coninc dordewerf noch een prince mit vijftich knechten. Ende die prince dat was Abdyas. Doe si voir Helyas quamen, doe vielen si op hoer knyen ende si baden hem ende seiden: "Man Gods, wilt ons niet versmaden. Wy bidden u, ontfermt onser." Doe seide die engel Gods tot Helyam: "Gaet mit hem ende en weset niet vervaert." Doe ghinc Helyas mit hem voir den coninc. Doe seide Helyas: "Dit seit God: `Omdat gi boden sent om raet an Belsebuk, den afgod van Accaron, recht of daer geen God in Ysrahel en waer daer gi raet an vragen mocht, daerom en sel gi van den bedde niet sceiden daer gi op lect, mer gi selt sterven.'"

Ende onder die woerden so bleef Ochosias, die coninc van Ysrahel, doot. Ende doe regneerde sijn broeder Joram na hem, want hi en hadde geen kinder. Ochosias wercken ende woerden die en sijn niet bescreven in der Coninghen Boec, mer si sijn bescreven in der Propheten boec.

2 capittel

Daerna woude God Helyas ophalen te hemel. Doe ghinc Helyas mit Helyzeus van Galgala. Doe seide Helyas tot Helyzeum: "Sit hier, want die Heer sent mi in Bethel." Doe seide Helyzeus: "Leeft

God ende leeft u siel, so en sel ic niet van u sceiden." Doe quamen si tesamen in Bethel. Doe quamen daer prophetenkinderen ende seiden tot Helyseum: "Weet gi niet dat God huyden uwen heer Helyas van der aerden sel nemen?" Doe seide Helyseus: "Swijcht, ic weet dat wel." Doe seide Helyas tot Helizeum: "Sit hier, want die Here sent mi in Yerico." Doe seide Helyzeus: "Leeft God ende u ziel, so en sel ic niet van u sceiden." Doe quamen si tesamen in Yerico. Doe quamen der propheten kinderen tot Helyseum ende seiden: "Weet gi niet dat God huyden uwen heer Helyas van u sel nemen?" Doe seide Helyseus: "Swijch, ic weet dat wel." Doe seide Helyas: "Sit hier, want God sent mi ter Jordanen." Doe seide Helyseus: "Leeft God ende u siel, so en sel ic niet van u sceiden." Doe ghingen si tesamen tot opter Jordanen.

Ende hem volchden van verren na vijftich der propheten kinderen ende stonden ende sagen na hem. Doe Helyas ende Helyzeus voir der Jordanen stonden, doe nam Helyas sinen mantel ende voude die. Ende hi sloech in dat water ende dat water sceide hem. Ende si ghinghen daer beide mit drogen voeten over. Ende doe si over die Jordaen waren, doe seide Helyas tot Helyzeum: "Eyschet van my dat gi wilt. Het sel u gescien, eer dat ic van u worde genomen." Doe seide Helyzeus: "Ic bidde dat u geest der prophecien dubbelt in mi is." Doe seide Helyas: "Gi hebt een swaer

dinc geeyschet. Est dat gi mi siet als ic opgevoert worde, so selt u gescien dat gi begheert. Ende en sie gi mi niet, so en selt u niet gescien." Doe si dus ghingen spreken in der woestinen, siet, doe quam daer een vuerige wagen ende vurige paerden. Ende daer wort Helias opgenomen ende gevoert in den hemel. Ende Helyseus sach hem opvaren ende riep: "O, mijn vader, o, mijn vader, een wagen van Ysrahel ende haer wagenman!" Ende doe en sach hi hem niet meer.

Doe warp Helyas sinen mantel neder. Ende Helyseus nam den mantel ende ghinc ter Jordanen waert. Ende doe sloech hi mit Helyas mantel in der Jordanen ende dat water en sceide niet. Doe seide Helyseus: "Waer is nu Helyas?" Ende hi sloech noch eens mit den mantel in der Jordanen. Ende doe sceide dat water ende Helyseus ghinc daerdoer mit drogen voeten. Ende dat sagen der propheten kinderen van Yerico ende si seiden: "Helyas geest die rust op Helyzeum." Ende si quamen tot hem ende vielen op haer knyen ende anbeden hem.

Ende si seiden tot hem: "Siet, hier sijn vijftich sterker mannen; die sellen gaen soken Helyam, uwen heer. Ter avontuer die geest Gods die hevet hem verborgen in een dael int gebercht." Doe seide Helyseus: "En sent daer nyement om te soken." Doe dwongen si hem dat hi daer 50 mannen seinde int gebercht om Helyas te soken. Ende si sochten hem drie dagen, mer si en vonden hem niet. Doe bleef Helyzeus wonende in Jherico.

Doe seiden

die mannen van der stede tot Helyseum: "Siet, dit is een guede stede. Mer hier is een bitter water ende dat lant is onvruchtbaer." Doe seide Helyseus: "Haelt mi een nyeu vat ende doet daer sout in." Doe nam Elyzeus dat vat mit den sout ende ghinc tot dat water ende warp daer sout in ende seide: "Dit seit God, die Here: `Ic hebbe dit water gesuvert ende ten sel voertan niet bitter wesen noch onvruchtbaer.'" Ende doe ghinc Elyzeus vandaen in Betel. Ende daer hi quam gaen bi den wege, daer quamen cleyn kinderen ende bespotteden Helyzeum ende seiden: "Climt op, gi calue, clymt op, gi calue." Doe Helyseus die kinderen ansach, doe vermaledide hijse in den naem des Heren. Ende daer quamen twee beren uut den bussche ende verbeten ende doden daer 42 kinderen. Ende doe ghinc Helyzeus tot den berch Carmelo. Ende vandaen ghinc hi in Samarien.

3 capittel

Joram, Achabs soen, regierde Ysrahel ende woende in Samarien ende sondichde voir Gode ende dede die van Ysrahel sondigen, gelijc dat Jeroboam dede.

Ende Mesa, die coninc van Moab, die gaf Achab, den coninc van Ysrahel, jaerlics 100.000 scapen ende 100.000 weren. Ende doe Achab doot was, doe en woude hi dien tribuyt sinen soen niet geven.

Doe sende Joram, die coninc van Ysrahel, tot Josaphat, den coninc van Juda, om hulpe mit hem te striden jegen den coninc van Moab. Doe seide Josaphat: "Ic sel mit u trecken, want wat mijn is, dat is u. Ende mijn volc dat is u volc. Ende mijn paerden dat sijn u paerden." Doe seide Josaphat: "Bi wat wegen sellen wi darwaert trecken?" Doe seide Joram: "Doer die woestinen."

Doe toech die coninc van Ysrahel, die coninc van Juda, die coninc van Edom seven dagen in der woestinen. Ende si en vonden daer geen water te drinken. Doe seide Joram, die coninc van Ysrahel: "Och, och, och! God hevet hier drie coningen vergadert ende Hi sel ons geven in den handen Moab."

Doe seide Josaphat: "En is hier geen propheet die Gode voir ons bit?" Doe seide daer een van Jorams knechten: "Hier is Helyseus, den propheet." Doe ghingen die drie coninghen tot Helyzeum ende vraechden hem raets. Doe seide Helyzeum tot den coninc van Ysrahel: "Wat heb ic mit u te doen? Gaet tot uwes vaders ende tot uwes moeders propheten." Doe seide die coninc van Ysrahel: "Waerom heeft God drie coninghen vergadert? Omdat Hise in den handen Moabs geven wil?" Doe seide Helyseus: "Leeft God in wes jegenwoerdicheit ic stae, soe en wil ic des conincs van Juda sijn aen\sicht

niet bescamen. Mer doet my comen een souter." Doe sanc Helyzeus die psalmen. Doe quam die hant Gods op hem ende hi seide: "Dit seit God, die Here: `Maect trochten ende graften.' God seit: `Gi en selt geen vint noch regen sien, mer u trochten die sellen mit water vervolt worden ende gi selt daerof drinken mit u gesin ende oec uwen beesten. Ende God sel die van Moab in uwen handen geven. Ende gi seltse verslaen ende haer steden verderven ende haer vruchtbaer bomen verbarnen. Ende haer fonteynen ende wateren die sel gi besluten. Ende haer ackeren die sel gi bedecken mit stenen."

Ende het is gesciet. Des morgens was dat lant vervolt mit water, sodat si alle droncken. Doe die coninc van Moab vernam dat die coninghen jegen hem quamen te striden, doe vergaderde hi sijn volc ende si togen striden. Ende die van Moab worden verslegen ende weken in die steden. Ende si vervolchdense ende verbarnden die steden ende bedecten die ackeren mit stenen. Ende si stopten haer wateren ende verbarnden haer bomen. Ende die coninc was belegen in enen groten stede.

Doe vergaderde die coninc van Moab vijf 100 starcker mannen ende woude uuttrecken striden jegen den coninc van Edom, mer hi wort weder in die stede gedreven. Doe nam die coninc van Moab sinen outsten soen, die na hem regieren soude, ende offerden sinen

god in een sacrifici ende dode hem op der mueren. Doe die drie coninghen van buten dat sagen, doe jammerdet hem. Ende si togen vandaen ende een ygelic coninc toech mit sinen volc thuyswaert.

Ende doe Josaphat te Jherusalem waert toech, doe quam Jehu in sijn ghemoet ende versprac hem, omdat hi enen man te hulpe quam die afgoden anbede.

Daerna doe vergaderden die Amonyten ende Moabiten ende wouden striden jegen Josaphat, den coninc van Juda. Ende doe dat Josaphat geboetscapt wort, doe was hi vervaert ende beanxt. Doe dede Josaphat al Judeen vergaderen om Gode te bidden dat Hi hem vertroesten woude. Doe al dat volc vergadert was voir den tempel Gods van Jherusalem, doe stont die coninc Josaphat midden onder hem ende seide: "Here, onser vaderen God, Gi sijt Here in den hemel ende in der aerden. In uwen handen is alle mogentheit ende nyement en mach U wederstaen. Nu en weten wi niet wat wi doen sellen, mer wi keren onse ogen tot U om vertroest te worden." Doe was daer een van Asaps geslacht daer die geest Gods op was. Die stont in midden der scaren ende seide: "Hoert, here coninc ende al Judeen ende al Jherusalem. Dit seit God, die Here: `En wilt niet vervaert wesen, noch ontsiet u niet, noch ontsiet niet te vechten jegen die grote scaren, want God gift die sege.'

Morgen sel gi jegen hem uutgaen in der woestinen. Ende hebt betrouwen: gi selt die hulpe Gods op u sien, o, Juda ende Jherusalem. En wilt niet vervaert wesen: morgen sel gi uutgaen ende God sel mit u wesen." Doe viel Josaphat ende al dat gemeen wolc op hare knyen ende dancte ende lovede Gode ende anbede Hem. Ende des morgens doe was al dat gemeen volc vroech op ende togen in der woestinen. Ende daer stont Josaphat, die coninc, midden onder hem allen ende seide: "Hoert mi, alle die van Jherusalem ende van Juda. Geloeft in uwen Here, uwen God, ende loeft sinen propheten. Het sel di voirspoedelic gaen." Ende doe ordineerde hi sijn volc. Ende die sangers van Jherusalem die ordineerde hi te gaen voir dat volc ende voir die scaren, omdat si Gode dancken ende loven souden. Ende si songen dien psalm: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in eternum misericordia eius.* Beliet den Here, want Hi guet is, want sijn ontfermherticheit is in ewicheit.

Ende doe si alle den lof Gods songen, doe verkeerde God die herten der Amonyten ende der Moabiten. Ende si worden onderlinghe vechtende jegen die daer woenden int ghebercht van Seyr. Ende oec so verslogen si malcander onwetende. Ende doe die coninc

van Juda in dat gebercht quam, doe sach hi al dat lant bedect leggen mit dode menschen.

Doe ghinc Josaphat, die coninc van Jherusalem, mit al sijn volc ende nam dat harnasch van den doden ende die costelike clederen ende die goude ende sulveren vaten, sodat si daer drie dagen over waren, eer dat si den roef vergaderden. Ende op den vierden dach doe vergaderden si in dat Dal der Benedictien ende gebenediden Gode. Ende doe togen si gemeenlic weder in Jherusalem ende dancten ende loefden Gode. Ende doe bleef Josaphat mit rusten sitten van allen oerlogen. Ende doe hi 15 jaer out was, doe wort hi coninc van Judeen ende regierde Jherusalem 20 jaer. Ende sijn moeder hiet Asuba. Ende dit waren sijn kinderen: Joram, Azariam, Jahiel, Zacharias, Mychael ende Saphatias. Ende elc van sinen kinderen die gaf hi grote rijcheit ende maectse heren van die steden van Judeen. Ende Joram, sijn outste soen, die maecte hi coninc van Jherusalem.

Ende doe starf Josaphat ende wort begraven in Jherusalem, in Davids stat. Ende al sijn woerden ende al sijn wercken die sijn bescreven in der propheten boec Jehu. Ende doe Joram gevesticht was coninc van Jherusalem, doe dede hi al sijn brueders onthoefden ende doden, omdat hi alleen coninc

woude wesen van Judeen.

4 capittel

Daerna doe starf Abdias, die Achabs rentemeester geweest hadde. Ende hi hadde 100 propheten heymelic gevoet in die duertijt, sodat Yesabel, des conincs wijf, niet en wist. Ende hi hadde broet ende ander spijse gebrocht. Doe quamen die sculdenaren tot Abdias wijf ende wouden haer kinderen hebben, dat si voir die scult souden dienen. Doe quam dat wijf tot Helyzeeum ende seide: "Gi weet dat mijn man u knecht was ende dat hi God ontsach. Ende nu is hi gestorven. Ende hi was gelt sculdich. Nu comen die sculdenaren ende nemen mijn twee kinderen ende willen dat si hem dienen voir die scult." Doe seide Helyzeus: "Wat wil gi dat ic doe? Segt mi: wat heb gi in u huys?" Doe seide dat wijf: "Ic hebbe niet dan een luttel olyen." Doe seide Elyzeus: "Gaet tot uwen gebueren ende leent heymelic grote, ydel vaten ende sluyt u doer toe mit uwen kinderen. Ende giet die oly in vaten." Doe ghinc dat wijf ende dede also ende goet alle die ydel vaten vol olye, sodat si overliepen. Doe seide dat wijf tot haren kinderen: "Brenct mi meer vaten." Die kinderen seiden: "Daer en isser niet meer." Doe bleef die oly staen. Doe ghinc dat wijf tot Helizeum ende seide hoe dat si gedaen hadde. Doe seide Helyzeus: "Gaet ende vercoept die oly ende betaelt u sculdenaren. Ende wat u over\loept,

daer leeft selve of mit uwen kinderen." Ende dat wijf dede also.

Het gesciede daerna dat Helyzeus daer quam gaen mit Giesy, sinen knecht, bi enen stat, hiet Suna. Ende daer woende een rijc wijf die sach dat Helyzeus een heilich man was. Ende si node hem mit haer ten eten. Ende hi ghinc mede ende at mit haer. Ende hi plach bi wilen daer an te comen eten. Doe seide dat wijf tot horen man: "Dit is een heilich man die aldus tot ons comt. Laet ons hem een camertgin maken ende een bedde daerin ende een tafel mit een candelaer ende enen setel daerbi, als hi comt, dat hi daerin mach rusten." Ende doe dede die man also. Doe seide Helyzeus tot Gyesy: "Gaet tot deser vrouwen ende bedanctse van den doechden die si ons doet. Ende vraecht of si yet te doen heeft voir die coninc of voir die princen. Wi willen die boetscap wel doen." Doe seide dat wijf: "Wi wonen hier mit rusten midden onder ons volc." Doe ghinc Gyesy tot sinen meester. Doe seide Helyzeus: "Wat is haer begheert?" Doe seide Gyesy: "Si en claecht niet, mer si en heeft geen kint ende haer man is out." Doe geboet Helyzeus dat wijf voir hem te comen. Ende doe si voir hem stont, doe seide hi tot dat wijf: "Op dese tijt ende op dese ure so sel gi een kint ter werelt brengen." Doe seide dat wijf: "Man Gods, en wilt niet liegen." Ende op die tijt ontfinc si kint van haren

man. Ende het wort geboren op die ure als die propheet seide. Ende dat kint wyesch op ende soude op een tijt gaen op den acker tot sinen vader die bi sijn maeyers was. Doe seide dat kint tot sinen vader: "Vader, mijn hoeft zweert." Doe seide die vader tot een van sijnre knechten: "Neemt dat kint ende dreechtet tot sijnre moeder." Die knechte nam dat kint ende droecht tot sijnre moeder ende die moeder settet op haren knyen. Ende op den middach doe bleef dat kint doot. Doe nam die moeder dat kint ende leidet op des propheten bedde ende sloet die dore van den huse toe. Ende si ghinc tot haren man ende seide: "Ic bid u: sent een van uwen knechten mit mi mit enen ezel ende laet ons reysen tot den man Gods, dat hi tot ons come." Doe seide die man: "Wat is die saec dat gi daer huden wilt gaen? Ten is geen vierdach huden, noch geen sabboth." Doe seide dat wijf: "Ic hebbe hem te doen." Doe gaf die man haer enen ezel ende si reet tot den propheet tot opten berch Carmelo. Doe dat wijf voir den propheet quam, doe viel si op sine voeten ende screyde. Doe ghinc Gyesi daertoe ende woudse opheffen. Doe seide die propheet: "Laetse leggen: haer siel is in groten rouwen." Doe seide dat wijf: "Gi had mi een kint gebeden

van Gode ende dat is nu doot." Doe seide Helyseus tot Gyesy, sinen knecht: "Scort u op ende neemt minen stoc in u hant ende gaet totten kinde. Ende en gruet nyement in den wege. Ende ist dat u yement gruet, andwoert hem niet. Ende legt minen stoc op des kints aensicht." Doe seide die moeder van den kinde: "Leeft God ende u siel, ic en sceide niet van u, gi en gaet mede." Doe ghinc die propheet mit haer. Ende Gyesy was voer ende leide den stoc op des kints mont. Ende ten sprac, noch ten hoerde niet. Doe ghinc hi sinen meester jeghen ende seide: "Dat kint en is niet verresen." Doe ghinc Helyseus in die camer daer dat kint opt bedde lach ende sloet die doer toe ende bat an Gode. Ende hi ghinc leggen op dat kint ende leide sijn mont op des kints mont, sijn ogen op des kints ogen, sijn handen op des kints handen, ende verwarmde so sijn vleis ende ghinc van dat kint wanderen in die camer ende ghinc dan weder leggen op dat kint, tot sevenwerven toe. Doe sloech dat kint sijn ogen op. Doe riep die propheet die moeder. Ende si quam in die camer ende viel op haer knyen. Doe seide Helyzeus: "Neemt u kint." Doe nam die moeder haer kint, dat doe levede. Ende si dancte Gode ende was verblijt.

Ende doe ghinc Helyzeus van haer mit sinen knecht Gyesi

ende quamen tesamen in Galgala. Daer bleven si een tijt. Ende doe wort daer in den lande groten honger. Ende der propheten kinderen woenden doe mit Helyzeus. Doe sprac Helyseus tot enen van den kinderen: "Doet enen groten pot te vuer ende coect een pulment dat der propheten kinderen mogen eten." Ende doe ghinc daer een van den kinderen in den acker ende vergaderde daer voel cruyts in den acker ende brochtet in sinen mantel ende maecte daer een potspijs of. Mer hi en kende dat cruyt niet. Doe die potspijs gesoden was, doe sciep men dat die kinderen op ende si aten daerof. Ende doe sijt smaecten, doe riepen die kinderen gemeenlic: "Man Gods, die doot is in die pot." Ende si en mochtent niet eten van bitterheit. Doe seide Helyzeus: "Haelt mi wat meels." Doe nam Helyzeus dat meel ende warpt in den pot ende roerdet omme. Ende doe atent die kinderen ende daer en was doe geen bitterheit in den pot.

Daerna doe quam een man van Balsalisa. Ende hi brocht den propheet broet van nyeu vruchten ende 20 gerstenbroden. Ende oec brocht hi ander nyeuwe vruchten in een sac. Doe seide Helizeus: "Set die spise voir den volc ende laetse eten." Doe seide die dienre: "Wat soude dese spise helpen onder alle dese mannen." Doe seide die propheet: "Setse voir die mannen

ende laetse eten. God heeftet geseit." Doe dede die dienre also. Ende die mannen aten alle ende worden gesaet. Ende daer bleef voel spisen over na den woerden Gods.

Vijf capittel

Onder den coninc van Syrien daer was een eerbaer, machtich man, genoemt Naaman, ende was een prinse der ridderen. Ende hi was seer rijc, mer hi was malaets. Ende die van Syrien die hadden eenen jongen maecht gevangen uut Ysrahel ende die diende mit Naamans vrouwe. Doe seide die maecht tot haer vrouwe: "Waer mijn heer Naaman bi den propheet die in Samarien is, hi soude volmaectelic gesont worden van sijnre lazarien."

Doe seidet die vrouwe tot haren heer Naaman. Ende Naaman ghinc voert totten coninc ende seide hem al wat sijn dienstmaecht geseit hadde. Doe seide die coninc van Syryen: "Trect in Samarien. Ic sel enen brief an den coninc senden, dat hi u hulpelic sel wesen." Doe bereide hem Naaman ende toech te Samarien waert ende nam mit hem 10 talenten sulvers, 6.000 goude penninghen ende 10 manyer van clederen. Ende doe die coninc van Ysrahel dien brief las, doe stont daerin gescreven: "Here coninc, weet dat ic u sende Naaman, minen knecht, omdat gi hem gesont sout maken van sijnre lazarie." Doe dat die coninc verstont, doe scoerde hi sijn cleder ende seide: "Ben ic

nu God dat ic mach doden ende levende maken? Die coninc van Syryen sent dese man tot mi, dat ic hem soude gesont maken van sijnre lazarien. Besiet, wat saec soect hi jegen mi?"

Doe dat Helyzeus vernam dat die coninc sijn cleder scoerde, doe sende hi totten coninc ende dede hem vragen waerom dat hi sijn cleder scoerde ende seide: "Laet die man tot mi comen, opdat hi weten mach dat die propheet Gods is in Ysrahel." Doe sende die coninc Naaman tot den propheet Helyseum. Ende Naaman reet mit paerden ende mit wagenen voir des propheten huys. Doe dat Helyseus vernam, doe sende hi een bode tot Naaman. Die seide tot hem: "Gaet ende wast u sevenwerven in der Jordanen. Gi selt gesont ende gereynicht worden."

Doe was Naaman toornich ende seide: "Ic waende dat die man tot mi comen soude ende soude die naem sijns Gods angeropen hebben ende soude mijn sericheit mit sinen handen angetast hebben ende soude mi also gesont gemaect hebben. Sijn daer niet beter wateren in onsen lande, als Abana ende Pharphar? Ic mocht mi daerin gedwogen hebben." Doe keerde hi hem onwaerdeliken omme ende

woude gaen. Doe seiden sijn knechten tot hem: "Vader, hadde die propheet een groet dinc tot u geseit, gi soutet gedaen hebben. Ende nu seit hi een cleyn dinc: Dwaet u ende gi selt gesuvert wesen." Doe ghinc Naaman ende dwoech hem sevenwarven na der propheten woerden in der Jordanen. Ende doe wort hi gesuvert van sijnre lazarien. Ende sijn vleis was reyn gelijc een jonc kints vleis.

Doe ghinc Naaman weder totten propheet mit al sijn gesin ende stont voir hem ende seide: "Nu weet ic voirwaer, datter geen God en is in alder werelt dan die God van Ysrahel. Doe seide hi totten propheet: "Ic bid u: neemt dese giften van uwen knecht." Doe seide Helyseus: "Leeft God in wes jegenwoerdicheit ic sta, so en sal ic niet van u nemen, want ic en heb dat werc niet gewrocht, mer God." Doe seide Naaman: "Ic bid u: laet mi u knechten geven dat guet dat die mulen geladen hebben, opdat si uwen God offer daerof mogen doen ende voir mi bidden."

Doe seide Helyzeus tot Naaman: "Geeft niet ende gaet in vreden." Doe reysde Naaman thuyswaert. Doe seide Gyesy: "Mijn meester laet Naaman van hem gaen ende hi en nemt niet van hem. Ic sel hem nalopen

ende laten mi wat geven." Ende Gyesy die vervolchde Naaman. Doe Naaman hem sach nalopen, doe ghinc hi van sinen wagen ende ghinc yegen Gyesy ende seide: "Is daer enich hinder van ons gesciet?" Gyesy seide: "Neent, mer mijn heer sent mi tot u. Hem sijn twee jongelingen overghecomen van Effraym. Geeft hem enen talent sulvers ende twee clederen." Doe seide Naaman: "Het is beter dat gi twe talent sulvers neemt." Ende Naaman deden 2 talent sulvers ende twee paer clederen doen in twee sacken ende twee knechten mit Gyesy gaen diese voir hem drogen. Ende doe si in die stede quamen, doe nam Gyesy dat guet ende verbarcht in een huys ende liet die mannen wederommegaen.

Ende Gyesy stont des avonts voir sinen here. Doe seide Helyzeus: "Gyesy, waen coem gi?" Doe seide Gyesy: "Here, u knecht en heeft nyewaert geweest." Doe seide Helyzeus: "Was mijn hert daer niet tegenwoerdich doe Naaman van sinen wagen ghinc ende quam u tegemoet? Ende gi hebt van hem genomen sulver ende cleder, omdat gi copen wilt olijfbomen, wijngaerden, scapen, ossen. Ende gi wilt knapen ende maechden houden. Mer die malaetscheit van Naaman die sel op u comen ende op u geslacht." Ende Gyesy die wort besmit mit een witter lazarie.

Scolastica seit: Alle die geestelike guet vercopen

ende daer yet of nemen, die sijn siec ende lazarus an der zielen ende sijn genoemt gyesiten.

6 capittel

Daerna doe seiden die prophetenkinderen tot Helyzeus: "Here, dese stede daer wi in wonen, die is ons al te nauwe. Laet ons gaen wonen op der Jordanen. Ende laet ons elc reescap mit ons nemen om hout mede te houden uut den bussche, daer wi een huys of mogen maken in te wonen." Doe seide Helyzeus: "Gaet." Doe seider een van hem allen: "Here, gaet mede mit uwen knechten." Doe seide Helyzeus: "Ic sel mit u gaen." Ende doe ghingen si tesamen op der Jordanen. Ende si hyeuwen daer hout een huys of te maken. Ende een van den kinderen hyeuwen hout bi enen water. Ende die bijl vloech van dat hout int water. Doe riep die jongelinc: "Och armen, mijn bijl is int water gevallen van der steel." Doe seide Helyzeus: "Waer viel die bijl?" Die jongelinc wijsdet hem. Doe nam Helyzeus die steel van der bijl ende streecse ghins ende weder doer dat water ende doe quam die bijl bovendriven. Doe seide Helyzeus tot den knecht: "Neemt op die bijl." Ende die knecht stac sijn hant uut ende nam die bijl uutten water. Ende daer maecten si een woninghe.

Die coninc van Syrien die vergaderde enen raet ende ordineerde hoe dat hi die coninc van Ysrahel beleggen soude ende seide tot sijn gesin: "Tot deser steden

ende tot dier steden daer sellen wi lagen leggen ende daer sellen wijse vangen." Doe seinde die man Gods een bode tot den coninc van Ysrahel. Die seide tot hem: "Wacht u dat gi tot deser steden niet en gaet, want daer hebben die van Syrien lagen geleit." Doe sende die coninc van Ysrahel volc tot dier stede daer hem Helyzeus wijsde. Ende hi bebolwercte hem daer, sodat hi daer bewaert was. Ende also geschiede den coninc van Syrien anderwerf ende dordewerf.

Doe was des conincs hert van Syrien verstoert, want hi waende den coninc van Ysrahel verlagen ende verslaen, mer hi wort altoes gewaerscuwet. Doe riep die coninc van Syrien sijn gesin tot hem ende seide: "Wie is diegene die mijn woerden aldus melt ende openbaert voir den coninc van Ysrahel?" Doe seide een van sinen knechten: "Here coninc, van u gesin en doet dat nyement, mer die propheet Helyzeus die seit die woerden die gi in uwen raet spreect al den coninc van Ysrahel." Doe seide die coninc van Syryen: "Waer is die propheet?" Doe seide men: "In Dothaim." Doe seinde die coninc daer een groet heer van volc mit wagenen ende mit paerden. Ende si belagen binnen dier nacht die stede.

Des morgens doe was Helyzeus knecht vroech op. Ende hi sach die stede ommebeleggen mit volc, mit wagenen ende

mit paerden. Doe ghinc hi tot sinen heer ende seide: "Och armen, here, wat sellen wi doen? Wi sijn in die stede hier belegen." Doe seide Helyzeus: "En wilt niet vervaert wesen. Daer isser meer mit ons dan mit hem is." Doe bat Helyseus an Gode ende seide: "Here, doet desen knecht sijn ogen op, opdat hi u moghentheit sien mach." Ende God die dede des knechts ogen op. Ende doe sach hi al dat gebercht mit vuerigen wagenen ende paerden.

Ende die van Syryen quamen doe in die stede. Doe bat Helyzeus an Gode ende seide: "Here, ic bidde U: slaet dit volc mit blintheit." Doe maecte God al dat volc blint. Doe seide Helyseus tot die mannen: "Gi sijt al uut den wege. Dit en is die stede niet daer gi wesen sout. Volcht mi: ic sel u den man tonen die gi soect." Ende doe lede hise in Samarien. Ende doe si in die stede waren, doe bat Helyzeus an Gode ende seide: "Here God, doet dese mannen haer ogen op, opdat si sien mogen." Doe dede God haer ogen op. Ende doe sagen si dat si midden in Samarien waren. Doe seide die coninc van Ysrahel tot Helyzeum: "Vader, wil ic al dit volc verslaen?" Doe seide Helyzeus: "Neen, verslaetse niet, want mit uwer machten en heb gijse niet gevangen, mer set hem spijs ende dranc

voir ende laetse eten ende drinken ende dan tot haren heer trecken." Doe wort die mannen spijs ende dranc voirgeset. Ende si aten ende si droncken ende si ghingen tot haren heer. Ende doe en quamen daer niet meer verspiers int lant van Ysrahel.

Daerna vergaderde Benedap, die coninc van Syryen, sijn volc ende belach Samarien also lange, dat in Samarien groten honger was, sodat men een ezelshoeft coft om 80 swaer sulveren penningen. Ende een vierendeel van een pont duvemissen coft men om vijf sulveren penningen, want dat was haer sout of haer cruyt daer die rijcheit haer spijs mede maecten.

Op een tijt doe ghinc die coninc van Ysrahel ter mueren om die stede te voirsien. Doe quam daer een wijf voir den coninc ende riep mit luder stemmen ende seide: "Here coninc, helpt mi!" Doe seide die coninc: "God en helpt u niet. Hoe soude ic u helpen? Ic en hebbe broet noch wijn. Wat soude ic u dan doen?" Doe seide dat wijf: "Dit wijf die hier staet, die seide tot mi: `Geeft ons u kint, dat wi dat huden mogen eten. Ende morgen so sellen wi mijn kint eten.' Wy hebben mijn kint gecoect ende gegeten. Ende des anderen dages doe seide ic: geeft ons u kint, opdat wi dat mogen eten. Ende nu heeft si haer kint verborgen ende en brenct dat niet voert. Daerom, helpt

mi." Doe die coninc dat hoerde, doe scoerde hi sijn clederen, daer hi op der mueren stont. Ende doe sach al dat gemeen volc dat hi een haren cleet had an sijn naecte lijf.

Doe seide die coninc: "Dit doet my God. Mer woude Helyzeus, hi soudet wel verbidden. Daerom, hadde ic hem, ic soude hem thoeft ofslaen." Ende Helyzeus was in sijn huys ende voel oude mit hem. Doe sende die coninc van Ysrahel tot hem princen ende boden, omdat hi God bidden soude dat Hijse verloste van dien last daer si mede bedruct waren. Ende eer die boden tot Helizeus quamen, doe seide hi tot die oude die bi hem waren: "Gi en weet niet dat die coninc seide dat hi mi soude doen onthoefden. Daerom, siet voir u, als sijn boden hier comen: sluyt u doer toe ende en laet daer nyement in comen." Ende siet, doe hi aldus stont ende sprac, doe quamen die boden tot hem ende seiden: "Siet, God sent voel quaets op ons ende noch sijn wijs meer verwachtende van Gode."

7 capittel

Doe seide Helyzeus: "Hoert die woerden Gods. Dit seit God, die Heer: `Morgen binnen dien dage so sel men copen een maet tarwenblomen om enen penninc ende twee maten gherste om enen penninc in der poorten van Samarien.'" Doe seide een van den princen die daer gesent waren: "Dat en mach niet wesen, al dede God coren regenen."

Doe seide Helyzeus: "Gi selt dat mit uwen ogen sien, mer gi en selt van den brode niet eten." Doe ghingen die boden vandaen.

Doe waren daer 4 malaetsche mannen; die woenden buten der steden van Samarien. Die seiden onderlinge: "Wat willen wi langer hier bliven? Wi sellen hier van honger sterven. Daerom, laet ons gaen in dat heer van Syryen. Est dat si ons sparen, so mogen wi leven. Ende sparen si ons niet, so moeten wi doch sterven."

Ende des nachts doe hoerden die van Syrien een groet geruft van wagenen ende van paerden. Doe seiden si tot malcander: "Siet, die coninc van Ysrahel die hevet soudenyers gehuyert uut Ethyophien ende uut Egipten. Die comen nu ende sellen ons allen verslaen." Ende doe liepen si in der nachten alle wech ende lieten haer tenten, paerden, ezelen ende al haer guet after om vrese van der doot.

Doe quamen die malaetsche mannen in die tenten van den heer. Ende si en sagen daer nyement in roer. Doe ghingen si in een tent ende si aten ende si dronken. Ende si namen dat gout, sulver ende cleder ende verberchden die. Ende doe ghingen si tot enen ander tent ende namen dat

guet ende verberchdent mede. Doe seiden si tot malcander: "Wi en doen niet dat recht is, omdat wi dit in die stede niet en openbaren, dat dit volc wech is. Wi sellen daerof beruspet worden. Daerom, laet ons dat boetscappen in des conincs hof." Doe ghinghen si voer der poerten van der steden ende seiden: "Wy hebben in dat heer van Syryen geweest ende wi en sagen niet een mensche roeren, mer die paerden ende die ezelen stonden daer gebonden." Doe seit men dat in des conincs hof.

Doe seide daer een van des conincs gesin: "Die van Syryen weten wel dat hier groten honger in dese stede is. Ende daerom sijn si uut haren tenten getogen ende hebben lagen geleit, opdat wi uut der stede souden gaen. Ende dan so souden si ons vangen ende die stede winnen." Doe seide daer een van des conincs gesin: "Wy hebben hier noch vijf paerden gehouden die wi niet gegeten en hebben. Laet ons verspiers uutsenden of si ergent in enighen lagen leggen." Doe seinde die coninc twee mannen uut te paerde. Die reden doir die tenten ter Jordanen toe. Ende si en vernamen nyement van die van Syrien, mer si sagen die wegen vol leggen van clederen ende van vaten die die scaren van hem geworpen hadden. Doe

quamen si weder ende seiden tot dat volc ende tot den coninc.

Ende doe liep dat gemeen volc uut in die tenten van Syrien. Ende si namen al dat guet ende si berchdent in die stede. Ende die coninc die settede een prince in der poorten die dat volc ordineren soude uut ende in te gaen. Ende die eerst uut waren, die namen broet, meel ende dat men eten mocht ende brochtent in die stede. Ende die ander quamen hem jegen. Ende si vergaderden in der poorten. Ende doe coft men daer dat meel, also als die propheet gesproken hadde: een maet tarwenblomen om enen penninc. Ende die prince die murmureerde jegen Helizeus ende seide: "Ten mocht niet wesen," die sacht mit sinen oghen dat men dat guet also coft. Ende overmits den dranc die in der poerten was om dat meel te copen, so wort die prince doot gedrongen, sodat hi van den meel niet en proefde noch en at, als God doir den propheet Helyzeus gesproken hadde.

8 capittel

Daerna ghinc Helyzeus tot den wijf die hem plach te herbergen ende die hi haer kint van der doot verwrect hadde ende seide tot haer: "Neemt u huusgesin mit u ende trect in een vreemt lant, want God sel in dit lant een honger ende duertijt senden, ende dat sel 7 jaer dueren." Ende dat wijf dede also als die man Gods haer beval. Si nam al haer huysgesin ende toech

daermede onder die Filisteen, onder die heydenen, ende woende daer die 7 jaer lanc. Ende na die 7 jaren doe quam dat wijf weder in Ysrahel. Ende op die tijt stont die coninc van Ysrahel ende sprac jegen Gyesy ende seide: "Sect my van die wonderlike dinge, die Helyzeus, die man Gods, gedaen heeft." Doe seide Gyesy hoe dat hi eenre vrouwen kint verwrecte van der doot. Ende mit die woerden so quam dat wijf voir den coninc. Ende si bat hem of si haer huys, haer lant, haer goet weder most anvaten dat si daer gelaten hadde. Doe seide Gyesy: "Heer coninc, dit is dat wijf wes kint dat Helyzeus verwrecte van der doot. Ende dit is dat selve kint dat bi haer staet." Doe vraechde die coninc den wive oft waer was dat Gyesi seide. Doe seide dat wijf: "Jaet." Ende oec so seide si den coninc wat Helyseus haer te voren geseit hadde van der duertijt daer si dat lant om ruumde. Doe seide die coninc tot enen van sinen camerlingen: "Gaet mit desen wive ende doet haer wederhebben al haer guet, huys ende ackeren ende al haer ander guet dat si hier liet, doe si van heen toech." Die camerlinc ghinc mit haer. Ende hi halp haer an al haer guet dat si daer gelaten hadde doe si uut den lande toech.

Daerna doe quam Helyzeus in Damasco. Ende die coninc van Syrien Benedap die lach siec ende quelde. Het wort hem geseit dat Helyzeus, die man Gods, daer quam. Doe seide hi tot

sinen prins Azahel: "Gaet den man Gods jegen ende neemt giften mit u ende vraecht hem of ic der doot ontgaen sel van deser siecten." Doe ghinc Azael ende loet 40 kamelen mit goede ende quam daermede tot Elyzeus ende seide: "Die coninc Benedab, u knecht, die sent mi tot u ende vraecht of hi gesont sel worden van der siecten daer hi nu in leit." Doe seide Helizeus: "Gaet ende segt hem: hi sel gesont worden. Mer voirwaer seg ic u dat hi den doot sel sterven." Ende die quellinge die quam Benedap, den coninc van Syryen, an, omdat hi also confuselic sciet van Samarien. Doe die prins Azael dus sprac mit Helyzeus, doe wort Helyzeus seer screyende. Doe seide Azael: "Heer, waerom screy gi?" Doe seide Helyzeus: "Omdat ic weet wat quaet dat gi die van Ysrahel doen selt, want gi selt haer cleyne steden verbarnen. Ende haer jongelingen sel gi verslaen mit den swaerde. Ende die jongen sel gi quetsen. Ende die vrouwen die kinder dragen, die sel gi delen." Doe seide Azael: "Wat, ben ic onbekent als een hont, dat ic dat grote quaet doen soude?" Doe seide Helyzeus: "God heeftet my geopenbaert dat gi coninc van Syrien worden selt."

Doe sceide Azael van Helyzeus ende

ghinc tot den coninc Benedap. Doe seide die coninc: "Wat seit Helyzeus?" Doe seide Azael: "Hi seide tot my: gi sout gesont worden." Mer des ander dages doe starf Benedap. Ende Azael die wort coninc ende regierde dat rijc van Syrien.

Van Joram, den coninc van Juda ende van Jherusalem

Joram was coninc van Juda ende van Jherusalem na Josaphat, sinen vader. Hi dode 6 sijns selfs bruederen, omdat hi die macht alleen hebben woude. Hi was 32 jaer out doe hi coninc wort. Ende hi regierde 8 jaer in Jherusalem. Ende hi hadde Achabs dochter Athalien tot enen wive. Ende hi leefde sondelic voir Gode na Achabs, sijns wijfs vaders, leven. Mer God en woude dat lant van Juda niet verstroeyen noch verderven om David, sijns knechts, willen.

Ende die van Ydumeen die waren hem ende sijn voirvaderen onderdaen, mer si sceiden van Joram ende si setteden selve enen coninc. Ende op eenre nacht quam Joram mit sinen volc ende versloech die van Ydumeen. Ende si bleven van die tijt altoes versceiden van Judeen. Ende Joram, haer coninc, die dede die van Jherusalem afgoden anbeden. Ende si leefden in overspul ende in groten sonden. Ende si en hielden wet noch ewe. In dier tijt was een jonc propheet onder Helyas. Die screef Joram, den coninc van

Jherusalem, enen brief aldus inhoudende: "Dit seit God, die Heer: `Omdat gi niet en wandert in den wegen Gods, als Josaphat, u vader, dede ende Aza, u oudevader, mer gi leeft na den coninc van Ysrahel: gi doet die van Judeen ende van Jherusalem sondigen ende gi versloecht u bruederen, die beter waren dan gi sijt, daerom sel u God plagen. Ju volc sel verslegen worden. Ende gi selt an u lichaem geplaget worden mit groter plagen.'" Mer Joram die en achte op des propheten brief niet. Ende God verwrecte die Philisteen uut Arabyen ende uut Etyopyen. Ende si quamen mit macht int lant van Juda ende si verslogen dat volc. Si beroefden des conincs huys ende si verslogen al sijn kinderen dan die joncste, die genoemt was Ochozias. Ende daerna doe sloech God Joram, den coninc, mit eenre siecten, sodat sijn darmen uut sinen live ghingen ende quelde lange ende starf in dier siecten ende wort begraven in Jherusalem in der coningen graf.

Hec 2o Paralipomenon capittelo 22o

Doe Ochosias out was 22 jaer, doe wort hi coninc van Juda ende van Jherusalem ende regierde een jaer. Ende sijn moeder hiet Athalia. Ende hi leefde sondelic ende hi volchde Achabs, sijns oudevaders, leven. Ende Ochosias die toech op een tijt te stride mit Joram, den coninc van Ysrahel, jegen Azael, den coninc

van Zyryen, in Ramoth Galaad. Ende daer wort die coninc Joram seer gewont, sodat hi uut den strijt in een stede gevoert wort te meesteren. Ende Ochosias, die coninc van Jherusalem, die toech op een tijt in die stede tot Joram om hem te visiteren in sijnre siecten.

9 capittel

Die propheet Helyzeus die riep een der prophetenkinderen tot hem ende seide: "Gort uwe lenden ende neemt een luttel olyen mit u. Ende gaet in Ramoth Galaad in dat heer. Ende als gi daer coemt ende gi Jehu siet, so neemt hem uut sinen bruederen ende leet hem in een camer. Ende stort die oly op sijn hoeft ende sect: `Dit seit God, die Heer: Ic salve u coninc van Ysrahel.' Ende als gi dat doet, so laet die doer van der camer openstaen, opdat gi daer niet getoeft en wort." Doe ghinc die jongelinc, der propheten soen, in Ramoth. Ende hi sach Jehu, die prins van den heer, daer sitten bi die ander princen. Doe seide hi: "Heer, ic hebbe u een woert te spreken." Doe seide Jehu: "Wie meen gi van ons allen?" Doe seide die jongelinc: "Heer, ic meen u." Doe stont Jehu op ende ghinc mit den jongelinc in een camer ende storte oly op sijn hoeft ende seide: "Ic salve u coninc over dat volc van Ysrahel. Ende gi selt Achabs uwes heren huys al verslaen ende wreken dat bloet der propheten, mijnre knechten, ende al dat bloet der knechten Gods die Yesabel heeft doen doden. Ende gi

selt Achabs huys tenietmaken, ghelijc dat Yeroboams huys tenietgemaect is. Ende Yesabel die sellen die honden eten in den acker ende nyement en selse begraven." Doe ghinc die jongelinc vandaen.

Ende Jehu die ghinc tot die knechten sijns heren. Ende si seiden tot Jehu: "Es alle dinghen guet? Wat doet die verwoede knecht tot u?" Doe seide Jehu: "Ken gi die mens ende weet gi wat hi geseit heeft?" Doe seiden si: "Hi heeft valscheit geseit. Daerom, verteltet ons." Doe seide Jehu tot hem: "Dit ende dit heeft hi tot mi geseit. Ende hi seit: `Dit seit God, die Here: Ic salve u coninc over Ysrahel.'" Doe dat gemeen volc dat hoerde, doe spreeden si haer mantelen onder sinen voeten tot enen teyken der onderdanicheit. Ende si bliesen die trompetten ende seiden: "Jehu is onse coninc." Doe swoer Jehu jegen Joram. Ende Joram, die coninc van Ysrahel, die hadde dat volc te velde gebrocht jegen Azael, den coninc van Syryen. Ende Joram die lach te meester van der quetsinge die hem die van Syryen deden. Doe seide Jehu: "Nyement van u allen en loep voer in die stede die daer enige boetscap brenge."

Ende si maecten hem allen rede ende togen tesamen thuyswaert. Joram die lach noch te bedde van der quetsinge ende Ochosyas, die

coninc van Juda, die was tot hem gecomen om hem te vanden. Ende een wachter die stont op den toorn van der stede ende sach dat heer van verren comen. Ende dat seide hi den coninc. Doe sende Joram enen wagen mit volc om te vragen oft gesoent was. Doe dat volc tot Jehu quam, doe vraechden si oft gesoent was. Doe seide Jehu: "Wat leit u an die soen? Blijft hier ende volcht my." Doe seide die wachter dat die wagen niet weder en quam. Doe sende Joram noch enen wagen mit volc om te vragen oft vrede was. Die quamen oec tot Jehu ende seiden: "Die coninc doet vragen oft vrede is." Doe seide Jehu: "Wat leit u an den vrede? Gaet afterwaert ende volcht my." Doe seide noch die wachter dat die wagen niet weder en quam.

Doe seide Joram: "Maect mi enen wagen rede. Ic wil selve jegen dat here riden." Doe maect men hem enen wagen rede. Ende Joram, die coninc van Ysrahel, die reet jegen dat heer. Ende Ochosias, die coninc van Juda, die reet mede mit sinen wagen. Ende si quamen jegen Jehu ende vergaderden in Naboths acker. Doe Joram Jehu sach, doe seide Jehu: "Ist gesoent?" Doe seide Jehu: "Wat vraech gi my om die soen ende gi leeft noch in overspul ende Jesabel uwer moeder sonden die bloeyen noch in hare quaet\heit?"

Doe keerde Joram sinen wagen omme ende weeck van Jehu ende seide tot Ochosyas: "Si hebben lagen geleit." Ende Jehu die nam sinen boge ende scoet Joram tusschen sijn scueren. Ende dat scut ghinc in sijn hert. Doe viel hi in den wagen neder ende bleef doot. Doe seide Jehu tot enen prins: "Worpt Joram in Naboths acker, als God voirsproken heeft." Ochosias, die coninc van Juda, sach dat Joram doot was ende weeck voir Jehu. Ende Jehu vervolchde hem ende versloech hem in sinen wagen. Ende doe hi doot was, doe voerden hem sijn knechten in Jherusalem ende grueven hem in sijns vaders graf.

Ende doe quam Jehu in Ysrahel. Ende doe Yesabel dat verhoerde, doe vercierde si haer ogen ende haer hoeft ende sach tot enen veynster uut. Doe seide Jehu: "Wat wijf is dat?" Die camerlingen negen hem toe ende seiden: "Dat is Yesabel." Doe geboet Jehu dat mense van der poorten of worpen soude. Ende si deden also. Ende Jehu die reet in die stede. Ende die paerden vertraden Yesabel buten der poorten. Ende doe Jehu sat ende at ende dranc, doe seide hi tot sinen knapen: "Doe Yesabel begraven, want si was eens conincs dochter." Doe die knapen ghinghen ende soudense begraven, doe en vonden si niet van haren lichaem, niet dan die cop van den hoefde ende handen ende voeten. Ende dat wort Jehu geseit. Doe seide Jehu: "God sprac doir

Helyas dat die honden Yesabels vleis souden eten."

10 capittel

Doe screef Jehu brieven ende sende die in Samarien tot den rechteren ende den oversten van der steden. Ende aldus hielden die brieven: "Achab, u heer, die hadde 70 kinderen. Ende gi hebt wagenen ende paerden, stercke steden ende hernas. Kyest die stercste van Achabs kinderen, of die u alrebest genoecht tot enen coninc ende vecht mit hem voir sijn geslacht." Die van Samarien die waren vervaert ende seiden: "Siet, ten behoert niet te wesen twee coninghen in enen rijc, want wi en willen u niet weerstaen." Doe senden si boden tot Jehu, die seiden: "Heer, die van Samarien dat sijn u knechten. Ende wat gi gebiet, dat sellen si doen. Mer wi en kyesen anders genen coninc dan u. Wat u genoecht, dat doet."

Doe screef hem Jehu noch enen brief die aldus hielt: "Est dat gi mi kent voer enen coninc ende wil gi my dienen ende onderdanich wesen, so seint my morgen tot deser uren al die hoefden van Achabs uwes heren kinderen, die 70 hier in Ysrahel." Doe die brieven in Samarien quamen, doe onthoefden si 70 mannen, Achabs kinderen, ende deden die hoefden in corven ende sendense in Ysrahel. Doe quam daer een bode tot Jehu ende seide dat die hoefden van des conincs kinderen daer waren. Doe seide Jehu: "Lectse in twee graven buten voir der poerten tot morgen."

Des morgens vroech doe ginc Jehu buten der poorten ende seide tot al den volc: "Gi sijt gerechtich. Ic heb gesworen jegen minen heer, den coninc, ende ic heb hem gedoot. Ende wie heeft al dit volc gedoot anders dan ic selve? Daerom, siet wat God gebiet op der aerden. Daer en sel niet of afterbliven. God sprac doer den propheet: "Achabs huys sel men al verslaen." Doe versloech Jehu daer in Ysrahel alle die Achabs vrienden waren ende sijn magen ende sijn priesteren ende alle die hem gedient hadden tot sinen hove ende en liet er nyement leven.

Doe toech Jehu vandaen tot Samarien. Ende in den wege daer gemoetede hem Ochosias 12 bruederen, mer si en wisten niet dat Jehu haren brueder gedoot hadde. Doe seide Jehu: "Wat volc sidi?" Doe seiden si: "Wi sijn Ochosias, des conincs van Juda, bruederen ende wi trecken tot des conincs van Ysrahels kinderen te grueten." Doe seide Jehu tot sinen gesin: "Neemtse alle ende worptse in die cystaerne." Doe warp men die 12 bruederen mit haer gesin in een put. Ende daer bleven si alle doot, mit hem 12 bruederen.

Doe reet Jehu voert. Ende doe quam Jonadab, Rechabs zoen, in sijn gemoet ende hi gruete Jehu. Doe seide Jehu: "Is u hert rechtvaerdich tot mi, als mijn

hert tot u is?" Doe seide Jonadab: "Jaet." Doe seide Jehu: "So geeft mi dan u hant." Doe gaf hem Jonadab die hant ende Jehu toech hem bi hem op sinen wagen ende seide: "Rijt mit mi in Samarien." Doe Jehu in Samarien quam, doe versloech hi al dat van Achab gecomen was ende dat van sijnre vrientscap was, ende en liet nyement leven tot enen toe, als God doir den propheet gesproken hadde.

Doe vergaderde Jehu dat gemeen volc ende seide: "Die coninc Achab die anbede Baals afgoden ende ic wil hem mede dienen. Daerom so vergadert al Baals propheten ende sijn priesteren ende sijn dienaren ende en laet nyement after, want ic wil Baal grote sacrifici doen. Ende die daer nyet en comt, die sel ic doden." Mer Jehu dede dat om lagen te leggen om Baals dienres te verslaen. Doe seide Jehu: "Ghebiet hoechtijt te houden van Baal." Doe wort daer geropen ende vergadert al dat gemeen volc van Ysrahel. Ende si quamen alle tesamen om Baal te dienen. Ende doe was Baals tempel vol van Baals dieneren ende deden hem sacrifici ende offerhande. Ende Jehu stont voir die doer des tempels Baals ende vercoes 80 stercke mannen ende seide tot hem: "Alle die menschen die in den tempel sijn, die sette ic in uwen handen. Ende ist datter u een ontgaet,

gi en dootse alle, u lijf sel voir hem gaen." Het is gesciet doe die sacrifici gedaen was. Doe ghingen die 80 mannen in den tempel ende verslogen alle die dieneren die in den tempel waren, sodatter hem niet een en ontghinc. Ende si braken ende verbarnden al die beelden. Ende Baals outaer dat braken si ende maectent teniet. Ende Jehu destrueerde ende brac over al Ysrahel Baals outaren ende alle die ander beelden.

Mer hi bleef in die sonden Jeroboams ende anbede die gulden calveren die Jeroboam dede maken. Ende die waren in Betel ende in Dan. Ende die en destrueerde hi niet. Ende doe begonde dat God te verdrieten over dat lant van Ysrahel. Ende Azael, die coninc van Syrien, quam in dat lant ende versloech dat volc ende destrueerde dat lant van Ysrahel van der Jordanen tot den oesteneynde toe ende al dat lant van Galaad, van Gad, van Ruben, van Manasses ende van Basan tot dat lopende water van Arnon, gelijc Helizeus tevoren voirsproken hadde.

Voert, al die woerden ende wercken Jehu die sijn bescreven in der Propheten boken. Jehu regneerde 28 jaer over Ysrahel. Ende doe sterf hi ende wort begraven in Samarien. Ende Joachas, sijn soen, regneerde na hem over Ysrahel.

Van Joas, die coninc van Juda. Capittelo 11

Doe Athalia

vernam dat haer man Ochosias, die coninc van Juda ende van Jherusalem, verslegen was, doe dode si al des conincs kinderen in Jherusalem, omdat si selve coninghinne woude bliven. Mer die kinderen hadden een ander moeder gehad. Ende die coninc, haer man, die hadde een dochter gelaten, hiet Josabeth, ende hadde een man hiet Joiades ende was biscop in Jherusalem. Ende sijn wijf Josabeth die verberch des conincs joncste kint, dat Joas hiete, mit sijn voetstermoeder, sodat Atalia dat kint niet en dode. Ende dat kint was omtrent een jaer out. Ende het wort heymelic opgevoet, totdat 7 jaer out was. Ende Atalya die bleef coninghinne van Jherusalem 6 jaer lanc. Ende si dede dat volc van Judeen afgoden anbeden. Ende si nam van den tempel Gods dat haer diende ende dede daer Baals tempel of maken.

Doe Joas 7 jaer out was, doe toech die biscop Joiades doer Judeen tot den princen ende tot den heren ende openbaerde hem den jongen coninc Joas. Ende die heren van Judeen die swoeren mit den biscop ende si maecten mit malcander vrede. Ende die heren ende dat gemeen volc die quamen tot eenre hoechtijt ten tempel Gods. Doe geboet die biscop den heren ende den levyten ende den gemenen volc wat si doen souden. Ende hi ordineerde dat volc an drien. Die priesteren ende levyten die bewaerden den tempel Gods. Die princen ende heren die be\waerden

des conincs hof. Ende dat dorden deel bewaerden die poort die Seyr hiet of Fundament. Ende al dat ander gemeen volc bleef voer den tempel Gods. Ende die biscop gaf den drien scaren dat harnas an dat coninc David hadde doen maken in sijn hof. Ende die levyten ende den gemenen volc stonden gewapent in den tempel. Ende die biscop geboet dat nyement in den tempel gaen en soude dan die daertoe geordiniert waren op sijn lijf. Ende si deden alle, als die biscop geboet. Ende doe brocht men den jongen coninc in den tempel ende setteden hem een croen opt hoeft ende gaven hem een septrum in sijn hant. Ende Joiades die salfde hem coninc van Jherusalem ende van Juda. Ende Atalya die hoerde dat geruft ende si sach dat volc lopen. Doe ghinc si mit haren gesin ten tempel waert. Ende doe si in den tempel quam, doe sach si den jongen coninc staen in des conincs stede ende die princen des lants omtrent hem. Ende si sach ende hoerde dat al dat volc hem verbliden mit basunen, mit trompetten, mit organen ende mit sange. Doe scoerde Atalya haer clederen van toorn ende seide: "Al verraden! Al verraden!" Doe ghinc Joiades tot den princen des volcs ende seide:

"Leet dat wijf mit haer gesin buten den tempel ende van dat daer geheilicht is ende verslaetse alle." Doe leed men Atalya mit haer gesin voir des conincs paertstal ende onthoefdese daer alle. Ende Joiades die maecte doe vrede mit den coninc ende mit den gemenen volc.

Doe ghinc dat gemeen volc tot Baals tempele ende destrueerde ende braken die. Ende si braken Baals outaer ende alle die ander beelden die in den tempel waren. Ende Mathan, Baals priester, die wort verslegen mit al sijn dienaren. Doe settede Joiades priesteren, levyten, dienaren in den tempel Gods, ghelijc dat David geordiniert hadde. Ende si deden Gode sacrifici ende offerhande, gelijc dat Moyses bescreven hadde. Ende si dancten ende si loefden Gode mit blijscap ende mit sange. Ende die biscop settede janitores, doirwachters, voir die doer des tempels, omdat daer niet onreins in den tempel comen soude. Ende doe ghinc die biscop mit die princen ende mit die stercste des volcs ende brochten den jongen coninc uut den tempel in des conincs sael. Ende doe was hi in des conincs mogentheit. Ende al dat volc was verblijt ende leefden mit rusten in haren steden.

Hec Paralipomenon 2o, capittelo 23.

Capittelo 12

Doe Joas out was 7 jaer, doe wort hi coninc van

Jherusalem ende van Juda ende regierde dat 40 jaer. Ende sijn moeder hiet Sebya ende was geboren van Barsabee. Ende hi hielt die wet Gods also lange, als die biscop Joiades leefde. Joas, die coninc van Jherusalem, die nam twee wiven ende wan daerbi knechten ende dochteren. Ende daerna doe geboet Joas den priesteren ende den levyten ende seide: "Vergadert dat gelt dat van den gemenen volc van Ysrahel in den tempel geoffert wort ende maect ende tymmert daermede dat an den tempel gebroken is." Die priesteren en achteden op des conincs woerden niet, mer si hielden dat gelt. Ende si en tymmerden niet tot in Joas 22ste jaer.

Doe seide Joas tot Joiades, den biscop, ende tot den priesteren: "Waerom en tymmer gi an den tempel niet dat daeran gebrect?" Doe wort den priesteren verboden dat si geen gelt ontfangen en souden dat den tempel toehoerde. Ende Joiades dede maken een bloc boven mit een gat. Dat set men an die rechterside binnen die doer des tempels. Ende dat bloc hiete gazaphilacium. Daer werp men dat gelt in dat men tot den tempel offerde. Ende doe die papen vernamen dat daer voel gelts in dat block was, doe ghingen die scriben tot den coninc ende tot den biscop ende seiden dat daer voel gelts int bloc was. Doe storten si dat gelt uut ende telden dat ende gavent bi getale den metselaren, den tymmerluden

ende den smeden. Ende die coften steen, hout ende yser ende ander dinc dat tot den tempel diende. Ende si maecten den tempel Gods weder al dat Athalia daerof gebroken hadde.

Doe den tempel volmaect was, doe maect men mit den gelde dat daer doe over was gulden ende sulveren vaten des tempels ende wyeroeckvaten in den tempel Gods mede te dienen. Mer dat gelt dat men op den outaer offerde voir der luden sonden ende voir haer misdaet, daer leefden die priesteren of.

Doe Joiades out was 100 ende 30 jaer, doe sterf hi ende hi wort begraven in Davids stat bi den coningen, omdat hi die wet Gods hielt. Ende Zacharias, sijn soen, wort biscop na hem in den tempel Gods. Doe Joiades doot was, doe verkeerden des conincs ende der princen herten. Ende si lieten den tempel Gods after ende si anbeden afgoden. Doe quam die geest Gods op Zacharias, Joiades soen. Die stont voir den coninc ende voir dat gemeen volc ende seide: "Dit seit God, die Heer: `Waerom treet gi over dat gebot Gods - dat u niet en baet - ende gi laet uwen God after?' Ende daerom sel Hi u afterlaten." Doe haelden des conincs gesin stenen ende steenden Sacarias ter doot ende al sijn kinderen. Ende sijn wijf droech kint ende dat wort na hem genoemt Sacharias. Ende die coninc Joas vergat al die doechden die hem Joiades gedaen hadde.

Doe dat

jaer uut was, doe quamen die van Syrien in Judeen ende verslogen voel princen ende voel volcs. Ende si namen enen groten roef ende senden die in Damasco.

Ende een luttel tijts daerna doe quam Azael, die coninc van Syrien, weder ende vacht jegen die van Geth. Ende hi verwanse. Ende doe toech hi voir Jherusalem. Ende doe nam Joas, die coninc van Juda, al die goude ende sulveren vaten des tempels die geheilicht waren ende gafse Azael, den coninc van Syrien. Ende oec so gaf hi hem al die scat des tempels, omdat hi van Jherusalem trecken soude.

Ende doe bleef Joas, die coninc, siec leggen in groter qualen. Ende dat bloet van Joiades kinderen dat riep wraec. Ende daer stonden twee van sinen knechten op, als Sabath ende Josabath, ende verslogen den coninc, daer hi siec in sijn bedde lach. Ende hi wort begraven in Davids stat. Ende Amasias, sijn soen, die regneerde na hem. Alle die woerden ende wercken van Joas die en sijn in der Coninghen boken niet bescreven mer in der Propheten boken.

Van Joachas, den coninc van Ysrahel. Capittelo 13

Joachas, coninc van Ysrahel, Jehus zoen, regneerde over Ysrahel 17 jaer ende woende in Samarien. Ende hi sondichde voir Gode, als Jeroboam dede, ende anbede die

gulden calveren. Doe wort God op Ysrahel toornich ende gafse onder Azael, den coninc van Syrien, ende oec in den handen Benedab, sijns zoens. Doe Joachas also belast was van sinen vianden, doe bat hi genade an den almachtigen God ende God verhoerde hem ende ordineerde dat die coninc van Syrien thuys toech. Ende die van Ysrahel die bleven voert mit rusten, mer si leefden gemeenlic in Jeroboams sonden. Ende Joachas die wort ofgeslegen 50 paerden, 10 wagenen, 10.000 mannen. Dat dede die coninc van Syrien. Al dat ander dat Joachas gedaen heeft, dat is bescreven in der Propheten boeken. Ende doe Joachas sterf, doe wort hi begraven in Samarien. Ende Joas, sijn soen, die regneerde na hem.

Doe wort Joas coninc van Ysrahel. Ende Helyzeus die lach in siecten. Doe ghinc Joas tot hem ende screide ende seide: "Vader mijn, gi sijt den wagen van Ysrahel ende den beleder." Doe seide Helyzeus: "Haelt uwen boge ende u scut." Joas dede also. Doe seide Helyzeus tot den coninc: "Lect u hant op den boge." Ende die coninc leyde sijn hant op den boge. Doe leide Helyseus sijn hant op des conincs hant ende doe seide hi: "Doet een veynster op ten oesten waert." Joas dede also.

Doe seide Helyzeus: "Lect dat scut op den boge ende sciet jegen Syrien." Joas dede also. Doe seide Helyzeus: "Gi selt Syrien verwinnen ende verslaen." Doe seide Helyzeus: "Neemt een scut in u hant ende slaet daermede op die aerde." Joas dede also ende sloech driewerven op der aerden ende stont doe stille. Doe was Elyzeus toornich ende seide: "Had gi vijfwarven of seswarven of 7-warven geslegen, gi sout die van Syrien also menichwerven verwonnen hebben. Ende nu sel gise driewerven verwinnen."

Ende een tijt daerna doe starf Helyseus, die propheet, ende wort begraven bi sinen huse.

Een tijt daerna doe quamen die moerdenaers van Moab in Ysrahel om te roven. Ende dat volc van Ysrahel die drogen enen doden mens uut der steden om hem te begraven. Ende doe si die rovers sagen, doe worpen sy den doden mens in des propheten Helyseus graf. Ende si liepen in die stede. Ende doe die dode mens an Heliseus heilich gebeente raecte, doe wort hi levende ende ghinc overeynde staen. Also verwrecte Helyzeus twee doden van der doot.

Die coninc van Syrien die bedructe Ysrahel also lange, als Ochozias leefde. Mer God en woude Ysrahel niet laten vergaen om den vrede die hi mit Abraham, mit Ysaac, mit Jacob hadde. Ende doe sterf Aza\el,

die coninc van Syrien. Ende Benedab, sijn soen, die regneerde na hem. Ende Joas, die coninc van Ysrahel, die wan Benedab al die steden van Ysrahel weder of die sijn vader gewonnen hadde. Ende Joas verwan die van Syrien driewerf, als die propheet geseit hadde.

14 capittel

Doe Amasyas 25 jaer out was, doe wort hi coninc van Judeen ende regneerde 29 jaer in Jherusalem. Ende sijn moeder hietede Joaden ende was van Jherusalem. Hi hielt eens deels die geboden mer niet volmaectelic. Doe hi in dat conincrijc vast was, doe sloech hi die twee knechten doot die sinen vader verslogen, mer haer kinderen en versloech hi niet, als Moyses in die wet bescreven hadde ende God geboet, daer Hi seide: "Gi en selt die vader niet doden voir die kinderen, noch oec die kinderen niet doden voir den vader. Mer een ygelic sel voer sijns selfs sonden sterven."

Doe vergaderde Amasyas sijn volc uut Judeen ende van Benyamin, van 20 jaren ende daerboven. Ende hi hadde 30.000 jonge mannen die cloec waren te striden. Ende hi huerde soudenyers uut Ysrahel, 100.000 stercke mannen, om 100 talenten sulvers. Doe quam daer een man Gods tot Amasias ende seide: "O coninc, en laet die van Ysrahel niet mit u te stride varen, want God en is mit hem niet. Waen gi dat die verwinninge leit in die stercheit des volcs?

Neen, God ist die den sege gift." Doe seide Amasias totten man Gods: "Hoe sel ic doen mit die 100 talenten sulvers die ic den ridderen van Ysrahel gegeven hebbe?" Doe seide die man Gods: "God die heeft guets genoech, dat Hi u wel voel meer mach verlenen." Doe sceide Amasias dat volc van Ysrahel uut sinen volc ende hietse weder thuys trecken. Doe togen die van Ysrahel thuys. Ende si waren toornich op die van Juda.

Amasias die nam sijn volc ende betrouwede hem daerop ende toech daermede in den Dael van den Bussche ende versloech daer 10.000 man van Seyr. Ende Amasias die versloech die van Ydumeen ende nam haer afgoden ende beelden mit hem in Judeen ende anbeedse. Ende doe wort God toornich op Amasias ende sende tot hem een propheet die seide: "Waerom anbeet gi die afgoden die haer volc van uwen handen niet en mochten verlossen?" Doe seide Amasias: "Sie gi des conincs raet? Swijcht, so en dode ic u niet." Doe seide die propheet: "Ic weet dat God gedocht heeft u te doden, omdat gi die grote sonden doet. Ende gi versmeet minen raet." Doe dede Amasias den propheet doden.

Ende Amasias, die coninc van Juda, die sende sijn boden tot Joas, den coninc van Ysrahel, ende

seiden: "Coemt ende doet den coninc van Juda onderdanicheit ende vrientscap." Doe sende Joas, die coninc van Ysrahel, boden tot Amasias, den coninc van Juda, die seiden: "Die stekel die is in Lybaen op den berch, die sent totten sederboem die opten berch Lybaen is ende seit: `Geeft u dochter minen soen.' Ende siet, die beesten die in den bussche van Lybaen sijn, die ghingen ende vertraden die stekelen. Gi hebt geseit gi hebt die van Ydumea verslegen. Ende daerom is u hert verheven in hovaerdien. Blijft in u huys mit rusten, opdat gi ende al Judeen niet en snovelt." Mer Amasias en woude den raet Gods niet horen. Daerom gaf hem God in die handen sijnre vianden, omdat hi afgoden anbede. Doe toech die coninc van Ysrahel Joas jegen Amasias te stride. Ende Amasyas, die coninc van Juda, die weec in Bethsames. Ende Joas vervolchde hem ende vinc hem ende woude hem doden. Mer Amasias loefde Joas, den coninc, in Jherusalem te brengen, als hi dede. Doe Joas, die coninc van Ysrahel, in Jherusalem was, doe brac hi die muer van Jherusalem van der Effraymse Poort totter Poorten van den Hoeck toe, 400 cubitus verre. Ende al dat gout ende dat sulver dat in den tempel Gods was, dat nam hi mit hem, ende oec

al den scat ende cyerheit des conincs. Ende oec nam hi mit hem al die edelste kinderen van Jherusalem ende besloetse in Samarien. Ende Amasias, die coninc van Juda, die leefde 15 jaer na Joas, die coninc van Ysrahel.

Die woerden ende wercken die Joas, die coninc van Ysrahel, dede, die en sijn in der Coningen Boec niet bescreven. Ende doe Joas sterf, doe wort hi begraven in Samarien. Ende Jeroboam, sijn soen, die regneerde na hem. Ende die van Juda ende van Jherusalem die swoeren jegen Amasyas. Ende doe weec Amasias in Lachis. Ende dat volc toech hem na ende verslogen hem aldaer. Ende si brochten hem wederomme op een paert tot Jherusalem. Ende aldaer wort hi begraven.

Ende dat ghemeen volc die namen Ozias, sijn soen, die 16 jaer out was ende maecte hem coninc.

Van Jeroboam, den coninc van Ysrahel

Jheroboam was coninc van Ysrahel 41 jaer ende woende in Samarien. Ende hi volchde des eersten Jeroboams leven na in sonden. Ende hi anbede afgoden. Ende die van Ysrahel waren bedwongen van die van Syrien, sodat si swaerlic belast waren, want waer mense creech, men leidse in den kercker. Ende daer en was nyement die hem halp. Doe gaf God Jeroboam macht mit die van Ysrahel, dat si al dat lant wonnen van Emath totter Zee in der woestijn, als Jonas, die propheet, voirsproken hadde dat men Syryen soude winnen. Ende om de\se

sege willen die Jeroboam hadde, so verhief hi hem in hovaerdien. Ende God sende Amos, den propheet, tot hem die seide: "Dit seit God, die Heer: `Ic sel Jeroboams huys mit den swaerde doen verslaen. Ende dat eynde van Ysrahel is nakende.'" Ende Jeroboam hiet den propheet swigen, mer die propheet sprac die woerden Gods. Doe dede Jeroboam den propheet doden. Ende Jeroboams woerden ende werken ende hoe dat hi street, dat en is in der Coninghen Boec van Ysrahel niet bescreven. Daerna doe sterf Jeroboam ende wort begraven in Samarien. Ende Sacharias, sijn soen, die regneerde na hem.

Van Ozias, den coninc van Juda ende van Jherusalem. Capittelo 15

Ozias was 16 jaer out doe hi coninc wort van Judeen. Ende hi regneerde 52 jaer in Jherusalem. Ende sijn moeder hiet Yechelya van Jherusalem. Hi wanderde in den wech Gods, als Amasyas, sijn vader, eerst dede. Ende hi minde God boven al.

Ende hi vergaderde sijn volc ende vacht jegen die Filisteen. Ende hi wan Geth ende destrueerde die mueren. Ende oec wan hi Jamme ende Azoth. Ende hi maecte steden onder die Philisteen. Ende God halp hem jegen die Philisteen ende die van Arabien ende jegen die Ammonyten. Ende die Ammonyten settede hi tot tribuyt onder Jherusalem. Ende Ozias maecte enen toorn in Jherusalem op die Hoeckpoort. Ende hi maecte enen toorn op die

Poort in den Dael. Ende hi maecte al die mueren van Jherusalem weder. Ende hi maecte oec enen toorn in der woestinen ende dalf daer voel putten ende cysternen sijn beesten uut te drinken, want hi hielt in der woestinen ende in den ackeren voel beesten. Ende hi hadde in den gheberchten voel wijngaerden ende voel ackerluden. Oec hadde hi voel princen die mit sinen volc te stride voeren, wel 2.000. Ende elc hadde volc onder hem die bereet waren te striden.

Ende die coninc Ozias die bereide hem scilden ende speren ende helmen ende harnas. Oec maecte Ozias in dien toornen van Jherusalem menigherhande instrument mede te scieten, te worpen ende te vechten. Ende Ozias naem was verre ontsien, omdat God mit hem was ende hem stercte. Doe hem God aldus stercte, doe verhief hem sijn herte ende vergat den almachtigen God. Ende hi ghinc in den tempel Gods ende nam daer an den dienst der priesteren ende woude Gode sacrificie doen. Ende die priester Azarias mit 70 priesteren die volchden hem na ende si beruspeden hem ende seiden: "Ozias, dien dienst die hoert den priesteren toe te doen die van Aaron gecomen sijn ende die geheilicht sijn tot dien dienst. Daerom, gaet uut

der sanctuarien, want hier en heb gi van Gode geen eer of." Doe was Ozias toornich. Hi hadde in sijn hant een wyeroecvat om Gode sacrificie te doen. Ende rechtevoert quam die malaetscheit in sijn voerhoeft, daer hi stont voer dat outaer. Doe die biscop Azarias ende die ander priesteren die malaetscheit in sijn voerhoeft sagen, doe verdreven si hem haestelic uut den tempel. Ende Ozias was vervaert ende ghinc haestelic uut den tempel, omdat hi so haestelic geplaecht was. Ende hi bleef malaets al sijn leven lanc. Ende hi bleef uut den volc. Ende Joathan, sijn soen, die regierde dat conincrijc ende hi berechtede dat volc.

Ozias woerden ende wercken die sijn bescreven in Ysayas ende Amos, der Propheten boken. Ende doe hi sterf, doe wort hi begraven in Davids stat. Ende Joathan, sijn soen, regierde na hem.

Hec 2o Paralipomenon, capittelo 26.

Onder Ozias tiden doe was Sardanapelus coninc van Assyrien ende Arbaces was sijn maerscalc. Ende Sardanapelus die sat mit sijn amyen in een camer gecleet als een wijf ende en most niet doen dan die wiven wouden. Ende Arbaces die hadde mit hem te spreken ende quam in die ca\mer

ende sach hem sitten als een wijf. Doe wort Arbaces gram ende seide: hi en woude genen coninc dienen die hem regierde als een wijf. Ende Arbaces seide dat den ridderen. Ende doe coren si hem tot een coninc van Assyeryen. Ende dat vernam Serdanapelus. Ende hi stac die camer ende dat hof an daer hi in was, ende verbarnde hemselven mit al sijn wiven.

Van Sacharias, den coninc van Ysrahel

In Ozias, coninc van Ysrahel, 38ste jaer doe was Zacharias coninc van Ysrahel 6 maenden lanc ende woende in Samarien. Ende hi sondichde voer Gode als sijn voirvaderen deden. Ende hi en sceide niet van Jeroboams sonden. Ende daer quam een, genoemt Sellum, Jabes soen. Die swoer jegen hem. Ende hi sloech hem openbaerlic doot ende regneerde na hem. Die woerden ende die werken van Sacharias die sijn bescreven in der Propheten boeken. God die sprac tot Jehu ende seide: "Ju kinderen sellen totten vierde geslacht toe besitten dat rijc van Ysrahel. Ende dat es nu gedaen."

Van Sellum, coninc van Ysrahel

In Ozias 39ste jaer doe regneerde Sellum over Ysrahel een maent ende woende in Samarien. Ende doe quam Manahem, Gaddijs soen van Thercen, in Samarien ende sloech Sellum doot ende regneerde na hem. Ende Sellums woerden ende

sijn conjuracien ende sijn lagen die hi leide, die sijn bescreven in der Propheten boken.

Ende Manahem wan Tapsan ende versloech alle die daerin waren. Ende hi regierde Ysrahel 10 jaer ende woende in Samarien. Ende hi volchde Jeroboams leven na ende dede dat volc van Ysrahel sondigen.

Doe quam Phul, die coninc van Assyrien, in Thersen. Ende Manahem die gaf den coninc Phul 1.000 talenten sulvers, omdat hi hem helpen soude ende vestigen hem in sijn rijc. Ende Manahem, die coninc van Ysrahel, die settede op die princen ende op die rike van Ysrahel een tribuyt, dat si alle jaer den coninc van Assyrien souden geven: 50 syclos sulvers. Oec so loefde Manahem den coninc van Assyrien: woude hi uut sinen lande thuys trecken, hi soude hem senden die gulden calveren die Jeroboam hadde doen maken. Ende doe toech die coninc van Assyrien uut Thersen. Ende doe sende Manahem den coninc van Assyrien die gulden calveren. Ende doe die coninc Phul die calveren besach, doe waren si coperen ende daerop vergult, want die papen die hadden die gulden calveren gestolen ende setteden die coperen weder in die stede. Doe wort die coninc van Assyrien toornich ende bleef doe altoes nydich op dat rijc van Ysrahel.

Al

Manahems woerden ende wercken die sijn bescreven in der Propheten boken. Ende doe Manahem doot was, doe wort hi begraven in Samarien. Ende Phaceya, sijn soen, die regneerde na hem.

Van Phaceya, coninc van Ysrahel

In Ozias vijftichste jaer doe wort Phaceya coninc van Ysrahel ende regierde twee jaer ende woende in Samarien. Ende hi volchde Jeroboams leven na in sonden. Doe hadde hi onder hem een hertoge. Die hiet Phacee ende was Romelien soen. Die hertoech swoer jegen sinen heer ende versloech hem in Samarien in des conincs hof ende regneerde na hem. Ende Phaceyen wercken ende woerden die sijn bescreven in dien Boec der coningen van Ysrahel.

Van Phacee, coninc van Ysrahel

In Ozias 52ste jaer doe wort Phacee coninc van Ysrahel ende regierde 20 jaer ende woende in Samarien. Ende hi sondichde voir God ende volchde Jeroboams leven na in sonden.

Ende onder Phacee, den coninc van Ysrahel, so quam Teglatphalaser, die coninc van Assyrien, ende wan in Ysrahel Ayon, Abel Maacha, Janoe, Cedes, Asor, Galaad, ende voel steden in Galileen, ende vinc al dat volc. Ende oec vinc hi al dat lant van Neptalim ende voerdese gevan\ghen

in Assyrien. Dat was dat beghinsel van der gevangenis van Ysrahel. Die woerden ende wercken Phacee die sijn bescreven mit die Coninghen van Ysrahel.

Ende doe Phacee 20 jaer gheregiert hadde dat rijc van Ysrahel, doe quam Ozee, Helaens soen, leide lagen na hem ende sloech hem doot ende regneerde na hem in Ysrahel.

Van Joathan, den coninc van Judeen ende van Jherusalem, Ozias zoen.

In Phaceen, coninc van Ysrahel, anderde jaer doe wort Joathan coninc van Judeen ende van Jherusalem, doe hi 25 jaer out was. Ende hi regierde 16 jaer ende woende in Jherusalem. Ende sijn moeder hiete Jerusa ende was Sadochs dochter. Ende hi leefde rechtvaerdelic voir Gode, als Ozias, sijn vader, dede, mer hi en ghinc niet in den tempel om den dienst der priesteren te doen. Hi tymmerde te Jherusalem die Scoen Poort, die Speciosa hiet. Ende in der mueren maecte hi voel toornen. Ende int gebercht van Juda so maecte hi voel castelen ende toornen. Ende hi vacht ende street jegen die van Ammon ende verwanse. Ende die van Ammon die senden hem jaerlics te tribuyt 100 talenten sulvers ende 10.000 hoet tarwen ende oec also voel gersten. Dat gaven hem die Ammonyten in dat ander ende in dat dorde jaer. Ende Joathan was ontsien, omdat hi

rechtvaerdelic wanderde in den wech Gods. Alle die woerden ende werken van Joathan die sijn bescreven int Leven der Coninghen boken. Ende doe hi sterf, doe wort hi begraven in Davids stat. Ende Achas, sijn zoen, die regneerde na hem.

Van Achas, die coninc van Judeen ende van Jherusalem. Capittelo 16

Achas die wort coninc van Judeen in Phaceen 17de jaer. Hi was 20 jaer out, doe hi coninc wort. Ende hi regneerde 16 jaer. Ende hi woende in Jherusalem. Hi en dede niet dat God behaechde, als sijn vader gedaen hadde, mer hi wanderde in die wegen der coninghen van Ysrahel. Ende hi maecte beelden ende afgoden ende anbede die. Ende hi leerde sijn kinderen swarte consten ende toverye, die God verboden hadde. Ende hi dede sacrifici recht of hi priester gheweest hadde.

Daerom woude hem God plagen ende sende Rasijn in Judeen mit Phacee, den coninc van Ysrahel, om jegen hem te striden. Ende Rasijn, die coninc van Syrien, die wan een stede, hiet Haylam. Hi verjaechde die joden daeruut. Ende die van Ydumeen ende van Syrien besaten die stede. Ende die coninc van Syrien die versloech voel joden ende nam een groten roef ende brocht die in Damasco. Ende Phacee, die coninc van Ysrahel, die versloech in enen dage in Judeen 100 ende 20.000 stercke mannen, omdat si den almachtigen God afterlieten. Ende op die selve tijt doe ver\sloech

Zechri Maasyam, des conincs zoen, ende oec Elcana, des conincs raet. Ende die van Ysrahel die namen uut Judeen 200.000 wiven, knechtgins ende meistgins, ende een ontallike roef ende brochten in Samarien.

Ende doe quam daer een propheet Gods, hiet Oded. Die ghinc tot den princen van Samarien ende seide: "Siet, uwen vaderen God die is toornich op Judeen. Daerom heeft hise in uwen handen gegeven. Ende gi hebtse jammerlic verslegen. Ende daertoe heb gi die vrouwen, die meystgins ende die knechtgins gevangen, dat niet en betaemt, want gi hebt sonden op die sonden gedaen. Mer hoert minen raet ende sent die gevangen weder thuus, want si horen uwen broederen toe, want dien toorn Gods die sel op u comen." Doe stonden daer die princen van den kinderen van Effraym, als Azarias, Barachyas, Jezechias ende Amazias. Die seiden tot dengenen die uut den strijt quamen: "Brenct die gevangen hier in der stede niet, opdat wi jegen God niet en sondigen. Waerom wil gi meer sonden doen op die oude sonden?" Doe gaven die mannen den roef over die si gebrocht hadden voir die princen ende voer dat gemeen volc. Doe namen die princen die gevangen. Ende so wie daer naect waren, die cleden si ende gaven hem scoen an haer voeten. Ende si gaven hem eten ende drinken. Die daer gequetst waren, die

salfden si ende drogen daer sorge voer. Ende die cranc of jonc waren ende niet gaen en mochten, die sette men op beesten ende op wagenen ende sendese also weder tot Jerico, tot haren bruederen.

Ende in die tijt doe sende Achas tot den coninc van Assyrien om hulp. Mer doe quamen die van Ydumeen ende verslogen voel volcs in Judeen ende namen daer enen groten roef. Aldus vernederde God Judeen, omdat Achas die wet Gods niet en hielt. Ende doe quam die coninc van Assyrien ende wan Damasco ende versloech Rasijn in Damasco. Ende Achas die beroefde den tempel Gods van gelde ende des conincs huys mede. Ende hi brocht dat den coninc van Assyrien, mer ten vorderde hem niet. Ende in Damasco daer offerde hi den afgoden ende dede hem sacrifici na der ordinancien der priesteren. Ende hi wort versmaet van die van Ysrahel. Daerna doe nam Achas alle die vaten uut den tempel Gods ende sloet den tempel toe, sodat men doe geen sacrificie en dede. Ende hi maecte outaren in allen hoken van Jherusalem. Ende in allen steden van Juda daer maecte hi outaren. Ende hi dede daer afgoden sacrifici. Alle die woerden ende werken van Achas die sijn bescreven in die Boken der Coningen van Juda ende van Ysrahel. Ende doe Achas doot was,

doe wort hi begraven in Jherusalem. Ende Ezechyas, sijn soen, die regneerde na hem.

Hec 2o Paralipomenon, capittelo 28.

In Achas tiden doe wan Remus ende Romulus Alba ende si bemuerdent. Ende si noemdent Roma. Ende si, twee bruederen, waren twee twilingen. Ende haer moeder hiete Ylya.

Van Ozee, den coninc van Ysrahel. Capittelo 17

In Achas 12ste jaer doe wort Ozeas coninc van Ysrahel ende woende in Samarien ende regierde 9 jaer. Ende hi sondichde voir God meer dan die voir hem geweest hadden.

Doe quam die coninc van Assyrien Salmanaser ende wan dat lant van Ysrahel ende vinc Ozeas ende sekerde hem ende settede dat lant te tribuyt. Daerna doe sende die coninc van Egipten boden in Ysrahel, dat men den coninc van Assyrien geen tribuyt en gave. Doe quam die coninc Salmanaser in Ysrahel ende vinc den coninc Ozeas ende leide hem te Nynyve in een kercker ende destrueerde al Ysrahel. Ende hi lach 3 jaer voir Samarien. Ende in Ozeen 9de jaer doe wan hi Samarien. Ende hi vinc al die van Ysrahel ende voerdse in Assyrien ende settese daer int gebercht van Caspya. Ende daerna quam Groet Alexander ende besloetse mit der help van Gode in dat gebercht. Ende

daer sijn haer nacomelingen noch in. Ende Tobyas ende die ander die Gode dienden ende anbeden, die vercregen graci dat si in Nynyve ende in ander steden woenden ende hielden die wet Gods. Van dat Jeroboam coninc wort over Ysrahel na Salomon, so en hielden si nye te recht die wet Gods, want si anbeden altoes die gulden calveren. Mer God sende hem voel propheten diese beruspeden ende leerden. Mer si en achteden daer niet op ende God spaerdse lange, mer si en bekeerden hem niet. Ten lesten doe deedse God uut Ysrahel. Ende achte geslachten worden gevoert in Assyrien.

Ende die coninc van Assyrien die nam volc uut Babilonien, uut Cutha, uut Ayath, uut Emath, uut Sephervaym, ende settese int lant van Samarien ende van Ysrahel. Ende si besaten die steden. Ende doe dat volc daer woende, si en ontsagen God niet, noch si en dienden hem niet, mer si anbeden alle afgoden. Doe sende God leeuwen in dat lant van Ysrahel. Die verscoerden dat volc ende deden hem groet verdriet.

Dat wort den coninc Salmanaser geseit. Die docht dattet was, omdat si den God van dien lande niet en eerden. Doe seide Salmanaser: "Leet een van den gevangen priesteren weder in dat lant ende laet hem daer wonen. Ende laet hem dat volc die wet Gods van dien lande leren."

Doe toech daer een van den gevangen priesteren van Samarien ende die woende in Bethel. Ende hi leerde den volc die daer woenden, hoe dat si Gode dienen souden. Mer dat volc dat daer woende, en achte op des priesters leringe niet.

Mer elc maecte enen god die men anbat in sinen lande. Ende die edelste van haren volc die maecten si priesteren. Ende die setteden si haer goden te dienen. Ende dat gemeen volc die dienden haer goden na die gewoent der heydenen daer si onder gewoent hadden.

Mer den almachtigen God die en ontsagen si niet. Ende si en hielden sijn wet ende sijn geboden niet, mer si dienden elc haer afgoden.

Scolastica seit: Van dat die kinder van Ysrahel uut Egipten ghinghen ende datse Salmanaser, die coninc van Assirien, vinc daer was tusschen 900 ende 47 jaer. Ende van dat Roboam, Salomons soen, ende Jeroboam, sijn neve, dat volc van Ysrahel sceiden totdatse Salmanaser vinc, so was daertusschen 200 ende 40 jaer, 7 maenden ende 7 dagen.

Van Ezechias, den coninc van Judeen ende van Jherusalem. Capittelo 18

In Ozeen dorde jaer doe wort Ezechias coninc van Judeen, doe hi 25 jaer out was. Ende hi regneerde 29 jaer over Judeen ende woende in Jherusalem. Ende sijn moeder hiet Abya. Ende Ezechias dede al dat

God behagelic was, gelijc dat David, sijn voirvader, gedaen hadde. Ende in sijn eerste jaer ende in sijn eerste maent doe dede hi die doer van den tempel op ende ordineerde die dingen des tempels, alst behoerde. Ende hi vergaderde priesteren ende levyten ende seide tot hem: "Maect den tempel, dat huys Gods, reyn ende doet alle die onreynicheit uut der sanctuarien. Ons vaderen die hebben gesondicht ende quaet gedaen voir Gode, want si hebben Gode gelaten. Ende si hebben haer aensicht van den tempel Gods gekeert. Ende si hebben die doer gesloten. Ende si hebben die lampen ende lantaernen uutgedaen. Ende si en hebben in dat Heilich der heiligen Gode geen sacrificie gedaen. Daerom is dien toorn Gods op Judeen ende op Jherusalem gecomen ende heeftse gegeven onder haer vianden. Ende die oude sijn verslegen mit den swaerde. Ende onse wiven ende onse kinderen die sijn gevangen, mer ic begeer dat wi vrede mit Gode maken, opdat Hi sinen toorn van ons hael." Doe stonden die levyten op, als Maath, Johel, Azaria, Cys, Azarie, Joha, Eden, Samri, Jahel, Zacharias, Mathanyas, Eman, Semey, Semeyas ende Oziel. Dese priesteren vergaderden alle haer broederen die geheilicht waren na dat

gebot des conincs. Ende si ghinghen in den tempel Gods ende maecten die reyn ende ordineerden dat alle dingen, gelijc dat Moyses eerst geordineert hadde. Ende die priesteren ende levyten wrochten daerover 16 dagen, eer si dat werc volbrochten.

Doe ghinghen si totten coninc Ezechias ende seiden hem dat die tempel Gods gesuvert ende geheilicht was. Des anderen dages vroech doe ghinc die coninc Ezechias mit al den princen van Jherusalem ten tempel Gods ende offerden daer scapen, lammeren, geyten ende ander beesten na uutwisinge der wet voir der menschen sonden. Ende daer deden die priesteren sacrifici, als die geboden der wet uutwijsden. Ende al dat ghemeen volc offerden daer mede grote gaven. Ende men hielt doe in den tempel grote hoechtijt mit sange, mit organen, mit trompetten ende mit ander snaerspul, als David dat geordiniert hadde.

Doe die hoechtijt gedaen was, doe sende die coninc Ezechias brieven in al den lande van Juda ende van Ysrahel tot den kinderen van Ysrahel die daer noch int lant gebleven waren, als van Effraym, van Manasses, van Ysachar ende van Sabulon, dat si te Jherusalem in den tempel ter hoechtijt comen souden ende houden daer Paeschen, als God geboden

hadde. Die somme van den kinderen van Ysrahel die spotteden daermede ende en achteden op des conincs gebot niet, mer dat meeste deel die quamen ter hoechtijt. Doe ghinc die coninc Ezechias ende brac ende verbarnde al die beelden ende afgoden die sijn voirvaderen in Jherusalem ghemaect hadden. Ende hi brac al die outaren. Ende dat metalen serpent dat Moyses in der woestinen gemaect hadde ende dat tot dien dagen toe in den tempel gestaen hadde ende van den kinderen van Ysrahel gheeert hadde geweest, dat verbarnde die coninc ende werpt in dat lopende water van Cedron. Ende hi geboet al sijn volc dat si die wet Gods souden houden ende hopen in God, den Here van Ysrahel. Ende hi hielt selve die wet Gods die Moyses geboden hadde. Ende wat hi dede, dat wrocht hi wiselic. Ende God was mit hem. Ende doe dat volc van Effraym, van Manasses, van Ysachar ende van Sabulon ter hoechtijt gecomen waren, doe hielt men die hoechtijt van Paeschen opten 14den dach in die ander maent, 7 dagen lanc. Ende dat gemeen volc offerden daer. Ende die priesteren deden sacrifici, als Moyses bescreven hadde, ende dat gemeen volc die dancten ende loefden Gode. Ende die priesteren ende die levyten die dancten ende loefden Gode mit sange, mit organen, mit trompetten ende mit snaerspele. Ende daer was doe also grote hoechtiden, dat seer Salo\mons

tijt nye also grote hoechtijt gehouden en was in Jherusalem.

Ende doe die hoechtijt gedaen was, doe toech een ygelic mens weder thuyswaert. Ende doe si quamen in hare steden, doe braken si alle die beelden ende afgoden ende verbarndense. Ende oec braken si die outaren. Ende die coninc Ezechias die hielt die wet ende die geboden. Ende hi minde God uut al sijnre herten. Ende hi wederseide den coninc van Assyrien den tribuyt van Jherusalem. Ende hi versloech voel Filisteen.

Ende in Ezechias 14de jaer doe quam Sennacerib, die coninc van Assyrien, in Judeen ende wan daer voel cleyne steden. Ende hi belach een stede, hiet Lachis. Doe sende Ezechias boden an den coninc van Assyrien ende seide: "Ic hebbe jegen u misdaen. Trect uut minen lande. Wat gi van mi begeert, ic selt u geven." Doe begheerde die coninc van Assyrien 300 talenten sulvers. Ende die coninc Ezechias die nam dat gelt uut den tempel ende mede des conincs scat. Ende oec brac hi dat gout van dien doren des tempels ende van die wegen ende gaf dat den coninc van Assyrien. Ende doe hi dat guet hadde, doe en achte hi niet wat hi geloeft hadde. Ende hi sende doe Rapsacis ende Tartan mit enen groten heer van volc voir Jherusalem. Ende si ontboden den coninc Ezechias. Ende Ezechias sende daer sijn overste princen, als Helyachim, Sobna ende Johe. Doe seide Rapsaces tot hem:

"Segt Ezechias: dit seit Sennacerib, die grote coninc van Assyrien: `Wie raet u dat gi jegen mi striden selt? Hoep gi op u volc, gi sijt seer cranc. Hoep gi op den coninc van Egipten, gi leent op een riet. Ende seg gi, wi hebben betrouwen op God, heeft Ezechias sinen God niet sacrifici gedaen? Ende al sinen volc heeft sinen God angebeden, besiet, wat help doet Hi u?' Mer coemt tot minen heer, den coninc van Assyrien. Hi sel u geven 2.000 paerden mede te riden. Weest minen heer onderdaen, opdat gi niet en vergaet." Doe seide Helyachim, Sobna ende Johe: "Wi bidden u: spreect den volc dat opter mueren staet in joetscher talen toe, dat sijt verstaen mogen." Doe riep Rapsaces den gemenen volc toe ende seide: "Hoert dat woert des groten conincs van Assirien. Dit seit die coninc: `Ezechias die heeft u bedrogen. Hi en mach u niet bescermen van minen handen. Ende uwen God en mach u niet helpen. Ende blijf gi hier, gi selt uwen drec eten ende uwen orijn drinken. Mer geeft mi die stede op, so sel gi overvloedige spise hebben. Ende ic sel u brengen in een lant dat vruchtbaer is, gelijc dit lant, van broet, van wijn, van oly ende van honich. Ende gi selt leven

ende niet sterven. Daerom en hoert na Ezechias niet, want hi heeft u bedrogen. Ende geen goden en mogen haer volc bescermen van minen handen, hoe soude dan God Jherusalem bescermen?'" Doe sweech al dat volc. Doe quam Helyachim, Sobna ende Johe tot Ezechias mit gescoerden clederen. Ende si seiden hem alle die woerden die Rapsaces gesproken hadde.

19 capittel

Doe Ezechias, die coninc, dat hoerde, doe scoerde hi sijn clederen ende clede hem mit enen sac ende ghinc in den tempel Gods ende bat genade an Gode. Ende hi sende Helyachim, Sobna ende die outste van den priesteren mit sacken gecleet tot Ysayas, den propheet. Ende si seiden hem hoe dat die coninc Ezechias belast was ende hoe die coninc van Assyrien Gode blasphemi gesproken hadde. Doe ginghen die princen tot den propheet Ysayas ende si seiden hem alle die woerden die Rapsaces gesproken hadde ende hoe hi God blasphemeerde. Doe seide Ysayas: "Segt dit Ezechias, uwen heer, dat dit God, die Heer, seit: `Wilt niet vervaert wesen van die woerden, noch van die blasphemi des volcs van Assyrien. Siet, Ic sel enen geest in sinen bode setten. Als hi sinen bode verstaet, so sel hi tot sinen lande trecken.'"

Doe toech Rapsaces tot den coninc van Assyerien. Ende hi was getogen van Lachis om te striden jegen den coninc van

Egypten. Ende doe quamen sijn boden tot hem ende seiden dat die coninc van Ethyophien den coninc van Egipten te hulpe quam. Ende hi toech doe thuyswaert. Doe sende Sennacerib noch boden tot Ezechias mit enen brief. Daer stont in aldus gescreven: "Ezechias, hebt geen betrouwen in God: Hi en mach u niet beschermen. Segt niet dat ic Jherusalem niet winnen en mach. Gi hebt gesien hoe ic al dat lant van Ysrahel gewonnen hebbe ende voel meer conincriken."

Doe Ezechias dien brief gelesen hadde, doe ghinc hi in den tempel Gods ende viel op sine knyen ende anbede Gode ende seide: "Here, God van Ysrahel, Gi sijt verheven boven cherubin. Ende Gi sijt alleen coninc ende God over al die werelt. Gi hebt hemel ende aerde gemaect. Neicht u oren tot minen gebede ende siet mi an. Ende hoert hoe Sennacerib den levenden God blasphemeert. Ende sijn goden en hebben geen macht, want si sijn gemaect van menschenhanden van steen ende van hout. Daerom bid ic U, Here, God, bescermt mi van Sennaceribs handen, opdat men over alle die werelt mach weten dat Gi alleen God ende Heer sijt."

Doe sende God Ysayas, den propheet, tot Ezechias ende seide: "Dit seit God van Ysrahel: `Wat gi gebeden hebt van den coninc van Assyrien, dat heeft God gehoert. God sel u daervoer bescermen, omdat hi God geblasphemeert heeft. Ende dit geeft u God tot enen tey\ken:

vergadert dit jaer vruchten van coren, van wijn, van oly ende ander noetturft voir twee jaer. Ende in dat dorde jaer so sel u God vrien van den coninc van Assierien. Ende dan sel gi saeyen ende maeyen, planten ende poten ende vruchten winnen. Ende God sel dese stede bescermen ende verlossen overmits Davids, sijns knechts, willen.'"

Doe Ezechias hoerde dat Sennacerib weder voir Jherusalem comen soude, doe maecte hi die stede vast mit toernen ende mit mueren, ende ordineerde dat gemeen volc mit harnas. Ende hi ordineerde princen ende volc onder hem die die stede bewaerden. Ende hi sprac den gemenen volc toe ende seide: "Wilt niet vervaert wesen, mer vecht sterckelic jegen den coninc van Assyrien. Al heeft hi voel volcs, daer isser voel meer mit ons dan mit hem. Mit hem sijn die arme van vleische ende God is mit ons. Hi is onse hulper ende onse voirvechter." Doe was dat volc gesterct van Ezechias woerden. Ende doe quam Sennacerib ende belach Jherusalem ende sende daer enen brief in, dat si hem op souden geven, of si souden van honger sterven. Oec so screef hi in den brief dat God geen macht en hadde hem te helpen ende voel ander blasphemien jegens God van Ysrahel. Doe bat Ezechias, die coninc, ende Ysayas, die propheet, an Gode jegen die blasphemy die Sennacerib dede.

Ende God ver\hoerde

haer gebet ende sende in dier nachten enen engel die alle die stercste vechters versloech die in Sennaceribs heer waren. Ende in dier nacht bleeffer doot 100.000 ende 85.000. Ende des morgens doe Sennacerib opsach, doe sach hi al sijn volc doot leggen. Doe toech hi haestelic thuyswaert in Nynyve ende ghinc in sinen tempel. Ende sijn twee outste kinderen, Adramelech ende Sarasay, die slogen hem daer doot. Ende si togen in Armenyen. Ende Eseraddon, sinen jongcsten soen, die regneerde na hem.

Ende doe die engel Gods dat volc des nachts so verslegen hadde, doe ghinc dat volc des morgens van Jherusalem uut ende haelden den roef in. Ende si namen die cleder, harnasch ende ander guet, want die lichamen waren al verbarnt te pulver. Mer die coninc en dancte God niet dat Hi hem also verlost hadde.

20 capittel

Doe worde Ezechyas siec ende quellede ter doot toe. Doe quam Ysayas, die propheet, tot hem ende seide: "Dit seit God, die Here: `Bescicket u huys: gi selt sterven ende niet leven.'" Doe keerde Ezechias hem ter weechwaert ende bat an God ende seide: "Och, Here, God, ic bidde U: gedenct hoe dat ic voir U gewandert hebbe in der waerheit ende mit enen volmaecten herte te doen

al dat U behagelic was."

Ende hi screide seer bitterlic ende sprak desen psalm ende seide: "*Ego dixi: in dimidio dierum meorum vadam ad portam inferi. Etcetera.*" Ic seide: int midden van mijnre dagen sel ic ingaen totter poorten der hellen. Ende dien psalm voirt uut.

Ende eer Ysayas uut des conincs hof was, doe sprac God tot hem ende seide: "Keert weder tot Ezechias ende segt tot hem: Dit seit God die Heer, Davids, uwes vaders, God: Ic heb u gebet gehoert ende Ic heb u tranen angesien. Ende siet, gi selt gesont worden. Ende opten dorden dach sel gi in den tempel gaen. Ende Ic heb u leven verlenget 15 jaer. Ende Ic heb u verlost van den handen des conincs van Assyrien. Ende Ic hebbe dese stede bescermt om Davids, mijns knechts, willen." Doe seide Ysayas: "Haelt gestoten vigen." Ende doe men die brocht, men leidse op dat swel dat Ezechias hadde, hi wort genesen. Doe seide Ezechias tot Ysayas: "Wat teyken seg gi mi, dat ic gesont sel worden?" Doe seide Ysayas: "Wat teyken dat gi begheert, het sel u geschien." Doe seide Ezechias: "Ic begeer dat die sonne 10 graden weder afterwaert gaet." Ende het was doe omtrent 10 uren voirmiddach. Ende doe ghinc die sonne weder afterwaert ende begonde in dat oest op te gaen. Ende

doe wort Ezechias gesont ende ghinc ten tempel waert ende dancte ende loefde Gode van der gracien die hem geschiet was.

Ezechias die was seer rijc van gout, van silver, van duerbaer gesteent, van costeliken vaten, van coren, van wijn, van olyen, van beesten. Ende het ghinc hem voerspoedelic.

In die tijt doe sende die coninc van Babylonien boden mit brieven ende mit ghiften ende dede hem grueten om sijn hert te ondersoken. Ende doe was Ezechias verblijt ende hi toechde ende openbaerde dien boden sijn scat, sijn juweelen, sijn gout, sijn sulver ende alle sijn cyerheit die hi binnen sinen hove hadde. Doe quam Ysayas, die propheet, tot hem ende seide: "Wat seggen die mannen ende waen comen si tot u?" Doe seide Ezechias: "Si comen uut verren lande tot mi, van Babilonien." Doe seide Ysayas: "Wat besagen si in u huys?" Doe seide Ezechias: "Ic liet hem sien al mijn guet, mijn scat, mijn juweelen die ic in mijn huys hebbe." Doe seide Ysayas: "Hoert dat woert Gods. Siet, die dagen sellen comen dat die coninc van Babilonyen sel comen ende nemen al dat gi in u huys hebt ende al dat u voirvaders gemaect hebben. Ende si en sellen in des conincs huys niet laten. Ende die kinderen die van u sellen comen, die sellen gevangen worden. Ende si sellen in des conincs hof van Babylonien des conincs camerlin\gen

wesen." Doe seide Ezechias: "God die sprect al guet ende verleen mi paeys ende vrede in minen dagen."

Ezechias woerden ende wercken die sijn bescreven in Ysayas Boec mit den coningen van Juda ende van Jherusalem. Doe hi sterf, doe wort hi begraven in Jherusalem. Ende Manasses, sijn soen, die regneerde na hem.

21 capittel

Manasses was 12 jaer out doe hi coninc wort. Ende hi regneerde 55 jaer ende woende in Jherusalem. Ende sijn moeder hiete Aphsyba. Hi dede grote sonde voir Gode: hi anbede afgoden. Sijn vader hielt die wet Gods, mer Manasses verkeerdet al. Hi maecte in Jherusalem Baal een outaer ende anbede hem. Ende in den tempel Gods so settede hi afgoden die dat volc anbeden. Ende gokelaers ende waersagers die brocht hi in Jherusalem. Ende Manasses die vergat alle die wet Gods ende die geboden Gods die Moyses bescreven hadde. Hi dede meer quaets dan enich heyden, want hi brocht Jherusalem ende al Judeen tot sonden.

Doe seide God tot den propheet: "Omdat Manasses dit grote quaet doet boven heydenen die Ic uut desen lande verdreven hebbe, so sel Ic groet quaet op Jherusalem ende op Judeen senden. Ende op hem sellen comen die banden van Samarien ende die lasten van Achab. Ende Ic sel Jherusalem tenietmaken ende ofdoen, gelijc dat men scrift ofdoet mit enen griffi uut een tafel, want hi menich onnoesel bloet stort in Jherusalem. So wat propheten dat hem beruspeden van sijnre quaetheit, die dede hi doden. Ende Ysayas, die propheet, die was sijn

maech. Omdat hi hem die woerden Gods toesprac, so dede hi hem mit enen houten sage sijn lichaem doersnyden op die fonteyne van Syloe. Ende doe men hem pijnde, doe claechde hi sinen dorst ende nyement en gaf hem drinken. Doe sende hem God van den hemel water in sinen mont. Ende doe hi gelaeft was, doe sterf hi ende wort bi dat water van Sylo begraven.

Om Manasses quaetheit willen so verwrecte God den coninc van Babylonien tot striden. Ende hi sende sijn maerscalc in Judeen mit voel volcs. Ende si vingen den coninc Manasses ende voerden hem in Babilonien ende wort daer in een kerker geleit. Ende daer Manasses in den kercker lach, doe docht hi in hemselven dat hi om sijnre sonden willen in dier vangenisse gecomen was. Ende hi bat an Gode ende dede penitencie ende docht: mocht hi uut dier vangenisse comen, hi soude die wet Gods ende die geboden Gods houden. Ende God verhoerde sijn gebet ende ordineerde hem weder coninc van Jherusalem. Doe bekende Manasses dat God van Ysrahel almachtich was.

Ende doe maecte hi Jherusalem vast ende ordineerde princen in allen steden van Judeen. Ende hi verdreef uut Judeen alle die afgoden ende die beelden. Ende hi brac die outaren die hi in den tempel Gods gemaect hadde. Ende

hi verscierde dat outaer Gods ende offerde daer offerhande op. Hi dancte ende lovede Gode. Ende hi geboet al Judeen dat si God van Ysrahel dienen souden. In sijn beghin doe leefde hi in sonden, mer in sijn outheit doe diende hi Gode.

Alle sijn woerden ende sijn wercken die sijn bescreven in der Propheten boken. Ende doe Manasses sterf, doe wort hi in sijn hof begraven bi Aza. Ende Amon, sinen soen, regneerde na hem.

Doe Amon out was 22 jaer, doe wort hi coninc van Judeen ende woende in Jherusalem. Ende sijn moeder hiete Messellemeth. Ende hi sondichde voir God, gelijc dat sijn vader eerst dede. Ende hi liet den almachtigen God after ende hi diende ende anbede afgoden. Ende hi regneerde twee jaer. Ende sijn knechten die swoeren jegen hem. Ende si leiden hem lagen ende verslogen haren coninc in sijn huys. Ende des conincs volc verslogen diegene die dat deden, ende alle die mit hem waren.

Die woerden ende wercken van Amon die sijn bescreven in der Coninghen Boecken van Judeen. Ende doe hi doot was, doe groef men hem in Azaen hof. Ende Josyas, sijn soen, die regneerde na hem.

22 capittel

Doe Yosyas 8 jaer out was, doe wort hi

coninc van Judeen ende regneerde 31 jaer in Jherusalem. Sijn moeder hiete Ydyda. Yosias dede dat God behagelic was. Ende hi wanderde in den wech Gods, als David wanderde in den wech Gods. Ende hi en neychde niet an die rechterside noch an die lufterside. Ende doe hi 12 jaer out was, doe dede hi al die afgoden uut Jherusalem ende uut Judeen. Ende hi brac alle die beelden ende verbarndese. Ende hi brac ende destrueerde al Baals outaren. Ende hi verjaechde die waersagers ende die gokelaers uut den lande van Judeen. Ende hi geboet al dat volc die wet Gods te houden. Daerna voer hi in Bethel ende verbarnde alle der valscher propheten gebeent, als Abdo 300 jaer te voren gesproken hadde. Ende doe hi quam daer Abdo begraven was ende hi dat scrift sach, doe en verbarnde hi des valschen propheten gebeent niet die bi Abdo begraven lach. Ende doe Yosyas die afgoden ende die beelden uut alle die steden van Judeen verdreven hadde, doe quam hi weder in Jherusalem. Ende in sijn 18de jaer doe sende hi Saphan, Maasyam, Joha, die princen van der steden, dat si weder souden doen maken dat an den tempel Gods gebroken was. Doe ghingen si tot den biscop Helchyam. Ende si namen dat gelt dat in den tempel geoffert was in dat bloc gasaphylacio ende

gaven dat tymmermannen, metselaren ende ander wercluden. Die coften hout, calc, yser, steen ende versierden ende maecten al dat an den tempel gebroken was.

Ende die biscop Helchyas die vant dat boec Deutronomium in der arken leggen, dat Moyses daerin geleit hadde. Ende dat gaf hi den prince Saphan, dat hijt den coninc geven soude. Doe ghinc Saphan tot den coninc ende seide: "Dat gelt dat wi in den tempel vonden, dat hebben wi den wercluden gegeven. Die sellen dat werck weder volmaken. Ende Helchyas die gaf mi desen boec, dat icken u geven soude." Ende die coninc las den boec over. Ende doe hi hoerde die grote maledictien die geschien souden over diegene die die wet ende die geboden niet en hielden, doe scoerde die coninc sijn clederen. Ende hi gheboet den priesteren, als Helchias, Ahycham, Abdon, Saphan, Asaye ende seide: "Gaet in den tempel ende bid God voir mi ende voer die van Judeen ende van Ysrahel, want wi hebben God grotelic vertoornt, want wi ende onse voirvaders en hebben die wet niet gehouden." Doe ghingen die priesteren tot Heldan, den propheet, die in Jherusalem woende ende seiden dat si tot hem ghesent waren ende wat si in den Boec des Wets gelesen hadden. Doe seide die propheet: "Sect den man die u tot my gesent

heeft: `Ic sel al dat quaet ende die maledictien die in dat boec staen, in dese stede senden ende op diegene die daerin wonen, want si hebben mi gelaten ende dienen afgoden. Daerom sel minen toren op dese stede comen ende en sel niet vergaen.' Mer seg den coninc van Judeen die u tot my gesent heeft: dit seit God, die Heer: `Want gi mijn wet overgelesen hebt ende hebt u hert veroetmoedicht ende hebt u cleder gescoert ende gescreit, daerom heb Ic u gehoert,' seit God. `Ende gi selt varen mit uwen vaderen ende mit rusten begraven worden. Ende gi en selt dat verdriet niet sien dat op dese stede comen sel.'" Doe ghingen die priesteren tot den coninc ende seiden hem, als die propheet geseit hadde.

Ende doe dede Josyas, die coninc van Jherusalem, vergaderen princen, priesteren, arm ende rijc. Ende die coninc las dat Boec des Wets, Deutronomium, openbaer voer al dat volc. Ende hi bat hem ende geboet hem dat si die wet Gods houden souden mit al haer herten ende mit al haer sielen, als daer gelesen was ende in dat boec gescreven stont.

23 capittel

Doe geboet die coninc den biscop Helchye

ende alle die priesteren ende den levyten dat men alle die vaten die in den tempel waren daer men Baal mede plach te dienen, dat men die verbarnen soude ende die assche gieten buyten Jherusalem in dat lopende water van Cedron. Ende die teykenen die stonden in Jherusalem of tot enigen steden in Judeen, als van Baal, van die sonne of van die maen, van die 12 teykenen, of enige beelden, die dede hi al tenietmaken. Ende die tempelen die coninc Salomon dede maken binnen Jherusalem om sijn heydensche amyen willen, daer haer afgoden in waren, als Astrahoth, die afgod van Sydonien, ende Chamos, die afgod van Moab, ende Melchom, die afgod van Ammon, die tempelen ende die afgoden die dede die coninc Josyas al verbarnen. Ende men vergaderde tot dien steden dat gebeent van doden menschen. Ende in Samarien verderfde hi alle die tempelen der afgoden ende dode alle die priesteren. Ende desgelijc dede hi oec in Bethel. Ende doe quam Josyas weder in Jerusalem ende geboet al den volc dat si Paesschen souden houden, gelijc als in die wet gescreven stont. Ende men ordineerde die dienres des tempels elc in haren dienst, als Salomon dat geordiniert hadde: sangers, trompetten, organen ende ander snaerspul. Ende al dat volc offerden daer grote giften. Ende die priesteren deden Gode sacrificie, als Moy\ses

bescreven hadde, ende vierden die hoechtijt seven dagen lanc. Ende seer dat Samuel starf, en wort daer nye alsulken hoechtijt gehouden in den tempel Gods.

Ende in die tijt doe quam Pharo Nechao, die coninc van Egipten, om te striden jegen die coninc van Syrien. Ende doe dat Josyas vernam, doe vergaderde hi sijn volc om Pharo Nechao uut sinen lande te keren. Doe die coninc van Egipten dat vernam, doe sende hi boden an Josyas, den coninc van Judeen, ende seiden: "Here, coninc van Judeen, die coninc van Egipten die en comt niet om jegen u te striden mer jegen enen anderen coninc, want God heeft mi dat haestelic geboden. Daerom, laet of ende en doet niet jegens God, opdat gi niet verslegen en wort." Mer Yosias en woude niet ommekeren, mer hi bereide sijn volc te striden ende achte op des conincs woerden niet, mer toech tegen hem te striden. Ende doe wort die coninc Josyas gescoten ende gequetset, daer hi op sijn wagen was. Doe seide hi tot sinen knechten: "Voert mi uut den strijt, want ic ben swaerlic gewont." Doe hieven si hem op enen anderen wagen, die hem volchde, na die ghewoent der coninghen. Ende si brochten in Jherusalem. Ende hi bleef doot ende wort begraven in Jherusalem bi sinen voirvaderen. Ende in dien acker daer Josyas gescoten wort, daer stont een fonteyn ende enen groe\nen

boem; die verdorrede ende verdroechde rechtevoert. Ende Yeremyas ende alle die priesteren ende alle dat gemeen volc die bescreiden den coninc Yosyas langhe tijt. Alle Yosyas woerden ende wercken die sijn bescreven in der Propheten boken mit den coninghen van Jherusalem ende van Ysrahel.

Ende doe nam dat volc van Juda ende van Jherusalem Joachas, Josyas outste soen, ende maecte hem coninc na den vader. Doe Joachas coninc wort, doe was hi 23 jaer out. Ende hi regneerde 3 maenden in Jherusalem. Sijn moeder hiete Amythal. Ende die Joachas leefde sondelic voir God. Ende hi en achtede op die wet noch op die gheboden Gods niet.

Ende die coninc van Egipten, Pharo Nechao, die quam ende wan Jherusalem ende vinc Joachas ende sende hem in Egypten. Ende hi maecte Helyachim, sinen brueder, coninc van Jherusalem. Ende hi noemde hem Joachim Jeconyas. Ende Pharo Nechao die toech thuuswaert ende en nam voel cyerheits van Jherusalem. Ende hi settede tribuyt op Jherusalem ende Judeen, dat si hem jaerlics mosten geven 100 talenten gouts ende 100 talenten sulvers. Doe Joachim Jeconyas coninc wort, doe was hi 25 jaer out. Ende hi regneerde 11 jaer. Ende sijn moeder hiete Zebida. Ende hi leefde sondelic voir Gode ende en hielt die wet noch die geboden Gods niet. Ende die propheet Urias die beruspede hem daerof. Ende doe dede hi den propheet in Jherusalem doden. Doe quam

Yeremyas, die propheet, ende seide tot Joachim Jeconyas: "Omdat gi onmenschelic leeft ende doot die onnoesele ende die vrienden Gods, so seit God: `Ic sel minen knecht, den coninc van Babylonien, in dat lant van Judeen senden. Ende hi sel al dat lant ende Jherusalem winnen ende voeren dat volc gevangen in Babilonien. Ende si sellen daer gevanghen bliven 70 jaer lanc ende dan sellen die gevangen weder te lande comen. Ende daerna sel Ic Babylonien destrueren ende tenietmaken.'" Doe dede Jeconyas den propheet vangen ende in een kercker leggen. Doe hiet hem God dat hi die prophecie bescriven soude. Doe screef Baruch die prophesie ende gafse den coninc. Ende die coninc scoerde den brief ende warpen int vuer. Doe beval God Jheremyas die prophecie weder te bescriven, opdat si ymmer bliven soude ende seide dat Joachim Jeconyas nymmermeer kint laten soude dat Judeen na hem besitten soude. Ende sijn lichaem sel onbegraven bliven leggen buten Jherusalem.

24 capittel

In Joachim Jeconyas achte jaer doe quam die coninc Nabugodonosor int lant van Judeen ende verwoestede dat lant ende wan Jherusalem ende vinc den coninc ende al dat volc. Ende doe settede hi op hem een tribuyt jaerlics te geven.

Ende hi nam te gisel die eerbaerste kinderen ende die rijcste van Jherusalem, als Daniel, Ananyas, Azarias, Mysael. Ende doe dienden die van Jherusalem den coninc van Babylonien drie jaer. Ende doe vernam Jeconyas dat die coninc van Egipten oerlogen woude jegen den coninc van Babylonyen. Doe en wouden si hem den tribuyt niet geven. Ende doe quam die coninc van Babilonien mit enen overdracht in Jherusalem. Ende doe hi die stede machtich was, doe dede hi alle die stercste jongemannen dootslaen. Ende die coninc wordt mede verslegen ende uut der stede geworpen ende niet begraven. Ende in sijn vel vant men bescreven staen den naem van den afgod die hi diende. Ende hi en wort nye van vrienden noch van magen beweent. Joachim Jeconyas leven ende sijn quaetheit is bescreven in der Propheten boken mit den coningen van Juda. Ende Yeconyas, sijn soen, regneerde na hem.

25 capittel

Doe Jeconyas out was 18 jaer, doe wort hi coninc van Jherusalem ende sijn moeder hiete Naestha. Ende hi regneerde drie maenden ende 10 dagen. Ende hi sondichde voir God, als sijn vader dede, jegen die wet Gods. Ende doe docht Nabugodonosor dat hi sijn vader ende sijn vrienden gedoot

hadde ende of hi daerom mit den coninc van Egipten yet mocht spreken ende jegen hem striden ende quam weder voir Jherusalem. Ende bi Yeremyas des propheten raet so ghinc Jeconyas uut Jherusalem tot Nabugodonosor in sijn genade mit sijn moeder, mit sijn princen, mit sijn camerlingen ende mit al sijn huysgesin. Ende dat was in Nabugodonosors achte jaer. Ende hi nam uut Jherusalem 10.000 van den eerbaersten jongen mannen die daer in der stede waren ende voerdese in Babylonien. Ende onder die gevangen waren Ezechiel ende Mardocheus ende menich ander die Gode dienden ende die wet Gods hielden.

Ende oec mede so nam hi alle die gouden vaten des tempels. Ende oec nam hi al des conincs cyerheit uut sinen hove. Ende hi voerdet al in Babylonyen: mannen, wiven ende kinderen.

Ende hi settede Mathaniam, Jeconias oem, coninc over Jherusalem. Ende hi noemde hem Zedechias. Ende doe Zedechias out was 21 jaer, doe wort hi coninc van Jherusalem ende regneerde 11 jaer. Ende sijn moeder hiet Amythal. Ende Zedechias sondichde voir den ogen Gods ende was also quaet als Yeconyas, sijn brueder. Ende hi docht dat hi den coninc van Babilonien geen thijns geven en woude, want die valsche propheten die seiden hem dat die coninc van Egipten die coninc van

Babylonyen soude verslaen. Mer Jeremyas, die propheet, die seide altoes daerjegen. Ende in Zedechias vierde jaer so seinden vijf coningen boden in Jherusalem an Zedechias, als die coninc van Edom, die coninc van Moab, die coninc van Tyren, ende die coninc van Ammon ende die coninc van Saeyet, dat si den coninc van Babilonyen geen thijns geven en wouden ende dat si mit malcander hem wederstaen souden. Doe seide God tot den propheet Yeremyas: "Gaet onder u sessen totten coninc Zedechias ende totten anderen vijf coninghen ende segt hem: dit seit God, die Heer: Ic ben dieghene die dit lant gemaect heeft. Ic hebbe uwe voirvaderen daerin geset. Ende om uwer sonden willen so heb Ic dit lant in Nabugodonosors handen gegeven. Ende so wat coninc dat jegen hem vecht, dat sel Ic mitten swaerde ende mitten honger wreken."

Doe ghinc die propheet Jheremias mit hem sessen tot den ses coningen ende seide hem die woerden Gods, als God bevolen hadde. Doe was daer een vals propheet, hiet Ananyas. Die seide jeghen Jheremyas: "Hi seide dat die coninc van Babilonyen binnen twee jaer alle die gevangen ende alle die goude vaten ende alle die cyerheit weder in Jherusalem senden soude." Doe seide Jheremyas: "Amen. Ic woude dattet also gesciede,

mer omdat gi liecht, so sel gi binnen dit jaer sterven." Ende tenden twee maenden so sterf die valsche propheet Ananyas. Ende doe was Zedechias vervaert ende sende den tribuyt tot Nabugodonosor.

26 capittel

Ende in Zedechias negende jaer doe wederseide hi den tribuyt. Doe quam die coninc Nabugodonosor ende belach Jherusalem. Doe socht Zedechias raet an Jheremyas, den propheet. Doe seide Jheremias: "Dit seid God, die Heer: `Ic sel Zedechias sijn lant ende al sijn volc in Nabugodonosors handen geven.'" Doe quam daer tidinghe dat die coninc van Egipten quam ende woude Jherusalem ontsetten. Doe toech Nabugodonosor jegen hem te stride ende verjaechde hem uut Syrien weder in Egipten ende sloech hem voel volcs of. Ende doe Nabugodonosor van Jherusalem getogen was, doe spotteden die valsche propheten mit Jheremias ende seiden dat Nabugodonosor niet wedercomen en soude, mer dat die gevangen ende vaten wedercomen souden. Jheremyas seide daerjheghen dat die coninc ende al sijn volc gevangen most wesen. Doe woude die propheet Jheremias uut der stede gaen. Doe vingen hem die poertwach\ters

ende seiden dat hi tot haren vianden woude gaen. Ende hi wort mit hem sessen voir die here gebrocht ende seer geslagen ende in enen kercker geleit.

Ende in datselve jaer doe sende die coninc van Babilonien sinen maerscalc Nabusardan mit sinen heren ende belach Jherusalem 18 maenden. Doe was die coninc Zedechias vervaert ende sende om den propheet Jheremias die noch in den kercker lach. Ende Zedechias die vraechde den propheet hemelic oft van Gode was dat die coninc van Babilonien voir die stede gecomen was. Doe seyde Jheremias: "Jaet." Voirt seide hi tot den coninc: "Gi moet ymmer gevangen wesen. Mer ic bid u: en doet mi niet weder in den kercker." Doe bleef die propheet onder dat volc ende riep mit luder stemmen ende seide: "Alle diegene die in der stede bliven, die sellen van honger of van den swaerde sterven. Mer die totten coninc van Babilonien gaen, die sellen gracie gescien." Doe wort Jheremyas in een modderige put geworpen, daer hi in stont ten hals toe. Doe seide een van des conincs gesin: "Here coninc, gi doet quaet dat gi den propheet Gods doden wilt." Doe wort Jheremias uut den put gedaen. Ende doe vraechde Zedechias hem noch raet. Doe seide Jheremias: "Gi en acht op minen raet niet. Ende ic seg u

die waerheit: gi wilt mi doden." Doe swoer die coninc dat hi hem niet misdoen en soude. Doe seide Jheremyas tot den coninc Zedechias: "Here coninc, gaet gi totten princen van Babilonien, ghi blijft behouden mit al u volc. Ende men sel die stede niet verbarnen. Ende en doe gi dat niet, gi ende al u volc sel gevangen worden. Ende die stede van Jherusalem die sel verbarnt worden." Mer die coninc noch nyement en achte op dat woert. Ende daerna doe wort groten honger in Jherusalem, dat die moeder haer kinder aten.

Ende in Zedechias 11ste jaer doe verloren si die stede van Jherusalem in hoeymaent op den negenden dach. Doe die coninc Zedechias sach dat die stede verloren was, doe vloech hi mit sinen princen ende mit sinen volc bi nacht uut der stede in der woestinen. Doe dat die van Babylonien vernamen, doe vervolchden si den coninc ende sijn volc ende vingen ende slogense alle. Ende si brochten den coninc Zedechias mit sinen volc in Anthiochien voir den coninc Nabugodonosor. Doe seide Nabugodonosor tot Zedechias: "Gi hebt dit lant van mi ontfangen. Ende ic hebbe u die croen gegeven, omdat gi mi onderdaen wesen soudt. Ende nu heb gi u jegen mi verheven. Ende oec heb gi uwen God versworen. Daerom heeft Hi u in

minen handen gegeven." Doe dede Nabugodonosor Zedechias kinderen onthoefden voir sijn ogen. Ende oec Sarrach, den biscop van Jherusalem, ende alle des conincs princen ende heren die dede hi doden. Ende den coninc dede hi sijn ogen uutsteken ende voerde hem gebonden in Babylonien. Ende Nabusardan, den prince, nam alle die juweelen, die cyerheit ende costelicheit die in den tempel Gods was, als gout, silver, coper ende ander metalen vaten daer men in den tempel mede diende. Oec nam hi alle die costelike siden clederen ende juweelen des tempels. Ende Jheremias die nam die arcke Gods uut den tempel mit die priesteren ende settese op enen steen. Ende hi bat an God dat hise bewaren woude. Ende God dede die arck sincken in den steen. Ende die stede is noch alle menschen verborgen. Ende Jheremias nam dat heilighe vuer van den outaer ende bedecte dat int Dal van Josaphat. Ende dat vuer wort daerna over 72 jaren ghevonden. Ende van datselve vuer ontstac die sacrifici die die joden Gode deden. Ende doe ontstac Nabusardan, die prince, den costeliken tempel Gods, die Salomon dede maken ende hi verbarnde ende verghinc. Doe nam Nabusardan alle die scat ende juweelen die in des conincs hof waren ende voerdet al in

Babilonien ende ontstac doe des conincs sael ende sijn hof. Ende doe ontstac hi alle die stede ende lietse barnen ende warp al die toornen ende muyeren neder.

Ende alle dat rike volc dat nam hi gevangen ende voerdet in Babylonien. Ende dat arm volc dat liet hi daer in dat lant bliven ende settede daer trybuyt op, ende dat si souden saeyen ende maeyen, planten ende poten. Ende hi beval doe dat lant enen rechter, hiet Godolyas. Ende hi liet hem ende die joden haer wet houden. Ende Nabusardan die seide tot den propheet Jheremyas: "Wil gi medevaren in Babylonyen? Men sel u daer groet eer doen ende ic sel u grote gaven ende grote rijcheit geven." Jheremyas begeerde in Judeen te bliven. Doe seide Nabusardan: "Blijft hier int lant ende woent aldaer gi wilt." Ende doe gaf hi Jheremyas grote giften. Ende hi beval die dienres des lants dat si hem sijn cost besorgen souden. Ende doe voer Nabusardan mit alle die gevanghen in Babilonyen.

Explicit liber Regum.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Talentum est quoddam pondus quod summum esset; perhibentur in Grecis et est complex; sicut minus, quod est quinquaginta librarum; medium, quod est septuaginta duorum librarum; summum centum viginti constat.

Doe Nabugodonozor in Babilonyen was mit den gevangen van Judeen, doe maecte hi een hoechtijt ende dancte sinen God ende maecte een grote worscap. Ende die coninc van Jherusalem Zedechias die lach in den kercker ende was blint. Ende Nabugodonosor mit sinen heren die saten ende aten ende droncken uut die heilige vaten des tempels. Ende somme vaten offerde hi voir sinen afgoden. Ende doe dede hi Zedechias voir hem brengen ende dede hem enen dranc drincken geven, sodat hi daer, voir der heren tafele, hem ontreynde. Ende doe wort hi weder in den kercker gedaen. Ende corts daerna doe bleef hi doot. Doe dede hem Nabugodonosor begraven geliken enen coninc toebehoerde.

Die dorde etaet began op Abraham ende duerde tot David 900 ende 42 jaer. In die etaet wort Troeyen gedestrueert ende Alba ge\maect

van Eneas Roma.
Die vierde etaet began op David ende duerde totdat die joden gevangen worden in Balilonyen, 400 ende 11 jaren.

Hieran soude volgen die twee boken Paralipomenon, mer, want die hystorie meest den syn in die voirseide boken geruert sijn, daerom laet ic die after te scriven. Want die namen ende die toenamen van Adam tot den geslachte van Ysrahel tenietgaet, daerin bescreven sijn ende tot onser leren niet voel en dienen, daerom laet icse after.
Ende daeran soude comen die twee boken Esdras. Ende want den sin ende die hystorie meest in der Coningen boken voirgeruert sijn ende gescreven is, so laet ict oec after te scriven.
Ende daeran soude comen dat Boec van Nemye. Ende want den sin ende die hystorie meest in der Coningen boec bescreven is, so laet ict oec after.

Ende want die guede joden mit die quade gevangen worden, so gedenct men der gueder haer werken ende haer leven in der heiliger Scrift. Mer die quade sijn vergeten ende gedaen uut den Boec des Levens.
Eerst sel men seggen van Thobias, die mede gevangen was mit die van Ysrahel van Salmanaser, den coninc van Assyrien. Dat sel men nu hier bescriven, ghelijc alst Jheronimus bescreven heeft uut den Caldeeuschen int Latijn. Ende Maerlant heeftet geset uuten Latijn in Dietscer talen.

Die hystorie van Thobias

[1]

Thobias was van Neptalims geslacht geboren ende hi woende onder die van Ysrahel. Ende als dat gemeen volc die gulden calveren anbeden die Jeroboam hadde doen maken, so ghinc Thobias te Jherusalem ten tempel ende anbede daer den almachtigen God. Ende hi offerde hantgift ende tiende. Ende in sijnre joecht so hielt hi altoes die geboden ende die wet Gods. Ende doe hi een man was geworden, doe nam hi een wijf van sinen geslacht, die hiete Anna. Ende hi wan een soen an haer ende noemden Thobias. Doe die coninc van Assyerien Salmanaser die van Ysrahel vinc, doe wort Thobias mede gevangen ende gevoert in Nynyve. Doe hi daer in Nynyve was, doe hielt hi sijn soen tot alre doget ende leerde hem die wet Gods. Ende als die ander van sinen geslacht aten van die heydensche spijs, die den joden verboden was te eten, daer en at hi niet of, mer hi hielt sijn siel onbesmet.

Ende omdat hi Gods gedocht in al sijnre herten, daerom gaf hem God gracie voir den coninc Salmanaser, sodat hi hem oerlof gaf te gaen waer hi woude. Thobias toech alle die steden ende al dat lant omme ende troeste die gevangen,

dat si ymmer die wet Gods houden souden. In die tijt quam Thobias totter stat Rages int lant van Meden. Daer vant hi enen sinen neve hiet Gabelus. Thobias leende hem 10 marc sulver. Ende des gaf hi hem weder enen brief. Thobias toech dus omme visiteren ende gaf den armen mildeliken sijn aelmissen. Daerna doe starf Salmanaser, die coninc. Ende sijn soen Sennacerib wort coninc. Die docht dat verlies dat hi voir Jherusalem hadde in des conincs Ezechias tiden, als voirseit is: dat die engel Gods bi nachte dootsloech 100.000 ende 20.000 mannen. Om dat verlies willen so sloech men voel joden doot ende die plach Thobias al te begraven. Doe dat Sennacerib vernam, doe hiet hi Thobias dootslaen ende hiet hem dat guet nemen.

Mer Thobias wort gewaerscuwet ende verbarch hem mit sinen wive ende mit sinen kinde. Ende over 45 dagen daerna doe wort Sennacerib dootgeslagen, als voir gescreven staet. Ende doe wort Thobias al sijn guet wedergegeven.

[2]

Het geviel op een tijt der hoechtijt dat Thobias een eerbaer maeltijt gereet hadde. Doe seide hi tot sinen soen: "Gaet ende haelt van onsen geslachten die na die wet Gods leven ende Gode ontsien ende laet\se

mit ons comen eten. Sijn soen ghinc uut ende vant enen van den geslachte van Ysrahel dootgeslegen leggen op der straten. Doe quam hi weder mit dier maren ende seidet sinen vader. Doe sijn vader dat hoerde, doe stont hi op van der tafel ende ghinc nochteren tot dat dode lichaem ende droecht heymelic in sijn huys, opdat hijt des nachts mocht begraven. Ende doe hi dat lichaem gebercht hadde, doe ghinc hi sitten eten mit rouwen ende mit droefheden. Ende hi gedocht dier woerden die die propheet Amos gesproken hadde: "Uwe dagen sellen verkeert worden in screyen ende in droefheden." Ende na der sonnen onderganc so begroef hi dat dode lichaem. Ende die van sinen geslacht waren, die verspraken hem ende seiden: "Omdat gi die doden plaecht te begraven, so sie gi eens hieten dootslaen. Ende noch en laet gijt niet, gi en begraeft altoes die doden." Mer Thobias ontsach meer den almachtigen God dan des conincs gebot, want hi begroef die doden waer dat hise vant. Des daechs verbarch hise in sijn huys ende des nachts begroef hise.

Het geviel op een tijt dat Thobias seer vermoeyt was van die doden te dragen van der straten. So ghinc hi leggen op een seedse an een weech om te rus\ten

ende hi wort ontslaep. Ende hem viel uut een swalunest drec van enen swalu in sijn ogen, sodat hi blint wort. Dese becoringe verhengede God over hem, opdat sijn nacomelinge exempel an hem souden nemen der lijdsaemheit, gelijc dat God verhengede van Job. Want al hadde Thobias van sijnre kintsheit altoes God ontsien ende sijn geboden gehouden, hi en bedroefde hem niet noch en claechde over God niet, dat Hi hem die plage der blintheit liet toecomen. Mer hi bleef vast in der vresen Gods ende dancte Gode ende loefde Hem al sijn leven lanc, want gelijc als die coninghen Job versmaden ende mit hem spotteden, also deden oec Thobias vrienden ende magen. Ende si lachterden sijn leven ende seiden: "Waer is nu uwen hoep daer gi uwe aelmissen om gaeft? Waer is u loen nu van uwen arbeit, dat gi den doden begroeft?" Thobias beruspede sijn vrienden ende seide: "Vrienden, en spreect also niet, want wi sijn kinder der heiligen. Ende wi verbeiden dat loen dat ons God noch geven sal: alle dengenen die haer geloef ende haer betrouwen niet van hem gekeert en hebben, die en sel hi niet afterlaten."

Anna, Thobias wijf, plach dagelix uut te gaen weven ende wan daer een dachhuyer mede. Op een tijt brocht si een geytkijn thuys dat si gecoft hadde. Ende

doe Thobias dat hoerde bleeten, doe seide hi: "Anna, wat heb gi daer?" Doe seide si: "Ic hebbe een geytkijn gecoft." Doe seide Thobias: "Est ymmer rechtvaerdich ende en ist niet gestolen?" Doe seide Anna: "Wat helpt u nu uwe rechtvaerdicheit ende uwe vrese? Gi sijt hier nu in armoeden. Ende het is kenlic dat uwe hoep ydel ende tevergeefs is. Ende nu schijntet wel waer toe, nu uwe aelmissen guet sijn." Mit desen ende deser geliker woerden so quelde si hem ende lasterde hem.

[3]

Doe versuchtede hem Thobias ende begonde al screyende te bidden ende seide: "Here, Gi sijt guet. Ende alle uwe oerdelen sijn gerechtich ende alle uwe wegen sijn genade ende waerheit. Och, Here God, gedenct mijns ende en neemt geen wrake van minen sonden. Ende en wilt niet gedencken mijnre ouderen sonden. Want wi en hebben uwe geboden niet onderdanich geweest. Ende daerom sijn wi als een roef in vangenissen ende in laster ende in der doot gecomen onder den volc daer Gi ons onder gestroeyt hebt. Och, Here God, groet sijn uwe oerdelen op ons, want wi na uwen geboden niet gewrocht en hebben, noch en hebben niet vriendelic voir U gewandert. Och, Heer God, hoert mi doch ende wilt minen geest in vreden opnemen, want het is mi oerbaerliker te sterven dan te leven."

Op dien selven dach gevielt oec dat eens joden

dochter die woende in Meden in een stat, hiet Rages, - die vader hiet Raguel, die dochter hiet Sara -, dese Sara wort gelastert van haers vaders dienstmaget, want dese Sara was seven mannen gegeven, den enen na den anderen. Mer een duvel, die genoemt is Asmodeus, die dode rechtevoert die mannen, als si bi haer te bedde quamen. Ende doe dese Sara dat joncwijf beruspede van hare misdaet, doe andwoerde haer die dierne ende seide: "Nymmermeer en moet gi vrucht van uwen live sien opter aerden, dootster uwer mannen. Wil gi mi oec mede doden, als gi seven mannen gedoot hebt?" Na dien woerden ghinc Sara opwaert op haer slaepcamer. Ende daer bleef si in haer gebede drie dagen ende drie nachten, dat si niet en at noch en dranc. Ende si bat God al screyende dat Hi haer van haren last woude vrien ende verlossen. Des dorden dages doe si haer gebet eynde, doe gebenedide si God ende seide: "Ghebenedijt is dinen naem, God onser vaderen, die genade doeste na dinen toren. Ende Du vergeefste die sonden in den dage der tribulacien ende des lidens dengenen die Di anropen. O Here, mijn aensicht keer ic totti ende mijn ogen

slae ic op Di. Ende ic bidde Di, Here God, dattu mi wilste ontbinden van den banden des lasters ende der scanden, of haelt mi van der aerden. Here God, Gi bekent wel dat ic nye man en begheerde, mer ic heb mijn siel onbevlect gehouden van allen vleischeliken begheerten. Nye en versellede ic mi mit dengenen die speelden in ydelheden. Mijn consent gaf ic tot enen man te nemen mit vresen, niet na minen luste of begeerten. Anter ic was der mannen onwaerdich, of bi avontueren en waren si mijns niet waerdich, want het mach wesen dat Gi mi hebt enen anderen man toegescict, want uwen raet en is in der menschen macht niet. Doch is hi des seker: so wie U dient, dat hi van U geloent sel worden. Ist dat hi van U geproeft wort ende in lijdsaemheit volhert, hi sel uut sinen liden verlost worden. Ende is hi in sonden, nochtan laet Gi hem tot uwer genaden comen, want Gi en neemt geen genoecht in onsen verlies of in onser verdervenisse, want in der temptacien geeft Gi rust. Ende na die droefheit der tranen soe geeft Gi vroechde. Here, God van Ysrahel, uwen naem si gebenedijt tot

alle tiden."

Doe Thobias al screyende bat, doe waren haer beider tranen gehoert van den oversten God. Ende die heilige engel Raphael die is gesent van Gode, dat hi hem helpen soude alle beide uut haren druc, want haer beider gebet was op een tijt voir Gode getoent.

[4]

Ende want Thobias hoepte dat sijn gebet van Gode gehoert soude worden dat hi sterven soude, soe riep hi tot hem Thobias, sinen soen, ende seide: "Hoert, mijn soen, die woerden mijns monts ende setse in dijnre herten als een fondament. Als God mijn siel genomen heeft, dan begraeft mijn lichaem. Ende eert altoes uwe moeder, want gi selt gedenken hoe groten anxt ende rouwe si gehadt heeft om uwen willen. Ende als haer leven geeynt is, so graeftse bi mi. Alle die dagen uwes levens soe hout die geboden Gods. Ende hebt in uwer gedachten dat gi geen consent en geeft tot sonden. Ende van uwen guede geeft aelmissen. Ende en keert u aensicht niet van den armen, so en sel God sijn aensicht van u niet keren. Ende weest altoes ontfermhertich. Heb gi voel guets, so geeft mildeliken. Ende heb gi luttel, so geeft altoes na uwer macht. So vergadert gi een guede scat van gueden loen jegen den dach der noet, dat is jegen den sterfdach. Die

aelmis vriet ende losset den menschen van allen sonden ende van den ewigen doot. Ende si en laet den menschen niet gaen in duysternissen. Die aelmis maect groet betrouwen voir Gode. Si hoet een van allen onwittigen lieften. Ende nymmermeer en doet jegen witachtich hilick. Ende nymmermeer en geeft der hovaerdien stat in uwen synnen of mit woerden in uwen monde, want in die hovaerdie so is alle verlies sijn beghin genomen. Soe wie u yet werket, rechtevoert so geeft hem sijn loen ende en laet ymmer onder u niet vernachten. Ende wacht u wel dat gi nyement en doet, gi en wout dat ment u dede. Altoes vraget raets van den wisen. Tot alre tijt so sel gi God gebenedien. Ende bid Hem dat Hi u bestiere. Ende al uwen hoep sel in Hem wesen.

Oec so seg ic u, mijn lieve kint, dat ic 10 talenten sulvers op een tijt leende doe gi een kint waert een minen neve, Gabelus, in Rages in een stat van Meden. Ende ic hebbe enen bezegelden brief van hem. Daerom gaet op der mercten ende ondervraecht, hoe so dat gi tot hem comen moecht om dat gelt te halen, want wi leden nu hier een arm leven. Mer ons sel voel guets gescien, ist dat wi Gode ontsien ende die sonden scuwen ende die doechden

doen."

[5]

Doe seide die jonge Thobias tot sinen vader: "Vader, al dat gi mi hebt geboden, dat sel ic doen. Mer ic en weet niet hoe ic dat gelt soude mogen crigen, want ic en weet die wech niet. Ende ic en ken den man niet ende den man en kent mi niet." Doe seide die vader: "Ic heb enen brief van hem ende als hi den brief siet, so sel hi u dat gelt geven. Mer gaet op die merct ende soect enen trouwen man die mit u gaet om sijn loen die wile dat ic leve, opdat gi dat gelt moget crigen." Doe ghinc die jongen Tobias uut ende vant enen jongelinc, staende opgescort als een die bereet was te gaen. Mer hi en wist niet dattet die engel Gods was. Ende hi gruetede den jongelinc ende seide: "Waen bistu, guede jongelinc?" Doe seide die jongelinc: "Van den kinderen van Ysrahel." Doe seide Thobias: "En ken gi den wech niet int lant van Meden te gaen?" Die jongelinc seide: "Ja, ic. Ic kenne den wech wel, want ic heb den wech dicwijl gewandert ende dicwile geherbercht geweest van onsen brueder die woent in Rages in een stat van Meden.

Meden die staet in een gebercht, die Egbatanis hiet." Doe seide Thobias tot den jongelinc: "Ontbeit mijns hier, dat bid ic u, want ic gae ende segt minen vader." Doe ghinc Thobias ende vertelde dit sinen vader. Doe beval die vader sinen soen dat die jongelinc tot hem in soude comen. Doe quam die jongelinc in ende gruetede Thobias ende seide: "Altoes moetstu vroechde hebben." Doe seide Thobias: "Wat vroechde mach ic hebben, want ic sit hier in duusternisse ende dat licht des hemels en sie ic niet?" Doe seide die jongelinc: "Weest sterc van moede. Het naect die tijt dattu van Gode gesont gemaect selste worden." Doe seide Thobias tot den jongelinc: "Soud gi minen soen tot Gabelus huys mogen leiden in Rages in een stat van Meden? Ende als gi weder sijt gecomen, so sel ic u lonen." Doe seide die engel: "Ic sel hem leiden daer gi begheert. Ende ic sel hem weder gesont thuys brengen." Doe seide Thobias: "Segt mi doch, guede jongelinc, van wat huys of van wat geslachte dat gi sijt." Doe seide die engel: "Weer vraech gi van den geslacht des huerlincs of na den huerlinc? Ic ben Azarias, des groten Ananyas soen." Doe seide Thobias: "Du biste van enen

groten geslacht. Mer ic bid u: en vertorent u niet op mi dat ic u geslacht woude weten." Doe seide die engel: "Ic sel uwen soen leiden ende wederleiden ende gesont thuus brengen." Doe seide Thobias: "Wel moet gi varen. Ende die overste Here moet in uwen wech sijn. Ende sinen engel moet u geselle sijn." Doe alle dinc bereet was in den wech mede te dragen, doe gesonde die jonge Thobias sinen vader ende sijnre moeder ende ghinc mit den jongelinc.

Ende doe si gegaen waren, doe begonde die moeder te screyen ende seide: "Den stoc onser outheit daer wi op rusten souden, die hebben wi van ons gesent. Al en hadden wi dat gelt niet daer gien om gesent hebt, wi souden ons laten genogen mit onser armoeden ende achten dat voir rijcheit, dat wi dagelics hadden onsen soen mogen sien ende horen." Doe seide Thobias: "En wilt niet screyen, want onse soen sel daer gesont comen ende weder gesont thuys comen. Ende u ogen die sellen hem sien, want ic hoep ende ic gelove dat die guede engel Gods mit hem is, die alle dinc wel bescicken ende ordineren sel wat hi te doen hebben mach. Ende hi sel hem mit bliscappen weder tot ons brengen." Mit die woerden so begaf die moeder dat screyen ende sweech.

[6]

Die jonge Thobias ghinc mit sinen geselle. Ende hem volchde een hont na

uut sijns vaders huys. Ende si bleven den eerste nacht bi der ryvyeren Tygris. Ende Thobias ghinc in dat water om sijn voeten te dwaen. Ende daer quam een groet vischs ende greep hem bi den voet, recht of hi hem verslinden woude. Doe was Thobias vervaert ende riep mit luder stemmen: "Here, helpt mi!" Doe seide die jongelinc: "Grijpt den vischs bi den hoefde ende trect hem opt lant." Thobias dede also. Hi toech den vischs opt droge lant. Doe begonde die vischs te springhen. Doe seide die engel: "Ondoet den vis ende neemt daeruut dat herte, die lever ende die galle ende bewaert dat wel, want si sijn guet tot medicinen." Ende si bereiden des avonts van den vischs. Ende dat ander deel dat souteden si ende drogent mit hem in den wege. Ende daer at Thobias of, totdat hi quam in die stat Rages.

In den wege doe vraechde Thobias den engel ende seide: "Azarias, brueder, ic bid u dat gi mi segt: wat buet hebben dese delen over hem van den visch, dat gi mi hiet bewaren." Doe seide die engel: "Leid men een stuc van der herten of van der lever op barnende colen, dien roec daerof soude verjagen alle bose geesten, soedat si gene menschen en souden mogen deren. Ende die galle is guet jegen ogen te bestriken die verduystert sijn." Doe seide Thobias: "Waer sel\len

wi nu te nacht bliven?" Die engel seide: "Hier woent een man, hiet Raguel, ende is van den geslacht van Juda. Ende hi heeft een dochter die Sara hiet. Ende anders en heeft hi geen kinder. Die dochter sel gi tot enen wive nemen. Ende ten lesten sel al sijn guet u worden. Daerom bid haer vader daerom ende hi selse u geven."

Doe seide Thobias: "Ic hebbe van dier dochter gehoert dat haer seven mannen sijn gegeven, den enen na den anderen, die alle haestelic storven, soedatse die duvel dode. Daerom ben ic vervaert dat mi dat oec gescien mocht. Ende want ic mijnre ouderen enich kint ben, so mocht icse in haer outheit van droefheit doen sterven." Doe seide die engel: "Hoert na mi wie diegene sijn daer die duvel macht over heeft: over alle diegene die also hilic annemen dat si om Gode niet en denken, mer vergaderen om genoechte des vleis, als die ezelen ende die mulen doen, die geen verstant en hebben; over die heeft die duvel macht. Mer als gi die maecht genomen hebt ende mit haer in die slaepcamer sijt, so weest bi haer drie dagen ende drie nachten in reynicheden. Ende weest mit haer in gebeden. Ende opten eersten avont so

lect van der leveren van den visch op barnende colen. Ende dien roec van der leveren sel den duvel van u verjagen. Des anderen nachts so weest in u gebede, so sel gi wesen in die heilige vergaderinge der heiliger patriarcken. Des dorden nachts so weest in u gebede, so sel gi die benedixie Gods vercrigen over u ende over uwen kinderen die u God verlenen sel. Des vierden nachts so sel gi die maecht nemen mit der vresen Gods ende meer om kinder te crigen dan om genoecht des lichaems, opdat gi in Abrahams sade die benedictie Gods moget vercrigen."

[7]

Doe ghingen si voert ende quamen tot Raguels huys. Ende Raguel ontfincse mit vroechden. Ende Raguel sach op Thobias ende seide tot Anna, sinen wive: "Hoe wel geliket dese jongelinc Thobias, minen neve." Ende doe seide hi: "Jongelinc, brueder, waen bistu?" Doe seide hi: "Van den geslacht van Neptalim, van den gevangen van Nynyve." Doe vraechde Raguel: "Ken gi Thobias yet?" Doe seide die engel: "Ja, wi kennen wel." Ende hi seide voel doechden van hem. Ende doe seide die engel: "Thobias, daer gi na vraecht, dat is dees jongelincs vader." Doe neychde hem Raguel toe ende nam hem in den arm ende custe hem ende seide: "Ghebenedijt so moet

gi wesen, want gi sijt een guets mans soen." Ende Anna, sijn wijf, ende Sara, sijn dochter, worden screyende van bliscappen, omdat si haer neve sagen.

Doe si een wijl tijts tesamen gesproken hadden, doe hiete Raguel een vet weer slaen ende een warscap bereiden. Ende doe si souden gaen ten eten, doe seide Thobias: "Huden en sel ic hier niet eten noch drinken, gi en vestiget mi mijn bede dat ic u bidden sel." Doe seide Thobias: "Ic bid u dat gi mi loeft te geven Sara, u dochter."

Doe Raguel dat hoerde, doe wort hi versaecht, want hi wiste wel dat die seven mannen gesciet was. Ende hi duchte dattet dese oec gescien mochte. Ende doe hi sweech ende geen andwoert en gaf, doe seide die engel: "Raguel, en ontsiet u niet, want si boert hem mit recht tot enen wive, want hi Gode vreset. Daerom en mach si anders nyement hebben." Doe seide Raguel: "Ic en twivel daer niet an, God en heeft mijn gebet gehoert ende mijn tranen voir sijn aensicht ontfangen. Ende ic gelove dat u Gode daerom tot mi heeft doen comen, omdat si enen man soude hebben van haer geslacht van Moyses wet. Ende daerom en twivelt mi daer niet an, ic en wilse hem gaerne geven." Ende doe nam hi sijnre dochter rechterhant ende gafse Thobias ende seide:

"Abrahams God, Ysaacs God ende Jacobs God moet mit u sijn. Ende u vergaderinge moet salich wesen. Ende God moet u benedictie in u vervollen." Ende si screven enen brief ende vestichden dat huwelic. Ende daerna aten ende dronken si ende dancten ende loveden Gode. Ende Raguel riep tot hem Anna, sijn wijf, ende hiet haer dat si een slaepcamer bereiden soude, als si dede. Doe nam Raguel sijn dochter ende leedse in die camer. Ende die dochter screide. Doe seide haer vader tot haer: "Mijn lieve dochter, weest welgemoet. Die Here van hemelrijc die moet u bliscap geven ende verlenen voir dat verdriet dat gi geleden hebt."

[8]

Ende daerna leiden si den jongelinc tot haer. Ende Thobias die docht die woerden des engels ende nam uut sinen aesac een stuc van der lever ende leidet op barnende colen. Doe greep Raphael, die engel, den duvel ende banten in die hoge woestijn van Egipten.

Ende doe troeste Tobias die maecht ende seide: "Sara, staet op ende laet ons Gode benedien, huden, morgen ende overmorgen, want dese 3 nachten moeten wi Gode dienen mit onsen gebede. Ende daerna so sellen wi in onsen huwelic sijn. Want wi sijn kinderen der heiligen, daerom en sellen wi niet vergaderen als die heydenen die God niet en kennen." Doe ghingen si beide in haer gebede. Ende si baden

an Gode ynnichliken, dat hi hoer beider salicheit woude verlenen. Ende Thobias seide dus tot Gode: "Here God, onse Vader, die in den hemel is ende in der aerden, ende al dat daerin is, moet u gebenedien, ende die zee ende die fonteynen ende die rivyeren ende alle die daerin sijn. Gi maecte Adam van slime der aerde ende gi gaeft hem Yeven in een hulpe. Here, nu ken Gi wel dat ic niet om enige welicheit of om genoecht mijns vleis dit wijf en neme, mer alleen om kinder te winnen daer uwe heilige naem gebenedijt of mach worden in ewigen tiden." Ende Sara seide: "Here, ontfarm onser. Here, ontferm onser. Ende laet ons tesamen ouden in gesontheden."

Ende omtrent middernacht doe riep Raguel sijn knechten ende si ghingen mit hem ende maecten een graf, want si duchteden dat dese jongelinc gescien soude, gelijc den anderen seven mannen gesciet was. Doe dat graf gemaect was, doe quam Raguel tot sinen wive ende seide tot haer: "Sent een van uwen diernen in die camer om te besien of die jongelinc doot is, opdat wi hem mogen begraven eert daget." Ende doe si in die camer quam, doe vant sise beide leggen slapen.

Doe ghinc die maecht vandaen ende seide tot Raguel ende brocht hem guede maer. Ende Raguel ende Anna die gebenediden Gode ende seiden: "Wi gebenedien Di, Here God van Israhel, want ons niet gesciet en is als wi gewaent hadden, mer Gi hebt mit ons gedaen genadicheit. Ende Gi hebt van ons verdreven die viant die ons quellede. Ende Gi hebt ontfermt den tween enighen kinderen. Doetse, Here, volcomelic U gebenedien ende U een offerhande brengen tot uwen love. Ende houtse in haer gesonde, opdat al dat heydense volc mach weten dattu alleen God biste in allen lande. Doe geboet Raguel sinen knechten dat si dat graf weder vollen souden dat si voer den dage gemaect hadden.

Ende hi beval sinen wive dat si een worscap soude maken ende bereyden al dat daer noet waer voir diegene die daer comen souden. Ende Raguel dede slaen twee vette coeyen ende 4 scapen ende bereide ander spijs voir sijn vrienden ende voir sijn gebueren. Ende Raguel beswoer doe Thobias dat hi daer twee weken bi hem bliven soude. Ende van al dat Raguel hadde, so gaf hi Thobias die helft. Ende hi maecte Thobias enen brief dat hi die ander helft na sijn

doot ende na sijns wijfs doot op hem mede soude comen.

[9]

Doe riep Thobias den engel tot hem, die hi waende dattet een mensche was, ende seide tot hem: "Azaria, brueder, ic bidde u: hoert mijn woerden. Al gave ic u mijns selfs lichaem tot enen knecht, het en waer u voirsienicheit niet genoech. Doch, so bid ic u, dat gi beesten neemt op te riden. Ende neemt knechten mit u. Ende gaet tot Gabelus, minen neve, in Rages ende ontfanct van hem dat gelt. Ende geeft hem sinen brief ende bid hem dat hi come tot mijnre bruloft, want gi weet wel dat mijn vader die dagen telt dat ic uut ben. Ende merre ic enen dach langer, so sel sijn ziel bedroeft wesen. Ende gi siet wel hoe mi Raguel besworen heeft dat ic hem niet ontseggen en mach." Doe nam Raphael 4 van Raguels knechten ende twee camelen ende voer in Rages. Ende hi vant Gabelus. Ende hi seide hem hoe dat hi van Thobias gesent was: "Om dat gelt dat u die oude Tobias leende." Ende hi vertelde Gabelus al dat den jongen Thobias gesciet was ende dat hi hem bat dat hi tot sijnre bruloften comen soude. Ende hi gaf hem den brief ende hi ontfinc dat gelt van Gabelus. Ende Gabelus die quam mede ter bruloft. Ende doe si quamen in Raguels huys, doe

vonden si Thobias sitten eten ende si grueteden hem. Ende Thobias stont op van der tafel ende si custeden malcander. Ende Gabelus die gebenedide God ende seide: "U moet gebenedien die Here, die God is des volcs van Ysrahel, want gi sijt een guet, eerbaer mans kint die gerechtich is ende Gode onsiet ende die gaerne aelmissen geeft. Ende die benedixie Gods die moet oec op uwen wive comen ende op uwen ouderen. Ende gi moet uwe kinderen sien ende uwe kinder kinderen. Ende u saet si gebenedijt van Gode van Ysrahel, die regneert in ewicheit." Doe seiden si alle: "Amen." Ende doe ghingen si alle ter maeltijt sitten eten ende volbrochten die worscap der bruloften in die vrese Gods.

[10]

Doe Thobias om der bruloften willen langer merrede dan sijn vader geseit hadde, doe begonde hem te twivelen ende seide: "Waerom mach minen soen dus lange merren? Of Gabelus doot is ende daer nyement en is die hem besceit doet van den gelde." Doe begonste hi hem te bedroven ende Anna, sijn wijf, mede. Ende si begonden beide te screyen. Ende die moeder seide: "Wee mi, lieven kint. Waerom senden wi di in vreemden lande, dat licht onser ogen, die stoc onser outheit, dat solaes van onsen leven, die hoep van onsen sade?

Billix en souden wi u van ons niet hebben laten trecken, want wi alleen an di alle guet hadden." Doe seide die oude Thobias: "Anna, swiget doch ende en stoert u niet, want onse soen is gesont ende die man is getrouwe daer wi hem mede uutgesent hebben." Mer si en mocht niet getroest worden, mer si ginc alle dage uut op alle die wegen daer hope of was weder te comen of si hem yeuwaert saech comen.

Ende in die tijt seide Raguel totten jonge Thobias: "Blijft hier. Ic sel een bode senden tot uwen vader van uwer gesontheit ende van uwen staet." Doe seide Thobias: "Ic weet dat wel, dat mijn vader ende mijn moeder die daghen tellen. Ende haer geest wort in hem gepijnt." Doe Thobias daer niet bliven en woude, doe gaf hem Raguel sijn wijf Sara ende die helft van al sinen guede: knechten, diernen, kemelen, ossen, ezelen, scapen ende alle vye, ende groten scat van gelde, ende liet hem blide ende gesont van hem sceiden ende seide: "Die heilige engel Gods die moet in alle uwe wege bi u sijn ende moet u gesont thuys brengen. Ende alle dinc moet gi te recht bi uwen ouders vinden. Ende mijn ogen moe\ten

uwe kinderen sien eer ic sterve."

Hi ende sijn wijf die namen haer dochter in haren arm ende cussetse. Ende si bevalen haer dat si eren soude haer sweger ende haren sweer ende haren man minnen ende haer gesin regieren ende wel beleiden ende haer huys wel regieren ende behoeden ende haer selven wachten van voel woerden ende van onhoescher daet ende van onscamelen woerden ende ontamelic gelaet ende van al dat onvrouwelic is ende oneerbaerlic waer. Ende na die woerden so lieten sise reysen ende bevalense Gode.

[11]

Doe reysde Thobias mit sinen gesin, mit sijn beesten ende mit sijn wagenen tot Nynyve waert. Ende op den elften dach doe quamen si ten halven wege. Doe seide die engel: "Thobias, brueder, gi weet wel hoe gi u vader hebt gelaten in droefheden. Est u lief, so laet ons voirgaen ende laet u wijf mit den gesin ende mitten beesten navolgen." Ende doe si des eens waren, doe seide Raphael tot Thobias: "Neemt mit u die galle van den vis, want gi selter te doen hebben." Doe nam Thobias die galle ende si ghinghen. Ende Anna, sijn moeder, sat alle dage bi den wege op enen berch, om\dat

si verre mocht sien. Ende doe si van verre hem sach comen ende hem bekende, doe ghinc si haestelic ende brocht die mare haren man ende seide: "Thobias, u soen, comt."

Ende doe si ter stat naecten, doe seide Raphael: "Thobias, also vroech als gi in uwes vaders huys coemt, rechtevoert anbeet uwen Heer, uwen God, ende loeft ende danct ende benediet Hem. Ende dan gaet tot uwen vader ende kust hem. Ende dan smeert van der gallen op sijn ogen. Ende dan sel hi siende worden."

Doe si bi der stede quamen, doe liep die hont voir die mit hem geweest hadde, ende wispelstaerte ende verblide hem, recht als een bode die guede mare brenget. Doe stont die vader al blinde lanc op ende wort van enen kinde sinen soen jegen geleet. Doe hi bi sinen soen quam, doe nam hem die vader in sinen armen ende custe hem ende Anna, sijn moeder, mede. Ende si screyden van blijscappen. Doe si int huys quamen, doe spraken si haer gebet ende dancten ende loefden Gode. Daerna doe ghinghen si tesamen sitten.

Doe nam Thobias die galle van den vischs ende streect op sijns vaders ogen. Ende doe sat hi omtrent een half ure lanc. Doe begonste een vellekijn uut sinen ogen te comen gelijc ene vlyes van enen ey. Doe nam Thobias dat vellekijn ende toecht uut sinen

ogen. Ende rechtevoert wort hi siende.
Ende doe dancte hi ende loefde Gode ende glorificeerde Gode. Hi ende sijn wijf ende alle die hem kenden, die dancten Gode. Ende Thobias seide: "Ic ghebenedie Di, Here God van Ysrahel, want Gi mi hebt gecastiet ende weder gesont gemaect. Ende ic sie minen soen Thobias."
Ende daerna over seven dagen doe quam Sara, sijns soens wijf, ende al dat gesin gesont ende brochten die beesten ende dat ymboel ende dat gelt dat hi van Gabelus ontfangen hadde. Ende doe vertoech hi sijn ouderen alle die weldaet Gods die hem gedaen was overmits den man die hem geleet hadde. Ende Achor ende Nabath, Thobias neven, die quamen tot Thobias ende waren blide mit hem van alle der guedertierenheit die God hem gedaen hadde. Ende si worscapten seven dagen lanc in vroechden.

[12]

Doe riep Thobias sinen soen tot hem ende seide: "Soen, wat mogen wi best desen man geven, die mit u heeft geweest?" Doe seide Thobias tot sinen vader: "Wat loen sellen wi hem geven? Hi hevet mi gesont geleet ende weder gebrocht. Dat gelt haelde hi van Gabelus. Ende hi heeft mi een wijf doen nemen. Ende van den wive heeft hi den viant verdreven. Ende hi maecte hare ouderen grote vroechde. Ende mi halp hi van die verslindinge des visschen. Ende u heeft hi siende gemaect. Ende overmits

hem so sijn wi alles guets rijc geworden. Wat mogen wi hem hier best voer doen? Mer vader, ic bidde u dat gi hem biddet die helft te ontfangen van den guede dat hier gebrocht is." Doe riepen si den jongelinc ende seiden tot hem: Si wouden hem lonen na haer vermogen. Ende si baden hem of hijs genaem waer, dat hi naem die helft van al den guede dat si gebrocht hadden.

Doe seide die engel heymelic tot hem: "Ghebenedijt Gode, den Here van den hemel, ende beliet Hem voir al dat leven, want Hi u gedaen heeft na sine grote genadicheit. Het is guet verswegen des conincs verholentheit. Mer het is eerbaerlic ende behoerlic die wercken Gods te openbaren ende te belien. Dat gebet is guet mitten vasten. Ende die aelmis is beter dan enen vergulden scat verborgen, want die aelmis verlost die mensche van der doot. Si suvert die mensche van sonden. Si doet vinden dat ewige leven. Mer die sonden sijn altoes quaet. Haet die in uwer sielen. Ic kondige u die waerheit. Ende ic en sel u nu niet verhuden mijn verholentheit. Doe gi mit tranen u gebet deet ende gi die doden begroeft ende

uwe maeltijt daerom liet - des dages verborge gise in uwen huse ende des nachts groef gise -, doe offerde ic u gebet voir Gode. Want gi God behagelic waert, daerom wast noet dat Hi u in becoringe proefde. Mer nu heeft mi God gesent dat ic u soude genesen ende Sara, u soens wijf, van den viant verlossen. Ic ben die engel Raphael, een van den sevenen die voir Gode staen."

Doe si dat hoerden, doe worden si vervaert ende vielen al bevende neder ter aerden op haer aensicht. Ende die engel sprac tot hem ende seide: "Vrede si mit u. Ende versaecht u niet, want die wijl dat ic bi u was overmits den wille Gods - gebenedijt Hem ende loeft Hem -, doe scheen ic mit u te eten ende te drinken. Mer ic gebrukede ene onsienlike spise die van den menschen nye gesien en wort. Het is nu tijt dat ic wederkere, want ic u van Gods wegen vertroest hebbe. Ghebenedijt Gode ende vertellet alle sine wonderlicheit." Doe hi dat geseit hadde, doe wort hi van haer jegenwoerdicheit genomen. Ende niet meer en sagen si hem. Doe lagen si drie uren op haer aensicht ende dancten Gode. Daerna stonden si op ende vertelden alle

die wonderlicheit.

[13]

Ende Thobias seide: "Here, Du biste groet ewelic. Tot allen tiden duert dijn conincrijc, want Gi slaet ende maect gesont. Gi doot ende Gi maect levende. Ende nyement en is die u hant mach ontvlien. Beliet den Heer, gi kinderen van Ysrahel, ende loeft Hem in der jegenwoerdicheit des ongelovichs volcs. Want daerom hevet Hi ons gestroeyt onder dat volc dat Hem niet en kennet, omdat gi sinen wonderen selt voertkondigen ende hem doen weten dat geen almachtich God en is dan Hi. Om onser sonden so heeft Hi ons gecastiet. Ende om sijn ontfermherticheit so sel Hi ons gesont maken. Daerom, ansiet wat Hi ons gedaen heeft ende loeft Hem mit wonder ende mit vresen. Ende verhoget den coninc van al der werelt in uwen werken. Ende ic sel Hem belien in den lande mijnre gevangenisse, want in dat sondige volc heeft Hi sijn moghentheit getoent. Daerom bekeert u, gi sondaren, ende sijt gerechtich voer Gode. Ende hopet dat Hi sijn guedertierenheit u sel bewisen. Mijn siel sel in Hem verbliden. Ghebenedijt den Heer, gi alle die van Hem vercoren sijt. Maect dagen van vroechden ende loeft Jherusalem, die stat Gods. Die Heer heeft u gecastiet in die wercken van uwen handen. Lovet God in den guede ende gebenedijt Hem, die God is alre werelden, dat Hi weder in u

moet tymmeren sinen tabarnakel ende daertoe wederropen alle die gevangen ende dattu di mogeste vervroechden in ewigen tiden."

Nu spreect Thobias voirt uut den geest der prophecien van den oversten Jherusalem, van der hemelscher stat: "O hemelsche Jherusalem, mit glinsterende licht selstu blincken. Ende alle die lantscappen van aertrijc die sellen di anbeden. Dat heidensche geslacht sel van verre tot di comen, ende sellen mit giften den Here anbeden in di, ende sellen dijn lant voir heilich houden. Ende den groten naem sellen si anropen in di. Ende vermaledijt sellen dine versmaders wesen. Ende si sellen verdoemt wesen, die di blasphemeren. Ghebenedijt sellen si sijn, die di sellen tymmeren. Ende du selste di vervroechden in dinen kinderen, want si sellen gebenedijt wesen ende tot Gode vergadert worden. Salich sijn si alle, die di minnen ende die hem verbliden in dijn vrede. Mijn siel gebenedijt den Here, want Jherusalem, sijn stat, heeft onse Here God verlost van alle haer liden. Salich sel ic sijn, mach dat afterlaten van minen sade sien die claerheit Gods.

Die poerten van Jherusalem die sellen van saphiren ende van smaragden getymmert worden ende van costeliken gesteenten. Alle hare mueren ommeganc

sijn stenen, claer lichtende ende reyn. Alle haer straten sijn gepaveyt mit goude. Ende in al haer stegen sel gesongen worden: `Alleluya'. Ghebenedijt si die Here, diese daertoe hevet verheven ende vercoren tot sinen rijc ende sijn heerlicheit te hebben over haer van ewen tot ewen. Amen."

[14]

Doe Thobias dus gebenedijt ende groet gemaect had sinen God, doe levede hi altoes voirt onder die vrese Gods. Ende nadien dat hi weder siende wort, so leefde hi 42 jaer. Ende hi sach sijns kints kinderen ende daerna haer kinderen. Doe hi 56 jaer out was, doe wort hi blint. Ende doe hi 60 jaer out was, doe wort hi weder siende ende leefde voert in blijscappen ende toecomende in doechden onder die vrese Gods. Doe Thobias out was 100 ende 2 jaer, doe vernam hi dattet sijn sterfdach naecte.

Doe riep hi tot hem sijn soen ende sijn soens kinderen. Doe seide hi tot hem: "Hoer, soen ende uwen sonen: die val van Nynyve is bi, want dat woert Gods en blijft niet after. U broederen die gestroeyt sijn van den lande van Ysrahel,

die sellen noch wederkeren. Ende al haer woest lant sel vervolt worden. Ende dat huys Gods dat verbarnt was, dat sel weder gesticht worden. Ende darwaert sellen wederkeren alle diegene die Gode ontsien. Ende oec ongelovich volc sellen die afgoden laten ende sellen te Jherusalem comen ende daerin wonen. Ende alle die coningen van der aerden sellen hem daerin verbliden ende anbeden die coninc van Ysrahel. Ende ic segge u, mijn kinder, hoert uwen vader; dient God den Heer in vresen ende in der waerheit ende pijnt u in alre tijt te doen dat God behagelic is. Ende gebiet uwe kinderen voert dat si gerechticheit doen ende aelmissen geven, ende dat si Gods gedenken ende Hem gebenedien in allen tiden in der waerheit ende mit allen crachten. Nu kinder, hoert mi voert. Als gi u moeder bi mi begraven hebt, soe en wilt hier niet bliven. Mer bereet u van hene te varen, want ic sie: deser stat boesheit sel haer een eynde geven."

Doe Thobias dus sijn soen ende sijn soens kinderen geleert hadde, corts daerna doe starf hi. Ende Thobias groef sijn vader in die stat van Ny\nyve

ende bleef een tijt daer wonende mit sijn moeder. Ende doe sijn moeder doot was, doe begroef hise bi sinen vader. Ende hi bescicte sijn dingen na dat gebot sijns vaders. Ende hi toech uut Nynyve mit sinen wive, mit sinen kinderen ende mit sijn kinder kinderen ende toech tot sinen sweer ende tot sinen sweger ende vantse gesont in gueder ouden. Ende Raguel ontfinc sijn kinder ende sijn kinder kinder vriendelic ende leefde in gueder ouden, sodat hi sach sijn kinder kinder tot den vijften geslacht. Ende doe hi geleeft hadde onder die vrese Gods, doe starf hi doe hi out was 99 jaer. Ende Thobias loec hem sijn ogen ende begroef hem. Ende daerna starf Anna, sijn sweger, ende hi begroefse bi Raguel, haren man. Ende Thobias behielt alle die erfnis van Raguels huys. Ende hi ende sijn nacomelinge ende alle sijn maechscap die bleven in gueden leven, sodat si Gode ontfanclic waren ende storven heylichlic.

God si geloeft.

Explicit Thobias.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Hierna volget Godolyas.

Hier beghint dat boec Godolyas: hoe Nabugodonosor, die coninc van Babylonien, Godolyas heer settede van Jherusalem

[1]

Doe Nabugodonosor dat lant van Jherusalem ende van Judeen gewonnen hadde, doe voerde hi al dat rijc volc mit hem in Babylonien. Ende die arme liet hi daer int lant bliven. Ende hi maecte Godolyas coninc van Jherusalem ende van alt lant van Judeen. Ende voel joden die gescolen waren ende ontlopen waren uut der vangenisse van Assyrien of van Babylonien, die quamen alle onder Godolias. Doe seide Godolias: "Hout die geboden Gods ende die wet Gods. Ende alle dient den coninc Nabugodonosor onder sijn tribuyt: u sel daer guet of gescien. Ende ic sel u verandwoerden van al dat u opcomen mach."

Doe was daer een man, genoemt Ysmael, ende was des conincs neve. Die hadde nijt dat Godolyas dat volc beheerde. Hi meende dattet bet hem toebehoerde here te wesen ende sloech Godolyas doot. Doe waren alle die joden vervaert die in Jherusalem ende daeromtrent woenden. Ende si seiden tot Yeremyas, den propheet: "Wat sellen wi nu doen? Die van Caldeen die sellen op ons comen ende wreken Godolyas doot. Daerom ist ons best dat wi alle trecken in Egipten." Doe seide Jheremyas: "Est dat gi hier int lant

blijft, u en sel niet mischien. Mer trec gi in Egipten, gi selt gevangen ende verslegen worden." Doe seiden die joden: "Gi en sijt geen waerachtich propheet, mer gi wilt ons bedriegen ende leveren in Caldeen." Doe togen die joden mit haren guede in Egipten. Ende Jheremyas ende Baruch die togen mit hem. Doe lach dat lant van Judeen lange woest, sodattet niement en beheerde noch en bewoende.

Doe seide God tot Jheremias: "Sect den volc van Judeen dat Nabugodonosor in Egipten sel comen ende dat lant winnen ende die joden vangen ende verslaen, omdat si hem an afgoden houden ende die anbeden jegen die wet." Jheremias dede dat God hem geboet. Ende hi beruspede die wiven, omdat si die afgoden anbaden. Doe seiden die wiven: "Het was der mannen scout: si gebiedent ons." Doe beruspede Jheremias die mannen dat si die afgoden eerden. Doe seiden die mannen: "Doe wi in Judeen saten ende wi doe gemeenliken afgoden anbaden, doe ghinct ons voirspoedelic. Ende doe waren wi welich ende rijc. Mer sint wi die afgoden lieten, so sijn wi verdreven ende hebben armoede ende verdriet."

Doe seide Jheremias: "God die sweert bi sinen groten naem dat alle die joden die in Egipten wonen van honger ende van den swaerde

vergaen sullen, totdat si alle gevangen sijn." Doe worden die joden toornich, quaet ende verwoet ende worpen Jheremias mit stenen, omdat hi hem beruspede van hare sonden ende hem die waerheit seide. Also bleef die heilige Jheremias doot, die in sijnre moeder lichaem geheilicht was. Ende die ongelovige heydenen van Egipten die eerden hem, want si begroeven hem eerlic bi haren coninc om der myraculen willen die hi in Egipten gedaen hadde, want hi verdreef mit sinen gebede uut den lande van Egipten die venijnde dieren, als aspis ende cocodrillen, die voel volcs quetsten mit horen venijn. Ende Jheremias genas al dat volc mit den pulver van den huse daer hi in woende. Jheremias seide die van Egipten te voren: als een maecht ene kint ter werelt brocht, so souden alle die afgoden van Egipten daer nedervallen. Ende dat gesciede op die nacht doe Jhesus geboren wort. Oec voirseide hi dat men in den tempel te Jherusalem die gedestrueert ende verbarnt was, noch Gode soude anbeden.

Epyphanus die bescrijft van Jheremias ende seit: Doe Groet Alexander Egipten gewonnen hadde ende hi hoerde van den myraculen die Jheremias

gedaen hadde - hoe dat hi voer sijn vianden weec ende bat God voir hem - doe nam hi dat lichaem uut Egipten ende sendet in Alexandrien. Ende daer deed men hem grote ere.

[2]

Doe Jheremias doot was, doe voer Nabugodonosor ende wan dat lant van Moab ende dat lant van Ammon ende toech doe in Egipten ende wan dat lant ende versloech den coninc ende settede een coninc van sijnre hant. Ende hi nam die joden uut Egipten ende voerdse gevangen in Babilonien, als Jheremyas voirseit hadde. Doe waren meest alle die joden gevangen. Ende die rijcste ende die machtichste die lagen meest in kerkeren. Ende dat gemeen volc die waren verstroeyt over al dat gemeen lant ende mosten arbeiden. Daer was mede gevangen Ezechiel, die propheet. Die ghinc over al dat lant ende troestede die gevangen, dat si die geboden ende die wet houden souden. Ende hi propheteerde ende voirseide dat cruce ons Heren ende dat doepsel ende die verrisenis des vleis ten joncsten dage. Ende hi voirseide plagen onder die kerstenen van Gog ende van Magog ende hoe si verslegen souden worden.

Op een tijt was Ezechiel in Caldeen. Ende die heydenen vervolchden hem ende wouden hem verslaen. Doe dede hi mit sinen gebede dat water ende die rivier Cober sceiden ende al

stille staen ende ghinc daer mit drogen voeten over. Ende die hem vervolchden ende slaen wouden, die verdroncken in die rivier.

Op een tijt doe beruspede die propheet Ezechiel die joden ende verboet hem dat si geen afgoden anbeden en souden ende houden die geboden ende die wet Gods. Ende sonderlinge so beruspede hi die van Gads geslacht. Ende doe slogen si hem ende staken hem. Doe seide Ezechiel: "Alle diegene die die wet Gods niet en houden, die en sellen nymmermeer weder te lande keren." Doe worden die joden toornich ende verwoet ende sleepten den propheet Ezechiel mit enen paerde over stenen ende over struken, soedat dat breyn uut sinen hoefde liep ende bleef doot. Ende doe wort hi begraven bi Sem, Noen outsten soen.

Explicit.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Hieran volget van Daniel, den propheet.

Hier beghint dat boec van Danyel, den propheet

[1]

Nabugodonosor die hadde gevangen in Judeen 4 eerbaer kinderen, als Daniel, Ananyas, Azarias ende Mysael. Ende hy bevalse enen meester, diese mit anderen kinderen leren soude. Doe en wouden die kinderen der heyden spise niet eten ende seiden tot haren meester: "Wi sijn van der joden aert. Wi en eten van der heyden spise niet. Mer geeft ons erweten, bonen ende water. Daertoe sijn wi tevreden." Doe seide die meester: "Ic heb anxt. Saech u die coninc ende gi magere waert dan anderen kinderen, dat hi op mi vertoornen soude." Doe seide Danyel: "Beproeftet mit ons 10 dagen ende besiet dan onsen aensichten." Die meester beproefdet 10 dagen ende en gaf hem niet te eten dan bonen ende water. Ende na 10 dagen doe waren die kinder scoenre van aensichten dan die ander kinderen, die des conincs spise aten.

Omdat die kinderen God ontsagen, soe gaf hem God grote wijsheit, sodat si alle die meesters te boven ghingen van dien lande. Doe maecte Nabugodonosor Dany\el

rechter in Babilonien. Ende die ander 3 kinderen maecte hi rechters buten over alt lant.

Doe dede die coninc Nabugodonosor een beelde van goude maken dat 11 cubitus lanc was. Dat dede hi setten op der plaetsen. Ende hi ontboet al sijn volc daeromtrent dat si souden comen ende aenbeden dat beelde voir haren God. Ende so wie dat niet en dede, die soud men in enen gloeyenden oven worpen.

Doe worden die drie kinderen gewroecht, Ananyas, Azarias ende Mysael, uut nyde van des conincs gesin, dat si sinen god niet en wouden anbeden. Doe deedse die coninc voir hem comen ende vraechde hem waerom dat si sinen gebot niet en hielden. Doe seiden si, si anbeden den almachtigen God an, die hemel ende aerde ende al dat daerin is gescepen ende gemaect heeft. "Wi en anbeden gene gemaecte dingen."

Doe seide des conincs gesin: "Aenbeet dit beelde of men sel u worpen in enen gloeyenden oven." Doe seiden die kinderen: "Onse God die wi anbeden, die mach ons wel verlossen uut die vlamme des vuers." Doe worden die heren toornich ende worpen die drie kinderen in enen gloeyenden oven. Doe quam die engel Gods tot hem in den

oven. Ende doe sloech die vlamme des vuers uut den oven 40 cubitus verre ende verbarnde alle die daeromtrent waren. Ende den kinderen en hinderdet niet. Daer saten si in den oven ende benediden ende loveden Gode ende songen Hem enen lofsanc, die men singet in der missen des saterdages in der quatertemper: *Benedictus es, Domine, Deus patrum nostrorum.* Ghebenedijt bistu, Here, God onser vaderen. Du biste lofsaem van ewen tot ewen. Ghebenedijt is die heilige naem dijnre eren. Hi is heilich ende eersaem van ewen tot ewen. Ghebenedijt is dinen heiligen throen dijns conincs rijcs. Du biste lofsaem ende eersaem van ewen tot ewen. Ghebenedijt bistu die daer bescouwes alle heymelike dingen ende sittes boven der engelen choere van cherubin. Du biste lofsaem ende eersaem van ewen tot ewen. Ghebenedijt bistu in den firmament des hemels. Du biste lofsaem ende eersaem van ewen tot ewen.

Daerna doe vermaenden si alle gescepen dingen God te gebenedien ende seiden desen psalm: *Benedicite, omnia opera Domini, Domino. Laudate et superexaltate eum in secula.* Benediet Gode, alle Gods wercken. Loeft Hem ende verhoget Hem in ewicheit. Benediet Gode, alle Gods engelen. Benediet Gode, alle hemelen. Benediet Gode, alle

wateren die boven den hemele sijn. Benediet Gode, alle Gods craften. Benediet Gode, sonne ende mane. Benediet Gode, alle sterren des hemels. Benediet, alle regen ende douwe, Gode. Benediet Gode, alle geesten Gods. Benediet Gode, vuer ende hetten. Benediet Gode, winter ende somer. Benedijt Gode, mysel ende ripe. Benedijt Gode, vorst ende coude. Benedijt Gode, ijs ende snee. Benedijt Gode, dach ende nacht. Benediet Gode, licht ende duusternisse. Benediet God, blixem ende wolken. Benediet, al aertrijc, onsen Here God ende sel loven ende verhogen Hem in ewicheit. Benediet God, berch ende dal. Benediet God, al dat daer groeyt in der aerden. Benediet God, alle fonteynen. Benediet God, zee ende vloet. Benediet God, walvis ende al dat daer beroert in den water. Benediet God, alle vogelen des hemels. Benediet God, alle menschenkinderen. Benediet God, beesten ende alle vye des veldes. Benedien sel al dat Ysrahelsche volc onsen Here God ende sellen Hem loven ende verhogen in ewicheit. Benediet Gode, alle priesteren. Benediet, alle knechten Gods, den Here. Benediet God, alle rechtvaerdige geesten ende sielen. Benediet God, alle heiligen ende die oetmoedich sijn van herten. Benediet God, Ananya, Azaria ende Mysael. Lovet ende hoget Hem in ewicheden.

Daerna doe ghinc die coninc Nabugodo\nosor

tot den oven om te besien of die kinder verbarnt waren. Ende doe hi voir den oven quam, doe sach hi daer vier kinderen in sitten. Doe seide die coninc: "Ic hiet u 3 kinderen in den oven worpen ende ic sie daer nu 4 kinderen in. Ende die vierde is ghedaen als die Gods Zoen." - Hoert daer een wonderlic woert dat die coninc seide van den Gods Sone, menich hondert jaer te voren eer Hi geboren wort. - Doe seide die coninc tot den kinderen: "Coemt uut, gi knechten des groten Gods." Doe ghingen die kinderen uten oven ende hem en was niet een haer van haren hoefde noch van haren cleder niet enen draet verbarnt. Doe gebenedide die coninc Gode ende geboet over al sijn lant dat nyement spottelic en spraec op den God van Ysrahel. Doe maecte die coninc die drie kinderen vorsten ende heren in sinen lande. Ende hi geboet al sinen volc dat men hem onderdaen soude wesen.

[2]

Nabugodonosor die droemde op eenre nacht. Ende des morgens hadde hi den droem vergeten. Doe ontboet hi sijn meesters, dat si hem seggen souden wat hem gedroemt was. Doe seiden die meesters: "Segt

ons den droem, so mogen wi u dan exponeren." Doe seide die coninc, dien droem was hem vergeten. Doe seiden die meesters: "Hi en leeft niet die u seggen sel wat u ghedroemt is."

Doe ontboet die coninc Daniel, dat hi hem seggen soude wat hem gedroemt was, of hi soude hem ende alle sijn meesteren doen doden. Doe bat Daniel vorst tot morgen toe. Ende die coninc gaf hem vorst tot morgen. Doe ghinc Daniel thuys ende bat mit sinen gesellen dat hem God te kennen woude geven wat hem gedroemt was. Ende God gaf Daniel den droem te kennen ende oec mede die bedudenisse. Des morgens ghinc Daniel tot den coninc ende seide: "Here coninc, gi docht in u selven wie u conincrijc na u besitten soude. Doe openbaerde u God enen droem. Ju docht dat gi saecht een beelde dat was sijn hoeft gouden, die borst ende armen sulveren, die buyc coperen, die benen yseren ende die voeten aerden. Ende doe viel daer een steen, sonder mans hant gehouden, van boven neder op dat beelde ende brac dat beelde an stucken ende maectet teniet. Ende dien steen wort een groet berch. Siet, dat was den droem. Mer, here coninc, ho\ret

die bedudenisse. Gi sijt dat hoeft van den beelde dat gouden is. Na u sel comen dat rijc van Azien; dat is die borst van sulver ende die armen; dat is Persen ende Meden. Ende daerna was die buyc coperen; dat is dat rijc van Alexander. Want dat coper dat clijnct verre, also was Alexanders rijc verre vermaert. Daerna waren die benen yseren; dat is dat Roemsche Rijc. Dat is dat stercste. Daerna waren die voeten aerden; dat waren voel ander riken die dat Roemsche Rijc anstreden, mer si worden tenietgemaect. Die steen die op dat beelde viel, sonder mans hant gehouden, dat is Jhesus, die van den hemel quam ende wort van die reyne maget Maria geboren ende vervolde al aertrijc mitten kersten geloven. Ende die steen Jhesus die is verheven boven alle geberchten int ewighe leven."

Doe Danyel den droem aldus beduyt hadde, doe viel die coninc op sine knyen ende seide: "Voirwaer, u God is God boven allen goden." Doe gaf die coninc Daniel macht boven alle sinen heren die stat van Babilonyen te regieren. Ende die 3 kinderen, Sydrac, Mysaac ende Abdenago, die gaf hi macht buten Babylonien dat lant te regieren. Ende si hielden den joden daertoe, dat si die geboden Gods hielden, als God geboden hadde.

[3]

Nabugodonosor die lach

op een tijt ende sliep ende sach enen droem. Hem docht dat hi een boem sach die hoech was totten hemel. Ende die telgen reycten over al aertrijc. Ende an den boem hinc menigerhande spijs. Ende op die telgen saten die vogelen. Ende onder dien boem liepen alle die beesten. Ende al dat levet nam daer spise van dien boem. Doe quam die heilige waker van den hemel ende seide: "Houwet den boem die telgen of." Doe vlogen alle die vogelen wech ende die beesten liepen te woude waert. Doe seide die waker: "Sijn saet sel in der aerden bliven. Ende sijn deel sel wesen mitten dieren ende sel gras eten ende verkeren in een beest tot seven tiden toe, totdat hi kent dat die levende God macht hevet dat conincrijc der aerden te geven wie Hi wil."

Doe Danyel den droem verstaen hadde, doe was hi bedroeft, want hi meende den coninc. Doe seide Danyel: "Here coninc, gi sijt den boem, want u macht strect verre. Ende voel worter onder u gevoet. Ende die sentencie die God uutgaf, die altoes waect, die sel over u gaen, want gi selt worden gelijc een beest ende uut den menschen geset worden ende gras eten gelijc enen beest, totdat seven jaer geleden sijn ende gi kent dat God macht hevet over alle die werelt. Ende u saet sel in der aerden bliven. Dat is: gi selt weder machtich

worden in u rijc. Mer doet minen raet. God sel u genade doen. Aenbeet den aelmachtigen God ende geeft aelmissen voir u sonden. God sel uwer ontfarmen."

Mer Nabugodonosor en achte op die woerden niet. Over een jaer daerna doe ghinc die coninc Nabugodonosor wanderen in sijn sael ende sprac uut hovaerdien ende seide: "Is dit niet Babilonien, die stede die ic mit mijnre mogentheit ende mit mijnre rijcheit gemaect hebbe?" Doe sprac daer een stemme ende seide: "Nabugodonosor, dijn rijc sel van u genomen worden. Ende du sals gras eten mit den beesten." Rechtevoert wort hi gescepen als een beest, voir als een os ende after als een leeu. Ende hi verloes sijn sprake. Ende sijn haer wort grijs gelijc enen wolf ende sijn nagelen gelijc als arensclaeuwen. Hi was geset in der wildernisse ende at gras mit den beesten.

Menich mensche ghinc uut om hem te besien, mer Danyel die bat an onsen Here God voir hem, sodat die seven jaren verwandelt worden in seven maenden. Ende dan was hi 40 dagen in die beestelicheit ende dan hadde hi 40 dagen verstant als een mensche. Ende dan screyde hi also seer

dat sijn ogen also roet waren als raeu vleis. Doe die seven maenden geleden waren, doe hielt hem Daniel al heymelic besloten ende leefde na Daniels rade. Ende die coninc en at geen broet noch vleis, noch en dranc geen wijn, mer hi at cruden also als hem Danyel riet. Ende hi leefde die seven jaer in groter penitencien. Ende binnen die seven jaren so waren daer seven rechters geset int lant van Babilonien die dat lant regierden.

Ende Nabugodonosor die hadde twee kinderen. Die een hiet Nabugodonosor ende die ander hiet Elmeradach. Doe die coninc Nabugodonosor onwetende was ende verborgen was, doe dede die joncste soen voel quaets ende overdaets in den lande over den volc. Ende die heren die dat lant regierden, die en mochten hem dat niet benemen. Mer doe die seven jaren ommegecomen waren, doe wort die coninc Nabugodonosor gesont ende wetende ende machtich al sijnre leden ende verstandel van sinnen. Ende hi bekende dat die hemelsche God Here was boven alle die heren der werelt. Ende hi dancte ende lovede God. Ende hi wort also machtich coninc

als hi tevoren was. Ende doe claechde hem dat volc over sinen joncsten soen Elmeradach van die overdaet die hi gedaen hadde. Doe wort Nabugodonosor toornich ende vinc sinen joncsten soen ende dede hem sluten in een kercker bi Yeconyas, die coninc van Jherusalem. Ende die coninc woude Daniel erfnaem maken van sinen rijc, mer Danyel en woude dat conincrijc niet hebben. Ende daerna doe starf die coninc Nabugodonosor.

[4]

Die jonge Nabugodonosor die wort coninc na sinen vader. Ende hi maecte die stede noch sterker ende vaster dan si tevoren was. Ende hi maecte in Babylonyen enen wonderliken, hogen berch van aerde. Ende hi maecte daer een hof bovenop om sijns wijfs willen, want si was van Meden geboren. Ende van dien berch mochte si dat lant van Meden sien. Ende al om den berch hadde hi wijngaert geplant. Ende hi hiete den berch mit den hangende wijngaert. Dese coninc Nabugodonosor die lach 3½ jaer voir Tyren, mer hi en wan dat niet. Mer corts daerna doe sterf hi.

[5]

Doe wort Elmeradach coninc van Babylonyen, die van sinen vader in den kercker geleit was by Jeconias, die coninc van Jherusalem, die doe daer

38 jaer in den kerker gelegen hadde. Doe dese Elmeradach coninc was, doe dede hi Yeconyas uut den kercker ende maecte hem sijn overste raet van Babylonyen, omdat hi mit hem in den kerker gelegen hadde. Omdat Nabugodonosor een beest geweest hadde ende was weder een mensche geworden, so duchtede sinen soen Elmeradach dat hi weder van den doot verrisen mocht. Ende bi rade van Yeconyas so dede hi sinen vader opgraven ende dede sijn lichaem snyden an 300 stucken ende dede dat geven 100 vogelen te eten, omdat hi ymmer niet weder en verrese van der doot.

Dese Elmeradach hadde 3 kinderen. Ende doe hi starf, doe wort sijn outste soen coninc na hem van Babylonien ende was genoemt Reguser. Ende na Reguser so wort sijn ander soen coninc van Babilonyen, die genoemt was Laborsardoch. Ende na Laborsardoch so wort die joncste soen coninc van Babilonyen, die genoemt was Balthaser. Ende die Balthaser was een rijc, machtich coninc van Babylonien.

[6]

Doe Balthaser coninc van Babilonyen was, doe aenbeden si daer enen afgoden, hiet Bel. Ende daer waren toe 40 papen die hem dienden. Ende men brocht alle dage also voel spijs ende dranc voir den afgod, daer wel

100 menschen of leven souden. Ende des avonts lach alle die spijs op der tafelen ende des morgens wast al wech. Doe seide Balthaser tot Danyel: "Waerom en anbeed gi onsen groten god Bel niet?" Doe seide Daniel: "Ic en wil geen gemaecte dinc anbeden; ic aenbede den almachtigen, levenden God." Doe seide die coninc: "Waen gi dat Bel, onsen god, niet en leeft, die alle dage et 12 scepel wittebroets ende 40 scapen ende drinc alle dage ses grote kannen wijns?" Doe seide Daniel: "Bel is gegoten van metael ende binnen is hi aerde. Hi en mach niet eten noch drinken." Doe seide die coninc tot den priesteren: "Ic wil weten waer dat die spijs blijft, die gi segt dat Bel, onse god, et. Con gi dat bewisen datse Bel et, soe moet Danyel sterven. Ende en moech gi dat niet bewisen, so moet gi alle sterven." Die papen seiden mede: Het waer hem lief. Doe wort die spijs daer opter tafel geset voir dat afgod in haren tempel. Doe seiden die papen: "Here coninc, wi sellen alle uutgaen. Sluyt die dore des tempels toe ende steect daer u zegel op. Vint gi des morgens die doer niet gesloten ende die spijs wech, so doet ons allen doden." Men dede also. Mer

Danyel bestroeyde dat pavement om die tafel mit assche, dattet die coninc sach. Ende doe ghinc die coninc uut ende sloet die dore toe ende stac daer sijn segel op. Die papen hadden enen ganc gemaect onder die aerde uut haren huys te gaen in den tempel. Ende die dore lach onder die tafel daer die spise op lach. Des nachts doe quamen die papen mit haren wiven ende mit haren kinderen ende namen die spise ende atense ende drogense al vandaen. Des morgens doe quam Baltazer, die coninc, ende Daniel mit hem. Ende si vonden die doer gesloten ende die zegel heel. Doe dede die coninc die doer op ende hi sach dat alle die spise van der tafel was. Doe riep die coninc ende seide: "O, grote god Bel." Doe seide Daniel: "Beit, here coninc, blijft staen ende besiet die voetsporen die daer staen op dat pavyment in der asschen." Doe die coninc dat sach, doe vant hi onder die tafel een doer ende ghinc daer onder die aerde in des papen huse ende vant daer die spise die des avonts op die tafel stont. Doe dede die coninc Balthazar alle die papen doden mit haren wiven ende mit haren kinderen. Ende die coninc die gaf Danyel die macht mitten afgod

ende mit den tempel te doen dat hi woude. Doe brac Danyel dat afgod Bel an stucken. Ende hi brac ende destrueerde den tempel. Doe murmureerde dat volc op Danyel ende dat hi haren afgod ende haren tempel teniet gemaect hadde.

Doe was daer enen groten draec te Babylonien ende die lach in enen put. Die anbeden die luden voir enen god. Doe seide die coninc Balthaser tot Daniel: "Gi en moecht niet seggen: dit en is een levende god." Want die draec quam dagelix uut den put ende dat gemeen volc gaf hem voetsel. Doe seide Daniel: "Here coninc, geve mi oerlof; ic sel die levende god doden sonder swaert of sonder wapen." Die coninc gaf hem oerlof. Doe nam Danyel pec, herse ende haer ende maecte daer een cloet of ende warp die den draec in sijn kele. Ende den draec en mocht dat niet an stucken biten, mer het ghinc in sijn keel ende daer worchde hi an ende bleef doot. Doe wort dat gemeen volc verwoet ende toornich ende liepen tot den coninc ende seiden: "Geeft ons die jode Danyel, die Bel, onse god, gedoot heeft ende oec den levenden god, den draec, gedoot heeft, of wi slaen u ende al u gesin doot." Van anxt ende van bedwanc so gaf die coninc Daniel over in haren handen. Daer was een put daer waren seven leeu\wen.

Die gaf men alle dage scapen ende 2 veroerdelde mannen tot haren voetsel. Ende op dien dach en gaf men hem niet. Mer si worpen Danyel levende in die put onder die leeuwen, omdat si hem verscoren souden. Mer die leeuwen misdeden hem niet. Doe was int lant van Judeen een propheet, genoemt Abbacuc, die soude sijn maeyers teten dragen op den acker. Doe sende God tot hem enen engel die seide: "Dreecht die spijs Danyel in Babylonien daer hi leit in der leeuwen cuul." Doe seide Abbacuc: "Babylonyen en sach ic nye ende die put is my oncont." Doe nam hem den engel bi den haer ende settede hem in Babylonien op den put daer Daniel lach in. Doe seide Abbacuc: "Danyel, knecht Gods, nem die spise die di God sent ende et." Danyel die benedide ende dancte Gode ende nam die spise ende at ende was sonder vresen van den leeuwen. Ende die engel sette Abbacuc weder in Judeen, daer hi hem opgenomen hadde. Ende op den sevenden dach doe quam Balthaser weder op der leeuwen put om Danyel te beclagen. Ende doe hi op den put quam, doe sach hi Danyel sitten onder die leeuwen. Ende si en misdeden hem niet. Doe seide die coninc Balthaser: "Och, Here, Danyels God, Du biste een mogende." Doe deed men Daniel

uut den put. Ende die co ninc die dede alle diegene in die put worpen, die daer raet of daet toe gegeven hadden dat Danyel daerin geworpen wort. Ende op dien selven dach waren si alle verscoert ende gedoot. Ende die coninc maecte Daniel groet ende machtich.

[7] Van Susanna

In der stat van Babylonyen daer was een eerbaer man, genoemt Joachim. Ende hi hadde een eerbaer wijf, genoemt Susanna. Ende want dese Joachim rijc was, soe plagen die joden tot sinen huse te comen spacieren. Ende daer waren twee oude papen, die cregen becoringe op Susanna. Op een tijt soude haer Susanna gaen dwaen in haren boemgaert ende dat vernamen die twee oude papen. Ende si verborgen hem heymelic in den boemgaert. Ende Susanna quam in den boemgaert mit haer maecht. Ende doe si haer dwaen soude, doe sende si haer maget uut den boemgaert om oly haer mede te salven. Doe Susanna daer alleen was, doe quamen die papen tot haer ende seiden: "Doet nu onse wille of wi sellen u wrogen dat wi u bevonden hebben misdoen mit enen jongelinc in desen boemgaert." Doe suchtede Susanna ende seide: "Anxt hevet mi ombevangen. Doe

ic dese sonde, so vertoren ic Gode. Ende doe ict niet, so sel ic mijn lijf verliesen. Doch ist beter dat ic mijn lijf verlies, dan ic Gode vertoren ende mijn siel verlies." Doe began Susanna om hulp te ropen ende die papen riepen mede. Ende dat gesin hoerden dat ende quamen lopen. Doe seiden die papen dat si Susanna daer bevonden hadden misdoen mit enen jongelinc in den boemgaert. Doe seiden dat gesin: "Hoe en hadde gi den jongelinc niet gehouden?" Doe seiden die papen: "Want hi jonc ende cloec was, so is hi ons ontlopen."

Des anderen dages wroechden die papen Susanna voir dat gerecht. Doe quam Susanna mit horen vrienden voir dat gerecht, al screyende, want haer die saec alleen anghinc ende en mocht tot haer onscout niet comen. Doe traden die twee oude papen voirt ende si leiden haer hant op haer hoeft. Ende si swoeren dat si Susannen bevonden hadden in den boemgaert misdoen mit enen jongelinc die hem ontliep, sodat si hem niet en kenden. Ende Susanna haer woerden en waren niet gehoert. Ende doe wort Susanna veroerdelt te stenen. Doe leyde

men Susanna uut om te doden.

Doe screyde al dat gemeen volc. Ende Susanna sloech haer ogen op te hemelwaert ende seide: "O, almachtich, ewich God. Alle dinc is U openbaer. Gi weet wel dat ic deser sonden ontsculdich ben ende dat si mi valschelic overgetuget hebben." Doe sende God Danyel aldaer ende toechde sijn ontfermherticheit. Ende Danyel riep mit luder stemmen ende seide: "Keert weder dat onnoesel bloet. Dat vonnis is valsch, dat die papen over haer getuget hebben." Doe wort al dat volc verblijt. Ende Susanna quam weder voir dat gerecht. Doe seide Danyel: "Sceit die papen van een." Men dede also. Doe dede Daniel den enen paep voir hem comen ende seide: "Du oude, nu sel dijn valscheit geopenbaert worden die du lange gedragen hebste. Segt mi: onder wat boem saech gi Susannen misdoen mit den jongelinc?" Doe seide die paep: "Onder een gengevaerboem." Doe seide Danyel: "Du liechste in dinen hoefde." Doe dede hi den anderen paep voir hem comen ende seide: "Onder wat boem saech gi Susanna mit den jongelinc?" Die paep seide: "Onder enen pruymboem." Doe seide Daniel: "Gi liecht in uwen hoefde, want diergelike bomen en waren in dien boemgaert niet." Doe began al dat volc te ropen. Ende si dancten ende loveden

Gode, die sijn volc vertroest. Ende doe worden die papen uutgeleet ende gesteent ter doot. Also wort haer valscheit geloent.

[8]

In Balthasars tiden doe propheteerde Daniel ende seide dat dat rijc van Babylonien corts vergaen soude ende dat rijc van Assyrien, ende dat die macht van der werelt soude hebben dat rijc van Persen ende van Meden. Ende daerna soude regneren dat Griexe rijc mit Alexander. Ende daerna soude comen dat Roemsche Rijc. Ende dat soude alrelancste dueren.

Ende oec propheteerde Danyel van Antekerst: dat hi int eynde der werelt die macht over al die werelt sel hebben. "Want hi sel 3 coninghen verslaen, als die coninc van Affrijc, die coninc van Ethyophien ende die coninc van Egypten. Die ander seven coningen die sellen in Antekerst genade gaen. Ende Antekerst sijn regnaci sel dueren 3½ jaer. Ende dan sel hem God doden opten berch van Olyveten." Noch propheteerde Daniel voel meer, als sijn boec der Prophecien uutwijst.

[9]

Astrages was coninc van Persen ende van Meden. Hi hadde een dochter ende niet meer kinder. Op een tijt doe droemde hem enen droem. Hem docht dat uut sijnre dochter wies enen wijngaert daer die rancken of reycten over al Azyen ende over al sijn lant. Doe hi ontwake wort, doe ontboet hi al sijn

meesters, omdat si hem dien droem beduden souden. Doe die meesters dien droem verstaen hadden, doe seiden si dat sijn dochter een kint crigen soude. Ende dat soude heer worden over al sijn conincrijc ende soude hem verdriven. Doe dochte Astrages hoe hi dat benemen mocht. Ende hi gaf sijn dochter enen armen ridder tot enen man ende hieltse in sinen hove. Ende hi docht dat eens arms ridders kint die macht niet en soude mogen crigen, dattet hem soude mogen verdriven.

Het gesciede daerna dat die dochter een kint creech ende dat was een knechtgin. Doe duchtede Astrages noch of dat kint hem verdriven mochte. Ende dat jonge kint nam hi ende gaft enen ridder ende beval hem dat hi dat kint doden soude. Die ridder ontsach hem dat jonge kint te doden. Ende hi gaft sinen heerden ende hi hiet hem dat kint te dregen in der wildernisse. Ende hi leidet onder enen boem. Doe quam daer een hont tot den kinde ende soechde dat kint ende bescermdet voir die dieren ende voir die vogelen.

Doe die heerde thuysquam, doe hadde die heerde sijn wijf een doot kint gecregen. Ende si vraechde haren man waer hi geweest hadde. Hi weigerdet haer te seggen. Mer si bat hem also seer, dat

hijt haer seide: dat hi een scoen kint in der wildernisse gedragen hadde dat hem sijn heer gaf dat daer sterven soude. Doe seide des heerden wijf: "Och, haelt mi dat kint; dat wil ic houden voir mijn kint." Die heerde ghinc in der wildernisse om dat kint. Ende doe hi totten kinde quam, doe stont daer een hont over dat kint ende soechdet. Doe nam die heerde dat kint ende droecht sinen wive. Ende doe dat wijf dat kint nam, doe loecht op haer. Ende dat wijf creech dat kint lief ende noemdet Sparcatus; dat is te seggen `een hont'.

Dat kint wies seer ende wort vroem ende starc. Ende alst mit anderen kinderen ghinc, so sloecht die kinderen ende nam hem dat si hadden. So quamen die kinder thuys ende claechden over Sparcatus. Ende als hem dan die heerde versprac die hi waende dat sijn vader was ende hem vraechde waerom dat hi die kinder sloech, so seide Sparcatus: "Ic woudse slaen ende nemen hem dat si hadden." Want hi was haer heer ende haer coninc. Ende dat gesciede also voel, dat die claech ten lesten voir den coninc quam.

Doe dede die coninc Sparcatus voer hem brengen. Ende die coninc vraechde hem waerom dat hi der luden kinderen also sloech.

Doe andwoerde Sparcatus clokelic ende seide: "Here coninc, ic wilse slaen, ic en wilt nyement vragen, want ic ben haer coninc. Ende al dat si hebben, dat is mijn. Ende dat wil ic hem nemen." Doe sach die coninc Astrages dat kint wonderlic an. Ende hem dochte dat sijn aensicht gelijcte sijn geslacht. Doe dede die coninc dien heerde tot hem halen die sijn vader hiet wesen. Ende hi vraechde hem heymelic of Sparcatus sijn kint was. Die heerde was vervaert, omdat Sparcatus die kinder also geslegen hadde. Ende hi seide den coninc hoe hi mit den kinde gevaren hadde. Doe vernam die coninc Astrages wel dattet sijn dochter kint was. Doe geboet hi den heerde dat hi dat kint daer laten soude ende dat hi nyement van den kinder seggen en soude. Doe ghinc die heerde thuys ende Sparcatus bleef in des conincs hof.

Doe docht Astrages om den droem ende hoe hi hem beduyt was ende meende, omdat Sparcatus seide dat hi coninc over die kinderen was, dattet daermede gedaen was ende dat hi hem niet verdriven en soude. Ende dienselven ridder die hi dat kint bevolen hadde te doden, die beval hi hem nu dat kint te bewaren. Ende hi verboet hem dat hi dat kint niet en soude leren riden noch manlicheit hantieren.

Daerna doe nam die coninc des selves

ridders kint ende dode dat ende dede dat vleis van den kinde koken ende gaft den ridder te eten. Doe seide die coninc tot den ridder: "Weet gi wel wat gi gegeten hebt?" Die ridder seide: "Ic hebbe vleis gegeten dat wel gecoect was." Doe seide die coninc: "Gi hebt uwes selfs kint gegeten." Doe was die ridder bedroeft ende vraechde den coninc waermede dat hi dat verdient hadde. Doe seide die coninc tot den ridder: "Ghedenct u niet dat ic u eens een jonc kint gaf te doden? Ende dat en dode gi niet. Ende datselve is Sparcatus die mit u woent. Daerom heb ict u gedaen." Ende Astrages meende dat die ridder Sparcatus weder doden soude, mer die ridder hieltet heymelic in sijnre herten also lange, dat Sparcatus te manne gedegen was. Ende hi was cloeck ende manlic.

Die coninc Astrages die sende den selven ridder te striden mit Sparcatus jegen sijn vianden. Ende si hadden victori ende verwonnen haren vianden. Doe docht die ridder dat die coninc hem sijns selves kint teten gegeven hadde. Hi claechde dat alle sine vrienden. Ende hi hiet hem allen dat si Sparcatus kyesen souden tot enen coninc, want hi was recht erfnaem van den rijc van Persen. Doe coren alle die heren ende al dat gemeen volc Sparcatus tot enen coninc van Persen. Ende si noemden hem Tyrus; dat is te seggen

`erfnaem'.

Doe dat die coninc Astrages vernam dat sijn dochter soen coninc gecoren was van Persen, doe sende hi Darius, sijn wijfs brueder, des conincs soen van Assyerien, te stride jegen Tyrus ende jegen die van Persen. Ende doe Darius mit die van Meden in Persen quamen, doe wonnen die van Meden dat velt ende die van Persen weken. Doe dat die wiven sagen uut dier steden, doe liepen si hem jegen ende namen hoer cleder op ende toechden haer naecte lijf ende riepen: "Waer wil gi wesen? Wil gi weder in uwer moeder lichaem?" Doe keerden hem die van Persen omme van scaemten ende vochten cloeclic ende verwonnen die van Meden. Doe maecte Tyrus een overdracht mit Darius, sinen oem, ende gaf hem dat conincrijc van Meden. Mer waert dat Darius storve, so sout weder an Tyrus comen ende niet an Darius kinderen. Ende doe bleven si vrienden onderlinge. Ende hi bleef coninc van Persen ende Darius bleef coninc van Meden.

[10]

Die stat van Babylonien die hadde 72 milen ommegaens. Ende elke myle was acht stadien. Elke stadie was also veer, als die grote Harculus mocht lopen mit enen adem. Die muer van Babylonien was 200 cubitus hoech ende vijftich cubitus dicke van balcken, van steen

ende geleit in bytumen, dat niet en vergaet. Ende daer waren 100 poorten an. Ende die doren waren van metael. Also deedse maken Semyramis. Ende haer man hietede Nynus; die dede Nynyve maken.

Darius was coninc van Meden ende Tyrus coninc van Persen. Die quamen tesamen ende belagen Babylonyen, mer men mocht die stede nyet winnen mit craft noch mit engyen. Mer doer Babilonyen daer liep een ryvyer van Effraten onder doer die muer. Ende coninc Tyrus die lach daervoer. Ende hi dede grote diepe graften delven ende dede daer die ryvyer in lopen buten om die stede.

Op een tijt doe maecte die coninc Balthasar een grote worscap binnen der stede ende en achtede daer niet op dat hi belegen was ende meende: men mocht hem niet doen. Ende hi worscapte mit sinen heren ende was frolic ende dede voir hem brengen alle die vergulden vaten die sijn oudevader uut den tempel te Jherusalem genomen hadde. Doe dranc hi mit sinen wiven ende mit sinen amyen uut die heilige vaten, die nyement handelen en most na die wet Gods dan levyten. Doe Balthaser in deser hovaerdien sat, daer sach

hi dat een hant quam ende screef an die weech van der salen: "Mane thecel phares." Doe Balthaser die hant so wonderlic sach comen ende scriven, doe was hi vervaert ende ontboet sine meesters ende seide: So wie dat scrift conde beduden, hi soude hem grote gaven geven. Mer nyement van sine meesters en condet hem beduden.

Doe wort Daniel daer gehaelt. Ende doe hi dat scrift sach, doe seide hi: "Here coninc, God van hemelrijc die gaf u oudevader dit conincrijc. Ende hi verhief hem daerin ende en dancte dat den almachtigen God niet. Daerom verloes hi sijn verstant ende wort een beest. Ende gi sit nu in hovaerdien ende ontsuvert die heilige vaten mit uwen onsuveren wiven. Mer den almachtigen God en danc gi niet, noch en loeft gi niet. Daerom sel ic u dat scrift beduden. Mane dat beduyt `tgetal'. U dagen sijn getellet ende vervolt. Tecel beduyt `gewicht'. Gi selt min leven dan u toegescict was. Phares dat beduyt `versceiden'. U rijc dat sel van u versceiden worden an Parcen ende an Meden." Doe gaf Balthaser Daniel grote giften ende gaven, mer die coninc was bedroeft. Ende binnen dier nacht so wort die graft doirdolven ende die rivier die wort boven der steden in anderen graften geleet,

sodat Darius ende Tyrus in die graft reeden onder die muer ende onder die brugge doir in die stede mit haren volc ende vondense alle slapende. Ende si slogen den coninc Balthaser doot ende alle die mogenste van der stede. Aldus ghinc dat rijc van Babylonien teniet ende oec dat conincrijc van Assierien ende quam an Percen ende an Meden. Doe destrueerden si die steden ende namen al des conincs juweelen ende sijn rijcheit ende oec die gulden vaten die Nabugodonosor uut den tempel genomen hadde. Ende hi voerde die scyerheit mit hem in Meden. Ende voel van den gevangen joden voerde hi mede in dat lant van Meden ende van Persen.

[11]

Die coninc Darius die voerde Danyel in Meden mit hem. Ende hi maecte hem sinen hoechsten raet. Dat benyden die ander heren ende si dochten hoe si Daniel mochten begripen in enigen dingen, mer si en vonden in hem geen saec. Doe ordineerden die heren een dinc ende brochten dat den coninc an, dat men in dortich dagen nyement en soude anbeden dan alleen den coninc Darius. Ende so wie daerof bevonden wort, die soude men in der leeuwen put worpen. Doe geboet Darius, die coninc van Meden, dat nyement en soude geen goden anbeden dan alleen den coninc Darius

binnen 30 dagen op sijn lijf.

Doe ghinc Daniel in sijn huys ende ontdede een veynster te Jherusalem waert. Ende hi anbede den almachtigen God driewerven des dages op sine knyen. Ende die heren die hem benyden, die wachteden dat ende wroechden dat voir den coninc ende seiden dat Danyel des conincs gebot gebroken hadde. Die coninc hadde Daniel lief ende woude hem ontsculdigen ende quijt laten. Mer die gemeen heren seiden: Men moste des conincs gebot houden. Ende die heren namen Danyel ende worpen hem in den put onder die leeuwen.

Des nachts en sliep die coninc niet van rouwen, omdat hi Danyel quijt was. Ende des morghes was hi vroech op ende ghinc bedroeft totter lewen put ende seide: "Knecht Gods, mocht dijn God u niet bewaren voer der leeuwen monde." Doe andwoerde Danyel ende seide: "God die heeft sinen engel alhier gesent die der leeuwen monde heeft besloten, dat si mi niet misdaen en hebben, want ic ontsculdich ben van misdoen." Doe dede die coninc Danyel uut den put doen ende was ongequest. Doe seiden die heren die hem

gewroecht hadden, ten was van sinen God niet dat hi ongequest was. Mer si seiden dat die leeuwen geen honger en hadden. Doe dede die coninc alle die heren die Danyel gewroecht hadden, in den put worpen mit al horen wiven ende kinderen. Ende si versaden die lewen. Ende si waren alle in corter tijt verscoert ende gedoot.

Doe geboet coninc Darius in alle sine lande ende screef daer brieven, dat men Danyels God soude anbeden. "Want Hi is die God, die Here, die ewelic leven sel."

Doe maecte Daniel in die stat van Susa een huus dat noch staet. Ende daer graeft men in die coninghen van Persen ende van Meden. Ende so wie dat huys huden des dages siet, die dunct dattet vluchs gemaect is. Danyel gaf een teyken ende propheteerde ende seide: "Als die bergen an die noertzide beghinnen te roken van Babylonien, so sel die stat van Babylonien gedestrueert worden ende verderft. Ende als dat eynde der werelt comt, so sellen die bergen beghinnen te barnen."

[12] Hoe Darius ende Tyrus die joden oerlof gaven te Jherusalem te varen

Doe coninc Darius ende coninc Tyrus Babylonyen ende al dat lant gewonnen hadden, doe gedocht

Danyel dat hi omtrent 70 jaer aldaer int lant geweest hadde, als Jeremyas voirsproken hadde. Ende Danyel die bat an Gode dat Hi Darius ende Tyrus alsulken sin moste verlenen, dat si alle die joden oerlof gaven weder te lande te varen. Doe gaf God Danyel te kennen dat sijn gebet verhoert was. Doe bat Danyel an coninc Darius ende an coninc Tyrus dat si die joden oerlof wouden geven weder te lande te varen. Darius ende Tyrus die gaven alle die joden oerlof weder in Judeen te varen. Ende daertoe gaven si hem alle die vriheden die si in haren lande hadden, eer si gevangen worden. Doe Danyel den joden dat openbaerde, doe en was daer nyement die weder in Judeen wouden wesen, want die oude die waren meest al doot ende die jongen waren meest daer int lant geboren ende hadden grote rijcheit vergadert, als lant, huys ende ackeren. Ende dat en lieten si nyet gaerne after. Aldus vant er Daniel luttel die willich waren mit hem te trecken. Doe was Danyel bedroeft ende vastede 21 dagen ende dede penitenci ende bat Gode dat hi den joden den syn verleende dat si te Jherusalem geerden te trecken. Doe lietet hem God weten dattet corts gescien soude. Ende binnen die tijt doe starf Darius. Doe was Tyrus coninc van Percen ende van Meden.

Die coninc Ty\rus

die hoerde op een tijt een prophecie dat Ysayas geprophetteert hadde: dat den tempel te Jherusalem onder den coninc Tyrus weder begonnen soude worden te maken. Doe screef coninc Tyrus enen brief ende sende die overal in sinen lande: dat hi alle die joden oerlof gaf vry te varen weder in Judeen ende haren tempel weder te maken. Doe waren daer somme van Judas geslacht, als Sacharias, Salatiel, Sorobabel ende Aggeus. Dese spraken die oude ende die jonge ende si baden hem dat si mit hem te lande wouden varen. Ende dat was in Tyrus eerste jaer dat hi machtich coninc was. Danyel was diegene die die reyse eerst began, mit Sacharias, Esdras, Salatyel, Sorobabel ende Aggeus. Mer hi sterf, eer si reysden ende hi wort in Susa begraven bi die coningen. Doe die joden tesamen gesproken hadden om thuyswaert te reysen, doe hadden si vergadert van Judas geslacht, van Benyamins geslacht, van die levyten omtrent 50.000 mannen die willich waren. Doe gaf hem Tyrus scat ende guet den tempel mede te maken. Ende hi gaf hem mede een deel van die heilige vaten die Nabugodonosor uut den tempel genomen hadde. Ende dat was in Tyrus dorde jaer.

Doe togen die joden also te Jherusalem waert. Ende doe si te Jherusalem qua\men,

doe vonden si alle die steden ende dat lant gedestrueert ende woest. Ende dat eerste dat si maecten, dat was dat outaer Gods. Ende daer offerden si Gode offerhande ende dancten ende loefden Gode van die graci die hem gesciet was. Ende doe begonden si dat fondament van den tempel weder te maken. Ende doet boven der aerden was, doe songen si den lofsanc ende dancten ende loefden Gode. Mer die oude die Salomons tempel gesien hadden, die screyden, doe si dochten om die grote cyerheit des tempels. Doe die joden aldus den tempel te Jherusalem weder begonden te maken, dat benyden die van Syryen ende van Samarien die daer heren int lant waren ende en wouden niet ghehengen dat men den tempel weder opmaecte. Also bleef den tempel leggen, dat men in 30 jaren niet hoger en maecte, dan dat men op die mueren lenen mocht. Ende coninc Tyrus begeerde den tempel helpen te maken, mer hi oerlochde altoes, sodat hi niet en wiste dat men an den tempel niet en maecte.

[13] Hoe coninc Tyrus verslegen wort mit sinen volc

Tyrus was die machtichste coninc van der werelt. Een tijt hi voer

striden jegen Cresis, die rijcste coninc die men vant van scat. Tyrus wan hem of sijn conincrijc, sijn lant ende al sijn scat ende hi verdreef hem, sodat hi in armoeden sterf. Daerna toech Tyrus voirt ende wan voel conincriken ende voel lantscappen.

Daerna doe quam Tyrus in dat conincrijc van Massageten. Daer was een coninghinne, die hiet Thamaris. Doe die coninghinne vernam dat Tyrus in haer lant was, doe vergaderde si haer volc ende deelde haer heer an drien. Dat dorden deel dat gaf si haren soen ende sende hem te striden jegen Tyrus. Ende die ander twee scaren die hieltse bi haer. Die coninc Tyrus die hadde sijn tenten geslegen in der coninghinnen lant ende decte daer tafelen in mit eten ende mit drincken. Ende doe der coninghinnen soen quam, doe weec Tyrus mit sinen volc uut die tenten ende leiden lagen. Ende doe der coninghinnen soen mit sinen volc in die tenten quamen, doe meenden si dat al dat volc wech was. Ende si ghingen sitten eten ende drincken. Ende doe quam Tyrus haestelic ryden ende versloech dat volc sonder weer.

Doe Thamaris, die coninghinne, dat vernam dat haer soen mit sinen volc verslegen was, doe veynsde si haer recht of si niet drovich geweest en

hadde om haer soen. Mer si toech tot haren lande waert in ende leide lagen onder dat gebercht. Ende coninc Tyrus die volchde haer mit sinen volc. Ende doe hi binnen der lagen was, doe wort hi bestreden van afteren ende van voren ende wort verwonnen ende verslegen. Doe dede die coninghinne coninc Tyrus sijn hoeft ofslaen ende warp dat hoeft in een vat vol menschenbloet ende seide: "Drinc nu sat menschen bloet, want du hebste al dijn leven dorstich daerna geweest." Daer bleef coninc Tyrus doot verslegen mit 200.000 mannen. Ende Cambyses, sijn soen, die wort coninc na hem.

Explicit Daniel.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Hierna volget dat Boec Judith, die Olofernus versloech.

Hier beghint dat boec van Judith, die Olofernus versloech

[1]

Doe coninc Tyrus doot was, doe wort Cambises, sijn soen, coninc na hem. Doe screven die van Assyrien an hem dat die joden Jherusalem vastmakeden ende dat si den tempel maecten als een burch. Ende si seiden: als hi gemaect waer, so en souden si niet mogen reysen in Syryen. Ende si en souden dan geen tribuyt willen geven. Doe verboet Cambyses dat men an den tempel noch an Jherusalem niet tymmeren en souden.

Doe was daer een heer in Meden, die hiet Arfaxat. Die maecte een stede vast, hiet Yegbatanis, ende woude coninc van Judeen wesen. Ende dat vernam Cambyses ende toech in Meden mit die van Percen, mit die van Babylonien ende mit die van Assyrien. Ende hi verwan Arfaxat ende versloech hem ende bleef oec coninc van Meden.

Doe verhief hem Cambyses in hovaerdien ende sende Olofernus, sijn conincstavel, uut, dat hi trecken soude in Cylycien ende voert in allen lande ende eyschen thijns ende tribuyt die sijn vader op hem geset hadde. Ende oec gheboet hi hem dat hi alle die afgoden destrueren ende breken soude ende dat men nye\ment

anbeden en soude dan Cambyses voir enen god. Ende wie daerjegen seiden: landen, steden, sloten, die soude hi destrueren ende tenietmaken. Doe toech Olofernus uut ende destrueerde dat lant van Madyan, van Cylicia, van Mesopothanien ende destrueerde voel steden, dorpen ende sloten. Doe die van Judeen dat vernamen, doe dolven si die wegen ende bevesteden haer steden, omdat si in haer lant niet comen en souden. Doe dat Olofernus vernam, dat si die wegen also besloten, doe vraechde hi wat volc dat dat was. Doe was daer een prins van den Ammonyten, die Achor hiet, die seide: "Dat volc is gecomen van Abraham, die guede man. Ende God die ledese doir die Zee ende men mocht hem niet misdoen also lange als si Gode dienden. Mer als si jegen God sondichden, so plaechdese God. Ende nu sijn si corts verlost uut der vangenisse daer si 70 jaer gevangen hebben geweest. Mer is God op hem gram, so sel gise lichtelic verwinnen. Mer is Hi hem getrouwe, so en moech gise niet verwinnen." Doe wort Olofernus toornich ende seide: "Gi segt mi voel van haren God. Gi seltet bevinden datter anders geen god en is dan mijn heer, die coninc Cambises. Ic sel u in die stat senden ende als ic die stat win\ne,

dan sel ic u mit hem verslaen." Doe geboet Olofernus sijn knechten dat si Achor nemen souden ende leden voir die stede. Doe namen die knechten Achor ende leden voir Betulya, daer hi doe voir lach. Ende si bonden Achor an een boem ende liepen tot haren heer. Doe quamen si uut der stede ende namen Achor ende leiden in die stat. Ende si vraechden hem waerom dat hi daer gesent was. Doe seide hi hem als hi mit Olofernus gesproken hadde. Ende oec seide hi hem wat Olofernus gesproken had. Doe begonde dat volc van Betulya te screyen van anxt. Ende si waren seer bedroeft. Ende Olofernus lach voir Betulya, die stede. Ende daer liep een ryvier doer die stede. Die ontlede Olofernus hem buten der stede, sodat si binnen der stede doe geen water en hadden. Doe was die gemeent vervaert ende wouden die stede opgeven. Doe seiden die papen: "Laet ons noch vijf dagen beiden ende sien of God onser ontfermen wil."

Doe was daer een heilige weduwe in der stat, hiet Judith. Die ghinc totten papen ende seide: "Gi doet quaet, dat gi een tijt set om die hulpe Gods te verwachten. Mer bidt voir mi mit al den gemenen volc ende roept God an om hulpe. Ic sel gaen uut der stat ende besien wat God

wercken wil." Doe deden si alle penitenci ende baden an Gode. Ende doe verscierde haer Judith ende toech haer beste clederen an. Ende si nam een camerier mit haer ende ghinc doe uut der stede tot die vianden. Ende si nam spijs ende dranc mit haer. Ende die die voirwaerde hielden van den heer, die ghingen haer jegen ende vingense ende brochtense voir Olofernus. Ende alle die Judith sagen, die verwonderden van hare scoenheit. Doe vraechde Olofernus haer waerom dat si daer gecomen was. Doe seide Judith: "Die joden hebben haren God vertorent mit haren sonden. Daerom sel Hise u gevangen geven. Ende ic sel u kondigen, alst tijt is, hoeneer gi die stat winnen selt." Doe toechde haer Olofernus al sijn scierheit ende wijsde haer een stede, daer si in wesen soude mit haer cameryer. Ende hi gaf haer oerlof te gaen waer si woude gaen. Ende daer bleef si in haer gebede. Des vierden dages doe seide Olofernus tot synen camerlinc: "Gaet totter jodynnen ende raet haer dat si te nacht bi mi slaepen comt." Die camerlinc ghinc tot Judith ende bat haer dat si des nachts bi Olofernus slapen woude. Doe seide Judith: si woude gaerne tot hem comen. Des avonts doe ghinc Judith tot Olofernus. Ende doe Olofernus Judith sach, doe was hi verblijt ende dranc des avonts also, dat hi droncken was. Doe ghinc hi in sijn pauwelioen

daer hi in sliep ende alle sijn knechten die ghingen van hem. Ende Judith die bleef bi hem mit haer camerier. Olofernus ghinc te bedde ende Judith seide: si soude haer gebet spreken ende dan tot hem comen. Doe seide Judith tot haer maecht: "Staet voir die doer ende wacht dat daer nyement in en comt." Doe viel Judith op haer knyen ende bat an Gode dat Hi haer te hulpe quaem ende haer eens mans herte verleende. Ende Olofernus wort ontslaep, want hi droncken was. Doe ghinc Judith totten bedde ende toech Olofernus swaert uut ende sloech hem sijn hoeft of, daer hi int bedde lach. Ende si nam dat hoeft ende gaft haer maecht in haer scoet. Ende oec mede gaf si der maget Olofernus vergulden sperwer. Ende doe ghingen si tesamen uut die tent ter stat waert. Doe si voir die poert quamen, doe riep Judith: "Doe op die poert! God is mit ons." Doe deet men die poert op. Ende al dat gemeen volc quam tot haer. Doe sprac Judith tot den volc ende seide: "Lovet ende dancket ende gebenedijt Gode, onse Here, die ons verlost heeft van onsen viant ende mi mijn reynicheit bewaert heeft." Doe toechde si dat hoeft van Olofernus openbaer voir dat volc. Doe was daer grote bliscap in der stat. Ende si dancten ende loveden Gode. Ende in dier nacht so versamenden die joden al haer volc. Ende si hingen Olofernus hoeft boven der poerten uut. Ende die

joden streken gemeenlic der poorten uut. Doe seiden die heiden op scamp: "Die musen crupen uut haer holen." Doe ghingen die heren tot Olofernus tent, daer hi sliep. Ende si meenden dat Olofernus bi der jodinnen sliep ende en dorsten hem niet wrecken. Ten lesten ghinc sijn camerlinc daerin ende vant den rump int bedde leggen sonder hoeft, in den bloede. Doe riep die camerlinc mit luder stemmen: "O wi! O wee! Een joets wijf heeft ons te mael gescent. Hier leit Olofernus sonder hoeft." Doe si dat sagen ende hoerden, doe waren si alle vervaert ende weecken haesteliken wech. Ende die joden wachteden hem ende sloger voel doot, sodatter niet voel en ontghinc. Doe dancteden ende loveden si Gode. Ende si en mochten den roef die daer gebleven was binnen 30 dagen niet in der stede halen. Doe Achor dit gesien ende gehoert hadde, doe bekende hi die mogentheit Gods. Ende hi liet sijn heydenscap after ende dede hem besnyden. Ende hi dancte ende lovede Gode, die dat wijf dat hert gegeven hadde, daer si mede wrocht dat si alle verlost waren. Ende Joachim, die biscop van Betulya, mit al die priesteren die gebenediden Gode ende seiden: "Judith, gi sijt die glory van Jherusalem. Gi sijt die blijscap van Ysrahel. Gi sijt die eer van al

onsen volc, want gi hebt manlic gewrocht. Ende God heeft u hert gesterct, omdat gi die reynicheit mint. Ende omdat gi na uwen man geen ander man begheert en hebt, daerom heeft u die hant Gods gesterct. Ende gi selt gebenedijt wesen in ewicheit." Doe seide alle dat volc: "Amen."

Doe sanc Judith Gode enen lofsanc ende seide: *Incipite Domino in tympanis; cantate Domino in cymbalis; modulamini illi psalmum novum; exultate et invocate nomen eius. Etcetera.*

Doe gaf men Judith alle die juweelen die Olofernus, den maerscalc des heers, toebehoerden ende alle sine rijcheit die si van den heidenen vercregen hadden. Ende daerna doe toech Judith te Jherusalem ende offerde Gode van der rijcheit, die si van den heiden vercregen hadde. Ende Judith wort na die tijt gehieten Cambisa. Ende in haer joecht nam si een man, die hiet Manasses. Die hadde si 3 jaer ende 7 maenden. Ende hi sterf in den oest. Ende hi liet haer groet guet van beesten ende van anderen gueden ende voel gesins, mer si leefde heymelic in penitencien ende bleef in een heymelike camer ende vastede alle dage, sonder den sabboth, ende droech een haer an haer lijf. Ende doe si out was 100 ende vijf jaer, doe starf

si. Ende haer ziel quam bi Abraham, Ysaac ende Jacob, bi die heilige vaderen. God si geloeft. Amen.

[2]

Die coninc Nabugodonosor, die men Cambises noemt, die toech daerna in Egypten ende wan al dat lant. Ende hi maecte een stat ende noemdese Babilonyen. Ende daerna wort hi siec. Ende hi wort gebrocht in Damas ende daer bleef hi doot. Ende hi en liet geen knechten after, mer hi liet na hem een dochter, die hiet Panteyge.

Ende daer was een heer in Percen, die hiet Armeydes. Die nam des conincs dochter Panteyge ende was coninc 7 maenden. Ende doe sterf hi.

Ende daerna wort sijn brueder coninc, die hiet Mergedes. Ende daer waren seven heren die dat lant van Percen ende van Meden, van Assyrien regierden onder den coninc Cambyses. Die 7 heren vernamen dat Margedes geen oren en hadde, want Cambises hadse ofgesneden. Doe swoeren die 7 heren tesamen ende slogen Mergedes doot, doe hi coninc geweest hadde vijf maenden. Ende si namen onder hem sevenen Panteyge in haer bewaringhe

Explicit Judith.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Hieran volcht Esdras.

Hier beghint dat boec Esdras

[1]

Doe vernam Sorobabel dat Cambises doot was, die verboden hadde den tempel te Jherusalem te maken. Doe toech hi in Percen of hi oerlof mochte crigen te tymmeren an den tempel Gods. Ende hi was bekent mit een van den 7 heren die al dat lant regierden, die Darius hiet. Sorobabel die bat hem om oerlof den tempel Gods te maken. Doe seide Darius tot Sorobabel hoe die seven heren een overdracht gemaect hadden ende men noch niet en wist wie coninc wesen soude. Doe seide Sorobabel: "Loeft Gode van Ysrahel sinen tempel te helpen maken ende die vaten des tempels weder te senden in den tempels Gods. Ende bid Hem dat Hi u helpe dat gi coninc wort." Ende Darius loefde dat. Doe toech Sorobabel te Jherusalem ende begonde weder te tymmeren an den tempel Gods.

[2] Hoe Darius coninc wort

Die seven heren, die doe des conincs dochter Panteyge te bewaren hadden, die overdrogen mit malcander ende scicten enen dach dat si op ene ure gelijc te hove souden comen. Ende als si

in dat hof bi malcander waren, wes paert dat eerst neyde, die soude Panteyge, des conincs dochter, hebben ende coninc wesen. Ende op dien dach dat die heren te hove souden comen, doe dede Darius stalmeester Darius orse een merry bespringen. Ende des morgens doe si te hove quamen, doe neyde Darius ors eerst. Ende doe nam Darius Panteyge tot enen wive ende wort een machtich coninc van Percen ende van Meden.

Sorobabel, Zacharias ende Aggeus die deden an den tempel tymmeren. Doe quamen die princen van Syryen ende verboden hem dat werc te maken, ten waer dat si oerlof hadden van den coninc. Doe toech Sorobabel weder tot den coninc Darius ende wort van al sijn gesin wel ontfangen, want hi in sijn joecht mit Darius gewoent hadde. Des nachts was coninc Darius so wee, sodat hi niet slapen en mocht. Ende hem quam een saec in den syn, sodat hi docht welc dat stercste ende machtichste was van desen drien: weder die coninc, of die wijn, of dat wijf. Ende des morgens doe sijn gesyn bi hem quam, doe openbaerde hi hem dat ende seide: So wie hem dat mit reden bewijsde, welc dat stercste ende machtichste was, die soude hi grote giften geven. Doe

quam daer een ende seide dat die coninc die stercste ende machtichste was. "Want die mensche heeft macht over allen creaturen in der aerden. Ende die coninc is here over die menschen ende oec over die creaturen." Doe was daer een ander. Die prijsde die wijn ende seide: "Dat die coninc die menschen dwinget ende dat si hem ontsien, dat doet den syn die die coninc heeft ende den syn die die menschen hebben. Ende die wijn dwinget des conincs syn ende des menschen syn, dat hi niet en weet ende men den coninc niet en ontsiet." Doe seide Sorobabel: "Dat wijf is mogender ende sterker dan die coninc of den wijn, want dat wijf draecht den coninc in haer lichaem ende brenct hem ter werelt. Ende si voet den coninc. Ende oec draecht dat wijf dengenen die die wijn plant ende wint ende si gift hem voetsel. Ende oec so set die man sijn lijf voir dat wijf." Oec seide Sorobabel: "Het was eens eens conincs amye. Die sloech den coninc an sijn een wange ende an sijn ander wange. Ende hi verdroecht haer al. Was dat wijf drovich, die coninc was drovich. Ende was dat wijf frolic, die coninc was frolic." Doe seide noch Sorobabel: "Bovenal is die waerheit stercste, want die waerheit en verkeert

niet ende sel ewich dueren, want God is waerheit, diet al regiert ende maect." Doe volchden hem al die heren ende seiden dat Sorobabel die waerheit seide. Doe hiet coninc Darius Sorobabel eyschen ende seide: Wat hi begheerde, hi soudet hem geven. Doe bat Sorobabel dat hi oerlof woude geven den tempel te Jherusalem weder te maken ende dat hi die heilige vaten des tempels daer wederseinde. Doe was Darius, die coninc, verblijt, omdat Sorobabel hem sijn beloft halp hogen, want hi hadde geloeft: Worde hi coninc, dat hi dat doen soude. Doe gaf coninc Darius Sorobabel brieven an die princen van Syrien, dat si niet hinderen en souden den tempel te Jherusalem te maken. Mer hi geboet hem dat si daertoe helpen souden ende dat si hem die renten geven souden van coren, van wijn ende van oly, dat den coninc toehoerde. Ende so wie daer jegen dede ende dat niet en volbrocht, die verboerde lijf ende guet.

Oec so gaf coninc Darius Sorobabel al die gulden vaten ons Heren, die in den tempel hoerden. Ende hi bat hem dat hi voer hem ende voir sijn kinder bidden soude. Doe toech Sorobabel te Jherusalem waert doer Caldeen ende nam mit hem die joden die daerin waren ende mede wouden. Ende hi brochtse te Jherusalem.

Doe begonden die joden te wercken an den tempel in coninc Darius anderde jaer. Ende doe wort die tempel volmaect na der figue\ren

van Salomons tempel binnen 7 jaren. Mer dat coninc Tyrus eerst oerlof gaf dat men den tempel maken soude, dat was nu geleden 46 jaer. Ende doe starf die propheet Aggeus ende wort begraven in Jherusalem.

Doe den tempel volmaect was, doe wort hi gewiet opten 28sten dach van maert. Ende doe hielden si Paeschen na die wet. Ende si setteden een arc in den tempel in Sancta sanctorum. Mer ten was die arck niet die Moyses maecte mer een ander. Ende doe starf Sacharias ende hi wort bi Aggeus begraven. Ende in die tijt doe verloes coninc Darius dat lant van Egipten, dat Cambises gewonnen hadde. Ende corts daerna doe sterf coninc Darius.

Ende Cerces, sijn zoen, die wort coninc na hem van Percen ende van Meden. Ende in die tijt sterf Pictagoras die dat rechte musijck vant. Ende oec ordineerde hi ende vant die clocken ende menigherhande manyer van snaerspul.

Cerces die was coninc van Percen ende van Meden. Hi wan Egipten weder mit craft, dat sijn vader verloren hadde. Doe was in Jherusalem een biscop, die hiet Elyachim. Ende hi was biscop over al Judeen. Ende na die tijt wort Jherusalem geregiert van biscoppen.

Na Cerces wort Artabanus coninc van Percen ende van Meden. Ende hi en regierde niet meer dan seven maenden. In die tijt wort Socrates geboren. Daerna wort Artaxcerces coninc van Percen ende van Meden.

[3] Van Esdras

Artaxcerces wort coninc van Percen ende van Meden. Die paep Esdras die woende mit hem ende Neemyas was sijn scencker. Doe screef Esdras die wet Gods die Moyses eerst bescreven hadde. Oec screef hi den souter die David gemaect hadde ende ander prophecien die van den quaden Nabusardan verbarnt waren doe hi Jherusalem destrueerde ende verbarnde. Die screef Esdras weder overmits ingeven des heiligen Geests. Doe bad Esdras oerlof an den coninc Artaxcerces dat hi most varen te Jherusalem ende den joden die wet Gods leren. Die coninc gaf hem oerlof te trecken. Ende oec gaf hi hem brieven an die princen van Syrien, dat si sijn renten van coren, van wijn, van oly ende oec van gelde Esdras geven souden om den tempel te Jherusalem mede te vercyeren. Ende hi scaut alle die gevangen quijt ende geboetse weder in Judeen te varen. Doe toech Esdras in Assyrien tot die joden die Salmanaser gevangen hadde int lant van Ysrahel, die in dat gebercht van Caspya woenden. Esdras bat hem dat si mede in Judeen wouden varen, mer van die 10 geslachten die daer gevangen waren, so en volchden hem niet meer dan 50.000, 800

ende 20 mannen. Die brocht Esdras int lant van Judeen. Ende doe togen si te Jherusalem ende deden daer haer offerhande.

Ende doe vernam Esdras dat die joden veel an heydense wiven gehilict waren. Die sceide hi al van malcander. Ende hi leerde hem ende predicte hem dat si die wet Gods ende die geboden Gods houden souden.

Doe woende Nemyas, een jode, mit den coninc Artaxcerces ende hi vernam dat Jherusalem niet bemuert en was. Hi bat oerlof an den coninc om Jherusalem, die stede, te bemueren. Die coninc gaf hem oerlof. Doe toech Nemyas doer dat lant van Babylonyen ende nam voel van den joden mit hem ende brochtse in Judeen. Ende doe dede Nemyas die stede van Jherusalem bemueren. Mer dat benyden die van Syrien ende ander landen die daeromme saten, sodat si mit vechten ende mit striden twee jaer daerover wrochten.

Doet volmaect was, doe deden si Gode sacrifici ende offerhande. Mer si en hadden dat heilige vuer niet daer men die offerhande mede ontstac. Want doe men die joden vinc ende in Babylonien voerde, doe nam Yeremyas dat heilige vuer ende dalft int Dal van Josaphat. Doe ghingen die priesteren mit processien

int Dal van Josaphat. Ende si vonden den Put van der gracien Gods. Ende oec vonden si die kolen leggen in vet water. Si namen die kolen ende leydense op dat outaer ende die offerhande daerop. Ende van der gracien Gods so ontfuncten die kolen die meer dan 100 jaer daer begraven hadden geweest. Ende die offerhande ontstac ende barnde. Doe dancten ende loefden die priesteren Gode mit al den gemenen volc, omdat Hi hem die gracie dede. Doe predicte ende leerde Esdras den joden die 10 geboden Gods ende oec mede die wet Gods. Mer hi en condese mit predicken niet brengen van haer gewoenten, want opten sabboth - dat was opten heiligen dach - so plach dat volc van buten altoes te comen in Jherusalem mit hoenren, mit vogelen, mit wijn, mit druven ende mit ander froeyt te vercopen. Ende die van binnen die coftent. Mer wat Esdras hem predicte ende beruspede, si en woudent niet laten. An Jherusalem daer waren doe 8 poerten. Die dede die paep Esdras op den heiligen dach alle sluten. Ende op elke poert daer sette hi twee mannen. Als die luden van buten mit guede quamen om te vercopen ende niet in die stede en mochten, so spraken die mannen van der poerten ende seiden: "Men moet opten heiligen dach niet copen noch vercopen, mer coemt morgen, of overmorgen of in die weeck:

men sel u dan guet besceit doen." Aldus wende Esdras die joden van Jherusalem ende oec van buten Jherusalem, sodat si den heiligen dach vierden.

Die stat van Jherusalem en was noch niet wel bewoent. Doe dede Nemyas voel volcs mit bidden in die stede comen wonen. Ende oec dede hi voel volcs mit kavelen daerin comen wonen. Daerna doe starf Nemyas ende wort in Jherusalem begraven. Doe Artaxcerces doot was, doe wort Cerces, sijn soen, coninc van Percen ende van Meden ende regierde mer twee maenden. Daerna wort Segdonus coninc van Meden ende van Percen ende regierde 7 maenden. Daerna wort Darius Notus coninc van Percen ende van Meden. Ende hi verloes Egipten. Ende in die tijt regneerde Ypocras, die die const van der visiken vant. Ende in die tijt wort Plato geboren, die daerna Aristotiles meester was. Ende na Darius Notus so wort Asswerus coninc van Percen ende van Meden ende van meer conincriken.

Explicit Esdras.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Hierna volget van Hester.

Hier beghint dat boec van Asswerus, van Hester ende van Merdocheus

[1]

Asswerus was een machtich coninc van Percen ende van Meden ende van alle die lantscappen tusschen Yndien ende Etyopyen. Hi was here van hondert ende 27 provincien ende hi woende in die stat van Susa. In Asswerus dorde jaer doe hielt hi een hof ende een feest. Ende dat hof stont 100 ende 70 dagen. Ende dat hof hielt men in dat huys dat Danyel, die propheet, daer dede maken. Die calumpnen waren sulver, dat decsel was gedaen als den hemel ende daeran gewrocht menich wonderlic dier ende verciert mit gulden sterren. Ende buten der salen daer was een hof. Dat hiet dat Hof van Weelden. Daer was een wijngaert in gemaect. Die rancken waren sulveren, die bladen van goude, die druven costelike gesteenten, doirgaet ende tesamen gewrocht. Dat hof was al gepaveyt mit merbersteen. Ende al dat volc van der stat van Susen die mosten daer ten feeste comen. Ende men dranc daer al edelen wijn uut gulden vaten. Ende nyement en most

den anderen noden te drinken, mer een ygelic dranc also voel, als hijs begeerde. Ende die coninghinne die hiet Vasta, die hadde mit alle den vrouwen een hof bisonder, daer si hoveerden.

Doe dat hof 7 dagen gestaen hadde, doe geboet Asswerus sijn coninghinne Vasta dat sy mit haren vrouwen tot sinen hove soude comen om die heren te verbliden ende haer scoenheit te besien.

Mer die coninghinne Vasta die versmade des conincs gebot ende en woude niet comen. Doe wort die coninc Asswerus toornich. Ende hi vraechde die 7 vruede die altoes bi hem waren, wat Vasta, die coninghinne, misdaen hadde, dat si sijn gebot overhorich was.

Doe was daer een die hiet Amycam, die seide: "Here coninc, sy en heeft u alleen niet misdaen, mer si heeft alle die heren ende alle die mannen van uwen lande misdaen, want alle die vrouwen die sellen an haer exempel nemen. Ende si en sellen haer mannen niet ontsien. Daerom, here coninc, setse van u ende neemt een ander scoen coninghinne. Die coninc Asswerus dede also. Hi dede Vasta verdriven uut sinen hove.

[2]

Doe dede des conincs raet al dat lant ommesoken om die scoenste maechden tot des conincs hof te brengen die in sinen lande wa\ren.

Ende daer sout men een maget uut kyesen die alrescoenste waer. Ende dat genoechde den coninc wel.

Doe was daer in dat lant een man, genoemt Merdocheus, ende was gecomen van Benyamins geslacht ende was van den gevangen uut Judeen. Die hadde een brueders dochter, hiet Hester.

Die sende hi mede tot des conincs hove. Ende hi beval haer dat si niet seggen en soude dat si een joedinne waer. Ende Merdocheus die droemde enen wonderliken droem: hoe twee dieren vochten ende hoe dat een dier dat ander tenietmaecte ende verwan. Ende hi sach dat een cleyn fonteyn ontspranc ende die wort een groet vloet. Mer hi en wist niet wat dien droem beduden mocht.

Dese maget Hester die quam mede voir des conincs kamerlinc die die maechden in sijn bewaringe hadde. Ende doe die camerlinc Hester sach, doe docht si hem so scoen wesen boven die ander maechden, dat hem verwonderde. Doe gaf hi haer 7 maechden diese pareerden ende haer dienden. Ende doe worden si getoecht voir den coninc Asswerus. Ende Asswerus vercoes Hester boven al die maechden. Ende doe gaf haer die camerlinc voel maechden die haer dienden. Ende doe most men die maecht Hester een half jaer bestriken mit gageloly ende mit duerbaer specien, eer si tot den co\ninc

moste gaen.

Ende doe vercyerde haer die camerlinc mit costelike juweelen ende cyerheit ende brochtse doe voer den coninc Asswerus. Ende dat was opten tienden dach van loumaent. Ende doe gaf die coninc haer der coninghinnen croen ende hielt een maent die feest van der bruloft.

Ende Mardocheus die bleef bi sijnre nychten te hove ende was tot alre tijt in der salen. Ende die coninghinne Vasta die hadde nijt op den coninc Asswerus. Ende si overdroech mit twee van des conincs camerlingen dat si hem bi nacht in sijn bedde doden souden. Ende die twee camerlingen die spraken op een tijt tegader ende setteden in hoe dat si den coninc doden souden. Ende Mardocheus die hoerde dat ende ghinc tot sijnre nychten, der coninghinnen, ende seide haer wat hi van twee camerlingen gehoert hadde. Doe ghinc Hester totten coninc Asswerus ende si seide hem wat Merdocheus, haren oem, van twee camerlingen gehoert hadde: hoe dat si hem doden souden. Ende die coninc ondersocht dat ende vinc die twee camerlinghen ende vantet also als hem geseit was. Doe dede hi die twee camerlingen hangen. Ende hi dede dat in sijn memoriaelboec setten, dat Mardocheus hem gewaerscuwet hadde van die moert der camerlinghen. Ende doe geboet die coninc Asswerus dat nyement in sijn camer comen en most op sijn lijf,

hi en waer van hem ontboden.

[3]

Doe settede die Asswerus een prins, hiet Aman, dat hi dat lant onder hem regieren ende berechten soude. Ende die coninc gaf Aman sijn vingerlinc mede te zegelen ende te doen dat hi woude. Doe verhief hem Aman in hovaerdien ende geboet al den volc dat si haer knyen bugen souden, als si verbi hem ghinghen. Ende dat gemeen volc dede also als Aman geboden hadde. Mer als Merdocheus verbi hem ghinc, so en boech hi sijn knyen niet.

Doe Aman dat sach ende vernam, doe vraechde hi wat man dat dat was die sijn knyen voer hem niet en boech. Doe wort hem geseit dattet een jode was, want Merdocheus en woude sijn knyen voir nyement bugen dan voir den almachtige God. Doe benyde Aman die joden. Ende hi visierde enen raet hoe dat hi die joden mocht doen doden die daer noch int lant waren.

Doe ghinc Aman totten coninc Asswerus ende brocht hem een logentael an van den joden. Ende hi vercreech sinen wille dat men alle die joden doden soude die daer int lant waren.

Doe screef hi brieven in allen steden ende an alle die heren, dat men alle die joden vangen soude ende daerna doden. Doe die joden dat vernamen,

doe waren si seer bedroeft. Ende si ghingen tot Mardocheus ende claechden hem dat. Doe ghinc Merdocheus tot Hester, sijnre nychten, der coninghinne, ende seide haer wat gebot dat Aman gegeven hadde over die joden. Ende hi bat haer dat si tot den coninc ghinge ende bade voir haer geslacht, opdat hi ende al haer geslacht niet ghedoot en worden. Doe seide Hester: "Het is 30 dagen geleden dat my die coninc niet en ontboet. Ende daer en moet nyement comen tot hem op sijn lijf, hien is ontboden." Doe seide Merdocheus: "Wie weet of God u daerom yet vercoren heeft, omdat gi sijn volc soud verbidden ende verlossen." Doe bat hem Hester dat hi die joden soude bidden dat si Gode voir haer baden ende vasteden 3 dagen. Ende die gemeen joden deden also.

[4]

Op den dorden dach doe maecte haer Hester cyerlic toe mit twee maechden ende ghinc tot Asswerus. Ende Asswerus sat op sijn coninclike stoel. Ende doe hi die doer hoerde opdoen, doe sach hi mit wreden ogen. Doe was Hester vervaert ende viel in onmacht. Mer doe die coninc sach dattet sijn coninghinne was, doe boet hi haer sijn gulden roede tot enen teyken van vrientscappen. Ende doe custede si die roede. Doe seide die co\ninc:

"Hester, bidt wat gi begeert; ic selt u geven." Doe seide Hester: "Here coninc, ic bidde u dat gi ende Aman coemt mit mi eten." Doe seide Asswerus: "Het sel gescien." Doe quam Asswerus ende Aman ende aten mit der coninghinnen. Doe si gegeten hadden, doe seide die coninc: "Hester, bid nu wat gi wilt; het sel u gescien." Doe seide Hester: "Mer ic bid u dat gi ende Aman morgen oec mit mi wilt eten. Dan sel ic u mijn begeren seggen." Die coninc seide: "Hester, het sel di gescien."

Doe Aman vandaen ghinc, doe was hi verblijt, omdat hem die eer gesciede boven al den anderen princen dat hi mit den coninc ende mitter coninginnen at. Ende doe hi verbi Merdocheus ghinc, doe en stont Merdocheus niet op, noch en eerde hem niet. Dat claechde Aman sinen vrienden dat die coninc hem eerde, mer dat Merdocheus hem niet en eerde. Doe seiden sijn vrienden: "Maect een galge binnen uwen hove ende raet den coninc dat men Merdocheus daeran hanghe." Ende des nachts dede Aman die galge binnen sinen hove maken ende meende Merdocheus daeran te hanghen.

[5]

Des nachts en mocht die coninc Asswerus niet slapen. Doe dede hi hem brengen dat boec van die Cornyken van den hove ende dede dat boec voir hem lesen.

Doe hoerde Asswerus lesen hoe dat Merdocheus den coninc gewaerscuwet hadde dat hem sijn camerlinghen vermoerden wouden. Doe vraechde die coninc wat eer dat Merdocheus daervoir gedaen was. Doe seiden sijn camerlingen: Hem en was daer geen eer voir gedaen. Des morgens doe was Aman vroech op ende ghinc totten coninc om hem te bidden of hi Mardocheus hangen most. Ende doe Aman voir Asswerus quam, doe vraechde hem Asswerus wat eer dat men hem doen soude die des conincs eer begheerde. Doe meende Aman dat hi dat wesen soude.

Daerom seide hi: "Men soude hem andoen des conincs mantel ende setten hem des conincs croen op sijn hoeft ende setten hem op des conincs ors. Ende die eerbaerste van sinen princen die soude dat orsse doer die stat leden ende ropen tot allen straten. `Aldus sel men dengenen eren die des conincs eer begheert.'" Doe seide die coninc Asswerus tot Aman: "Gaet ende doet dat al volcomelic als gi geseit hebt, ende leet gi selve dat paert. Ende doet dat Merdocheus, minen vrient. Ende en laet dat niet." Doe wort Merdocheus also versciert ende op des conincs orse geset. Ende Aman lede dat paert ende riep tot allen straten doer die stede: "Aldus sel men dengenen eren die des conincs

eer begheert." Mer Aman dede dat onwillichliken mit groten toorn.

Ende doe hijt gedaen hadde, doe ghinc hi thuuswaert ende claechdet sine vrienden hoe dat hi gevaren hadde. Ende doe quamen des conincs boden ende seiden tot Aman dat hi mit den coninc ter maeltijt soude comen.

[6]

Al was Aman bedroeft, hi ghinc ter maeltijt mitten coninc totter coninghinnen. Ende doe die maeltijt gedaen was, doe seide die coninc: "Hester, bid nu wat gi begeert; het sel u gescien." Doe seide Hester: "Here coninc, ic bidde u om mijn leven ende om mijnre vrienden leven. Laet ons liever vercopen dan doden." Doe seide die coninc: "Wie soude u dat doen?" Doe seide Hester: "Mer Aman, onse viant, die hier jegenwoerdich is."

Doe dat Asswerus hoerde, doe was hi toornich ende stont op ende ghinc wanderen in enen boemgaert. Ende Hester ghinc leggen op een bedde. Ende Aman viel op sijn knyen binnen der gordinen voir dat bedde ende doe bat hi haer om sijn leven. Ende doe quam die coninc weder in ende sach Aman binnen der gordinen bi der coninghinnen. Doe seide die coninc: "Wil gi mijn coninghinne vercraften voir minen ogen?"

Ende doe wort die coninc van der coninghinnen gesin geseit

dat Aman een galge hadde doen maken binnen sinen hove daer hi Mardocheus an hangen soude. Ende oec hadde Aman geboden - dat seiden si tot den coninc - dat men alle die joden die in sinen lande waren, doden souden. Dat dede die coninc ondersoken ende bevantet also.

[7]

Doe nam die coninc Aman sijn vingerlinc ende gaf dat Merdocheus. Ende hi gaf Merdocheus alle die macht die Aman hadde al sijn lant te regieren. Ende hi geboet hem dat men Aman an die galge hangen soude die hi selve gemaect hadde. Ende daertoe gaf die coninc Merdocheus Amans huys ende hof ende al sijn guet. Doe screef Merdocheus enen brief over al dat lant dat men al die joden die gevangen waren, vry soude laten gaen uut der vangenisse. Ende hi geboet alle diegene die die joden gewroecht hadden totter vangenisse, dat men die soude doden. Ende doe dede Merdocheus Aman hangen an die galge die hi selve hadde doen maken mit 15 van sinen kinderen ende van sinen vrienden. Ende Merdocheus deder binnen der stat van Susen 800 doden. Ende binnen den lande van Percen ende van Meden so dede Merdocheus doden sijn vianden, meer dan 75.000. Ende voel heydenen die namen

an die joetsche wet. Ende si dienden den almachtigen God. Aldus worden die joden verlost van der doot overmits Hester, der coninghinnen. Doe bekende Merdocheus den droem die hem gedroemt was van die twee dieren die vochten ende hoe die een den anderen verwan. Dat beteykende Merdocheus ende Aman. Ende Hester was van een cleyn fonteyne geworden een groet water, een groet vloet.

Dat van Hester dat is een figuer, want Aman dat was die duvel. Die hadde een galge gemaect der ewiger pinen om die menschen daermede te pinen. Omdat Adam dat gebot Gods gebroken hadde, so was die sentencie der ewiger verdomenis gegeven. Mer doe quam Hester. Dat is die hemelsche coninghinne Maria. Ende si heeft die sentencie verwandelt. Ende die galge der pinen die die duvel ons bereit hadde, daer blijft hi selve in gepijnt. Ende wi mogen die pijn ontgaen ende salich worden, willen wi selve. Daerom, laet ons Maria, die coninghinne, dienen, minnen ende eren, opdat wi die helsche pijn mogen ontgaen.

In Asswerus tiden so quam die hertoech Bremmus uut Vrancrijc ende wan Romen ende verbarndet meest al temael. Ende doe ghinc Aristotiles ter scolen onder sinen meester Plato.

Doe Asswerus doot was, doe wort

sijn soen coninc van Percen ende van Meden, die genoemt was Ochus. Ende die coninc Ochus die beval dat lant van Syrien te berechten enen man, genoemt Vagosus. Ende in Jherusalem was doe enen biscop, die hiet Johan. Ende die Johan die hadde enen brueder, die hiet Yasus. Ende die Jasus sprac mit Vagosus, omdat hi hem biscop maken soude te Jherusalem. Ende doe si binnen Jherusalem quamen, doe ghinc Yasus in den tempel ende woude sinen brueder verdriven. Ende doe worden si vechtende. Ende Johan die sloech Yasus sinen brueder doot in den tempel. Doe was Vagosus toornich ende beruspede Johan, den biscop, ende beroefde Jherusalem ende settede den tijns weder op Jherusalem, die bi Esdras tiden ofgedaen was.

Die coninc Ochus die toech striden jegen den coninc van Egipten, die genoemt was Septabanus. Ende hi was meester in astronomien ende oec in der swarter consten. Ende hi sach in den teykenen des hemels dat hi verwonnen soude worden. Doe toech hi uut sinen conincrijc in een vreemt lant. Ende hi quam in Grieken tot des conincs hof van Machedonien ende daer diende hi mede. Ende coninc Ochus die behielt Egipten. Ende in Ochus tiden so verwonnen die Romeynen die Gallen van Vrancrijc. Ende doe starf Plato, die phylosoeph.

223rb

Ende na Ochus wort Arsanus coninc van Percen ende van Meden. Ende Johan, die biscop van Jherusalem, die starf. Ende Yadus, sijn soen, die wort biscop in Jherusalem.

Explicit Hester.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Hoe Groet Alexander geboren wort ende voert regneerde

[Tekst]

Na Arsanus was Darius, sijn soen, coninc van Percen ende van Meden. Sebtabanus was doe wonende mit den coninc Phillips van Machedonien. Ende die coninghinne, die hiet Olymphas. Septabanus die was meester in astronomyen ende in der swarter consten. Ende hi seide den coninc ende der coninghinnen voel wonderlike dinghen, sodat hi daer in den hove

was gemint.

Op een tijt doe toech die coninc Phillips van Machedonien uut striden jegen sijn vianden. Ende hi beval Septabanus mit sijnre coninghinnen sijn hof te bewaren. Op een tijt doe sat Septabanus bi der coninghinnen ende seide: "So wie een kint op die nacht wonne, dat kint soude here van al der werelt worden." Doe docht die vrouwe: Dat kint waer guet gewonnen, mer haer man was verre van haer. Doe seide Septabanus: "Wil gi dat kint dragen, u god Amon die sel tot u comen in enen gedaent van enen dier ende sel verwandelen in enen man ende hi sel dat kint an u winnen. Ende het sel hieten uwes mans te wesen."

Des nachts doe quam Septabanus als een draec in der coninghinnen camer. Ende mit sinen swarten consten so verwandelde hi in een mens ende sliep bi haer ende hi wan een kint an haer. Ende die coninghinne waende dattet haer afgod was. Doe si vernam dat si kint droech, doe hadde si anxt voir haren man. Ende si claechde dat Septabanus. Doe dede hi mit sijnre toverien, dat den coninc docht in sinen slaep dat sijn afgod bi sinen wive geslapen

hadde. Doe die coninc thuysquam uut den stride, doe scaemde haer die coninghinne. Doe seide die coninc: "Vrouwe, en scaemt u niet. Ic weet wel, vrouwe, dat gi kint dreecht van onsen afgod."

Op een tijt doe die coninc ende die coninghinne tesamen saten ende aten, doe quam Septabanus voir der tafelen in enen gedaent van enen draec. Doe waren alle die dienres vervaert. Ende die draec ghinc tot der coninghinnen ende leyde sijn hoeft in haren scoet. Doe seide die coninc: "Voirwaer, dieselve draec die sach ic op een tijt doe ic striden soude."

Op een tijt doe quam een haen ende leide een ey in des conincs scoet. Doe werp die coninc dat ey ter aerden, sodattet brac. Doe quam daeruut een draec ende die croep al om dat ey. Ende doe hi weder voir dat gat quam daer hi uut croep, doe bleef hi doot. Doe vraechde die coninc enen meester, die hiet Antyfon, wat dat beduden mocht. Doe seide die meester: "Die werelt is ront als een ey. Ende van uwen wive sel enen soen geboren worden, die sel enen machtich coninc worden. Ende hi sel mit groter macht alle die werelt ommereysen ende bedwingen. Ende als hi wedercomt int lant daer hi geboren is, so sel hi sterven."

Doe dat kint geboren wort,

doe gesciede daer een groet onweder van blixem, van donre ende daer viel enen hagel also groet als keselstenen. Ende die nacht wort verlicht als die dach. Doe die coninc dat sach, doe seide hi totter coninghinnen: "Ic hadde wille dat ic dat kint soude doden. Mer nu sie ic wel dat hem die goden guedertieren sijn; nu wil ict laten leven. Ende ic wilt houden voir mijn kint ende het sel hieten Alexander." Dat kint en gelijcte den coninc noch der coninghinnen niet: het hadde op sijn hoeft cruuft haer ende lange locken, ende sijn een oge was wit ende dat ander was swart. Ende doe dat kint gaen conde, doe wortet Septabanus bevolen te bewaren ende te regyeren ende te leren.

Die coninc Darius van Percen ende van Meden die settede een rechter in Syrien, die hiet Saraballe ende was een Samaritaen. Ende die Saraballe soude den tijns ontfangen van den lande daerontrent. Ende Yadus, die biscop van Jherusalem, die hadde enen brueder, die hiet Manasses. Die woude bisscop te Jherusalem wesen. Ende hi nam Saraballen dochter te wive. Omdat hi hem helpen soude ende omdat sijn wijf geen joetdinne en was, so wort hem verboden in den dienste Gods te dienen. Doe toech die Manasses tot Saraballe, sinen sweer. Die

dede hem maken enen tempel op den berch Garasim ende gaf den volc daer lant ende steden in te wonen, omdat si sinen swager onderdanich souden wesen. Ende dien tempel stont totdatten die van Romen braken.

Septabanus die hadde dat kint Alexander te bewaren ende te leren ende hi leerde hem in die const astronomye.

Op een tijt doe ghinc Septabanus mit Alexander wanderen op een avontstont. Ende hi wijsde Alexander die teykenen des hemels ende seide hem voel wonderlicheit. Doe was Alexander 12 jaer out. Doe seide Alexander tot Septabanus: "Meester, con gi yet sien in den planeten of in den teykenen uwe doot ende die tijt uwes doots?" Doe seide die meester: "Die tijt des doots en mach nyement weten, mer ic weet wel dat mi mijn kint doden sel." Also ghingen si dicke wanderen ende sagen in den teykenen des hemels. Ende op enen tijt doe si alsoe ghinghen, doe seide Septabanus: "So wie op die ure viel, die soude vallen ende daerof sterven." Doe Alexander dat hoerde, doe docht hi dat hijt in boerten woude proven oft oec waer soude wesen. Ende hi stac sijn meester, dat hi viel. Doe seide Septaba\nus:

"O Alexander, lief kint. Waerom dootstu dinen vader ende dinen meester?" Doe seide Alexander: "Ic en ben u kint niet." Doe seide Septabanus: "Vraechtet uwer moeder. Si sel u alle dinc wel seggen." Ende daerna doe starf die meester. Doe ghinc Alexander tot sijnre moeder ende vraechde haer heymelic om die dingen. Ende sijn moeder seidet hem hoet gesciet was. Doe dat Alexander verstaen hadde, doe hielt hijt al heymelic. Ende het was hem leet dat hi synen vader ende sinen meester gedoot hadde. Ende doe dede hi hem eerlic begraven.

Ende in die tijt doe warp een merry een volen in des conincs hof ende was seer wonderlic gedaen: sijn voerste voeten waren gescepen als een hert ende het at menscenvleis; het hadde scarpe tanden, het beet an sticken dat bi hem was. Doe dede die coninc den paerde een stal maken van yser. Ende hi hielt dat paert om der wonderlicheit willen. Ende alle die veroerdelde luden die men doden soude, die gaf men den paerde te eten.

Op een tijt doe vraechde die coninc sinen afgod wie sijn rijc na hem besitten soude. Doe seide die afgod: "Die dat wonderlike

paert can beriden, die sel u rijc besitten."

Op een tijt wort Alexander geseit van dat wonderlike paert dat die luden plach te eten. Doe ghinc Alexander in den stal ende nam dat paert bi sinen manen ende spranc daerop ende retet sonder salen ende sonder toem. Ende dat paert was hem so onderdaen als een hont sinen meester. Ende Alexander gaf dat paert enen naem ende noemdet Putyfal.

Doe Alexander 15 jaer out was, doe was daer tot eenre steden een spul beropen. Daer quamen alle die coningen ende die heren die daeromtrent saten. Doe sende coninc Phillips van Machedonien Alexander mit groter eren ende mit voel gesins om te sien ende te horen. Ende daer wort een gebot gedaen: so wie die vroemste waer, die soude die prijs hebben ende een vergulden croen boven die ander heren. Doe quam daer een jonc coninc tot den spele, die hiet Nyclaus. Die hadde Alexanders geselle geweest in der scolen. Die sprac Alexander toe ende seide: "God gruet u, coninc Alexander." Dat versmade Alexander ende sweech al stille. Doe seide Nyclaus: "Alexander, waerom en spreec gi mi niet toe? Weet gi niet dat ic een coninc ben also wel als gi?" Doe seide Alexander: "Vermeet u niets te voel: gi en weet niet wat u gescien mach."

Daerna doe bereide hem Alexander tot den steecspul. Ende hi was also cloec dat hem niement en mocht wederstaen. Daer wort Alexander den prijs gegeven ende die gulden croen. Ende die coninc Nyclaus die quam in Alexanders gemoet. Ende hi sloech Nyclaus doot mit al sijn gesin.

Ende in die tijt doe werp coninc Phillips sijn onwaerde op sijn coninghinne, Alexanders moeder, ende verdreefse uut sinen hove ende nam een ander wijf. Die hiet Cleopatra. Doe men die bruloft dede, doe quam Alexander riden mit der cronen die hi verdient hadde. Ende doe hi vernam dat sijn moeder verdreven was ende men daer een ander bruloft maecte, doe wort Alexander toornich. Mer hi bedwanc sinen moet ende ghinc in der salen totten coninc ende seide: "Vader, waerom verjaech gi mijn moeder ende neemt een ander wijf?" Doe sat daer een bi den coninc, die Lysyas hiet. Die seide: "Here coninc, bi deser vrouwen sel gi een kint winnen dat u gelikenen sel. Alexander en gelikent u niet." Doe greep Alexander enen drincknap van der tafel ende gaf Lysyas enen slach, dat hi nederstortede ende viel doot. Doe greep die coninc na Alexander. Mer Alexander ontspranc hem ende toech sijn swaert ende quetsede den coninc, sodat hi lange te bedde lach. Mer doe hi weder gesont was, doe ghinc Alexander totten coninc ende seide: "Vader, neemt mijn moeder weder of gi en neemt nymmermeer ander wijf." Die coninc

en dorst daer niet jegen seggen ende nam Alexanders moeder weder.

Daerna doe toech Alexander tot eenre stat die sinen vader ofgegaen was. Ende hi wanse ende dwancse onder sijns vaders conincrijc. Ende doe hi thuusquam, doe quamen daer boden van coninc Darius, coninc van Persen ende van Meden, om tijns te hebben van sinen lande. Doe seide Alexander: "Sect uwen here dat ic hem ontbiede, dat hi geen tijns van ons en sel hebben. Ende sect hem dat die coninc enen zoen heeft, mogende als een draec, die al sijn lant sel vryen."

Daerna doe toech Alexander ende beleide een stat die hem jegen was ende hi verwanse. Ende sijn moeder hadde gesproken mit enen prins, die hiet Pensarius, dat hi den coninc bi nacht soude doden. Si soude mit hem wechtrecken. Pensarius die verwachte die tijt ende doet hem tijt docht, doe sloech hi den coninc ende wonde hem seer. Mer hi quam levende van hem. Ende doe quam Alexander uut den heer daer hi gelegen hadde. Ende hi vernam die saec wat daer gesciet was. Ende hi versach Pensarius ende woude hem mit sinen speer doirriden. Doe hielt Pensarius die coninghinne voir hem. Doe vermyde Alexander sijn moeder, mer sijn moeder veinsde

haer, recht oft haer leet geweest hadde ende seide: "Soen, en spaert hem niet om minen willen." Doe greep Alexander Pensarius ende brocht hem levende voir den coninc ende seide: "Vader, wreect u over uwen viant." Doe gaf Alexander den coninc een swaert in sijn hant. Ende die coninc sloech Pensarius doot. Also wrac die coninc hemselven. Ende corts daerna doe starf hi ende wort eerlic begraven als een doot coninc.

Doe was Alexander machtich coninc van Macedonien ende hi ghinc sitten op des conincs stoel. Ende hi ontboet alle die heren ende al sijn volc voir hem ende sprac hem allen toe ende seide: "Alexander sel u vry maken van allen uwen vianden." Ende hi dede hem allen sweren dat si hem navolgen souden waer hi voer toge.

Coninc Alexander die toech uut mit groter mogentheit ende wan voel landen, steden ende sloten. Ende si hulden hem allen voir haer heer.

Doe quam Alexander voir een stat, die hiet Conici. Daer sende hi sijn boden toe of si hem op wouden geven. Die uut der stede die namen die boden ende hingense. Doe wort die coninc toornich ende belach die stede. Ende hi wanse ende destrueerdese ende maectese teniet.

Doe die Romeynen vernamen den zege die Alexander

hadde, doe senden si hem 2.000 ridders te hulp ende maecte vrientscap ende vrede mit hem.

Doe Alexander naecte dat lant van Judeen, doe sach hi op eenre nacht een visioen in sinen slaep. Hem docht datter een biscop tot hem quam mit biscopsgewaden, mit enen myter op sijn hoeft, een palster in sijn hant ende hantscoen an mit vingerlingen van goude, ende hadde gulden scoenen an sijn voeten. Ende die biscop sprac tot hem ende seide: "Alexander, als gi in een lant coemt daer gi aldusdanigen man siet mit aldusdanigen abijt u gemoeten, misdoet dien lande niet, mer doet hem eer ende vrientscap, so sellen u alle dingen voirspoedelic gaen." Doe Alexander ontwake wort, doe docht hi om dat vysioen ende hielt dat in sijnre herten. Doe toech Alexander voirt ende wan al die landen daer hi quam ende quam doe int lant van Judeen.

Yadus, die biscop van Jherusalem, die vernam dat Alexander alle die landen wan ende hem onderdanich worden. Doe hi hoerde dat hi Jherusalem naecte, doe vercyerde hem die biscop mitten levyten ende ghingen mit prosessien coninc Alexander jegens. Ende doe die biscop also vercyert voer Alexander quam ende Alexander hem sach, doe docht hi om dat visioen dat hi gesien hadde ende stont van sinen paerde ende viel voir den bisscop op sijn knyen ende eerde hem ende custe sijn handen. Sijn heren ende

sijn vorsten die dat sagen, die hielden spot daermede ende meenden dat haren coninc raesde. Doe geboet Alexander al sijn heren ende al sijn volc dat nyement dien lande noch dien volc yet misdoen soude op sijn lijf. Ende Alexander die ghinc doe mit den biscop in Jherusalem ende offerde doe grote gaven in Jherusalem in den tempel. Ende Alexander gaf Judeen ende al dat volc vriheden, dat si genen tijns geven en souden. Ende hi beval hem dat si haer ewe houden souden die hem God gegeven hadde.

Daerna doe quam Alexander in Syrien. Doe ontfingen si hem voir een heer. Ende si begheerden die vriheden die hi den joden gegeven hadde, mer ten mocht hem niet gescien. Hi settede dat lant te tijns.

Doe quam Alexander in dat lant van Assyrien, in dat gebercht van Caspia tot die 10 geslachten van Ysrahel, die Salmanaser, die coninc, gevangen hadde ende settese in dat gebercht, omdattet een woest lant was. Doe begeerden si oec die vriheit die die joden hadden. Ende si seiden dat si bruederen waren. Doe vraechde Alexander wat volc dat was. Doe wort hem geseit dat si daer gevangen waren ende waren haer wet ofgegaen ende en wouden niet weder te lande. Doe seide Alexander: "Omdat si horen God onghehoersamich geweest hebben, so sel icse in dat gebercht besluten ende en sellen daer niet uut comen." Doe begon\dese

Alexander daerin te bemueren. Mer dat en vorderde niet. Doe bat Alexander an Gode dat hi hem helpen soude. Daer dede God een groet wonder, dat den enen berch ginc staen an den anderen. Ende daer bleven in besloten 10 geslachten van Ysrahel. Ende die sellen daer also lange in bliven totdat Antekerst regneert.

Doe toech Alexander voert in coninc Darius lant. Ende doe Darius dat vernam, doe sende hi hem boden jegen. Die brochten hem enen brief, enen bal, enen swiep ende penningen. Alexander ontfinc die boden wel. Ende hi las den brief voir sijn heren ende voir al sijn volc. Ende aldus hielt den brief in: "Coninc Darius die gruet coninc Alexander, sinen knecht. Ende hi laet hem weten dat ic here ben van al der werelt. Ic hebbe vernomen dat gi mijn viant worden wilt, mer dat doet u ydel eer ende u dwase kintscheit. Ic rade u: keert weder tot uwer moeder ende suget haer borsten, want gi sijt noch een kint. Ende daerom sende ic u enen bal daer gi mede spelen moecht, enen swiep den tol mede te driven ende oec sende ic u penningen om appelen ende peren mede te copen. Daerom, laet of uwe dwase kintscheit, want gi

en moecht geen zege vechten, want die u raden, dat sijn al struucrovers." Doe Alexanders heren ende sijn volc die brief gehoert hadden, doe waren si bedroeft. Doe seide Alexander: "Waerom bedroef gi u? Weet gi niet dat die honden die alremeest bassen, lichtelic verjaecht worden ende minst biten?" Des anderen dages doe screef Alexander weder enen brief an Darius, aldus inhoudende: "Coninc Darius, het is u grote scande dat gi een kint ontsiet, nadien dat gi also machtich sijt. Gi hebt mi een bal gesent, die is ront. Ende die werelt is ront. Dat beduut dat ic here sel wesen van al der werelt. Gi hebt mi gesent een swiep, die heeft strengen. Dat beduut dat ic u volc binden sel ende u uut uwen lande jagen. Ende gi hebt mi penningen gesent. Dat beduut dat ic here sel wesen over uwen scat." Doe dien brief tot Darius quam ende hien overgelesen hadde, doe ontboet hi sijn steden ende sijn heren, die daer woenden op die palen van sinen lande ende seide: "Als dat kint Alexander tot u comt, so vanctet ende brenctet tot my. Ic selt castien mit enen roede ende sendent weder tot sijnre moeder." Doe ontboden hem die heren ende die steden weder dat hi geen kint en was, want si hadden jegen hem gestreden. Ende hi hadde voel volcs verslegen ende den zege gewonnen.

Doe

quam Alexander een bode dat sijn moeder siec was. Doe ontboet hi Darius, dat hi hem niet en soude laten verlangen: hi soude corts tot hem comen. Doe toech Alexander tot sijnre moeder. Ende in den wech gemoetede hem een groet heer van volc. Daer street Alexander jegen ende wan den zege. Ende doe toech hi tot sijnre moeder ende hi vantse genesen. Doe toefde hi een corte tijt bi haer ende toech doe weder in coninc Darius lant ende wan hem of lant, steden ende sloten. Doe hadde coninc Darius enen ridder, die verwapende hem mit clederen gelijc Alexanders ridderen ende quam in Alexanders heer ende reet mit hem. Ende op een tijt doe reet hi bi Alexander ende toech sijn swaert ende sloech Alexander een grote wonde ende woude hem doden. Die ridder wort gevangen ende voir Alexander gebrocht. Doe seide Alexander: "O, du, vrome ridder. Waerom hebstu mi aldus gewont?" Doe seide die ridder: "Coninc Darius hadde mi sijn dochter geloeft te geven, hadde ic u gedoot." Doe seide Alexander tot sinen ridderen: "Gi heren, dit is een vroem ridder. Ic woude dat gi alle also vroem waert." Ende om sijnre vromicheit willen so liet hi den ridder vry gaen.

Coninc Darius die hadde sijn steden ende sloten beset jegen coninc Alexander. Die een stede bewaerde sijn moeder. Die ander bewaerde sijn wijf. Die dorde bewaerden sijn kinderen. Ende Alexander wan

hem al die steden of ende vinc Darius wijf ende sijn moeder ende sijn kinder ende hieltse in groter eren. Doe vergaderde coninc Darius sijn volc ende woude jegen coninc Alexander striden. Dat vernam Darius moeder ende ontboet hem ende seide: "Mijn lieve kint, gi selt weten: Al had gi al die werelt te hulp, so en moecht gi Alexander niet wederstaen." Doe bedocht Darius sijn moeder, sijn wijf ende sijn kinder vangenis. Alexander toech vast voert ende wan al die steden ende die sloten daer hi voer quam. Ten lesten doe quam Alexander voer een groet water, daer en waren geen scepen. Ende hi en mocht geen bregge daerover maken. Daer dede onse Here God een teyken, ghelijc dat Hi dede den kinder van Ysrahel. Dat water sceide hem ende Alexander ghinc daer droechs voets over mit alle sinen volc. Dat dede God daerom, omdat hi dat quade volc verslaen soude om haer sonden willen. Doe Alexander mit al sinen volc over dat water was, doe geboet hi dat elc man een stoc an sijn paert binden soude ende laten dat na hem slepen. Dat maecte een groet stof ende groet geluut. Doe waenden haer vianden dat des volcs meer was dant was.

Doe woude Alexander een bode gesent hebben tot Darius, dat hi jegen hem quaem striden. Doe quam daer een stemme ende seide: "Alexander, weest selve die bode." Doe nam Alexander twee trouwe ridders mit hem ende reet darwaert.

Doe quamen si voir een water dat des nachts was toebevrosen ende des daechs wast open. Des nachts reet Alexander daer alleen over. Ende die twee ridders liet hi an die ander side ende reet alleen tot coninc Darius. Doe hi tot coninc Darius quam, doe gruetede hi hem ende seide: "Coninc Alexander ontbiet u dat hi rede is te striden. Coemt hoeneer gi wilt ende weest onversaecht." Doe seide Darius: "Gi spreket also stoutelic of gi selve Alexander waert. U dreygen en vervaert mi niet." Doe lede Darius den bode in der salen ende settede hem jegen hem over ter tafelen. Doe Alexander gegeten hadde ende gedronken, doe stac hi alle die sulveren vaten in sinen bosem, die men hem voirrechtede. Ten lesten seide coninc Darius: "Sie gi daerom al hier gecomen, dat gi onse sulveren vaten sout stelen?" Doe seide Alexander: "In mijns heren hove ist een manier, als daer comt een eerbaer bode, al die sulveren vaten die men hem voirset, die sijn sijn. Ende sie gi also eerbaren coninc als Alexander is, so sel gi die manyere ende die gewoent houden die hi heeft." Doe en wist coninc Darius niet wat seggen ende sweech al stille. Doe was daer een bode, die hadde geweest in coninc Alexanders hof, sodat hi hem kende. Die bode

seide tot Darius al heymelic: "Voirwaer, here, dit is Alexander selve." Ende dat mercte Alexander ende spranc op van der tafel ende liep uut den hove ende vant daer een knecht staen mit enen paerde. Hi spranc daerop ende reet totten water daer hi over moest. Doe en vant hi die stede daert bevrosen was, mer hi reet in dat water ende dat paert verdranc. Mer Alexander quam levende te lande ende quam tot sinen heren ende seide hoe hi gevaren hadde.

Daerna doe vergaderde coninc Darius 100.000 mannen ende 80.000 ende quam jegen Alexander te stride. Ende Alexander die sloech hem of 9.000 man. Ende Alexander verlos 100 ende 30 mannen. Doe weec coninc Darius mit al sinen volc ende quam te Susen, in sinen stat. Ende Alexander die vervolchde hem ende belach die stede van Susen. Doe sende hem Darius enen brief ende geerde genade ende lyde verwonnen ende bat dat men hem senden soude sijn moeder, sijn wijf ende sijn kinderen. Hi soude hem wedersenden alsoe voel gouts ende silvers als hi hebben woude. Doe ontboet hem Alexander dat hi geen gout noch silver en begeerde, mer hi gave hemselven op ende al sijn lant, hi soude hem dan genade doen. Onder dit so ghingen die heren te rade. Ende si en waren niet eendrachtich. Ende sonderlinge so waren daer twee heren, als Bissus ende Arboranus,

die worden te rade dat si coninc Darius doot souden slaen. Ende si verlaechden hem ende wonden hem ter doot. Doe seide Darius: "O, gi, eerlike heren, wat heb ic u misdaen dat gi mi dus moerden wilt? Alexander sel u handelen als moerdenaren die haren rechten heer verraden." Mit dat si binnen der steden also twidrachtich waren, so wan Alexander die stede ende ghinc mit macht in des conincs hof ende vant den coninc seer gewont. Doe seide Alexander tot Darius: "O, hertelike lieve here, staet op ende blijft een heer van al uwen lande. Ic sweer u dat ic u wreken sel over diegene die u dit gedaen hebben. Ende ic wil u al u guet wedergeven." Doe hief die coninc sijn handen op ende vinc Alexander op den hals ende custe hem ende seide: "O, lieve Alexander, het is u wel vergaen. Denct u leste eynde ende uwe doot. Ende merct wat ic gisteren was ende wat ic nu ben. Gisteren was ic een heer over voel volcs ende nu en ben ic mijns selfs niet machtich. Ic beveel u mijn moeder ende mijn wijf. Ende ic geef u mijn dochter tot enen wive." Ende mit dien woerden so gaf Darius den geest ende bleef doot. Doe was Alexander bedroeft. Ende hi halp Darius eerlic ter aerden. Ende hi droech selve die baer. Doe weenden si alle die dat sagen, omdat hi also groet ontfermherticheit hadde over sinen viant. Daer\na

doe dede Alexander die twee heren doden die haren heer Darius vermoert hadden. Ende doe maecte Allexander daer een groet bruloft ende nam Darius dochter tot enen wive. Ende si was genoemt Rosa. Ende daer bleef Alexander een wijl tijts in die stat van Susen. Ende hi hadde minne ende liefte op Rosa, sijn wijf, sodat hi sijn heren vergat ende bleef bi Rosa, sinen wive.

Daerna quam coninc Alexander tot enen meester, hiet Deogenes, die sat in een cuup van enen wijnvat. Daer woude Alexander mede disputeren ende ghinc voir hem staen ende nam hem dat schijn van der sonnen ende gruetede den meester. Doe seide die meester: "Wat mens bistu? Du neemste mi dattu mi niet geven en moechste." Doe seide Alexander: "Wat neem ic di?" Die meester seide: "Dat schijn van der sonnen dat neem gi mi ende gi en moechtet mi niet geven." Doe seide Alexander: "Ic mach u aerts guet geven, want ic ben here van al der werelt." Doe seide Deogenes: "O, arm here. Mijn knecht is u heer, want gi dient die rijcheit ende daer arbeide gi om. Ende die rijcheit heb ic verwonnen ende si is mijn knecht. Oec seit gi: Gi sout my aerts guet geven. Dat en heb gi geen macht, want ic en wil niet hebben." Doe seide Alexander: "Ic mach u wel wat ontnemen." Doe seide die meester: "Gi en moecht my niet ontnemen, want ic en hebbe niet dan dese cuup;

die geef ic u, so en heb ic niet." Doe seide Alexander: "Ic mach u dat leven nemen." Die meester seide: "Gi en hebt dat geen macht. Dat sel ic u bewisen. Daer sit een vliech op uwen arm. Doot die." Dat dede die coninc. Doe seide die meester: "Heb gi der vliegen haer leven genomen, so laet mi dat leven sien." Doe seide die meester: "Gi moecht mi doden mer mijn leven niet nemen. Ende dat en con gi niet begripen." Dese ende deser gelijc disputacien die hadde Alexander mit den meester Deogenes.

Aristotiles was Alexanders meester. Ende hi beruspede Alexander, omdat hi gaerne geselscap hadde mit sinen wive ende seide hem dat hi daermede sijn leven cortede, sijn lichaem crancte ende sijn sinnen verstroeyde. Doe liet Alexander dat geselscap after mit sinen wive ende maecte doe conversaci ende wanderinge mit sinen heren. Doe die coninghinne Rosa vernam dat Alexander geen geselscap mit haer en geerde, doe ghinc si tot Alexander ende vraechde hem waerom dat hi haer geselscap scuwede. Doe seide Alexander haer al dat Aristotiles hem geseit hadde: hoe dat geselscap der vrouwen der mannen leven cortede ende dat

lichaem crancte ende die synnen verstroeyde. Doe sweech Rosa, die coninghinne, ende en andwoerde doe daer niet op. Ende op een tijt daerna doe sat Aristotiles ende studeerde ende screef. Ende Rosa, die coninghinne, die quam heymelic in sijn camer ende ghinc after hem staen ende sweech al stille. Mer daer lach een spiegel op sijn scrijfbort. Daer sach si in. Ende doe Aristoteles in den spiegel sach, doe sach hi daer een vrouwenaensicht in den spiegel. Ende doe Aristoteles ommesach, doe sach hi dattet die coninghinne was. Doe dede hi haer vrientscap ende eer. Ende si spraken tesamen van genoechten, soedat si tesamen overeendrogen dat Aristotiles soude der coninghinnen wille doen. Ende die coninghinne soude Aristotiles wille doen. Ende daer scicte die coninghinne enen dach toe dat dat gescien soude. Doe ghinc Rosa, die coninghinne, tot Alexander ende seide hem hoe si Aristotiles verwonnen hadde in dieselve saken daer hi hem of beruspet hadde. Ende si seide: "Op dees tijt so hebbe ic hem dach geleit. Ende dan sel gi medegaen ende ondervindent ende sient sonder ercheit." Ende doe die dach quam, doe ghinc die coninghinne tot Aristotiles in sijn camer. Ende die coninc Alexander ghinc heymelic

mede ende verberch hem. Doe seide die coninghinne tot Aristotiles: "Doet nu mine wille, dat ic begheer. Ende dan sel ic uwe wille doen." Doe seide Aristotiles: "Wat is u begeren van my?" Doe seide die coninghinne tot Aristotiles: "Gaet leggen over handen ende over voeten ende laet my u riden, gelijc dat een ridder rijt op sijn paert." Doe ghinc Aristotiles leggen over handen ende over voeten. Ende die coninghinne leide hem enen toem in sinen mont ende ghinc op sijn rugge sitten ende reet hem ghins ende weder in der camer ende hadde een gesel in die hant ende smeet hem daermede voert. Doe dat Alexander sach, doe openbaerde hi hem in der camer ende seide tot Aristotiles: "O, meester, laet gi u aldus verwinnen van enen wive?" Doe was Aristotiles bescaemt ende en wist niet wat hi seggen soude, omdat hi van dat wijf bedrogen was. Daerom seggen dese vaersen: *"Adam, Sampsonen, Lod, David et Salomonen femina decepit. Quis modo tutus erit?"* Adam, Sampson, Lod, David ende Salomon die sijn al van wiven bedrogen. Wie sel daer dan vry of gaen?

Daerna doe toech Alexander van Susen ende belach een grote stede. Ende daer waren wise meesters in der stat. Die setteden een groet scijf midden in der stat op enen hogen boem

ende op die scijf settense een venijnt dier, dat basiliscus hiet. Mer ten mocht nyement in die stede sien. Ende so wie dat dier sach, die starf van sinen venijn. Doe was Aristotiles bi Alexander. Die ordineerde ende geboet dat nyement om die stede gaen en soude, hi en soude een glavy hebben ende daer een spiegel an hangen. Also dede al dat volc. Ende doe dat venijnde dier hemselven in den spiegel spiegelde, doe bleeft doot. Ende doe die meesters ende die heren van der stede dat vernamen dat Alexander alsulke wijsheit bi hem hadde, doe gingen si in genaden ende gaven die stede op.

Daerna doe quam Alexander in coninc Porus lant. Doe screef hem coninc Porus enen brief, aldus inhoudende: "Coninc Porus van Yndien die ontbiet enen struucrover, die Alexander hiet. Gi hebt verwonnen enen cranc volc. Gi selt weten dat ic een zegevechter ben, want die goden ende dat volc sijn mi onderdaen. Daerom, keert weder thuyswaert, of gi selt scandelic verslegen worden." Alexander die screef hem weder dat hi bereet was jegen hem te striden. Doe quam coninc Porus mit enen groten heer van volc ende hadde olyfanten mit hem, die een burch op haer lijf drogen, gemaect van hout ende van yser. Daer waren in wel dortich mannen mit vol harnas, die daeruut

scoten ende vochten. Ende die olyfanten die beten ende scoerden dat volc mit haren monde. Doe dede Alexander ghieten metalen mannen die binnen hol waren. Ende die dede hi setten daer si striden souden. Ende die metalen mannen dede hi binnen vol vuers doen, sodat si alle heet waren. Doe die olyfanten an die vianden quamen ende haer mulen staken an die metalen mannen ende hem daeran barnden, doe en wouden si niet voirwaert. Mer si liepen afterwaert ende vertraden haer volc. Alexander sat op sijn paert Putifal ende reet in sijn vianden. Ende dat paert beet ende Alexander sloech. Ende sijn heren volchden hem. Ende daer wort voel volcs verslegen an beide siden. Ende coninc Porus die quam Alexander alsoe na dat hi Putifal, sijn paert, dootstac. Ende doe maecten si 20 dagen bestant, omdat si die doden mochten begraven ende haer gequetste luden verbinden. Daerna doe die 20 dagen geleden waren, doe seide Alexander tot coninc Porus: "Wat helptet ons dat wi voel volcs verslaen ende dat wi voel sielen ter hellen senden? Laet ons onder ons tween vechten. Ende so wie den anderen verwint, die sel heer over sijn

volc bliven." Ende si deden also. Si vochten onder hem tween. Ende Alexander versloech Porus ende bleef heer over sijn volc. Doe gaf hi als Porus volc vrihede ende lietse weder thuus varen.

Daerna doe quam voir Alexander een groete clage dat daer een rover op der see was, die die coepluden grote scade dede. Doe dede Alexander scepen toemaken. Ende die rover wort gevangen ende voer Alexander gebrocht. Doe seide Alexander: "Waerom doe gi aldus grote scade op die zee ende neemt die coepluden haer guet?" Doe seide die rover tot Alexander: "Here, waerom neem gi den volc haer guet opten lande ende breect ende barnt die sloten ende steden? Ende gi maect menigen mens lijfloes ende guedeloes. Ende gi sijt here van der werelt. Ende gi hebt guets genoech te verteren. Ende ic hebbe anders nyet te verteren dan ic mit roven bi der zee moet winnen." Doe seide Alexander: "Doe gijt om den cost te winnen, so sel ic u versien." Doe gaf hem Alexander een grote stede ende seide: "Dese stede geef ic u. Ende ic maec u daer een heer of. Ende regiert rechtvaerdelic ende doet recht. Hoer ic clage over u, dat sel ic over u rechten." Doe leefde die rover rechtvaerdelic.

Daerna doe bat een arm man Alexander dat hi hem enen penninc geven soude. Doe gaf hem Alexander een grote stede ende seide: "Die stede geef ic u. Weest daer heer over." Doe seide die arme man: "Lieve here, dat en betaemt mi nyet te hebben." Doe seide Alexander: "Ic en acht daer niet op wat u betaemt te hebben, mer ic acht daerop wat mi betaemt te geven."

Daerna doe toech Alexander voirt ende quam in een lant. Daer woenden die luden in holen in der aerden. Ende si waren al naect. Si en conden niet striden, mer si gaven hem op in genaden. Doe gaf hem Alexander een bede: wat si baden, hi sout hem geven. Doe baden si om ewelic te leven. Doe seide Alexander: "Dat en heb ic geen macht u te geven. Ic moet selve sterven. Dat ic aldus wandere, dat is die wille Gods."

Daerna quam Alexander voer een lant, daer liep een water alle omme. Doe waren daer 36 mannen ende wouden over dat water swemmen. Doe quamen die luden van dien lande ende grepense ende atense.

Daerna doe quamen si tot enen zee, die was also soet als honich. Daer wouden si wat rusten. Des nachts doe quamen die leeuwen, beren, wolven ende ander dieren ende daer quam een groet vreselic dier ende verbeet een deel volcs. Mer ten

lesten doe slogen si dat doot. Daer vlogen grote vledermusen als gansen, die beten die luden die nosen of.

Daerna quamen si in een lant, dat al grote rosen waren. Die setteden hem ter weer ende slogen Alexander voel volcs of, al stille swigende, want si en consten niet ropen. Doe dat Alexander vernam, doe dede hi al sijn volc lude ropen. Doe begonden die ander te vlien. Doe worter voel van den rosen verslegen.

Daerna quamen si in een lant. Daer waren bomen, die ghingen te prijmtijt uut der aerden ende wiesen lanc ende brochten vruchten ende waren des avonts weder onder die aerde.

Daerna quamen si tot enen hogen berch. Daer ghinc men op mit 2.000 trappen van saphieren. Daer vonden si op enen sconen tempel, gemaect van goude. Daer stont op een gulden bedde. Daerop lach een groet man ende hadde een wit cleet an. Si negen hem ende ghingen vandaen.

Daerna quam Alexander in een lant, daer was een wedue coninghinne, die hiet Candatus, die hadde 3 sonen. Doe die coninghinne vernam dat Alexander in haer lant was, doe sende si hem grote gaven. Ende si sende mitten bode een maliere, die Alexander malen soude in een cleet, ende brengent haer.

Doe toech een van der coninghinnen sonen mit somme ridders uut ende quamen in Alexanders heer. Ende hi quam tot enen heer,

hiet Tholomeus, ende meende dattet Alexander was. Hi claechde hem sinen noet ende seide: "Here, ic soude tot eenre tijt riden mit minen wive vermorgen. Daer quam een coninc ende nymt mijn wijf ende sloech my voel ridders of." Doe seide Tholomeus: "Ontbeit mijns hier, totdat ic wedercome." Doe ghinc hi tot Alexander ende seide hem die saec wat hi verstaen hadde. Doe nam Alexander sijn croen ende setse Tholomeus opt hoeft ende seide: "Gaet sitten op mijn coninclike stoel. Ende ic sel seggen dat ic ben Antigonus. Ende wat raet geef gi mi, dat ic help dat dese heer sijn wijf wedercrige?" Doe seide hi: "Ic wil die stat winnen ende ic wil hem sijn wijf wedergeven." Doe was die here seer blide. Doe belach die coninc die stat des nachts mit enen groten heer. Ende hi seide totten burgers van der stat: "Gheeft desen here sijn vrouwe weder, of ic sel al die stat destrueren." Doe braken die burgers des conincs palaes op ende namen die vrouwe daeruut ende gavense den here weder. Doe dancte die here hem seer ende bat hem dat hi mede woude riden tot sijns moeders hove. Doe seide hi: "Ic wil eerst oerlof nemen an coninc Alexander." Doe ginc

hi mit hem totten coninc ende bat oerlof ende toech mit hem tot sijnre moeder, die coninghinne. Die coninghinne quam hem jegen ende ontfinc hem vriendelic ende leide hem in haer palaes, dat was cyerlic gemaect. Daer sach hi voel wonders. Daerna doe leide si hem in haer slaepcamer, die wonderlic vercyert was. Daerna doe toechde si hem een ander camer van hout, wonderlic vercyert ende sterc gemaect, ende hinc an yseren veteren. Ende die drogen 20 olyfanten waer datse die coninghinne hebben woude. Doe seide Antigonus: "Dit waren wonderlike scoen dingen, waren si in coninc Alexanders hof." Doe seide die coninghinne: "Du biste selve Alexander." Doe hi hoerde dat si hem noemde bi sinen naem, doe hadde hi anxt ende wort bleec van vorwen. Doe seide die coninghinne: "Waerom wort u aensicht bleeck?" Doe seide hi: "Vrouwe, ic hiet Antigonus ende niet Alexander." Doe seide die vrouwe: "Ic selt u bewisen dattu Alexander biste." Doe liet si hem dat beelde sien ende seide: "Kenstu dit aensicht yet?" Doe began hi te beven. Doe seide die vrouwe: "Waerom beef gi? Gi hebt so menich scoen lant doergevochten. Nu sidi gecomen in eens wijfs lant daer u leven staet in haren handen. Daerom en sel hem nyement verheffen in hoverdien,

want nyement en weet wat hem toecomen mach. Ende een mens en is niet also sterc, men vint wel een ander also sterc." Doe wort Alexander toornich ende beet sijn tanden van toorn. Doe seide die coninghinne: "Waerom vertoren gi u?" Doe seide hi: "Omdat ic geen swaert en hebbe." Doe seide die vrouwe: "Of du een swaert hadste, wat woutstu daermede doen?" Doe seide hi: "Ic woude u eerst doden ende daerna miselven, ende ic ben mit wille hier gecomen in u gewelt." Doe seide die vrouwe: "Hebt geen anxt: gi selt des genyeten dat gi mijn soen geholpen hebt an sijnre vrouwen. Mer gi sloecht enen coninc doot, hiet Porus. Mijn joncste soen heeft sijn dochter. Wist hi dat gi Alexander waert, hi sloech u doot." Doe ghinc si tot haren sonen ende seide: "Laet ons desen bode gonst ende eer doen ende eerliken thuys senden." Doe seide die joncste soen: "Sijn heer, coninc Alexander, die sloech mijns wijfs vader doot. Ic wil desen weder slaen in wraec van minen sweer." Doe seide sijn brueder: "Wat eren hadden wi daerof, dat wi hem slogen. Hi heeft mi doch vrientscap gedaen, want hi halp mi an mijn wijf. Ende ic heb hem hier gebrocht. Ende ic sel hem weder gesont van heen helpen." Doe seide die joncste brueder: "Wy souden daer eer beide om sterven." Doe die coninghinne hoerde dat die brueders vechten wouden, doe was si bedroeft

ende ghinc tot Alexander ende seide heymelic tot hem: "O, Alexander, bewise nu dijn wijsheit dat hier geen vechtelic en gescie tusschen mijn kinderen." Doe seide Alexander: "Est dat gi mi doot, Alexander heeft vromer ridderen dan ic ben, die mi wel wreken sellen. Mer wil gi coninc Alexander hebben, ic love u dat ic hem brengen sel in u palaes." Doe lieten si haren toorn ende loveden hem groet guet, opdat hi dat dade. Doe gaf hem die coninghinne een croen, gemaect van goude ende van costelic gesteent. Ende si wijsde hem enen berch daer haer afgoden waren. Doe hi opten berch quam, doe offerde hi daer voer die afgoden ende ghinc voert in den tempel, die wonderlic vercyert was. Daer saten duvelen an een tafel in menschenschijn, die haer ogen wonderliken lichteden. Doe sprac daer een ende seide: "Weest welcoem, coninc Alexander." Doe seide coninc Alexander: "Wie bistu?" Doe seide die duvel: "Ic ben die coninc der weelden. Ganc bet voert. Daer selstu meer wonders sien." Doe ghinc Alexander voert ende sach een gulden godynne sitten op enen conincliken stoel. Ende hi vraechde wie si waer. Die duvel sprac ende seide: "Ic ben een moeder alre godynnen." Doe vraechde haer Alexander ende seide: "Hoe lange sel ic leven?" Doe seide die duvel: "Die saec en moet geen mens weten." Doe ghinc Alexander uut ende quam weder tot sinen

volc ende seide hoe hi gevaren hadde. Doe bescicte hi sijn volc ende wan die coninghinne haer lant of ende quam int palaes, als hi geloeft hadde.

Daerna doe quam Alexander in een lant, daer waren al vrouwen ende geen mannen. Ende die vrouwen consten wel striden ende vechten. Ende die mannen die waren in een ander lant. Ende eens des jaers so quamen sy een tijt tesamen. Ende als daer een maechdekijn geboren wort, dat hielden si bi hem in haren lande. Ende die knechtgins senden si over in der mannen lande. Die vrouwen ontfingen Alexander vriendelic ende gaven hem grote gaven ende giften. Ende si gaven hem 200 maechden te harnas, die wel conden striden.

Doe coninc Alexander voel landen bedwongen hadde, doe hoerde hi van den paradise. Ende daer woude hi mede wesen. Hi sende boden darwaert. Doe si opten wege waren, doe quam hem jegen een out man. Die seide: "Keer weder ende sect uwen heer dat hi niet en mach comen mit hovaerdien int paradijs mer mit oetmoedicheit." Doe gaf hi den boden een steentgin ende seide: "Brenct dat steentgin uwen heer." Die boden quamen weder ende seiden Alexander die boetscap ende gaeven hem dat steentgin. Doe vraechde

Alexander enen wisen meester wat dien steen bedude. Die meester nam den steen ende leiden in een wicht in een scael. Ende in die ander scael leit men swaren last. Ende dat cleyn steentgin woecht al op. Dat verwonderde hem allen. Doe nam die meester aerde ende bedecte dat steentgin daerin ende leidet doe in die scael. Ende in die ander scael leide hi een pluum. Ende die woech den steen op. Dat verwonderde den coninc ende alle die dat sagen. Doe vraechde Alexander wat dat bedude, dat die steen also swaer woech doe hi bloet was ende nu hi in der aerden bedect is, dat hi licht weget. Doe seide die meester: "Here coninc, gi sijt beteykent bi den steen. Die wijl dat gi leeft, so si di machtiger dan al die coningen der werelt. Mer als gi mitter aerden sijt bedect, so is een pluum swaerre dan gi sijt. Dat is: als gi doot sijt, so en sie gi niets waerdich ter werelt."

Daerna toech Alexander voel landen omme ende brochtse alle onder sijn bedwanc. Ende doe Alexander meest omme gewandert hadde al aertrijc ende besien, doe woude hi oec weten wat in der luchten was ende dede gebraden vleis binden an een sterc spit ende dede beneden an\binden

2 gyeren, dat si dat vleis niet raken en mochten. Ende daer dede hi hem selven beneden in een corf an binden. Ende hi hielt dat vleis opwaert. Ende die vogelen vlogen na den roke ende aes altoes opwaerts, also langhe dat Alexander docht dat hi van al der werelt niet en sach dan een cleyn hofstede. Anders dochtet hem al water wesen. Doe hielt hi dat spit nederwaert. Doe vlogen die vogelen nederwaert na dat aes. Ende hi quam neder ter aerden 10 dachvaerden van sinen volc.

Daerna doe dede Alexander hemselven in een glas ende daeran een langen veter, die maect men vast op der aerden. Ende men worp hem in der zee, daer hi menigherhande wonder sach.

Daerna toech Alexander voirt ende quam tot eenre stat. Daer was een vrouwe, die hadde een kint, dat was half een mens ende half een dier. Doe vraechde Alexander enen meester wat dat beduden mocht. Doe seide die meester: "Dattet uwe doot naect, dat is die bedudenis, want een tijt heb gi een mens geweest. Ende daerna sel gi worden dieren ende wormen in der aerden."

Doe was Alexander bedroeft ende thoech thuyswaert. Doe hi in Babilonyen quam, doe vergaf hem sijn suster mit venijn. Ende doe eyschede hi een gansveder om

dat venijn weder uut te locken ende over te geven. Doe gaf hem Colus, sijn camerlinc, een veer, mer si was oec gevenijnt. Des nachts doe wort hem so wee, dat hi uut der camer croep ende woude hemselven drencken. Mer sijn coninghinne Rosa die vernam dat ende brochten weder in die camer. Des anderen dages doe begheerden die heren ende dat gemeen volc haren coninc te sien. Doe wort hi buten gebrocht int pallaes. Doe quamen die heren tot hem, mer hi en mocht niet spreken. Mer hi screef sinen wille ende besette sijn lant an 12 heren. Ende doe hi sinen wille daer in een brief gescreven hadde, doe gaf hi den geest ende starf. Ende sijn regnaci ende heerlicheit en duerde niet meer dan 12 jaer. Doe die grote heren ende meesteren vernamen dat Alexander also haestelic doot was, doe quamen si tot hem. Die een seide: "O, Alexander, gisteren doe bescermde gi voel menschen van der doot, mer gi en moecht uselven niet bescermen." Die ander seide: "Gisteren was Alexander een heer over alle menschen. Nu sijn die menschen heren over hem." Die dorde seide: "Gisteren doe maecte Alexander van gout ende van silver een scat. Nu maect dat gout ende dat sulver van hem een scat." Die vierde seide: "Gisteren doe hadde Alexander groet gesin. Hu\den

is hi van allen menschen gelaten." Die vijfte seide: "Gisteren was Allexander van al den volc ontsien. Ende nu ontsiet hem nyement." Die seste seide: "Gisteren hadde Alexander voel vrienden. Nu gaen si hem alle of." Die sevende seide: "Gisteren doe geerde een ygeliken bi Alexander te wesen. Nu en geert nyement bi hem te wesen." Die achtende seide: "Gisteren doe en genoechde Alexander niet mit dat hi here was van al der werelt. Nu moet hi hem laten genogen mit een graf van 7 voeten."

Als voirseit is, so hadde Alexander sijn lant gedeelt an 12 heren, dat onlange duerde, want die 4 verwonnen die acht. Want Phillips, sijn brueder, was coninc in Griecken ende Antygonus in Azyen ende Celentus in Syrien. Ende Tholomeus in Egypten die hadde Alexanders suster.

Van den coningen van Egipten ende van den biscoppen van Jherusalem

[Tekst]

Tholomeus was coninc van Egipten. Hi quam te Jherusalem, recht of hi sijn offerhande daer hadde willen doen. Ende het was op enen saterdach. Hi wist wel dat si dan niet en vochten. Hi beroefde Jherusalem ende vinc daer voel joden ende hi vercoftse in Egipten. Ende dat gesciede onder Jadus, den biscop, die Alexander die eer dede. Doe Yadus starf, doe wort sijn soen Onyas bisscop in Jherusalem. Na Onyas wort Symon biscop in Jherusalem.

Als voirseit is, so hadde Alexander sijn lant gedeelt an twaleven, dat onlange duerde, want die 4 verwonnen die 8, want Phillippus, sijn brueder, was coninc in Griecken ende Antygonus in Azyen ende

Selentus in Cyryen. Ende Tholomeus in Egypten die hadde Alexanders suster.
Doe starf Tholomeus ende doe wort Fyladelfus coninc in Egipten. Dese Fyladelfus die hadde grote genoecht in die boken. Ende hi hoerde van die joden die in Egipten gevangen waren, van die wet Gods, die die hemelsche, almachtige God mit sinen monde gesproken hadde. Ende die begheerde hi te hebben. Doe was daer een Griex meester, die hiet Theopompus. Die soude die wet scriven uut Ebreeus in Griex. Ende doe hijt begonnen hadde, doe wort hi verwoet. Doe begant een ander te scriven. Die hiet Theotectus. Ende die wort blint. Mer doe si dat scriven afterlieten, doe worden si gesont. Ende doe starf die biscop Symon. Ende Onyas, sijn kint, was jonc. Doe wort Eleazarus biscop in Jherusalem, Symons brueder.
Doe screef Filadelfus, die coninc van Egipten, enen brief an Eleazarus, den biscop van Jherusalem, dat hi hem somme oude wise mannen senden soude van den joden, die hem die wet Gods scriven souden uut den Ebreeus in Griex. Ende hi sende 100.000 joden die Tholomeus gevangen hadde, weder vry in Judeen. Ende hi cofter 20.000 mit sinen

eygen guede, die Tholomeus vercoft hadde. Ende hi sendese vri te Jherusalem. Ende oec sende hi daer mede gout ende silver ende duerbaer gesteent den tempel Gods mede te vercieren. Doe die biscop Eleazarus al dese saken gesien ende gehoert hadde, doe sende hi 72 eerbaer wijs mannen die hem die wet uutten Ebreeuschen in Griex setteden. Ende doe gaf hi alle die mannen grote cyerheit ende sendese mit eren weder thuys. Ende hi sende den biscop Eleazarus costelike giften ende gulden vaten in den tempel Ons Heren mede te dienen. Ende hi sende hem een tafel van goude, verciert mit costelic gesteent. Onder dese Philadelfus was een cleerc, die hiet Socratus. Die maecte een van den meesten wonderen in Alexandrien die men in der werelt vint, want hi maecte een toren, staende in die zee sonder fondament, drivende in der zee op 4 glasen die ront waren, onder elken hoec een glas.

Dese Filadelfus sterf ende sijn brueder Euergetes die wort coninc van Egipten. Ende hi wan Syryen ende Azyen. Doe was Eleazarus doot ende sijns brueders zoen Onyas die wort biscop in Jherusalem. Euergetes, die coninc van Egipten, die eyschede weder den tijns van Jherusalem die Filadelfus hem verdregen hadde. Mer Onyas, die biscop, ontseide dat. Doe was die coninc vertorent. Doe sende

die biscop Onyas sijn zoen Josephus totten coninc ende maecte vrede.

Daerna doe sterf Euergetes. Ende sijn soen Filopater wort coninc in Egipten. Ende Onyas was biscop in Jherusalem. Ende in die tijt doe maecte Jhesus, Sydracs zoen, dat boec Ecclesiasticus.

Die Filopater wort verwonnen van Antyochus, die coninc van Syryen, ende hi wort coninc van Egipten. Ende Onyas was doe bisscop in Jherusalem. Ende Antyochus die settede den tijns weder op die joden, die Filadelfus ofgedaen hadde. Ende hi was so quaet, dat daer voel volcs over hem claechden, sodat Effricanus van Romen quam ende dwanc hem dat hi sijn oerlogen afterliet. Ende hi gaf hem sijn kint te gysel, die Epyfanus hiet.

Dese Antyochus voer tot enen tempel daer hi groten scat waende winnen. Die papen eerden hem ende riepen hem in den tempel ende daer sloghen si hem an stucken doot.

Doe die Antyochus doot was, doe wort sijn soen coninc in Syrien, Celentus. Doe sende hi Helyodorus in Jherusalem om den tempel te roven. Ende doe hi in den tempel quam, doe sloech hem die engel Gods doot. Die biscop Onyas die bat voir hem ende hi stont op van der doot ende was gesont. Doe hi totten coninc Celentus quam, doe seide hi: "Here coninc. Sydi op yement gram, sent die te Jherusalem in den tempel: gi wort

gewroken."

Doe Epyfanus vernam dat sijn vader doot was, daer hi te Romen te gysel lach, doe toech hi uut der giselscap ende quam in Cyrien ende verdreef sinen broeder ende wort daer coninc. Ende doe starf die biscop Onyas. Ende hi en liet geen kinder. Mer hi liet twee brueders ende elc die woude biscop wesen. Ende want die coninc van Cyryen, Epyfanus, een Griex was, so verwandelden die bruederen haer namen na die Griexe namen om help ende vrientscap van den Griexen coninc te hebben. Want Yadus die noemde hem Jasoen ende Jan noemde hem Menelaus, omdatse Epyfanus in sijn vrientscap ontfangen soude. Ende doe coft Jason dat bisdom jegen Epyfanus. Ende om die quaetheit willen so ghinc dat heilige vuer uut dat opt outaer lach, dat in 70 jaren nye uut en ghinc, daert Yeremyas onder die aerde ghedolven hadde. Daerna doe nam die coninc van Syrien, Epyfanus, Josan dat bisdom ende gaft sinen brueder Menelaus. Dese Menelaus die beval enen man, hiet Andronicus, dat hi Josan, den bisscop, soude dootslaen, als hi dede. Doe wort die Epifanus toornich, omdat die rechte biscop dootgeslagen

was. Doe dede hi Andronicus Jherusalem ommeleden ende seer geselen ende daerna onthoefden. Die coninc Epyfanus toech te Egipten ende wan dat mit verraet. Daerna quam hi voir Jherusalem. Ende die biscop Menelaus die dede hem die poert op ende hi lede hem in den tempel. Ende daer nam hi uut alle die gulden vaten, die gulden tafel, die gulden pot ende al die scyerheit des tempels. Ende hi verboet daer den dienst Gods te doen. Ende hi settede op dat outaer Gods sijn afgod Jupiter, dat men die daer eren soude. Ende in die duerbaer gordijn die in den tempel hinc, daer dede hi in wercken Jupiter, sijn afgod. Ende binnen Jherusalem, op Davids toorn, daer leide hi voel Griecken op, die den joden voel verdriets deden, want wat joden haer kinder deden besnyden, die hingen si hals an hals. Ende om anxt ende om vrese van der doot so hebben voel joden die wet Gods aftergelaten.

Daerna doe waren daer twee wiven gewroecht, omdat si haer kinder besneden. Die worden an haer borsten gehangen ende daerna doer die stede gesleept ende over die muer geworpen.

Doe was daer een out paep, hiet Eleazarus, die woude die

coninc verkenvleis doen eten. Ende omdattet in die wet verboden was, so en woude hi dat niet eten. Doe seiden sijn vrienden: "Wi sellen u ander vleis brengen. Eet dat ende sect dattet verkensvleis is." Doe seide Eleazarus: "So braec ic emmer die wet. Ic en wil mit genen veynstheit ontgaen. Ic wil den jongen guet exempel laten." Doe wort Eleazarus gedoot, omdat hi die wet Gods niet breken en woude.

Daerna wort voer den coninc gebrocht een wijf mit seven kinderen, omdat si geen verckensvleis en wouden eten. Epyfanus dede doe een groet vuer maken ende hi seide: "Wil gi varkensvleis eten, ic sel u grote giften geven. Die moeder troestese daertoe, dat si die wet souden houden. Daer nam die coninc den outsten brueder eerst ende dede hem die tonge ofsnyden, ende doe sijn vel van den hoefde villen, ende doe sijn handen ende sijn voeten ofsnyden. Ende daerna warp men hem int vuer ende verbarnde hem. Ende sulke pijn deed men alle die seven bruederen. Ende daerna wort die moeder mede gedoot.

Hierom laet ons ymmer die geboden ende die wet Gods houden, opdat gi niet en coemt onder die verdoemde heydenen.

Van Matatyas ende van Judas Machabeus mit sinen broederen

[Tekst]

Doe onse Here God sach dat sijn vrienden dus gepijnt ende geplaecht worden, doe woude hise vertroesten. Ende int lant van

van Meden daer waren noch joden wonende gebleven. Onder al so was daer een pape van Levijs geslacht ende hiet Matatyas. Ende hi hadde vijf sonen: Judas Machabeus, Jonatas, Symeon, Jan ende Eleazarus. Doe si dat verdriet hoerden dat in Judeen was, doe togen si malc een haer an ende weenden van rouwen.

Ende doe quamen des conincs boden van Cyrien ende setteden afgoden in Judeen, ende geboet dat men alle die joden die afgoden soude doen anbeden. Doe geboet die prins van der stede dat Matatias mit sinen kinderen die afgode souden anbeden. Doe seide Matatias: "Ic noch mijn kinderen en sellen nymmermeer die wet Gods afterlaten."

Doe quam daer een out jode ende serrede Matatias voir sijn aensicht. Dat en conde Matatias niet liden, dat men Gods wet verdructe. Hi sloech den oude jode doot ende oec mede des conincs bode. Ende hi brac dat outaer ende seide totten gemenen joden die daer woenden: "Die Gode toehoren, die volgen mi na." Ende hi streec in der woestinen mit sinen kinderen ende mit sinen geslacht ende mit haren viven. Ende si lieten alle haer guet ende haer rijcheit after. Ende si aten liever cruyt in der wildernisse, dan si die wet Gods gelaten hadden.

Doe geboet die coninc dat men alle die joden dootslaen souden, die in dien lan\de

waren. Doe wisten die heydenen wel dat die joden des saterdaechs niet en vochten. Doe worden daer voel joden verslegen. Ende voel scolenre in husen, in winkelen ende in boemgaerde ende in coren. Ende die quamen al tot Matatias in der wildernisse. Ende si coren hem tot enen here. Doe seide Matatias: "Comen onse vianden een saterdage op ons te striden, laet ons hem wederstaen, want daermede en breken wi die wet niet."

Daerna wort Matatias versocht op enen saterdage. Hi sette hem ter weer ende versloech voel van sinen vianden. Ende hi brac die afgoden; die outaren destrueerden si. Aldus was Matatias een jaer voecht over die joden. Doe naectet sinen doot. Doe ontboet hi sinen kinderen voir hem ende seide: "Doet alle na Symeons, uwes brueders, raet. Ende Judas sel u leitsman wesen. Ende ic seg u: sterf willichlic voir die wet Gods, want u loen sel daer groet voir wesen ende lange dueren." Doe starf Matatias.

Doe toech Judas Machabeus mit sinen vrienden tot Judeen waert. Dat vernam die hertoech van Samarien, die hiet Appolonus. Die vergaderde

sijn volc ende quam jegen Judas Machabeus te stride. Ende Judas die wan den strijt mit luttel volcs ende nam Appolonus swaert, daer hi daerna manlic mede vacht.

Doe quam noch een hertoech, hiet Seron, jegen Judas te stride. Judas troestede sijn volc ende seide: "Die hulpe Gods waer machtiger dan al die heydenen." Ende Judas wan noch den strijt ende volchde sijn vianden ende versloechse ende verjaechdese. Ende die guede joden die daer int lant waren, die vielen mit Judas an, sodat Judas den heydenen grote scade dede.

Doe vernam dat die coninc van Egipten Epyfanus. Die vergaderde sijn volc. Ende hi huerde soudenyers, sodat hem gelts gebrac. Ende doe beval hi dat heer enen ridder, die hiet Lysyas. Ende oec beval hi hem dat lant ende sinen soen te bewaren. Ende hi toech selve in Percen om scat die soudenyers mede te betalen.

Doe koes Lysyas tot hem 3 hoeftheren: Tholomeus, Nycanor ende Gorgyas. Ende sy hadden 40.000 man te voet ende 7.000 te paerde. Ende Judas lach in sijn tent mit luttel volcs. Ende hi bad Gode dat hi hem vertroesten ende helpen woude tegen al dat volc.

Des avonts doe nam

Gorgyas vijf 1.000 mannen om Judas des nachts te bestriden. Mer Judas vernam dat ende maecte voel vuers in sijn tent, recht of sijn volc daerin waer. Ende hi leide een lage buten. Des nachts quam Gorgyas in die tent ende vant daer nyement. Doe seide hi: si waren alle gevlogen int gebercht. Doe rusteden sy daer des nachts. Des morgens in der dageraet doe quam Judas ende hadde omtrent 3.000 mannen ende sloech sijn vianden, want hi vantse sonder weer. Daer wan hi enen groten roef. Ende doe vielen hem die joden an, dat hi wel 10.000 man hadde.

Daerna doe quam Lysyas ende bestreet Judas. Ende Judas scicte hem ter weer ende maecte Lysyas vluchtich ende sloech hem wel 1.000 man of.

Lysyas sach dat die joden liever storven dan si haer wet ofgingen. Doe toech Lysias in Antiochien ende vergaderde meer volcs om stercker jegens Judas te comen. Ende Judas Machabeus toech in Jherusalem mit sinen volc. Daer vant hi den tempel woest. Ende omtrent den tempel wiesen boemen ende cruut in, want in Jherusalem en woende nyement die die wet Gods hielt om der Griecken willen, die Epyfanus op Davids huys geleyt hadde. Ende hi settede wachters voir die Griecken die op den toorn lagen,

dat si hem niet scaden en mochten.

Doe suverde Judas Machabeus den tempel Gods die 3 jaer woest gelegen hadde. Ende hi brocht daer nyeuwe gulden vaten, tafelen ende candelaren ende een costelic outaer ende duerbaer gordinen. Die mueren die vervallen waren, die maecte hi weder. Ende doe wyede hi den tempel weder opten 26sten dach in decembar. Ende hi maecte vaste toornen om Jherusalem.

Ende die landen die daeromtrent laghen, die benyden dat, dat Judas Jherusalem also vastmaecte. Hi toech uut ende vacht jegen die Ammoniten ende op die Moabiten ende op die Ydumeen, ende wan hem of lant ende steden ende verloste die gevangen joden. Ende die steden die hi wan, die besettede hi mit joden. Doe toech hi striden jegen Tymotheus ende wan hem of een stede, hiet Yaser.

Doe vloech Tymotheus vandaen ende belach een stede, hiet Theman, die die joden hielden. Doe quam Judas die boetscap dat Theman belegen was. Ende hem quam noch een ander boetscap: dat die van Saeyet die joden belegen hadden in Galileen. Judas die sende daer sijn broeder Symon in Galileen mit 1.000 man. Ende hi hielt Jonatas, sijn brueder, bi hem mit 8.000 man. Ende

sijn ander twee brueders die bewaerden Jherusalem. Symon die quam in Galileen ende verjaechde die heydenen ende versloechse ende nam hem enen groten roef ende ontjaechde hem al die gevangen, die si hadden.

Ende Judas ende Jonatas die togen tot Tymotheus ende ontsetten die in Theman lagen. Doe vloech Thymotheus, doe hi Judas vernam. Ende Judas volchde hem ende versloech der vianden wel 8.000. Daerna doe toech hi hem na over die Jordaen ende jaechdese in een maras. Ende daer versloech hise alle ende wan lant, luden ende steden ende voerde alle die gevangen joden mit wiven ende mit kinderen in Judeen. Ende daer hadde hi groet goet gewonnen. Des dancte hy Gode ende offerde Gode grote gaven in den tempel.

Doe quam die coninc Epyfanus te lande. Ende doe hi vernam dat Judas Machabeeus voel lants, steden ende sloten gewonnen hadde, doe wort hi toornich ende vermat hem hovaerdelic te comen in Jherusalem. Ende hem docht dat hi alle die werelt mocht gebieden na sinen wille. Ende rechtevoert so toechde God sijn mogentheit over hem. Ende hem wort so wee in sinen lichaem, dat hem

sijn gesin van sinen wagen hieven ende drogen gins ende weder om rust. Mer ten bate hem niet, want uut sinen live cropen wormen. Ende sinen lichaem stanc dat al sijn heer daer verdriet of hadde. Doe seide hi: "Het is recht dat dit den sterfliken knecht gesciet die Gode niet onderdaen en woude wesen." Doe lovede hi Gode dat hi die joden vry soude maken ende hemselven doen besnyden ende predicken ende leren dat der joden God almachtich was in den hemel ende in der aerden. Mer van groter pinen soe viel hi in wanhoep ende starf daer int gebercht.

Doe Lysyas die mare vernam dat Ephifanus doot was, doe maecte hi Antyochus, die Antypater hiet, coninc van Egipten. Ende doe Judas Machabeus vernam dat Epyfanus doot was, doe maecte hi engyen ende reescap om Davids toorn te bestriden, die in Jherusalem stont, daer die Griecken op waren ende oec quade joden.

Ende die somme van den quaden joden ende van den quaden Griecken die stalen hem heymelic van den toorn ende quamen totten coninc Antipater ende claechden over Judas ende seiden: "Wy hebben uwen vader trouwelic gedient. Daerom ontset uwe vrienden." Doe wort die coninc gram. Ende hi vergaderde 100.000 man te voet ende 20.000 te paerde ende 22

olyfanten, daer scutters op die toornen waren. Ende Judas vergaderde sijn volc ende toech jegen den coninc te stride. Ende die coninc scicte die olyfanten voer ende toechde hem voir haren ogen wijndruven ende moerbeyen. Ende als si die sien, so ist haer natuer dat si vechten willen. Judas die reet cloeclic in dat heer ende versloech 600 man.

Eleazarus, sijn brueder, die versach enen groten olyfante. Ende hi meende dat die coninc daerop was. Hi vacht doer die vianden ende quam onder den olyfant ende stacken doer sijn buyc, dat hi ter aerden viel. Ende Eleasarus viel daeronder doot.

Doe weken die joden in Jherusalem. Ende die coninc volchde hem ende belach Jherusalem. Doe waren die joden in vresen, want si en hadden niet voel spisen.

Ende doe vernam Lysias dat Philips, coninc van Persen, quam om Antypater te verdriven. Doe maecten si paeys ende bestant mit Jherusalem ende togen daerof. Doe Antipater te Antyochien quam, doe hadde Phillips die stat gewonnen. Ende die jaechde hi weder vandaen.

In die tijt dat die twee coningen onderlinghe streden, doe quam Demetrius van Romen, die coninc Celeucius soen was, doe hi hoerde dat Epyfanus doot was, sijn oem, die hem verdreven hadde. Ende hi wort daer in Cyrien in voel steden ontfangen ende gehult. Doe dat gemeen volc dat vernamen dat Demetrius haer

lant ende haer steden hadde, doe vingen si Antipater, den coninc, ende Lisias, sinen raet, ende brochtense voir Demetrius. Mer Demetrius en woudse niet sien. Ende doe worden si dootgeslegen. Aldus besat Demetrius sijns vaders conincrijc van Cyryen.

Doe quamen daer somme van Ysrahels geslacht die haer wet ofgegaen waren ende claechden over Judas Machabeus, dat hi sijn vrienden ende sijn lant gedestrueert hadde. Ende twee die overste die waren van Aarons geslacht. Die een hiet Alchinus ende die ander Bachides. Demetrius gaf Alchinus dat bisdom van Jherusalem. Ende Bachydes die gaf hi voel volcs mit hem, omdat hi Alchinus helpen soude. Dese Bachides die quam mit voel volc voer Jherusalem ende ontboet Judas Machabeus vrede. Mer Judas en geloefde hem niet. Mer daer ghingen voel joden uut tot hem, omdat hi een jode was. Mer doe hise machtich was, doe sloech hi 40 van den machtichsten doot. Dese Alchinus, die quade jode, dede meer scade in Judeen dan enich heiden. Ende Judas Machabeus die toech jegen hem te striden ende jaechde hem uut Judeen. Doe toech Alchynus tot Demetrius ende claechde over Judas Machabeus. Doe sende Demetrius die coninc Nycanor int lant van Judeen ende hiet hem dat hi dat lant destrueren soude ende dat volc verslaen.

Doe toech Nycanor te Jherusalem ende sprac scoen smeken\de

woerden tot Judas. Mer Judas en geloefde sijn woerden niet, mer toech jegen hem te stride. Ende Judas was verlaecht ende weec in Davids stat.

Doe quamen die papen tot Nycanor ende seiden hem den dienst die men in den tempel plach te doen. Daer hielt Nycanor sijn spot mede. Ende hi leide sijn hant op sijn hoeft ende hi swoer: Worde hem Judas Machabeeus niet gegeven als hi wederquaem, hi soude die stat van Jherusalem verbarnen. Doe thoech Nycanor ende vergaderde een groet heer ende Judas woude hi bestriden op enen saterdach. Mer die joden die bi hem waren, die verbadent hem ende seiden dat hi den dach eren soude, want God hadde dat geboden. Doe vraechde Nycanor of Hi een groet God was in den hemel. Doe seiden die joden: "Hi ist diet al regiert." Doe seide Nycanor: "Ben ic oec niet een groet here in aertrijc? Ic gebiede u allen dat gi wapenen andoet ende scict u te stri den." Judas hadde daer omtrent 3.000 man. Hi wapende sijn volc meer mitten troest van Gode dan mit harnas. Ende Judas sach doe in der nacht den gueden Onyas, die sijn hant ophielt ende voir die joden bad. Oec sach hi daer een eerbaer oude staen. Dat was Jhere\myas,

die propheet. Die gaf Judas Machabeus een vergulden swaert in sijn hant ende seide: "Dat swaert sent u God om u vianden mede te verslaen." Doe bestreet hi sine vianden. Ende Nycanor was eerst verslegen. Ende Judas sloech mit 3.000 wel 30.000 man doot. Ende die daer vlogen, die worpen haer wapen van hem. Mer die joden volchden hem ende slogense, sodatter niet voel en ontginc. Ende Nycanors hoeft ende sijn rechter hant ende sijn tonge, daer hi mede swoer, dat sneet men hem al of. Ende men hinct buten Jherusalem.

Hierna doe vernam Judas dat die van Romen sterc waren ende sende daer sijn boden om vrientscap mit enen brief, aldus inhoudende: "Judas Machabeus seint u saluyt ende gruet mit sinen broederen ende mitten Romeynen ende geert vrientscap an u, opdat gi die Grieken uut haren lande wilt helpen keren." Dat genoechde den Romeynen wel. Ende sy screven desen vrede in coperen tafelen ende sendense te Jherusalem. Ende waert dat enich van hem beiden te doen hadde, sy souden die een den anderen helpen sonder soudye. Doe screven die van Romen an Demetrius: Waert dat hi meer oerlochde op die joden,

si souden hem helpen ende in staden staen.

Mer doe Demetrius hoerde dat Nycanor doot was, doe sende hi die valsche joden, Alchinus ende Bachides, mit een groet heer int lant van Judeen. Doe dat Judas vernam, doe nam hi 3.000 man ende toech daer jegen hem te striden. Ende doe sijn volc so voel vianden sagen, doe worden si versaecht ende ontreden Judas, sodat hi niet en hilt dan 800 man. Oec begonde Judas doe te twivelen.

Doe seiden sy die bi hem waren: "Dit volc en mogen wi niet wederstaen. Het is beter dat wi tot onsen bruederen keren ende levende bliven ende vergaderen meer volcs." Doe seide Judas: "Neen, dat en willen wi niet doen. Laet ons liever eerliken dootvechten dan wi scandeliken vlogen." Die heydenen sceerden haer heer an tween. Ende Judas reet int stercste scaer ende sloecher voel doot. Mer die ander scaer quam van afteren ende vacht op Judas, sodat hi daer al vechtende dootbleef. Doe dat sijn volc sach dat haer heer ende haer troest doot was, die wiken mochten, die weken.

Doe Symon ende Jonatas vernamen dat haer brueder doot was, doe coften si dat dode lichaem jegen die heyden ende begruevent in Meden, daer sijn ouders lagen.

Doe waren daer voel quader joden die nu hem selven openbaerden ende quamen tot Bachides ende deden Judas vrienden voel quaets. Doe coren die joden Jonatas in Judas stede, want

hi was hertoech ende biscop 3 jaer. Doe Jonatas heerscappie over die joden hadde ende dat Bachydes vernam, doe vervolchde hi hem. Mer Jonatas vloech in een woestijn.

Doe seinde hi Jan, sinen brueder, om sijn harnas. Dien slogen die van Tambry doot ende namen hem al dat hi hadde. Doe dat Jonatas, sinen brueder, vernam, doe was hi bedroeft om sinen brueder. Ende Symon, sijn brueder, leide lagen voir Tambry. Ende doe hadden si een bruyt ende waren seer blide. Mer Jonatas quam mit sinen brueder ende versloech al dat volc van Tambry. Also wraken si haren brueder. Doe toech Jonatas mit sinen volc ter Jordanen.

Ende Bachydes die quam hem jegen mit sinen volc. Doe seide Jonatas tot den sinen: "An die een syde is die Jordaen ende an die ander side is een meras. Roept God an ende laet ons vechten." Doe ghingen si te stride ende Bachides begonde te vlyen ende quam in Jherusalem. Jonatas sloech hem wel 1.000 man of. Doe Bachydes in Jherusalem was, doe nam hi al die rijcste kinderen die in die stede waren ende leidse te gysel in Davids toorn. Ende hi besettede al die poorten van sijnre hant.

Doe was daer die valsche jode Alchynus. Die hiet dat men den tempel des Heren breken soude ende die mueren nederworpen. Doe hi dat begonde, doe quam hem een gicht in sijn leden. Ende hi bleef mit groter pinen doot.

Ende Bachydes besettede Jherusalem ende toech in Scyrien tot den coninc Demetrius. Ende also bleven si sonder vechten 3 jaer.

Daerna doe brochten die quade joden dat oerloge weder op. Ende si verlaechden Jonatas om hem te vangen. Mer hi vloech in Bethsay. Ende Bachydes belach die stede mit groter mogentheit. Mer Jonatas ruumde die stede ende liet Symon, sijn broeder, daerin. Des nachts doe bestreet Jonatas sijn vianden an die een side. Ende Symon quam uut der stede an die ander side. Ende si slogen daer voel doot van Bachydes volc. Ende Bachydes sach dat hi niet ontgaen en mocht. Doe bat hi Jonatas om sijn lijf. Ende hi gaf hem Jherusalem weder ende al dat lant van Judeen. Ende oec gaf hi hem al die gevangen die hi hadde. Ende hi lovede hem: Hi en soude nymmermeer hem jegen hem versetten noch scade doen. Ende doe toech Bachydes in Cyrien. Ende Jonatas toech in Jherusalem. Ende alle die wachters die Bachides daer geset hadde, die liepen wech. Ende Jonatas die sloech al die quade joden doot, waer dat hise in Judeen vant. Aldus was dat oerloge een wijl gedaen.

Doe quam Antypaters soen Alexander die uut die stat Cyryen verdreven was, ende wan in Cyrien een stede, hiet Tholo\meus.

Doe dat Demetrius vernam, doe maecte hi enen soen mit Jonatas ende gaf hem Davids toorn in Jherusalem. Doe verdreef Jonatas al die in den toren waren ende vestede die stede van Jherusalem ende maectse sterc. Doe Alexander vernam dat Jonathas vrede gemaect had mit Demetrius, doe sende hi hem enen brief, aldus houdende: "Jonatas, wi hebben van u gehoert dat gi een mogende man sijt, nut tot onser hulpen. Wy geven u mogentheit biscop te sijn over al u volc, waer si in onsen lande wonen." Ende hi sende hem biscopsgewaden van purpur ende van syden ende oec voel ander yuweelen. Jonatas ontfinc die juweelen in eren. Ende hi dede sijn volc vergaderen. Doe dat Demetrius vernam, doe ontsanc hem sijn herte. Ende hi sende an Jonatas om vrede: Hi woude hem Tholomays geven mit twee steden ende alle die gevangen vry die in sinen lande waren ende daertoe 10.000 pont jaers den tempel mede te maken. Mer Jonatas die en geloefde hem niet, mer hi bleef bi Alexander. Doe vergaderde Alexanders heer jegen Demetrius. Ende doe wort Demetrius verwonnen ende gedoot. Doe nam Alexander Cleopatra te wive, des conincs Tholomis dochter van Egipten.

Doe ontboet Alexander Jonatas tot hem in die stat Tholomais. Daer deed men hem grote eer in der bruloft. Ende Alexander gaf hem grote gaven. Ende hi keerde weder in Jherusalem.

Doe Demetrius van Alexander verslegen was, doe vloech sijn soen, die oec Demetrius hiet, tot sijnre moeder magen. Ende over drie jaer daerna doe quam hi int lant van Cyrien. Ende daer was een hertoech van sijnre hant, hiet Appolonius. Die beriep strijt op Jonatas. Ende Jonatas nam 10.000 man ende toech uut Jherusalen te striden jegen Appolonius in die stat. Ende Jonatas volchde hem ende ontstac die stat. Doe weken si in Dagons tempel, den afgod. Jonatas ontstac den tempel ende verbarndet ende versloecher daer wel 8.000. Doe toech Jonatas weder in Jherusalem. Doe gaf hem Alexander Acharon, die stede, ende ander grote gaven.

Alexander voir daerna in Cecylyen. Ende Tholomais, die coninc van Egipten, sijn sweer, quam valselic int lant van Cyryen. Ende waer hi quam voir die steden, men deedse hem op. Ende men ontfinc hem vriendelic, want sijn swager beval hem dat. Doe Tholomeus al dat lant machtich was van Cyryen, doe sende hi an Demetrius ende seide: "Mi rouwet dat ic Alexander mijn dochter gaf, mer nu wil icse u geven." Ende si togen in An\tiochien,

die hoeftstat. Ende daer deet men weder die bruloft. Doe dat Alexander vernam, doe vergaderde hi al sijn volc ende quam jegen Demetrius te stryde, mer hi wort verwonnen. Doe vloech hi in Arabyen mit Antyochus, sinen soen, tot sijnre moeder magen. Mer die coninc van Arabyen die ontsach den coninc van Egypten ende dede Alexander onthoefden ende sende dat hoeft Tholomeus, den coninc van Egipten. Ende hi was daerom verblijt. Mer opten dorden dach so bleef hi doot. Doe was Demetrius coninc van al dat lant van Cyrien.

In die tijt doe begonde Jonatas te striden om te verjagen die noch in Davids toorn gebleven waren. Ende die quade joden, die Jonatas benyden, die ontboden dat Demetrius. Doe wort Demetrius gram ende ontboet Jonatas dat hi an den toorn niet striden en soude. Doe toech Jonatas tot den coninc ende seide hem van allen dingen besceit. Doe ontfinc hem die coninc eerlic ende gaf hem dat bisdom van Jherusalem te regieren ende here te wesen over die joden. Mer daer wasser voel die hem benyden ende over hem claechden. Mer die coninc en achte dat niet.

Daer was een prince, die hiet Trifon. Die benyde den coninc ende Jonatas heymelic, want

hi hadde Alexander lief. Hi toech in Arabien om Antyocus, Alexanders zoen. Die was Demetrius volc hert ende ongenadich. Ende Jonatas die sende an hem, dat hi hem oerlof woude geven te verjagen die in Davids toorn lagen ende sijn vianden die in anderen sloten lagen. Demetrius screef hem weder. Hi gave hem dat ende voel meer vriheden, opdat hi hem volc te hulpe sende in Antyochien, want sijn volc was van hem.

Doe sende hem Jonatas 3.000 man. Ende doe hi dat in Antyochien hadde, doe begonde hi jegen die meenteluden te vechten van der steden ende sloecht meest al doot mit die hulpe van den joden. Mer Demetrius en hielt die loften niet, die hi Jonatas geloeft hadde.

Van Trifoen

[Tekst]

Trifoen die quam uut Arabyen ende brocht die jonge Antyochus, Alexanders zoen, ende vergaderde sijn vrienden die hi daer int lant hadde.

Ende hi screef an Jonatas om vrientscap ende gaf hem dat bisdom van Jherusalem ende 4 steden int lant. Oec sende hi hem goude vaten uut te drinken ende biscopsgewaden van purpur. Symon, Jonatas brueder, die gaf hi al dat lant van Cyryen tot Egypten

daer rechter over te wesen. Doe quam Demetrius in Galyleen. Ende Jonatas die toech tegen hem te striden. Ende doe ontliep Jonatas meest al sijn volc. Doe scoerde hi sijn cleder van rouwe ende doe bat hi Gode mit opgeheven handen dat hi hem te hulpe quaem. Doe reet hi in die vianden ende si worden vluchtich. Doe Jonatas volc dat sach, doe quamen si weder ende si verslogen ende verjaechden haer vianden. Doe toech Jonatas mit sinen volc weder in Jherusalem.

Ende doe sende Jonatas te Romen ende vernyeude den vrede die Judas, sijn brueder, gemaect hadde. Symon die toech in Jafeth ende vestede dat jegen Demetrius. Ende Jonatas maecte die mueren vast in Jherusalem.

In dien tiden docht Trifon valsheit: hoe hi den jongen Antiochus mochte doden ende selve coninc wesen. Mer hi ontsach Jonatas ende docht hoe hi hem eerst mochte ter doot brengen. Ende hi ontboet Jonatas tot hem mit 40.000 man. Doe sach Trifon dat hi niet an en hadde. Doe geboet hi openbaer al sijn volc dat si Jonatas onderdaen souden wesen. Doe seide Trifon tot Jonatas: "Laet u volc een deel thuys varen ende vaert mit mi te Tholomais: die stede wil ic u geven." Jonatas die betroude hem ende waende al

waers ende toech mit hem mit 3.000 man. Ende doe liet hi daer 2.000 in Galyleen ende quam mit een dusent tot Tholomays. Doe nam hem Trifon heimelic ende sloet hem in een kercker ende sloech al dat volc doot dat hi aldaer brocht. Doe waren al die joden bedroeft ende screyden om Jonatas.

Doe nam Trifon een groet heer ende waende Jherusalem belopen hebben. Mer die joden coren Symon tot enen heer in Jonatas stede ende wederstonden die valsche Trifon. Symon die maecte Jherusalem vast ende sende volc in Jafet om dat te besetten. Doe Trifon dat vernam, doe sende hi boden an Symon om vrede. Ende hi seide dat hi sinen brueder hielt voir gelt dat hi hem sculdich was. "Ende sent mi dat gelt of sinen kinder te gysel, ic sel u Jonatas wedersenden." Symon wist wel dattet valscheit was, mer om des volcs seggens willen so sende hi hem die twee kinderen. Doe Tryfoen die kinderen hadde, doe dode hi den vader mit die kinderen, dat een quade moert was.

Ende doe dode Trifon Antyochus, den jongelinc, ende wort coninc in sijn stede. Doe dat Symon vernam, doe sende hi an Demetrius ende gaf hem giften. Ende hi bat hem dat hi Jherusalem quijt scoude ende al dat lant van Judeen ende vergaef hem alle misdaet. Doe scautse Demetrius quijt van allen saken. Nu waren die joden eerst recht vry van datse Nabugodonosor eerst vinc.

Doe toech

Symon ende wan Gasen, die stede, ende brac die afgoden ende settede daer joden in die die wet Gods hielden. Ende die Griecken ruumden al van Davids toorn, die si beseten hadden noch van Epyfanus tiden. Symon die was out. Ende hi gaf Jan, sijn soen, Gasen, die stede, ende maecten daer here of.

Doe vergaderde Demetrius een heer jegen Trifon. Ende dat vernam Arcerces, die coninc van Persen. Ende hi sende daer een prins mit voel volcs. Die vinc Demetrius ende sloech hem voel volcs of.

Aldus bleef Judeen sonder striden. Symon, die biscop van Jherusalem, die maecte in Jeppe een haven ende beterde dat lant van Judeen ende verdreef daeruut die heydense macht. Ende elc man sat vry onder sinen wijngaert ende in sinen boemgaert sonder vresen.

Die Romeynen senden Symon enen vergulden scilt ende gaven hem vryheden. Ende si overscreven hem vrientscap in coperen tafelen. Ende die vergulden scilt dede die biscop Symon setten opten berch Syon.

Demetrius die daer gevangen lach, die had een kint ende hiet Antiochus. Dat begeerde sijns vaders lant te besitten ende vergaderde sijns selfs volc ende versloech voel van Trifons volc. Ende Trifon vloech in een stat ende daer beleide hem Antiochus. Dese Antyochus die screef an Symon dat hi hem al die vryheden gaf die hem sijn vader gegeven hadde. Ende oec gaf hi hem macht haer eygen gelt te slaen. Doe Antyo\chus

Trifon belegen hadde, doe sende hem Symon te hulpe 2.000 man ende ander scoen gaven. Ende Antiochus ontseide die gaven al ende en woude die voerwaerden niet houden die hi hem beloeft hadde. Ende Antyochus die sende een bode tot Symon, die hiet Antenobius ende hiet hem dat hi overgave Davids toorn ende Jeppe ende Gasen ende tijns van der stede, of hi soude comen ende beleggen Jherusalem. Doe dat Symon verstont, doe seide hi: "Wi en hebben geen vreemt lant beseten mer ons eygen lant ende erve dat wi op onsen vianden gewonnen hebben." Antenobius keerde tot Antyochus ende seide hem die andwoerde van Symon. Doe was hi toornich.

Ende Trifon die ontvoer hem mit scepen. Ende doe beval hi sijn lant den hertoge Cendebeus ende volchde Trifon na. Doe belach Cendebeus een stede in Judeen.

Doe dat Symon vernam, doe seide hi tot sinen kinderen: "Mijn brueders ende ic die hebben tot nu toe onse vianden verdreven. Nu ben ic een out man ende ic sette u in mijn stede. Vecht sterckelic. Die hulpe Gods si mit u." Hi gaf hem 20.000 man. Ende si togen jegen Cendebeus. Mer daer liep een water tusschen hem beiden. Jan reet eerst in dat water ende socht die passage ende al dat volc volchden hem. Doe sta\ken

si basunen op. Ende doe wort Cendebeus vluchtich ende si slogen hem daer voel volcs of. Ende die jonge Judas wort gewont. Ende Jan die volchde die vianden ende jaechdese te Cedron in die stede. Doe keerden Symons kinderen weder in Jherusalem.

Die byscop van Jherusalem, Symon, die hadde een dochter. Die gaf hi enen man, hiet Tolomeus, ende was here van Yerico. Hi was rijc van scat, sodat hi hem verhovaerdichde ende docht hoe dat hi Symon, sinen sweer, ende sijn kinderen mocht doden ende here worden over Judeen. Symon die toech doer dat lant van Judeen om alle dingen te rusten te setten. Ende hi quam in Yerico mit twee van sinen kinderen, Judas ende Matatias. Doe settede hi Symon ende sijn kinderen in een camer ter maeltijt. Ende hi sende daer luden toe diese doot slogen. Ende hi vinc Symons wijf mit twee jonge kinderen. Ende hi screef an Antyochus om hulp ende sende volc te Jherusalem om dat in sijn macht te crigen. Ende in Gasen sende hi oec volc om Jan daerin te doden. Mer Jan die wort gewaerscuwet, sodat hi haestelic in Jherusalem toech. Ende hi versloech diegene die daer gecomen waren om hem te doden. Ende hi wort biscop in Jherusalem na sinen vader.

Nu sijn alle Matatias kinderen doot. Judas, Jonatas ende Symon

die storven al verradelic, omdat si hulp ende troest sochten an die heydene Romeynen.

Van den biscop Jan, die Yrcanus genoemt wort

[Tekst]

Jan, die biscop, die besat dat bisdom in Jherusalem, die Yrcanus genoemt wort. Ende hi belach Tholomeus, die sijn moeder ende sijn brueders gevangen hadde in een stede, hiet Engon. Ende die valsche Tholomeus die geselde die moeder mitten kinderen op der mueren, daert horen soen sach, sodat dat bloet van hem liep. Dat jammerde den soen ende toech van der stede. Doe riep die moeder: "Och, lieve kint, niet en laet dijn striden om minen willen, want mit striden mogestu minen doot wreken." Mer hi toech thuys. Ende Tholomeus die dode die moeder ende die kinderen ende voer wech in vreemden landen.

Daerna doe quam die coninc van Cyryen, Antiochus, ende belach Jherusalem. Ende die biscop was vervaert ende ondede een van den scatten die Salomon dalf om sijns vaders graf. Ende daer gaf hi Antyochus groten scat of, omdat hi weder thuys toech. Doe murmureerde dat volc, omdat hi den scat ondolven hadde. Doe maecte hi een hospitael in Jherusalem, dat eerste dat daer ye was. Daer stillede hi dat volc mede. Ende die stede van Samarien die slechte hi ter aerden toe. Hi

was 33 jaer biscop van Judeen. Hi liet vijf sonen after. Die outste hiet Aristobulus. Die ander hiet Antigonus. Mer Jan die beval sijn moeder dat lant te bewaren.

Mer Aristobulus die en woude dat niet gehengen, mer hi vinc sijn moeder ende twee kinderen mit haer ende leitse in een kercker. Sinen brueder Antigonus die hadde hi lief. Die maecte hi naest hemselven here. Ende Aristobulus die was biscop ende coninc in Jherusalem, dat nye geweest en hadde in 400 ende 85 jaren. Mer hi en regneerde mer twee jaer. Ende hi liet sijn moeder in den stoc van honger sterven.

Doe hi in sijn siecheit lach, doe quam Antigonus, sijn brueder, uut Galyleen ende hadde vandaen sijn vianden verjaecht ende hadde doe nyeuwe wapen an ende quam te Jherusalem om sijn brueder te sien. Ende sijns brueders wijf die seide uut quaetheit tot haren man dat sijn brueder gecomen was om sijn rijc te nemen, nu hi siec was. Ende si seide tot enen teyken dat dat waer is: "Ontbiet hem; hi sel mit vol harnas comen." Die coninc dede sijn brueder seggen: Quaem hi mit harnas, dat men doot soude slaen. Doe ontboet die coninc sinen brueder. Ende Antigonus quam gewapent. Doe wort hi dootgeslegen. Doe Aristobulus vernam dat hi sijn brueder on\sculdelic

gedoot hadde, doe seide hi: "Ten is niet guet dat dit vleis langer opter aerden blijft, daer die verdoemde siel in is, want ic heb mijn moeder gedoot ende oec minen lieven brueder." Ende doe starf hi.

Van die coninc ende biscop die quade Alexander

[Tekst]

Aristobulus en liet geen kinder, mer sijn wijf dede sijn 3 bruederen uut den kercker ende maecte den outsten coninc van Jherusalem. Hi sloech sinen brueder doot, omdat hi meende dat hi hem dat rijc ofwinnen woude. Ende sijn wijf hiet Alexandra ende was oec quaet van natueren. Omdat die oude ende die wise hem beruspeden van sinen quaetheit, so dode hi daer wel 50.000 menschen.

Op een tijt doe vraechde hi den joden in Jherusalem waermede hi haer vrientscap best mocht crigen. Doe seiden si: mit sinen doot. Ende daerom verhinc hi te Jherusalem bi der straten wel 800 mannen. Ende hi dode haer wiven ende haer kinderen. Hi was coninc ende biscop 38 jaer. Hi hadde twee kinderen: Aristobulus ende Yrcaen. Omdat hi wel wist dat men sine kinder in Jherusalem hatede om sijnre quaetheit willen, so beval hi dat rijc sinen wive. Doe Alexander doot was, doe maecte Alexandra

haren outsten soen biscop in Jherusalem, want hi was guedertieren. Ende haer ander soen Aristobulus die was wreet. Die hielt si onder dwanc.

In die tijt begonsten eerst die Phariseen te comen. Ende die nam si te rade. Ende si dede den joden voel verdriets. Ende daerom so viel daer voel an Aristobulus. Ende Aristobulus vergaderde voel volcs ende vinc sijn moeder ende hare kinderen ende hieltse gevangen leggen. Doe Alexander doot was, doe vergaderde Aristobulus voel volcs om sijn brueder Yrcaen, die biscop was van Jherusalem, te verdriven, mer Yrcaen hadde een heydens, wijs man bi hem, die Antipater hiet ende was van Ydumea geboren. Hi dede al bi sinen rade. Op die tijt was Cyrien sonder coninc, want Pompeyus haddet gewonnen ende te tijns geset onder die van Romen. Doe hi hoerde dat die bruederen twisten om Judeen, doe meende hi: hi soude dat oec onder Romen brengen. Ende hi quam te Damas. Bi rade van Antipater so togen die twee bruederen te recht voir Pompeyus. Ende Antipater sprac mit Pompeyus, sodat hi Yrcaen dat bisdom toewijsde. Dat en genoechde Aristobulus niet. Ende hi toech mit sinen volc haestelic in Jherusalem. Ende Pompeyus volch\de

hem ende belach Jherusalem. Ende bi hulp van Yrcaens vrienden so quam Pompeyus in Jherusalem, doe hi daer 3 maenden voir gelegen hadde. Ende Aristobulus weec doe in den tempel. Ende Pompeyus wan hem den tempel of. Ende die Romeynen ontsuverden den tempel ende stalden haer paerden daerin. Doe quam Pompeyus ende besach den tempel binnen. Doe hi die grote cyerheit sach van goude ende van costelicheit, doe hiet hi den tempel suveren ende scoen maken. Mer hi en nam daer niet uut. Ende hi maecte Yrcaen biscop, als hi was in Jherusalem. Ende Aristobulus hielt hi gevaen mit 4 kinderen, als Alexander, Antigonus ende twee dochteren, ende voerdese te Romen te gisel. Ende dat lant van Judeen dat sette hi te tijnse. Ende hi gaf die voechdie daerof een, genoemt Scaruse. Ende die voechdie van Cyryen dat gaf hi Gabinus.

Van Joachim ende Anna, ende hoe Anna geboetscapt wort dat si Maria ontfinc

[Tekst]

Matheus, die ewangelist, die scrijft van dat geslacht Josephs, nedercomende van David, want van Salomon quam Joseph, als in dat ewangelium staet. Want Eleazer wan Matan. Matan nam een wijf ende wan Jacob. Mathan starf. Ende Melchi nam dat wijf, Jacobs moeder, ende wan daerbi Hely. Dus waren Jacob ende Hely twee brueders. Hely nam een wijf ende

sterf sonder kint. Jacob, sijn brueder, die nam dat wijf ende wan daerbi Joseph, Marien man, van welken Maria geboren is Jhesus, die men noemt Cristus.

Johannes Damascenus die getuucht dat Maria, die moeder Gods, gecomen is van coninc Davids geslacht, want coninc David hadde voel kinderen. Onder al so hadde hi enen soen, hiet Nathan. Nathan wan Levy. Levy wan Melchy. Melchy wan Panthera. Pantera wan Barpantera. Barpanthera wan Joachim. Joachim wan Maria. Maria wan Jhesus, die men Cristus noemt.

Joachim woende in Galyleen in een stede, hiet Nazareth. Hi was een heerde van scapen ende van ander beesten. In sijnre joget doe leefde hi in simpelheit ende in doechden. Ende hi ontsach God ende diende God van al dat hi besat, wast van scapen of van wolle of van anderen guede. Want dat een deel dat gaf hi weduwen ende wesen, pelgrimen ende arme menschen. Dat ander deel dat gaf hi in den tempel die daer diende. Dat dorde deel daer leefde hi selve of mit sinen huysgesin. Dit began Joachim tot sijn 15 jaren ende regierdet also, totdat hi out was 20 jaer. Ende God vermenichvoudichde sijn guet, sodat hi seer rijc was van aertschen guede.

Te Bethleem daer woende een man, hiet Ysachar, ende hadde een wijf, hiet Nazaphat. Daer hadde hi bi twee dochteren; die een

hiet Anna ende die ander hiet Hesmera. Dese Anna die wort Joachim gegeven tot enen wive. Si leefden beide rechtvaerdelic onder die vrese Gods. Ende hi deelde sijn guet an drien als voirseit is. Ende si leefden mit malcander in echtscap 20 jaer lanc, dat si geen kint en cregen.

Ende op een tijt doe ghinc Joachim mit sinen gebueren ter hoechtijt te Jherusalem om daer sijn offerhande te brengen ten outaer. Doe hi ten outaer quam ende presenteerde daer sijn offerhande, hem verkende die priester, hiet Ruben. Ende hi nam dat in onwaerden dat Joachim sijn offerhande ten outaer brocht. Ende hi seide: Hi en was niet waerdich ten outaer te comen mit vruchtbaren mannen. "Want God en heeft u niet gebenedijt, want Hi en heeft u nye vrucht verleent." Doe was Joachim bescaemt voir al dat volc ende ghinc uten tempel bedroeft. Ende hi en ghinc niet thuys, mer hi ghinc tot sinen beesten ende leedse verre vandaen in een gebercht mit sinen heerden, also dat Anna in vijf maenden van Joachim niet en vernam.

Op een tijt was Anna in haer gebet ende si wort seer screyende ende seide: "Och Heer, alrestercste God van Ysrahel, Gi en hebt my

geen kinder verleent ende nu heb Gi mijn man verborgen, dat ics in vijf maenden nye gesien en hebbe. Ende ic en weet weer hi leeft dan dat hi doot is." Doe ghinc si in haer slaepcamer ende screyde seer ende bat naerstelic an onse Here God. Doe stont si op van haer gebet ende sloech haer ogen op ende sach daer staen een lauwerboem. Ende die musschen hadden in den boem een nest gemaect ende hadden daer jongen in. Doe Anna dat sach, doe seide si mit suchten tot onsen Here God: "Och Here, almachtich God, die alle creaturen hebt jongen verleent, beesten ende vogelen, ende alle verbliden si hem van haer vruchten; Here God, ic segge U danc ende lof, want also Gi wilt, so heb Gijt geordiniert. Ende van die gaven heb Gi my besloten. Nu, Here God, Gi kent mijn herte, want mijn man ende ic die hebben tesamengeleeft. Waert dat Gi ons een vrucht verleende, knechtgin of meystgin, wi soudent in uwen heiligen tempel offeren."

Doe Anna dat seide, doe openbaerde daer den engel Gods voir haer aenschijn ende seide: "Anna, en wilt niet vervaert wesen, want in den raet Gods is u een vrucht voirsien ende dat

van u geboren sel worden, dat sel een wonderlicheit wesen voir den menschen. Ende gi selt haren naem nomen Maria. Ghelijc dat van u wonderlic geboren sel worden Maria, also sel van haer wonderliken geboren worden die Verlosser der werelt. Ende sinen naem sel wesen Jhesus." Doe die engel dit geseit hadde, doe verbarch hi hem van haren ogen. Anna was vervaert ende verscricte van dat gesicht des engels ende van die woerden die si van hem gehoert hadde. Si ghinc in haer slaepcamer leggen te bedde al dien dach ende dien nacht ende was mit groter vrese altoes in haer gebet. Daerna doe riep si tot haer joncwiven ende seide tot hem: "Gi siet my in der weduen staet bevangen ende mit groter vresen ommebeset. Ende gi en coemt niet tot my." Die joncwiven andwoerden mit onwaerden al murmurerende ende seiden: "Of God u lichaem besloten heeft ende uwen man verborgen heeft geweest, wat sellen wi u doen?" Doe wort si mit bedructer stemmen seer screyende.

Op dien selven dach so openbaerde hem die engel Gods mit groter claerheit voir Joachim, daer hi alleen was. Ende hi was vervaert. Mer die engel vertroeste hem ende seide: "Ic ben een enghel Gods, tot u gesent om u te

boetscappen dat u gebet voir God gehoert is. Ende u aelmissen die sijn voir den ogen Gods gecomen. Ic heb gesien die scaemt uwer onvruchtbaricheit. God heeft uwer vrientynnen lichaem besloten, omdat si te wonderliker haer vrucht voert sel brengen, want God is almachtich. Want Sara die was out 90 jaer. Daerna wan si Ysaac die die benedixie hadde van sinen vader. Rachel die was lange onvruchtbaer. Daerna wan si Joseph, die een heer was over al Egypten. Wie wasser starcker dan Sampson? Ende wie wasser heiliger dan Samuel? Ende dees worden beide van onvruchtbaren vrouwen geboren. Daerom, geloeft: U wijf sel u een vrucht voirtbrengen. Ende die sel gi nomen Maria. Ghelijc dat si wonderlic geboren sel worden, also sel van haer wonderliker geboren worden die soen des Alrenoversten. Ende sijn naem sel wesen Jhesus. Ende bi hem sellen alle menschen gesalicht worden. Ende dit geef ic u tot enen teyken: Als gi coemt te Jherusalem in die Gulden Poort, daer sel u Anna, u wijf, moeten, want si is van u lange merren bedroeft. Ende si sel haer verbliden van uwer coemst." Ende die engel Gods voir ten hemel. Ende Joachim viel ter aerden in onmacht van die claerheit des engels ende lach al stille swigende van sextijt te vespertijt toe. Doe quamen sijn knechten ende sijn huerlingen ende en wisten niet wat haer meester was.

Si waenden dat hi doot geweest hadde. Si ghingen tot hem ende si en mochten hem nauwe van der aerden opheffen. Si vraechden hem wat hem was. Hi seide dat hi den engel gesien hadde, die hem seide dat hi thuus gaen soude, want Anna soude hem een kint ter werelt brengen. Doe dat die heerden hoerden, doe dancten si Gode ende seiden tot Joachim: "Versmeet die boetscap des engels niet, mer staet op ende bereet u ende trect thuyswaert in den naem Gods." Joachim nam sijn beesten ende sijn heerden ende toech thuyswaert. Ende in 30 dagen naecte hi Jherusalem. Doe openbaerde hem die engel Gods Anna ende seide: "Gaet in die Gulden Poort te Jherusalem jegen uwen man, want huden sel hi u moeten." Anna stont op haestelic uut haer gebede ende nam mit haer haer maechden ende ghinc in die Gulden Poert ende verwachtede die coemst haers mans. Doe si daer een corte tijt gestaen hadde in haer gebet, doe sloech si haer ogen op ende sach haren man comen van verren mit sinen beesten. Si liep hem jegen ende nammen in den armen ende dancte Gode ende seide: "Ic was wedue ende onvruchtbaer, mer nu ben ic vertroest ende vruchtbaer geworden." Si gingen thuys ende dancten Gode ende verbeiden die godlike

beloft. Anna ontfinc Maria op die achten dach van decembar. Ende Maria wort geboren op den achten dach van septembar. Maria, die alreedelste vrucht, die genoemt is een blinckende Sterre der See, die is opgegaen in der aerden. Ende een groet bliscap is geopenbaert in dat geslacht van Ysrahel.

Doe vervolt waren die achte dagen van der geboerten Marien, doe quamen die priesteren om te geven dier maget haer naem. Si baden daer gemeenlic Gode om ende seiden: "O, hemelsche God ende aelmachtige Here. Wat naem sellen wi geven deser edelre maget? Wilt ons dat openbaren." Ende overmits dat gebet willen so quam daer een stemme van boven ende seide: "Maria sel haren naem wesen," welke naem vertroest heeft alle die werelt. Daerna over 80 dagen doe brocht Anna haer kint in den tempel te Jherusalem mit gaven ende offerdent Gode. Ende doe ghingen si thuys ende voeden dat kint op ende dancten ende loefden Gode.

Doe Maria 3 jaer out was, doe brochtense haer ouders in den tempel, also als si geloeft hadden. Doe si voer den tempel quamen, daer setteden si Maria neder. Ende den tempel was op te clymmen 15 trappen. Die ghinc Maria also clokelic op, dattet hem allen verwonderde diet sagen. Anna die offerde giften ende gaven

in den tempel. Ende si dancte ende si loefde Gode ende seide: "Ic hebbe onvruchtbaer geweest ende in wanhoep. Nu ben ic moeder geworden ende ic hebbe een kint geopenbaert tot blijscap ende vroechde al Ysrahel."

Daer bleef Maria in den tempel. Ende dese regel plach si te houden: van des morgens tot tarcitijt toe so was si in bedinge, ende van tercijtijt tot noentijt in arbeiden van naeyen of van spinnen of van breyen. Ende wat ander maechden niet volmaken en conden, dat volmaecte Maria cyerlic. Ende te noentijt ghinc si in haer gebet, totdat die engel Gods quam ende brocht haer spise daer si of levede. Ende die spise die si ontfinc van den biscop des tempels, die gaf si den armen. Si was die volmaecste in doechden. Si was in waken die eerste, in wijsheid die geleertste, in oetmoedicheit die oetmoedichste, in reynicheden die reynste, in allen doechden die volmaecste, want si was altoes voirtgaende van doechden in doechden. Nye mens en sachse toornich. Al haer reden waren vol gracien. Ende si was sorchvoldich bi haren gesellinnen, dat sise niet en vertorende. In lachen of in ydelheit en verhief si haer niet boven haer gelijc. Wanneer dat mense gruetede so seide si: "God sijs geloeft." Si was wijs in den monde, luttel sprekende, sorchvoudich in lesen, niet haren hoep settende in rijcheit der werelt. Nyement en quetste si mit woerden, mer alle menschen wel gonnende, haer meren eer wi\sende,

haer gelijc niet benydende, haer minre niet versmadende, niet wreets en was in haren ogen, niet ontamelic biddende in haer woerden, niet onhoefschs in haren wercken, also dat hoer gedaent haers lichaems een getuuch gaf van die oetmoedicheit haers herten. Haer gesellinnen die sagense menichwerven mitten engel spreken. Ende aldus leefde Maria in doechden ende was daer in den tempel, Gode dienende, totdat si 14 jaer out was.

Van Antipater, die rechter van Jherusalem, Herodes Ascoloniten vader

[Tekst]

Antipater was rechter in Jherusalem. Ende Yrcaen was biscop. Ende Anthonius ende Gabinus waren princen van Romen. Die gaven Antipater een wijf des conincs dochter van Arabien, die Cypris hiet. Daer wan hi 4 sonen an ende een dochter. Die outste soen hiet Fazelus. Die ander hiet Herodes Ascolonita. Die dorde hiet Josephus. Die vierde hiet Feroas ende die dochter hiet Saloma. Daerna starf Gabinus.

Doe was een rechter in Cyrien gesent, genoemt Crassus. Doe die Crassus te Jherusalem quam ende hi die cyerheit in den tempel sach ende die gouden vaten, doe nam hi al dat gout uut den tempel. Ende die Percen en wouden die Romeynen niet onderdaen wesen. Daer toech die Crassus om hem te bedwingen. Ende daer wort hi gevangen. Ende daer wort hem gesmouten gout in sijn keel gegoten; also sterf hi.

Daerna wort

een rechter in Cyrien gesent, die hiet Cassius. Ende die wrocht al bi Antipaters raet.

In die tijt so was die werringe onder die Romeynen onderlinge, want die een woude Pompeyus hebben tot enen heer ende die ander woude Julius hebben tot enen heer. Die twee streden jegen malcander, elc mitten sinen. Ende Pompeyus wort verwonnen. Ende hi quam in Egipten ende aldaer wort hi vermoert.

Van Julius Cheser

[Tekst]

Doe Pompeyus doot was, doe wort Julius here gecoren te Romen.

Nu beghint eerst dat rijc van Romen. Julius wort van sinen moeder gesneden ende sijn moeder bleef te live. Doe hi Romen machtich was, doe dede hi een beelde op die plaets setten, na hem gemaect. Ende daer screef hi onder dat beelde: "Julius Cheser." Ende hi was die eerste die ye keyser te Romen was genoemt. Doe dede Julius Aristobulus ende Alexander, sijn brueder, uut der vangenis daerse Pompeyus in geleit hadde. Ende hi sende Aristobulus in Cyrien ende meende dat hi Jherusalem an hem wel crigen soude. Mer doe Aristobulus daer quam, doe wort hi vergeven. Ende Alexander, sijn brueder, wort verslegen. Doe dat also gesciede, doe was Antipater vervaert voir Julius ende sende sine kinder in Arabyen tot haer moeder magen, want hi hadde

mitten joden gesterct Pompeyus. Daerom ontsach hi Julius. Ende hi toech te Romen tot hem ende vercreech vrientscap van hem. Ende bi rade van Antipater so wan Julius Egipten. Ende doe maecte hi Antepater here van Jherusalem. Ende in Cyrien maecte Julius sinen neve rechter, een genoemt Sextus. Ende Antipater maecte sinen outsten soen besorger in Jherusalem, die genoemt was Fazelus. Ende Herodes, sijn soen, die maecte hi rechter in Galileen. Ende aldus so besaten die biscop Yrcaen ende Antipater dat lant van Judeen mit vrientscappen tegader.

Doe Julius keyser te Romen geweest hadde 3 jaer ende 7 maenden, doe wort hi benijt van somme van die overste van Romen, ende sonderlinge van Brucus ende van Cassius. 100 dagen voir Julius doot so quam een blixem ende een donre ende sloech Julius beelde an stucken ende maecte sinen naem teniet, die onder dat beelde gescreven was. Des nachts voir sijn sterfdach, daer Julius op sijn camer lach, doe vlogen alle die veynster van der salen ende van der camer op, dat Julius meende dat dat huys gevallen soude hebben. Opten selven dach dat Julius in dat raethuys soude gaen, doe quamen daer vliegen een deel musschen ende beten een

sijstgin doot voir Julius voeten. Ende doe quam daer een mens ende gaf hem een cedel in sijn hant daer al dat verraet ende die moerdenaers in stonden bescreven. Hi warp den brief in sijn mouwe, mer hi en besachs niet. Doe hi int raethuys quam, daer waren die moerdenaerts vergadert ende staken hem daer doot. Des anderen dages, doe Julius doot was, doe ghingen in dat oest op drie sonnen. Ende doe si bet opquamen, doe vergaderden si in een sonne. Dat was die figuer ende die kennis der drie personen in enen God, die in corten jaren daerna geopenbaert wort.

Op die tijt ghinc een man eren sijn lant mit ossen. Ende een van den ossen sprac totten man ende seide: "Men sel in corter tijt meer volcs dootslaen dan coren snyden." Doe Julius doot was, doe quam die moerdenaer Cassius in Cyryen ende verdreef Sextus ende was here van Cyrien. Ende hi vergaderde volc ende scat jegen Octavianus. Ende Octavianus, die jonghe keyser, die sende Anthonius, sijn swager, die sijn suster hadde, den moerdenaers na om die te vervolgen. Ende Herodes Ascolonita die was die eerste die Anthonius ontfinc in Galileen, ende dede hem hulp ende vrientscap, sodat hem Anthonius bedancte.

Bi den biscop Yrcaen daer was een prins die begheerde biscop te wesen ende woude Yrcaen

verdriven. Mer hi ontsach Antipater. Ende hi vergaf hem mit venijn, sodat hi doot bleef. Doe dat sijn soen Herodes vernam, dat wrac hi sinen vader ende sloech den prins doot.

Ende Anthonius toech in Cyryen ende verjaechde Cassius ende Brucus in Tessalyen ende daer worden si verslegen. Ende doe maecte Anthonius Herodes heer over al dat lant van Judeen.

Herodes hadde een wijf, hiet Dasis, mer si en was niet edel. Daer wan hi enen soen an, hiet Antipater. Daerna nam Herodes een ander wijf, die hiet Mariagnes ende was des biscops Yrcaens nyfte, een jodinne. Ende daerom dede hem Herodes besniden, omdat hi meende van den joetschen geslacht te wesen. Mariagnes die droeg Aristobulus, Alexander, Archelaus. Doe nam Herodes noch een wijf ende hiet Cleopatra ende was van Jherusalem. Ende die droech Herodes Antypas ende Phillips, sijn brueder. Daerna nam Herodes noch een wijf. Die was van Samarien ende hiet Mataca. Aldus nam Herodes wiven tot negenen toe.

Doe toech Antigonus - ende Aristobulus joncste soen was in Parcen - tot den coninc Pacorus ende vercreech an hem mit vrientscap ende mit scat, dat hi hem helpen soude in Jherusalem op sijns vaders erve. Ende aldus quam dese coninc van Percen ende belach Jherusalem mit Antigonus. Facelus bewaerde die mueren clokelic ende wel. Ende Herodes be\waerde

Davids toorn, sodat men ten lesten sprac om een soen. Ende daer wort een dach ofgemaect, sodat die overste uut der stat souden comen int heer, sodat die biscop Yrcaen ende Fazelus uut der stat ghingen. Ende Herodes die en moste niet medegaen van Maryagnes, sijn wijf, want si seide hem dat die van Percen niet te geloven en waren. Doe die biscop Yrcaen ende Fazelus buten quamen, doe worden si gevangen ende in een kercker geleit. Doe dat Herodes vernam, doe toech hi bi nacht uut Jherusalem mit wiven ende mit kinderen ende mit al sijn gesin in Ydumeen tot sijns vaders magen. Fazelus die bleef Antigonus gevangen. Ende Antigonus die beet Yrcaen, sinen oem, die oren of, of hi uut der vangenissen quaem, dat hi dan des biscops dienst niet en mocht bewaren, omdat hi gemenct was in sijn leden. Doe Fazelus sach dat hi dus verraden ende gevangen was, doe sloech hi sijn hoeft an die muer ontween, daer hi in den kercker lach.

Doe Herodes dat vernam, dat sijn brueder doot was, doe toech hi te Romen tot Octavyaen ende Anthonius. Ende hi seide hem hoe dattet in Judeen stont. Ende hi inpetreerde an hem dat si hem coninc van Jherusalem maecten ende over al Judeen. Doe wort

Herodes gecroent van Octavianus ende van Anthonius, sijn zwager, ende coninc geset van Jherusalem. Ende sy senden twee princen mit volc mit hem, die hem in sijn macht setten souden. Doe si in Judeen quamen, doe was dat lant al vol onrusten, sodat si die Percen verjaechden ende verslogen. Ende Antigonus wort mede verslegen. Doe wort Herodes Ascolonita coninc geset in Jherusalem. Doe Yrcaen vernam dat Herodes coninc was, doe quam hi weder in Jherusalem ende Herodes gaf hem dat bisdom weder. Mer omdat hi geen oren en hadde, so en mocht hi den dienst niet bewaren. Herodes die wort daerna quaet ende wreet. Dat quam bi ingeven van sijnre suster, want si brocht hem an dat die biscop Yrcaen na sijn rijc stont. Ende doe dede Herodes hem doden. Maryagnes was gram om haers neven doot. Doe maecte Herodes Jonatas, haren brueder, biscop doe hi 17 jaer out was. Ende Saloma, Herodes suster, die dede dien Jonatas oec dootslaen. Ende oec dede si doden Maryagnes, Herodes wijf. Daerom was Herodes so drove, dat hi een wijl in raserien was. Doe hi tot hemselven quam, doe sende hi sijn twee kinderen te Romen ter scolen om te leren die vrye consten.

Van Octavianus, den keyser

[Tekst]

Octavianus was key\ser

van Romen. Ende Anthonius hadde sijn suster. Ende hi hadde Anthonius coninc gemaect van Egipten. Ende doe Anthonius machtich ende rijc wort, doe dede hi des keysers suster van hem ende nam een ander wijf ende versettede hem jegen den keyser. Ende daerna quamen si jegen malcander te stride. Ende daer wort so voel volcs verslegen in die strijt, dat men niet voel en vint bescreven, daer meer volcs bleef dan in die strijt. Ende Cleopatra, sijn wijf, die dede serpenten haer borsten sugen. Ende van die venijn bleef si doot.

Doe Octavianus die strijt gewonnen hadde, daer wonnen die Romeynen also groten roef, sodat si also rijc worden, sodat si den keyser hieteden Augustus. Dat is oeckende ende vermerende. Doe docht Augustus om Herodes, die hi so grote macht gegeven hadde, of hi hem yet jegen hem versetten woude, ende toech derwaert. Mer Herodes toech den keyser jegens, niet als een coninc mer als een knecht, ende viel voer hem te voet ende seide: "Here keyser, ic lye dat ic Antonius getrouwe vrient was. Mer nu hi verwonnen is, so lyde ic mede verwonnen. Ende ic geef u die croen op. Dat doe ic opten hoep, of ic gracie van u mocht ontfangen." Omdat Herodes smeecte, so wort hi Augustus vrient. Ende hi gaf hem die croen ende vermerede sijn macht.

Herodes maecte een stede ende hietse Cesaria. Ende

hi maecte een stede, hiet Ascolon. Ende op die poert die voir den tempel stont in Jherusalem, die Speciosa hiet, daer sette hi op een gulden aern in die eer van den keyser. Mer daer waren die joden toornich om ende seiden dat dat jegen God was ende jegen die wet. Daerna maecte hi een stercke stede ende hietse Herodien. Daerna doe maecte hi Samarien weder op ende noemdet Sebasten. Ende hi maecte een stede op die Jordaen ende noemdese Fazelus, na sinen brueder. Daerna vercyerde hi den tempel in Jherusalem ende vercierde Jherusalem mit sconen, vasten toornen.

Daerna doe quamen sijn twee kinder van der scolen, die int keysers hof gewoent hadden, als Alexander ende Aristobulus. Alexander die gaf hi sijnre suster dochter te wive. Ende Aristobulus die nam des conincs dochter van Capadocien. Daerna begonden si tegen den vader te kyven om dat rijc van Jherusalem. Ende doe Herodes dat vernam, doe verdreef hi sijn twee kinder, die outste, ende sette Antipater, die joncste, na sijn doot in sijn rijc. Doe togen sijn twee kinderen te Romen om over hem te clagen.

Dat is dat eynde van dat Oude Testament. Daerom, laet u dat Oude Testament een leer wesen. Ende denc dat al die in Noen tijt waren, verdrencten om der sonden willen jegen natueren. Ende

denct hoe dat God die joden plaechde, als si die afgoden anbeden. Ende denc dat al die heydenen, die afgoden anbaden, in der geloven niet gerekent en sijn dan honden. Daerom wacht hem een ygelic kersten mensche dat hi geen afgoden an en bede, noch dat hi niet en gelove in segenen, in meten, noch in tovernye, want wat daerof gesciet, dat doet die duvel. Daerom heeftet God verboden op die ewige verdomenisse. Daerom sie een ygelic kersten mensch, dat hi hem daervoer wacht.

God sy gelooft.

Hoc opus exegi, Cristo sit gloria Regi.

Et sic est finis, sit laus et gloria Trinis.

Scriptor scripsisset bene melius, si potuisset.

Qui scripsit scripta, sua dextera sit benedicta. Amen.

Qui legit, emendat; scriptorem non reprehendat.

Hier eyndet dat Oude Testament ende wort begonnen op Sinte-Geertruudsdach in

in die vasten int jaer ons Heren 1300 ende 58. Ende het wort daerna geeynt op Sinte-Victorsavont.